



T.C.  
SİVAS VALİLİĞİ  
İL KÜLTÜR ve TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ



# AHMET KUTSİ TECER SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

SİVAS  
24 – 27 NİSAN 2018

Sivas  
temel  
eser



**TÜRK KÜLTÜRÜNÜN BÜYÜK EMEKTARI  
AHMET KUTSİ TECER SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

**SİVAS 1000 TEMEL ESER  
No: 34**

ISBN : 978-975-17-4356-5

**Yayın Kurulu**

Prof. Dr. Recep TOPARLI  
Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN  
Prof. Dr. Erdal ESER  
Doç. Dr. Abdullah KAYA  
Dr. Öğr. Üyesi Doğan KAYA  
Dr. Öğr. Üyesi Berat DEMİRCİ  
Müjgân ÜÇER  
Av. Haluk ÇAĞDAŞ  
Mehmet ŞARKIŞLA  
İsmail Hakkı ACAR  
Faruk ABURŞU  
A.Necip GÜNAYDIN  
A.Mahir PEKŞEN  
İbrahim YASAK

Editör

Teoman KARACA

Tashih

Aslıhan ÖNİZ / Ali Rıza AKYÜZ

**Baskı**

Es-Form Ofset

**İletişim**

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü  
Muhsin Yazıcıoğlu Kültür Merkezi/ SİVAS

**Telefon:** 0 346 223 59 08

**Belgegeçer:** 0 346 223 92 99

**Elektronik Posta:** [iktm58@ktb.gov.tr](mailto:iktm58@ktb.gov.tr)

[www.sivas.ktb.gov.tr](http://www.sivas.ktb.gov.tr)

Alıntı yapılmış olan metin telif hakkı sorumluluğu ile metinlerdeki imlâ ve noktalama konusundaki tutumlar yazarlara aittir.





**Salih AYHAN**  
**Sivas Valisi**

## **TAKDİM**

İnsanlık tarihine doğru bir yolculuk yaptığımızda karşımıza hiç şüphesiz ki kitap medeniyeti çıkar. Bu yolculuğu ister düne, tarihin ilk dönemlerine doğru yapalım isterse gelecek yüzyılların ötelere doğru yapalım, önümüze çıkacak olan gerçek, kitap medeniyetidir. Çünkü kitap bilginin, bilimin, keşfin, insanı ve yaşadığı coğrafyayı hep daha üst seviyelere çıkaracak olan temel dinamığın kaynağıdır. Tecrübe edilerek hayatta keşfedilenin, öğrenilenin ve kayıtlara geçen ve geleceğe miras kalan yazılı belgeleridir kitap... O nedenledir ki, hayatlarını kitapla iç içe, yan yana ve birlikte sürdüren milletler, bilimin yol göstericiliğinde hayat standardını merhale merhale üst seviyelere yükseltirler.

Yol kitapla yürünür; insan kitapla hayat bulur, huzur bulur ve yol bulur...

Bizim binlerce yıllık medeniyet tarihimiz, yükseliş dönemimiz kitabın gösterdiği güzergâhta devam etmiştir. Medeniyetimiz ilme, öğrenmeye, dolayısıyla kitaba ve kütüphaneye gereken önemi vermiştir. Medreselerde, okullarda ve bilim yuvalarında yazılan kitaplarla aydınlanan hayat yolculuğu üç kıtaya hükmeden adaleti, eğitimi ve sosyal yaşamı toplumun ve devletin temel dinamiklerine yerleştirerek güçlü bir medeniyet inşa etmiştir. Kitabın yani bilginin hayata yön verdiği dönemlerde güçlü devletler, özgün sanatlar, sağlam toplumlar vücut bulmuştur. Aksi durumlarda ise çöküş, yıpranış ve çözülme kendini göstermiştir. Günümüz dünyasında da hâlâ en geçerli ve

değerli olan unsur, bilgidir. Bilgiyi elinde bulunduran toplumlar, ekonomik, askerî, sosyal ve teknik açıdan da dünyaya hâkim duruma gelmektedirler.

Medeniyetimize beşiklik eden kadim şehirlerimizden birisi olan Sivas “Darü’l-Ulema” ismiyle, ilme ve kitaba verdiği önemle anılagelmiştir. Yine bu şehir yetiştirdiği devlet adamlarıyla, söz ustalarıyla zengin bir geçmişe ve birikime sahiptir. Bu şehrin medreselerinde kaleme alınan eserleri gün yüzüne çıkarmak ve onları toplumumuzun geleneksel yapısını, kültürünü, örf ve âdetini inceleyen yeni eserlerle zenginleştirmek amacındayız.

“Sivas 1000 Temel Eser” serisiyle şehrin kültürel birikimini geçmişten geleceğe aktarmak için Valiliğimiz tarafından bu şehre ait kitapların yayımlanarak yeni kuşaklarla buluşturulmasına imkânlar ölçüsünde gayret edilmektedir. Bu çerçevede bugüne kadar yayımlanan kitaplara ek olarak bundan sonra da yeni yeni kitaplar yayımlanmaya çalışılacaktır. Bu vesile ile kitabın yazarı Dr. Mustafa BULUT’a, hazırlanmasını sağlayan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü personeline ve yayın kurulu üyelerimize teşekkür ediyorum.

Bu seride daha nice yeni eserleri yayımlamak temennisiyle...



**Teoman KARACA**  
**İl Kùltür ve Turizm Müdürü**

### **SUNUŞ**

Kitaplar bir milletin düşünce ürünlerini gelecek nesillere aktaran bilgi hazineleridir. İnsanlık tarihi boyunca dünyanın en mamur şehirleri yıkılmış en muhteşem sanat eserleri yerle bir olmuş ancak kitaplar bütün engelleri aşarak günümüze kadar gelmişlerdir. Bu yüzden kitap yazmanın veya yayımlamanın geleceğe yönelik en güzel hizmetlerinden olacağına inanmalı, şehrimizin hafızasını diri tutmak ve değişen dünya şartlarına karşı kültürümüzü korumak için kitapların etkili gücünden faydalanmalıyız.

Sivas bin yılı aşkın süredir üzerinde yaşadığımız coğrafyanın en zengin tarihi ve kültürel kaynaklarını bağrında taşımıştır. Yeterince değerlendirilmeyen ve günümüzde hızla gelişen ve yok ederek değiştiren şartları nedeniyle bu zengin miras, unutulmaya hatta kaybolmaya yüz tutmaktadır. Bu değerlerimizin tespit edilmesi kayıt altına alınması korunarak gelecek nesillere aktarılması ve böylece yok olmaktan kurtarılması gerekmektedir. Bu işi başarmak damarlarından beslendiğimiz kültüre olan bağlılığımızın kararlı bir ifadesi olacaktır.

Valiliğimizce Sivas'ın zengin kültürünü ortaya çıkarmak ve tanıtmak amacıyla "Sivas 1000 Temel Eser" başlığı altında uzun soluklu bir kitap yayıncılığı başlatılmıştır. Yayın Kurulunun görüşleri doğrultusunda İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğümüzce yayına hazırlanan her yıl bir plan ve program dâhilinde kitaplar yayımlanmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan ilimizle ilgili önemli şahsiyetleri ve sempozyumları içeren sekiz adet yayının kùltür

hayatımızı daha da zenginleştirip Sivas'a ait bilgi ve kültürel değerleri gelecek nesillere daha rahat aktarılacağına inanıyoruz.

Bu çalışmaların ortaya çıkmasında yardımlarını gördüğümüz tüm İlim ve Kültür adamlarına, Yayın Kurulumuza, hocalarımıza, katılımcılara ve kitapların ortaya çıkarılmasında emeği geçen ve gerekli ön çalışmaları fedakârca yürüten Müdürlüğümüz personeline ayrıca eserin basımını gerçekleştirmek suretiyle Sivashılara ve dolayısıyla okuyucuya kazandıran kültürel faaliyetlere destek ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Valimiz Salih AYHAN'a teşekkür ederim.



## **İÇİNDEKİLER**

**Takdim /5**

**Önsöz / 7**

**İçindekiler / 9**

**Sempozyum Kurulları / 13**

**Sempozyum Çalışma Oturumlar / 15**

**Sempozyum Açılış Konuşmaları**

**Kadir PÜRLÜ, Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürü / 19**

**Umut Ahmet TECER, Ahmet Kutsi TECER'in Torunu / 21**

**Leyla TECER, Ahmet Kutsi TECER'in Kızı / 23**

**Ahat TÜRKMENOĞLU, Şehir Kültürünü Yayma ve Yaşatma  
Derneği Başkanı / 25**

**İrfan Ünver NASRATTINOĞLU, Halk Kültürü Araştırmaları  
Başkanı / 27**

**Hayrettin İVGİN / 29**

**Prof. Dr. Adnan MAHIROĞULLARI, Sivas Araştırma Merkezi  
Başkanı / 31**

**Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN / 33**

**Prof. Dr. Ali TAŞKIN, Cumhuriyet Üniversite Rektör  
Yardımcısı / 35**

**Sami AYDIN, Sivas Belediye Başkanı / 37**

**Mehmet Nebi KAYA, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri ve Vali  
Yardımcısı / 39**

## **BİLDİRİLER**

### **SEMPOZYUM OTURUMLARI**

#### **1. Oturum: Genel Yönleriyle Ahmet Kutsi Tecer -1**

**Prof. Dr. İsmail GÖRKEM**

**Ahmet Kutsi Tecer'in İlk Sanatkârlık Yıllarına  
Dair Notlar (1919-1925) / 43**

**Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ**  
**Anadolu Bozkırını Yeşerten Bir Yalnız Ağaç: Ahmet Kutsi Tecer'in  
Yazıları / 57**

**Ahmet ÖZDEMİR**  
**Cumhuriyet Mihverinde Ahmet Kutsi Tecer'e İlişkin Sebep Ve  
Sonuçlar / 69**

#### **2. Oturum: Genel Yönleriyle Ahmet Kutsi Tecer – 2**

**Nail TAN**

**Ahmet Kutsi Tecer'e Gönderilen İki Mektubun  
Yansıttığı Edebî Gerçekler / 87**

**Ali DUYMAZ**

**Ahmet Kutsi Tecer Ve Erdek / 105**

**Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU**

**Ahmet Kutsi Tecer'de "Paris Sıkıntısı" / 115**

#### **3. Oturum: Şairliği ve Şiirleriyle Ahmet Kutsi Tecer**

**Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU**

**Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Kaçış İzleği Ve Ütopik  
Tasavvurlar /125**

**Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Geleneklerimiz Ve**  
**Âdetlerimiz/ 137**

**4. Oturum: Şairliği ve Şiirleriyle Ahmet Kutsi Tecer – 2**

**Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Çevre/Tabiat / 171**

**Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI**  
**Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yalın Şiirin Temelini Atan Tecer'in**  
**Şiir Dünyasına Geniş Açıdan Bakış / 179**

**Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇAPRAZ**  
**Dünden Bugüne Ahmet Kutsi Tecer'in "Orda Bir Köy Var Uzakta"**  
**Adlı Şiirinin İşlevselliği Üzerine Bir İnceleme / 191**

**Uğur KAYA**  
**Ahmet Kutsi Tecer "Orda Bir Köy Var Uzakta"Şiir Ve Bestesi**  
**Hakkında / 203**

**5. Oturum: Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle**  
**Ahmet Kutsi Tecer -1**

**Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR**  
**Yerel Folklor Araştırmacılığı Geleneği Ve**  
**Ahmet Kutsi Tecer / 215**

**Dr. Öğr. Üyesi Betül GÖRKEM**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in 'Şehir Konulu Destan'**  
**Örneklerinin İncelenmesi / 233**

**Dr. Burhan KAÇAR**  
**Ahmet Kutsi Tecer Ve Halk Bilgisi Derneği / 243**

**Gamze KÖSE**  
**Sivas Folkloru Dergisinde Ahmet Kutsi Tecer / 253**

**6. Oturum: Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle  
Ahmet Kutsi Tecer -2**

**Prof.Dr. Naciye ATA YILDIZ**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in "Koçyiğit Koroğu" İsimli Eserinde Halk  
Kültürü Ve Edebiyatı Unsurları / 263**

**Hayrettin İVGİN**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Halk Kültürü, Halk Edebiyatı Ve Âşık  
Edebiyatı İle İlgili Çalışmaları / 273**

**Necdet KURT**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Önemli Tespitlerinden Cezayir Türkülerinin  
Anadolu'daki Şekil Değişimi Üzerine Görüşler / 285**

**Kadir PÜRLÜ**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Kalem Mecmuası'nda Yayınlanmış Folklor  
İçerikli Yazıları / 293**

**7. Oturum: Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle  
Ahmet Kutsi Tecer -3**

**Özkul ÇOBANOĞLU**  
**Ahmet Kutsi Tecer Ve Köylü Temsilleri Araştırmalarının  
Panoraması / 313**

**Efdal SEVİNÇLİ**  
**Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatro Dünyası \*Herşey Sıfırdan Başladı.../ 319**

**Değerlendirme Oturum / 391**

**Sempozyum Fotoğrafları / 404**

## **AHMET KUTSİ TECER SEMPOZYUMU**

**(Sivas 25 - 26 Nisan 2018)**

### **DANIŞMA KURULU:**

Davut GÜL, Sivas Valisi

Sami AYDIN, Sivas Belediye Başkanı

Prof. Dr. Âlim YILDIZ, Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü

Leyla TECER, Ahmet Kutsi TECER'in Kızı

### **BİLİM KURULU:**

Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA, Cumhuriyet Üniversitesi Türk Müziği

Devlet Konservatuarı Müdürü

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN, C.Ü. Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL, C.Ü. Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM, C.Ü. İlahiyat Fakültesi

Nail TAN, Araştırmacı - Yazar

Dr. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

### **DÜZENLEME KURULU:**

Zihni YILDIZHAN, Vali Yardımcısı

Kadir PÜRLÜ, İl Kültür ve Turizm Müdürü

Prof. Dr. Recep TOPARLI, C.Ü. Rektör Danışmanı

Ahat TÜRKMENOĞLU, Sivas Şehir Kültürünü Yayma ve Yaşatma  
Derneği

### **DESTEK VEREN KURULUŞLAR:**

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sivas Valiliği

Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü

Sivas Şehir Kültürünü Yayma ve Yaşatma Derneği



**TÜRK KÜLTÜRÜNÜN BÜYÜK EMEKTARI AHMET KUTSİ  
TECER SEMPOZYUMU OTURUMLARI  
(Sivas 25-26 Nisan 2018)**

**25 Nisan 2018 Çarşamba:**

**1. Oturum:**

**“Genel Yönleriyle Ahmet Kutsi Tecer-1”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Metin EKİCİ**

**İsmail GÖRKEM:** Ahmet Kutsi Tecer’in İlk Sanatkârlık Yıllarına (1919–1925) Ait Notlar

**Ramazan ÇİFTLİKÇİ:** Ahmet Kutsi Tecer’in Yazıları

**Ahmet ÖZDEMİR:** Cumhuriyet Mihverinde Ahmet Kutsi Tecer’e İlişkin Sebep ve Sonuçlar

**2. Oturum:**

**“Genel Yönleriyle Ahmet Kutsi Tecer- 2”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN**

**Nail TAN:** Ahmet Kutsi Tecer’e Gönderilen İki Mektubun Yansıttığı Edebi Gerçekler

**Salim ÇONOĞLU:** Mektuplardan Yansıyan Hayat ve Edebiyat: Ahmet Hamdi Tanpınar’dan Ahmet Kutsi Tecer’e Mektuplar

**Ali DUYMAZ:** Ahmet Kutsi Tecer ve Erdek

**Ali İhsan KOLCU:** Ahmet Kutsi Tecer’de “Paris Sıkıntısı”

**3. Oturum:**

**“Şairliği ve Şiirleriyle Ahmet Kutsi Tecer-1”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA**

**Muharrem KAYA:** Ahmet Kutsi Tecer’in Şiirleri Bağlamında, Folklor Şiire Düşman mı?

**Abdurrahman KOLCU:** Ahmet Kutsi Tecer’in Şiirlerinde Kaçış İzleği ve Ütopik Tasavvurlar

**Yaşar ŞİMŞEK:** Ahmet Kutsi Şiirinde Mekânlar

**Uğur KAYA:** Ahmet Kutsi Tecer “Orda Bir Köy Var Uzakta” Şiir ve Bestesi Hakkında

**26 Nisan 2018 Perşembe :**

**4. Oturum:**

**“Şairliği ve Şiirleriyle Ahmet Kutsi Tecer-2”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali YAKICI**

**Ayşe YÜCEL ÇETİN:** Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Çevre/Tabiat  
**Cengiz GÖKŞEN:** Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Geleneklerimiz ve Âdetlerimiz

**Mehmet YARDIMCI:** Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yalın Şiirin Temellerini Atanlardan Tecer'in Şiir Dünyasına Geniş Açıdan Bakış

**Erhan ÇAPRAZ:** Dünden Bugüne Ahmet Kutsi Tecer'in “**Orda Bir Köy Var Uzakta**” Adlı Şiirinin İşlevselliği Üzerine Bir İnceleme

#### **5. Oturum:**

**“Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle Ahmet Kutsi Tecer-1”**

**Oturum Başkanı: Nail TAN**

**Nebi ÖZDEMİR:** Yerel Folklor Araştırmacılığı Geleneği ve Ahmet Kutsi Tecer

**Ali YAKICI:** Cumhuriyet Döneminde Âşık Sanatının Doğuşu, Gelişmesi ve Eğitime Katkısında / Ahmet Kutsi Tecer'in Rolü: Âşık Veysel Örneği

**Betül GÖRKEM:** Ahmet Kutsi Tecer'in “**Şehir Konulu Destan**” Örneklerinin İncelenmesi

**Burhan KAÇAR:** Ahmet Kutsi Tecer ve Halk Bilgisi Derneği

**Gamze KÖSE:** Sivas Folkloru Dergisinde Ahmet Kutsi Tecer

#### **6. Oturum:**

**“Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle Ahmet Kutsi Tecer-2”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR**

**Naciye ATA YILDIZ:** Ahmet Kutsi Tecer'in “**Koçyiğit Köroğlu**” İsimli Eserinde Halk Kültürü ve Edebiyatı Unsurları

**M. Sabri KOZ:** “Ahmet Kutsi Tecer ve Âşıklar”

**Hayrettin İVGİN:** Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Halk Kültürü, Halk Edebiyatı Âşık Edebiyatı İle İlgili Çalışmaları

**Necdet KURT:** Ahmet Kutsi Tecer'in Önemli Tespitlerinden Cezayir Türkülerinin Anadolu'daki Şekil Değişimi Üzerine Görüşler

**Kadir PÜRLÜ:** Ahmet Kutsi Tecer'in **Kalem Mecmuası**'nda Yayınlanmış Folklor İçerikli Yazıları

#### **7. Oturum:**

**“Folklorculuğu ve Türk Folkloruna Hizmetleriyle Ahmet Kutsi Tecer-3”**

**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ**



**Özkuł ÇOBANOĐU:** Ahmet Kutsi Tecer ve Köylü Temsilleri  
Araştırmalarının Panoraması

**Metin TURAN:** Ahmet Kutsi Tecer – şerif Baykurt Mektuplaşmaları  
Işığında Tecer'in Halk Oyunları Üzerine Çalışmaları

**Süleyman şENEL:** Ahmet Kutsi Tecer: Türk Halk Oyunlarının Peşinde

**Efdal SEVİNÇLİ:** Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatro Dünyası

**İsmet ÇETİN:** Mitolojiden Tiyatroya: Koçyiğit Köroğlu

**Değerlendirme Oturumu:**

**Oturum Bařkanı: Prof. Dr. Özkuł ÇOBANOĐLU**

**Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN**

**Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN**

**Dr. Süleyman şENEL**

**Nail TAN**

**M. Sabri KOZ**



## AÇILIŞ KONUŞMALARİ

### İl Kültür ve Turizm Müdürü Kadir PÜRLÜ

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Başsavcım, Rektör Yardımcımız, ilimiz protokolünün Saygıdeğer Mensupları, halk kültürü alanının duayenleri Nahit Can hocama, İrfan Hocam, Müjgân Hocam, bu arada isimlerini tekrar edip edemediklerim hepsini kastediyorum. Uzaktan yakından gelen tüm hocalarımız, değerli öğrenciler Ahmet Kutsi Tecer gibi büyük bir değerın Sivas'ta bir sempozyumda anılması hepimiz için çok büyük mutluluk verici bir olaydır. Ahmet Kutsi Kudüs'te doğdu ama yıldızı Sivas'ta parladı. İlk şiirleri bildiğiniz gibi Sivas'ta yayınlandı. Sivas kültürel çalışmaların kalbidir.1930'lu yıllarda yapılan bu etkinlikler bugün bütün hafriyat çalışmalarının temelini teşkil edecek şekilde çalışmalardır. Efendim bu arada sayın merhum hocamızın torunları Umut Bey aramızdalar onlara da hoş geldiniz diyoruz. Ahmet Kutsi Bey kendisi yıldızı Sivas'ta parlamış olmasına rağmen Türk kültürüne, Sivas kültürüne katkılarda bulunmuş bir insandır.

Sayın hocamızın belirttiği gibi ilk şairler Halk Şairleri Bayramı'nın Sivas'ta yapılması, Âşık Veysel'in keşfedilmesi Ankara'dan gelen heyete Muzaffer Sarısözen'in takdim edilmesi ve böylece nerdeyse tüm Türkiye türkülerinin derlenmesine bir şemsiye olması. Halk oyunlarının, köy seyirlik oyunlarının dolayısıyla bu büyük insanın Sivas'ta anılmasından daha güzel bir şey de olamazdı. Bilindiği gibi soyadını da o muhteşem Tecer dağından almıştır. O yüzden onun gönlü Sivas'tadır. Nerde yaşamış olursa olsun biz onu Sivaslı olarak kabul ediyoruz. Ama onun daima ufku Sivas'ı ve Türkiye ufuklarını aşmıştır, daima aşı gelmiştir. Bu etkinliğimize destek veren; Sayın Valimiz Davut Gül beyefendiye, Belediye Başkanımız Sami Aydın beyefendiye ve Rektörümüz Alim Yıldız'a, Rektör Danışmanımız Recep Toparlı hocamıza, Şehir Kültürünü Yayma Derneği Başkanımız Ahat Türkmenoğlu'na ve bu arada ismini unuttuklarım varsa mazur görsünler. Ben bir konuşma hazırlamıştım ama bununla yetiniyorum efendim. Hocalarımıza söz kalsın diye düşünüyoruz. Katılımızdan dolayı tekrar teşekkür ediyorum. Saygılar ve sevgiler sunuyorum.



## **Ahmet Kutsi TECER'in Torunu Umut Ahmet TECER**

Sivas Valisi Sayın Davut GÜL, Sivas Belediye Başkanı Sami AYDIN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Alim YILDIZ, İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Kadir PÜRLÜ, Değerli katılımcılar ve konuklar hoş geldiniz.

Bu arada beni aranızda olmak beni çok heyecanlandırıyor. Ben Kutsi dedemi 7 yaşına kadar görebildim. Liseden sonra mühendisliği seçtim. Dedemle ilgili bilgileri daha sonraki yıllarda öğrendim. Sivas İl Kültür Müdürlüğü girişimi ile ölümünden 50 yıl sonra Ahmet Kutsi Tecer konulu düzenlenen bu kapsamlı sempozyum bir ilk. Sivaslı edebiyatçılar ilgilerini hiç kesmemişlerdi. Ama bu kadar değerli araştırmacının bir arada bulunması ile gerçekleşecek olan bu sempozyum yeni görüşlere, yeni düşüncelere yol açacaktır diye düşünüyorum.

Bu vesile ile Sivas'a ilk kez ayak basmakla bizi buraya bağlayan Tecer soyadının kaynağında bulunmaktan ayrı bir mutluluk duyuyorum. Sivas Valiliği, Sivas Belediye Başkanlığı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü nezdinde bu sempozyuma katkıda bulunan herkese teşekkür ederim.

Ayrıca tüm katılımcı ve konuklara başarılı bir sempozyum geçirmeleri dileklerle hepimizi saygı ile selamlar teşekkürlerimi sunarım.



## **Ahmet Kutsi TECER'in Kızı Leyla TECER**

Sivas Valisi Sayın Davut Gül, Sivas Belediye Başkanı Sami Aydın, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Alim Yıldız, İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Kadir Pürlü, Değerli katılımcılar ve konuklar hoş geldiniz.

Tecer konusunda yıllara yayılan, çalışmaları ile tanıdığım başta Nail Tan, Ahmet Özdemir, Sabri Koz adlarını şükran ile anarken bütün değerli katılımcılara, değerli konuklara teşekkürlerimi başarı dileklerimi, saygılarımı sunarım.

Ölümünün 50. Yılında Ahmet Kutsi Tecer ilk kez bu kadar kapsamlı bir seminerde konuşuluyor. Belki de yeni yeni anlaşılıyor. Ulusal olabilmek için özünü koruyarak gelişmenin önemi, evrensel olabilmek için güçlü bir ulusal kültürün varlığını tanıtabilmek gerektiği artık daha sık dile getiriliyor.

Zaman zaman Tecer'e siyaset gözlüğü ile bakanlar oldu. Onu ilgilendiren siyasi akım değil 18 yaşında kendi değişimi ile "Dinlemeye karar verdiği Anadolu'nun Sesi"dir. O nedenledir ki; Anadolu insanına sahip çıkan Cumhuriyet ile Mustafa Kemal ATATÜRK'ün kadın – erkek – köylü – kentli toplumun her kesiminin eğitimi esasına dayanan kültür devrimini özümsemiştir. Tecer'in bu ilişkin görüşlerini 15 Şubat 1954 tarihli kültür dünyasından basılan "Atatürk ve İnsanlık" başlıklı bir yazıda buluruz. Bu yazı 11 Kasım 1953 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından Ankara Milli Kütüphanede düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmanın metnidir. Aslında Ahmet Kutsi Tecer güçlü bir eğitimidir de. Birkaç eski öğrencisi ile konuşuyorduk; "Başkalarına ayırdığı zamanını kendine ayırsa daha çok yazar daha çok üretti" dedim. Ama onlar "Hayır eğitim sevdası, öğretmenlik onun içinde var; öyle yapmasaydı zaten başka kişi olurdu" dediler.

Babamın bu yönünden ne kadar yararlanmış olduğumu bende bir ömürdür anlıyorum. Bu ne kadar büyük bir şans ise onu çok erken kaybetmemiz de – ben ancak 24 yaşındaydım- o kadar büyük şanssızlık oldu. Değerli konuşmacıları tek tek dinlemek ayrı bir mutluluk, yarı bir heyecan olacaktır benim için.

Bir kez daha sempozyumu tasarlayan düzenleyen, tasarlayan, gerçekleştiren, hepimize en içten teşekkürlerimle saygılarımı sunarım.





**Şehir Kültürünü Yayma ve Yaşatma Derneği Başkanı**  
**Ahat T RKMEENOĞLU**

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Savcım, Değerli Rektör Yardımcım, Saygıdeğer Konuklar, Kıymetli Hanımefendiler, Değerli  ğrenci Arkadaşlarım hepiniz hoş geldiniz saygılarımı arz ediyorum.

Gerek Sivas'ımız için, gerekse Türk Halk Edebiyatının ve Türk Folkloru'nun büyük değer taşıyan Ahmet Kutsi Tecer adına düzenlenen anma sempozyumumuza teşriflerinizden dolayı hepinizi saygı ile selamlıyorum. Böylesine büyük bir değere sahip olmak ve bunun hizmetlerinden istifade etmek her Şehre nasip olmaz. Bu açıdan Őehrimiz oldukça Őanslıdır. Rahmetli Tecer eğitim ve faaliyet alanında en verimli dört yılını adeta Şehrimize adanmış ve bu yolda üzerine düşen her türlü fedak rlığı büyük bir azimle yerine getirmiştir. Onun, gerek Sivas Lisesi'nde Edebiyat  ğretmeni olarak verdiği ve gerekse İl Milli Eğitim Müdürü olarak y r tt ği eğitim ve  ğretim hizmetlerinin Şehrimizin kültür ve hayatına çok derin izleri vardır. Rahmetli Tecer Sivas'ı sevmiş, Sivas'ta onu bir hemŐerisi olarak kabul etmiştir. Bunun en açık kanıtı soyadının dahi bu beldenin yüce bir dağından bir almış olması, Şehrimize dair kaleme aldığı yazılarında bu bağlamlığın ifadesidir. Ahmet Kutsiler kolay yetişmezler ve onlardan feyiz almak da herkese nasip olmaz. Bu toprağın ozanların Cahit Külebi onu; 'Anadolu'da halk Şiirinin kapısını aan ülke adamı' olarak nitelendirir. Gerçekten de bugün Halk Edebiyatı tarihimize geçmiş birçok halk Şairimiz onun sayesinde halka m l olmuştur.

Tecer; Halk Bilimci olarak, Şair olarak, tiyatro yazarı olarak, hoca olarak ve en önemlisi bir de Sivas sevdalısı olarak daima gönlümüzde yaşayacaktır. Anısı önünde saygıyla eğiliyor ve sempozyumun başarılı geçmesini diliyor, hepinize hoş geldin diyor ve saygılarımı arz ediyorum. Teşekkür ediyorum.



**Halk Kültürü Araştırmaları Başkanı**  
**İrfan Ünver NASRATTINOĞLU**

Sayın Vali, Sayın Belediye Başkanı, Sayın Cumhuriyet Savcısı, Muhterem Hanımefendiler, Beyefendiler... Ahmet Kutsi Tecer'in Türk kültürüne, sanatına, eğitimine yaptığı hizmetler değerli akademisyen ve araştırmacılar tarafından ayrıntılarıyla anlatılacaktır. Arkadaşlarımızın belirtecekleri gibi Türkiye'de Âşıklık geleneğinin yaşatılması hususunda Ahmet Kutsi Tecer'in çok büyük katkıları olmuştur. 5 Kasım 1931 tarihlerinde Ahmet Kutsi Tecer'in başlattığı Sivas Halk Şairleri Bayramı geleneğinin yaşatılması hususunda bir binadır.

Konya'da merhum Fevzi Altan'ın düzenlediği Âşıklar Bayramı, Prof. Saim Sakaoğlu'nun üniversitesi gençlerine düzenlediği şöenler ve naçızanemizin yurdun dört bir yanında gerçekleştirdiğimiz Âşık Şöenleri, ilhamını Sivas Halk Şairleri Bayramı'ndan almıştır. Türkistan'ın doğusundaki Çin'den, batısındaki Türk Cumhuriyetleri'nden; Azerbaycan'dan Anadolu'ya, Balkanlardan Avrupa'ya kadar canlı bir şekilde yaşayan Türk Âşıklık geleneği bütün bu ülkelere giderek gelmiş olan bir kişi olarak diyebilirim ki, bize özgü bir halk sanatı olan Âşıklık Geleneği Çini de etkilemiş Çin'de Bil-Tan sanatın ilham kaynağı olmuştur. Çin'de ki egemen olan Hun Han milletinin bu halk sanatını Uygur Türklerinden aldıkları kanâtindeyiz. Çünkü Bil-Tancının icra ettiği sanat, Uygur başlarının sanatından farklı değildir. Keza Ukrayna'da yaptığımız seyahatlerde gördüğümüz kovcular sanatçılarının da bizim âşıklardan pek farkı yoktur. Bilindiği üzere Ukrayna'da yaşayan insanların çoğunluğu tarihin derinliklerinden gelen bir hal ile milletimize yabancı değildirler.

Yaklaşık on yıl önce şiir ile festivale davet ettiğimiz Taras Şevçenko Üniversitesi halk oyunları topluluğu ile birlikte kovcular sanatını da başarıyla icra eden bir akademisyen değermiş. Bizim düşüncelerimizi destekleyen kişi görmüştür. Keza Siirt'te verdiğimiz panelde konuşan Taras Şevçenko Üniversitesi Folklor Grubu Başkanı Prof. İnanoğlu'nun ofisi de aynı fikirde değildir.

Ukrayna'da günümüzde Türkçe konuşan hatta Kırım Tatarları, Gagauz, Karay (Karaim) ve Urum Türkleri yaşamaktadır.1955 yılında Fuat Köprülü, Orhan Kayalı, Ahmet Vehbi Koşar, Abdulkadir İnan, Ahmet Adnan Saygın, Mehmet Şakir Ülkütaş, Suut Kemal Yetkin ve Haluk Bilgin önemseddiği dönemin bilim sanat kültür adamları tarafından Türk Halk Sanatlarına ve Halk geleneği adıyla kurulmuş olan Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu geçtiğimiz yıllarda zaman zaman düzenlediği Halk

Bilim içerikli konferansların yanı sıra bu konuya emek vermiştir. Bu söze dayanarak 7/12 Nisan 1980 tarihinde Ankara’da Ahmet Kutsi Tecer için anma toplantısı yapıldı. Kıymetli Ayhan İnal, Nükhet Tan; Tecer’in şiiirlerinden örnekler okumuşlardır. Tecer ailesiyle ilgili konuşmalarda yer almıştır. Ahmet Kutsi Tecer yaşadığı süre içinde yaptığı işleri tarih yazmış ve biz bugün de onun 100. doğum yılında böylesine görkemli bir bilimsel çerçeveye kutluyoruz.

Tecer’in yaptıklarını daha ileriye taşıyan bir kültür ve sanat adamı da Sivas Kültür ve Turizm Müdürü olan Kadir Pürlü’dür. Kadir Pürlü bu göreve geldiği günden bu güne kadar âdeta bakanlık gibi çalışmakta hatta bakanlıklardan çok daha etkili çalışma gerçekleştirmiştir. Yaptığı bilimsel etkinlikleri basıldığı ilk günden itibaren kütüphanemize kazandırmış olması Türkoloji çalışmalarına yüzlerce makale kazandırması her türlü takdirin üzerindedir. Ona tüm çalışmalarında destek olan Değerli Valimize, şahsım Kurum Müdürü Halk Bilimciler adına şükranlarımı arz etmeyi de bir görev bilirim

Bu yaptığınız çalışmalara bizde elimizden gelen desteği verdik ve vereceğiz. Zira geleneğin yaşatılması konusunda da ki bu gelenek çok önemli tarihi bir gerçek olarak hepimizin bildiği IV. Murat’ın babası hem de Karacaoğlu gibi ozanların katılıp asker olarak ölmesi bu şehirde âşıklarımızın son derece önemli bir fonksiyonda icraat edebileceğinin de kanıtıdır. Dolayısı ile geleneğin yaşatılması konusundaki tüm çalışmaları gönülden destekliyoruz herkese saygılarımı sunuyorum.

## Hayrettin İVGİN

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Rektör Yardımcısı, Sayın Protokol Mensupları, Sempozyumun Değerli Delegeleri Üyeleri ve Saygıdeğer Dinleyenler hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu adına bu konuşmayı yapıyorum. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Öcal Oğuz beyefendiye, Milli Eğitim Bakanı Sayın İsmet Yılmaz beyefendiyle şuanda önemli bir görüşmesi var. Birkaç görüşme daha yapılacak. Çünkü ayın 12'sinde, Mayıs 12'de genel kurul çalışmaları var. Genel kurul çalışmaları hazırlığı içerisinde. Bende genel kurul delegesi olarak, UNESCO Türkiye milli komisyonunun bir delegesi ve üyesi olarak beni bu konuşmaya memur etmişlerdir. Başkanımızın ve UNESCO mensupları adına hepinizi saygı ile selamlıyorum.

UNESCO yani; Birleşmiş Milletler eğitim, bilim ve kültür kurumu 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuştur, malumunuz 1945 yılında kurulmuştur. Kuruluş sözleşmesinde bir ifade var. Bu ifadeyi açarsam şöyle söylüyor. Diyor ki; "Savaşlar insanların zihinlerinden çıkmıştır. Savaşlar insanların icat ettiği bir şeydir savaş. Her ne kadar şartlar savaşları ortaya koyar ama buna karar verenlerde insanlardır. O halde biz ne yapalım? İnsanların kafasındaki bu savaş zihniyetini ortadan kaldıralım. Bunu ortadan kaldırmanın yolu da üç yoldan geçiyor; bir bilimden iki ilimden ve eğitimden. Biz, o halde dünyada eğitimi bilimi kültürü güçlendirmemiz lazım; "İnsanların kafasındaki barış binasını inşa edelim.", diyor. Bunu ben söylemiyorum bunu UNESCO'nun kuruluş bildirgesi ifade ediyor. Ve UNESCO'nun 1945'te kurulduğunda amacında şöyle tespit ediliyor. Deniyor ki; ırk, dil, cins ve din farkı gözetmeksizin insan hakları ve temel özgürlüklere kanunlara ve adalete saygı duyulmasını sağlayan ve milletler arası iş birliği yaparak eğitim bilim ve kültür yoluyla bunları güçlendirmek ve böylelikle barışın inşasına yardımcı olmak. UNESCO'nun amacı bu. UNESCO bu amaçla örgütleniyor, örgütleniyor örgütün üç türü bunları kısa kısa anlatıyorum. UNESCO teşkilat olarak bir genel konferansı var, bir yürütme kurulu var, birde genel sekreterliği var. Genel konferansı üye ülkelerden, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşuyor. 58 tane devlet bugün üyedir. Ve seçilen delegeler UNESCO'nun genel konferansında buluşur. Bu genel konferansın içerisinde de yönetim kurulu seçiliyor. Ve yönetim kuruluda iki yıllığına bu amaç doğrultusunda çalışmalarını sürdürüyor.

Efendim UNESCO'ya biz Türkiye olarak 1946 yılında üye olduk. Bu bugün söylediğim gibi 58 üye ülke kullanarak görevler 2005 yılına kadar şahıslar o genel kuruldaki şahıslar kendi aralarında yönetim kurulu üyesi olmak için kulis yapıyorlardı ve yönetim kurulu üyeliğine seçiliyorlar. Ama 2005 yılından sonra dendi ki; artık şahıslar üye değil üye temsilcisi, hangi

ülkenin üye temsilcisi varsa o ülke adına genel kurulda yönetim kuruluna seçileceklerdi ki 2005 yılından sonra da bu usul uygulanıyor. Şimdi, 2017 yani geçen evvelki yıl geçen yıl yapılan genel kurulda 2021 yılına kadar Türkiye; 4 yıllığına temsilciler tarafından genel kurul, yönetim kurulu üyeliğine seçilir. Ahmet Kutsi Tecer yönetim kurulunda görev almış bir şahsiyettir. Ahmet Kutsi Tecer'den önce Reşat Nuri Güntekin ki,1946 ile 1949 yılları arasında UNESCO'da görev yapmıştır. Romancı; malumunuz. Ahmet Kutsi Tecer de hemen Reşat Nuri Güntekin den sonra görev alanlardandır. 1949 ile 1952 yılları arasında 3 yıl yönetim kurulunda UNESCO görev almış ve hizmet vermiş insandır. Niye? Çünkü Ahmet Kutsi Tecer; hem bir kültür adamıdır, hem bilim adamıdır, hem de insanlara çok yararlı çalışmalar yapmış bir eğitim insanıdır. O halde; üç vasfı olan üstelik öğrenimini de Paris'te yapan bir şahsiyet olarak yabancı dilde Fransızca olan bir kişi olarak bu kurumda görev yapmıştır. Efendim, Ahmet Kutsi Tecer'den sonra Prof. Dr. Bedrettin TUNCER 1958 ile 1966 yılları arasında, Prof. Dr. Erdal İnönü 1978 ile 1982 yılları arasında, Prof. Dr. Talat Sait Halman 1991 ile 1995 yılları arasında, Prof. Dr. Orhan Güvenen 2001 ve 2005 yılları arasında yönetim kurulu üyeliklerde bulunmuştur. 2017-2021 yılları arasındaki 2021'e daha üç sene var Prof. Dr. Öcal Oğuz da UNESCO'nun yönetim kurulunda seçilen bir Türk bilim insanıdır.

Malumunuz, Öcal Oğuz ayrıca Türkiye Milli Komisyonu'nun da başkanıdır. Aynen ülkelerden üye olan ülkelere de örgütlenme merkezdeki örgütlenme gibidir. Nasip olursa ayın 12'sinde seçimimiz var 72 delege var. 72 delegelerden biriside benim ve yeniden örgütümüzün Türkiye kolunu seçeceğiz. Efendim ben bu sebeple Ahmet Kutsi Tecer'in hayatı, sanatı, kültürü, eserleri hatta şiirleri halk bilimciliği, eğitimciliği halk kültürü uzmanlığı Âşık Edebiyatı konularında çalışmalarıyla ilgili böyle bir önemli sempozyumun Sivas'ta düzenlenmiş olması, UNESCO Türkiye milli komisyonunun yönetim kurulunun üyeliğini yapmış olması sebebiyle onun adına düzenlenmiş olması UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nu son derece sevindirmiştir ve o sebeple bu toplantıya da destek olmuştur. Bu sebeple; Sivas Valiliği'ne, Sivas Belediye Başkanlığı'na, Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne, Cumhuriyet Üniversitesi Sivas Araştırma Merkezi Başkanlığı'na, Şehir Kültürü Yardımlaşma Derneği Başkanlığı'na ve diğer ilgililere teşekkür ediyor, teşekkürlerimizi UNESCO adına sunmayı ben görev edinmiş olarak teşekkürlerimizi yeniliyoruz. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu olarak başarılar dileğimizi iletiyoruz. Saygılar sunuyoruz.

**Sivas Araştırma Merkezi Başkanı**  
**Prof. Dr. Adnan MAHİROĞULLARI**

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkan Yardımcım, Rektör Yardımcım, Başsavcım Türkiye'nin dört bir üniversitesinden şehrimize şeref veren Meslektaşlarım ve Kıymetli Öğrenciler hepinizi saygıyla selamlarım.

Sivas, tarihin kadim kentlerinden birisidir ancak 17. ve 18. yy Sivas'ın karanlık yüzyılları kayıp yüzyılları olmuştur. Tâki 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar eğitimde ıslahat hareketlerine girişen başta II. Mahmut ve II. Abdülhamit olmak üzere Sivas makûs talihini eğitimdeki reform hareketlerinden sonra kazanmıştır. II. Mahmut, Avrupaî tarzdaki eğitim kurumlarını Anadolu'ya yaymak için planlamış ancak ömrü vefa etmemiştir. Payitahta kalmıştır; iktidarî mektepler, rüştiyeler, idadiler, sultaniler... Fakat onu Anadolu'ya yayan II. Abdülhamit olmuştur. Anadolu'da bu yayılan eğitim kurumlarından nasibini Sivas'ta almıştır.

Sivas'ın makûs talihi, Sivas'ta 1892 yılında kurulan Sivas İdadisi Sultanisi ile değişmiştir. Çünkü bu lisede o kadar nitelikli öğretmenlerimiz idarecilerimiz görev yapmışlar ki bugün Sivas'ın ne kadar Türkiye siyasetinde, toplumsal yapısında, bilim hayatında potansiyel insan gücü varsa menbaî hiç kuşkusuz Sivas idadisinde Sivas sultanisinde aramak gerekir.

İlk müdürümüz Sivas Sultanisinin ilk müdürü Ahmet Hulusi Bey'dir. Bilinmeyen bir isimdir bir Sivas araştırmacısı bunu gün yüzüne çıkarmıştır. Ahmet Hulusi Bey, üç tane kitabı olan bir öğretmen ve yazar; hendese, fizik ve trigonometri ciddi anlamda üç kitabını Sivas Sultanisinde okutmuş. Aynı dönemde Sivas'ta ki Fransız misyonerlerinin açtığı cizgip lisesinde bu kitaplar okutulmuş ve tarihin garip bir cilvesi Ahmet Hulusi Bey'in kitapları taşıdığı değer nedeniyle o yıllarda yine Sivas'ta bulunan Fransız konsolosluğu tarafından Fransız hükümetine bildirilmiş ve çok şereflice bir sonuçla karşılaşırız. Fransız Hükümeti Ahmet Hulusi Bey'e lojlogdonör nişanını vermiştir. Bilime yaptığı katkılardan dolayı... Sivas Lisesi'nde kimler hocalık yapmadı ki... Efendim Sivas Şehri kitabımızın mimarları Rıdvan-ı Nafiz, İsmail Hakkı'yı rahmetle anıyoruz. Arkasında türkülerimizin mimarı Muzaffer Sarısözen, efendim ünlü edebiyatçılarımızdan Kenan Akyüz, Şükrü Elçin Bey. Efendim ve bugün anısına sempozyum düzenlediğimiz Ahmet Kutsi Tecer Bey bu lisede aydınlık dağıtmıştır bütün insanlığa bütün Sivaslıya...

Bu açıdan ismini tamamen zikredemediğim o kıymetli kültür ordusuna yıllar önce Mustafa Kemal bir atıfta bulunmuştur: " Bir milletin iki ordusu var; bir asker ordusu diğeri irfan ordusudur. Bu asker ordusu milleti

kurtaran milleti düşmandan kurtaran, koruyan ordudur. İrfan ordusu, vatanın geleceğini şekillendiren yoğuran ordudur. Bu iki orduda mühimdir. Bana sorarsanız irfan ordusu daha da mühimdir. Çünkü irfan ordusu asker ordusunun vatan için neden ölümesi gerektiğini anlatan ordudur. Bir millet irfan ordusuna sahip olamazsa zaferler kazansa dahi masa başında zaferin kazanımını kaybetme ihtimali yüksektir.” Bu çok önemli sözü yıllar önce söyleyen rahmetli Atatürk’ün söylediği bu önemli ifadeler karşımıza bu irfan ordusunun biraz önce saydığım isimleri ve yine karşımıza Türkiye’nin dört bir üniversitesinden koşup şehrimize şeref veren irfan ordusunuz hepinizi saygıyla selamlıyorum.



## **Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN**

Kıymetli dostlar, merhum Ahmet Kutsi TECER'in Aile erbabı, kıymetli meslektaşlarım, kıymetli öğrenciler, değerli basın mensupları hepinize saygılar sunuyorum.

Kıymetli katılımcılar biz edebiyat bilimcileri, sosyal bilimciler için çalışma alanında esasen merkezde edebi eserler, sanat eserleri vardır. Ancak bu sanat eserlerini üreten mesnevilerin yani sanatçıların hayatları biyografileri bizim için önemlidir. Çünkü bir sanatçının bir edebi çalışma insanının içinde bulunduğu çevre sahip olduğu siyasi anlayışı, mensup olduğu din, yetiştiği aile ortamı, aldığı eğitim ve bütün bunların yansıması olarak üzerinde topladığı kimlik birikimi toplamı onun sanat üretimini etkileyen faktörlerdir. Bu bakımdan biz sosyal bilimciler biyografik çalışmaların önem veririz. Bilhassa Fransız eleştirmen Nicolas Boileau ortaya koyduğu muhip zaman nazariyesinden sonra biyografik çalışmalar biraz daha dostyefist anlayışla çok daha belirgin bir şablona oturtmuş. Çünkü biraz önce saydığım isim gibi sanatkârın doğduğu aile ortamı, aldığı eğitim, içinde bulunduğu çevre, sahip olduğu dini inanışları ve mensup olduğu toplum onun üreticiliğini etkileyen faktörlerdir. Bu bakımdan ırk, muhit ve zaman nazariyesi dikkate alarak sanatçıların biyografilerini değerlendirmekte fayda vardır. Bende bu kapsamda Ahmet Kutsi Tecer'in biyografisini genel hatlarıyla ırk, muhit ve zaman nazariyesinde değerlendirmeye gözden geçirmeye çalışacağım.

Ahmet Kutsi, 20. yy ilk yılında 1901 yılında bir bürokrat babanın çocuğu olarak imparatorluğun ve İstanbul'dan çok uzakta Kudüs'te dünyaya geldi. İslam coğrafyasında en çok kullanılan erkek adlarından biriyle adlandırılan bu çocuk, doğduğu şehre izafeten yani Kudüs'e izafeten ikinci bir ad olarak Kutsi adıyla adlandırılmıştır. Ancak Kutsi sözcüğü Türk harekesinde ve Türklerin söyleyebileceği şekilde zaman içerisinde Kutsi şeklinde telaffuz edildi ve Ahmet Kutsi kullanımı yaygınlaştı. Ahmet Kutsi kaldı ki bir soyadını da hayatında bir dönem olduğu bir coğrafyadan Sivas'tan, Sivas'ta ki Tecer Dağı'ndan almıştır. Esasen Sivas ona sadece bir soyadı vermemiş onun hayatını biçimlendiren bir süreç olmuştur. Ahmet Kutsi'nin Sivas'ta bulunduğu yıllar 1930-34 arası yani dört dört buçuk yıllık bir zaman dilimidir. Dört dört buçuk yıllık bir zaman dilimi insan hayatı için çok uzun bir süreç değildir. Buna rağmen bu dört dört buçuk yıllık süreç, Ahmet Kutsi'nin hayatını gerçekten de şekillendirmiştir.

Bu itibarla da biz, Ahmet Kutsi'nin hayatını Sivas öncesi, Sivas süreci ve Sivas sonrası olarak üç devrede ele alabiliriz.



**Cumhuriyet Üniöersite Rektör Yardımcısı**  
**Prof. Dr. Ali TAŞKIN**

Sayın Belediye Başkanım, Sayın Vali Vekilim, Sayın Başsavcım, Sayın Belediye Başkan Yardımcım, Sayın İl Kültür Müdürüm ve İlimizin Değerli Protokol, Çok Kıymetli Akademisyenler, Basınıımızın Değerli Temsilcileri ve Sevgili Öğrenciler hepimizi saygıyla sevgiyle selamlıyor ve kurumum adına hepimize hoş geldiniz diyorum.

İnsanın hem biyolojik hem kültürel özelliklere sahip biyolojik özellikleri yanında değer sahibi bir varlık olduğunu biliyoruz. Bu değerleriyle kültürün, eğitimin, ahlaki değerlerin kastedildiğinin de altını çizerek belirtmek istiyorum. Yüzyılımızın özellikle son dönemleri, insanın biyolojik özellikleriyle hazcılığa, yararcılığa ve çıkarıcılığa doğru evrildiği bir dönemde, ilin kültürünü yaşatmak adına Sayın Valiliğimizin ve onun özelinde İl Kültür Müdürlüğü'nün ve Sivil Toplum Kuruluşlarımızın böylesine önemli bir ismi, adıyla kültürümüzü değerimizi anlatan adını üç ögesiyle Ahmet Kutsi ve Tecer yerellikten evrenselliğe belki de millet olmamızı anlatan bir özel nitelikteki bu alana dikkat çekerek çok da konuşmamı uzatmak istemiyorum. Sayın Rektörümüz yurtdışında ben kurumumuz adına katılımcılara katkılarından dolayı memnuniyetimi ifade ediyorum ve tekrardan hepimizi saygıyla selamlıyorum.



## **Sivas Belediye Başkanı Sami AYDIN**

Sayın Vali Vekilim, Sayın Başsavcım, Rektör Yardımcım çok kıymetli protokolümüz, Değerli Bilim Adamları, Akademisyenlerimiz, Sevgili Öğrenciler hepimizi saygıyla selamlarken Ahmet Kutsi Tecer'i rahmete minnetle şükranla anıyorum.

Bu sempozyumun, bu önemli değeri daha iyi anlamamıza daha iyi tanımamıza katkı sunmasını umut ediyorum. Şehrimize bu amaçla gelen çok değerli hocalarımıza, bilim adamlarımıza, kültür insanlarına hoş geldiniz diyor şükranlarımı sunuyorum. Değerli katılımcılar; elbette şehirleri ülkeleri fiziki görünüşleri, fiziki altyapıları her zaman önemli olmuştur. Bundan sonrada önemli olacaktır ama o ülkelere o şehirlere asıl kimlik veren değer katan o şehrin geçmişten günümüze uzanan mirasıdır. Bu tarihi miras olabilir, bu kültürel miras olabilir.

Ülke olarak biz bu mirasımıza yeteri kadar sahip çıktığımız kanaatinde değilim. Yakın zamana kadar o fiziki miraslarımızı mimari yapılarımızı maalesef büyük ölçüde tahrip ettik talan ettik. Son yıllarda bu mirasın bizim için ne kadar önemli olduğunu anladığımızdan hepimizde çok az bir kısmın kaldığını görüyoruz. Ve bugün onları gözümüz gibi korumaya, muhafaza etmeye çalışıyoruz. Keşke onların yüzde seksenini doksanını hatta daha fazlasını tahrip etmeden onların ne kadar önemli bir değer olduğunu fark etmiş olsaydık. Ama en azından bunu fark etmekte büyük önem taşıyor. Aynı şekilde bu şehre kimlik vermiş. Yapmış oldukları hizmetlerle aradan asırlar geçtikten sonrada anılan çok önemli değerlerimiz var. Sivas kadim bir şehir, Sivas bir tarih şehri, önemli bir Selçuklu medeniyeti bu şehirde yıllarca hüküm sürmüştü. Önemli bir imparatorluk bu şehirde yıllarca hüküm sürmüştü. Sadece efendim şu medeniyet 300 yıl bu medeniyet 500 yıl bu medeniyet şeklinde değerlendirmek çok basite almak olur. O medeniyetleri bu şekilde yaşatan kişilikler, kimlikler, kültürler asıl bu şehre değer katan unsurlardır. Olaya böyle baktığımız zaman maalesef gene, aynen mimari fiziki yapılarıdaki ihmalimizin bu yapılarda da olduğunu görüyoruz. İşte Ahmet Kutsi Tecer Ölümünün 50. yılında bugün burada sempozyumda anılıyor. Bizim çocuklarımızın bizim gençlerimizin bu değerleri tanınması lazım o değerleri anlayabilmesi lazım. Bu anlamda Recep TOPARLI hocamda karşımda kendisine de teşekkür ediyorum.

Biz Sivas'ta Sivas Belediyesi olarak fırsat buldukça bu değerlerimizi tanıtmaya çalışıyoruz. Sivas'a değer katan, Sivas'ta anılan isimleri istiyoruz ki gençlerimiz tanışın onların Sivas için ne kadar önemli bir değer olduğunu bizden sonraki nesillere aktarsın, çok sayıda bu anlamda kültürel yayınlar üretmeye çalışıyoruz. İnşallah gelen misafirlerimize onlardan çok küçükte

olsa bir paket sunumumuz olacak, Sivas'ın kendi izleri genel Şems-i Sivasî'nin külliyyatını kendilerine takdim edeceğiz.

Ahmet Kutsi Tecer ile ilgili benden önce gelen konuşmacılarımız birçok şey söylediler. Gerçekten Sivas'ın kültürüne, folkloruna, Sivas'ın sanatına çok büyük katkı vermiş, emek sunmuş, adeta Sivas ile bütünleşmiş önemli bir şahsiyet önemli bir değer. Böyle bir değer burada anlatılacak olması başlı başına takdire şayan bir durum bundan dolayı Valiliğimizi, Belediyemizi, Üniversitemizi ve bu konuda emek veren tüm sivil toplum örgütlerimizi ve siz değerli katılımcılarımızı tekrar saygıyla selamlıyorum. Bu sempozyumun amacına ulaşmasını hedefine ulaşmasını umut ediyorum hepimize tekrar saygılar sunuyorum.

**İl Özel İdaresi Genel Sekreteri ve Vali Yardımcısı**  
**Mehmet Nebi KAYA**

Sayın Belediye Başkanım, Sayın Başsavcımız, Saygıdeğer Konuk ve Kıymetli Hocalarımız, Değerli Katılımcılarımız sizleri saygı ve hürmetlerimle selamlıyorum.

Sayın Valimiz katılmak zorunda olduğu bir program dolayısıyla aramızdan ayrıldı ama kendisini ifade etti. Saygı ve hürmetlerini sizlere arz ediyor. Sivas'ta çalışıyor olmaktan büyük gurur ve mutluluk duyuyoruz. Zira Sivas gerçekten bir hazine sandığı ve her gün bu sandıktan bir şeylerin çıkıp bizi aydınlatması, bize bir değer katması zira Sivas sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerle çok engin bir birikime sahip. Ahmet Kutsi Tecer ismini bilirdik ama tabi Sivas'ta çalışmış olması ve Erzincanlı olmasına rağmen Sivaslılar tarafından kendisine ahde vefa gösterilmesi de Sivaslıların sahip olduğu kültürel değerleri korumakla beraber ahde vefa konusundaki hassasiyetlerini de ortaya koyuyor bu sebeple Sivaslılarında bir gururu ve alkışı hak ettiğini düşünüyorum. Sempozyumda emeği geçenlere teşekkür ediyor bir kez daha saygı ve hürmetlerimle sizleri selamlıyorum.





# **1. OTURUM**

**“GENEL YÖNLERİYLE  
AHMET KUTSİ TECER - 1”**



## AHMET KUTSİ TECER'İN İLK SANATKÂRLIK YILLARINA DAİR NOTLAR (1919-1925)

Prof. Dr. İsmail GÖRKEM\*

Ahmet Kutsi Tecer 1901-1967 yılları arasında yaşamıştır. Onun biyografisine dair farklı kaynaklarda yer alan bilgilerde birtakım tutarsızlıklar görülmektedir. En doğru bilgi, onun kendisi hakkında tanzim ettiği 'TBMM Mebusları İçin Tercümei Hâl' adlı belgede mevcuttur. 1942 yılında CHP'den 'Seyhan' [Adana] mebusu seçildiğinde, TBMM'ne sunduğu 'Kısa Tercümei Hâli'ni el yazısıyla kaleme almıştır. Şimdilik Tecer'in burada verdiği bilgileri, asıl belgelere ulaşıncaya kadar, 'doğru' kabul etmek durumundayız:

"Kudüs'te doğdum. Babam oranın Duyunu Umumiye müdürü idi. Nüfus kaydım Geyve'dedir [Sakarya]. Ailem, babam ve anam, aslen Eğinli (Kemaliye) [Erzincan], Apçağa köylüdürler. Eğin'de ailemizin adına Hacı Hasan Oğulları derler. Geyve ve Kocaeli mıntıkasına naklihane ederek orada yerleşmişlerdir. Geyve'de ve nüfus kayıtlarında Eğinli Oğulları diye anılırlar.

İptidâî mektebini [=Kudüs ve ardından Kırkaleli], rüşdiyeyi [=Kırklareli] ve idadînin ihzarî sınıflarını Kırklareli'nde yaptım. Sonradan [=İstanbul] Kadıköy Sultanisi'nde okudum ve onuncu sınıftan, müsabaka imtihanını kazanarak [=İstanbul] Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlîsi'ne girdim (1918). Dört senelik bu tahsili 'icazetnâme' olarak bitirdikten sonra [1922] Dârülfünun'a kaydolundum. Bir aralık (1924) İzmir ve havalisinde ziraat işlerinde ve çiftlik idaresinde bulundum, fakat tekrar tahsil hayatına döndüm; aynı senenin sonlarında imtihanla Yüksek Muallim Mektebi'ne girdim. 1925 güzünde hükümetçe açılan müsabaka imtihanında kazanarak Fransa'ya tahsil için gönderildim. 1927 yılı sonuna kadar orada kalarak Sorbonne'de Tabii İlimler ve felsefe kurlarına devam ettim. 1928 başında İstanbul'a dönerek Yüksek Muallim Mektebi'ni ve Darülfünun felsefe şubesini bitirdim (1929).

1929 yılı sonunda Maarif hayatına girerek önce Ankara Erkek Lisesi'nde muallim muavini olarak, sonra sırasıyla Sivas Lisesi edebiyat muallimliğinde (Eylül 1930), Sivas Maarif Müdürlüğünde (Haziran 1932), Maarif Vekilliği Yüksek Tedrisat Şube Müdürlüğünde (Ağustos 1934), Gazi Terbiye Enstitüsü edebiyat muallimliğinde (Mayıs 1939), en son olarak da Talim ve Terbiye Heyeti azalığında (Ağustos 1941) bulundum. Gerek Maarif müdürlüğüm, gerek Şube müdürlüğüm esnasında ilâve olarak öğretmenlik de ettim." (Tecer 1942. Ayrıca bk. Uçman 2011: 245, Özbacı 1998: 3-4).

Tecer'in hayat hikâyesinin bizi doğrudan ilgilendiren dönemi, 1919-1925 yılları arasındır. Bu sebeple özgeçmiş ve sanatkârlığına dair bilgiler vermek, doğum tarihi olan 1901-1925 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. Onun ilk

---

\* Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi – KAYSERİ.

sanatkârlık yıllarına ait var olan belirsizlikleri onun kaleme aldığı hal tercümesindeki bilgilerle aydınlatmamız mümkün olmuştur.

### TECER'İN İLK YAZISI (1919)

Tecer'in "Selâm" başlıklı ilk yazısı, nesir tarzında kaleme alınmış olup, 'Derdli' [=Dertli] gazetesinde, Bolu'da neşredilmiştir.<sup>1</sup>

#### SELÂM

Bana uzak memleketlerden, tanımadığım, görmediğim semalarından, seherlerinden, hikâyeler anlatıyordu. Ben -babamın, birinde çocukluğunu, birinde gençliğini gömdüğü- bu ilahî, yeşil memleketleri daima severdim. Onların eşsiz güzelliklerini düşünür ve bu güzellikleri hayalimde donuk, perişan yaşatırdım..

Bugün bu hatıraların bende bıraktığı izleri -maziye doğru yürüyerek- geçerken.. O uzakların, Anadolu'nun berrak semalarını, yolların(in) nihayetinde sıcak bir göğüs gibi hayalimi kucaklayan yeşil ve çiçekli bahçelerini, mest ü mütevekkil insanlarını, gözlerini (güzellerini) ve kalplerini. şeffaf, serin sularını, vadilerinin geniş, durgun çehresini, rüzgârlarının teneffüsünü duyuyor ve görüyordum (görüyorum).

-Âh bu memleketler, nasıl.. nasıl?.. diye müphem suallerimle çok defa babamın hatıralarını canlandırarak dinlediğim o berrak yeşil semaların, vadilerin füsunkâr hikâyeleri şimdi hep hayâlimde ve kalbimde...

İşte babamın at koşturduğu o geniş, sulak ovalar; berrak ve serin sularından içtiği gölgeli, mehib [=heybetli] ormanlar; meclislerinde sabahladığı çiçekli, râyihalı bahçeler, gençliğini gömdüğü o topraklar yine bende canlandı.

Hepsine ait içimde büyük bir hasret var. Daima andığım zaman rüzgârlara, semalara (bulutlara), yolculara selâmlar bırakır ve onların o uzak, o ilahî beldelere gidenlerin; vatanımı seven kalbimin selâmlarını (selâmlarımı) götürdüklerinden dolayı teselli bulurum.

Bilmiyorum, anlamıyorum, niçin bu kadar heyecanlıyım?.. Bugün elimdeki kalem titriyor.. Yine gidenler varmış, yine oraya, şarka, şarkın dindar, ruhanî beldelerine giden kabileler, yolcular varmış.

Ey yolcu!.. Ey bahtiyar yolcu!...

Benim ebediyyen mütehasir [=özlemiş] olduğum o yurtlara, o memleketlere vardığın zaman kalbimden; ruhumdan kopan selâmlarımı (selâmlarımı), hasretlerimi söyle.

Gurbetlerin bana verdiği elemi de söyle.

Ve benim için de ki: O, ebediyyen kalbinizin, seslerinizin melûl bir bestekârı olacaktır..

Selâm, ey Anadolu, ey memleketimin feyyaz [=berekatli] toprakları, tarihimin (tarihinin) muazzam âbideleri selâm!...

---

<sup>1</sup> Nail Tan, 1981 yılında kaleme aldığı yazısında, "Selâm" başlıklı yazıyı Latin harfleriyle ilk olarak neşretmiştir (Tan 1981: 43). Bu yazısında Tan:"Bayan Tecer, ilk yazının ['Selâm'] daktilo edilmiş tam bir metnini yollayarak bize yardımcı oldu", demektedir. Tecer'in eşi Meliha Hanım'ın gönderdiği bu "daktilo edilmiş metni[n]" A. Kutsi Bey'e ait olduğu kuvvetle muhtemeldir. Tecer'in farklı okuyuş ve düzeltmeleri yukarıdaki metinde 'parantez' içerisinde verilecektir. (İG).

Kırkkilise [=Kırklareli]- 25 Ağustos, sene 1335 [=25 Ağustos 1919]

Kudsî Abdurrahman

(*Dertli*, S. 5, 17 Zilhicce 1337 [=13 Eylül 1919], 13 Eylül 1335 [=13 Eylül 1919], s. 1).

Tecer, söz konusu yazıya 1960 senesinde, kendisiyle yapılan bir söyleşide, sorulan bir soruya cevaben değinecektir:

[=“Hayatınızın en mesut hadisesi” sorusuna verdiği cevap]

“Hayatımın en mesut hadisesi, ‘Selâm’ başlığı altında 1919 yılında ilk yazımın –ki bir nesir parçasıdır- Bolu’da çıkan *Dertli* gazetesinde yayımlanmasıdır.

-Bu ilk yazımın konusunu hatırlayabiliyor musunuz?

-Tamamen değil ama yazımın şu cümle ile bittiğini gayet iyi hatırlıyorum: ‘Ben ömrümün sonuna kadar Anadolu’yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım.’

Demek ki ben daha o zaman farkında olmadan bir önsezi ile bugünkü yolumu çizmişim.” (Baydar 1960: 212).

Genç bir sanatkar için, ilk yazısının yayınlanması, çok önemli bir hadisedir. Tecer de, bu yazısının neşrini, “hayatının en mesut hadisesi” olarak nitelendirir. A. Kutsi Bey, 1919 yılında, henüz 19 yaşındadır.<sup>2</sup>

‘Selâm’ adlı yazısının “Ben ömrümün sonuna kadar Anadolu’yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım.” cümlesiyle sona erdiğini söyler ama bu cümle, söz konusu yazıda yer almamıştır. Yazıyı ‘Kudsî Abdurrahman’ olarak imzalamıştır. ‘Abdurrahman’, babasının adıdır.

Tecer’e ait tek yazının niçin Bolu’da çıkan bir gazetede neşredildiği sorulabilir?<sup>3</sup>

“Selâm”, kısa ve ‘mensur şiir’ tarzında bir metindir. Yazıdan, babasının, “birinde çocukluğunu, birinde gençliğini gömdüğü”, “ilâhî” ve “yeşil” iki memlekette isim vermeden bahsedilmektedir. Babasının çocukluğunu gömdüğü yer, Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı Apçağa köyüdür (Tecer 1942).<sup>4</sup> Gençliğini gömdüğü diğer yerler ise, sırasıyla Kudüs

<sup>2</sup> ‘Selâm’ adlı yazı ve Tecer’in ilk dönem şiirlerinden bazıları Nail Tan tarafından evvelce neşredilmiştir (bk. Tan 1981: 43-44). Tecer’in eşi Meliha Tecer, “Selâm” başlıklı bu yazının “daktilo edilmiş tam bir metnini yollayarak” Nail Tan’a “yardımcı olmuştur.” Bu metni günümüz harflerine –muhtemelen- A. Kutsi Bey aktarmış olmalıdır. Tan’ın yazısından, Tecer’in söz konusu yazısının “gazete kesimini” görmediği anlaşılmaktadır (Tan 1981: 43).

<sup>3</sup> A. Kutsi Bey’in yeğeni Sayın Umut Tecer, 25-26 Nisan 2018 günlerinde Sivas’ta Ahmet Kutsi Tecer hakkında düzenlenen sempozyuma misafir olarak katıldılar. Kendilerinin bu konuya dair vermiş oldukları bilgi şöyledir: “A. Kutsi Bey’in bir şair-doktor amcasının şiirleri de *Dertli* gazetesinde neşredilmiştir. *Şair Tabirler* [Dr. Veli Behçet Kurdoğlu, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., Baha Matbaası İstanbul 1967] isimli kitapta, onun biyografisi ve eserleri yer almaktadır.” Bu amcasının yayıncılarla kurduğu yakınlık, A. Kutsi’nin de ilk yazısını orada yayınlamasına sebep olmuştur.

<sup>4</sup> 17 Haziran 1941’de Kemaliye-Apçağa köyündedir ve köyünü arkadaşı Bedrettin Tuncel’e mektubunda şu cümlelerle anlatır:

“Kazanın en büyük köyü olmakla beraber kasabaya bakan bir meylin yüksekliğinde ve kazaya bir saat yeredir. Bütün bu havali gibi, fakat bilhassa, gümrah, yeşil bir hazinenin bekçisidir. Fırt etkelerinden

veya Kırkkilise (Kırklareli) olmalıdır. Gençliğini gömdüğü yerin neresi olduğunu aydınlatılabilmek için, o yıllara ait hatıralarda yer alan bilgi kırıntılarına muhtacız. 1897 yılında yapılan Osmanlı-Yunan Harbi, 1912 tarihli Yunan Harbi, ardından 1914 yılında başlayan 1. Dünya Harbi, Devlet-i Aliyye'nin bütünlüğünü kaybettiği ve eridiği savaşlardır. Osmanlı Devleti, 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıktı ve Kudüs'ü kaybettik. A. Kutsi Bey'in bir subay ağabeyi, Balkan Harbi'nde, 1912 yılında savaşta şehit olacaktır.

Babasının “at koşturduğu o geniş, sulak ovalar; berrak ve serin sularından içtiği, gölgeli, mehib [=ürkütücü, korkunç] ormanlar; meclislerinde sabahladığı çiçekli, rayıhalı bahçeler, gençliğini gömdüğü o topraklar”, bu kere, Abdurrahman Bey'in 19 yaşındaki oğlu A. Kutsi'nin zihninde tekrar tekrar canlanır. Önce babasının zevk alarak doya doya, daha sonra da oğlu olması hasebiyle kendinin kısmen yaşadığı vatan topraklarının kaybedilmesinin Türk insanına yaşattığı travma, üzüntü ve çöküntü, geçmiş günleri hayalinde tekrar tekrar yaşamasına sebep olacaktır.

Bu diyarlara 1919 yıllarında gidecek olan –ismi- meçhul yolculara, “vatanını seven kalbinin selâmlarını götür[melerini]” ister ve bu meçhul yolcular, selâmlarını götüreceği için, memnuniyet duyar, kendi kendine teselli bulur. Çok defa babasının hatıralarını canlandırarak dinlediği, “o berrak yeşil semaların vadilerin füsünkâr hikâyeleri”, hiç aklından ve kalbinden çıkmaz.

‘Selâm’ başlıklı bu kısa mensur yazı, o acılı yılları yaşayanları ve tabiidir ki okuyanları âdeta can evinden vurmaktadır.

### **TECER'İN İLK DÖNEM ŞİİRLERİ (1920-1925)**

Bir şairin kendi şiiri üzerindeki ‘tasarrufları’nın gösterilmesi, edebî tenkit bakımından elzemdir. Burada, A. Kutsi Tecer'in 1922 yılından başlayıp 1925 yılına kadarki dönemde neşrettiği 10 şiiri, kronolojik sıra takip ederek, bir tenkit süzgecinden geçirilecektir.<sup>5</sup>

Tecer, ilk kitabını 1932 yılında, Sivas'ta 200 adet bastırmıştır (bk. Tecer 1932). *Şiirler* isimli bu küçük kitapta, çoğu evvelce çeşitli dergilerde neşredilmiş 21 şiiri bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şu şiirlerdir: “Nerdesin, Bulutlar, Çıngırak, Anneler, İhtiyar Kızlar, Güvercin, Kader ve Kuyumcu, İhtiyar Âşık, Mart Akşamı, Yarasa, İlk Uykular, Sivrisinekler, Ocak Başında,

---

geçiyor. Taşın altından bir su kaynıyor. Bütün bu su ve yeşili yalçın taşların semaya doğru [s]unulmuş (!) kâsesi içinde dağ tanrılarının sofrasına konulmuş bir adak zannediyorum. Öyle bir adak ki, gurbet ve hasret için yapılmış gibidir. Kayadan kayaya akseden türkülerindeki melâl de hep budur...” (BDM 1995: 27). Apçağa köyünün yakın zamandaki vaziyeti hakkında ayrıca bk. (*Milliyet* 2014).

<sup>5</sup> Nail Tan, *Millî Kültür* dergisinde 1981 yılında basılan “Ahmet Kutsi Tecer'in İlk Eserleri” adlı yazısında, sırasıyla “Gölgesinde Oturduğum Ağaç”, “Bir Kadın Değildi”, “İhtiyar Kızlar” ve “Bir Vadi” şiirlerinin ilk basılan metinlerine de yer vermiştir (Tan 1981: 44). Bu şiirlerin Tecer tarafından okunduğuna dair herhangi bir açıklayıcı bilgi yazıda yoktur. Söz konusu şiirler değerlendirilirken, bu yazıdaki farklı okuyuşlara göndermede bulunulacaktır.

Ölü, Mezar Taşları, Besbelli, Lâhit, Niylüfer, Kaplıcada İhtiyar Aslan, Vadi, Kır Uykusu” (Tecer 1932). Tecer, vefatından kısa bir süre evvel, şiirlerinin tamamını, eşi Meliha Tecer’e ithaf ederek düzenleyip baskıya hazır hâle getirmiş, fakat kitabı yayınlamak kısmet olmamıştır. Daha sonra bu şiir dosyası, Vecihi Timuroğlu tarafından 1980 yılında neşredilmiştir (bk. Timuroğlu 1980). Kitaptaki şiirlerin ilk sayfasında, Tecer tarafından yazılmış şu not bulunmaktadır: “*Yirmi beşinci yılımız için Meliha’ya A.K.T. 13.XII.1962*”. Bu nottan hareketle Timuroğlu neşrinin, Tecer’in şiirlerine verdiği son şekil olduğu sorununca çıkarabiliriz.

Kızı Leyla Tecer’in daha sonraki yaptığı neşirler de Timuroğlu’nun kitabına dayanmaktadır. Kitabın 3. baskısını 2013 yılında neşretmiş ve iç sayfaya da bu açıklayıcı notu koymuştur (bk. Tecer 2013).

**-I-**

### **Manzume:**

#### **BİR KADIN DEĞİLDİ...**

1. Ayrıldık. Kurtuldum ondan da şimdi.<sup>6</sup>  
Bir zaman o benim bir tek eşimdi  
-İstersen dünyayı bile kabul et  
Gölgemi boğduğun odanda şimdi!

2. Levniyle değişti, benliğim, adım.  
Kaç defa ruhumu kestim, yamadım  
Üstüme çökünce son tahammülüm  
Nihayet ye’simi saklayamadım!

3. Allah’ım! Sanırım beni severdin  
Geceler hüznümle doldu dedin  
Ne için ben ilham dilerken senden  
O hayal yerine bu şekli verdin

4. Bir kadın değil de kadından başka  
Benzeyen yeri yok adından başka  
Ruhuma süzülen bir bakışı yok  
Azabı öldüren tadından başka

1336 [1920], Ahmed Kudsi

(*Dergâh*, 20 Teşrinievvel 1338 [ 20 Ekim 1922], c. IV, S. 37, s. 500).

Tecer’in ilk şiirleri *Dergâh* mecmuasının 1921-1922 yıllarına ait üç sayısında neşredilmiştir (bk. bu şiire ilâveten aşağıdaki II. ve III. metinler). Bu şiiri, 1920 yılında kaleme almış, fakat ancak 1922 yılında yayımlayabilmiştir. Bu sebeple “Gölgesinde Oturduğum Ağaç ve Ben” (1922)

---

<sup>6</sup> **I. Manzume: Bir Kadın Değildi:** 1/1: Ayrıldık. Kurtuldum ondan da şimdi: Ayrıldık, kurtuldum ondan da şimdi// 3/2: dol[uy]du de[r]din: doludur derdin// 4/1: değil de: değildi. 4/2: adından: ardından; (Tan 1981: 44).

şiiirinin, Tecer'in yayınlanan ilk şiiiri olmaması lâzımdır.<sup>7</sup> Şiiire, 1932 yılında Sivas'ta bastırıldığı *Şiiirler* adlı kitabında ve sonraki yayınlarda da yer verilmemiştir (bk. Timuroğlu 1980, Tecer 2013). Bu şiiiri, diğier şiiirleri arasına almamasının bazı özel sebepleri olabilir. Şiiirin teması 'ayrılık'tır; sevdiğini terk eden kişi, kadın değil erkektir. Sevdiğii kadının, şaire yaptığı yaşatmış olduğu bir 'iharet' (aldatma) işlenmiştir.

## -II-

### GÖLGESİNDE OTURDUĞUM AĞAÇ VE BEN...

1. Ben onun gölgesinde, o benim başucumda,  
Ben tıpkı onun gibi, o tıpkı benim gibi.  
Onun bazı coşarken fırtınalarla kalbi,  
Benim de buhar olur bir damla avucumda..
2. Ben sarsıldığım zaman o beni durgun, serin  
Kanatlarının müşfik tesellisiyle sarar;  
Ben de âşinâsıyım, bende de bir eşi var,  
Onun âşinaları olan her bir kederin.
3. Bilmem ki bizi nedir böyle matemli eden?  
Neye onun sevimli, yeşil alnında hüzün?  
Neye diyorlar bana: "Ne kadar solgun yüzün?"<sup>8</sup>
4. Boşaldıkça gönlümüz her gün biraz neşeden  
Sonbahar yaklaşıyor, onunla doluyoruz,  
Her gün bir parça daha kuruyor, soluyoruz!..

1337 [1921]

(*Dergâh*, c. I, S. 10, 5 Eylül 1337/ 5 Eylül 1921, s. 108. Ayrıca bk. Timuroğlu 1980: 7).

Şiiiri, 1932 yılında Sivas'ta yayınladığı *Şiiirler* kitabına almamıştır. İlk olarak Timuroğlu'nun kitabında yayınlanmıştır (bk. Timuroğlu 1980:8).

## -III-

### Manzume:

#### İHTİYAR KIZLAR

<sup>7</sup> Nitekim Nail Tan da anılan yazısında bu konuda şunları yazmaktadır: "Tecer'in ilk şiiirlerinden 'Bir Kadın Değildi' şiiiri bu kitapta [bk. Timuroğlu 1980] yoktur. Biz ilk şiiirlerini aradığımız için yalnızca *Dergâh* ve *Millî Mecmua* koleksiyonlarının içinde dolaştık." (Tan 1981: 44).

<sup>8</sup> **II. Gölgesinde Oturduğum Ağaç ve Ben:** 3/1: Şiiirin bu kıt'ası *Dergâh*'ta yayınlanan metinde 3'lük olarak dizilmiş ve 4. dize bir alt kıt'aya ait olarak yazılmıştır. Ancak metin Lâtin harflerine aktarılırken: "Boşaldıkça gönlümüz her gün biraz neş'eden" (4/1), 3. kıt'anın son dizesi olarak, doğru bir şekilde yazılmıştır (bk. Tan 1981: 44). // 3/1: "gönlümüz", son yayında "kalbimiz" şeklinde değiştirilmiştir (bk. Timuroğlu 1980: 7).



1. Geçtiler rüzgârın geçtiği yoldan,  
Yine kimsesiz, yine yalnızlar...<sup>9</sup>  
Maziyi andıran bu eski yoldan  
Geçtiler bu akşam ihtiyar kızlar!
2. Bir sırdır kalpleri hiç anlaşılmaz  
Kalplere gidilen yollar aşılmaz  
Kalpleri açsa da bahar, açılmaz  
Her dem kimsesizler, her dem ıssızlar..
3. Gülümser gibidir gözleri, yakın  
Bir fecrin ebedî nuruna, dalgın..  
Bu akşam ufukta yükselen takım  
Altından geçtiler ihtiyar kızlar!

1337 [1921]

(*Dergâh*, c. IV, S. 38, 5 Teşrinisani 1338/ 5 Kasım 1922, s. 25. Ayrıca bk. Tecer 1932: 11.)

*Dergâh* mecmuasında yayınladığı şiirlerinden sadece ‘İhtiyar Kızlar’ı, 1932 yılında Sivas’ta neşrettiği kitabına almıştır (Tecer 1932: 11). Nurullah Ataç, *Şiirler* kitabı hakkında 1932 yılında “Ahmet Kutsi” isimli bir tenkit ve değerlendirme yazısı neşreder. Bu yazıda, özellikle “İhtiyar Kızlar” şiirinin ismini de vererek, “zavallıların dertlerinden şairane bir eda ile bahsetmek hususunda, Fransız şairi François Coppee’yi bile geçtiğini söyler. Kitaptaki şiirlerin tamamını okuyup bitirdiğinde ise, bu şiirlerin Coppee ile birlikte Albert Samain’i hatırlattığını yazar ve “Elem, ölüm, solgun çiçek ıhlamur fincanı... Ahmet Kutsi’de de bunların hepsini bulabilirsiniz.” (AKTA 2017: 188), der.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Ataç’ın eleştirilerine, “Ahmet Kutsi’nin Şiirleri” adlı yazısında karşılık verecek ve Tecer’i şöyle savunacaktır: “Çünkü Ahmet Kutsi’nin şiirlerinde ne Samain’in iç bayılıcı hassasiyeti, ne de Coppee’nin budala ve nisevî merhameti vardır. Bir kelime ile Ahmet Kutsi’de mızızlık yoktur.” (AKTA 2017: 194-195). Sözü, Tecer’in ‘İhtiyar Kızlar’ına getirir ve “Nurullah’ın ismini söyleyerek geçtiği ‘İhtiyar Kızlar’ manzumesi ise ‘biçarelere, zavallılara’ acıyan bir merhamet şiiri değil, sadece bir semboldür.” (AKTA 2017: 195), diyecektir.

Tecer’in arkadaşı Cahit Sıtkı Tarancı, 1934 yılında kaleme aldığı “Ahmet Kutsi’nin Şiirleri” başlıklı yazıda “... ‘İhtiyar Kızlar’ı evde kalmış bahtsız kızlara ezberletmek isterdim.” (AKTA 2017:205), diyerek, şiirin önemine işaret etmektedir

#### -IV-

<sup>9</sup> III. **İhtiyar Kızlar:** 1/2: kimsesiz: kimsesizler (Tecer 1932: 11). // 3/3: takım: tâkın (Tecer 1932:11).

## MART AKŞAMI

1. Bir eski kabartma gibi akşamdan,  
Mazinin yâdıyla donmuş kediler.  
Daldılar gurubun seyrine damdan,  
Gözleri buğulu, dalgın... Dediler:

2. “Ey kızıl eşlerin dolaştığı yer,  
Güneşin bu akşam yaklaştığı yer,  
Ey gözün ziyadan kamaştığı yer,  
Ruhumuz yolunda savrulmak diler..”

3. Kalpleri sızlıyor gibi derinden,  
Çağrışır, inlerler dam üzerinden,  
Hıçkırır ruhlardır kederlerinden  
Akşamdan ürperme alan kediler!

1338 [=1922]

(*Millî Mecmua*, S. 27, 15 Kânunuevvel 1340 [=15 Aralık 1924], s. 443. Ayrıca bk. Tecer 1932: 15).

Şiir, 1932 yılında neşredilen kitaba alınmıştır (bk. Tecer 1932: 15). Şiirde kızışan mart kedileri ele alınmıştır.

## -V-

### YARASA

1. Derdim ki: “Cihanda bir adım olsa  
Ne olur yıllarca gezsem, tarasam,  
Bu gönlüm tükenmez hicrinle dolsa,  
Durmadañ gönülden gönüle uğrasam.”<sup>10</sup>

2. Boşlukta işitip her an sesini,  
Rüzgârlar zannetsem ben nefesini,  
Yâdının âlemde loş gölgesini,  
Elimde bir âmâ gibi arasam!..”

3. Nihayet toprağa koydum başımı,  
Tatmadan üzümün bu yıl yaşını,  
Öyleyken kaldırır mezar taşını,  
Her gece koynuma gelir yarasam!

(*Millî Mecmua*, S. 28, 1 Kânunısâni 1340 [=1 Ocak 1924], s. 453. Ayrıca bk. Tecer 1932: 16).

Şiirin ilk dördlüğünü daha sonra tamamen değıştirmiştir. İkinci dördlükte ise iki kelimeyi değıştirmiştir. (bk. Tecer 1932: 16).

## -VI-

---

<sup>10</sup> V. Yarasa: Şiirin ilk dördlüğünü daha sonra şair, şöyle düzenlemiştir: 1: “Dedim ki: “Ne olur sen olmasan da/ Ardından yıllarla gezsem tarasam./ Durmadan, yıllarla senin insanda/ Ardından koşturan derde uğrasam” (Tecer 1932: 16). 2/2: rüzgârlar: rüzgârdır. 2/4: elimde: elimle (Tecer 1932: 16).

## GÜVERCİN

1. Aylardır oklarla çevrilmiş hisar,  
Güvercin süzüldü yıkık burcundan.  
Görünmez yollardan aştı bulutlar,  
Güvercin kayboldu ufkun ucundan

2. Kaderin yamandır kalple oyunu  
Gönüldür oynayan âlemde bunu  
Ve gözler göremez ne olduğunu  
Talihin fırlayan sert avucundan.

3. Bu emel ufkunda saadet bile  
Geçemez geçtiğin bu sür'at ile,  
Kalbinden vurulan ey yolcu, söyle,  
Mümkün mü kurtuluş okun ucundan?<sup>11</sup>

(*Millî Mecmua*, S. 29, 15 Kânunısâni 1341 [=15 Ocak 1925], s. 474. Ayrıca bk. Tecer 1932: 12).

Şiiri Hikmet Dizdaroğlu, şöyle değerlendirmiştir: “Sevi konusunda geleneksel çizgiden ayrılmaz. ‘Güvercin’ parçasında seviyi simgeleştiren ozan, onun geçici olduğunu, sevinin ‘kaderin kalple yaman oyunu’ sayılması gerektiğini söyler.” (Dizdaroğlu 1967: 21).

## -VII-

### BİR VADİ<sup>12</sup>

1. Rüzgâr kımıldatır dudaklarını,  
Yaslanmış derenin bir kıyısına  
İhtiyar söğütler saçaklarını  
Sarkıtmış suların akıntısına

2. Ufukta dalları kızıl bir orman,  
Bürüyor yolların üstünü duman,  
Benziyor değneğe yaslanan çoban,  
Bir eski heykelin karaltısına..

3. Bir kanlı cenk yeri olan bu vadi,  
Vaktiyle en ulu kavmin yeri[y]di.  
Dalmıştır yıllardan beri, ebedî  
Akseden bir mızrak şakırtısına

(*Millî Mecmua*, S. 30, 15 Şubat 1341 [=15 Şubat 1925], s. 487. Ayrıca bk. Tecer 1932: 27).

<sup>11</sup> VI. Güvercin: 3/4: ucundan: ucunda (Tecer 1932: 12).

<sup>12</sup> VII. Bir Vadi: Sonraki baskıda şiirin adını ‘Vadi’ olarak değiştirmiştir ( bk. Tecer 1932: 27). Şiirin ilk dördlüğünü, yeniden şöyle düzenlemiştir: “Bir çıplak yamacın altında dere,/ Yollardan gelinir şarılısına./ Ne söylüyor bilmem bu söğütlere?/ Dalmışlar suların akıntısına” (Tecer 1932: 27). 3/2: Bunalır ıssızlık içinde şimdi (Tecer 1932: 27).

Hikmet Dizdaroğlu, bu Şiri “[t]ablo niteliğinde”ki ilk Şiri olarak vasıflandırıyor ve son drtlğn buna delil olarak gösteriyor (bk. Dizdaroğlu 1967: 20).

## -VIII-

### L

1. Bir sonsuz rüyaya açılmıŐ gözler..  
Yummayın yummayın kirpiklerini!  
Ağzından dökülen bu sessiz sözler<sup>13</sup>  
ağrıyor, ağrıyor sevdiklerini!

2. Gelmiyor gelmiyor o yüzler niçin?  
Kaybolmuş koynunda onlar da ‘hiç’in,  
Bilmiyor boyunun ölçüsü için,  
Başının ucuna geldiklerini..

3. Bilmem ki ydını acep kim saklar?  
Terk etmiş Şimdiden onu kucaklar.  
Besbelli Őtr soğuk topraklar,  
Soymayın soymayın giydiklerini!

(*Millî Mecmua*, S. 31, 15 Şubat 1341 [=15 Şubat 1925], s. 507. Ayrıca bk. Tecer 1932:21).

Dizdaroğlu, Tecer’in Şiirlerinde “kendini alttan alta sezdiren bir sızı, bir acı vardır,” tespitini yapıyor. “İnsanın lmsz olmayışının, ölümlülüğe meydan okuyamayıŐının uyandırdığı ürperti”yi Şiirlerinde hissederiz. Bu Şiirin nc drtlğnn ilk iki dizesinde –ki sonradan bu dizeler yeniden yazılmıştır-, “unutulmanın verdiği ‘zn’”, yalın bir gerçeklik olarak dile getirilmiştir (bk. Dizdaroğlu 1967: 22).

## -IX-

### Yeni Tarz:

### NİYLÜFER<sup>14</sup>

<sup>13</sup> VIII. l: 1/3: Kim ondan çok daha hayatı zler? (Tecer 1932: 21). 3/1: Bilmem ki adını onun kim saklar? 3/2: Şimdiden unutmuŐ onu kucaklar (Tecer 1932: 21).

<sup>14</sup> IX. Niyfer: 1932 tarihli yayında da Şiirin adı ‘Niyfer’dir (Tecer 1932: 25). 1.3: Niyferin- Tecer 1932: 25; Nilüfer’in- Timuroğlu 1980: 65). 2/2: erimiŐ: rpirmiŐ (Tecer 1932: 25). 3/1: hüznü: hzn (Tecer 1932: 25).

1. Ovaya ilk bahar çiçek serperken,  
Her yıl, tazelenen, taşan bir keder  
Üzgün niylüferin derinlerinden  
Bir titrek, hüznüyle sesle inilder.

2. Ne için bu güzel mevsimde Keşiş  
Dalgındır, ve sular neden erirmiş?  
O zaman ırmaktan gelen inleyiş,  
“Koynumda sarışın bir yâr gizli” der.

3. Mazinin yâdıyla artıp hüznü,  
Ne zaman kaplarsa suyun yüzünü,  
Niylüfer, bir insan üzüntüsünü,  
Bir çiçek hâlinde suya mezceder..

1339 [=1923]

Ahmed Kudsi

(*Mihrâb*, S. 1, 15 Teşrinisani 1339 [=15 Kasım 1923], s. 8. Ayrıca bk. Tecer 1932:25 )

Şiirin başına “Yeni Tarz” notu konmuştur. Günümüzde ‘Nilüfer’ şeklinde söylenen kelimenin aslı ‘neynüfer’dir. Şiirde, hem nilüfer çiçeğine hem de Bursa’nın ‘Nilüfer’ ilçesine gönderme yapılmaktadır. Tecer’in yeni yazıyla bu kelimeyi “Niylüfer” şeklinde yazışı, Bursa’nın ilçesini de bize çağrıştırmaktadır (bk. Tecer 1932: 25). Ayrıca ‘Keşiş’ adı da, Bursa merkezdeki Keşiş dağına işaret etmektedir (bk. 2. dördlüğün ilk dizesi).

Nilüfer: “Durgun sulara ve havuzlarda yetişen, uzun saplı ve geniş yaprakları su üzerinde yüzen, beyaz, pembe ve mâvi, sarı büyük çiçekli su bitkisi. (Yurdumuzda beyaz çiçekli türü yaygındır.)” (*Kubbealtı Lûgatı* 2006: 2351) şeklinde tanımlanmaktadır. Kime ait olduğu bilinmeyen “*Hemân ağlayı geldim âleme ağlayı gittim ben / San ol neynüferim kim suda bittim suda yittim ben*” dizelerini de bu arada kaydetmeden geçemeyeceğiz. (Şiir, zayıf bir ihtimal olarak da olsa, ‘Reyâhî’ isimli bir şaire bağlanmaktadır.)

H. Dizdaroğlu, bu şiirde şairin “iç-dış dengesini sağlama çabası” içinde olduğuna işaret ediyor (Dizdaroğlu 1967: 20).

**-X-**

**Manzume<sup>15</sup>**

1. Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna:  
Tenimde bir yara işler gibisin.

---

<sup>15</sup> **X. Manzume:** Şiirin adı ilk yayında yoktur. Daha sonra “Anneler” şeklinde eklenmiştir (bk. Tecer 1932: 10; Timuroğlu 1981: 6).

Titrerim rüzgârlar keder vermesin.

2. Anneler beşikten der çocuğuna:  
Acını görmesin gözüm âlemde,  
Teselli demeksin bana son demde.

3. Bütün ümidleri yel alır gider,  
Tomurcuk açılır sel alır gider,  
Anneler büyütür el alır gider.

Ahmed Kudsi

(*Mihrab*, S. 2, 1 Kânunievvel 1339 [=1 Aralık 1923], s. 41. Ayrıca bk. Tecer 1932: 10).

### SONUÇ

Görüldüğü gibi A. Kutsi Tecer, şiirlerini ilk yayınlandığı gibi bırakmamış, üzerlerinde tekrar çalışmıştır. O bu tavrıyla, Yahya Kemâl Beyatlı ve can dostu, arkadaşı Ahmet Hamdi Tanpınar'a benzer. Çok sayıda şiir yazmamasına rağmen, oldukça kuvvetli bir şair olduğunu, bir hakkın teslimi için lüzumlu görüyoruz. Tecer'in eserleri üzerinde, bizim yaptığımız gibi, eleştirel okuma ve değerlendirmelerin yapılması elzemdir.

### KAYNAKÇA

- AKTA (2017) *Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan*, (Yayıma Hazırlayan: Turgut Çeviker), İstanbul: Ve yayınevi.
- ATAÇ, Nurullah (1932) "Ahmet Kutsi", *Milliyet*, S. 2396, 11 Teşrinievvel [Ekim] 1932, s. 2. (bk. AKTA 2017 içinde, s. 185-189).
- BAYDAR, Mustafa (1960) *Edebiyatçılarımız Ne Diyor? 50 Sanatçı, Biyografi-Röportaj*, İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.
- BDM (1995) *Bedrettin Tuncel'e Mektuplar*, (hz. Alpay Kabacalı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1967) "Tecer'in Şiiri", *Türk Dili*, c. XVII, S. 193, Ekim 1967, s. 19-23.
- KUBBEALTI LÛGATI (2006) *Kubbealtı Lûgati: Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c. I-II-III, (hz. İlhan Ayverdi), İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- KURDOĞLU, Veli Behçet (1967) *Şair Tabibler*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay.
- MİLLİYET(2014).<http://www.milliyet.com.tr/-orda-bir-koy-var-uzakta-o-koy/pazar/haberdetay/29.06.2014/1904193/default.htm>
- ÖZBALCI, Mustafa (1998) *Ahmet Kutsi Tecer: Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- TAN, Nail (1981) "Ahmet Kutsi Tecer'in İlk Eserleri", *Millî Kültür*, c. III, S. 4, Eylül 1981, s. 43-44.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1932) "Ahmet Kutsi'nin Şiirleri", *Milliyet*, S. 2421, 6 Teşrinisani [Kasım] 1932, s. 5. (bk. *AKTA 2017* içinde, s. 190-195).
- TARANCI, Cahit Sıtkı (1934) "Ahmet Kutsi'nin 'Şiirler'i", *Varlık*, 1934. (bk. *AKTA 2017* içinde, s. 203-207).
- [TECER] Kudsi Abdurrahman (1919) "Selâm", *Derdli*, S. 5, 17 Zilhicce 1337 [=13 Eylül 1919], 13 Eylül 1335 [=13 Eylül 1919], s. 1.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1921) "Gölgesinde Oturduğum Ağaç ve Ben.." (1337/1921), *Dergâh*, c. I, S. 10, 5 Eylül 1337 [=5 Eylül 1921], s. 108.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922a) "Bir Kadın Değildi" (1336/1920), *Dergâh*, c. IV, S. 37, 20 Teşrinievvel 1338 [=20 Ekim 1922], s. 500.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922b) "İhtiyar Kızlar", *Dergâh*, 5 Teşrinisani 1338 [=5 Kasım 1922], c. IV, S. 38, s. 25.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922c) "Mart Akşamı" (1338/1922), *Millî Mecmua*, S. 27, 15 Kânunievvel 1340 [=15 Aralık 1924], s. 443.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922d) "Yarasa", *Millî Mecmua*, S. 28, 1 Kânunısâni 1340 [=1 Ocak 1924], s. 453.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922e) "Güvercin", *Millî Mecmua*, S. 29, 15 Kânunısâni 1341 [=15 Ocak 1925], s. 474.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922f) "Bir Vadi", *Millî Mecmua*, S. 30, 15 Şubat 1341 [=15 Şubat 1925], s. 487.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1922g) "Ölü", *Millî Mecmua*, S. 31, 15 Şubat 1341 [=15 Şubat 1925], s. 507.
- [TECER], Ahmed Kudsi (1923a) "Niyüfer", *Mihrâb*, S. 1, 15 Teşrinisani 1339 [=15 Kasım 1923], s. 8 .
- [TECER], Ahmed Kudsi (1923b) "Manzume [Anneler]", *Mihrab*, S. 2, 1 Kânunievvel 1339 [=1 Aralık 1923], s. 41).
- [TECER], Ahmet Kutsi (1932) *Şiirler: Görüş*, Sivas: Kâmil Matbaası.
- TECER, Ahmet Kutsi [1942], *TBMM Mebusları İçin Tercümeihâl*, Seçim Dairesi: Seyhan, Adı: Ahmet Kutsi Tecer.
- TECER, Ahmet Kutsi (1960) "Ahmet Kutsi Tecer Ne Diyor?", *Baydar 1960* içinde, s. 209-212.
- TECER, Ahmet Kutsi (2013) *Ahmet Kutsi Tecer: Bütün Şiirleri*, (3. baskı), (hz. Leyla Tecer), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- TİMUROĞLU, Vecihi (1980) *Ahmet Kutsi Tecer: Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- UÇMAN, Abdullah (2011) "Tecer, Ahmet Kutsi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 245-246.





## ANADOLU BOZKIRINI YEŞERTEN BİR YALNIZ AĞAÇ: AHMET KUTSİ TECER'İN YAZILARI

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ(\*)

### ÖZET:

“Cumhuriyet dönemi kültür ve edebiyat hayatımızın en verimli kalem sahiplerinden birisi olan Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967), Hem Doğu, hem Batının kültür ve medeniyetlerini besleyen değerleri yakından tanımış, geniş ufuklu, bilgili, dikkatli, çalışkan, zarif, hoşgörü sahibi, çok yönlü bir sanat ve fikir adamıdır. Şair ve tiyatro yazarıdır. Eğitimidir, folklor araştırmacısıdır. Ayrıca halk edebiyatı ve halk tiyatrosu ile ilgili pek çok değerli araştırma ve incelemenin sahibidir. Geniş ve çok değerli kaynaklardan beslenen zengin kültürü sayesinde hemen herkesi kolayca etkileyebilecek ve onların önünde yeni ufuklar açabilecek kadar da kendisini iyi yetiştirmiş bir aydındır.”<sup>1</sup>

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yüzyılda yetişen sanatçılarımızın birçoğu folklora ilgisiz kalmamış ortaya koydukları çeşitli sanat eserlerinde folklordan yararlanmanın yollarını aramışlardır. Bazıları bu işleri doğaçlama olarak yaparken bazıları da bilinçli bir biçimde kişisel araştırma ve incelemelerine dayanarak hareket etmiştir. Tecer'i ikinci kümede saymak gerekiyor.

Aslen Kemaliye (Eğin)'li bir ailenin çocuğu olarak 1901'de babasının memuriyeti dolayısıyla bulunduğu Kudüs'te doğmuş;1967'de İstanbul'da vefat etmiştir. Yeni kuşaklar onun hayatının her döneminde folklor ve halk edebiyatıyla çok yakından ilgilendiğini bilmezler. Elli yıla varan yazı hayatında şiir ve piyes gibi çeşitli türlerdeki eserlerinin yanı sıra, iki yüzü aşan yazı kaleme alan Tecer, bunları kitaplaştırmadığından gazete ve dergi sayfaları arasında kalmıştır. (2)

-----  
\* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

<sup>1</sup>Mustafa Özbalcı, **Ahmet Kutsi Tecer, Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme**, Akçağ Yay., Ank.,1998, s.VII

(2)Ramazan Çiftlikçi, **Ahmet Kutsi Tecer Kaynakçası**, Folklor/Edebiyat, S.11, Eylül-Ekim 1997, s.184-192, Özbalcı a.g.e., s.233-24

Tecer'in bu çalışmalarını hem yeni kuşaklara tanıtmak hem de araştırmacıların kolayca ulaşmalarını sağlamak amacıyla üç cilt halinde derlemiş bulunuyoruz. İlk cilt, “*Halk Kültürü ve Edebiyatı Yazıları*”; İkinci cilt, “*Dil, Sanat ve Edebiyat Yazıları*”; Üçüncü cilt ise, “*Vatan Gazetesinde Yayınlanan Yazıları*” adıyla düzenlenmiştir.

**ANAHTAR SÖZCÜKLER: Ahmet Kutsi Tecer'in Yazı Hayatı, Halk kültürü, Dil ve Edebiyat, Tiyatro, Köşe yazısı.**

## 1. GİRİŞ:

Ahmet Kutsi Tecer, XX. Yüzyılda yaşamış bir aydınımız ve sanatçımızdır. Edebiyat tarihi ve antolojilerde daha çok şair ve oyun yazarı kimliğiyle hatırlanmış ve ele alınmıştır. Biz bu araştırmada Tecer'in derleme ve araştırmacı kişiliğine eğilmek istiyoruz. Bu alanda yayımladığı yazıları değerlendirerek şairin bu yönünü tanıtacağız.

## 2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR:

Tecer'in çeşitli türlerdeki eserlerine, edebiyat ve folklorla ilgisine, derleme ve araştırmalarına daha önce, Eflatun Cem Güney, Refik Ahmet Sevensil, Behçet Kemal Çağlar, İhsan Hınçer, Ali Rıza Önder, Bedrettin Tuncel, Cahit Öztelli, Vehbi Cem Aşkun, Muzaffer Sariözen, Ahmet Köklügiller, Muzaffer Uyguner, Nail Tan gibi çeşitli dostları ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Metin And, Haldun Taner, Mehmet Kaplan, Sevda Şener, Himmet Uç gibi bilim ve sanat insanları dikkatimizi çekmiştir.

Diğer yandan, çeşitli üniversitelerimizde, Burhan Demiralp, *Ahmet Kutsi Tecer'in Halk Bilimi ile İlgili Çalışmaları* (Ankara, 1988); Hülya Çevirme, *Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Folkloruna ve Halk Edebiyatına Katkıları* (Erzurum, 1993); Mehmet Nur Karageçi, *Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Tematik Yapı ve Halk Şiiri Motifleri* (Şanlıurfa, 2003) konulu üç ayrı yüksek lisans tezi ve ulaşamadığım bir doktora tezi hazırlanmıştır.

Tecer'le ilgili en eski mezuniyet tezlerinden ikisini anmak isteriz: Müşerref Yılmaz, *Ahmet Kutsi Tecer, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Ankara Üniv. DTCF, TDE Böl., Ank. 1968. Diğeri, Himmet Uç'a aittir ve Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yapılmıştır: *Ahmet Kutsi Tecer Üzerinde Bir Araştırma*, Erzurum 1975.

Biz de 1997-1998'de İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünde şairle ilgili beş ayrı lisans tezi hazırlattık: Necdet Şahin, *Ahmet Kutsi Tecer'in Folklor ve Halk Edebiyatı Yazıları* (1997); Güler Gedik, *Ahmet Kutsi Tecer'in Oyunları* (1997); İbrahim Akın, *Ahmet Kutsi Tecer'in Dil ve Edebiyat Yazıları* (1997); Çetin Hurmanlı, *Ahmet Kutsi Tecer'in Vatan'da Yayımlanan Günlük Yazıları* (1997) ve F. Leyla Hoşgören, *Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme* (1998).

Kutlu Özen, *Sivas Folkloruna Gönül Verenler* başlıklı bir dizi yazısının birini Tecer'e ayırmıştır. (3) Prof. Dr. Necat Birinci Konya Kültür ve Turizm Derneğince Düzenlenen Türk Halk Edebiyatı Bilgi Şöleninde 1995'te *Ahmet Kutsi Tecer'in Yazılarında Halk Edebiyatı Unsurları* başlıklı bir tebliğ sunmuştur.

Ayrıca, Sevgi Gökdemir ve Mustafa Özbacı'nın sanatçımızla ilgili kitaplarında; Vecihi Timuroğlu'nun *Ahmet Kutsi Tecer, Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri* (1980) adlı eserinde; *Ahmet Kutsi Tecer'in Bütün Şiirleri*'nin girişinde M. Ş. Onaran'ın yazısında (2001); Süleyman Kazmaz'ın *Ahmet Kutsi Tecer, Hayatı ve Eserleri* (2008) adlı kitabında; Ferhat Aslan'ın basıma hazırladığı *Doğumunun 110. Yılında Ahmet Kutsi Tecer* (2011) adlı eserin panel bölümünde Ahmet Özdemir, Metin Turan ve M. Sabri Koz'un yazılarında; Turgut Çeviker'in hazırladığı 2017'de yayımlanan *Armağan* kitapta Tecer'in sanatçı kişiliğine, folklorcu yönüne ve çeşitli çalışmalarına işaret edilmektedir. Yukarıda anılan yazıların çoğu, 2017'de yayımlanan *Armağan* kitaba da alınmıştır. (4)

Ölümünün 30. Yılı dolayısıyla hazırladığımız kaynakçada (Ramazan Çiftlikçi, **Ahmet Kutsi Tecer Kaynakçası**, Folklor/Edebiyat, S.11, Eylül-Ekim 1997, s.184-192) ve Turgut Çeviker'in yayımladığı *Armağan* (2017:563-604) kitapta kendi eserlerinin ve hakkında yazılanların birçoğunun künyelerine ulaşmak mümkündür.

Ayrıca, Cumhuriyet döneminde yaşamış çeşitli aşıklar, O'na seslenen şiirler söylemiştir.

-----  
(3)Kutlu Özen, Sivas Kültür-Sanat, S.4, Temmuz 1989, s. 23-27

(4)Türk Folklor Araştırmaları **Ahmet Kutsi Tecer Özel Sayısı**, S.218, Eylül 1967; Nail Tan, **Tecer'in Türk Folkloruyla İlgili Makaleleri**, Türk Folkloru, S.28, Kasım 1981, s.10-11, Nail Tan, **Ahmet Kutsi Tecer ve Türk HalkBilimi**, Doğumunun 100. Yıldönümünde Ahmet Kutsi

Tecer, Haz. H. Rıdvan Çongur, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Yay., Ank., 2001, s. 257-72; Prof. Dr. Himmet Uç, **Ahmet Kutsi Tecer'in Yazı Hayatı**, aynı eser, s.229-41. Yayına Hazırlayan: Turgut Çeviker, **Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan**, Ve Yay., İst. 2017

### **3.YÖNTEM:**

Çalışmamızda betimsel tarama, metin inceleme, metin çözümleme, edebiyat eleştirisi, tümdengelim-tümevarım gibi yöntemler kullanılarak Ahmet Kutsi Tecer 'in şiirleri ve oyunları dışındaki eserlerinin, yazılarının değerlendirilmesi yapılacaktır.

### **4.BULGULAR VE YORUM:**

#### **4.1. Ahmet Kutsi Tecer'in Eserlerinin Türlerine Göre Dökümü**

Ahmet Kutsi Tecer'in kalem oynattığı türlere göre eserlerini beş kümede toplayabiliriz:

**4.1.1. Şiirleri:** Ahmet Kutsi Tecer, yaşamı boyunca 200'den fazla şiir yazmıştır. Dergilerdeki ilk basımlardan sonra, bazı şiirlerini 1932'de Sivas'ta Kamil Matbaasında *Şiirler* adıyla yayımlamıştır. Yaşadığı yıllar boyunca şiir yazmayı ve süreli yayınlarda yayımlamayı sürdüren Tecer, bütün şiirlerini bir kitapta toplayamamış; ölümünden sonra, Vecihi Timuroğlu (1980) ve kızı Leyla Tecer (2001) tarafından şiirleri topluca yayımlanmıştır. Bunların bir bölümü geleneksel tarzda, kalanı ise, serbest şiirdir.

**4.1.2. Oyunlaştırmaya Dayanan Eserleri:** Tecer'in yazdığı oyunların bazıları yayımlanmış ve oynanmıştır: *Yazılan Bozulmaz*, 1947; *Köşebaşı*, 1947 (Nüvit Özdoğru tarafından İngilizceye çevrilmiştir); *Koçyiğit Koroğlu*, 1941-42'de Ülkü'de tefrika, kitap halinde: 1949; *Bir Pazar Günü*, 1957; *Satılık Ev*, 1960. Bazıları ise, yayımlanmamış oynanmamıştır: *Hakikat* yahut *Yüzük Oyunu*, *Ömür Yolu*, *Arkadaş Hatırı*, *Avşarlar*, *Didonlar*, *Sunalar*.

**4.1.3. Denemeler, Makaleler, Köşe Yazıları:** Tecer'in yaşamı boyunca kaleme aldığı ve çeşitli süreli yayınlarda yayımladığı yazılarının sayısı 200'ü aşkındır. Bunların 70 kadarı Vatan gazetesinde, geriye kalanları ise, dönemin diğer dergi ve gazetelerinde çıkmıştır.

**4.1.4. Derleme ve Araştırmaları:** Tecer'in halk kültürü ve edebiyatıyla ilgili 60 kadar yazısı çeşitli süreli yayınlarda basılmıştır. İki eseri ise kitap halinde çıkmıştır: *Halk Şairleri Bayramı*, Kamil Matbaası, Sivas 1932, (Tıpkıbasım: Sivas, 2017, Haz. Kadir Pürlü); *Köylü Temsilleri*, Ank. 1940.

**4.1.5. Anılar, Görüşmeler ve Mektupları:** Anılarının bir bölümünü kaleme aldığını, ancak bunları yayımlamadığını söyleyebiliriz. Mustafa Baydar'ın şairle yapılmış iki ayrı görüşmesi; Sermet Sami Uysal'ın şairle ve eşi ile yapılmış görüşmeleri yayımlanmıştır. Tecer'in o dönemde yaşamış kişilerle mektuplaştığını biliyoruz. Bunların bazıları (Sözgelimi, Tanpınar, Bedrettin Tuncel ve Şerif Baykurt'a yazdıkları) daha sonra yayımlanmıştır.

#### **4.2.Ahmet Kutsi Tecer'in Halk Kültürü Ve Edebiyatı Yazıları**

Tecer'in halk kültürü ve halk edebiyatına katkılarını üç başlık altında değerlendirmek gerekir:

- a. Uygulamacı ve eğitimci kişiliğiyle,
- b. Derlemeleri ve bu konuda kaleme aldığı çeşitli yazı, inceleme ve araştırmalarıyla,
- c. Edebi eserlerinde folklor ve halk edebiyatından yararlanma biçimi ve yollarıyla çalışma hayatına öğretmen olarak başlayan Tecer, 1930'da atandığı Sivas Lisesi Edebiyat öğretmenliği ve Sivas Maarif Müdürlüğü görevleri sırasında bu çalışmalarını yoğunlaştırdı. 1934 yılına kadar süren bu çalışmaları sırasında Tanpınar'ın deyişiyle Tecer Sivas'ta "*folkloru yeni bir iklim gibi keşfetmiş*"tir. (5) Soyadını bile bu işe duyduğu sevgiyle Tecer olarak seçmiştir.

1931'de Türk şiirinin asıl kaynağına yönelmek ve yörede canlı olarak yaşayan saz şairliğini geliştirmek amacıyla Halk Şairleri Bayramını düzenler. Bu etkinlikte başta Aşık Veysel, Talibi Çoşkun ve Ali İzzet olmak üzere birçok halk şairini geniş kitlelere tanıtmayı başarır. Bir yaygın eğitim kurumu olarak düşündüğü Halk Şairlerini Koruma Derneği'ni Muzaffer Sarısözen ve diğer arkadaşlarıyla birlikte kurarak bu vesileyle bir de broşür yayınlar. Bu derneğin çatısı altında bir yandan da halk müziği ve halk oyunları ile ilgili çalışmalar yürütülmeye başlanır.

1932'de resmen faaliyete geçen Halkevleri, insanımızı eğitmek, kalkındırmak ve halk/aydın kaynaşmasını gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Tecer'in bu alandaki hizmetleri ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. (6) Halkevleri aracılığıyla kültürümüze çok önemli katkılar sağlandığı görülmektedir. Aynı yıllarda Halkevleri Genel Merkezinin çıkardığı Ülkü dergisini yöneten Tecer, diğer Halkevi dergilerini de yönlendirmeye çalışmıştır.

(5)A.Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, MEB Yay., İst., s.114

(6)Arzu Öztürkmen, **Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik**, İletişim Yay., İst., 1998, s.85,203-208

Ankara Devlet Konservatuarının kurulup teşkilatlanmasında rol oynamış, Muzaffer Sarıözen, Halil Bedii Yönetken gibi halk müziği uzmanlarının burada görev almalarını ve halk müziğimizin konservatuara girmesini sağlamıştır. (7)

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halk Edebiyatı Kürsüsüne büyük önem kazandırmış, Güzel Sanatlar Akademisindeki Batı hayranlığı Tecer sayesinde öze dönmüştür. (8) 1949'da Paris Türk Kültür Ataşesi ve Öğrenci Müfettişi olan Tecer bu arada UNESCO ile de yakından ilgilenmiş ve 1950'de UNESCO İcra Komitesi Türk Delegatesi görevini üstlenmiştir. Sonraki yıllarda UNESCO çevresindeki çalışmalarını sürdürmüştür.

Tecer, çeşitli seviyelerdeki eğitim kurumlarında üstlendiği öğretmenlik görevleri sırasında Türk Folklorunu ve Halk Edebiyatını çok geniş kitlelere tanıtmış ve sevdirmiştir. "Milli Eğitim Bakanlığınca 1966'da kurulan Milli Folklor Enstitüsü dâhil, resmi, yarı resmi, gayri resmi folklorla ilgili ne gibi teşekküller kurulmuş; uzun veya kısa faaliyetlerde bulunmuşsa Tecer bunların hepsiyle ilgiliydi, hepsinde az çok dâhili ve rolü vardı. Bir devlet kurumu olarak Milli Folklor Enstitüsünün kurulmasında duyduğu mutluluğu arkadaşı Cahit Öztelli'ye şu cümlelerle anlatmıştı: "*Çok mesudum, artık kırk yılın rüyası gerçekleşti! Türk folkloru kurtuldu*" (9)

Tecer'in şiirlerinde ve tiyatro eserlerinde folklor ve halk edebiyatından nasıl, ne şekilde ve hangi ölçülerde yararlandığı ayrı bir araştırma konusudur. Hülya Çevirme çalışmasında bu konu üzerinde durmuştur. Bu bölümde Tecer'in Folklor ve halk edebiyatı alanında kaleme aldığı yazıları üzerine genel bir bilgi vermeye çalışılmıştır. Bu konudaki yazıları kitap halinde ve toplu olarak okunduğu zaman Tecer'in hizmeti ve katkıları somut bir görünüm kazanacaktır. Tecer folklor, halk edebiyatı ve seyirlik oyunlarla ilgili 60'a yakın araştırma, inceleme ve makale kaleme almıştır. Ayrıca Vatan gazetesinde yayınlanan günlük yazılarında da yeri geldikçe sözü folklorla getirmiş ve örneklerinin çoğunu halk kültüründen seçmiştir. Köroğlu, Karacaoğlan, Dertli, Figani, Âşık Veysel, Mesleki gibi halk şairlerinden folklorun genel konularına ve seyirlik oyunlara kadar çok geniş konular üzerinde durmuştur.

Edebiyatımızda şiirleriyle ve tiyatro eserleriyle yerini almış olan Tecer, 1919'da Bolu'da yayımlanan Dertli gazetesindeki ilk yazısını, "*Selam Ey Anadolu, Ey Millerimin Feyyaz Toprakları, Tarihin Muazzam Abideleri Selam!*" diye bitiriyordu. Hayatı boyunca Anadolu'yu ve Anadolu insanını

-----

(7)Sevgi Gökdemir, **Ahmet Kutsi Tecer**, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1987, s.3

(8)Hülya Çevirme, **Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Folkloruna ve Halk Edebiyatına Katkıları**, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992, s.3

(9) S. Gökdemir, a.g.e., s.17

terennüm etti. Eserleri bunun en büyük kanıtıdır. Sadece eserleriyle değil, üstlendiği çeşitli görevlerle de Türk Halk Kültürüne büyük katkılarda bulunmuştur.

Tecer'in folklorla ilgili ilk yazıları 1928'de Ankara'da yayınlanan Halk Bilgisi Mecmuasında yer almaktadır. Türk Halk Bilgisi Derneğinin yayın organı olan bu yılda Tecer'in *Cezayir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri ve Köroğlu'na Dair* başlıklı iki yazısı bulunmaktadır. Tecer, aynı zamanda bu derneğin kurucuları arasında yer almaktadır. Aynı derneğin yayın organı olan Halk Bilgisi Haberleri Dergisinde, 1930 yılında *Dertli-Figani* adlı yazısı bulunmaktadır. M. Sabri Koz'dan öğrendiğimize göre aynı yıl Halk İçin dergisinde ise, *Mesleki'nin Şiirleri* adlı bir yazısı yayımlanmıştır.

Sonraki yıllarda Tecer'in folklorla ilgili yazılarının yayınlandığı dergiler şunlardır: Varlık (1934'ten itibaren), Kalem (1938-1939), Oluş (1939), Ülkü (1942'den itibaren), Çığır (1940), Türk Tiyatrosu (1941), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları (1940-1941), Türk Folklor Araştırmaları (1952-1967), İstanbul (1954-1956), Forum (1961-1962), Ulus Gazetesi (1940 yılından itibaren) ve Vatan Gazetesi (1957'den itibaren), *Nasrettin Hoca* maddesi, İslam Ansiklopedisi'nde (1964) yer almış, ölümünden sonraki yıllarda ise, bazı yazıları gün ışığına çıkmıştır. Ayrıca çocuklarında müsvedde halinde kalmış çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Tecer'in bu konudaki makalelerinin birçoğu folklor, halk edebiyatı ve tiyatro alanında çalışan bilim adamları tarafından takdir görmüş ve referans olarak kullanılmıştır. Bu bilim adamları arasında başta M. Fuat Köprülü olmak üzere Refik Ahmet Sevengil, Şükrü Elçin, Cahit Öztelli, Umay Günay, Metin And, M. Necati Karaer, Saim Sakaoğlu, Süleyman Kazmaz, İbrahim Aslanoglu, Kutlu Özen, Erman Artun, Dilaver Düzgün, Nurhan Karadağ, Doğan Kaya, Mehmet Yardımcı, Nail Tan, M. Sabri Koz... gibi isimler dikkati çekmektedir.

Mustafa Baydar'ın "Sizce folklorun önemi nedir ve bir sanatkâr folklorlardan ne ölçüde faydalanmalıdır?" biçimindeki sorusunu Tecer şöyle cevaplamıştır: "*Bir sanatçı olarak folklorun önemi, gerçek toplum hayatına, bilhassa köy ve kır insanların hayatına girmek için bir kılavuz oluşudur. Ama folklor psikanalistlere göre, traditionalistlere göre sanat eserlerine başka başka yönlerden kaynak olabilir. Görüş farkları burada mühim bir rol oynar. Resimde, müzikte kısaca hemen bütün sanat kollarında bu farkı görebiliriz.*" (10)

---

(10)Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?*, İst., 1960, s.210

### 4.3. AHMET KUTSİ TECER'İN DİL, SANAT VE EDEBİYAT YAZILARI

Bu kümede Tecer'in daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış kültür ve edebiyatla ilgili 60'a yakın yazısı, 1. Denemeler ve Makaleler, 2. Kitaplar, Dergiler Arasında, 3. Tiyatro, 4. Dostların Ardından, 5. Görüşmeler, 6. Mektuplar başlıklı bölümler halinde derlenmiştir. Ayrıca çeşitli kişilere yazdığı bazı mektupları da son bölüme eklenmiştir. Derlenen yazıların çoğu Ülkü dergisinde yayımlanmıştır. Diğer yazılar Görüş, Varlık, Kalem, Oluş, Türk Tiyatrosu, İstanbul, Türk Folklor Araştırmaları dergilerinden derlenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi Tecer'in *Selam* başlıklı ilk yazısı ise, Bolu'da çıkan Dertli gazetesinde basılmıştır. (11)

Tecer'in mektuplarından ikisi Türk Dili Mektup Özel Sayısı'nda, üçü de Yaşar Nabi'nin hazırladığı Dost Mektuplar adlı eserde yayınlanmıştır.

Tecer'in ileride elimize ulaşacak mektupları bunlara eklenebilir. (Söz gelimi: *Bedrettin Tuncel'e Mektuplar*, Haz. A. Kabacalı, İst. 1995, s. 27)

Yazarımızla Mustafa Baydar'ın yaptığı iki ayrı görüşme metni bir bakıma onun edebiyat ve kültür dünyasında yapmak istediklerini de aydınlatmaktadır.

Bu metinler hem devrin kültür, sanat ve edebiyat dünyasıyla hem de siyaset hayatıyla ilgilidir. Bu yazılarda Tecer'in kültürel birikim ve derinliği ile sanat anlayışı ortaya çıkmaktadır. Bazıları güncel olaylarla yakından ilgili olan yazıların birçoğu günümüze de ışık tutan kalıcı makalelerdir.

Tecer'in Kutsi Abdurrahman İmzası ile 1919 (1335)'de yayımlanan ilk yazısından sonra 1928 ve 1930'dan itibaren yazı hayatında bir hızlanmanın olduğu dikkatimizi çeker. Yazıların büyük bir kısmının 1930-1950 yılları arasında basıldığını belirtmeliyiz.

"*Edebiyatımızda Yeni Bir Teme Dair Mütalaa*" alt başlığını taşıyan *Şark ve Garp* adlı yazıda Doğu ve Batı medeniyetleriyle kurduğumuz bağlar ele alınır. *Eski ve Yeni Edebiyat'ta* 1930'da Ankara'da toplanan Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi'nde yapılan tartışmalar ve varılan sonuçlar üzerinde durulur. Kongreye Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Nihat Özön, Abdülbaki Gölpınarlı, İsmail Habip Sevük gibi dönemin ünlü edebiyatçılarının yanı sıra Tecer de katılmıştır.

1931-1934 yılları arasında görevli olarak Sivas'ta bulunan Tecer, 1938'de Kalem ve Oluş dergilerinde yazılar yayımlar. 1941-1946 yılları arasında Ankara Halkevi Dergisi Ülkü'yü idare eder ve dergide düzenli olarak yazıları çıkar. Ülkü'de çoğu zaman başyazılar kaleme alan Tecer, bazen de Dergiler Arasında köşesinde o yıllarda yayını sürdürülen çeşitli dergilerdeki

-----  
(11) Nail Tan, *Ahmet Kutsi Tecer'in İlk Eserleri*, Milli Kültür, S.4, Eylül 1981, s.43.



çalışmaları değerlendirir. Bu dönemde politik yazılar da yayımlayan Tecer'in *Koçyiğit Koroğlu* adlı oyunu 1942'de Ülkü'de tefrika edilir. Ülkü'de basılan son yazısı *Unesco* ile ilgilidir. 1949'da üç ayrı sayıda tefrika edilmiştir.

Tecer, 1954'den itibaren İstanbul dergisinde yazmaya başlar. Bu dergideki yazılarının büyük bir kısmı Halk edebiyatı, folklor ve seyirlik oyunlarla ilgilidir. Aynı yıllarda kaleme aldığı yazıların bazıları ise Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayımlanmıştır. Bunların bir kısmı yitirilen folklorcu dostlarının anıldığı yazılardır. Bir kısmı ise, folklorla ilgilidir.

1957-1958'de araştırmacılıktan gazete yazarlığına geçen Tecer'in Vatan gazetesinde Günün Yazısı köşesinde yazıları yayınlanmaya başlar. Tecer'in *Türk Folklorunda Sosyal Mesele* başlıklı konferans metni, şairin ölümünden sonra, 1969'da, eşi Meliha Tecer tarafından yayınlanmıştır.

#### **4.4. Ahmet Kutsi Tecer'in Vatan'da Yayımlanan Yazıları**

Tecer'in 1957-1958 yıllarında Vatan gazetesinde Günün Yazısı köşesinde 70'ten fazla yazısı haftalık olarak yayınlanmıştır. Bu yazılar pek çok açıdan güncelliğini ve tazeliğini korumaktadır. Yazılarda işlenen konular genel olarak edebiyat, tiyatro, resim, musiki gibi güzel sanatlarla ilgilidir. Bazı yazılarda ise güncel konular ele alınmıştır. Büyük bir kısmı kalıcı bir özelliğe sahiptir.

*Rock'n Roll ve Yunus Emre*'de Ankara'da kurulan Rock'n Roll Cemiyeti ile Eskişehir Yunus Emre Derneği karşılaştırılarak bizim değerlerimizi tanımakta gecikmemiz vurgulanır. *Fuzuli'yi Analım*'da Fuzuli'nin, *Fatih ve Şiiri*'nde Fatih'in sanatçı kişiliği üzerinde durulur. *Değerbilirlikte Ömer Seyfettin, Kişilik*'te ise, H. Cahit Yalçın'dan söz edilir. *İlk Batılı Fikir Adamımız*'da Kâtip Çelebi konu edilmektedir. *Şekip Bey*, arkadaşı Mustafa Şekip Tunç'un psikoloji ve felsefe eğitimindeki önemini belirtmektedir. *Mevlütten İlhamlar*, Süleyman Çelebinin Mevlid'i ile ilgili izlenimleri vermektedir. *Ayrılış*, Yahya Kemal'in ölümü üzerine kaleme alınmıştır.

*Yirmi Beş Yıl*'da Sekizinci Dil Kurultayı dolayısıyla Türk Dil Kurumu'nun faaliyetleri üzerinde durulur. *Üçüncü Türkçe*'de dilimizin son elli yılı değerlendirilir. *Kırk Yıl Sonra* başlıklı yazıda ise İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun hazırladığı Kur'an tefsiri konu edilmiştir. *Şiir Yaşları*, yaşlara göre değişen şiir zevkini ele almaktadır. *Bir Fikir*'de boş zamanları değerlendirme, *Kitap ve Meseleleri*'nde ülkemizde kitabın durumu üzerinde durulmaktadır. *Konuşma Sanatı*'nda konuşmanın bir sanat olduğu diğer sanatlarla karşılaştırılarak belirtilir.

*Doğu ve Batı ile Devletlerarası Kurumlar Çağı*, her iki dünyayı karşılaştıran, kültürel uzlaşmaların ve ortak kurumların gereğini belirten yazılardır. *Kahvehane*'de bu mekânların tarihteki ve toplumumuzdaki yeri konu edilmektedir. *Kültür Hizmeti*'nde kültür mirasının korunması ve

aktarılması; *Gelenek ve İnanç*'ta ise, eskilerle yenilerin ibadet anlayışları arasındaki farklar üzerinde durulur. *Bursa Dönüşü ve Bursa Yapılırken*'de yazar, Bursa ile ilgili izlenimlerini vermektedir. *Hala mı İskolastik* adlı yazıda skolastik düşüncenin Batıdaki ve bizdeki geçmişi ele alınır. Kâtip Çelebinin bu düşünce tarzının değişmesine getirdiği yenilikler belirtilir.

Vatan'da yayınlanan yazıların büyük bir kısmı tiyatro ile ilgilidir. *Repertuar Meselesi*, tiyatromuzun repertuar ihtiyacını vurgulamaktadır. *Yeni Bir Adım: Tiyatro Enstitüsü* adlı yazıda tiyatro enstitüsünün kuruluşu alkışlanmaktadır. *Merkezden Bölgeye* başlıklı yazıda bölge tiyatrolarının açılması gereği belirtilir ve Muhsin Ertuğrul çalışmalarından dolayı övülür. *Gençlik Tiyatroları Festivali*, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'un düzenlediği milletler arası tiyatro festivali üzerine yazılmıştır. *Eser ve Zaman* ise, Reşat Nuri Darago'nun *Hayalet* adlı oyunu ile ilgilidir. *Genç Bir Üstad*'da Cüneyt Gökçer'in tiyatrodaki başarısı övülürken, *Genç Oyuncular*'da Ali Bey'in *Ayyar Hamza* adlı oyununun temsili ele alınır. Tecer'e göre bu oyunun temsili tiyatro tarihimizde bir dönüm noktasıdır. *Açık Hava Tiyatrosu* İstanbullu tiyatro severlerin kazanacağı imkânlardan söz eder. *Mevsim Düşüncesi*'nde yaz aylarında sanat faaliyetlerinin durduğu ve bunun yanlışlığı belirtilir. Özellikle tiyatro faaliyetleri yaz aylarında da devam etmelidir. *Balede İlk Adımlar*'da kısaca bale tanıtılır, bizde bale fikrinin ne zaman başladığı ele alınır.

1957'de yayımlanmış *Siyahkalem*'de eski Türk ressamlarından Mehmet Siyahkalem üzerinde durulur. Resim sanatındaki başarısı ve bu sanatındaki başarısı ve bu sanatta getirdiği yenilikler belirtilir. *Bir yıldönümünde* başlıklı yazı İstanbul Resim Heykel Müzesi ile ilgilidir. *Yapı ve Resim*'de resme bakış tarzı özetlenir.

Vatan'da yayınlanan yazıların bir kısmı da musiki ile ilgilidir. *Paris'e Mektuplar*, Suna Kan ile İdil Biret'e yazılmış mektuplardan oluşur. Onların başarıları alkışlanır. *Van Gogh Dolayısıyla* başlıklı yazıda Nüvit Kodallı'nın Van Gogh operasıyla ilgili izlenimlerini aktaran Tecer, İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın musikimize ve kültürümüze hizmetlerini övmektedir. *Bir Hatıra* başlıklı yazıda Tecer, Paris'te bulunduğu yıllarda tanıdığı iki ünlü Fransız müzisyen ile yaptığı görüşmeden söz eder, kültür ve musiki ilişkisi üzerinde durur. *Yeni Yıla Girerken* ve *Nadia Boulanger* başlıklı yazıda, Doğu ve Batı musikisi ile ilgilidir.

*Bir Sanat Geleneği: Mahya* adlı yazıda mahya geleneğimiz çeşitli yönlerden değerlendirilirken, *Sanat Eseri-Sanat Eşyası*'nda ise kilimin bir sanat eseri kimliğini nasıl kazandığı vurgulanır. *El Sanatları Halk Sanatları* adlı yazıda Tecer, Türkiye Turizm Kurumu'nun Türk El Sanatları Sergisi ile ilgili izlenimlerini belirtir. *Örnek Adam Örnek Eser*'de ise Bergama Müzesi'nin nasıl örnek bir müze haline getirildiği üzerinde durulur.

Bunların dışında kalanlar güncel konuları işleyen gazete yazılarıdır. Kalıcı bir değer taşımamakla birlikte yazıldıkları zaman açısından önem taşırlar. 31 Aralık 1958 de yayımlanan ve Tecer'in Vatan'daki son yazısı “*Son Yaprak*” başlığını taşır. O. Henry'nin *Son Yaprak* adlı hikâyesinden aldığı ilhamla yazar, yılın son gününde yaşarken hissettiklerini anlatır.

Günümüzden 60 yıl önce yayımlanmış bu yazıların bir kitapta toplanmasını temenni ederiz.

## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER:

Tecer ilk yazılarından birinde, “*Ben ömrümün sonuna kadar Anadolu'yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım*” demişti. 66 yıllık ömrünün elli yıla varan kısmını bu göreve adadı. Ülkesine, insanına, kültürüne dolu dolu hizmet etti. Daima Türk kültürünün köklerini aradı ve folklordan bir köken kültürü olarak yararlandı. Edebi eserleri, bu konuda kaleme aldığı çeşitli eserleri okunduğunda Tecer'in Cumhuriyet dönemi Türk kültür ve edebiyat ve sanat dünyasına ne ölçüde katkıda bulunduğu rahatlıkla anlaşılacaktır.

“Yüzyıllardır kendi haline bırakılan Anadolu insanıyla Cumhuriyet anlayışı bağdaşabilecek midir? Cumhuriyet gelişmek için toprağını arayan bir ağaç gibidir. Ağaçla toprağın uyumu; yeni bir anlayışa bırakılmış bir halkın barışması, kaynaşması anlamına gelebilir.” (M. Ş. Onaran:2001, XXI)

Gazete ve dergilerde dağınık olarak kalmış çeşitli yazılarının bir an önce kitap olarak yayımlanması ve aydınlarımızın, genç kuşakların yararlanmasına sunulması gerekmektedir. Sözlerimi Ahmet Kutsi Tecer'in çok beğendiğim bir şiiri ile bitiriyorum:

## NEYLEYİM ?

Sevgilerle geçti bütün bir ömür,  
Kimi ben sevdim, kimi sevdim ben.  
Gönlüm, daldan dala, bir kuş gibi hür,  
Durmadan baharı yazı sevdim ben.

Çiçekler içinde gülü çiğdemi,  
Yemişler içinde narı, bademi,  
Güzellerle geçen her gün, her demi  
Sohbeti, meclisi, sazı sevdim ben.

Kelebeği gördüm uçtum güneşe,  
Pervaneyi gördüm, koştum ateşe,  
En sonra gönlümü verdim bir eşe,  
Neyleyim? Edayı, nazı sevdim ben.

(Bu yazının ilk bölümü; **Ahmet Kutsi Tecer'in Folklor Yazıları** başlığıyla Folklor/Edebiyat (C.5, S.19, 1999/3, s.52-54) dergisinde yayımlanmıştır. 23.01.2006 tarihinde Sivas Valiliği ve İl Kültür Müdürlüğünün birlikte düzenlediği Ahmet Kutsi Tecer'i Anma Panelinde ve geliştirilerek 25-26 Nisan 2018'de düzenlenen Türk Kültürünün Büyük Emektarı Ahmet Kutsi Tecer Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur. Tamamı ilk defa yayımlanmaktadır.)

## CUMHURİYET MİHVERİNDE AHMET KUTSİ TECER'E İLİŞKİN SEBEP VE SONUÇLAR

Ahmet ÖZDEMİR

Bir işin, bir olayın, bir algının olmasına, oluşmasına yol açan, etki yapan, oluşu etkileyen etkenlere sebep diyoruz. Sebebin sonucu güzelse, “Sebepten olandan Allah razı olsun,” demişiz, alkışlamışız. Olumlu sonuçlanmazsa, ‘Vay sebep olan’ diye kargışları, ilençleri, küfrü ve hakaretleri, kötü dilek sözlerini sıralamışızdır. İlişkin türkülerin özündeki beddualar yetmemiş nakaratlara bile hıncımızı yansıtmışız: “Evin yıkılsın sebep / Belin bükülsün sebep / Dalında baykuş ötsün / Gülün dökülsün sebep...”<sup>1</sup>

Beni sıkıntıda bırakan kimse benden çok fena durumlara ve sıkıntılara düşsün ve bu sıkıntılardan kurtulmasın, anlamında “Sebepten olandan Allah razı olsun,” derler. Elbette daha insafli olanlar da var. Faturayı sebebe kesmeden önce gayret göstermemiz gerektiğini vurgulamak için “El benden, sebep Allah’tan,” demiş atalarımız.

Ülkemizi kaplayan kara baht bulutlarını kaldırıp aydınlığa kavuşturan “Allah razı olsun” diyebileceğimiz sebeplerden biri şüphesiz Cumhuriyettir.

### CUMHURİYET MİHVERİNDE SEBEPLER ZİNCİRİ

Cumhuriyet’in yol verdiği sebepler zincirine Ahmet Kutsi Tecer’i eklememiz, onun halkalarına da Muzaffer Sarısözen’i, Âşık Veysel’i, İdil Biret’i ve pek çok ismi eklememiz mümkündür.

Bilindiği gibi, Ahmet Kutsi Tecer’in babası Abdurrahman Bey, Kemaliye’nin “Orada bir köy var, uzakta” diye gösterilen, (Eğin) Apçağa köyündendi. 1895’de Beyrut’a bağlı Kudüs Duvun-ı Umumiyesi müdürü’ oldu. Ahmet Kutsi Tecer, Kudüs’te 4 Eylül 1901’de doğdu. Bir Türk şehri olan Kudüs’te doğduğu için babası ona Ahmet Kudsi adını koymuştu.

Ahmet Kutsi Tecer çocuk yaşta, Türk Ocağı’nın milli duyguların coşkulu ortamı içinde yetişti.<sup>1</sup>

Milli mücadele başladığında Halkalı Yüksek Ziraat Okulu’nun öğrencisiydi. 1922 yılında burayı bitirdi. Yüksek Öğretmen Okulu sınavlarına girdi. Parasız yatılı olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde felsefe öğrenimine başladı.

Ahmet Kutsi Tecer, Cumhuriyetin vücut bulduğu vatanın kurulması için cephede savaşanlardan değildi. Ama o Cumhuriyetin yücelmesi için kalemiyle eğitim ve kültür cephesinde görev aldı... "Orda, uzakta" ki köylerdeki halkın kültürünü yaşadı, yaşattı, gelecek kuşaklara aktardı.

<sup>1</sup> Türk Ocağı, 1911 yılında başlayıp gelişti. 25 Mart 1912’de resmen kuruldu.

## **CUMHURİYET'İN AYDINA GEREKSİNİMİ**

Türkiye Cumhuriyet'i imkânsızlıklar içinde kurulmuştu. Okuryazar oranı, 1927'de yüzde 11, 1935'de yüzde 20,4, 1950'de yüzde 33,6'ydı. Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra modern eğitim dallarında yetişmiş eleman sıkıntısı olduğu görüldü. Bu durumun giderilmesi için yetenekli ancak maddi durumları yeterli olmayan öğrenciler, yükseköğrenim düzeyinde branşlarında ihtisas yapmaları için devlet bursuyla Avrupa'daki okullara gönderildi.

## **CUMHURİYET'İN KURUCUSU: "VOLKAN OLUP DÖNÜNÜZ."**

Cumhuriyet, Türkiye'nin Batı tarzında eğitim almış yeni bir nesil yetiştirme çabası içindeydi. Yeni cumhuriyetin gençleri, Çalışma hevesi, batılı değerlerle bütünleşme arzundandı.

Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk, "Sizi bir kıvılcım olarak gönderiyorum, volkan olup dönünüz!" demişti.

Yetenekli öğrenciler, bu sebeple; Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerine uğurlandılar. Amaç, Cumhuriyet'in nitelikli ve aydın eleman ihtiyacına cevap bulmak ve batı tarzında eğitim almış yeni bir nesil yetiştirmektir.

1925-1945 yılları arasında çeşitli branşlarda Avrupa'ya gönderilen öğrenciler, döndükten sonra kendi alanlarının öncü isimleri oldular. Edebiyattan, müziğe, matematikten kimyaya, mühendislikten güzel sanatlara kadar alanında ilk olmuş, önemli pek çok kişiye sahip olduk.<sup>2</sup>

Ahmet Kutsi Tecer, 1925 yılında Yüksek Öğretmen Okulu'nun bursuyla Paris'e gitti. Biyoloji eğitimi alması planlanmıştı. Ama o Fransa'da Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde felsefe derslerini takip etti. Paris Kütüphanelerinde Türk tarihi ve edebiyatı konularında araştırma yapma, notlar çıkarma imkânı bulmuştu.

## **FOLKLOR AŞKIYLA DÖNDÜ**

Paris günleri, onun sanat ve edebiyat anlayışında yeni bir ufuk açtı. Ancak o, alışılanın ve beklenenin tersine Yahya Kemal gibi, kendi kültürüne ve tarihine özlem duyarak ülkesine döndü. Biyoloji niyetine gittiği Paris'te, özüne dönük, edebiyat, folklor ve sanatlar aşığı ülkülerle dolu bir aydın olmuştu.

1925-1927 yıllarında Paris Milli Kütüphanesindeki araştırmalarında Cezayir Halk Şairleri yazmalarını bularak Türk Halk Edebiyatının

---

<sup>2</sup> Kansu Şarman, "Türk Promethe'ler-Cumhuriyet Öğrencileri Avrupa'da" Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015 İstanbul.

bilinmeyen bir yönünü ortaya çıkardı. Paris araştırmalarını 1928’de Halk Bilgisi Mecmuasında yayınladı.

### **HALK BİLGİSİ MECMUASI VE GÖRÜŞ**

Halk bilimi araştırmalarını belli bir yöntem doğrultusunda ortaya koyabilmek için 1927 yılında Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) ve Mehmet Halit’in (Bayrı) girişimleriyle Türk Halk Bilgisi Derneği kuruldu. 1929 yılında yayınlanmaya başlayan Derneğin aylık yayın organı Halk Bilgisi Haberleri dergisi, halk bilimi ile ilgili çok sayıda derleme ve inceleme yazısına yer vererek önemli bir boşluğu doldurmaktaydı.

18 Mart 1928’de adı “Türk Halk Bilgisi Derneği” olarak değiştirilen dernek, çalışmalarını daha kapsamlı hâle getirmek ve faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla başta İstanbul olmak üzere Gaziantep, Kayseri, Bursa, Erzurum, İzmir, Kastamonu, Kırklareli, Konya, Muğla, Sinop, Antalya, Balıkesir, Isparta, Kütahya, Manisa, Sivas ve Trabzon’da Şubeler açtı.<sup>3</sup> Dernek, 1929 yılından itibaren Halk Bilgisi Haberleri adlı bir dergi yayımlamaya başladı.

Dergide konu olarak halk hayatı, halk hekimliği, halk inançları ve âdetleri, halk musikisi, halk oyunları ve dansları, halk edebiyatı ürünleri, halk tiyatrosu, halk sanat ve zanaatları, çocuk oyunları, halk eğlenceleri gibi konulara değinilmişti. Dergi Türkiye’de kayda değer bir folklor potansiyeli olduğunu göstermekteydi.

Ahmet Kutsi Tecer, felsefe öğrenimini 1927-1929 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesinde tamamladı.

Gazi Eğitim Enstitüsü ve Öğretmen Okulu’nda Türkçe öğretmenliği ve edebiyat öğretmenliğine getirildi. Eniştesinin arkadaşı olan Ahmet Hamdi Tanpınar’la birlikte “Görüş” dergisini yayınlamaya başladılar.

Ancak zorunlu hizmeti nedeniyle, Sivas Erkek Lisesi’ne edebiyat öğretmeni olarak gönderilmesi sebebiyle dergiyi Sivas’ta bastırma da Şartlar uzun ömürlü olmasına imkân tanımadı.<sup>4</sup>

### **TİYATRO İLE İLGİSİ**

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün arzusuyla 1930’da Türk Tiyatrosunun temel direği olan Devlet Konservatuarları kuruldu.

Ulu Önder, tiyatroya önem veriyordu. 12 Nisan 1930 akşamı tüm sanatçılar için bir kabul vermişti. Cumhuriyeti’nin önde gelenleri, söz

<sup>3</sup> Ayşe Turan Karabulut, Türk Halk Bilgisi Derneği Tarafından Yayımlanan Halk Bilgisi Haberleri Dergisi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 50, Erzurum 2013, 143-149

<sup>4</sup> Turan Karataş, 1930’ların Kültür Dünyasını Aralamak: Görüş Mecmuası, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı 70 Haziran 2016, Sayfa: 43-62.

sahipleri, büyükleri, paşaları oradaydı. Atatürk yaptığı konuşmada şunları söyledi:

*“Efendiler! Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz. Fakat sanatçı olamazsınız! Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kesilmiş demektir.”*

Bu sözler Türk Tiyatrocuları ve bütün sanatçılar için büyük onurdu. Heyecanlanan sanatçılar elini öpmek isteyince de muhteşem sözünü söyledi:

*“Sanatçı el öpmez, sanatçının eli öpülür”<sup>5</sup>*

Ahmet Kutsi Tecer, Cumhuriyet’in ilk yıllarında etkin olan edebi akımlardan Beş Hececiler ve Yedi Meşalecilerin ortak noktası olan “Memleketçi Şiir” geleneğini benimsedi.

Ahmet Kutsi Tecer’in ikinci sanat dalı tiyatro oldu. 1940’lı yıllarda köy oyunlarına ilişkin araştırmalarının sonucunu “Köy Temsilleri” adını verdiği kitapta toplamıştı.

Özellikle tiyatro eserlerinde, geleneksel tiyatromuz içerisinde çok önemli yere sahip olan köy tiyatrosunun gündeme getirilmesinde öncü oldu.

Sivas’ta öğretmenliği sırasında sahneye koyduğu ilk piyes “*Şair Evlenmesi*” oldu.

## **HALK OYUNLARI**

Ahmet Kutsi Tecer Paris’ten döndükten sonra halk oyunlarını incelemeye başlamıştı. Köy temsillerine ilişkin araştırmalarının başlangıcını Sivas’a ulaştırmanız mümkün.

Unutulan, kendi aydını tarafından göz ardı edilen Türk köylüsünün, hiç de yabana atılmayacak bir dram zenginliğine sahip olduğu gördü, dikkatlere sundu.<sup>6</sup>

Daha sonra tiyatroya ağırlık veren Tecer, unutulmaz eserler kazandırmıştı. Basım tarihi bakımından en eski eseri “*Koçyiğit Köroğlu*”ydı. Bu oyun 1941 – 1942 yılları arasında Ülkü dergisinde bölümler halinde yayınlanmıştı.<sup>7</sup>

---

<sup>5</sup> “Atatürk’ün Üstün Kişiliği”, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara <http://www.atam.gov.tr/duyurular/ataturkun-ustun-kisiligi-3>

<sup>6</sup> Veysel Ergin, Ahmet Kutsi Tecer’in Tiyatrolarına Tematik Bir Bakış, Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), S. 50 – 53.

<sup>7</sup> Üç bölüm, dört dekor, 42 oyunculu olan b eser, Devlet Tiyatroları tarafından 1948, 1949, 1960,1961 ve 1962 sezonlarında Ankara’da sahnelendi. 1973 ve 1974 sezonlarında Bursa’da temsil edilmişti.



Ahmet Kutsi Tecer'in Köşebaşı oyunu, Devlet Tiyatroları'nın ilk sahnesi olan Ankara'daki Küçük Tiyatro'nun 27 Aralık 1947'de açılış oyunu olma özelliğini taşıdı.<sup>8</sup>

### **HAYAT MECRASI DEĞİŞTİREN SEBEPLERİN SEBEBİ: SİVAS HALK ŞAİRLERİ BAYRAMI**

Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'ta Türk Halk edebiyatı, âşıklık geleneği ve halk bilimi açısından pek çok ilki gerçekleştirdi. Sivas Halkevi'nin başına geçti. Çevrede Halk Odaları'nın açılmasına ön ayak oldu.

Âşık Veysel'i keşfetti. Yüreklenirdi, yönlendirdi. Sonraki yıllarda ayağının ve dilinin bağını çözdü. Âşık Veysel'in hayatının bütün dönemlerinde önu açılan yolların başlangıcı Ahmet Kutsi Tecer oldu.

Cumhuriyet Türkiye'sine mecburi hizmet borcu sebebiyle Sivas'a gelen Ahmet Kutsi Tecer'le yollarını kesişmesi, Veysel'i, gözleri görmez, yoksun ve yoksul bir garip köylü olmaktan kurtarıp ulusun sevgilisi haline getirdi.

Âşık Veysel'i keşfetmesi kadar önemli olanı Muzaffer Sarısözen'in önünü açarak, Türk Halk Müziği'nin anıt adamı, hocaların hocası olmasına katkı sağlamasıydı.

Ahmet Kutsi Tecer, 1931'de Sivas'ta ilk iş olarak "Halk Şairlerini Koruma Derneği"ni kurdu. Kurucular arasında Muzaffer Sarısözen ve Vehbi Cem Aşkun da bulunmaktaydı. Derneğin Başkanı Sivas Belediye Başkanı Hikmet Bey (Işık) olmuştu.

### **SİVAS HALK ŞAİRLERİ BAYRAMI**

Ahmet Kutsi Tecer, şu düşünceyi taşıyordu:

*"Halk hayatı durmaz akar. Son seneler içinde milletimizin görüp geçirdiği büyük heyecanlar. İnkılap sarsıntıları ve hamleler, halk kütelleri arasında kendi dili ve kendi zevk şekilleri içinde çeşit çeşit güzel eserler meydana koymuştur. Halk duyuları ve halk ruhunun ifadesi olan şiirler ve her nevi dil mahsulleri, halk ruhunu öyle derin bir ayna gibi aksettirebiliyor ki insan adeta onu derinden, çok derinden vuran bir ışıkla aydınlanmış gibi görür. Bu çok derinden vuran ışık, millet ruhumuz değil de nedir?"<sup>9</sup>*

Ahmet Kutsi Tecer, halk şairlerinin birer köy şairi olduğu görüşündeydi. Onların sanat yetenekleri ile bölgelerinde etkili olduklarını biliyordu. Bu sebeple, "milli hayatımızın mazisine ve bugünkü hayatına ait köşeleri aydınlatılabildiğimiz gibi" heyecanımızı, ülkümüzü geniş kitlelere yayabilirdik. Tecer'e göre, bu amaçla, "Halk Şairleri Koruma Derneği" bir

<sup>8</sup> Eser, The Neighbourhood adıyla İngilizce'ye çevrildi, ABD'de sahneye kondu. 2008 yılında tekrar sahnelendi, yönetmen Ahmet Kutsi Tecer'in kızı Leyla Tecer'di.

<sup>9</sup> Ahmet Kutsi Tecer, Sivas Halk Şairleri Bayramı, Kamil Matbaası, 1932, sayfa 2.

yandan köy ve halk içinden süzülüp gelen eserleri herkesle paylaşabilirdik. Öte yandan bugünün güzel Türkçesi ile yazan yazarlarımızın eserlerini de köye ve köylüye tanıtılabıldık. Türk gençliğinin uygarlık ülküsünü halk ve köylüye de aşılatabıldık.<sup>10</sup>

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlendi. Bu etkinlik yurdumuzda ilk "Âşıklar Bayramı" oldu.

Bayram 5 Kasım 1931 Günü başladı. Üç gün devam etti. Katılan on beş aşığın çoğu sazıcı ve hikâyeci idi. Katılanlar arasında Âşık Veysel, Revani Suzani, Âşık Süleyman, Karslı Mehmet, Hikâyeci Ali Dayı, Âşık Müştak, Yarım Ali, Talibi, Yusuf, San'ati, Âşık Ali vardı. Bunların içinde Süleyman, Talibi, Revani, Suzani ve San'ati halk şairiydi. Hepsisi de o zamana göre tanınmamış kimselerdi.<sup>11</sup>

### AHMET KUTSİ VEYSEL'İN AYAĞININ VE DİLİNİN BAĞINI ÇÖZDÜ

Veysel henüz şiirini söylemeye başlamamıştı. Bildiği türküleri ve usta malı deyişleri okuyordu. Sivas'ta çığırdığı türkülerin ilki Çamşahlı Ali Ağa'dan öğrendiği Kul Abdal'ın "*Takdirde gelene tedbir kılınmaz / Ne kılalım çare ben şimden geri / Yaram türlü türlü merhem bulunmaz / İstersen merhemi çal şimden geri*" dizeleriyle başlayan deyişiydi. Sonra yanık sesiyle Ercişli Emrah'tan, Âşık Veli ve Karacaoğlan'dan türküler seslendirdi. Bir çağlayan gibi aktı. Dinleyenleri önüne kattı sürükledi. Herkes şaşırılmıştı. Sivas'ın köylüğünde ipek böceği gibi için için kozasını örmekte olan böylesi bir kültürden Sivas'ın merkezinde oturan aydınların haberi yoktu. Ahmet Kutsi Tecer ve arkadaşlarının gayreti yukarıda sözünü ettiğimiz amacına ulaşmıştı.

Program sonrasında Veysel, kendisine verilen parayı almaktan çekindi.<sup>12 13</sup>

İlk Halk Şairleri Bayramı etkinliği sırasında Veysel, her yönüyle dikkatleri çekti ve Ahmet Kutsi'nin sevgisini kazandı. Bu durum Veysel adına gelecek birçok hayırlı sebebin başlangıcıydı.

Ahmet Kutsi Tecer, gençlik yazılarından birinde "*Ben ömrüm boyunca Anadolu'yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeğe çalışacağım.*" demişti.

1932 yılında Sivas'a Milli Eğitim Müdürü oldu. Veysel'in dışında Talibi, Ali İzzet gibi on âşığı daha tanıdı.

<sup>10</sup> A.g.e. sayfa 3.

<sup>11</sup> İbrahim Aslanoğlu, Sivas Halk Şairleri Bayramı Sivas, 1965 - İbrahim Aslanoğlu, Âşık Veysel, Sivas 1964-1967.

<sup>12</sup> Dr. Doğan Kaya, Âşık Veysel, Sivas 2004, s. 16.

<sup>13</sup> Kutlu Özen, Âşık Veysel- Selâm Olsun Kucak Kucak, Dilek Matbaası Sivas 1998, s.24.

## CUMHURİYET'İN ONUNCU YILI VE ÂŞIK VEYSEL'İN DEĞİŞEN KADER ÇİZGİSİ

Cumhuriyet ve Ahmet Kutsi Tecer'in sebep olduğu Âşık Veysel'in kader çizgisini değiştiren en önemli olgu, Cumhuriyet'in 10. Yılıydı.

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü sebebiyle Sivas Milli Eğitim Müdürü Ahmet Kutsi Tecer, Sivaslı âşıkların Cumhuriyet ve Atatürk'e ilişkin duygularını şiir diliyle yazmalarını istemişti. Bütün halk ozanları Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Atatürk üzerine şiirler yazmaktaydı.

O yıla kadar kendine ait hiçbir şeyi gün yüzüne çıkarmayan Veysel, “Atatürk'tür Türkiye'nin ihyası / Kurtardı vatanı düşmanımızdan,” dizesiyle başlayan şiirini düzdü. Bu şiirini gün yüzüne çıkarmakla Veysel unvanını, iyi türkü söyleyen bir köylüden, âşıklığa yükseltti. Bir başka anlatımla Ahmet Kutsi Tecer Âşık Veysel'in dilinin bağına çözmüştü.

Eğer Cumhuriyet olmasaydı, Cumhuriyet'i candan seven aydın Ahmet Kutsi Tecer olmasaydı, Âşık Veysel, Emlek yöresindeki onlarca türkücü gibi köy sınırları içinde yaşayacak ve sessizce bu dünyadan göçecekti. Varlığından kasabasının bile haberi olmayacaktı.

Otuz yedi yaşından sonra, onu şiire yönlendiren, yüreklendiren Cumhuriyet ve Cumhuriyet'in aydınlığını Anadolu'ya götürmek misyonunu üstlenmiş Ahmet Kutsi olmuştu.

Âşık Veysel'in destanını ilk kez, onun sazından, sesinden dinleyen Sivrialan'ın bağlı olduğu Ağcakışla nahiyesinin müdürü Ali Rıza Bey oldu.

Nahiye müdürü dinlerken heyecanlandı. Çok beğendi. Bunun bir kopyasını Sivas'a Ahmet Kutsi Tecer'e gönderdi. Bir kopyasını da yazıp Ankara'ya göndermek istedi. Âşık Veysel bu beğeni, Âşık Veysel'in moral bulmasına sebep oldu. Ankara'ya gidip yüce Atatürk'ün huzurunda okuma arzusu duydu.<sup>14</sup>

### VEYSEL RADYO VE ATATÜRK

Sivas Âşıklar Bayramı, arkasından Cumhuriyet'in Onuncu Yılında Cumhuriyet Destanını okumak için Ankara'ya gidişi, Âşık Veysel'i cesaretlendirmişti. Artık arkadaşı İbrahim'le birlikte yurdun dört bir yanına gitmekteydi. Ahmet Kutsi Tecer, Bayrama katılan âşıkların eline “Halk şairi” olduklarına ilişkin bir belge vermişti. Bir anlamda Ahmet Kutsi Tecer ayağının bağına çözmüştü. Gittiği yerlerde bu belgeyi gösteriyorlardı.

Âşık Veysel İzmir'de yine bir Cumhuriyet aydınının tavsiyesiyle İstanbul'a girip Mesut Cemil'le tanıştı. Mesut Cemil'in baştan savmaması ve ilk kez radyodan seslenmeleri sebebiyle Atatürk'ün dikkatini çekti.

<sup>14</sup> Mustafa Ekmekçi, Âşık Veysel'le Konuşmalar, Yeni Ortam gazetesi 2 Ocak 1973.

Bir şanssızlık eseri, Türk ulusunun çağlar boyunca, yetiştirebildiği iki değerli adamı karşı karşıya gelemedi. Bu durum, ölene kadar Âşık Veysel'in içinde bir yara olarak kaldı.<sup>15 16</sup>

Âşık Veysel'in hayatında Ahmet Kutsi Tecer'in hayırlara sebep olduğu bunlarla sınırlı değildi. Bir sebep daha vardı ki, Âşık Veysel'i Âşık Veysel olgunluğuna, bilgisine, kendini aşmasına vesile olmuştu.

### **AHMET KUTSİ TECER'İN VEYSEL'E AÇTIĞI AYDINLIK KAPI: KÖY ENSTİTÜLERİ**

Âşık Veysel'in Şairliği Tanrı vergisiydi. Bundan yararlanmanın yollarını arayan Ahmet Kutsi Tecer, Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, İsmail Hakkı Tonguç ve Bedrettin Tuncel'in girişimleriyle Köy Enstitülerinde müzik öğretmenliğine başladı. Tonguç'un eğitim ordusuna katılarak, bir nefer gibi çalıştı. Âşık Veysel'in yaşamında ve kişiliğiyle sanatının oluşumunda en büyük etken, köy enstitülerinde saz öğretmenliği yaptığı dönemdi. Âşık Veysel'in 1941'de Arifiye'de başladığı görevine sonraki yıllarda Hasanoğlan (1942), Çifteler (1943), Kastamonu-Gölköy (1945), Yıldızeli (1945), Samsun-Ladik ve Akpınar Köy Enstitüleri'nde (1946) devam etti.

Köy Enstitüleri'nde yaşam, dönemin öğretmen ve öğrencilerinin anlatımı ile tam "birliktelik, katılım, yetki" ve "sorumluluk" eksenlerine oturtulmuştu. Cumhuriyeti kuran genç kadro, büyük çoğunluğu köylü olan ve aynı oranda okuma yazma bilmeyen toplumu kısa yoldan okuryazar yapmak istiyordu. Çünkü köy çocukları bu modelde hem eğitiliyor hem de geleceklerini hazırlıyorlardı. Küçük çocuk köyünden geldiği gibi üretimin içerisine giriyor, kendi okulunu kendisi yapıyor, koyun güdüyor, müzik yapıyor, klasik eserler okuyordu.

Veysel'in Köy Enstitülerindeki görevi 1946 yılına kadar sürdü. Oralarda Sabahattin Eyüboğlu, Ruhi Su, Yaşar Kemal, gibi aydınlarla dostluk kurdu.

Âşık Veysel, ünlü **“Kara Toprak”** şiirini 1943 yılında Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü'nde söylenmişti. **"Esti bahar yeli karlar eridi"**, **"Açtı bahar çiçekleri Ada'nın"** şiirlerini Arifiye'de **“Mektup”**, **“Gidiyorum gündüz gece”**, **“Hayran oldum o dallara”** şiirlerini Hasanoğlan'da, yazmıştı.<sup>17</sup>

<sup>15</sup> Mustafa Ekmekçi, Âşık Veysel'le Konuşmalar... “Köyüm Perişan” Diye Veysel Ankara'da Kalmazdı... , Yeni Ortam 1.1.1973.

<sup>16</sup> Nedred Gürçan, Şairler Yaprağı, Dinar, 1956

<sup>17</sup> Kutlu Özen, Âşık Veysel Selam Olsun Kucak Kucak, Dilek Matbaası Sivas 1998, s. 58.

Köy Enstitülerinde Âşık Veysel'in karşılaştığı veya bir süre birlikte çalıştığı kişilerden biri Ruhi Su'ydu.<sup>18</sup>

### VEYSEL KÖY ENSTİTÜLERİNDE HEM ÖĞRETMEN HEM ÖĞRENCİ OLDU

Âşık Veysel öğretmenlik yapmadığı Köy Enstitülerinin çoğunda konserler vermiş, konuk olduğu günlerde köylerden gelmiş öğrencilerle yakından ilgilenmişti. Bunların arasında Malatya /Akçadağ, Adana / Düziçi, Erzurum / Pulur, İstanbul / Keirtepe, Çanakkale / Savaştepe Enstitüleri de vardı.<sup>19</sup>

Âşık Veysel Köy Enstitülerinden niçin ayrıldı? <sup>20</sup> Uzun ince yolunda Köy Enstitülerinin önemli bir yeri vardı. Ama o "Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş" dercesine o köyünü, kasabasını, ilini özlüyor, özgür olmak istiyordu.

Âşık Veysel bir şiirinde, enstitülerde okuyan öğrencilere "Uyarın köylüyü varsın ayılsın / Enstitü kuvveti yurda yayılsın / Herkes kazancının yolunu bilsin / Öğretmenler iz gösterir yol yapar" diyordu.

Âşık Veysel Köy Enstitülerinde yalnız öğretmen ya da usta sanatçı değildi. Aynı zamanda buralarda tanıştığı aydın öğretmenlerden konuklardan bir şeyler öğrendi. İşte onların başında Cumhuriyet ve Atatürk sevgisi geliyordu. Bu sevgi kuru bir sevgi değildi. O dün ile bugünü kıyaslayabilecek yetenekteydi ki, bu yetenek onu gerçek sevgiye ulaştırıyordu.

Ahmet Kutsi Tecer'in sebep olduğu Köy Enstitülerinde çalışması Veysel'e hayatının geri kalan yıllarında da yurdun dört bir yanında kapıların açılmasına sağladı. Nereye giderse, onu karşılayacak, ona rehber olacak, evinde misafir edecek köy enstitüsü kökenli bir öğretmenle karşılaşıyordu.

### HALK EVLERİNİN KAPISI VEYSEL'E AÇILDI

Ahmet Kutsi Tecer'in ilgisi, Âşık Veysel'e halkevlerinin kapısının sonuna kadar açılmasına sebep olmuştu. 1940'lı yıllarda vücut bulduğu sanat mahfillerinin başında halkevleri geliyordu. 1943'de Ankara Halkevi'nde orkestra eşliğinde bağlama çalan Âşık Veysel'in şiirlerinin toplandığı ilk kitabı 'Deyişler', 1944'te Halkevleri Genel Merkezi tarafından yayımlanırdı.

Halkevleri dergilerinde, halk ozanlarına yer veriliyordu. Bu kuruluşlarda, halk türküleri aşığlanmıyor, geliştirilmeye çalışılıyordu.

<sup>18</sup> Ruhi Su, Âşık Veysel, Yelken Dergisi, Sayı: 194, Nisan 1973, s. 14.

<sup>19</sup> İbrahim Aslanoğlu. Âşık Veysel. Sivas: Ata Kitabevi, 1967 s. 30; Ali Berat Alptekin. Âşık Veysel-Türküz Türkü Çağırırız, Akçağ Yayınları. Ankara 2002; Metin Turan, Âşık Veysel Yaşamı, Sanatı, Şiirleri. Ürün Yayınları. Ankara 1994.

<sup>20</sup> Erdoğan Alkan, Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Yaşam Öyküsü ve Şiiri, 21 Mart 1993 Anma gecesinde konuşma metni. Gülağ Öz, a.g.e. s.22. Erdoğan Alkan, Kör Oldum Veysel Oldum, E Yayınları İstanbul 1991.

1932-1951 arasında halkevleri dergi, kitap ve broşür olarak birçok yayın yapmıştı. Dergilerin yayın politikası belli bir merkezden ve özellikle Ülkü dergisinin patronajı altında yürütülmekteydi. Ülkü dergisi bu dönemde diğer bütün halkevi dergilerine bir model oluşturmuş, onları yönlendirmişti.<sup>21</sup>

Halkevleri, şubeleri aracılığıyla Anadolu'da Türk Halk Edebiyatı ve Türk folkloruna ilişkin geniş bir tarama ve derleme çalışmaları yapmaktaydı. Bu çalışmalar sonucunda adeta "Anadolu'nun etnografik, sosyolojik ve folklorik bir haritası" çıkarılmıştı.<sup>22</sup> Ülkü dergisini bir köy şiirleri ve folklor "okulu" haline getirmişti.

### AHMET KUTSİ TECER ÜLKÜ DERGİSİ VE VEYSEL

Âşık Veysel, en güzel yirmi üç şiirini Halkevleri Genel Merkezi'nin yayın organı "Ülkü" dergisinde yayımladı: "Toprak", "Sen Bir Ceylan Olsan Ben de Bir Avcı", "Derdimi Dökersem Derin Dereye", "Mektup", "Tanrı'ya Hitap", "Arzusun Çektiğim Beserek Dağı", "Bizim Eller Yaylasına Yürümüş" ve diğerleri. Yine Âşık Veysel'in ilk kitabı Deyişler'i Ahmet Kutsi Tecer hazırlamış ve Halkevleri tarafından 1944 ve 1949 yılında yayınlanmıştı.

Bir gün Ülkü Dergisi idaresinde Veysel'in "Mektup şiirini okuyan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şakayla da olsa "*Veysel pabucumuzu dama attı. Ben artık şiir yazmayacağım,*" demesi Veysel için büyük moral oldu.

### AHMET KUTSİ'NİN VEYSEL'E ETKİSİ

Âşık Veysel'in şiirlerini birilerin yazdığı veya düzelttiğini ilişkin söylentiler vardı. Ahmet Kutsi Tecer'i ima ediyorlardı. Âşık Veysel şu yanıtı vermişti:

*"Evvelce köyde radyo gramofon yoktu. Oturup saz çalar, kitap okuturduk. Semerkant, Buhara şehirleri işte o kitaplardan kulağımda kaldı. Bilmeyecek ne var ki? Kutsi bey, şimdiye kadar bir kelimeyi bile değiştirmedim. O 'içinden nasıl geliyorsa öyle söyle. Başkasının sözünü karıştırmak şiirin benliğini bozar,' derdi. Kutsi Bey bu düşünce ile şiirlerime söz karıştırmamıştır ama iyiliği ve yardımı çok olmuştur. Efendim, coşkun bir dere çağıl çağıl akar. Ekseriya sağa sola da taşıp zararlı olur. Halbuki onu bir arkın içine sokup, yanını da bentle kapatırsak durulur, faydalı olur. Kutsi bey beni işte bu bendin içine soktu. Şiirlerimi götürdüğüm zaman her seferinde de 'Aferin, iyi olmuş; ileride daha iyi olacak' diye daima beni teşvik etti. Ben de yüzümün kara çıkmaması için elimden geldiği kadar iyi olmasına çalıştım."*<sup>23</sup>

<sup>21</sup> Mahmut Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", Kebikeç, yıl 2, Sayı: 3, 1996, s. 131-142.

<sup>22</sup> Halkevleri 1932-1933, 103 Halkevi geçen yıllarda nasıl çalıştı, b.t.y., s. 18.

<sup>23</sup> Ahmet Özdemir, İki Kapılı Handa Âşık Veysel, 2010 İstanbul.

## VEYSEL ÖNCE CUMHURİYET'İ ÖĞRENDİ

Cumhuriyet denilince aklımıza Büyük önderimiz Atatürk geliyor. Egemenliğin kayıtsız şartsız ulusun olması geliyor. Saltanatın kaldırılması, kurtuluş savaşımız, uygarlık ülkümüz, milli eğitim, endüstri ve tarım seferberlikleri geliyor. Demokrasi geliyor aklımıza, laiklik, sosyal hukuk sistemi, taassuba karşı mücadele geliyor.

Demiryolları, madenler, sağlık hizmetleri, yerli mallar geliyor aklımıza. Sonra Türklüğümüzle övünmek, çalışmak, güvenmek geliyor. Çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak amacı geliyor. Okul, okul, okul ve gerçek yol göstericinin bilim olduğu geliyor.

Yirminci yüzyılın Türkiye'sinde, Cumhuriyetçi Halk Aşığı Veysel, halkın dili ile halka ters tepki yaratmayacak dozlarda halk öğretmenliği yaptı. Cumhuriyet'e kol kanat gerdi.

Cumhuriyetin temeline konulacak en tehlikeli dinamitin ayrılıkçılık olduğunu biliyor ve dikkat çekiyordu. Bugün de aynı tehlike ile karşı karşıyayız.

Âşık Veysel, şiirlerinde toplumu ilgilendiren, toplumu aydınlığa ulaştıracak her konuya değindi. Halkın arzularını, duygularını yansıttı. Hoşa gitmeyen davranışları da eleştirmekten geri kalmadı. Her zaman birleştirici, kaynaştırıcı, içinde insan sevgisi olan barış mesajları vermekten geri kalmadı. O, dostluk, kardeşlik ve insan sevgisiyle doluydu. Kin, düşmanlık, nefret, fitne ve çekememezlik gibi kelimeler Veysel'in kişiliğinde yer bulamazdı.

Yüce Atatürk, “Övün, Çalış, Güven” demişti. Âşık Veysel tarihiyle, ulusuyla övünmüştü. Herkesin de alını açık öğrenmesini isterdi. Bu ulus tarihi süreç içinde çok övünülecek işler yapmıştı. Yoktan bir ülke var etmişti. Geçmişinden utanmamak onunla övünmek hakkıydı. Ama çalışmak gerekirdi. Hep birlikte çalışmaktan söz etti. Tek başına çalışmak yerine birlikte çalışmak genel anlamda daha yararlıydı. Bunun için de güven gerekirdi. Âşık Veysel bir anlamda şiirleriyle Atatürk'ün “övün, çalış, güven” mesajının anlaşılmasına, yaygınlık kazanmasına katkı vermişti.

Âşık Veysel'in bir başka özelliği, tarım mücahidi olması ve toprak sevgisini, ağaç sevgisini şiirlerinde öğretmesiydi. Veysel'in meyve bahçesi köyün gurur kaynağı olmuştu.

Elbette, inanç dünyasının, içinde bulunduğu tasavvuf dünyasının kişisel duygu ve felsefesinin inkâr edilmez etkileri vardır ama onun yolunu aydınlatanların başında Ahmet Kutsi Tecer geliyordu.

Özetle Tecer, Âşık Veysel'i keşfetti. Yüreklendirdi, yönlendirdi. Hem dilinin hem ayağının bağımlı çözdü. Âşık Veysel'in hayatının bütün dönemlerinde önü açılan yolların sebebi Ahmet Kutsi Tecer oldu. O yol,

Veysel'i "Ozan Atalığa" Bahtiyar Vahapzade'nin dediği gibi, 20. yüzyılda, Âşık Veysel'in dilinde, Yunus Emre'nin konuşmaya başlamasına götürdü.<sup>24</sup>

Âşık Veysel, her vesile ile Ahmet Kutsi Tecer'e minnet duygularını ifade etti. Tecer'in bir oğlunun olduğunu öğrenince şunları söylemişti:

### TECER KOYMUŞLAR ADINI

Tecer koymuşlar adını  
Nenni Tecer Mehmet neni  
Dünyada al muradını  
Nenni Tecer Mehmet nenni

Kutsi Bey'in evlâdısın  
Yalan dünyanın tadısın  
Gönlümüzün muradısın  
Nenni Tecer Mehmet nenni

Belерler kutnu kumaşa  
Ömürlü ol binler yaşa  
Bir gün gelin koşa koşa  
Nenni Tecer Mehmet nenni

### AHMET KUTSİ TECER VE MUZAFFER SARISÖZEN TESADÜFLER VE SEBEPLER

Eğitimci, yazar, halk edebiyatı araştırmacısı M. Sabri Koz, Tecer'in "Sivas Halk Şairleri Bayramı" hakkında hazırladığı kitapçığın tıpkı basımı için yazdığı tanıtım yazısında şu görüşe yer veriyor:

"Tecer'in geldiği Sivas'tan birkaç yıl önce kaderini "Sivaslı" olmakla anlamlandırmış Eflatun Cem Güney'in güzel işler yaparak Samsun'a geçmiş olması, eski ve köklü bir Sivaslı ailenin çocuğu olan Muzaffer Sarısözen'in bu iki öncü ile çalışma imkânı bulması tesadüfle açıklanabilir mi?

Bu soruların cevapları Güney'in, Sarısözen'in ve Tecer'in ve hatta daha birçok eğitim ve kültür erinin, Cumhuriyet'in ülkeyi yeniden kurma ve biçimlendirme gayretlerine omuz vermiş olmalarıyla doğrudan ilgili olacaktır. Tesadüfler ise yalnızca bu bir araya gelmenin açıklamasıdır, bunlar da var olan bir projenin iyi uygulanmış kanıtlarıdır olsa olsa..."

Ahmet Kutsi Tecer, 1930 yılında Sivas Lisesi'nde Edebiyat öğretmeni iken müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen'le tanıştı. Halk Şairleri Koruma Derneği'ni kurarken Muzaffer Sarısözen yayındaydı ve Derneğin

<sup>24</sup> Türk halğ şé'rinin bu iki neheng [muhteşem, büyük] dağı başğa-başğa esrlerde dayansalar [dursalar] da, fikren ne geder yahındırlar. Odur ki [o yüzdendir ki], Yunus zirvesinden Véysel, Véysel zirvesinden Yunus görünür. (İKİ ZİRVE ĞARŞISINDA DÜŞÜNCELER- Bahtiyar VAHABZADE (Yayıma hazırlayan: Fatma AKPINAR) [Yunus Emre ve Âşık Veysel] Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31. Sayı Sayfa 200.)



genel sekreteriydi. Halk Şairleri Bayramı'nın sonunda çıkarılan kitapçıkta, Sarısözen, Sivas halayları başlıklı yazısını yayınlanmıştı. Halayların notalarını koymuştu.

## SARISÖZEN'İN DERLEMECİLİĞİ VE TECER'İN TAVSİYESİ

Ahmet Kutsi Tecer'in Muzaffer Sarısözen'i, sevmesi, takdir etmesi, güvenmesi, Halil Bedii Yönetken'e Sarısözen'i tavsiye ederek halk musikisi derleme grubuna katılmasının sebebi olmuştu.

17 Ağustos 1937'de Halil Bedii Yönetken, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses ve teknisyen Arif Etikan'dan oluşan Ankara'dan Sivas'a derleme yapmak amacıyla gelen grubun içinde Muzaffer Sarısözen vardı.

Sonraki yıllarda, Ahmet Kutsi Tecer, Devlet Konservatuvarının kuruluşunu hazırlayanlar arasındaydı. Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi Şefliğine Muzaffer Sarısözen'in tayinini sağlayıp, halk müziği derlemeleri yapmasına yardımcı oldu.

Muzaffer Sarısözen sonraki gezilerin içinde de olacaktı. Bu sebep Muzaffer Sarısözen'in binlerce Türküyü notalarıyla Türk Halk Musikisi repertuarına kazandırmasına, ilk Yurttan Sesleri topluluğunu kurmasına, Türk Halk Müziği'ne ve halk oyunlarına ulusal ve uluslararası kimlik kazandırmasına yol açmıştı.

Muzaffer Sarısözen'in sebep olduğu sayısız hayırlı işlerin başında Tecer'in dört yıl gibi kısacık bir zamanda Sivas'a gelmesi vardı. Bu geliş, bağlı olarak pek çok hayırlı sebepler zincirinin oluşmasına zemin hazırlamıştı.

Sözünü ettiğimiz gibi "Cumhuriyet'in ülkeyi yeniden kurma ve biçimlendirme gayreti"<sup>25</sup> sebebiyle Sivas'a gelen Ahmet Kutsi Tecer'in Muzafer Sarısözen'le tanışması, güvenilir, ülküdaş olmaları hayırlı sebepler zincirinin ilk halkası olmuştu.

### İDİL BİRET

Cumhuriyet mihveri altında Ahmet Kutsi Tecer'e, Tecer'in de üçüncü şahıslara karşı hayırlı sebeplerden biri olarak İdil Biret'i de örnek gösterebiliriz.

İdil Biret, 21 Kasım 1941 yılında Ankara'da doğdu. Henüz üç yaşındayken, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk virtüöz sanatçılarından biri olarak Avrupa'da resital ve konserler verdi. Mithat Fenmen'in öğrencisi oldu. Cumhuriyet'in İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün teklifi üzerine

---

<sup>25</sup> Sabri Koz, Ahmet Kutsi Tecer Sivas Halk Şairleri Bayramı Tıpkı Basım Önsözü, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, 2017, Sivas.

TBMM'nin çıkardığı özel kanunla yedi yaşında Fransa'ya gönderildi. Nadia Boulanger'nin gözetiminde Paris Konservatuvarı'nın yüksek piyano, eşlikçilik ve oda müziği bölümlerini birincilikle bitirdi.

1952 yılında Paris Konservatuvarı'ndaki Yüksek Solfej ve Deşifraj bölümlerini Birincilik Ödülü ile bitiren Biret, 1957 Haziran'ında Konservatuvar'da devam ettiği Piyano, Oda Müziği ve Eşlikçilik sınıflarının her birinden Birincilik Ödülü ile mezun oldu ve "Birincilerin Birincisi" unvanını aldı.. Reine Laurent Ödülü ve Popelin mükafatlarını kazandı. En büyük ödüllerin, nişanların, madalyaların, onursal payelerin sahibiydi.<sup>26</sup>

Ahmet Kutsi Tecer, Devlet Konservatuvarındayken, İdil Biret'e dikkat çekilmesinde katkısı olmuştu. 1949'da Paris Kültür Ataşeliğine ve öğrenci müfettişliğine atandı. Daha sonra UNESCO ( Uluslararası Çocuk Yardımlaşma Derneği) Yürütme Komitesi Türk Delegatesi oldu. Paris'te "Harika Çocuk" İdil Biret'le yakından ilgilendi.

O zamanlar bir çocuk olun İdil Biret, Cumhuriyet Türkiye'sinin gurur kaynağı olacaktı. Beş kıtada en büyük sanat mahfillerinde yüzlerce konserler verecek, festivallere katılacaktı. 100'e yakın plak ve CD'yi seslendiren Türkiye'nin anıtsal piyanisti Biret, 1971 yılında devlet sanatçısı ilan edilecekti.

### **SİVAS AHMET KUTSİ TECER'İ, AHMET KUTSİ TECER KENDİNİ SİVAS'TA BULDU**

Cumhuriyet'in aydın öğretmeni Ahmet Kutsi Tecer, adı 4 Eylül'le özdeşleşen ve Cumhuriyet'in temelini atıldığı Sivas'ın kültür ve sanatında 87 yıldan beri silinmeyen iz bıraktı.<sup>27</sup>

Dört yıl kaldığı Sivas, Ahmet Kutsi Tecer'in hayatında bir dönüm noktasıydı. Burada, folklorla ilgisine, çok sağlam bir zemin bulmuş oldu. Bir başka anlatımla, Sivas Tecer'in yönünü bulmasına, içindeki cevherin açığa çıkmasına sebep olacaktı. Öte yandan o da Sivas kültür ve sanatının birçok değerinin uluslararası sanat dünyasına taşınmasının ilk hayırlı sebebi olacaktı.

Sivas'ta, toprak altında kalmış hazineleri gün yüzüne çıkararak, onları ulusuna armağan eden bir defne bulucu oldu. Sivas'la öylesine özdeşleşti ki, 1934 yılında Soyadı Kanunu çıktığı zaman, Ulaş, Kangal, Altınyayla ve Sivas Merkez arasında yer alan Tecer dağlarının adını kendine soyadı olarak aldı. Bunun nedeni, Sivas'ın Deliktaş köyünden Âşık Ruhsatî'nin şiiirlerinden etkilendiği ve Ruhsatî'nin bir şiiirinde geçen Tecer dağının adının geçmesi olduğunu söyleyenler vardır.<sup>28</sup>

<sup>26</sup> Sanatçılar, yazarlar, dostları ve ailesi İdil Biret'i anlattı. Andante, Türkiye'nin Müzik Kültürü Dergisi, Ağustos 2016 İstanbul.

<sup>27</sup> Memuriyet Sicil Karnesi'ndeki resmi kayıtlara göre Ahmet Kutsi,Sivas Lisesi edebiyat öğretmenliğine naklen tayini 31.08.1930 tarihindedir. Göreve 9 Eylül'de başlamıştır. Yaklaşık iki yıl sonra da (06.06.1932) Sivas Milli Eğitim Müdürlüğü'ne tayin edilecektir.

<sup>28</sup> (TECER, Ahmet Kutsi - Abdullah Uçman ) Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 40; sayfa: 246,

Başta da sözünü ettiğimiz gibi, her oluşum, bir sebebin sonucudur. Varlık inançlarının dışında, Ahmet Kutsi Tecer'e ilişkin birçok sebepler zincirinin başlangıcını Cumhuriyet'e ulaştırabiliriz. Yalnızca dört yıl görevli kaldığı Sivas'ta Ahmet Kutsi Tecer'den kaynaklanan sebepler zincirinin sonucu, yalnız Sivas'a değil, bütün yurdu kapsayan, bir ömür değil ömürler boyu sürecek hayırların kaynağı oldu.

Cumhuriyet Türkiye'sinin Anadolu'ya aydınlık götüren ilk eğitimcilerinden oldu. Şiirleriyle, halk bilimi alanındaki çalışmalarıyla, oyunları ve güzel Türkçesiyle günülerde taht kurdu.<sup>29</sup>

Kısa sayılabilecek ömrünü; ülkesinin eğitimine, sanatına ve kültürüne adayan, bütün yönleriyle timsal insanlardan biriydi. O, içinde vücut bulduğu halkın kültürünü benliğinde özümsemiş, sevdasını yüreğinde taşımıştı. Kendisine Avrupa'da eğitim imkânları sağlayan sebep, Cumhuriyet'ti. O da, hayatının sonuna kadar Cumhuriyet'e kanat verenlerden oldu. Yüce Atatürk'ün başlattığı inkılaplara, bütün içtenliği ile inanmış, aydın, eğitimci, şair, yazar, kültür ve fikir emekçisiydi.

Ahmet Kutsi Tecer'in pek çok şiirinde Sivas izleri vardı. Onun "Halay" şiiri bile Sivas'ın Ahmet Kutsi'deki izini göstermeye yetiyordu:

### HALAY

Çekin halay, çalsın durmadan sazlar  
Çekin ağır ağır, halay düzülün.  
Süzülün oyunlar, süzülün nazlar  
İnce beller, mahmur gözler süzülün.  
  
Tutun kızlar tutun, birleşsin eller  
Çalın sazlar çalın, kırılınsın teller.  
Dönün kızlar dönün, kıvrılınsın beller  
Uzun, siyah saçlar tel tel çözülün.  
  
Bakışlar saçılınsın kirpiğinizden  
Kayan yıldızlar gibi geceki izden  
Etekler içinde naz eden dizden  
Üzülün bu deli gönlüm üzülün.

---

<sup>29</sup> Ahmet Özdemir, Ahmet Kutsi Tecer, İstanbul gazetesi, sayfa 2. İstanbul 27 Şubat 2016.

## ECEL ALIP GÖTÜRDÜ

Cumhuriyetin ilk günlerinde Ahmet Kutsi Tecer “Manzume” adlı şiirini şöyle bitirmişti:

*“...Bütün ümitleri yel alır gider  
Tomurcuk açılır, sel alır gider  
Anneler büyütür, el alır gider.”<sup>30</sup>*

Ahmet Kutsi'yi de, bizden 23 Temmuz 1967 pazar gecesi Vakıf Gureba Hastanesi'nde ecel aldı götürdü. Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi.

**“Rahat bir tevekküle hak kazandırmış ömürlere ne mutlu ...  
Düşünüyorum: YEL'in alıp götürmediği, EL'in alıp gidemediği ne var  
şu gökkubbe altında?”<sup>31</sup>**

---

<sup>30</sup> Mihrap Dergisi Ocak 1923 sayı 2. (Ahmet Kuddusi, “Manzume”, Mihrap, S.2, s.41, 1 Kânunuevvel 1339.) Ayşe Tepebaşı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 21, 2 (2014) 129-152)

<sup>31</sup> Cemal Kutay “Yelin Alıp Götürdüğü” Sohbetler dergisi Sayı 8, Temmuz 1969.

## **2. OTURUM**

**“GENEL YÖNLERİYLE  
AHMET KUTSİ TECER – 2”**



## AHMET KUTSİ TECER'E GÖNDERİLEN İKİ MEKTUBUN YANSITTIĞI EDEBÎ GERÇEKLER

Nail TAN\*

### GİRİŞ

1982 yıl baharında, GEE'nin arka bahçesinde, tahminen üniversiteye dönüşen yüksek okulun temizlik amacıyla yakılan eski evrak ve kitapları arasından, o tarihte teknik lise öğrencisi sonradan *Folklor Edebiyat* dergisi ve Ürün Yayınları kurucu ve yöneticisi olarak alanımızda önemli hizmetlere imzasını atan Metin Turan'ın (d. 1966) çekip aldığı bir kitabın içinden çıkan, Kültür Bakanlığı MİFAD Başkanlığı odama getirip "Hocam, siz bunları daha iyi değerlendirirsiniz." diyerek bana verdiği iki mektup üzerinde sunacağım bildirimim. Çünkü, mektuplar rahmetli Tecer'in hayatı, yaptığı görevler, hizmetler ve kişiliği hakkında önemli bilgiler vermekte, meçhul iki şairin şiirlerinden de örnekler sunmaktadır. Şunu hemen belirtelim, Metin Turan teknik lisede öğrenciyken MİFAD Uzmanlık Kitaplığının sadık okuyucularından biriydi.

Tecer (1901-1967), bilindiği gibi Sivas Lisesinde Edebiyat Felsefe Öğretmenliğinin (1930-1932) ardından Sivas Millî Eğitim Müdürlüğüne getirilmişti. 1931 yılında Halk Şairleri Koruma Derneğinin kuruluşunda (17 Ağustos 1931) görev almış, Sivas Halk Şairleri Bayramı'nın (5-7 Kasım 1931) düzenlenmesini sağlamıştı. Müdürlüğe getirilmesinde o yıllarda üniversite mezunlarının parmakla gösterilecek kadar azlığının yanı sıra bu faaliyetlerinin de büyük rolü olduğu muhakkaktır. 1932-34 yılları arasında iki yıllık Millî Eğitim Müdürlüğü sırasında Tecer, altı ay yedek subay olarak vatan görevini yerine getirir (1932). 1934'te MEB Yüksek Tedrisat Şubesi Müdürlüğüne (Genel Müdürlük karşıtı görev) atanır. Aynı yıl (1934), Ankara'da MEB'deki göreviyle (1934-1939) beraber Halkevleri Merkez Teşkilatı yönetiminde görev verilir kendisine. Halkevlerindeki görevi (1934-1945) yılları arasında yaklaşık on yıldır. MEB merkez teşkilatından sonra GEE Edebiyat Öğretmenliği yaptığını görüyoruz (1939-1941). Tecer, 1946-47 yıllarında GEE'de bir kez daha öğretmenlik yapacaktır (Çeviker 2017: 23). İşte Metin Turan'ın yanmaktan kurtardığı iki mektup bu yıllardan özellikle de 1946-47 yılları arasındaki öğretmenliğinden kalmış olmalıdır. 1941-42 yıllarındaki MEB Talim ve Terbiye Kurulu Üyeliği döneminden kalmış olamaz, çünkü mektuplardan biri 1945 yılına aittir.

Tecer'in Halkevleri Merkez Teşkilatındaki görevi 1942-43 Seyhan ve 1943-46 Urfa/Şanlıurfa Milletvekilliği döneminde de devam eder. Zira, Halkevleri CHP'nin bir kültür organı konumundadır. Tecer'in merkez teşkilatındaki en önemli görevi *Ülkü* dergisiyle ilgilenmektir. 1941-45 yılları

---

\* KTB (E) HAGEM Genel Müdürü, halk bilimci.

arasında *Ülkü* dergisini çıkardığı, yönettiği yazılmıştır birçok kaynakta. Doğrudur. Tecer, Halkevleri Merkez Teşkilatında *Ülkü* dergisinin müdürüdür. *Ülkü*'nün Birinciteşrin/Ekim 1941 tarihli *Yeni Seri*'sinin ilk sayısının ön kapağının arkasında; "*Ülkü*'ye yazı göndermek isteyenlerin doğrudan doğruya *Ülkü* müdürünün şahsına, Ahmet Kutsi Tecer adına gönderilebileceği" ve yazı ilkeleri belirtilmiştir. Derginin 1941-1945 yılları arasındaki künye bölümünde ise "İmtiyaz Sahibi olarak F. Abdullah, Hasan Reşit Tankut ve Atıf Akgüç, Umum Neşriyatı İdare Eden olarak da Cevdet Kerim İncedayı ve Bedrettin Tuncel adları yer almaktadır.

### **Tecer'e gönderilen iki mektup**

#### **A. Birinci Mektup:**

Metin Turan'ın yanmaktan kurtardığı ilk mektup 2 Şubat 1940 tarihini taşımakta ve Konya Aksaray'dan (Önce Niğde'nin 1933'te ilçesi, sonra da 1989'da il oldu) gönderilmiştir. Mektup sahibi, eski alışkanlıkla Aksaray'ın hâlâ Konya'nın kazası olduğunu sanıyor. Zarfın üzerinde "Sayın Bay Ahmet Kutsi Tecer/Yüksek Tedrisat Bölüm Direktörü/ Maarif Vekaleti/Ankara" adresi yazılıdır. Daha önce de belirttiğim gibi Tecer, bugünkü genel müdür karşılığı bir unvana sahiptir. Mektubu gönderen Murat Karaca'nın daha önce Tecer'i tanıdığı, ifadelerinden anlaşılıyor. Ancak, mesleği hakkında ipucu vermiyor. Tahminen orta dereceli okul öğretmeni olabilir.

Tamamının fotoğrafını verdiğimiz mektubun bilgi veren, ilginç bölümleri sadeleştirmeksizin aynen şöyledir:

"Muhterem Hocam,

*Aksaray*  
2. 2. 940

Şimdiye kadar size mektup yazamadığımdan dolayı mahcubum. Bu yaz hemşerilerimden Bay Talat'ın sizin istediğinizi yazdığı bazı Aksaray'a ait folklor sorularının cevabını vermekten, ailevi felaketlerin birbirini takip etmesi beni bu kutsal işten mahrum bırakmıştır. Eğer şimdi arzu buyursanız, sözü geçen suallerden bir tane lutfediniz derhâl iktidarım dâhilinde karşılıklarını toplamaya candan amadeyim.

Şimdi size bir istirhamda bulunacağım. Araştırmalarım sonunda yıkık bir türbede elime geçen perişan bir divan beni çok düşündürdü. Bu divanda mevcut nefeslerden iki tanesini yüce yönünüze sunuyorum. Bu divan, *Âcizî* isminde bir şairin divanıdır. Baştan başa Türkçe dille yazılmıştır. Şair, hocasının Hoca Yusuf-i Mısırî olduğunu divanında zikretmektedir. Gerek şair *Âcizî*'nin gerekse hocası Yusuf'un hayatları hakkında bir bilgi elde edemedim... Bu hususta sonsuz bilginizden istifade etmek arzusuna kapıldım. Bu şairin, hangi çağ şairi olmak ihtimalinin ve hocası Yusuf Mısırî'nin kim olduğunun ve bu adda bir şairin malum olup olmadığının bildirilmesi lütfunda bulunursanız size karşı olan minnettarlığımı artırmış olursunuz.



Zaten ben Aksaray Şairleri adlı bir kitap çıkarmak niyetindeyim. On, on iki şair elde edebildim. Yüksek teşvik ve direktiflerinize muhtacım.

Bendenizi bu hususlarda aydınlatmanızı yalvarırım... Bizim gibi heveskârları istidadı dâhilinde himaye etmek siz büyüklerin şiar-ı ezelisidir. Aksaray'ca sizin için ne gibi folklor malzemesi lazımsa direktifleriniz altında derlemeye amadeyim.

Aksaray'ı teşrif buyurarak tarihî köyleri seyahat edip bizzat halkın ağzından olduğu gibi tespit etmek arzusunu izhar buyurursanız beni de sevindirmiş olursunuz.

Bilvesile derin saygılarımın kabulünü yalvarırım. Sayın hocam.

Hürmetkârınız  
Konya Aksarayı'ndan  
Murat Karaca”

Mektupta adı geçen Talat Bey'in Tecer'in yakından tanıdığı milletvekili Ahmet Talat Onay (1885-1956) olma ihtimali yüksek.

Mektubun ekinde Arap harfli Âcizî mahlaslı olduğu belirtilen ve nefes olarak nitelenen (katılmıyorum) iki tasavvuf şiirini dostum M. Sabri Koz'a okuttuk. Şiirler şöyle:

1. Ey nefs-i şum zalim  
Yeri menden kanar eyle.  
Girme gönlüm pazarına  
Unut meni azad eyle.  
  
Koymazsın Hakk'ı bulmağa  
Gözüm yaşını silmağa  
Bir dem âsâyiş olmağa  
Dolaşam kalbim şad eyle.  
  
Dünyayı bil ki nâr imiş  
Cîfe imiş, murdar imiş  
Bu nefs sana ağyâr imiş  
Özünü Hakk'a yâr eyle.  
  
Bu dünya bir yaza benzer  
Çengalini tiz eylemiş  
Parmağ uzatma balına  
Çengalinden hazer eyle.

Nice zeyreğim diyenin  
Bahânesiz bükdü belin  
Urma göğsünge taşilen  
Gerü dön Hakk'a zâr eyle.

Giyme siyaset hırkasın  
Girme nefsinin pazarın  
Çıh bu nefsin pazarından  
Hakk'ın ile pazar eyle.

Âcizî

2. Gögülleri mesken kılan  
Cüzviyyattan gülü deren  
Ay tek zulmâtı gideren  
Rûşen dilber cemâlindir.

Mihrin göngüllere salur  
Teceliylen canum alur  
Yaradılmış fenâ bulur  
Kalan dilber cemâlindir.

Sensin hâzır kamu yerde  
Sensiz nefes olmaz erde  
Götürüldü cümle perde  
Ayân dilber cemâlindir.

Perde gitti ayân oldu  
Sırrımız bînişân oldu  
Kimse nişân verebilmez  
Nişân dilber cemâlindir.

Gel gör âlem ne hâldedir  
Dün (ü) günü vebaldir  
Maksudumuz cemâldedir  
Veren dilber cemâlindir.

Bu Âcizî'nin maksudu  
Nâzırî hâk-i pâyidir  
Bu bapda hâk olanı pâk  
Eden dilber cemâlindir.

Tecer'in, şiirleri okuyacak ve şairini, hocasını araştıracak zamanının olmadığı anlaşılıyor. Rahmetli Tecer'in yerine biz bu görevi yapmaya çalıştık. Âcizî adlı bir tasavvuf/tekke şairinin yaşayıp yaşamadığını öğrenmek için belli başlı ansiklopedi, biyografi kitaplarına baktık. M. Âdil Özder'in yayımlanmamış halk şairleri bibliyografyasına başvurduk. İbrahim Hakkı Konyalı (Konyalı 1974-75), Vasfi Mahir Kocatürk (Kocatürk 1968), Sadettin

Nüzhet Ergun (Ergun 1930), İsmail Özmel (Özmel 1990), İsmail Özmen (Özmen 1998) ve Turgut Koca (Koca 1990) başta olmak üzere belli başlı bütün kaynakları gözden geçirdik. *Aksaraylı Âşıklar* (Avan 1995) kitabını da unutmadık. Ne yazık ki, bir divan dolusu şiire sahip Âcizî'nin şiirleri ve hayatı karanlıklara karışmış. Demek ki, Murat Karaca divanı bir kütüphaneye veya okuyabilecek erbabına vermemiş. Verseydi, bugüne kadar mutlaka gün ışığına çıkardı. Diğer taraftan, yazdığını belirttiği *Aksaraylı Şairler* kitabını da genel ağıdan araştırdık. Murat Karaca adlı bir yazar ve bu adda bir kitabına rastlamadık. Yine de, araştırılmaya muhtaç, özellikle Cumhuriyet ve Aksaray Ü Öğretim üyelerinin dikkatine sunacağımız bazı bilgi kıyılarına ulaştığımızı söyleyebiliriz.

Murat Karaca'nın Âcizî'nin hocası olduğunu belirttiği Yusuf-ı Mısırî'nin adına *Sefîne-i Evliyâ*'da rastladık (Vassaf 2015: III/482). Halvetîlik tarikatının Sivasîye kolundan Şeyh Abdülmecîd-i Sivasî'nin (1563-1639) halifelerinden biri de Şeyh Yusuf el-Mısırî'dir. Şeyh Abdülehad en- Nurfî (1593-1651), Şeyh Abdülmecîd-i Sivasî'nin en tanınmış halifesidir ve o da şiirlerini sade bir dille yazmıştır. Bu durumda Yusuf el- Mısırî'nin 17. yüzyılda yaşadığı, öğrencisi Âcizî'nin ise 17-18. yüzyılda yaşadığı söylenebilir. İki şiirde, Bektaşilikle ilgili terimlerden hiçbirini görmemekteyiz. Halvetî ilahisi olma yönü daha belirgindir. Bu bilgiyi, incelemeye muhtaç mütalaasıyla yazdığımı belirtmeliyim.

### **B. İkinci Mektup**

Gümüşhane Şiran'dan Hasan Ünbay tarafından gönderilmiş olup 27 Temmuz 1945 tarihini taşımaktadır. Arap harfleriyle kaleme alınmıştır. Ankara'da Kara Harp Okulunda okuyan Mesut Yücel'e elden teslimi için verilmiş, ancak Yücel'in okuluna üç gün geç gidip dört hafta şehre çıkış yasağı cezası alması üzerine 19 Ağustos 1945 tarihinde postayla Tecer'e gönderilmiştir. Zarfın üzerindeki adres şöyledir: "Bay Ahmet Kutsi Tecer/CHP Genel Sekreterliği/Halkevleri Bürosu Şefi/Ankara." Yaz tatilinden olmalı, mektup TBMM'de Tecer'e ulaşmamış, Meclis PTT Şubesi tarafından 8 Eylül 1945 tarihinde Tecer'in İstanbul'daki ev adresine; "Mühürdar Caddesi, No 56, Kadıköy/İstanbul" havale edilmiştir. O tarihte, daha önce de belirttiğimiz gibi Tecer, milletvekilidir ve partide Halkevleri Bürosu Şefi olarak *Ülki* dergisinin yayımında söz sahibidir. Derginin imtiyaz sahibi Atıf Akgüç, Yazı İşleri Müdürü ise Bedrettin Tuncel'dir. Tuncel, daha sonra ünlü bir prof. olmuş uzun süre UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanlığı yapmıştır.

M. Sabri Koz dostumuzun internet/genel ağdaki bir linkten öğrendiğine göre Hasan Ünbay, 1936 yılında Şiran Kırıntı köyü ilkokulunda da görev yapmış bir ilkokul öğretmenidir. Şiir de yazmaktadır. Daha önce bir vesileyle Tecer'i tanıdığı anlaşılıyor. Beğenilirse, gönderdiği dört şiirinin yayımlanmasını (tabii *Ülki*'de) rica etmektedir. Mektupta soyadı yazılan ve

*Köye Doğru* şiirinin ona da okunması istenilen Hatipoğlu, 1942-1946 yılları arasında Tarım Bakanlığı yapan Prof. Dr. Şevket Raşit Hatipoğlu'dur.

Hasan Ünbay'ın mektubu üslubu bakımından da dikkati çekmektedir. M. Sabri Koz'un Latin harflerine aktardığı, sadeleştirmedeği mektup şöyledir:

"Muhterem Büyüğüm, Değerli Üstad!

Sizi her hatırladıkça, bir mürit şeyhinin huzuruna varır gibi titrer, bir yolculuktan döner gibi ayıkır, esaretten kurtulur gibi huzur duyarım. Soyadınızın ifade ettiği büyük yapının pencere ve kapılarının karşısında bulunmak, insana hazine dolu bir kulenin önünde durmak zevkini vermektedir. Ne mutlu o kuleye sahip olanlara... Saygı ile riyâ arasındaki tezadı müdrik olarak sizden çok uzak ücra köşelerde, işte böyle haz içinde yaşıyorum. Sayın Hatiboğlu'nun ellerinden öperim. İsterseniz *Köye Doğru* şiirimi ona okuyunuz. Beni unutmamış olduğunuzdan eminim. Fakat unutulmamak için bazen uzaklaşmak bazen de yaklaşmak lazım olduğu gibi bu mukteza ve fakat müşterek tesirin yardımcıları olması gerektiği kanaatindeyim. Bilmem bu vesileler, istenilen yardımı yapabiliyor mu?

Son yazdığım şiirlerimden birkaçını takdim ediyorum. Beğenirseniz basılmasına müsaade edersiniz.

Hâmil-i mektup akrabalardandır. Hem büyükleri tanımak hususunda kendine yardım etmiş olmak ve hem de bana ait lütufkârlığınızı bildirmek için huzuruza gelmektedir. Bütün çoluk çocuğumuzla ellerinizden tekrar tekrar öperiz. 27 Temmuz 1945.

Şiran Hasan Ünbay

İmza ,,

Hasan Ünbay'ın akrabası, mektubu elden sahibine teslim edemeyen Kara Harp Okulu öğrencisi Mesut Yücel'in Harp Okulu antetli mektubu da şöyledir:

"Sayın Büyüğüm,

Memleketim bulunan Şiran'a izine gitmiştim. Akrabalarımın Hasan Ünbay döndüğüm zaman size bu mektubu sunmamı söylemişti. Fakat, okula üç gün geç geldiğim için dört hafta izinsiz kaldım. Bu münasabetle mektubu getiremedim, bu hususta affınızı dilerken ellerinizden öperim.

Harp Okulu, Tb. II, Bl. 9, No: 2453

Mesut Yücel ,,

Hasan Ünbay'ın beğenilirse yayımlanması ricasıyla Tecer'e gönderdiği, ikisi daktiloyle ikisi de el yazısıyla ve yeni Türk alfabesiyle yazılmış dört şiir şunlardır:

### **Köye Toprağa Doğru**

Cumurluk kafada biter kafalır  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.  
Topraksız büyümez, her şey ufalır  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Millî Şef'im der ki, bunca savaştım  
Dağları deldim de denizler aştım  
Boyumun tuttuğu toprağa bastım  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Ne günlük tanıdı ne de gündelik  
Sarrafı bozmadı ayda metelik  
Çekiçe dur diyen göğüsler çelik  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Bayrağım yücelsin, arttı kızılı  
Bağımsız yaşamak onda yazılı  
Altınlı gömüler yurtda kazılı  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Saracoğlu der ki, lafı uzatma  
Emeksiz kazanıp sırt üstü yatma  
Çariksız dolaşan ayağa batma  
Kalk giddim köye, toprağa doğru.

İsteyin arkadaş Karpiç'te yemek  
Bu benim kasamdan bir parça demek  
Vatanın yemeği ter ile emek  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Hatiboğlu der ki, toprak vatandır  
Ona sahip olan kepçe tutandır  
Siperde gülleye nara atandır  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Düşkünün elinde yârı olalım  
Yoksulun cebinde varı olalım  
Tarihin yüzünde ârı olalım  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

### **Araköy**

Hey Araköy Araköy  
Başın değmiş kara köy.  
İçimdeki yarayı  
Çiğdemlerin sara köy.

Hey Araköy Araköy  
Beni çekme dara köy.  
Bana soğuk sular ver  
İçerlerim yara köy.

Hey Araköy Araköy  
Gider misin yâra köy  
Uykulu gecelerin  
Durak yeri bura köy.

Hey Araköy Araköy  
Çamların çıra köy.  
Ateş yanan dudağın  
Gönüllere vura köy.

Hey Araköy Araköy  
Sarıç Dağı bora köy  
Saçlarına yel değmiş.  
İçerirse kor'a köy.

Kürtün, Mart 1945

En sonra kararmış bir yaprak yandı  
Kamutay, Şefleri saygıyla andı  
Topraklar bu yağın rahmete kandı  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

### **Olunca**

Bir ağaç ömründe bir dal mı verir?  
Gürlemez ağaçlar dalsız olunca.  
Arılar oğulsuz ağbal mı verir?  
Boş kalır kovanlar, balsız olunca.

Geçitler kuruyup susuz kalmasın  
Yaylayı, pınarı duman almasın  
Dumanda kurtlara ölüm gelmesin  
Palamız paslanır çalsız olunca.

Biraz da uzağı etmeli yakın  
Dağların ardına gitmeli akın  
Atların başına dizgini takın  
Çekeriz tabanı, nalsız olunca.

Sacayak, bacağı ateşi toplar  
Çürümüş ağacın kurtları hoplar  
Astarsız bir yüzle yorganı kaplar  
Kaplanmaz yorganlar alsız olunca.

Dağların başına kurdum kaleyi  
Unluğın yıkarken verdim seleyi  
Dirheme, grama vurdum feleği  
Savurmaz harman yelsiz olunca.

Feleğin bugünler kaşları çatık  
Biraz gözyaşından isterim katık  
Güz geldi kurudu her taraf artık  
Biçilmez tarlalar tensiz olunca.

23.7.1945

### **Harşit [Harşit]**

Kayalar neyindir her gün yolunda  
Kol açar, kucaklar öpersin Harşit.  
Yan gelir şu dağlar senin kolunda  
Onlara içini dökersin Harşit.

Bulutun paslanıp çöktüğü yerde  
Dağlara yeşili döktüğü yerde  
Özlemin telleri çektiği yerde  
Gönülden kederi sökersin Harşıt.

Bir başka gün bağrımdan yuka  
Takarsın sararmış yapraktan yaka  
Uykulu gözünle hep baka baka  
İçime gurbeti serpersin Harşıt.

Yamaçlar silkinir hep çığa gider  
Uykular çekilir hep dağa gider  
Bülbüller toplanır, bir bağa gider  
O zaman kabarır köpersin Harşıt.

Hasan Ünbay'ın şiirlerinde; 30'lu-40'lu yıllara hâkim olan hece veznine dönüş, halk şiirine özenme, sade dil, köye toprağa tabiata yönelik, vatan sevgisi, halkçı ekonomi duygu düşüncelerinin yansımasını görmekteyiz. Tek parti döneminin, devlet adamlarını övme, yüceltme anlayışı da *Köye, Toprağa Doğru* şiirinde kendini iyice belli etmektedir. Millî Şef İnönü, Başbakan Şükrü Saracoğlu ve Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu bu övgüden paylarını almışlardır.

Şiirler, manzume niteliğinde, sanat yönü zayıf ürünlerdir. Bazı güzel mısra ve dördlükler de yok değildir. *Olunca* şiirindeki 5. dördlük gibi. Harşıt Çayı'na yazdığı şiir içlerinde en iyisidir denilebilir. Tecer, şiirleri zayıf bulmuş olacak ki, dergiye vermemiş. *Ülkü* dergisi koleksiyonunda veya başka bir edebiyat dergisinde de Hasan Ünbay'ın şiirlerine rastlamadık. Bu mektup ve Tecer'in aldığı tavır; sanattan taviz verilmemesi gerektiğini, eş dost, tanıdık ilişkilerinin sanatta kayırma unsuru olamayacağını göstermektedir.

## SONUÇ

Tecer'in yanmaktan son dakikada kurtarılan iki mektubundan birincisinde verilen bilgiler Aksaray ve Cumhuriyet Üniversitelerinde görevli bilim insanlarımızı harekete geçirmelidir. Murat Karaca'nın ailesine ulaşıp Âcizî'nin divanı bulunabilirse Dinî ve Tasavvufî Türk Edebiyatı önemli bir şaire daha kavuşmuş olacaktır.

Hasan Ünbay'ın dört şiiri ise 1940'lı yılların aydın kimliğini, şiir anlayışını yansıması açısından önemlidir. Ayrıca, Tecer'in meziyetlerle dolu yüce kişiliğinin bir yönünü ortaya koyması bakımından da ayrı bir değere sahiptir.

Tecer, 30 Nisan 1966 tarihinde Ankara'da Millî Kütüphanede toplanan "Folklor Enstitüsü Kuruluş Semineri"ne katılmış, Enstitü tüzüğü'nün hazırlanmasında görev almıştı. Uzun yıllar görev yaptığım MFE, MİFAD ve

HAGEM'in kurucularından biri olduğu için ona saygım, sevgim sonsuzdur. Hatırası önünde saygıyla eğiliyorum.

**Kaynaklar:**

Avan, Yasemin (1995), *Aksaraylı Aşıklar*, Aksaray, 368 s., Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.

Çeviker, Turgut (2017), *Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan*, İstanbul, 607 s., Ve yayınevi Yayınları: 37.

Ergun, Sadettin Nüzhet (1930), *Bektaşî Şairleri*, İstanbul, 959 s.

Koca, Turgut (1990), *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri*, İstanbul, 959 s., Maarif Kitaphanesi.

Kocatürk, Vasfi Mahir (1968, *Tekke Şiiri Antolojisi*, 2. bs., Ankara, 564 s., Edebiyat Yayınevi.

Konyalı, İbrahim Hakkı (1974-75), *Niğde Aksaray Tarihi*, İstanbul, 3 C, 3309 s.

Özmel, İsmail (1990), *Dünden Bugüne Niğdeli Şair ve Yazarlar*, Konya, 408 s., Niğde Valiliği Yayınları: 1.

Özmen, İsmail (1998), *Alevi Bektaşî Şairleri Antolojisi*, Ankara, 5 C, 582+748+694+830+930 s., Kültür Bakanlığı Yayınları: 2064.

Vassâf, Osmanzade Hüseyin (2015), *Sefine-i Evliya*, bs. haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, 3. bs., İstanbul, 5 C, 507+596+535+504+502 s., Kitabevi Yayını: 290.



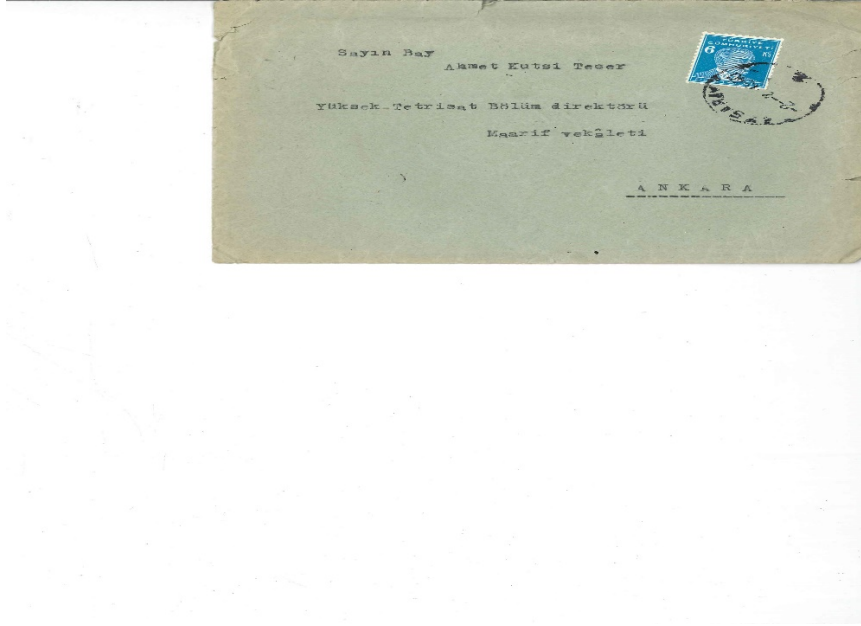
**EKLER:**

1.



Ahmet Kutsi TECER

2.



(1)

ای نفسی شوم ظالم  
 پیری منده نارا - ایله  
 کرمه کوزللم یا زارینه  
 اوتوت منی آزاد ایله  
 قوتور من حقی بولماغه  
 کوز بوم پانی بیجاغه  
 بر دم آیشی اولمغه  
 دولتمه ظلم نادر ایله  
 دنیا بیل له نارا ایتمی  
 چیمه ایله مرد ایتمی  
 بونقی نفا انیار ایتمی  
 اوزنلی حقه یار ایلمی  
 بو دنیا بر یازنه بلور  
 چغانی نوز ایلمی  
 پارماغ اوزتمه بالینه  
 چغانلنده هیزر ایله  
 نیمی زیمیم دیه نارا  
 بونقیز بولدی بیلین  
 اویه اولسقا طاشین  
 کپورون حقه نارا ایله

*(Faint handwritten notes in the left margin, including "ایله", "نارا", "حقی", "بیل", "ایتمی", "ایله", "نارا", "حقی", "بیل", "ایتمی", "ایله", "نارا", "حقی", "بیل", "ایتمی")*

(۲)

کونفلری مکن قین  
 هویانده طی دین  
 ای تک خلاصه لیدره  
 رون دلیر مهالک د -

مهرین کونفلره صبور  
 تحلی لن هام الور  
 برادیش فنا بوبر  
 قالله دلیر مهالک د -

سن سن حاضرتمو برون  
 سن سنی نفی اولمز آوره  
 کونفلدی جمله برون  
 عیان دلیر مهالک د -

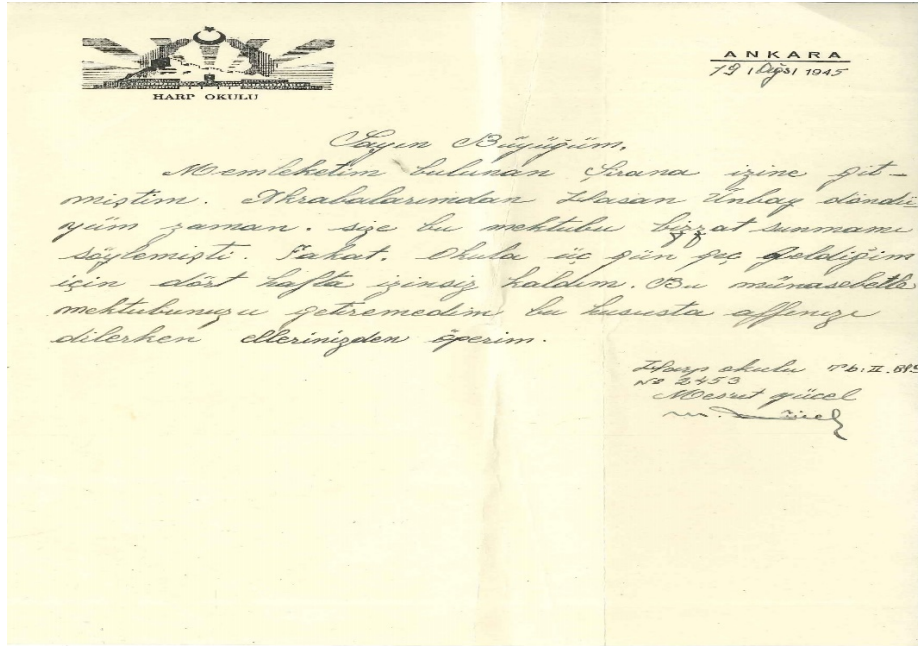
برده لیدی عیان اولدی  
 بریز بئنان اولدی  
 کیم بئنان ویره بیز  
 بئنان دلیر مهالک د -

کلور عالم نه هالده د -  
 دون کونی و بالده د -  
 مقصودیمز مهالده د -  
 ویره دلیر مهالک د -

5.



6.





2

مخدم بیوک ، ده کس استاد !  
 از همه خطرات فرج ، بر میرید بیخند مهرین در برین نیت ، بر بوی گلچاقده  
 دونه کجا آید ، اساننده خود نور کبی مهر دیارم ، صورتی در بزم افاده  
 ایندی بیوک یا اینک پنجه و فالور بند خایبند ، بولونمه انانه ایچی  
 عزیزه دولو بر خنده اولکنده دورنه زوقی بر بکنده در ، نه موطلو اولظمه به  
 صاحب اولامل . . . . . صایغیله یا آره سنده بی نفا دی مدک اولرور  
 نرینه چوره اوزانه باجه گوشه کرده اینه بویله بر خط ایچینه بهلیورم  
 صایبه خطیب اوغینک اولاننده اویرم . ایستکله کویچه دوز ویشی اولو اوغین  
 بی اوزنومه اولدیکلر ده آیینم . فقط اوزنومه ایچینه ، بضا اوزنومه  
 بضا ده باقدنومه لازم اولدیکلر بی بو مقضاد وقتل شکرک نایبک یار وچینه  
 اولر کره کبیر قضا منده ایم . ییلمم بو سید کرا اینه بیله بار دیمی یا به ییلوری ؟  
 صوک باز دینم اندامده بر قاین تقدیم ایچیورم . بلخندن باصبر سنده  
 ایچیکر جان مقصد آفریلر ده در هم بیوکلی طایفه کلاننده کندنه بار دیم نینه  
 اولوه ایچینه دهم ره با خانه لطف کفای بیله بیلد ایچینه مهرین کاکله در .  
 بنونه چولورده جو چنورک اولاننده در تهر ندر اوردور . . . . .

باسان Unluog  
 Hasan Unluog

Köye Toprağa Doğru

Cumurluk kafada biter kafalır  
Kalk gidelim köye toprağa doğru  
Topraksız büyümez her şey ufalır  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Milli Şefim der ki, bunca savaştım  
Dağları deldimde denizler aştım  
Boyumun tuttuğu toprağa baştım  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Ne günlük tanıdı, ne de gündelik  
Sarraflar bozmadı ayda metelik  
Çekiçe dur diyen göğüsler çelik  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Bayrağım yücelsin arttı kızılı  
Bağımsız yaşamak onda yazılı  
Altınlı gömüler yurttan kazılı  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Saracoğlu der ki, lâfı uzatma  
Emeksiz kazanıp sırt üstü yatma  
Çariksiz dolayan ayağa batma  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

İsteyin arkadaş Karpıç' te yemek  
Bu benim kasandan bir parça demek  
Vatanın yemeği ten ile emek  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Hatipoğlu der ki; toprak vatandır  
Ona sahip olan kepçe tutandır  
Siperde gülleye nara atandır  
Kalk gidelim köye, toprağa doğru.

Düşkünün elinde yarı olalım.  
Yoksulun cebinde varı olalım  
Tarihin yüzünde arı olalım  
Kalk gidelim köye toprağa doğru.  
En sora kararımış bir yaprak yandı  
Kamutay Şefleri saygiyle andı  
Topraklar bu yağan rahmete kandı  
Kalk gidelim köye; toprağa doğru.

..  
Hasan Unbay



## Araköy. Olunca

Hey Araköy, Araköy  
Başın değmiş kar'a köy  
İçimdeki yarayı  
Gigdemlerin sara köy

Hey Araköy, Araköy  
Beni çekme dara köy  
Bana soğuk sular ver  
Şerhlerim yara köy

Hey Araköy, Araköy  
Gider misin yar'a köy?  
Uykulu gecelerin  
Durak yeri bura köy

Hey Araköy, Araköy  
Gamların hep çira köy  
Ateş yanan dudağın  
Gönüllere vura köy

Hey Araköy, Araköy  
Sarı dağı bora köy  
Saçlarına yel değmiş  
Şerhinse kor'a köy

Mart 1945

Kürtün  
Hasan Ünboğ

Bir ağaç ömründe bir dal mı verir?  
Gürlemez ağaçlar dalsız olunca  
Arılar öğulsüz ağ-bal mı verir?  
Boş kalır kovanlar balsız olunca

Geçitler kuruyup susuz kalmasın  
Yaylayı, pınarı duman olmasın  
Dumanda kurtlara ölüm gelmesin  
Palamız paslanır çalsız olunca

Biraz da uzağı, etmeli yakın  
Dağların ardına gitmeli akın  
Atların başına dizgini takın  
Çekeriz tabanı, nalsız olunca

Sacayak bacağı, ateşi toplar  
Gürümüş ağacın kurtları hoplar  
Astarsız bir yüzle yorgani kaplar  
Kaplanmaz yorganlar alsız olunca

1. Dağların başına kurdum kaleyi
3. Dirheme, grama vurdum feleği
2. Unluğunu yıkarken verdim seleyi
4. Savurmaz harman yelsiz olunca

Feleğin bugünler kasları çatık  
Biraz gözyaşından isterim katık  
Güz geldi kurudu her taraf artık  
Biçilmez tarlalar tensiz olunca

25/7/1945

## Harşıt

Kayalar neyindir hergün yolunda  
 Kolaçar kucaklar öpersin Harşıt  
 Yan gelir şu dağlar senin kolunda  
 Onlara içini dökersin Harşıt.

Bulutun puslanıp göktüğü yerde  
 Dağlara yeşili döktüğü yerde  
 Özlemin telleri çektiği yerde  
 Gönülden kederi sökersin Harşıt.

Bir başka gün bağrın bağımdan yuka  
 Takarsın sararmış yapraktan yaka  
 Uykulu gözünle hep baka baka  
 İçime gurbeti sepersin Harşıt.

Yamaçlar silkinir hep çığa gider  
 Uykular çekilir hep dağa gider  
 Bülbüller toplanır bir bağa gider  
 O zaman kabarıp köpersin Harşıt.

Hasan Ünbay



## AHMET KUTSİ TECER VE ERDEK

Ali DUYMAZ\*

### Özet

Edip ve şair oluşunun yanı sıra Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kültürel kurumlar kurucusu ve kültürel-sanatsal faaliyetler öncüsü olma niteliği de taşıyan Ahmet Kutsi Tecer'in bugüne dek arka planda kalmış bir yönü vardır. Bu yön, ülkemizin en eski turizm merkezlerinden birisi olan ve Balıkesir'e bağlı bir ilçe statüsünü koruyan Erdek'le olan ilgisidir. Tecer'in şiirleri arasında Erdek'te yazılmış, Erdek'e yazılmış birçok şiiri bulunmaktadır. Dönemindeki pek çok sanatçı gibi yaz tatillerini bu ilçede geçirdiği anlaşılan Ahmet Kutsi Tecer'in, ilki 1958'de düzenlenen Erdek Şenliği etkinliğine, özellikle burada geleneksel tiyatro konseptine uygun eserler sergileyen "Genç Oyuncular" grubuna yaptığı destekler söz konusudur. Bir defasında beraberinde Âşık Veysel de olduğu halde Erdek'e gittiği bilinen Tecer'in Erdek'le ilgili olarak şiirleri başta olmak üzere desteklediği, öncülük ettiği faaliyetleri, bu bildirinin konusunu teşkil edecektir.

Bu bildiride şair ve yazarlığının yanı sıra tiyatro edebiyatımızın en önemli temsilcilerinden birisi olan Ahmet Kutsi Tecer'in, hem biyografisi hem de edebiyat ve tiyatro anlayışına katkı sağlayacağını sunduğumuz bir yönünü ele almak istiyoruz. Bugüne dek hakkında yapılan çalışmalarda pek öne çıkmayan bu yön, Tecer'in yaz tatillerini geçirdiğini sandığımız Erdek'le ilgili yazdıkları ve yaz aylarında destek verdiği Erdek ilçesindeki sanat ve kültür faaliyetleridir. Onun, ülkemizin ve Balıkesir'in turizme ilk açılan merkezlerinden birisi olan Erdek'le ilgisini iki kısımda değerlendirmeye çalışacağız. Bunlardan ilki Erdek'te yazdığını not düştüğü ve Erdek'le ilgili şiirleridir. İkincisi ise ülkemizin ilk kültür ve sanat şenliği olarak kabul edilen Erdek Şenliklerinin düzenlenmesinde sunduğu katkılarıdır.

### Erdek Şiirleri-Erdek'te Yazılan Şiirler

Tecer'in Erdek'le ilgisine işaret eden ögelerin başında Erdek'te ve Erdek için yazdığı şiirler gelmektedir. Tecer'in şiirleri arasında hem şiir metninde adı geçişi hem de yazıldığı yer anlamında not düşülüşü bakımından değerlendirirsek en az dört şiirinin Erdek'te yazıldığı ve Erdek'i konu aldığı görülmektedir. "Seyit Gazi'ye Adak" ve "Erdek Mehtabı" başlıklarını taşıyan bu şiirlerden biri Erdek'te Seyit Gazi Tepesi'ni konu alırken diğeri de Erdek mehtabına dair bir güzelleme niteliği göstermektedir. Kanaatimizce Tecer, bu şiirleri hem Erdek'te yazmış, hem de Erdek'e yazmış olduğu için altına

-----  
\*Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

yazılış yerlerini belirten not düşmüştür. “Şimal Rüzgârı” ve Kıyıda” başlıklı şiirlerinin altına da Erdek’te yazıldığına dair kayıt düşen Tecer’in, muhtemelen daha birçok şiiri de Erdek’te yazılmış olmalıdır. Ancak bunların tespiti eserinden hareketle mümkün olmamaktadır. Bu şiirlerinin altında yer alan 1957-1959 tarihlerine baktığımızda Tecer’in Erdek Şenliklerinin düzenlenmesinden önce de Erdek’te bulunduğu anlaşılmaktadır (Tecer 2009: 167, 231, 232, 233).

Bu şiirlerin içeriğini gözden geçirdiğimizde Tecer’in “Seyitgazi’ye Adak” başlıklı şiirinde Erdek’i çok sevdiğini, “masal” diyarı gibi gördüğünü, her yaz buraya gelmek istediğini, burada “*Tek katlı, denize yakın, üç oda, / Zeytinler içinde pembe ve beyaz*” bir evinin olmasını istediğini anlıyoruz. Şiirin adındaki “adak” sözü de bu tepeye efsane ve inanışlarla verilmiş olan kutsiyetin işareti sayılmalıdır. Tecer’in “adak” karşılığı talebi, “*Gazilerden kaldı bize bu vatan. / Madem ki burada yatan onlardan, / Dileğim kalbimi sana armağan / Etmektir, yerine gelsin bu niyaz*” şeklindedir. Diğer üç şiirinden de Tecer’in Temmuz-Ağustos aylarında burada bulunduğunu anlıyoruz. Özellikle Seyit Gazi Tepesi ile Erdek mehtabına dair şiirleri, birer Erdek güzellemesi sayılabilir. Ayrıca birçok şehrimizde bulunan “murat” mekânı inancının bir yansımasını “*Erdek’e gelenler Seyit Gazi’ye / Çıkmazsa, sevgilim, muradı olmaz*” şeklinde ifade eder. “Şimal Rüzgârı” ve “Kıyıda” başlıklı şiirlerinde metin içinde Erdek’ten isim olarak bahsedilmese de deniz temasını içermesi bakımından Erdek’te yaşadığı duyguları içerdiği söylenebilir.

Tecer’in söz konusu dört şiirini değerlendirdiğimizde açık bir Erdek sevgisi sezilmektedir. Nitekim Tecer’in şiirlerinde de gördüğümüz Erdek sevgisini yakın dostu ve komşusu Haldun Taner de şöyle anlatır: “*Erdek onun en keyifli olduğu yerdı diyebilirim. Tiril tiril beyazlar giyer, başına da bir seyyar satıcıdan aldığı geniş kenarlı bir hasır şapka geçirirdi. Bu hali ile ona Saratoga Valisi adını takmıştım. İçinde pırıl pırıl bir hümör damarı olan Tecer, bu rolü kopuksuz oynar, Saratoga eyaletinde bana da bir idari vazife verir ve aramızda saatlerce muhayyel konuşmalar geçerdi. Ama bir de bakardık ki Saratoga’yı onaralım derken, Erdek’i güzelleştirmek için somut planlara geçivermişiz. Böyleydi Tecer. İlle, her gittiği yere bir yararı dokunsun isterdi. Başka türlü edemezdi. Ama muhayyel Saratoga’yımış, ama sevgili Erdek’miş, fark etmezdi.*” (Taner 1986: 94).

### **Erdek Şenlikleri**

Erdek sevgisini şiirlerine yansıtan Tecer, Erdek’le ilgili olumlu düşünce ve uygulamalar içinde de yer almıştır. Bu kapsamda Ahmet Kutsi Tecer’in de aralarında bulunduğu geniş bir aydın, yönetici ve politikacı desteğiyle 1958 yılında ülkemizin ilk kültür ve sanat şenliği Erdek’te düzenlenmiştir. Her ne kadar Haldun Taner, Ahmet Kutsi Tecer’in bu şenlikte folklor konuşmaları yaptığını belirtmişse de (Taner 1986: 93) onun Erdek Şenliği’ne katkılarını genelde tiyatro, özelde ise geleneksel halk tiyatrosu

bağlamında ele almamız gerekir. Haldun Taner'in ifadesiyle "hep ikinci planda kalıp, öne birilerini çıkarmaya çalışması", "neyi sevmişse, onu sevdirmeye çalışması" onun başlıca özelliklerinden biri olmuştur (Taner 1986: 92). Erdek Şenlikleri de, bu şenliğin düzenlenişindeki en büyük katkıyı sağlayan Genç Oyuncular Topluluğu'nun yetiştirilip yönlendirilmesi de onun arka planda kaldığı yönlerindedir. Başlangıçta Muhsin Ertuğrul, Ahmet Kutsi Tecer, Haldun Taner, Sabahattin Eyuboğlu, Bedrettin Tuncel gibi isimlerin katıldığı ve destek verdiği Erdek Şenliği, 1962 yılında Genç Oyuncular'ın şenliğin amacından sapıp "turistik" bir hal almasından dolayı katılmayı bırakmalarına kadar sürmüştür. Erdek Şenlikleri özellikle tiyatro alanında o denli etkili olmuştur ki mesela Erdek Şenliği'nin konukları arasında Muhsin Ertuğrul da yer almış, Genco Erkal'ı tiyatroya kazandıran ve Muhsin Ertuğrul'la tanışmasına vesile olan olay da Erdek Şenliği hazırlıkları çerçevesinde gerçekleşmiştir (Erselcan-Oğuz 2008: 211-240). Şenlikler daha sonraki yıllarda festival gibi değişik adlarla devam etmiş olsa da başlangıçtaki "kültür ve sanat" ağırlığı yerini "eğlence" ve "turizm"e bırakmıştır.

Bu arada Erdek Şenliklerini düzenlemek üzere bir dernek kurulduğunu ve bu derneğin üyeleri arasında o günkü adıyla Riyaset-i Cumhur Umum Kâtibi yani Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Munis Faik Ozansoy, DP Balıkesir Milletveli Sıtkı Yırcalı, Prof. Bedrettin Tuncel, Ahmet Muhip Dranas, Ahmet Kutsi Tecer, Haldun Taner, Zahir Güvemli, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Cüneyt Gökçer, Ressam Toktaş Ağaoğlu ve Genç Oyuncular'ın dokuz genç üyesi yer aldığını da belirtmeliyiz.

Biz burada bu şenliklerden ilk ikisi hakkında biraz ayrıntılı bilgi verip hem şenliğin kültür ve sanat açısından değerini hem de Tecer'in katkılarını ortaya koymak istiyoruz:

### ***1. Erdek Şenliği***

Türkiye'deki ilk kültür ve sanat şenliği olan Erdek Şenliği'nde ağırlık merkezinde tiyatro yer alır. Tiyatro faaliyetlerini üzerine alanlar ise, pek çoğu Tecer'in öğrencilerinden oluşan "Genç Oyuncular Topluluğu"dur. O yıllarda nüfusu 6.500 civarında olan Erdek'e neredeyse ilçe nüfusu kadar da turist gelmektedir. "1. Erdek Tiyatro Şenliği ve Kültür Bayramı" adıyla kayıtlara geçen şenliğe resmi anlamda katkı sunanlar arasında Balıkesir Valiliği, Erdek Kaymakamlığı, Erdek Belediyesi, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, Şeker Fabrikaları, Makine-Kimya Endüstrisi Kurumu, 6. Hava Üssü, İstanbul Sanayi Odası, Eczacıbaşı İlaç Fabrikaları, Amerikan Haberler Merkezi gibi kurum ve kuruluşlar vardır. Şenliği düzenleyenlerin içinde yer aldığı bir de "Şeref Komitesi" vardır. Başkanlığını Balıkesir DP milletvekili Sıtkı Yırcalı'nın yaptığı bu komitede Balıkesir Valisi Kazım Arat, 6. Hava Üssü Komutanı Albay İhsan Aras, Erdek Kaymakamı Zeki Ocaklı gibi yöneticiler ile Ahmet Kutsi Tecer, Haldun Taner, Prof. Bedrettin Tuncel gibi bilim ve

sanat adamları yer almıştır. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün şenlik için bir de broşür bastırıldığını biliyoruz.

28 Haziran-6 Temmuz 1958 tarihleri arasında gerçekleşen şenliğin programında, “Ayyar Hamza”, “Oyun”, “Hesap Makinesi”, “İskemleler”, “Ders”, “Benimle Oynar mısınız?” adlı piyesler ile tiyatro etkinlikleri öne çıkmıştır. Çocuklar için ise Nasrettin Hoca, La Fontaine Hikâyeleri, Keloğlan oyunları yeni bir anlayışla pandomim, müzik ve meddahlık birleşimi birer temsil olarak sunulmuştur. Ayrıca “Kırmızı Balon”, “Beyaz Yele”, “Acı Lokma”, “Kadın Katilleri”, “Kahraman Şerif” filmlerinin gösterimi, Gülçin Bayburt’un bale resitali, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin hazırladığı iki dokümanter Türk filmi “Siyah Kalem” ve “Hitit Güneşi” gösterilmiştir. Bu programın yanı sıra Erdek İlkokulu ve ortaokulu binalarından devamlı açık olan sergiler arasında Modern Resim Sanatı Sergisi, Kat Kat Anadolu Sergisi, Güzel Sanatlar Akademisi Sergisi, Karikatür Sergisi, Tiyatro Kitapları Sergisi gibi sergiler yer almıştır. Şenlik boyunca şehrin içine yerleştirilen 17 hoparlörle yayın yapan Şenlik Radyosu yayınında ise Müzikli Şenlik Haberleri, Klasik Batı Müziği, Klasik Türk Müziği, Caz Müziği, Halk Müziği yayınları yapılmıştır. Ayrıca “Genç Oyuncular” grubu, liseli gençler için tiyatro kursu açmıştır. Lise temsil kollarının organizasyonu, aktör ve tekniği, jest, mimik, pandomim, piyes yazma, sahne, ışık, dekor, prova, sahne arkası, maske, makyaj, mizansen, tiyatro tarihi, Türk tiyatrosu tarihi dersleri ile “Makber” ve “Bir Yaz Gecesi Rüyası” piyeslerinden sahneler oynanması gibi dersler verilmiştir.

## **2. Erdek Şenliği**

5-15 Temmuz 1959 tarihlerinde düzenlenen 2. Erdek Şenliği katılım itibariyle daha zengin ve hareketli geçmiştir. PTT idaresi 2. Erdek şenliği için özel bir tarih damgası hazırlamıştır. Ayrıca Türker Acaroğlu’nun bir yazısından öğrendiğimize göre İkinci Erdek Şenliği dolayısıyla bazı kitaplar da yayımlanmıştır. Şenlikte temsil edilen Ahmet Kutsi Tecer’in yazdığı Bir Pazar Günü, Genç Oyuncular’ın yazdığı Tavatı Kütüpatı oyunları biner adet kitap olarak basılmıştır (Acaroğlu 1959). Sıtkı Yırcalı’nın sözleriyle başlayan Genel Program’da ise Ahmet Kutsi Tecer’in ve Ergun Sav’ın birer yazıları yer almıştır. Şenliğin ikincisine katılan Çetin Altan, vapur yolculuğuyla başlayan ve Erdek’te özellikle otelde yaşadığı zorluklarla beraber sanat etkinliklerini ayrıntılarıyla anlattığı bir yazı yazmıştır (Altan 1959). Şenlikteki tiyatro etkinlikleri, Türk tiyatro yazarlığının kurucusu sayılan Şinasi’nin “Şair Evlenmesi” tiyatro çalışmalarının 100. Yılı kutlamaları kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda Genç Oyuncular “Yüzüncü Yıl Gösterisi” olarak Şair Evlenmesi’ni sahnelemişlerdir. Ayrıca Ali Bey’de “Ayyar Hamza”, Eflatun Cem Güney’den “Keloğlan Oyunu”, Ahmet Kutsi Tecer’den “Bir Pazar Günü” ve Genç Oyuncular’ın toplu olarak yazıp sahneledikleri “Tavatı Kütüpatı” gibi tiyatro eserleri oynanmıştır. Şenliğin müzik bölümü, Ankara Üniversiteliler Müzik Derneği tarafından

düzenlemiştir. Ankara Yaylı Sazlar Orkestrası yanı sıra sanatkâr olarak Hikmet Şimşek, Suna Kan, Cemil Sökmen, Fikret Kutnay, Yıldırım Ölçer gibi önemli isimler şenliğe katılmışlardır. Şenlikte orkestra müziği, resitaller, tartışmalı müzik matinaleri gerçekleştirilmiştir. Sinema kısmında ise Fransız, İtalyan, İngiliz, Amerikan ve Türk sinemasından eleştirmenlerce seçilen beş film gösterilmiş, gündüzleri kısa metrajlı filmler ile bir de belgesel film gösterisi yapılmıştır. Sergi bölümünde Genç Oyuncular'ın hazırladığı “Bugünün Türk Tiyatrosu” sergisi, resim tarihini tanıtan “İzahlı Projeksiyon Gösterisi” ve Türk karikatürcülerinin eserlerinden oluşan karikatür sergisi açılmıştır.

Tiyatro yazarlığı yanı sıra özellikle Genç Oyuncular'ın yetişmesinde etkili olan ve bu oyuncuların ilk “halk tiyatrosu” deneyimlerini Erdek Şenliği'nde sunmalarına destek olan Tecer, geleneksel seyirlik oyunları ile modern tiyatronun sentezini amaçlayan bir anlayışı hayata geçirmiştir. Bu çerçevede yazarlıkla yetinmeyen ve uygulayıcı olarak da öne çıkan Tecer, gençleri teşvik ediliyle de değerli bir yönünü ortaya koymuştur. Dolayısıyla burada kısaca Genç Oyuncular tiyatro topluluğu ile Bir Pazar Günü adlı tiyatro eseri üzerinde biraz ayrıntıya girmek istiyoruz:

### ***Genç Oyuncular***

Lise veya üniversite yıllarında, daha ayrıntılı söylersek Galatasaray Lisesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde tiyatro etkinliklerinde birlikte çalışmış isimlerin bir araya gelmesiyle kurulan Genç Oyuncular Topluluğu'nun en belli başlı faaliyetleri Erdek Şenlikleri olmuştur. 1957 yılında kurulan topluluk 1962 yılında düzenlenen beşinci Erdek Şenliği'nin ardından dağılmıştır. Bu çerçevede en azından tiyatro anlamında Erdek Şenlikleri, tiyatroyu geniş halk kitlelerine ulaştırma yolunda önemli bir adım olarak kabul görmüştür. Genç Oyuncular, daha lise yıllarında iken Ahmet Kutsi Tecer'le tanışmış, onun yönlendirmesiyle tiyatro oyunları sergilemişlerdir. Genç Oyuncular'ın önemli isimlerinden Atıla Alpöge, kendilerinin 1952 yılında daha lise yıllarında iken Tecer'i tanıdıklarını, daha Genç Oyuncular kurulmadan önce fikirlerinden istifade ettiklerini söyler. Tecer, 1950 sonrasında Galatasaray Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanması ve ardından 1953 yılında tiyatro kolunun sorumluluğunu üzerine almasıyla öğrencilerine tiyatro hususunda büyük katkılar sunmuştur. Özellikle Paris dönüşü bu görevi üstlenmiş olması, Paris'teki Ulusal Halk Tiyatrosu'nun yeni anlayışını ülkeye taşıması, siyah perde ve spot ışık anlayışını lise öğrencilerinin oynadığı oyunlarda uygulaması gibi yeniliklerdir bunlar... Tecer, ayrıca bu lise öğrencilerine Eugene o'Neill'in Yağ, Çehov'un Teklif ve Şinasi'nin Şair Evlenmesi oyunlarını oynatmıştır. 1956 yılında okulda bir Tiyatro Kulübü kuran Tecer, bugün birçoğumuzun ismini bildiği Ergun Köknar, Mehmet Akan, Erhan Dilligil, Çetin İpekkaya gibi tiyatrocuların yetişmesinde katkı sağlamıştır. Lisedeki öğrencilerinin takibini bırakmaya Tecer, onların İstanbul Teknik Üniversitesi'nde

kurdukları Teknik Üniversite Tiyatrosu'na da destek çıkmış ve onlar için Bir Pazar Günü adlı oyunu yazmıştır. Nitekim bu katkıların karşılığı olarak Genç Oyuncular'ın öyküsünü anlatan “Hayat Ağacında Tavus Kuşları” adlı eserde topluluğun üyeleri arasında yer alan 31 gencin arasında “Ve Ahmet Kutsi Tecer” ismi de yer almıştır (Alpöge 2017).

Tecer'in etkisi olduğu açık olan ve Paris'te gördüğü Ulusal Halk Tiyatrosu anlayışı üzerinde biraz durmak istiyoruz. Tecer, Paris'te gördüğü Théâtre National Populaire yani Jean Vilar'ın Ulusal Halk Tiyatrosu anlayışını Türkiye'de uygulama düşüncesini öncelikle Genç Oyuncular ve Erdek Şenlikleri'nde uygulamıştır. Halk tiyatrosu, halk için tiyatro, halk yararına tiyatro gibi kavramları kullanan Fransa Ulusal Halk Tiyatrosu ve bu tiyatronun o dönemdeki yöneticisi Jean Vilar'ın öncülüğünü yaptığı Avignon Şenliği de Erdek Şenliği'nin modelini oluşturmuştur. Genç Oyuncular'ın Ahmet Kutsi Tecer vasıtasıyla Fransa'da egemen olan “halk tiyatrosu” anlayışından haberdar olup etkilendikleri ve Erdek Şenliği'ni yine Tecer'in destekleriyle bir kültür ve sanat şenliği olarak organize ettikleri açıktır (Atılâ 1973). Nitekim Genç Oyuncular, Tecer'in destekleriyle kendilerinin ortaya koydukları ve yazdıkları oyunlarla birlikte mesela Ahmet Kutsi Tecer'in oyunlarını da Erdek Şenliklerinde temsil etmişlerdir. Atila Alpöge ve Mehmet Akan'ın katkısı yüksek olmak üzere ortaklaşa yazdıkları Vatandaş Oyunu, Tavgatı Kütüpatı, Keloğlan, Büyücü Oyunu, Çürük Elma, Akçagüler ile Karagülmez gibi Ahmet Kutsi Tecer'in de etkisiyle geleneksel halk tiyatrosundan beslenen oyunlar sergilemişlerdir. Bilindiği üzere Tecer, ulusal tiyatronun gelenekten kopuk olmaması gerektiği düşüncesindedir ve bu çerçevede hem görüşler üretmiş hem de oyunlar yazmıştır (Karaboğa 2002). Genç Oyuncular, geleneksel ortaoyunlarını izlemiş, araştırmalar yapmış, seminerler düzenlemişler ve bu hususta kendilerine Ahmet Kutsi Tecer ile Haldun Taner'in önemli katkıları olmuştur.

Bir yandan Ionesco, Büchner, Achard, Adamov, Beckett ve Geldherode gibi tiyatronun yenilikçi isimlerinin oyunlarını oynayan Genç Oyuncular, diğer yandan geleneksel Türk tiyatrosuna yönelmişlerdir. Genç Oyuncular'ın kendilerinin yazıp oynadıkları eserler geleneksel Türk tiyatrosundan mülhem eserlerdir ve bu hususta da Tecer'in etkisi hissedilir. Atila Alpöge'nin yazdığı ve Genç Oyuncuların oynadıkları oyunlardan Tavgatı Kütüpatı, kişileri ve oyun adı itibarıyla Karagöz'den alınmıştır. Tavgatı Kütüpatı, Karagöz oyunlarında her soruya Tavgatı Kütüpatı şeklinde cevap veren ve başka söz söylemeyen gülünç bir Beberuhî figürüdür. Aynı şekilde Vatandaş Oyunu adlı eser de bir orta oyunu denemesi sayılır.

### ***Bir Pazar Günü***

Ahmet Kutsi Tecer yaşarken yalnızca üç kitabı basılmıştır. Şiirler (1932), Köşebaşı (1947) ve Bir Pazar Günü (1959). Bu üç eserden sonuncusu olan Bir Pazar Günü adlı (1959) tiyatro eseri, Genç Oyuncular Topluluğu'nun

İkinci Erdek Şenliği kapsamında hazırladığı özel seri içinde ve bin adet basılmıştır (Acaroğlu 1959). Genç Oyuncular Oyun Yayınları'nın bir numaralı eseri olarak yayımlanan Bir Pazar Günü, orta oyunundan ilhamla yazılmış bir tiyatro eseridir, bir başka ifadeyle modern bir ortaoyunudur. Bir Pazar Günü adlı oyun, tıpkı geleneksel tiyatrodaki olduğu gibi dekorsuz ve sade bir sahnede oynanabilecek biçimde ve söz gücüne ağırlık veren bir piyes olarak kabul edilmektedir. Haldun Taner'in ifadesiyle bu piyes, "ortaoyunu tekniğini çağdaş bir içeriğe uygulamış" (Taner 1986: 93) bir eserdir. Basımı 1959 yılı Haziran ayında İstanbul Matbaası tarafından yapılan eser, daha basılmadan ilk önce 2 Nisan 1957 tarihinde İstanbul Teknik Üniversite Tiyatrosu tarafından Gümüşsuyu Salonu'nda temsil edilmiştir. Genç Oyuncular ise bu oyunu ilk olarak 1 Nisan 1959 tarihinde Pangaltı Lisesinden Yetişenler Derneği'nde oynamışlardır (Tecer 1959: 7). 5-15 Temmuz 1959 tarihinde düzenlenen İkinci Erdek Şenliği programına göre Genç Oyuncular tarafından, Türk tiyatro çalışmalarının 100. Yılı kutlamaları çerçevesinde Türk tiyatro yazarlığının kurucusu sayılan Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" oynanmış, ayrıca Eflatun Cem Güney'den "Keloğlan Oyunu" ile Ahmet Kutsi Tecer'den "Bir Pazar Günü" oyunu da sahnelenmiştir. Bir Pazar Günü adlı kitaptan öğrendiğimize göre oyun Erdek'te açık havada oynandığı için ön oyunda perde yerine ışık kullanmak gibi bazı değişikliklere gidilmiştir (Tecer 1959: 8). Bütün bunlardan anlaşıldığına göre kitabın basımı, Erdek'te sahnelenmesine hazırlık bağlamında gerçekleştirilmiştir ya da kitap halinde basıldıktan sonra ilk olarak Erdek'te oynanmıştır diyebiliriz.

### ***Erdek, Veysel ve Tecer***

Erdek Şenliği'ne Âşık Veysel de katılmıştır. Her ne kadar şimdiye dek herhangi bir ayrıntılı bilgiye rastlamamış olsak da Veysel'in Erdek'e gelişinde Tecer'in ilgisi ve katkısının olduğu açıktır. Bu hususa ressam ve hikâyeci Güner Ener, bir anısını anlatırken değinmiştir: "*On yıl önce bir yaz günü Erdek'te kıyı boyunda dolaşıyorduk akşamüstü. Şenliklere katılmıştık. Bir yanında ben, öbür yanında köylüsü ve yaşıtı Veli dayı. Sokaklar, kıyı kahveleri tıklım tıklım. Çoğu şortlu, mayolu kişiler. Veli dayı ikide bir şaşkınlığını ve hoşnutsuzluğunu belirten "cık-cık" larla başını sallayıp duruyordu. Âşık Veysel'le ben konuşuyoruz. Bir ara Veysel patladı: "N'oluyo yahu Veli? Ne öyle damağına pestil yapışmış gibi cıklayıp duruyon?" Veli dayı yutkundü, karşılık vermedi. Ben açıklama gereğini duydum: "Veli dayı şaşıp kalıyor sokakta gezenlere, kahvedekilere. İç donu gibi bir şeylerle dolaşıyorlar da, pek fenasına gidiyor zahir. Âşık Veysel durdu, kısa bir süre düşündü, sonra bana sordu: "Burası böyle gezmenin yeri mi?" "Eh, yeri tabii, yazlık burası, dinlenmek güneşlenmek için." Veysel baba Veli dayıya döndü: "Bana bak Veli, dedi, çirkin yoktur yersiz vardır. Ona göre, cıklamayı kes." (Ener 1973).*

## SONUÇ

Ahmet Kutsi Tecer’le ilgili monografik kaynaklarda veya dolaylı olarak ondan söz eden eserlerde Erdek’le ilgisi üzerinde gerektiği kadar bir bilginin olmadığı göze çarpmaktadır. Oysa Tecer, gerek Erdek’te ve Erdek üzerine yazdığı şiirlerle gerekse Erdek Şenlikleri çerçevesinde gerçekleştirdiği etkinliklerle bir ilçe düzeyinde de olsa etkili olmuş bir kişidir. En önemlisi Paris’te gözlemlediği “halk tiyatrosu” kavramını Türkiye’de uygulama şansı buluşu, bu kapsamda Erdek Şenliği’ni Avignon Şenliği’nden ilhamla düzenleyip desteklemesi ve tiyatronun halka yaygınlaşması anlamında ülkemizin ilk kültür ve sanat şenliği olan Erdek Şenliği’ni düzenleyen Genç Oyuncular Topluluğunu lise yıllarından itibaren yönlendirip desteklemesiyle öne çıkmış bir şahsiyettir. Tecer’in sanatçı kişiliği yanı sıra paylaşımcı, kurumsal yapıları özendirici yönü ile Sivas’ta nasıl Âşık Veysel’i ortaya çıkardıysa Erdek’te de ilk ve öncü kültür ve sanat şenliğini düzenlemesi oldukça önemlidir.

## KAYNAKÇA

- Acaroğlu, Türker (1959). “Erdek Şenliği Yayınları”, *Milliyet*, 16.07.1959, s. 4.
- Alpöge, Atila (2017). “Kutsi Hoca Bizim Ağabeyimizdi”, *Ahmet Kutsi Tecer’e Armağan*, Yay. Haz. Turgut Çeviker, İstanbul: Ve Yayınevi, s. 382-389.
- Altan, Çetin (1959). “Sanat, Erdek ve Sosyete,” *Milliyet*, 6.07.1959, s. 3.
- Ataman, Yekta (1959). “Birinci Erdek Şenliği Sona Erdi, Şenliğin Düşündürdükleri”, *Yeditepe*, (159), 15 Temmuz 1958, s. 4.
- Atılâ, Ömer (1973). “Cumhuriyet Döneminde Gençlik Tiyatroları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Dili ve Yazını Özel Sayısı*, XXIX(266): s. 165-169,.
- Birinci Erdek Şenliği* (1958). Ankara: Ayyıldız Matbaası, 16 s. resimli.
- Ener, Güner (1973). “Seni Unutmayacağız ki Hatırlayalım...”, *Milliyet Sanat Dergisi*, (26): 10-11.
- Erdek Şenliği 5-15 Temmuz* (1959). İstanbul: Şevket Ünal Matbaası.
- Erselcan, Deniz Nilüfer-Oğuz, Ayşegül (2008). *Sinema Söyleşileri 2008 Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi, Panel ve Sunum Yılığ* 2008, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Genç Oyuncular (1959). *Tavlati Kütüphanesi*, İstanbul: Oyun Yayınları.
- Genç Oyuncular (1962). *Vatandaş Oyunu*, İstanbul: İzlem Yayınevi.
- İlkin, Altan (1958). “1. Erdek Şenliği Bu Hafta Başlıyor”, *Milliyet*, 23.06.1958, s. 4.



- İlkin, Altan (1959). “2. Erdek Şenliği Hazırlıkları Başladı”, *Milliyet*, 01.06.1959, s. 4.
- Karaboğa, Kerem (2002). “Absürd’den Geleneksel’e Genç Oyuncular Deneyimi: Tavatı Kütüpatı ve Vatandaş Oyunu”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, (13), s. 28-44.
- Köksal, Ahmet,” Birinci Erdek Şenliği Sona Erdi Genç Oyuncularla”, *Yeditepe*, (159), 15 Temmuz 1958, s. 4.
- Taner, Haldun (1979). “Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil: Ahmet Kudsi Tecer”, *Milliyet*, 30.09.1979, s. 17.
- Taner, Haldun (1986). *Düz Yazıları 04 Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul: Bilgi Yayınevi (3. Bs.).
- Tecer, Ahmet Kutsi (1959). “İkinci Erdek Şenliği”, *Vatan*, 14 Temmuz 1959.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2009). *Bir Pazar Günü -Oyun-*, İstanbul: Genç Oyuncular Oyun Yayınları.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2009). *Bütün Şiirleri*, Hzl. Leyla Tecer, İstanbul: Bilge Kültür Sanat (3. Bs.).



## AHMET KUTSİ TECER'DE "PARİS SIKINTISI"

**Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU\***

Ahmet Kutsi Tecer, 1925'te daha 22 yaşındayken Yüksek Öğretmen Okulu bursuyla Biyoloji tahsili için Paris'e gönderildi. Fakat iki yol boyunca Sorbon Üniversitesi'nin biyoloji yerine felsefe bölümüne devam etti. 1927'de herhangi bir öğrenim belgesi alamadan yurda döndü. Yarım kalan felsefe öğrenimini İstanbul Üniversitesinde tamamlayarak buradan diploma aldı.

Benim bildirim Ahmet Kutsi Tecer'in iki yıl boyunca öğrenci sıfatıyla kaldığı Paris'teki izlenimleriyle ilgili olacaktır.

Ahmet Kutsi Tecer "Paris Acıları" üst başlığı altında Paris'teki serencamını anlatan 21 şiir yazmıştır. Bu manzumeler bu seyahatin ya da ikametinin ilk günlerinden başlayarak dönüşüne, yani son gününe kadar olan izlenimlerdir. Bu şiirler; *Paris'e Giriş, İlk Günler, Gezmeler, Quartier Latin, Kahveler, Rıhtımlar, Sarhoşluk, Yabancılar, Daüssıla, Bir Gelen, Dost Yüzü, Sayıklama, Ölüler Günü, Sisli Geceler, Kış Ayları, Havalarda Düzeliyor, Paskalya, Bezginlik, Luxemburg Parkı, Tanışma, Konuşma* adlarını taşır. Bu seyr ü sefere bakıldığında Paris'e ait izlenimlerin tamamlanamadığı anlaşılmaktadır.

Paris'in Türk kültür hayatında önemli bir yeri vardır. XVIII. yüzyılda düşünsel evrimini tamamlayıp XIX. yüzyıla baş döndürücü bir giriş yapan Fransa, bütün dünya sanat ve edebiyatlarını etkilemiş bir ülke konumuna yükselmişti. Özellikle Paris XIX. yüzyılda bir dünya başkenti olmuştu. Bu şehrin cazibesi topoğrafyasından değil sunduğu sanat, bilim ve edebiyat imkânlarından geliyordu. Zira XIX. yüzyılda dünya üzerinde hiçbir şehir Paris kadar baş döndürücü, cazibeli ve özgür olamadı. Türklerin Paris'le münasebetleri de nihayetinde aynı yüzyılda başladı. Ahmet Kutsi Tecer'in gönderildiği gibi, Osmanlı döneminde de birçok öğrenci eğitim için Fransa'ya gönderildi. Bunların bazıları eğitimlerini başarıyla tamamlayarak ülkelerine dönerken bazıları Paris'in büyümesine kapılarak ve buraya geliş amaçlarını unutarak, başka meşguliyetlere kendilerini kaptırmışlardı. Bu hadise sadece bizim için değil aynı amaçla Paris'e giden ya da gönderilen öteki ülkelere mensup öğrenciler için de söz konusudur.

XIX. yüzyıl Osmanlı kültür hayatının önemli simalarından ve Abdülhak Hâmid'in hocalarından biri olan Hoca Tahsin Efendi bir beytinde;

Paris'e git hey efendi akl u fikrin var ise  
Dünyaya gelmiş sayılmaz gitmeyenler Paris'e

-----  
\*Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Güre Yerleşkesi,  
Giresun. El-mek: akolcu@gmail.com

diyerek bu büyüklü kentin cazibesini ifade etmiştir. Yine aynı şahıs tahsil için Paris'e gönderilen Abdülhak Hamid'in yolculuk sırasında vapurda, "nereye gidiyoruz hocam?" sorusuna "cennete, cennete" diye cevap vererek Paris'in çekiciliğini ve zihinlerdeki algısını dile getirmişti.

Yine aynı yüzyıl içinde Osmanlı gençlerinin jöntürlere katılmak ya da Yahya Kemal örneğinde olduğu gibi sırf meraktan ve macera arzusuyla Paris'e kaçtıkları bilinmektedir.

Bu bağlamda Paris son iki yüzyılda Türk gençlerinin rüyalarını süsleyen bir kültür, bilim, sanat, karnaval ve hürriyet şehri idi.

Ahmet Kutsi Tecer Paris'e Maarif Vekâleti bursuyla ve biyoloji tahsili için gönderilmiştir. Fakat o Sorbon Üniversitesi'nin biyoloji bölümü yerine meraklı olduğu felsefe şubesine yazılır. Ve burada iki yıl okur. İşte onun "Paris Acıları" adını verdiği 21 şiir bu süreçte yazılır.

Daha adından başlayarak bu şiirlerin bir mutsuzluk atmosferiyle yazıldığı anlaşılmaktadır. Birçok gencin rüyalarını süsleyen ve gitmek için can attığı Paris'i Ahmet Kutsi sevmemiş ve kendi tabiriyle "acılar" çekmiştir. Yahya Kemal'in aralıksız dokuz yıl kaldığı bu kentte Tecer kısa zamanda sıkılmış ve aradığını bulamamıştır denebilir. Her ne kadar kentin kültürel mekânları, atmosferi, canlı bilim ve sanat hayatı onu derinden etkilemişse de onun, kendini bu kente ve kültüre ait görmediği anlaşılmaktadır.

"Paris Acıları" söz gurubunun ilhamını Charles Baudelaire'in Paris Sıkıntısı (Spleen de Paris) kitabından aldığı malumdur. Baudelaire'in Paris sıkıntıları Tecer'in "Paris Acıları" aynı nedenlerden kaynaklanmaz. Baudelaire'in sıkıntısı güzelliği "kötülükte" arayan bir ruhun çektiği sancılardan kaynaklanır. Bu yüzden biricik şiir kitabına Les Fleurs du Mal yani "Kötülük Çiçekleri", "Şer Çiçekleri" ya da "Elem Çiçekleri" adını vermiştir. Baudelaire'in Paris sıkıntısının binbir nedeni vardır. Bunların içinde nedensizlik en önemli sebep olabileceği gibi burjuva sınıf ve kültürüne bağlı tanzim edilen yeni hayat biçiminde insan faktörüne gereği gibi yer verilmemiş olmasıdır. Bu bağlamda Baudelaire'nin tanrısı "şeytan"dır. Tanrı'nın olmadığı bir toplumda Şeytan hüküm sürer. Bu bakımdan Baudelaire eserlerinde yeni toplum düzeninin eleştirisini yapmıştır denebilir. Fakat Tecer'in sıkıntısının kaynağı ile Baudelaire'inki aynı değildir. Aynı kültürden ve sosyolojik süreçten gelmedikleri için Tecer'in aynı şeyleri duyması ve sıkıntısını ortaya koyması söz konusu olamaz.

O halde Tecer'in acılarının nedeni nedir? Tecer'in Paris'e ayak basar basmaz duyduğu ilk his esasında bir "korku"dur. Yabancı bir ülkeye ayak basmanın onda yarattığı "agora fobi"dir. Yani "meydan korkusu"dur. Dilini, topoğrafyasını, gelenek ve göreneklerini bilmediğimiz bir toprağa ayak bastığımızda duyacağımız ilk korkunun adı agorafobi'dir. Çocuğun doğduktan sonra ağlamasının sebeplerinden biri de bilmediği bir dünyaya, çevreye kısaca "meydana" düşmesidir. Bu bağlamda ilk bakışta

yadırgadığımız bu çevreye aradan zaman geçip alışınca bizim "güvenli" alanımız olur. Bu kez bir başka yere göçtüğümüzde aynı korku yeniden ortaya çıkar.

Şair Paris'e Giriş şiirinde bu korkunun belirtilerini şöyle ifade eder:

Yorgun bir gecenin fecir zamanı  
Tren istasyona giriyor: Paris  
Burada bir fakir gencin romanı  
Başlıyor: Adı yok u gencin, o biz.

Bütün öğrenciler; yüzyıldan beri  
Buraya okumak için her gelen  
Ben de burda buldum işte kendimi  
Bir ağustos günü sabah erkenden  
Dizelerinde bu korkuyu yansıtır. Hele hele;

Ben de burda buldum işte kendimi

Dizesi bütünüyle bu "agorafobi"nin ifadesidir. Octave Feuillet'nin *Fakir Bir Gencin Romanı* adlı eserinden mülhem kendisini "fakir bir genç" olarak niteler. İşte Tecer Paris' ikametine bu psikolojik yenilmiş ile başlar. "Şanslı bir gencin romanı" yerine "fakir bir gencin romanı"nın kahramanı olmayı yeğler.

Tecer'in bu bağlamda yani Paris Acıları'nın ikinci şiiri *İlk Günler* adını taşır. Adından da anlaşılacağı üzere onun Paris'teki ilk günlerinin izlenimleridir. Bu kez agorafobi'nin yerini hayranlık alır. Paris'i tanıdıkça hayranlığı artar:

İçmeden sarhoşum Paris'te miyim?  
Yirmi üç yaşımın hülyası, tadı  
Bugün fakülteye yazılan bu kim?  
Bu küçük adamın adı soyadı?  
(...)

Hey bu durdurulmaz sevinç akımı!  
Hey, benim bu coşkun bu deli çağım  
Verlen'in Bodler'in yaşadığını  
Bildiğim şehirde yaşayacağım.

Dizeleriyle artık kendine gelen bir Tecer'le karşılaşıyoruz. Paris'te yaşamış ve orada gömülü Fransız simbolist şairler Paul Verlaine ve Charles Baudelaire'i hatırlar. Paris'e gelmeden önce adlarını duyduğu, şiirlerini okuduğu, trajik hayatlarını öğrendiği şairlerin şehrinde artık.

Bir sonraki Gezmeler şiirinde Tecer'in Paris gözlemlerini okuruz. Artık bu büyüklü kenti gezmektedir. Eyfel kulesi, metrolar, Monparnasse ve Monmarter, Saint Genenieve semtlerini dolaşır:

Bir uçtan bir uca Paris'i gördüm  
Yollara savurdum bütün paramı

Diyerek bir çocuk gibi sevincini yansıtır.

Şairin bir sonraki durağı Paris'in öğrenci mahallesi Quartier Latin'dir. Aynı adlı şiirinden öğrendiğimize göre şair bir aydır buradadır. Artık Paris'e alışmıştır. Kafelere, balolara ve eğlence yerlerine gider. Kendisini bu hareketli hayata kaptırmışken ailesinden sıhhat durumunu bildirmesini isteyen bir telgraf aldığı söyler.

Genç şair Ahmet Kutsi'nin Paris'i keşfi sonraki şiirlerinde de sürer. Sein Nehri, Baudelaire'in yaşadığı evler, rıhtımlar ve nehir üzerindeki adalar, Luxemburg Parkı, Louvre Müzesi gibi Paris'in mitolojik mekânlarını temsil eden yerleri gezer. Buralarda Rodin, Claude Monet, Stephane Mallarmé, Paul Claudel, Jean Moreas, Paul Valéry, Guillaume Apollinaire, Alexander Dumas, Eugène Delacroix gibi ressam, şair ve yazarları, Henri Bergson, Emile Durkheim, Meyerson, Bugle gibi bilim adamı ve düşünürleri anar. Bu zengin kadro ve eserleri karşısında genç şairin aklı başından gider. Sarhoşluk şiirinde;

Var mı benim gibi aşırı sarhoş  
Kimi okuyayım Tanrım sen söyle!

Diyerek seçimde bir zorluk yaşadığını belirtir. Artık agorafobisini üstünden atmış ve büyük bir okuma şehvetine kapılmış delikanlı ile karşı karşıyayız.

Fakat bir süre sonra genç şairi tekrar bedbin bir halde buluruz. Yabancılar şiirinde Paris'in insan mahşerini sorgular. Yabancılardan sıkıldığını "bizimkiler" dediği kendi vatandaşlarından da bıktığını ifade eder.

Yanımda, yöremde hep yabancılar  
Yabancılar artık beni sıkıyor

Burada bizim de hemşehriler var  
Ne çare ondan da insan bıkıyor

Bu şiirde yer alan;

Kafamın içinde hep aynı soru  
Acaba yerliler için biz neyiz?

Sorusu onun bilinçli bir mukayese duygusunu taşıdığını gösterir. Her ülkenin vatandaşı kendi memleketlerine dışarıdan gelenleri yadırgar. Onları kendilerine muhtaç hisseder. Bu da karşı tarafta aşağılanma duygusunu doğurur. Şairin hissettiği duygu da budur. Fransızların karşısındaki durumunu sorgular. Ebetteki kendisini mutlu edecek bir yargıya ulaşamaz. İlim, sanat, kültür yoksunu bir yığın üçüncü dünya ülke vatandaşı Paris'e beslenmeye, aydınlanmaya ve kendi ülkelerinde olmayı almaya gelmişlerdir. Bu

psikolojik üstünlük karşısında yenilmeyen, ezilmeyen birey yoktur. Alman edebiyatında Gunter Wallraff *En Alttakiler* romanında Almanya'da en kötü en pis ve tehlikeli işlerde çalıştırılan, hakaret edilen, "sarımsak kokulu yabancılar" olarak tanımlanan Türklerin dramatik durumunu gözler önüne sermişti. Birkaç mark daha fazla kazanmak uğruna hiç kimsenin yapmadığı işlere talip olan Türklerin durumu esasında sözün bittiği yerd. Ahmet Kutsi Tecer bu duyguyu erkenden hissedendenlerdendir.

Bu çeşit sorgulamalar genç şairin yavaş yavaş bu kentten ve kültürden soğuduğu ve heyecanını kaybettiği izlenimini uyandırmaktadır.

*Daüssıla* şiirinde baş gösteren para sıkıntısı sonucu durmadan otele değiştirir. Her defasında daha öncekinden daha ucuz bir otele yerleşir. Buna da parası yetmez bir pansiyona yerleşmeye karar verir: Bu şiirle birlikte ülke özlemi duymaya başlar.

Otelden otele taşınıyorum  
Sonraki daima daha ucuzu  
Sanki yıpranıyor, aşınıyorum  
Toprağı, kayayı oyar gibi su

Uzuyor arası, gelmiyor haber  
Ne postahaneden ne de bankadan  
Burada bir insan ne yer ne içer  
Burada dert içer, keder yer insan!

Nereye gitmeli, bir pansiyona  
Belki de orada bulurum rahat  
Cenneti verseler değişmem ona  
Evimi verseler bana bu saat

Hasret mi nedir bu? *Daüssıla* mı?  
Rüyalar gösterin bana yurdumu  
Hiç kimse aramaz bilmez odamı  
Bir hüznün çöküyor akşam oldu mu?

Parası azalınca şair bir pansiyona yerleşir. Fakat bir süre sonra para sıkıntısı tekrar baş gösterir. Ev sahibi olan kadının ayak sesleri ve köpeği durmadan kirayı hatırlatır. Genç şair o köpekle dost olur. Onunla parklara gider, yürüyüşler yapar. Şair bu devrede mutsuzdur. Paris'in sisi uzun süren bir mevsiminde hem yalnız hem de sağlık sorunları yaşar. Bu bedbinlik şiirlerine yansır. Hatta "ölüler günü"nde Monparnas'ta Père la Chaise (Parlaşez) mezarlığına giderek kabirleri ziyaret eder. Chopin'in Alfred de Musset'nin mezarlarını görür. Daha sonra havaların düzelmeleriyle eski neşesi yerine gelir. Hatta parkta köpeğini gezdiren bir hanımla arkadaş bile olur.

Ahmet Kutsi'nin *Paris Acıları* adını verdiği şiirlerinin sonuncusu "Konuşma" adlı manzume bu bayanla olan arkadaşlığının başlangıcını anlatan manzumedir.

Genel olarak bu şiirlere bakıldığında Paris macerasının Ahmet Kutsi Tecer'i mutlu ettiği söylenemez. Şairin eğitimini yarıda keserek ülkesine dönmesinin sebeplerinden biri de belki de bu şehre "ısınamamış" olmasıdır. Bunda kanaatimize göre şairin bohem yaradılışlı bir insan olmayışının etkisi vardır. Aynı Paris'te birçok Türk genci yılarca kalmıştır. Hatta geri dönmeyenler olmuştur. Bu bir mizaç meselesidir. Kendisini başka bir ülkede "yabancı" görmek kişinin kendi psikolojik durumudur. Abdülhak Hâmid Paris yıllarını *Belde ve Divaneliklerim* kitaplarıyla taçlandırmış ve kendi hovardalıklarını anlatmıştı. Onun için İstanbul ile Londra ve Paris'in bir farkı yoktur. Hayatın merkezine kendisini koyarak mutlu olmasını bilmişti. Yahya Kemal kendisini Paris'in hayatına bırakmış ve ciddi bir eğitim almadan, bir okulu bitirmeden yurda dönmüştü. Necip Fazıl ise sürdürdüğü hayat yüzünden tahsisatı kesilerek ancak bir yıl kalabilmişti. Bu bağlamda eğitim için Paris'e gönderilen öğrencilerin maceraları her zaman mutlu sonla bitmiyor.

Öte yandan Ali Kemal gibi Paris'te bir gününü bile heba etmeden yaşayan gayret sahibi yazarlar da vardır. Bir kaçak olarak bulunduğu Paris'te Sorbon Üniversitesindeki realizm üzerine verilen dersleri takip etmiş ve oradan gönderdiği ve daha sonra *Sorbon Darülfünûn'da Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri* adıyla kitaplaştırdığı eseriyle o zamanın Paris'inde cereyan eden edebi gelişmelerden Türk okurunu haberdar etmişti. Abdülhalim Memduh Fransız Edmond Fazy ile birlikte *Türk Eş'âr-ı Garâmı* (Anthologie de l'Amour Turc Paris 1905) yani *Türk Aşk Şiirleri Antolojisi* adıyla hazırladığı şiir antolojisiyle Fransızları Türk şiirinden haberdar etmişti.

Ahmet Kutsi Tecer Paris'te kendisini ne bohem hayatının akışına bırakmış ne de ilmî ve sanatsal tetkikler yaparak yurda bir hediye getirebilmiştir. Esasen onun sanatının gıdasının memleket havası olduğunu sonradan fark edecektir. Hizmet vereceği alanı fark etmiş ve bu yolda başarılı işler ortaya koymuş olması da önemlidir. Artık Paris'in kendisine her tarafıyla yabancı gelen muhitlerinde değil Anadolu'nun keşfedilmeyi bekleyen dağları, ovaları ve insanlarıyla hemhal olmayı isteyecektir. Paris rüyası onda sadece bir gençlik hatırası olarak kaldı. Buna sevinmemiz gerekir. Zira Türk edebiyatı onun yaşadığı zaman diliminde yeterince frankofon bir edebiyata dönüşmüştü. Artık bu ülkenin sesinin, insanların hikâyelerinin edebiyata yansması gerekiyordu. Bu bağlamda onun âşıklar bayramı gibi faaliyetlerini paha biçilmez bir hizmet olarak gördüğümüzü belirtelim.



**KAYNAKLAR:**

- Ahmet Kutsi Tecer, Bütün Şiirleri, Bilge-Kültür-Sanat yay. 3. bs. İst. 2009.
- Charles Baudelaire, Elem Çiçekleri (Çev. Alişanzade İsmail Hakkı; Latin harflerine akt. Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu), Salkımsöğüt yay. Erz. 2015.
- Charles Baudelaire, Les Fleurs de Mal, Fasquell Editeur, Paris 1947.
- Charles Baudelaire, Paris Sıkıntısı, (Çev: Tahsin Yücel), Adam yay. 5. bs. İst. 1998.
- Necip Fazıl kısıa kürek, Bâbîâli, Büyük Doğu yay. İst. 3. bs. İst. 1985.
- Sevgi Gökdemir, Ahmet Kutsi Tecer, KB. yay. Ank., 1987.
- Yahya Kemal Beyatlı, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî hatıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti yay. İst. 1976.
- Yahya Kemal Beyatlı, Edebiyata Dâir, İstanbul Fetih Cemiyeti yay. 2. bs. İst. 1984.



### **3. OTURUM**

## **“ŞAİRLİĞİ VE ŞİİRLERİYLE AHMET KUTSİ TECER”**



## AHMET KUTSİ TECER'İN ŞİİRLERİNDE KAÇIŞ İZLEĞİ VE ÜTOPIK TASAVVURLAR

Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU\*

### GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde kendine özgü bir yeri olan Ahmet Kutsi Tecer'in bütün şiirleri muhteva yönünden, toplumsal ve bireysel konulara yer vermeleri açısından iki küme altında incelenebilir. Şairin topluma yönelik şiirlerinde memleket sevgisi ve kırsal yaşama ilişkin gözlemlere odaklandığını görmekteyiz. *Orada Bir Köy Var Uzakta, Bir Toprak İşçisine, Uçsuz Bucaksız Bir Toprakta, Buğday İlahisi, Nadas Türküsü, Mayıs 1947, Halay, Güreş ve Karadeniz Türküsü* bu kapsama giren şiirlerden yalnızca birkaçıdır. Bu kapsam içinde yer alan şiirlerde şiirin öznesi bireysel bir sesin sahibi olduğu kadar toplumsal bir duyarlılığın da sözcüsü konumundadır ve yeri geldiğinde halkın sıkıntılarına ortak olur, sevincini paylaşır, coşkusunu, hüznünü dile getirir. Şairin yaşamı boyunca sergilediği, halkıyla iç içe olan, halkına yabancılaşmayan aydın profilinin yansımaları olan bu şiirlerinde anlatılan durum ya da ele alınan meselenin genel bir fikrin varlığını çağrıştıracak ya da düşündürülecek bir tarzda işlendiğini söylemek mümkündür.

Yalnızca şairi değil, toplumun genelini de ilgilendiren bir anlamsal yapı arz eden şiirlerin yanında diğer kümede onun aşk, ölüm, yalnızlık, hüznü ve kaçış gibi bireysel izlekleri merkeze alan şiirleri de söz konusudur. Bu bireysel izlekleri işleyen şiirlerde şiirin öznesinin toplumsal kimliğini geri plana itip, bireysel, kendine özgü ya da öznel bir yaklaşım sergilediğini görmekteyiz. Bu bildirinin konusunu da şairin bireysel izleklerinden biri olan kaçış izleği ve bununla ilintili olan ütopik tasavvurlar oluşturmaktadır.

### KAÇIŞ İZLEĞİ VE ÜTOPIK TASAVVURLAR

Kaçış izleği, Ahmet Kutsi Tecer'in şiirlerinde bireyin içinde bulunduğu yerin koşullarından daha güzel, daha iyi yerlere, bu başka yerlerdeki yeni ve arzulanan yaşam imkânlarına varma isteğinin bir tezahürü olarak karşımıza çıkar. Hayaller, istekler, arzular ancak o başka yerlerde hayata geçebilir. O halde hayallerin gerçekleşmesi için, içinde bulunulan yerden, yani buradan gitmek oraya varmak gerekir. İstekler ve hayaller öylesine yoğun ve tazyiklidir ki bu gidiş bir kaçış niteliğine bürünür.

Tecer'in şiirinde, kaçış izleği açısından bakıldığında yine iki kategoriden söz etmek gerekecektir. İlk kategoride değerlendirdiğimiz şiirlerde, nereye gideceğini, tam olarak nereye varacağını bilmeyen ya da

-----  
\*Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,  
abdoller@gmail.com

tasvir etmeyen bir öznenin kaçış isteğinin dile getirildiğini görmekteyiz. Bu kategoride yer alan şiirlerde özne içinde bulunduğu koşullardan uzaklaşmak, kaçmak, hayallerini hayata geçeceği bir yere gitmek ister, ancak bu yeri kendisi de tam olarak bilmez ve ayrıntılı bir şekilde tasvir etmez. Bu kategoride yer alan *Bulutlar* adlı şiirde şiirin öznesi, bulutları rüzgâr kapılı evin boyunları uzanmış, saçları tarumar kızları olarak tasvir eder. Buna göre hülyalar, sevinçler bunların eteklerindedir ve Cenub'a doğru uzanmaktadırlar. Şiirin son dördlüğünde ise özne bu görüntüde yalnızları çağırın birer davet sezer:

*“Bu rüzgar kapılı evin kızları,  
Her kalbi titreten emel hızları,  
Yeryüzünde bütün yalnızları  
Ufka çağırıyor, çağırıyorlar.”*<sup>32</sup>

Kaçış izleğini içeren bir başka şiir olan *Rüzgar* adlı şiirde ise özneyi yeni bir yaşama götürecektir araç, bir önceki şiirde olduğunun aksine bulut değil, rüzgârdır. Büyük bir hızla esen rüzgârı ruhların doldurduğu kara bir orduya benzeten şiirin öznesi, bir savaş sahnesi tasvir eder. Ahmet Haşim'in *Süvari* adlı şiirinde batan güneşin önündeki bulutları süvariye benzetmesi ve bir savaş sahnesi tasvir etmesi gibi burada da şiirin öznesi kendisinin tasarladığı savaş sahnesinde, zafere giden bu harbin sonunda cennete kavuşacağını dile getirir. Üçüncü dördlükte ise şiirin öznesi rüzgârın hızından duyduğu hoşnutluğu ifade eder. Aşağıda alıntılanan bir sonraki dördlükte tıpkı *Bulutlar* adlı şiirdekine benzer şekilde, şiirin öznesi rüzgârda da bir davet sezer:

*“Bu rüzgâr bu deli rüzgâr bir çılgılık...  
Besbelli onlardır bizi çağırın.  
İşte gökler geniş, ufuklar açık,  
Onlardır, onlardır bizi çağırın.”*<sup>33</sup>

Şiirin bir sonraki dördlüğünde rüzgâr gibi bir emel peşinde koşmanın ne güzel olduğu ifade edilir ve şiirin öznesinin içindeki duyguları açığa çıkaran şu dizelere yer verilir:

*“Sıkıyor beni günlerin darlığı.  
Nerededir ruhların gittiği uçmak?”*<sup>34</sup>

Şiirin öznesi cennetin yerini sorgular ve en son dördlükte rüzgârı, kendisini içinde bulunduğu koşullardan alıp göklere götürmesini ister.

---

<sup>32</sup>Ahmet Kutsi Tecer, *Bütün Şiirleri* (haz. Leyla Tecer), 3. bsk., Bilge Kültür Sanat, İst. 2009, s. 37.

<sup>33</sup>Bütün Şiirleri, s. 91.

<sup>34</sup>Bütün Şiirleri, s. 91.

*“Bu rüzgar, bu deli rüzgar bir akın...  
Alnımdan aşıyor köpürmüş atlar.  
Rüzgarlar ya beni burda bırakın  
Ya beni göklere alsın kanatlar!”<sup>35</sup>*

Deniz adlı şiirde ise başka bir yaşama varmanın aracı bu kez denizdir. Deniz bu şiirde şiirin öznesini mevcut yaşamının her türlü koşullanmışlığından kurtarması istenen bir unsur vazifesi görür. Şiirin ilk dörtlüğünde özne limanlardan uzak suların neyi ya da kimi aradığını sorar. Aşağıda alıntılanan ikinci dörtlükte bu kez suların çağrısı söz konusudur:

*“Yolcular yolcular deniz çağırıyor,  
Çağırıyor kükreyen suların sesi.  
Kükreyen, çıldıran sular bağrıyor,  
Bağrıyor toplamak için herkesi.”<sup>36</sup>*

Şiirin öznesi bir sonraki dörtlükte bu yolculuğun vapurlardan ve yelkenlerden oluşan manzarasını tasvir eder. Dördüncü dörtlükte ise arkada kalan hayatıyla yüzleşir:

*“Ey şimdi hepsinin ardında kalan  
Yüzleri dağılmış, solgun birer iz.  
Hemşirem teselli, kardeşim yalan,  
Gidiyorum artık çağırıyor deniz.”<sup>37</sup>*

Çıkkılan yolculuk artık geriye dönüşü zor olan bir yolculuktur. İlerlemek zordur, ne uzak bir ışık ne bir liman vardır. Şiirin son dörtlüğünde özne bu bilinmez yolculuğun adresini sorar:

*“Yolcular, yol uzun ve her birimiz  
Ya küçük bir ilah, ya bir kahraman.  
Dalgalar, siz fakat yol gösteriniz,  
Nerededir ruhumuz için son vatan?”<sup>38</sup>*

Arthur Rimbaud'nun *Sarhoş Gemi* adlı şiirinin etkisinde yazıldığı anlaşılan bu şiirde de öznenin mevcut yaşam koşullarından başka bilinmedik koşullara yönelen arzusunu ve bunun kendisinin de bilmediği boyutlarını görmekteyiz. Şairin en ünlü şiiri olan *Nerdesin*'i de bu bağlamda değerlendirebiliriz. Bu şiirde şiirin öznesi ilk dörtlükte geceleyin uykusunu bölen bir sestən bahseder. İçini ürpermeyle dolduran bu ses kendisine *“Nerdesin”* der. Yıllardır bu sesi aradığını, ona âşık olduğunu belirten özne, ikinci dörtlükte bu arama durumunun örneklerine yer verir:

---

<sup>35</sup> Bütün Şiirleri, s. 92.

<sup>36</sup> Bütün Şiirleri, s. 91.

<sup>37</sup> Bütün Şiirleri, s. 91.

<sup>38</sup> Bütün Şiirleri, s. 91.

*“Gün olur süriyüp beni derbeder,  
Bu ses rüzgârlara karıştır gider.  
Gün olur peşimden yürür beraber,  
Ansızın haykırır bana: Nerdesin?”<sup>39</sup>*

Şiirin öznesi üçüncü ve son dörtlükte tarihçesi ve örneklerini verdiği durumla ilgili olarak şu görüşe varacaktır:

*“Bütün sevgileri atıp içimden,  
Varlığımı yalnız ona verdim ben,  
Elverir ki bir gün bana derinden,  
Ta derinden bir gün bana “Gel” desin”<sup>40</sup>*

Özne, bütün bu arayışların sonunda bu bilinmezlik durumunun sona ermesini de ister. Burada özneye yönelen sesi esasında öznenin kendi içindeki yeni yaşamlara doğru yönelişin sesi, hatta çağrısı olarak değerlendirmek pekâlâ mümkündür. Somut bir görünüm almayan bu yönelişlerin şiirin öznesinin iç dünyasını kapladığını, hayata bakışını belirlediğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu şiirde öteki yaşamlara yönelik arzunun bu kez bir ses üzerinden yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Sait Faik’in “*Hişt Hişt*” adlı öyküsünü de akla getiren bu şiirde özne en sonunda “*Gel!*” diyen bir çağrıyı beklediğini ifade etmektedir. “*Gel!*” ifadesi aynı zamanda kaçışın hayata geçmesinin koşuludur.

*O Dönmeden Evvel* adlı şiirde ise özne, geceleyin ruhunun camdan çıkarak kendinden ayrıldığını söyler. Ruhunun nereye gittiğini bilmeyen özne şiirin son dörtlüğünde kendince bir çözüm bulmaya yönelir:

*“Besbelli bir ömür böyle sürececek,  
O öyle uçarı, ben böyle ürkek;  
Bir gün ya bilerek ya bilmeyerek,  
O dönmeden camı kapayacağım.”<sup>41</sup>*

Bu şiirde, özne, bedeni ile yaşamakta olduğu hayatı, ruhu ile de arzulayıp yaşayamadığı hayatı sembolize eder. Özne, iki farklı hayat biçimi arasında bilinmezliğe doğru yol almak isteyen yanını, yani ruhunu özgür bırakmak, bir diğer ifadeyle ondan ayrılmak ister, yani ölümle bu ikileme son vermeyi arzular.

Tecer’in yazdığı en uzun şiir olan ve Ahmet Hamdi Tanpınar’a ithaf ettiği *Ağaç* adlı şiiri de bu açıdan ele alınmaya uygundur. Şiirde İç Anadolu’da ormanlardan, evlerden yollardan uzak, fırtınası, rüzgârı bol bir yamaçta bir başına duran bir ağaç tasvir edilir. Aşağıda alıntılanan dizeler, ağacın bu ıssız yörede bir başına olmasından sıkıntı çektiğini dile getirir:

<sup>39</sup> Bütün Şiirleri, s. 35.

<sup>40</sup> Bütün Şiirleri, s. 35.

<sup>41</sup> Bütün Şiirleri, s. 137.



*“Dünyaya adını veren bütünde,  
Yaman bir kaderin yükü gönlünde,  
Bunadır, kıvrandır ağaç kaygıdan.  
Onu ne mevsimler anlar ne zaman,  
Kendi gölgesidir yine ona eş,  
Ne yağmurlar, ne rüzgârlar, ne güneş.  
Tanrılar elini ona uzatmaz,  
Yine bahar geçti, yine geldi yaz,  
Ve haziran, yine bir gündönümü...  
Fecir ağarırken ağaç göründü.”<sup>42</sup>*

Devamında sabahın oluşu ve güneşin görünmeye başlamasına değinilir. Bir sonraki bendde ise artık konuşan ağacın kendisidir:

*“Ey sabah, ey yeni günün eşiği!  
Ey ışık! Zamanın, günün beşiği.  
Bir burçtan bir burca hızı mevsimin  
Ansızın beni de titretti demin,  
İçimde uyandı şüphenin sesi:  
Nerdeyim? Bu çıplak tepe neresi?  
Neresi bu yamaç, kayan şu toprak?  
Ben kimim, bu ağaç, bu kökten ayak?  
Varlığın yoklukla birleştiği yer  
Neresi, bir bozkır değilse eğer?”<sup>43</sup> (s. 138)*

Tecer’in *Nerdesin* adlı şiirinde özneye dışarıdan gelen bir ses “*Nerdesin?*” diye sorarken, bu şiirde ilgili dizelerde hislerini dile getiren bir ağaç olarak şiirin öznesi kendi kendine “*Nerdeyim?*” diye sorar. Bu da iki şiirin arasındaki anlamsal bağlantının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Güneş doğduğu esnada dağı boran örtmektedir, hayvanların sesleri gelmektedir. Bu esnada ağaç burada bir ömür bekleyeceğini söyleyerek güneşe seslenir:

*“Fecirden öğleye doğru inerek  
Gel güneş, gel umut, gel gerinerek!”<sup>44</sup>*

Sonraki üç bend de güneşin dilinden yazılmıştır. Buna göre güneş, yaman kaygılarla içi burkulan, kendini hülyaya bırakan ağaca, gecenin de gündüzün de kendisinin hareketleri sonucu olduğunu belirten bencil bir yaklaşım sergiler ve ağaca “*Bundan sana ne?*” der. Kendisinin gün içindeki yolculuğuna devam edeceğini belirtir. Sonraki üç bend de yine ağacın dilinden kaleme alınmıştır. Bu kez buluta seslenir ağaç. Gelip geçen buluttan

---

<sup>42</sup> Bütün Şiirleri, s. 58.

<sup>43</sup> Bütün Şiirleri, s. 138.

<sup>44</sup> Bütün Şiirleri, s. 139.

kendisini serinletmesini yani yağmur ister. Sonraki üç bend ise bulutun ağzından kaleme alınır. Bulut ağacı şu dizelerle tanımlar:

*“Ey geçen kuşların ıssız uğrağı,  
Uçurum bekçisi, geçit bayrağı,  
Sürüsü kaybolan hülya çobanı!”<sup>45</sup>*

Bulut da ağacın derdine derman olmaz, istediği yağmuru bırakmadan hoşça kal deyip gider.

Sonraki üç bend yine ağacın dilinde yazılır. Ağaç bu kez bahar meltemine seslenir. Dallanıp yeşeren ağaç, ondan yaza yapraklarından yoksun girmek istediğini söyler. Ondan esmesini ister. Sonraki üç bend bahar melteminin dilinden kaleme alınmıştır. Bahar melteminin cevabı da olumsuzdur:

*“Boydan boya ıssız, çorak ve susuz,  
Benizi sararmış, dudakları tuz,  
Bu toprak, bu yamaç senin kaderin,  
Dünyanın üstünde varsa bir yerin.  
Seni kim işitir, kim anlar ağaç?  
Nerde hülyandaki ormanlar, ağaç?  
Boş yere kolunu bana kaldırma,  
“Ne gelir elimden? de ve aldırma.  
Bir sonsuz inziva senin kısmetin,  
Bir başına, kendi kendine yetin.”<sup>46</sup>*

Bir sonraki bentte ise ağaca bozkırın yeşil gururu diyen bahar meltemi, onu eşsiz yalnızlığın tacı ve onuru olarak tanımlar. Bu gündönümünün de geçici olduğunu belirtir. Yapraklarıyla dallarıyla kaderine razı olmasını isteyip şöyle devam eder:

*“Yeter, yeter bu yas, at bir kahkaha,  
Haydi güzel ağaç, haydi bir daha!”<sup>47</sup>*

Sonraki üç bentte yeniden ağaç konuşur. Ne bulut, ne güneş, ne de rüzgâr yardım etmiştir ona. Bu kez ağaç üzerinde bulunduğu yamaca seslenir. Burada ağacın hülyalarını gerçekleştirememesi karşısında yenilgiyi kabul edip üzerinde yer aldığı yamaca yani toprağa sığındığını görürüz:

*“Gel artık, bir ayak önce gel gece,  
Rahata, huzura ersin düşünce.  
Tükensin kaygılar beni o sarsan,  
Yoksa ne uçurum, ne bir heyelan.  
Ey yamaç derinden derine kükre,  
Yuvarlan, istersen beni de kökle,*

<sup>45</sup> Bütün Şiirleri, s. 141.

<sup>46</sup> Bütün Şiirleri, s. 143.

<sup>47</sup> Bütün Şiirleri, s. 144

*Sürükle, vadide bir çukura at,  
Kapan heybetinle üzerime, yat.  
Ayırma koynundan beni sen toprak,  
Bırakma, hülyalar beni boğacak!”<sup>48</sup>*

Sonraki üç bend yamacın dilinden kaleme alınmıştır. Yamaç ağacın kaderine ilişkin şu bilgileri aktarır:

*“Sen yokken ben yine burda yamaçtım,  
Bir yoksul, bir çıplak tepe, bir açtım.  
Seni rüzgarlardan kapıp gizledim,  
Bir taşın altına koydum, besledim.  
Sen benim her şeyim, bütün varımsın,  
Onulsun bağrında acıyan sızın.”<sup>49</sup>*

Bir sonraki bende yamaç, ağacın durumunu özetleyen şu görüşü ileri sürer:

*“Yorgunsun, üzgünsün, hastasın oğul,  
Her gündönümünde yastasın oğul,  
Unut mevsimleri, unut zamanı.  
Ne gündönümünü an, ne ormanı.  
Ne uzak yerlerde gezsün düşüncen,  
Ne de kabuslarla geçsin her gecen.  
Yeşil ormanlardan, denizden irak  
Bozkırda kaybolmuş, isimsiz, çorak,  
Bir avuç yer yeter sana ey ağaç,  
O yeri tanırım, o da ben, yamaç!”<sup>50</sup>*

Şiirin son üç bendinde şiirin başındaki anlatıcı ses yeniden ortaya çıkar. Sabahla başlayan şiir geceye doğru evrilen görüntünün tasviriyle biter. Gece vaktidir, ağaç bunalmakta, kıvrınmaktadır ancak sonunda bütün tabiat gibi o da uykuya dalar. Yıldızlar bile kayıp bir sürü gibidir. Şimdi her taraf simsiyahtır.

Her ne kadar tabiata ait unsular anlatılsa da özünde teşhis ve intak sanatlarıyla insanî özellik atfedilen tabiat unsurları kendi durumlarını anlatır gibi görünmekle beraber, aslında hayallerini, yeni bir yaşam arzusunu gerçekleştiremeyip var olanla yetinmek zorunda oluştun trajedisi sergilenmektedir. Sabit ve durağan olan ağacın kendilerinden medet umduğu tabiat varlıkları, güneş, bulut ve rüzgâr seyyardır, hareket halindedir. Ağacın hülyalarına kavuşmak için yardım istediği bu küme onun beklentilerini karşılamaz. Ağaç yine sabit ve durağan olan toprağın, yamacın sinesinde

---

<sup>48</sup> Bütün Şiirleri, s. 144.

<sup>49</sup> Bütün Şiirleri, s. 146.

<sup>50</sup> Bütün Şiirleri, s. 146.

kalır. Tecer'in tanınmasını sağladığı Âşık Veysel'in *Kara Toprak* şiirindeki "Benim sadık yârim kara topraktır" dizesindeki yaklaşımın, bir ağaç üzerinden yeni bir kurguyla ele aldığını ifade edebileceğimiz bu şiirde hayallerini gerçekleştiremeyen, bulunduğu koşullardan bunları gerçekleştirmek için uzaklaşamayan insanların adeta tıpkı şiirde olduğu gibi, bir ağaç gibi toprağa çakılı kalmaları ve en nihayetinde yenilgiyi kabullenip var olanla yetinmeleri durumunun anlatıldığını söyleyebiliriz.

Tecer'in kaçış izleğine yer verdiği şiirlerin diğer bölümünde ise öznenin kaçış isteğini dile getirirken bir yanda da bu isteğin varacağı yerle ilgili tasvirlerle ve ayrıntılara yer verdiğini görürüz. Yeni bir yere doğru yönelen, yönelmek isteyen bireyin önünde iki seçenek vardır. Ya bilinen bir yere yönelmek ya da tasvir ettiği hayalî bir yeri dile getirmek. Bu kategoride yer alan şiirlerden biri olan *Yelken* adlı şiirde şiirin öznesi, bir arkadaşının, sevgilisine, her akşam, üzülmemesini, sonbahar geldiğinde Mısır'a gideceklerini söylediğini nakleder. Devamında şiirin en son dörtlüğüne kadar olan 6 dörtlük arkadaşının sevgilisine olan sözlerini içerir. Bu dörtlüklerde öznenin arkadaşı, sevgilisine Mısır'ın güzelliklerinden, güzel havasından bahseder, adeta bir cennet tasvir eder ve sözlerini şu dizelerle bitirir:

*"Dağıt artık sevgilim, alnındaki kederi,  
İklimlerimizi ve hakikati unutup*

*Düşün yalnız tükenmez bir bahar olan yeri,  
Yaz ve kuşları çeken cenubu düşün, cenub..."*<sup>51</sup>

Aşağıda alıntılanan dizelerin gösterdiği gibi, şiirin öznesi de bütün bu anlatılanlara kayıtsız kalmaz:

*"Anlatırken her akşam dostum ılık sesiyle,  
Bütün ruhları dolar seyahat hevesiyle.  
Onlar bu yolculuğu günlerle tazelerken  
Benim hülyalarımda yüzer uzak bir yelken..."*<sup>52</sup>

Şiirin öznesi de bu anlatılan güzel diyarın etkisinde kalır ve oraya ya da oraya değilse bile orası gibi bir yere kendisini ulaştıracak bir yelken düşler.

*Tabiat Odam* adlı şiirde şiirin öznesi kırlarda yaşamayı sevdiğini, tabiatla başının üzerinde bir dam istemediğini belirttikten sonra tabiatla ilgili bu yaşam tasavvuruna sevdiğini de katar:

*"Her sabah neşeyle uyanan bir eş,  
Koynumda güneş.  
Dallarda ötüşen kuşlar kabilem,  
Bilmezler elem.*

---

<sup>51</sup> Bütün Şiirleri, s. 27.

<sup>52</sup> Bütün Şiirleri, s. 27.

*Ağlarsak bizimle beraber olur,  
Hemşirem yağmur.  
Sızlarsak bizimle beraber sızlar,  
Kardeşim rüzgar.”<sup>53</sup>*

Şiirin devamında burada geçen on iki aya, kışa ve yazaya değinilir. Şiirin sonunda ise burada sonlanacak ömür hakkında bilgi verilir:

*“Ölürsem istemem ne yas, ne kefen,  
Ne başka bir fen.  
Üstümde kalkmasın çimen, çiy, yosun  
Ruhum uyusun.”<sup>54</sup> (18)*

Tevfik Fikret’in tabiat içinde sevgilisi ile birlikte yaşamak istediği mutlu hayatı tasvir eden *Ömr-i Muhayyel* adlı şiiriyle bu yönden benzerlikler taşıyan bu şiirde kuru ve yavan bir tabiat sevgisi değil, bir yaşam biçiminin, gerçekçi olmadığı için de ütöpik bir yaşam biçiminin bir mekanı olarak tabiatın seçildiğini görürüz.

Ütöpik mekânlara bir örnek de şairin *Toprak Cenneti* adlı şiiridir. Şiirin öznesi ilk dörtlükte toprak cennetinin nerede olduğunu sorar. Orayı aramayı düşünür, orayı arayışta bir ömür boyu süren bir yolculuğun bile söz konusu olabileceğini belirten ifadelere yer verir. Ancak orası ulaşması güç bir yerdir:

*“Yolumu bir ince toz göğü örtsün,  
Köye akşamleyin inerken davar.  
Sabahleyin güneş bir damda tütsün,  
Bir yolağzı desin: Yürü daha var!”<sup>55</sup>*

Şiirin son dörtlüğünde ise özne, nerede olduğu bilinmeyen bu yeri aramaya devam eder:

*“Nerdedir, nerdedir toprak cenneti:  
Hür insanların yaşadığı diyar?  
Bir ömür yürüsem bitmez hasreti,  
Beni yalnız onlar anlar: Tarlalar...”<sup>56</sup>*

Ziya Gökalp’in Turan ülkesinin neresi olduğunu sorgulayan, onu büyük ve müebbet bir ülke olarak tanımlayan *Turan* adlı şiirinin etkisi olduğu sezilen bu şiirde, hür insanların yaşadığı, bir ömür boyunca hasreti bitmeyecek olan, arzulanan ama bulunamayan bir toprak cenneti yani ütöpik bir yerin arayışı söz konusudur.

---

<sup>53</sup> Bütün Şiirleri, s. 17.

<sup>54</sup> Bütün Şiirleri, s. 18.

<sup>55</sup> Bütün Şiirleri, s. 96.

<sup>56</sup> Bütün Şiirleri, s. 96.

Şairin kaçış izleğinin yöneldiği en belirgin ütopya ise *Uzaklara Gidelim* şiirinde karşımıza çıkar. Şiirin öznesi sevgilisine birlikte uzaklara gitme teklifinde bulunur. Orada şen bir yuvada yaşama isteğini dile getirir:

*“Orda çağlayıp akan ırmakları severiz,  
Orda savrulup düşen yaprakları severiz,  
Orda yanı taylı kısrakları severiz.”*<sup>57</sup>

Devamında bu dünyanın ayrıntılarının aktarımı sürdürülür:

*“Orada kış günleri uğuldarken bacalar,  
Evimizin damını vururken alacalar,  
Gönlüm senin sevginle kendi sazını çalar*

*Orada yaz günleri işlerdir bizi çeken,  
Gece yatarız erken, sabah kalkarız erken,  
Bulutlar evimizin üstünde aşan yelken.*

*Orda eğil dalların arasından sulara,  
Dağılan saçlarını parmaklarıyla tara,  
Savur billur sesini uğuldayan rüzgara”*<sup>58</sup>

Şiirin son dizesinde ise aynı zamanda uzaklaşılacak istenen şeylerin yokluğu da belirtilir. Var olan şeylerin yanı sıra olmayan şeyler de bu ütopyaya renk katar:

*“Orda ne şan, ne kaygı, ne ıstırap, ne para!”*<sup>59</sup>

Tıpkı takas ekonomisine dayanan Thomas More’un ütopyası gibi orada diye adlandırılan yerde paraya ihtiyaç yoktur. Orası, yalnızca güzelliklerin olduğu bir diyar, daha önceki şiirlerde geçen bir tür cennettir. Bu şiir aynı zamanda Ahmet Haşim’in *O Belde*’nin havasını taşır. Haşim de şiirinde sevgilisiyle birlikte yaşamak istediği hayalî *O Belde*’yi tasvir edip ardından içinde buldukları ve mahkûm oldukları gerçekliğin acısını ve sıkıntısını dile getirmiştir.

## SONUÇ

Sonuç olarak Tecer’in şiirlerinde kaçış izleğine ayrıntılı bir şekilde yer verdiğini, içinde bulunulan koşulların ötesinde yeni imkânlarla doğru bu yönelişin bazı şiirlerde muğlak ve soyut adreslere yönelirken, bazı şiirlerde daha somut ve hatta ayrıntılı ütopyik tasavvurlara yer verilecek şekilde ele alındığını görmekteyiz. Aynı şekilde dile getirilmesi gereken bir başka husus ise şairin bu izleğe yer veren şiirlerinin Ahmet Haşim, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp ve Arthur Rimbaud gibi şairlerden etkiler taşımasıdır.

---

<sup>57</sup> Bütün Şiirleri, s. 25.

<sup>58</sup> Bütün Şiirleri, s. 25.

<sup>59</sup> Bütün Şiirleri, s. 25.

## **KAYNAKÇA**

Ahmet Kutsi Tecer, *Bütün Şiirleri* (haz. Leyla Tecer), 3. bsk., Bilge Kültür Sanat, İst. 2009.

Ali İhsan Kolcu, *Batı Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınevi, 3. bsk., Erzurum, 2008.

Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat 1 Şiir*, Salkımsöğüt Yayınevi, 4. bsk., Erzurum, 2011.

Mina Urgan, *Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More*, Adam Yayınları, İst., 1984.

Sevgi Gökdemir, *Ahmet Kutsi Tecer*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1987.





## AHMET KUTSİ TECER'İN ŞİİRLERİNDE GELENEKLERİMİZ VE ÂDETLERİMİZ

**Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN\***

Toplumsal değer ve normların halkın üzerindeki yaptırım gücü yasalara göre daha fazladır. Bu bağlamda halkın yaşam tarzını, davranış biçimlerini şekillendiren toplumsal değerlerin / normların önemli bir kısmını binlerce yılın birikimi olan âdet, gelenek ve görenekler oluşturur. Cumhuriyetle birlikte üstündeki ölü toprağını atmak isteyen, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak gibi kendine ilerici bir hedef seçen Cumhuriyet ideolojisi yeni yetiştireceği insan tipi için öz kültüründen daha iyi bir kaynak görememiştir. Öz kültürün en has şekliyle barındığı yer ise Anadolu'dur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişen sanatçıların birçoğu Cumhuriyet'in hedefleri doğrultusunda sosyal sorumluluk ahdi ile Anadolu insanını tanımaya anlamaya ve anlatmaya gayret etmiştir. Ahmet Kutsi Tecer de bu sanatçılardan biridir.

Başlangıçta daha çok ferdi konuları halk şiiri formlarında işleyen Tecer, bir süre sonra sosyal temalara yönelir. O, Anadolu insanına üstten bakmaz, onu cahil, görgüsüz, bilgisiz görmez. Eserlerinde halka ait toplumsal değerleri, normları halkın diliyle çağdaş/Batı tarzı şiir üslubuyla dile getirir. Millî ve modern bir şiirin örneklerini verirken, halka da erdemlerini hatırlatır, gösterir. O tam manasıyla bir Cumhuriyet aydınıdır. Bu bildiriye Tecer'in şiirleri taranarak gelenek ve âdetlerimize ait unsurlar tespit edilmiştir. Halk şiirinde öteden beri var olan eğiticilik ve kültür aktarıcılığı yönü Tecer'in şiirlerine de yansımıştır. Amacımız geleneksel kültürel değerlerin modern sanata nasıl dönüştüğünü göstermektir.

Anahtar kelimeler: Ahmet Kutsi Tecer, Türk kültürü, gelenek, Cumhuriyet

### **OUR TRADITIONS AND CUSTOMS IN AHMET KUTSİ TECER'S POEMS**

Social values and norms has more sanction power on the public than the legal laws. In this sense, tradition and customs are the primary notions that forms the folklore/folk culture therefore, the folk itself. After the declaration of republic, republic ideology, that wants to throw off the dead soil off itself and sets a goal that is to rise above modern civilizations, could not see a better suited resource than its essence for the new type of person it is going to raise. Under these circumstances, seeing art as "individual and

---

\*Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü  
Osmaniye-TÜRKİYE cengizgoksen@osmaniye.edu.tr

venerable” and breaking apart from the society is not something a responsible person would do.

Tecer, who examines individual matters in folk poetry format in the beginning, heads towards social themes after a while. He does not look down on the Anatolian folks, does not see them as illetterate, uncouth, or ignorant. In his pieces, he expresses the social values and norms via colloquial language and contemporary/western style poetry. When he exemplifies a national and modern poem, he also reminds and shows its merits to people. He is highbrow in a strict sense. In this study, Tecer’s poems had been scanned through and notions that suit our culture had been established. Culture transmissivity and informativeness that has been seen for a long time in folk poetry were reflected on Tecer’s poems, as well. Our purpose is to show how traditional and cultural values transform into modern art.

Key words: Ahmet Kutsi Tecer, Turkish culture, tradition, republic

## GİRİŞ

Yirminci yüzyılın başlarında yaşadığı Balkan ve Birinci Dünya savaşlarıyla var olma mücadelesi veren Türk milleti, Kurtuluş Savaşı’yla istiklalini yeniden kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı’nı kazanan irade, Osmanlı Devleti’nin saltanata dayalı idari yapısının dönemin ihtiyaçlarını karşılamadığını görüp cumhuriyeti resmi yönetim biçimi olarak kabul etmiş, devletin adını Türkiye Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir. Cumhuriyet idaresine geçen devlet, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik vs. kendine her alanda yeni hedefler belirlemiştir. Bu hedeflerin temel felsefesi ise halkı ve devletiyle topyekûn bir kalkınma hamlesidir.

Her ideoloji ve yönetim anlayışı kendi insan tipini yetiştirmek ister. Cumhuriyetle birlikte kendi küllerinden dirilen Türk halkı ve genç Türk Cumhuriyeti de kendi ideolojisine, yönetim anlayışına uygun insan tipini yetiştirmek için harekete geçer. Bu insan tipini yetiştirirken manevi değerler konusunda millî kültüründen beslenirken maddi değerler konusunda Batı kaynaklı evrensel değerlerden beslenmeyi düstur edinmiştir. Yani Batı’ya ait evrensel ölçülerin içi millî değerlerle doldurulup şekillendirilmek istenmiştir. Bu yeni insan tipini yetiştirmede yöneticiler kadar eğitimciler, aydınlar ve sanatçılara da görev düşmüştür. Bu eğitimci, aydın ve sanatçılardan biri de hiç kuşkusuz Ahmet Kutsi Tecer’dir.

Tecer, Cumhuriyet’in istediği insan tipine ait değerleri şahsında toplarken, yaptıklarıyla halka örnek olur. Aynı zamanda, düşünce yazılarıyla, şiirleriyle ve tiyatrolarıyla yeni şiir ve sanat anlayışının da nasıl olması gerektiğini söyler ve örneklendirir. Tecer’in sanatı üslup itibarıyla Batı standartlarında olmakla birlikte yapı ve muhteva itibarıyla genel manada yerlidir. Tecer’in sanatının millî ve yerli olmasını sağlayan temel unsur ise onun binlerce yıllık bir birikimi olan Anadolu halk kültürü, halk edebiyatı,

halk sanatı, kısacası Anadolu insanının toplumsal ve kültürel değerlerinden beslenmiş olmasıdır. Bu bildiride Tecer'in birçok şiirinde işlediği gelenek ve âdetlerimiz tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma gerçekleştirilirken literatür tarama ve doküman analiz tekniği kullanılmıştır. Bazı şiirlerde birçok gelenek ve âdetimiz birlikte işlenmiştir. Bu tür şiirlerdeki unsurlar gösterilirken, bir yerde metin verildikten sonra, gereksiz tekrara düşmemek için ikinci bir yerde metinler verilmemiş, yalnızca şiirlerin adı belirtilmiştir.

Toplumsal değerler ve normlar, halkın üzerinde yasalardan daha güçlü yaptırım gücüne sahiptir. Bu bağlamda resmi yasalardan ziyade halkın yaşam tarzını, davranış biçimlerini şekillendiren toplumsal değerlerin ve normların önemli bir kısmını binlerce yılın birikimi olan âdet, gelenek ve görenekler oluşturur. Cumhuriyetle birlikte üstündeki ölü toprağını atmak isteyen, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak gibi kendine ilerici bir hedef seçen Cumhuriyet ideolojisi, yeni yetiştireceği insan tipi için öz kültüründen, folklorundan daha iyi bir kaynak görememiştir. Öz kültürün/folklorun en has şekliyle barındığı yer ise Anadolu'dur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişen sanatçıların birçoğu devletin hedefleri doğrultusunda sosyal sorumluluk ahdi ile Anadolu insanını tanımaya, anlamaya ve anlatmaya gayret etmiştir. Ahmet Kutsi Tecer de bu sanatkârlardan biridir. O, Anadolu insanına bazıları gibi üstten bakmaz; onu cahil görmez. Eserlerinde Anadolu insanının kıymet verdiği değerleri, normları onların kelimeleriyle dile getirir; bir yandan millî ve yerli şiirin/sanatın örneklerini verirken diğer yandan Anadolu halkına da erdemlerini hatırlatır, gösterir. Bu şartlarda sanatı "ferdi ve muhterem" olarak görüp toplumdan kopmak sosyal sorumluluk taşıyan birinin yapacağı iş değildir.

Yaşadığı dönemin kültürel, sosyal, politik ve ekonomik anlayışı, Tecer'in sanatkâr kişiliğinde tecessüm etmiştir. O, halk kültürüne ait değerleri, halk şiirini, halk musikisini, halk tiyatrosunu, köy seyirlik oyunlarını, halkın örf ve âdetlerini hülâsa Türk folklorunu Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürünün, sanatının ve edebiyatının temeli olarak kabul etmiştir (Özbalcı 1998: 76). Tecer'in kültür, dil ve sanatla ilgili düşünceleri, Sivas başta olmak üzere, Anadolu'da bizzat yaşayıp gördükleriyle şekillenmiştir. O, Türk kültürünün hayranıdır. Bu nedenle Türk folklorunu eserlerine kaynak olarak kabul eder ve şiirlerinin özü bu kaynaktan devşirdikleri ile şekillenir. Onu diğer memleketçi şairlerden farklı kılan taraf, folklorla yakın ilişkisi ve folklorik unsurlara şiirlerinde yer vermesidir. Ayrıca Batı şiirindeki gelişmelerden genel anlamda haberdar olan Tecer, bunu yerli ve millî olan halk şiiri ile sentezleyerek bir yanıyla modern diğer yanıyla millî şiire ulaşmak ister (Gökdemir 1987: 18; Doğan 1999: 137; Karageçi 2003: 16).

Başlangıçta halk şiirinin geleneksel formlarıyla daha çok ferdi konuları işleyen Tecer, bir süre sonra sosyal temalara yönelir. O, bazı Cumhuriyet aydınları gibi Anadolu insanına üstten bakmaz; Anadolu

insanındaki irfanın farkındadır. Eserlerinde halka ait toplumsal değerleri, modern şiirin gereklerine uygun bir üslupla dile getirir. O, hem yerli ve milli hem de modern şiirin örneklerini verir. Bu yönüyle kendini muasır medeniyet seviyesini yakalama bağlamında sorumlu hisseden bir Cumhuriyet aydınıdır.

Karageçi'nin tespitlerine göre, Mütareke döneminde şiire başlayan Tecer'in şiiri ilk yıllarda sevgi, aşk, ölüm, ayrılık gibi bireysel temalar bakımından oldukça zengindir. Daha sonraları tabiat, memleket manzaraları ve halk hayatını şiire yansıtmıştır. Şiirlerinde işlediği temalar bireysel ve sosyal olarak gruplandırıldığında onun hemen hemen akla gelebilecek her konuda şiir yazdığı görülecektir. Aşk ve sevgi, ölüm ve yaşlılık duygusu, sıla hasreti, çocukluk günleri, yaşama sevinci, memleket sevgisi, kahramanlık duygusu, yoksul ve çaresiz insanlar, tabiat sevgisi, çocuk ve anne Tecer'in şiirlerinde özellikle işlediği temalardır (Karageçi 2003: 83).

Tecer, 66 yıllık hayatında Türk halk bilimi ve halk kültürüne ait ürünleri ve değerleri sadece araştırıp, bulup, ortaya çıkarmakla (Karageçi 2003:7) kalmamış, aynı zamanda bu değerleri sanatına da kaynak yapmıştır. Piyesleri yanında birçok şiirinin muhtevası halk kültüründen beslenmektedir. Bu yüzden olsa gerek, Tecer'in şiirleri tema bakımından oldukça zengindir. Onun sadece halk kültürü açısından işlediği temalar bile aşağıda görüleceği üzere oldukça çeşitlidir. Toplumsal değerler açısından Tecer'in kendi adı soyadı gibi, şiirlerinin birçoğunun adı bile başlı başına Türk halk kültürünün kodlarını yansıtması bakımından önem arz eder. Birçok şiirin başlığı ya bir şehrimizle ya bir geleneğimizle ya da bir âdetimizle ilgilidir.

TDK, (2005: 22, 741), Örnek (1971: 13; 1995: 124), Polat (2008: 50, 53), Ülken (1969: 3), Öztürk (2009: 29), Artun 2013: 142), Nirun-Özönder (1990: 262), Karataş (2007: 174), Akalın (1984: 118-119) tarafından yapılan tanımlardan hareketle gelenek ve âdet kavramlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça zordur. Her iki kavram da temelde kuşaktan kuşağa aktarılan, toplum tarafından kabullenilmiş ve toplumun üzerinde yaptırım gücü olan tutum ve davranışları içermektedir. Örnek ve Artun'a göre gelenekler, âdetlere oranla toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde daha önemli rol oynarken (Örnek 1995: 126; Artun 2013: 145), Ülken, Nirun-Özönder'e göre yaygınlık ve müeyyidelerin kuvveti açısından âdetler geleneklerden kuvvetlidirler (Ülken 1969: 3; Nirun-Özönder 1990: 262). Bu durumdan dolayı âdetler ve gelenekler çalışmamızda birlikte değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Tecer'in şiirleri, gelenek ve âdetlerimiz bağlamında sadece muhtevaları açısından değerlendirilmiştir. Ancak Tecer'in şiirleri şekil/yapı bakımından da halk şiirinden birçok unsur taşımaktadır. Tecer, şiirlerinde genellikle âşıklık geleneğine ait koşma, güzelleme, semai, deyişme/atışma şekil ve türlerini kullanmıştır.

Öztelli'ye göre Tecer, folklorumuzun aydınlarca unutulduğu, daha doğrusu Türk folklorunun, halk edebiyatının daha dikkati çekmediği bir dönemde ona layık olan ilgiyi gösteren ilk sanatçıdır. Edebiyat öğretmeni olarak görev yaptığı Sivas'ta 1931 yılında Türkiye'de ilk olarak Halk Şairleri Bayramı'nı düzenler. Ankara Halk Evleri Genel Merkezi tarafından neşredilen "Ülkü" dergisini yönetirken, bu dergide halk edebiyatına, halk müziğine ve folklorla yer verir. Bu davranış öteki halk evleri dergilerine örnek olur, otuz kadar dergi de aynı yolu tutar. Böylece yurttan geniş bir derleme çalışması gelişmeye başlar. Tecer, bu yolda bir yol göstericilik yapar (Karageçi 2003: 9). Tecer, Cumhuriyet'in halk kültürü politikalarına sıkı sıkıya bağlı bir aydın olarak sürekli halk kültürünü araştırmış, halk şairlerine sahip çıkmış, onların meseleleriyle yakından ilgilenerek seslerini duyurmalarına önayak olmuştur (Öztelli 1967; Karageçi 2003: 64). Ayrıca eserlerinde folklorlardan faydalanma konusunda kendinden sonra gelenlere örnek olmuştur. Kendinden sonra folklorlardan beslenen birçok şair ve nasirimizin varlığı onun bu gayretinde başarılı olduğunu gösterir.

Gökdemir'e göre, Tecer ve nesli 10. yıl gençliği diye isimlendirilebilecek, Cumhuriyet'in en samimi ve en heyecanlı genç aydınlar neslini teşkil eder. Tecer, bu bağlılığını ömrünün sonuna kadar devam ettirmiştir. Cumhuriyet'in resmi görüş ve telkinlerinin dışına taşmamıştır. Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde Türkiye'yi muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak onun değişmez ideali olmuştur. Başkaca bir doktrin ve ideolojiye bağlanmamış, bu idealinin doğruluğundan şüphe etmemiştir (Karageçi 2003: 10; Gökdemir 1987: 7).

Demiralp'a göre, Tecer, hayatı boyunca halktan ayrılmamış, halkın yaşantısındaki çileyi, folkloru şiirlerine maya yapmıştır. Halktaki görünmez yüceliği sezme, duymaya çalışmıştır. Onun için Tecer bir halk ozanıdır. O, çok sevdiği halkını her fırsatta eserlerinde işlemiştir. Onlar için koşmuş, başını onların sinesinde dinlendirmiştir. Hayatın en büyük tadını, onların içinde olduğu zaman duymuştur. Yorgunluğunu onların içinde unutmuştur (Demiralp 1988: XV).

Tecer'in bütün amacı Cumhuriyet rejiminin isteği doğrultusunda, halkta yaşayan yozlaşmamış değerlerle çağdaş kültür ve medeniyetin değerlerini her kesimden insanımızı sağlam sarsılmaz bir insan ve toplum bilinci çevresinde toplamaktır (Özbalcı 1998: 101; Karageçi 2003: 77-78). Bu bakış açısıyla değerlendirdiğimizde Tecer'in cumhuriyetin bir misyoneri olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyet döneminde memleketçi ve Anadoluçu çizgide eser veren şairlerden folklorlardan faydalanmasıyla ayrılan Tecer, hiçbir zaman Anadolu'yu masa başından tasvir eden itibari metinler oluşturmamıştır (Timuroğlu 1980: Karageçi 2003: 77-78).

Tecer'in halk kültürüne eğilmesi ve halk şiirinden faydalanması 1930 yılından sonra gittiği Sivas'ta karşılaştığı folklor ve halk kültürü sayesinde

olmuştur. Tecer'in 1940'tan sonra yayınladığı şiirleri, folklorla iyice yaslandığı halde, folkloru şiirinde ustaca kullanamayan bir şair olarak görülür. Tecer'in gayesi bir Karacaoğlan olmak, hele hele folklor malzemelerini olduğu gibi şiirine, sanatına yansıtmak değildi. Tecer, o malzemeyi tanıyıp kullanan fakat kendi çağının şiirini yazan şair oldu. Onu aynı konuda şiir yazarlardan ayıran taraf şiirlerindeki ses zenginliği ve söyleyiş güzelliğidir. (Özbalcı 1998: 105; Karageçi 2003: 78)

Tecer'in eserlerinde kaynak olarak halk kültürüne yönelmesi Anadolu insanını ve halk kültürünü tanımasıyla başlar. Bu durumu kendisi şöyle anlatmıştır:

*“Üniversiteli bir gençtim. Edebiyata da ilgim vardı. Bazı mecmualarda şiirlerimi neşretmiştim. Bir aile ziyareti için Denizli'ye gitmiştim. Bir gün, civarda dolaşırken, biraz dinlenmek için ırmak kıyısında oturmuşuk, yanımızda köylüler de vardı. Orada şen fıkralar, eğlenceli hikâyeler söylediler. Bir tanesi de beyitler okudu. Bunlar mükemmel dizilmiş, ölçülü, kafiyeli sözlerdi. Hayretimi saklayamadım.”*

*Hevesli yeni bir öğretemdim. Sivasta bulunuyordum. İlk önce muhitin zengin halk kültürü dikkatimi çekti. Halk şairleri bayramı yapıldı. Halk şairleri ile biraraya geldik. Günlerce bize olgun sanatlarının örneklerini verdiler. Coştular, coşturdular. Köklü mütekamil bir kültür mahsulü olan bu gümrah çağültü ve ışıtlı bir su gibi akan şiir tezahürünün önünde hayranlık duydum. Onların bu derece yakınlıkla, muhabbetle yarattıkları şiir havasına bende kendimce bir şey katamaz mıydım? İşte bizim şiirlerimizin de konuştuğumuz gibi bir dili, hatta onlarınkine yakın bir şekli vardı. Ben de aralıkta bir, dilimin ucuna kadar gelen şiirleri okumak istiyordum. Birkaç kere yutkundum. Mısralar damarıma yapışıp kalıyordu. Bir türlü okuyamadım. Kendi kendime Acaba dedim biz bu insanlar için söylemiyor muyuz?” (Çevirme 1992: 5)*

Tecer, ömrü boyunca Anadolu'da gördüğü Türk halk kültüründen hiç vazgeçmedi. Bu anlayış Cumhuriyet'in Anadolu kültürüne verdiği önemle birleşince, onu halk bilimi araştırmalarına yöneltmiştir. Halk ozanlarının önünü açan, halk danslarının kente gelmesini sağlayan, halk gösterilerinin tiyatromuzda temel alınmasını başlatan çalışmaları bugün artık birer başvuru araştırması niteliğindedir. Onun tiyatrolarında, şiirlerinde konuşma dilinin tadı, Anadolu etkisi ve sevgisi iç içe geçmiştir (Tecer 2009: 9). Şiirleri incelendiğinde birçok şiiri Anadolu'nun kültürel değerlerinin işlendiği ve yansıdığı birer tablo gibidir. Onun şiirinde en çok dikkati çeken yönlerden biri memleket görüntüleridir. Birçok şiirinde memleketin bir başka köşesine ayna tutulmuştur. Toplu bir yaşayışın kaynaştırdığı müşterek hisler, yine müşterek bir zevkin mahsulü nağmeler halinde fıskırır. Beşikten beri duyduğumuz o tatlı ninnilerden tutun da çocukluk, gençlik ve olgunluk çağları gibi hayatın birçok safhalarına mahsus o türlü türlü nağmeler, türküler, oyunlar hep bu suretle meydana gelmiş eserlerdir (Demiralp 1988: 45).

Tecer'in kızı Leyla Tecer tarafından hazırlanan bütün şiirleri incelediğimizde, âşıklık geleneği, konar göçerlik, sözlü anlatım türleri, el sanatları, halk inançları, sosyal ve kültürel değerler, ölüm âdetleri, tarımsal âdetlerle ilgili unsurlar ya doğrudan konu ya da dolaylı olarak şiirlere yansımıştır. Halk kültürüne ait bu geleneksel unsurlar içinde ise Tecer'i en özel ve kendi gibi memleketçi şairler içinde farklı kılan yönü Türk halk şiirine ait unsurlardır.

Tecer, Çamlıbel'in Sanat şiirinde "yazılmamış bir destan" olarak gördüğü Anadolu'nun şiirini/destanını modern bir anlayışla yazmaya çalışmıştır. Onun tüm şiir kaynağı, dil ve sosyal temalar da dahil olmak üzere, halk edebiyatında yatar (Karageçi 2003: 7). Anadolu insanının hayatına dair edindiği izlenimleri, kültürel değerleri yine ona ait dille çağdaş bir bakış açısıyla bazen bir destan, bazen bir türkü formatında dile getirmiştir. Bu bağlamda, gelenek veya âdetlerimizle ilgili olarak onun şiirlerinde en çok Türk halk şiirine ait unsurları kullandığını söyleyebiliriz.

### TÜRK HALK ŞİİRİNE AİT UNSURLAR

Yukarı ve aşağıdaki kendi ifadelerinde de belirtildiği üzere, Tecer'in sanat ve edebiyat çizgisinin yapı ve muhtevasını Anadolu'da gördükleri şekillendirir. Özellikle Sivas'ta geçirdiği dört yıl (1930-1934) Tecer için bir dönüm noktası olmuştur. Halk kültürünün ve folklorun en doğal biçimde yaşandığı bir şehir olan Sivas, onun sanat anlayışının ve düşünce dünyasının şekillenmesinde, geleneksel yaşam şekillerini, halkın örf , âdet, gelenek ve göreneklerini içselleştirmesinde canlı bir kaynak olmuş (Karageçi 2003: 2), halk şiiri geleneğini tanımasını, folkloru yeni bir iklim gibi keşfetmesini sağlamıştır (Tanpınar 1977: 112).

Tecer, şiirlerinde Türk halk şiiri geleneğine ait hem biçim hem muhteva unsurlarını kullanır. O şiirlerinde biçim bakımından âşıklık geleneğindeki koşma, destan ve mâni formlarından faydalanırken, ağıt, türkü, deyişme, ninni, güzelleme türlerinde 7, 8, 11'li hece vezniyle yazdığı şiirler başı çekmektedir. Bu biçim ve türlerdeki birçok şiirinin son dördlüğünde âşıklar gibi adını tapşırır. Şiirlerinin geneli halk şiiri formunda olduğundan yukarıda belirttiğimiz tür ve biçimleri genel manada örnekleme yoluna gitmeyeceğiz. Ancak hususi bir kısım unsurları göstereceğiz. Örneğin **Karıma Deyiş** (Tecer 2009: 240) adlı şiirinin ilk dördlüğü âşıklık geleneğindeki dedim dedi'li şiir türünün örneği gibidir. Bu şiirin son dördlüğünde ise şair âşıklar gibi adını tapşırıştır.

*Beni büyüleyen nedir bil, dedim  
Bilmedin: O sıcak sıcak hallerin!  
Beni bülbül eden nedir bil, dedim!  
Bilmedin: O kucak kucak güllerin!*

...

*Herkesin talihi kendi cezası  
Bülbülün çektiği dil belası  
Tecer'im ayrılık olmaz olası  
Sazın kırık, saçak saçak tellerin!*

Tanpınar'a göre, Tecer, hece veznini bir vezin kemaline erıştiren, Türk şiirine yepyeni bir yapıda ve zevkte eserler vermeğe muvaffak olmuş

şairlerdendir. O, koşma şeklini rediften ve mazmundan kurtararak ona bir buluştan değil, bir bütünlüğün ayrılmaz uzuvları olan mısralardan yapılmış bir terkip kıymetini vermiştir. Bizde şiirin form ile olan münasebetini yahut ayniyetini ilk iddia eden şair Tecer'dir (Tanpınar 1977: 27). Tecer, koşmayı redif denilen kafiye sisteminden kurtararak modernleştirmiştir (Tanpınar 1977: 112). Onun şiirlerinin genelinde 11'li hece ölçüsünü ve koşma tarzını kullanmış olması şüphesiz ki bu tesadüf değildir. Onun halk şairi ile bir alış-verişinin sonucudur (Çevirme 1992: 40).

Tecer halk şiiri tarzında yazmasıyla ilgili olarak şunları söyler: “*Taklit kayıtsız şartsız kötüdür. Halk şairlerini taklit ederek yazılan şeyler bu kategoriye girer. Benim demek istediğim başka bir şey... Halk şairinin dayandığı halk kültürüne eğilmek, onun bu kaynaktan faydalandığı gibi, faydalanabilmek...*

*Folklordan yararlandım. Bazı şiirlerimde yeni bir eda bulunduğunu sanıyorum. Belki bunu istediğim kadar gerçekleştiremedim. Fakat sanatkârlara bu yolu işaret etmiş bulunuyorum. Bu çeşit denemelerimde bazen kullandığım dil, başkalarını âdeta şaşırttı. Bu da gösterir ki biz henüz dilimizin bütün imkânlarını iyi tanımıyoruz.”* (Doğan 1999: 143; Baydar 1955: 6).

Tecer, şiirle ilgili görüşlerini paylaştığı bir yazısında, klişelerden sakınmak suretiyle halk edebiyatı dilinin edebi materyal olabileceğini, halk edebiyatı dilinin henüz işlenmemiş birçok imkânlar sunduğunu, bu imkânların edebi umumi dilin zenginleşmesini ve gelişmesini sağlayabileceğini belirtir (Doğan 1999:138; Tecer 1938). Bu manada Tecer, halk edebiyatı dilinin sunduğunu düşündüğü yeni imkânlar çerçevesinde umumi şiir dilini geliştirmeye, yeni bir söyleyiş yakalamaya çalışmıştır. Bu durumda, Tecer'in şiiri, halk şiiri geleneğinin modernizminden kaynaklanmaktadır (Doğan 1999: 139).

Tecer, halk kültüründen ve halk şiirinden devşirdiği zengin motiflerle şiirini süslemiş, en çok saz şiirinden yararlanmış. Koşma ve türkü tarzında yazdığı şiirlerle yeni bir duyarlılığın temsilcisi olmuştur. Özellikle Ördek Ağıtı, Halay, Güreş, Çal Bağlamacı, Afyon Destanı, Mersin Destanı, İzmir Üzerine: Güzelleme, Bağlamacıya, İzciye Ögüt gibi şiirlerinde saz şiirinin gerek söyleyiş gerekse şekil özellikleri kendisini gösterir. Saz şiirindeki “tapşırma” geleneğinden bir âşık gibi faydalanmıştır (Karageçi 2003: 189).

Tecer, şekil yanında muhteva bakımından da halk şiiri geleneğinden ciddi şekilde beslenir. Bu tür şiirlerin en güzellerinden biri **Bağlamacıya** (Tecer 2009: 111) adlı destan formundaki şiirdir. Bu şiirde, şairname gibi birçok âşığın, Dertli, Emrah, Ruhsatî, Gevheri, Seyranî, Sümmanî, Seyrani, Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu, adları, bu âşıkların özellikleri, şiirlerini yazdıkları biçim ve türler zikredilir.



*Çal bağlamacı çal, eski türküler,  
Dirilt namelerini ataların  
Dertli, Emrah, Ruhsat dile gelsin  
Duyur sesini eski ustaların*

*Gevheri, Seyrani, Sümmani'yi an  
Ömer gibi ağla, Kerem gibi yan,  
Şakısın dilinde Karacaoğlan  
Bağlaman şenliğidir odaların*

*Çal, söyle bir türkü uzun havadan  
Bir varsağı çağır, sonra bir destan*

*Arkadan yine bir Karacaoğlan,  
Günahsa boynuma hep kadalının*

*Yiğitler silkinip ata binende  
Koroğlu'nun ruhu canlanır bende  
Bu türküyü söyler baban deden de  
Sen de destancısı ol bu dağların*

*Hani Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu  
Küsmüş parmakları, sazları yaşlı  
Çal ozanların aşıkların nesli  
Duyur sesini eski ustaların*

**Kaybolan Ses** (Tecer 2009: 74) şiiri “Kerem’i anarken” epikrafiyla bir taraftan Kerem ile Aslı hikâyesini hatırlatırken, diğer taraftan dağların Anadolu Türk kültürü ve coğrafyası içindeki konumuna dikkat çekmektedir.

*Ne zaman düşünsem sizi titrerim,  
Yaşlı dağlar, yüzü gülmeyen dağlar!  
Bu dağlar içinde bir yer var derim,  
Orada kaybolan bir ses var, ağlar.*

*Hey bu dağlar yalçın, karanlık, derin!  
Ne bir geçit verir ne sıcak bir in.  
Gün battığı zaman sarp tepelerin  
Üstünden bir kartal geçer, o kadar...*

**Karadeniz Türküsü**’yle (Tecer 2009: 105) Doğu Karadeniz bölgesinde mani biçiminde söylenen türkülere atıf yapılırken, Karadeniz denilince herkesin aklına gelen deniz, taka ve reis üçlüsü şiire konu edilmiştir.

*Ali Reisi'in takası  
Hey... binesi de akası  
Yoktur denizin şakası,  
Benim gönlüm de öyledir  
....*

*Yaşa Ali Reis yaşa  
Yelkeni açalım başa  
İnelim Rize'den aşağı  
Benim yolumda öyledir*

Şeyh Galib’in “düştü” redifli ünlü gazelinde “O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kale-i kâm / Bize hisse-i mahabbet dil-i pâre pâre düştü” şeklinde belirttiği üzere, Anadolu insanın bahtına çok zaman acı, hasret, göz yaşsı düşmüştür. Onca türkümüzün kahir ekseriyeti acı olaylar üzerine yakılmış ağıtlardan oluşur. Tecer’in gördüğü Anadolu onlarca yıl savaşta, milyonlarca gencini/canını toprağa vermiş, yol gözleyen, aç, bî-ilaç, bir Anadolu’dur.

**Düğün Ağdı** (Tecer 2009: 109) şiiri türkü olmasa da halk şiiri geleneğimizde görülen en eski türlerden biri olan ağıttır. Ağıt yakmak, ölüm âdetlerimizden biridir. Aynı zamanda ölüm merasimlerinde ağıtçı bulunması da âdetlerimizdendir. Ayrıca bu şiir, ölüm haberini duyurmak için sela vermek, mezar yaptırmak, mezarlığın yol üstünde olması, ölüm anında ve sonrasında Yasin okumak, ağıt söylemek gibi ölüm âdetlerimizin birçoğunun dile getirildiği bir şiirdir. Bunun yanında ölen kızın nişanlı olması hasebiyle, kına gecesi söylenen kına ağıtı, düğünlerde davul çalınması, geline tel duvak takılması, gelinin ata binmesi gibi düğün âdetlerine de atıflar yapılmıştır.

- Uyan, Eminem uyan,  
Şakınsın sesin.  
- Gözlerim kararıyor,  
Anne nerdesin?

- Kalk kalk yeni yavuklun  
Böyle görmesin.  
- Söyleyin başkasına  
Gönül vermesin.

Öğle oldu selalar,  
Verilegelsin.  
Mezarlıkta yol üstü  
Hazırlandı sin.

Kızlar ağıt okudu,  
Haflızlar Yasin.  
Ecel gelmiş, Emine,  
Emine netsin?

**Ördek Ağıdı** (Tecer, 110), ağıt yakma geleneğimizin görüldüğü bir başka şiirdir. Burada ağıt insan için değil hayvan içindir. Tecer, yeşil başlı ördeklerin binlerce kilometre uzaklardan gelip, güvenli bir yer olarak göllerde bulunan sazlıklara çaresiz sığınmalarını, kendilerini bekleyen avcılarının kandırmalarına bağlı acı sonlarını ağıt formunda dile getirmiştir. Türkülerde olduğu gibi bu ağıtın son mısraları tekrarlamıştır. Ağıt yakma yanında, avcılarının, sazlıklara sinme, mühre (çağrıcu kuş) ile av yapma âdetlerine de atıf yapılmıştır.

Göllere düşen ördekler  
Sazlara düşen ördekler  
Yeşiller hep yeşiller  
Avcı yollarını bekler

Yükseklerde eğleşirler  
Kuğul kuğul söyleşirler  
Yeşiller hepsi yeşiller  
Avcı yollarını bekler

...

Suları dondurur ayaz  
İnim inim avaz avaz  
İnler sazlar ördek kaçmaz  
Avcı yollarını bekler

Gökten çekilirken Zühre  
Ördekleri çeker mühre  
Ya çiftliğe yahut şehre  
Ahçı yollarını bekler

**Köyde Bir Garip İhtiyar** (Tecer 2009: 106) şiiri de bir ağıt olup, temel toplumsal sorunlarımızdan biri olan kan davası geleneğini işlemektedir.

Çömelip yolun üstüne  
Ağladı ağladı gitti  
Vurulan oğlu üstüne  
İçini dağladı gitti  
Köyde garip bir ihtiyar  
Ne konuşur ne duyar  
Ne oğul, ne uşak, ne yar

Öcünü zağladı gitti  
Tüfeği almış destine  
Yürür gece üstüne  
Vuramı vurmak kastına  
Çarığı bağladı gitti.

Geçmişten bugüne, ölümden sonra halk şiirinde ve müziğindeki en içli türküler belki de askerlikle ilgili türkülerdir. İnsanımız ölümü, “Ölüm Allah’ın emri / Ayrılık olmasaydı” mısralarıyla tanımlamıştır. Askerliğin temeli ise ölümlerle eş görülen ayrılıktır. Tecer, **Heno’nun Gözleri Yolda** (Tecer 2009: 107) şiirinde askere giden erkeğin sılada kalan eş ve çocuklarının âdeta fotoğrafını çeker. Bu tür şiirler aynı zamanda Anadolu’da türkülerimizin çıkış hikâyesinin de resmidir. Hepimizin severek dinlediğimiz ve söylediğimiz türkülerin çoğu aşağıdaki şiirlerde görüldüğü üzere yaşanan acılar ve çekilen ıstıraplara bağlı olarak yakılmış ağıtlardır. Bu bağlamda bu tür şiirlerle türkülerimizin de nasıl ortaya çıktığını müşahade ediyoruz.

*Heno'nun evinin yolu  
Çıkar kayaya kayaya  
Bebelere kızı oğlu  
Gezer ağlaya ağlaya*

*Heno'nun gözleri yolda  
Ne parada ne de pulda  
El evinde sağda solda  
Gezer söyler, türkü maya*

*Heno'nun eri askerde  
Uzakta kim bilir nerde  
Düşünde görür bir yerde  
O yeri bilen var mı ya?*

Tecer'in şiirleri içinde ağıt/türkü yakma örneği olarak görebileceğimiz bir başka şiir **Deli Kız'ın Türküsü** (Tecer 2009: 118)'dür.

*Çıkarım nişanlım geliyor diye  
Henüz ötüşürken köyde horozlar  
Girerim yastığım bekliyor diye  
Geç vakit meradan dönerken yozlar.*

Şimdilerde, maalesef özellikle eğitilmiş kesimde pek görülmesi de çoğu zaman cahil olarak gördüğümüz kırsal kesimde yaşayan insanların irfani geleneklerinden olan ninni söyleme geleneği Türk çocuğunun millî ve manevi değerlerine, kültürüne sahip çıkması için daha beşikteyken çalınan mayadır. Şiirlerinde halk hayatına ve kültürüne ait her şeyi konu etmiş bir insanın, dil, kültür ve edebiyatımız için böylesine önemli bir türü ve eylemi unutulması beklenemezdi. Tecer, **Bebeği İncinen Çocuğa Ninni** (Tecer 2009: 188) şiirinde çocukların fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı bir şekilde büyümeleri ve yetişmeleri için vazgeçilmez değerlerimizden biri olan çocuk oyunlarıyla ninniye aynı şiirde buluşturmuştur.

*Üzülme, ağlama yavrum,  
Onu ben iyi ederim  
Bebek sen de gözünü yum  
Uyu derin derin  
Yetişir ama, ağlama  
Sen uyu, bebek uyusun*

*Dargın mı bakalım sana  
Niye ağlıyorsun  
Haydi uyu yavrum, gece  
Bütün acıları örter  
Sen de bir gün büyüyünce  
Beni düşün, yeter.*

**Nenni Nenni** (Tecer 2009: 183) başlıklı bir başka ninnisinde ise özellikle çocuk oyunları, masal, halk hikâyesi, bilmece gibi türlerde sıkça karşımıza çıkan tekerleme söyleme geleneğinden faydalanır.

*Yum yum gözünü  
Nurlu bir düşe  
Göster yüzünü  
Yarın güneşe  
Eve ver neşe  
Nenni nenni.*

*Vatan bir beşik  
Ağacı meşe  
Boyu gelişik  
Boyası tirşe  
Türküsü neşe  
Nenni, neni.*

**Es Kabayelim Es** (Tecer 2009: 116-117), **Sofra** (Tecer 2009: 123-125), **Yol** (Tecer 2009: 119-120), **Köy Odası** (Tecer 2009: 126-128), **Eski Günler** (Tecer 2009: 121-122) şiirlerinin karşılıklı söyleşmeye dayalı yapısı,

âşik şiirinde görülen deyişme/atışma tarzının yansımasıdır. Adı geçen şiirlere ait metinler aşağıda farklı konularda verildiği için burada sadece adları verilmiştir.

**Ördek Ağdı** (Tecer 2009: 110), **Arabadaki Çocuğa Türkü** (Tecer 2009: 185), **Hasta Çocuğa Türkü** (Tecer 2009: 189), **Havacıya Türkü** (Tecer 2009: 194) şiirlerinin dörtlüklerinin son mısraları bazı türkülerdeki gibi tekrarlanmıştır. Benzer bir durum **Orda Bir Köy Var Uzakta** (Tecer 2009: 95), **Nola** (Tecer 2009: 97), **Karadeniz Türküsü** (Tecer 2009: 105) şiirleri için de düşünülebilir. Bu şiirlerin dörtlüklerinin son mısraları da âdeta bağlama/nakarât mısralar gibidir. **Ördek Ağdı**'nın metni yukarıda verilmiştir. Bağlama mısralara ikinci bir örnek olarak **Arabadaki Çocuğa Türkü** (Tecer 2009: 185) şiirinin ilk ve son dörtlüğü aşağıdaki gibidir.

*Bu hava, bu yağmur, bu toprak  
Bu güneş, yavrum, ona iyi bak,  
Hepsi güzel, hesi senin olacak  
Büyüdüğün zaman*

...

*Koşmak, oynamak senin hakkın  
Yeşil çimenlere basma sakın  
Bir gün de altında beni ararsın  
Büyüdüğün zaman*

Tecer'in folklorla ve halk şiirine yönelmesi, Anadolu'da gördükleri ve yaşadıklarına bağlı olarak duygusal bir yaklaşımın sonucu değildir. Bu eylem, temeli olan, bilinçli bir tercihtir. Bu tercihte onun Cumhuriyet ideolojisine, Atatürk'e ve yeni Türk devletinin kültür politikasına gönülden bağlılığının da büyük payı vardır (Karageçi 2003: 169). Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikasını sanat ve edebiyatta hâkim kılmak için gayet akılcı bir tavırla halk hayatından beslenip, halkın diliyle çağdaş bir söyleyişle yeni bir şiir dili meydana getirmeye çalışmıştır.

Tecer'in şiirlerinde halk şiiriyle ilgili en önemli unsur belki de dildir. Onun dili, usta halk şairlerinin diline benzer, hiçbir zorlama olmadan, pınardan suyun akışı gibi dökülür. Dizelerdeki kelimeler halkın günlük dilinden seçilmiş, bir çobanın arkasına kendiliğinden dizilen koyunlar gibi âdeta sıralanmışlardır.

Tecer'in şiirlerinde halk şiiri geleneğiyle muhteva bakımından benzerlik ve ortaklık gösteren temel temalardan biri de tabiata ait unsurlardır. Dağ, ağaç, toprak, rüzgâr, yağmur, yaz, bahar, kuşlar, böcekler gibi halk hayatının parçası olan tabiatla ilgili birçok unsur Tecer'in şiirlerinde işlenmiştir.

## **HALK ANLATMALARINA AİT TÜRLER**

Tecer'in şiirlerinde geleneksel kültürel değerlerimizle ilgili unsurlardan biri de halk anlatmalarına ait türlerdir. Halk anlatmaları türleri içinde ise masal, tekerleme ve halk hikâyesine ait unsurlar başı çekmektedir. Bunun yanında efsane, atasözü ve deyim diğer türlerdir. Elektronik ve dijital iletişim araçlarının olmadığı, sözlü kültürün ve iletişimin daha hâkim olduğu

geçmiş gündelik hayatımızı dikkate aldığımızda, Tecer'in şiirleri arasında masala ait unsurların daha fazla yer alması gayet normaldir. Çünkü şunu gayet iyi biliyoruz. Geçen yüzyılın son çeyreğine kadar yalnız kırsal kesimde değil, şehirlerde bile özellikle çocuk ve kadın meclislerinin en vazgeçilmez eğlence ve eğitim biçimlerinden biri masal anlatmaktı. Benzer bir durumu halk hikâyeleri için de söyleyebiliriz. Halk hikâyeleri, köy odaları, âşık kahveleri ve düğünlerde daha çok erkek meclislerindeki anlatımı yanında, halk kitapları formundaki basılmış şekilleriyle de herkese ulaşma imkânı bulmuştur.

**Masal Ya Da Nigar'la Hünkâr** (Tecer 2009: 237) şiiri adıyla bile masal ve halk hikâyesini çağrıştırmaktadır. Açıkça görüldüğü üzere şiir masallara mahsus bir girişle başladıktan sonra halk hikâyesine dönüşerek Hünkâr ile Nigar'ın aşkını anlatır. Şiir baştan sona bir masal atmosferinde devam ettikten sonra âşıklık geleneğinde âşıkların diyar diyar gezip âşıklık yapmalarına ve halk hikâyesi anlatmalarına atıf yapılarak sona erer.

*Bir varmış bir yokmuş:bir genç kız varmış  
Her sabah saçını tararmış rüzgâr.  
Her seherde tenhada sesler duymuş  
Onu yavaşçacık çağırırımış: Nigar*

...

*Böyle gelmiş geçmiş günler geceler  
Kulağına dolmuş sesler heceler  
Etrafını sarmış cinler, cüceler  
Ne büyü, ne tütsü, ne em etmiş kar*

*Gönülden gönüle ırmak bir yol olmuş  
Hünkâr da gün günden sararmış solmuş  
Bir sabah saraydan o da kaybolmuş  
Ve gitmiş nereye gittiyse o yar*

*Kim bilir nereye gitmiş bu canlar?  
Eskiden çıkmamış bu yazanlar  
Köy köy dolaşmış bütün ozanlar  
Bu masal onlardan kalmış yadigâr*

**Ağaçla Sarmaşık** (Tecer 2009: 176) şiirinde ise Darüşşifa ile ilgili bir efsane masal üslubuyla işlenmiştir.

*Burada bu eski Darüşşifa'da  
Birbirine âşık iki genç varmış  
Kızın bulunduğu yerde loş bir oda  
Oğlanın kaldığı yer daha darmış*

....

**Ocak Başında** (Tecer 2009: 59) şiirinde eskiden ocak başlarında anlatılan masallara ve memoralara atıf yapılmıştır.

*Bir akşam yavaşça çalınır odan  
Eşyaya bir nabız gelir ansızın  
Doğrulup üşüyen yastıklarından  
Kapıyı bir titrek elle açarsın*

...

*Ve hayal dönerken cehennemine  
Ardından kapıyı kapat da yine  
Ocağın önünde kendi kendine  
Sessiz, ellerine bakarak ısın.*

**Sayıklama** (Tecer 2009: 53) ve **Çıkmaz Aylar** (Tecer 2009: 36) şiirleri benzer seslerin kullanımı sebebiyle tekerlemeyi hatırlatırken, gayet masalimsi bir kelime grubu ve üslupla yazılmışlardır. “Çıkmaz Aylar” şiiri ayrıca, şubat ayının 28 veya 29 çekmesinden dolayı, “doğmaz ayın on dokuzu, çıkmaz ayın son çarşambası” gibi deyimleşmiş bir inancı da hatırlatmaktadır. Aynı zamanda ahir Çarşamba inancı da akla gelmektedir.

*Önümden bir su akıyor,  
İçinden biri bakıyor...*

*Önümden geçiyor alay  
Kapısı açık bir saray...*

*Önümden geçiyor ordu  
Süvariler birden durdu,*

*Önümden geçiyor sultan  
Baş açık, yalnayak, üryan...*

...

## ÇIKMAZ AYLAR

*Bahtım, bahtım, ne açıksın!  
Hele çıkmaz aylar çıksın*

*Bahtım, bahtım ne güzelsin!  
Hele çıkmaz aylar gelsin,*

*Bana alaylar getirsin  
Sana saraylar getirsin*

*Bahtım bahtım, ne beyazsın!  
Güzel ay neye çıkmazsın?*

**Çay Vakti** (Tecer 2009: 67) şiirinde, halk arasında adı en yaygın biçimde bilinen halk hikâyelerinden Kerem ile Aslı hikâyesine atıf yapılmış, hikâyenin baş kahramanı Kerem'in ve arkadaşı Sofu'nun adları zikredilmiştir. Ayrıca toplumumuzda, özellikle ev hanımları arasında görülen, ikinci vakti çay içme âdeti de dile getirilmiştir.

*Elveda bugünden böyle mahallem  
Razıyım yollarda sürünüp ölem  
Dağlar yol ver, benim bugünkü Kerem  
Sofu'yla bir başka yurda göçelim*

*Gezerken hulyamda Mısır'ı Hindi  
Ansızın yüzüme bir buğu indi  
Bugün de demlenmiş vakit ikinci  
Şu tasta uyuşan çaydan içelim*

**Seyit Gazi'ye Adak** (Tecer 2009: 167) şiirinde halk anlatmalarından efsane ve masal türlerine ait unsurlar görüyoruz. İlk dördlükte Erdek'e gelip de Seyit Gazi'yi ziyaret etmeyenlerin muratlarına eremediğini, ziyaret edenlerinse dileklerinin gerçekleştiği belirtilmiştir.

*Erdek'e gelenler Seyit Gazi'ye  
Çıkmazsa sevgilim muradı olmaz  
Ben seni daha çok seveyim diye  
Seninle buraya gelelim her yaz*

...

*Buraya gelirdik her yaz ikimiz  
Buseden olurdu burada vergimiz,  
Burada bir masal olur sevgimiz  
Burada büsbütün olurdu sen naz*

## HALK İNANÇLARINA AİT UNSURLAR

Tecer'in şiirlerinde gelenek ve âdetlerimizle ilgili en fazla unsurun halk inançlarıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki şiirlerde görüleceği üzere sevgilinin saçını bergüzar olarak verme, Allah'ın yarattığı canlının rızkını vermesi ve pervanenin ışığa âşık olması inançları, ocak ve ağaç kültü, yağmur, bahar/güneş, yemek, bereket, yatak duaları ve kurban kesme gibi inanç kaynaklı birçok unsur şiirlerde işlenmiştir.

**İlk Uykular** (Tecer 2009: 40) şiirinin ikinci dördlüğünde sevgilinin saçının telini bergüzar olarak verme âdetine vurgu yapılmıştır.

...  
*Alsın da koynuna seher yelini  
Saçının vermezdin ona telini*

*Elinin üstüne konan elini  
Çekerdin ansızın bir ürpermeyle.*

**Kuşlar** (Tecer 2009: 22) şiirinde Allah'ın yarattığı canlıların rızkını vereceği ve gerektiğinde onu koruyacağı inancı işlenmiştir. Dua, günlük hayatımızın tartışmasız en yaygın âdetidir.

...  
Onların Allah yollar sularını yemini  
Onlar yalnız uçmayı ve ötmeyi bilir.

Akşam olunca döner, birleşirler yuvada  
Melekler bu yuvayı kanatlarıyla örter  
...  
Dilerim Allahımın rahmeti kesilmesin  
Baharın bu zavallı kuşları üzerinden

**Pervane** (Tecer 2009: 57) şiirinde ise pervanenin ışığa âşık olduğuna dair inanç işlenmiştir.

*Dolanır başımın üstünde her an  
Bir siyah pervane, bana alışık  
İniyor, kalkıyor yine konmadan  
Arıyor beynimin içinde ışık  
....*

**Ağaçla Konuşma** (Tecer 2009: 73) ve **Siz Ağaçlar** (Tecer 2009: 75) şiirlerinde İslamiyet öncesi ve günümüzde halk arasında yaygın biçimde görülen ağaç kültürüne hatta ağaçtan türeme mitine, türeyiş destanına atıf yapılmıştır.

*Yine geldim senin gölgene ağaç  
Bu yalnızlığım, ıssızlığım  
Yalnızlık şifası yalan bir ilaç  
Avundum boş yere yalnızlığım*

*Ey çamlar, köknarlar, ey yeşil deniz,  
Ben kendi kendini sürür bir dalım.  
...*

**SİZ AĞAÇLAR**  
*Siz ağaçlar elbet beni bildiniz  
Ben sizden ayrılmış yürür bir dalım*

*Mevsimler derdime bir şifa olmaz  
Ben kökünden kopmuş çürür bir dalım*

**Yağmur Duası** (Tecer 2009: 114-115) şiirinde, adından da anlaşılacağı üzere, özellikle geçmişte, uzun süreli kuraklık olması durumunda halk arasında çok sık görülen yağmur duasına çıkma âdeti bütün ayrıntısıyla anlatılmıştır.

...  
Kuraktan sarardı tarlalarımız  
Gezmez oldu bahçede arılarımız  
Yarımız göç etti kaldı yarımız  
Gelinlerim niçin gülmez yüzünüz  
Irmaklarım neden küsülüünüz

*Salıverin tavlardan şahbaz atları  
Koyverin sürüyü, salın itleri  
Neyleyim şenliği bitmiş yurtları  
Yiğitlerim niçin gülmez yüzünüz  
Pınarlarım neden küsülüünüz  
Gelin ihtiyarlar gelin duaya  
Kuzuların yası ağsın havaya  
Otlar dile gelmiş çağrır Tanrı'ya  
Aman Yaradan'ım sen yağmur gönder  
Yaman hallerimiz iyiye dönder*

**Es Kabayelim Es** (Tecer 2009: 116-117) şiirinde **Yağmur Duası** şiirinin bir nevi tersi söz konusu olup Güneş/bahar duası yapılmaktadır. Ayrıca bu şiir yukarıda belirtildiği üzere âşıklık geleneğinde en sevilen biçimlerden biri olan deyişme/atışma tarzında yazılmıştır.

*Erkek*  
Yine bozbulanık dağların başı  
Ne diyeyim sana şubatın kışı  
Toplanın varalım Lodosa karşı

*Kadın*  
Kimse bilmez nedir kışın oyunu  
Lodos baba niçin şaşkın huyunu  
Arılar içesi martın suyunu

*Çocuklar*  
Es kabayelim es  
Gözyaşlarımı kes  
Seni çağırır herkes  
Seni bekler herkes  
Es kabayelim es  
....

*Erkek*  
Nineler elleri böğründe gezer  
Bir kalbur samana gönünü üzer  
Yiğitlerin hali yürekler ezer

*Kadın*  
Bağır sarı danam Tanrı'ya bağır  
Çağır Kabayel'e davarım çağır  
Aman kutlu rüzgâr sen olma sağır

*Çocuklar*  
Çözülün dağda kar  
Yayılsın mal davar  
İrilsin kaygılar  
Umutlar sende var  
Es Kabayelim es

**Sofra** (Tecer 2009: 123-125) şiiri de Es Kabayelim Es gibi deyişme tarzında yazılmıştır. Bu şiirin inanç unsurları bakımından en yoğun şiir olduğunu söyleyebiliriz. Şiirin içeriğinde halk arasında yaygın biçimde görülen yemek duası, tarımın beden gücüne dayalı olarak yapıldığı dönemlerde yoğun biçimde görülen bereket duası, halk arasında yatmadan önce yapılan yatak duası geleneklerini, şükür kurbanı kesme âdeti ile su, ağaç, ocak/ateş, toprak (dört unsur), ekmek ve ata kültürünü görmekteyiz.

...  
*Odabaşı*  
Öbür obalardan önce bitirin  
Bir kurban keseyim size uşaklar

*Bir ırgat*  
Bu yıl denelice bütün başaklar  
Saplar uzun, hele demetler ağır

...  
*Bir kadın*  
Yensin, yensin tükenmesin  
Taşsın, taşsın tükenmesin  
Bu obadan nimet hiç eksilmesin

...  
*Odabaşı*  
Bu yurt, bu topraklar sizin yurdunuz.  
Çalışın, uşaklar, biçin, kaldırın

*Çoluk çocuk gülsün yüzü obanın*  
Evlât kıymetini bilsin babanın  
Çağıl çağıl akan pınar hakkına,  
Obanın gözcüsü ardıc hakkına  
Ataların kanı, canı hakkına  
Ekmek hakkına, ocak hakkına  
Toprak hakkına, ortak hakkına  
Selam... selam...

*Kadınlar, erkekler*  
Ölenlere rahmet  
Duranlara kuvvet  
Topraklara bereket  
Selam... selam..

## **KONAR GÖÇERLİKLE İLGİLİ UNSURLAR**

Tecer'in şiirlerinde dikkat çeken geleneksel unsurlardan biri de konar-göçer yaşama ait temalardır. **Yörük Hasreti, Tabiat Odam, Kır Uykusu, Unutmam Sizi, Öğüt** başlıklı şiirler konar-göçer yaşama ait unsurların yer aldığı başlıca şiirlerdir.

Konar-göçerlik bilindiği üzere Türklerin geleneksel yaşam biçimlerindedir. Yakın zamanlara kadar hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu ülkemizde, insanlar, hayvanlarından daha iyi verim alabilmek, hayvanlarının daha sağlıklı olmasını sağlamak için yazın yaylalara kışın ise ılık yerlere göçmüşlerdir. Nispeten bazı yörelerimizde hâlâ devam



eden bu yaşam biçimi, çok zor ve meşakkatli olmakla birlikte, her şeyin doğal olmasından dolayı birçok güzellikleri de barındırması bakımından özel ve güzeldir. Ayrıca bu yaşam biçiminde şehirlerin koşuşturmacasını görmezsiniz. Her şeyin belli bir zamanı ve mekânı vardır. Tabiatın kurallarına uyduğunuz müddetçe sorun olmaz. Kararları siz verirsiniz. Hiçbir zaman hiçbir yere bağlanmak zorunda kalmazsınız. Sonra hayvanlar çok çabuk çoğalır. Sürüyü bir yana bırakalım 8-10 koyunu keçisi olan birisi bile sekiz on yılda sürü sahibi olabilir. Ekme ekini eğlenirsin/ Dikme bağı bağlanırsın/ Çek deveyi gütt koyunu/ Bir gün olur beylenirsin, şeklindeki Türkmen manisinde belirtildiği üzere konar göçerlikte kişi işinin patronudur.

**Yörük Hasreti** (Tecer 2009: 108) şiirinde Tecer, Yörüklerin hayatına öykünüyor. Şiirin birinci dördlüğünde bunu açıkça dile getiriyor. Diğer dördlüklerde ise Yörük yaşamına dair beklentilerini, niçin böyle bir yaşamı arzuladığını ifade ediyor. Kimsenin kimseye karışmadığı, tertemiz bir çevre, kirlenmemiş sular (kaldıysa) herkesin istediği şeylerdir. Ve Tecer, dağlardaki pınarların suyunun akmasını tabii bir ninni olarak görüyor.

*Güneyde bir avuç toprağım  
Bir evim kışlağım olaydı  
Baharda göçseydi otağım  
Toros'ta yaylağım olaydı*

*Onulmaz içimde bu yara  
Şehirler dumandan kara  
Çıkaydım dağlara dağlara  
Bulutlar çardağım olaydı*

*Pınar obamızın nennisi  
Çimen yatakların en iyisi  
Elimde her gün yenisi  
Güneşler bayrağım olaydı  
...*

**Tabiat Odam** (Tecer 2009: 17-18) Tecer'in konar-göçerlik veya kır hayatını işlediği bir diğer şiiridir. **Yörük Hasreti** kadar olmasa da bu şiirinde de tabiat içinde yaşamayı açıkça incelemektedir. Öyle ki başının üstünde gökyüzünden başka tavan bile istememektedir.

*Severim kırlarda ben yaşamayı,  
On iki ayı.  
Severim kırların yeşil göğsünü,  
Bütün süsünü.*

*İstemem başımın üzerinde dam,  
Tabiat odam.  
İstemem topraktan başka bir yatak,  
Kehkeşanlar tak.*

...

*Her sabah neşeyle uyanan bir eş,  
Koynumda güneş.  
Dallarda ötüşen kuşlar kabilem,  
Bilmezler elem.*

*Ağlarsak bizimle beraber olur,  
Hemşirem yağmur.  
Sızlarsak bizimle beraber sızlar,  
Kardeşim rüzgâr.*

*İsteyen toplasın binlerce arşın,  
Karlardan kışın.  
Mutlaka öptürür bağlarda temmuz,*

*Çıplak bir omuz.  
Severim kırlarda ben yaşamayı,  
On iki ayı.  
Severim kırların yeşil göğsünü,  
Bütün süsünü.  
...*

**Kır Uykusu** (Tecer 2009: 19) tabiatla iç içe yaşamın işlendiği bir başka şiirdir. Tecer, bu şiirinde yaylaya çıkan biri gibi yazın kırlarda özellikle de öğle vakitlerde uyumanın güzelliğinden bahsetmektedir.

*Ne hoştur kırlarda yazın uyumak  
Bulutlar ufukta beyaz bir yumak*

...

*Öğleyin bu uyku bir aralıktır  
Saf hava bir kanat gibi ılıktır*

*O zaman gönülde ne varsa diner  
Yüzlerce tülümsü bir buğu iner  
Erirken sıcakta yaz kokuları  
Ne hoştur ne hoştur kır uykuları*

**Uzaklara Gidelim** (Tecer 2009: 25) Tecer'in kır yaşantısını, daha doğrusu tabiatla iç içe bir yaşamı arzuladığı ve böyle bir yaşamla ilgili duygularını dile getirdiği bir başka şiirdir. Tecer, âdeta şehirden kaçmak, tabiata sığınmak istiyor. Bir yerde Anadolu köylüsünde gördüğü hayatı arzuluyor.

*Ey benim ak alınlı, güler yüzlü sevgilim,  
Hadi kalkıp seninle uzaklara gidelim  
Sıcak göğsünde başım, avuçlarında elim  
Orada yaşayalım, şen bir yuvamız olsun,  
Kapımızın önünde geniş ovamız olsun  
Başımızın üstünde saf bir havamız olsun*

...

*Orada yaz günleri işlerdir bizi çeken  
Gece yatarız erken sabah kalkarız erken  
Bulutlar evimizin üstünde aşan yelken*

...

**Unutmam Sizi** (Tecer 2009: 129-133) şiiri baştan sona konar-göçer hayatı anlatan bir şiirdir. Başka bir atasözünü hatırlatsa da eskiler derlerdi ki “Yörükün kırk türküsü vardır, kırkı da yayla üstüne”. Bunu müşahede etmiş birisiyim. Lisede okurken bir süre 65-70 yaşlarında olan dedemle nenemin yanında kaldım. Akşam olunca her ikisinin de en çok sohbetini yaptığı şey gençliklerinde hayvanlarıyla gittikleri yaylalara ait hatıralarıydı. Bunun yanında yayla, yukarıda belirttiğimiz üzere sıradan bir yer değildir. Yörüklerin hayvanlarından en iyi şekilde istifade etmek için gittikleri yerlerdir. Konar göçer hayatla birlikte şiir içinde işlenen bir başka tema da halk takvimidir. Çünkü Yörüklerin kendi yaşam biçimlerine göre oluşturdukları bir takvim vardır.

*Güneyden Güneydoğuya ve kuzeye uzanan  
Sarıçiçek yaylası, Uzunyayla, Bozoğlan  
Boğa dağları vardır*

*Hey, bu uçsuz bucaksız çiçeği bol yaylalar  
Bu dağlar, Toroslar'dan Kızılırmak'a kadar  
dumanlı sarp dağlardır*

*Her yıl bütün oymaklar bu dağlara göçerler  
uzun kervanlar geçer, geçer, geçer, geçerler,  
yolları al bahardır.*

*Kışın Çukurova'da ağıllar sürüleri  
onların, ataların uzak gününden beri  
takvimleri davardır*

*Kışın oymaklar için bahardır Çukurova  
Fakat abril beşinden sonra ordaki hava  
Obalara zarardır*

...  
*Çığıl çığıl dolaşır obayı göç sesleri  
zaten obalar için mart dokuzundan beri  
Kışlaklar artık dardır*

*Atlar kışner, mayalar çağırışır, sürü meler  
bütün bu kaynaşmalar, coşmalar, söyleşmeler  
göç için bir karardır.*

...

*Yayla türkülerini söyler taze gelinler  
türküler ahuzardır. deveci susar, kervan susar,  
yıldızlar dinler,*

...

*Oba çocuklarının vatani yaylalardır  
gelen kim olsa olsun, ölmek vermemek vardır  
Türkmenlerde bu ardır.*

...

*Nihayet kuyruk doğar, gün döner, göçler  
kalkar  
yine güneye doğru, Çukurova'ya kadar  
her konak bir pınardır*

*Selam size obalar, yurtlar, yaylalar selam,  
siz ey yiğit insanlar, siz ulu dağlar selam,  
unutmam sizi, hayır.*

**Öğüt** (Tecer 2009: 81) şiiri, Tecer'in tabiatla iç içe, bir yerde konar-göçer hayatı salık verdiği bir başka şiirdir.

*Yorgun bir hayatın kederlerinden  
Ruhunuz bunalır, dolarsa yarın,  
Gür sesle meleyen süriyü güden  
Çobanın gezdiği yerlere varın*

*Gök yeşil, kır geniş, ufuklar derin,  
Ağaçlar hülyalı, pınarlar serin,  
Orada yürüyün, gezin, dinlenin,  
Altında hülyaya dalın çınarın*

...

## EL SANATLARINA AİT UNSURLAR

Tecer'in şiirlerinde işlediği geleneksel unsurlardan biri de el sanatlarıdır. Her ne kadar diğer unsurlar kadar yoğun olmasa da Tecer'in yaşadığı dönemlerde el sanatları varlığını devam ettiriyordu. Bunlardan biri, bir deyimde de kaynaklık etmiş olan eskilerin bardak dedikleri çamdan yapılmış su testileridir. Bunun yanında cam işlemeciliği, bakırcılık ve çinicilik diğer el sanatlarıdır.

### Eski Çamlardan Bardaklar

(Tecer 2009: 39) geçmişin en önemli günlük su kaplarından biriydi. Bardaklar yaygın biçimde topraktan yapılsa da çam ormanlarının yoğun olduğu yerlerde yaşlı, kalın, kuturlu çamlardan da yapılırdı. Bardak yapmak, odununu satmak veya çırası için yaşlı çamlar kesilip yok edilmiştir. Bu durum zamanla "eski çamlar bardak oldu" diye de bir deyimde kaynaklık etmiştir. **Eski Çamlardan Bardaklar** şiirinde Tecer, geleneksel el sanatlarımızdan birini işlemiş, çamdan yapılan su bardaklarının özelliklerini belirtmiştir. Günümüzde bu sanatın bildiğimiz tek ustası Osmaniye /Kadirli Kızıyusuflu köyündedir.

*Eski eşyaya meraklı  
Olanlar tanıyacıklar  
Onlar, irili ufaklı,  
Boyasız, kaba, budaklı,*

*Eski çamlardan bardaklar  
Onlar kırılmayacaklar*

....

**Keder Ve Ümit** (Tecer 2009: 43), Tecer'in el sanatlarıyla ilgili bir diğer şiiridir. Bu şiirde geleneksel el sanatlarımızdan ikisi cam işlemeciliği ve bakırcılık işlenmiştir. Her iki sanatın da aşağıdaki Güzelleme şiirinde olduğu gibi, tasavvufi açıdan insanın olgunlaşma süreciyle benzerliği vardır. Çoğu zaman insanın gönül gözünün açılması bakır kapların kalaylanması, insanın olgunlaşması, günah kirlerinden temizlenmesi ham topraktan camın yapılması metaforuyla açıklanmıştır. Tecer'in şiirinin adından başlamak üzere bu geleneğe bir telmih yaptığı söylenebilir.

*Biri cam eni boyu dar,  
Minimicik bir kâse  
Süsünü geçirmiş yıllar  
Kırılır ona el değse  
Minimicik bir kâse  
Ümitlerimi kodum dolmuyor  
Öbürü kalaylı ağır,*

*Kulplu kocaman, kazan  
Bakırı eski bir bakar  
Eşi bulunmaz arasan  
Kulplu kocaman bir kazan...  
Kederlerimi kodum almıyor!*

**Güzelleme** (Tecer 2009: 159) başlıklı şiir geleneksel sanatlarımızın en gizemlilerinden biri olan çiniyi anlatır. Tecer, gezdiği bir çini şehrinde, her çini önünde ne gibi duygular, hisler yaşadığını harikulade dile getirir. Böylece çininin sıradan bir sanat olmadığı, bir çininin yapılışıyla insanın tekâmül sürecinin benzerlik gösterdiği, aşka düşen ham toprağın hâlden hâle geçerek, ateşlerde pişerek, yanarak kemale eriştiği ifade edilmiştir. Mevlana'nın öz ifadesi gibi: Hamdım, piştim, yandım.

*Dün yine bir çini şehrini gezdim  
Bu geziş bir günden bile kısadır  
Her çini önünde bir ömür sezdim  
Bu seziş gönlümde bitmez tasadır.*

*Aşk doğar, bir çini gibi, nakışla,  
Bir fırın içinde kalbi yakışla  
Çiniler sevgilim, içten bakışla,  
Aşkın destanından birer kıssadır.*

....

...

## **SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞERLER**

Tecer'in şiirlerinden bazıları da ülkemizin dört bir yanından değişik şehirlere ait güzellemelerdir. Destan biçiminde yazılmış bu şiirlerde, ait olduğu şehrin tarihi ve coğrafi özellikleri, güzellikleri işlenmiş, millî ve manevi değerlerimiz açısından taşıdığı değerlere vurgu yapılmıştır.

Tecer'in şiirlerinde hâkim tema vatan sevgisi denebilir. Onun şahsiyeti dikkate alındığında bu durum gayet normaldir. Yeni fikirlerle, yeni ideallerle yeni bir devlet kurulmuştur. Bu devleti yaşatmak için halka yeni fikirleri aşlamak ve gelecek için ideal bir nesil yetiştirmek gerektir. Bu duygu ve düşüncelere sahip bir cumhuriyet aydını olan Tecer, vatan sevgisi başta olmak üzere kültürel değerlerimizle şiirlerindeki temaları beslemiştir. Bütün şiirlerini ihtiva eden dokuz bölümden oluşan şiir kitabının **Orda Bir Köy Var Uzakta, Urfa Gecesi, Edirne'den Şiirler** başlığını taşıyan üç bölümündeki şiirlerin tamamının vatan ve yurt sevgisi temalarını işlediği söylenebilir. Bu bölümlerdeki şiirler incelenecek olursa Edirne'den Kars'a vatanın her karışına olan bakışı ve sevgisi görülecektir. **Urfa Gecesi, Adana Destanı, Mersin Destanı, Güzelleme: İzmir Üzerine, Fırat Ağlıyor, Afyon Destanı, Konya Destanı, Silifke Havası, Bir Gün Edirne'ye Gelirsen, Şehri Gezerken** gibi şiirlerinde ülkemizin farklı köşelerine ait güzellikler işlenmiştir.

Vatan, sadece üzerinde yaşadığımız bir toprak parçası değil, bir milletin kolektif olarak mazi, hâl ve istikbal düzleminde kronolojik olarak var olma mücadelesini kazandığı, yaşadığı ve gelecekte de üzerinde yaşama azim ve gayesinde olduğu, bayrağı ve bağımsızlığıyla değer kazanan, bedeli kanla,

canla ödenen, sınırları belli toprağın adıdır. Vatan, bir mevhum değil, doğrudan doğruya atalarımızın doğduğu, bizim doğduğumuz, evlatlarımızın doğacağı topraktır. Toprağın bir rengi, bir milliyeti vardır. Milletler büyük göçlerden sonra yerleştikleri toprakları kendi öz şahsiyetleri ile temsil etmişlerdir. Vatan, milletin maddi ve manevi bütün kültür değerleriyle üzerinde yaşadığı kutsal mekândır (Karageçi 2003: 132-133).

Tecer'in şiirlerinde vatan sevgisi yanında, aşağıda seçilen metinlerde görüleceği üzere memleket sevgisi, çeşitli şehirlerimize ait tarihi ve doğal güzellikler, çalışkanlık, yiğitlik, mertlik, cesaret, cömertlik, güler yüzlülük, nezaket, güven, sözünde durmak, doğruluk, sadakat, vefa, fedakârlık, yardımseverlik, kahramanlık, milli bayramlar, ata sporumuz güreş, iyi ad bırakmak, imece, köy odası, insan olmak, çocuk oyunları, halay gibi birçok kültürel değerimiz işlenmiştir.

**Orda Bir Köy Var, Uzakta** (Tecer 2009: 95) şiiri, Tecer'in Anadolu'ya nasıl baktığını ve bizim nasıl bakmamız gerektiğini gösteren bir şiirdir. Hem Osmanlı döneminde hem Cumhuriyet döneminde aydın kesimin Anadolu'ya bakışı maalesef pek de hoş değildir. Bunu yakından müşahade eden Tecer, Anadolu'ya nasıl bakılması gerektiğini ifade etmiş, vatanın her köşenin, her ferdinin nasıl sahiplenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu şiir, Tecer'in Anadolu'ya bakışının yansımaları olması yanında, aslında yeni kurulan Cumhuriyet'in vatanın topyekûn kalkınmasını sağlamak için yol haritasını ortaya koyan, bir manifesto mahiyetindedir.

*Orda bir köy var, uzakta  
O köy bizim köyümüzdür.  
Gezmesek de tozmasak da  
O köy bizim köyümüzdür.  
....*

*Orda bir yol var, uzakta  
O yol bizim yolumuzdur.  
Dönmese de varmasak da  
O yol bizim yolumuzdur.*

**Kış Ayları** (Tecer 2009: 217). Tecer'in, Paris'te geçirdiği kış hava sürekli kapalı olunca memleketin güneşli, açık mavi gökleri gözünde tüter ve insana yaşama hevesi veren memleket havalarını özler. Bu haleti ruhiye içinde böyle kasvetli bir yerde nasıl yaşayacağını sorgulayarak vatana doğru koşmak ve vatan toprağına yüzünü sürmek ister. Vatan sevgisine, vatana döndüğümüzde toprağı yüz sürmek ve toprağı öpmek âdetimize atıf yapılmıştır.

*....  
Yine sis, yine sis... bu benim şansım  
Dediler her sene böyle değildi*

*Ah, vatan, koynuna doğru koşasım,  
Yüzümü yerlere süresim gelir*

**Daüssıla** (Tecer 2009: 211) şiirinde, adından anlaşıldığı üzere vatan özlemi dile getirilmiştir.

*....  
Uzuyor arası, gelmiyor haber  
Ne postaneden, ne de bankadan  
Burada bir insan ne yer ne içer?  
Burada dert içer, keder yer insan!*

*....  
Hasret mi nedir bu? Daüssıla mı?  
Rüyalar gösterin bana yurdumu!  
Hiç kimse aramaz, bilmez odamı  
Bir hüziün çöküyor akşam oldu mu.*

**Urfa Gecesi** (Tecer 2009: 151-153) şiirinde Urfa'nın özellikle manevi dinamiklerinin başında olan Hz. İbrahim (AS)'in Nemrut tarafından ateşe atılma kıssası anlatılmıştır.

*Bir gece Urfa'da Halil Rahman'da  
Suda ay balkıyan garip zamanda*

*İçimde hicranlı bir bülbül sesi  
Altında seccade, bir gül bahçesi*

*Toprağın öz oğlu, öz kızı Urfa  
Bin kere hem şehit hem gazi Urfa*

*Güneyde Türklüğün demir kalesi  
Bu gece içimde Urfa'nın sesi*

....

**Adana Destanı** (Tecer 2009: 154-155)'nda Adana ve Çukurova'nın güzellikleri yanında, özellikle Çukurova'nın toprağının verimliliği dile getirilmiştir.

...

*Bahçelerde tarlalarda  
Çalışanı koymaz darda  
Su, ağaç, insan hovarda  
Her şeyin bolu, Adana*

*Portakal, mandalin, limon  
Pamuk eker biçer milyon  
Ne Mersin ne İskenderun,  
Çukur'un kolu Adana*

*Torosların eteğidir  
Lale sümbül bütüğidir  
Çiftçilerin peteğidir  
Ovanın balı Adana*

*Tecer'im şakıyor sesin,  
Yoksa âşık mısın nesin  
Seni de yoldan etmesin  
Sevdalı, deli Adana*

**Mersin Destanı** (Tecer 2009: 156) şiirinde Mersin'in kurulmasına ve gelişmesine vesile olan liman ve tarihi şirin istasyon tanıtıldıktan sonra Mersin'de yetişen geleneksel tarım ürünleri sıralanmıştır.

*Mersin küçük bir limandır  
Bir iskele bir de salon  
Kah uyuklar, kah uyanır  
Mini mini bir istasyon*

*Pamuk çeltik balya balya  
Sabun zeytin dalya dalya  
Ne Adana, ne Antalya  
Yetiştirir böyle ton ton*

*Mersin Mersin dedikleri  
Pamukları, çeltikleri  
Sabah akşam yedikleri  
Portakal, muz, turunç, limon*

*Evlerinin önü mersin  
Mevlam seni bana versin  
Bu türküyü çok seversin  
Tecer âşık oldun en son*

**Güzelleme: İzmir Üzerine** (Tecer 2009: 157-158) şiirine Tecer, İzmir'de yetişen tarım ve hayvancılıkla ilgili ürünleri sayarak başlar. Daha sonra İzmir'in bir endüstri ve sanayi şehri olması, sosyo-ekonomik açıdan gelişmesiyle ilgili dilek ve temennilerini ve İzmir'in özelliklerini dile getirir.

*Sen ey İzmir, eski güzellik  
Üzüm, tütün, incir ve pamuk yurdu  
Meyankökü, zeytin, ipek ve çeltik  
Ve balı, balığı ve palamudu*

*Ve daha nice şeyi bol İzmir,  
Her mevsim, her mevsim boşal dol İzmir!*

....

**Fırat Ağlıyor** (Tecer 2009: 160) şiirinde, Fırat nehrinin ülke topraklarından ayrılışını vatandan ayrılan bir insanın ağlamasına benzetir. Ancak gittiği yerin de ecdat mezarı bir vatan toprağı olduğunu belirtir.

*Yayladan, Bingöl'den sökün eylemiş  
Yine bahar gelmiş Fırat çağlıyor  
Kim bilir ne olmuş, neler söylemiş  
Birecik önünde Fırat ağlıyor.*

*Coş Fırat coş, atıl, yüksel durmadan  
Sen de gönüm gibi çağla bir zaman  
Talihim ayrılсан bile vatandan  
Caber de sana bir mezar sağlıyor.*

...  
**Afyon Destanı** (Tecer 2009: 161-162) şiirinde Afyon kalesinin tarihinden başlayarak Afyon'un özellikleri dile getirilmiştir. Şiir baştan sona bir bilmece/tekerleme üslubundadır. Şiirin sonunda edebiyatımıza kazandırılmasında büyük katkısı olduğu Âşık Veysel üzerinden âşıkla gezenin yorulmayacağını söyler.

*Bilmem kaya, bilmem hisar  
Bilmem eski bir gurur mu?  
Asırlardan beri susar  
Asırlardır kurulur mu?*

*Kah türküyle kah gazelle  
İster yağmur ister selle  
Tecer'i Âşık Veysel'le  
Gezen insan yorulur mu*

...  
**Konya Destanı** (Tecer 2009: 163-164)'nda ise sabah vakti uğranılan Konya şehrinde edinilen izlenimler ve Konya insanının çalışkanlığı dile getirilmiştir.

*Sabahtan vardım Konya'ya  
Baktım cihana uyanık  
Kimi binek, kimi yaya  
Baktım meydana uyanık*

*Karatay İnceminare  
Dolaştım hep birer kere  
Her köşeye her esere  
Bakındım rana uyanık*

...  
**Silifke Havası** (Tecer 2009: 165) şiirinde Silifke'nin tarihi ve doğal güzellikleri, özellikle de sahilde bir oya gibi yer alan küçük koylara ait güzellikler dile getirilmiştir.

*İşte Göksu, rüya dolu, aşk dolu  
İçinde Silifke yüzer uykulu  
Sevgilim inan ki nurdan yolu  
İzlese, gidilir cennete kadar*

*Kulağımda şimdi uzak bir türkü  
Bir masal anısı, bir eski öykü  
Göksu'yu özleyip anarım çünkü  
Silifke denince yüreğim oyna*

...  
**Şehri Gezerken** (Tecer 2009: 174-175) şiirinde Tecer, Edirne'de gezerken hissettiklerini anlatmıştır. Şiir masalımsı bir üsluba sahiptir. Edirne, Bursa'dan sonra İstanbul fethedilene kadar Osmanlının payitahtı olmuştur. Saltanat merkezi olmuş bu şehirde sultanlara ait birçok eser olduğu gibi, birçok tarihi olay da yaşanmıştır. Edirne, Osmanlı devletinin hafızalarından biridir ve bu yüzden tarihte hususi bir yere sahiptir. Tecer, **Şehri Gezerken** şiirinde başta saltanat yıllarından kalma yapıları ve bu şehirde eser bırakmış padişahları yad ederken, şehrin esnafını, güvenliği sağlayan askerleri, eski ihtişamlı günlerin hatıralarını yaşatan sokakları resmetmiştir.

*Ya Üç şerefeli, ya Eski Cami,  
Ya Sultan Selim, ya Sultan Süleyman,  
Geziyorum burda sabahtan beri,  
Sürüklüyor beni tarih ve zaman.*

....  
*Şurası bir terzi, şurası berber,  
Şurası bir fırın, şurası kapan.  
Bu kadar ahali nereye gider?  
Nerede saklanır bu kadar insan?*

*Şurası havuzlu kahvehaneydi,  
Burada sohbetler, sazlar olurdu.  
Buraya gelince dizim kesildi,  
Ben durdum, arkamda bir ayak durdu.*

....  
*O zaman öğrendim: Meğerse Hünkar  
Gelirken, görmeye çıkmış Edirne;  
Şehri gözetleyen karakulluklar,  
Arkamdan soruyor: "Burda işin ne?"*

....

**Selimiye'nin Minareleri** (Tecer 2009: 177). Tecer, birçok şiirinde yaptığı gibi bu şiirinde de masal motiflerinden istifade etmiştir. Selimiye'nin dört minaresini masalarda karşımıza çıkan peri kızlarına benzetmiştir. Şiiri başka masal motifleriyle de süslemiştir.

*Dört kız kardeş, bu dört ince minare  
Bir araya gelmiş güzel dört peri  
Beni çektilerdi bir gün bu yere  
Vurgunum, hayranım o günden beri*

....

*Dört minare, bu dört ince kız kardeş  
Tunca, Meriç, Arda bir de bana eş  
Doğudan batıya kadar, ey güneş  
Gezdiğin yerlerde var mı benzeri?*

**Kırkpınar'da Edirne** (Tecer 2009: 179). Kırkpınar Er Meydanı, tarihi Kırkpınar yağlı güreşlerinin yapıldığı yerdir. Bu yer Edirne Sarayı'ndedir. Bu şiirde Kırkpınar başpehlivanlık yağlı güreş geleneğimize ve geleneksel ata sporumuz olan güreşe atıf yapılmıştır. Bu şiirle, bir nevi tarihimizle kültürümüzle bu toprakları vatan yapış sürecimiz özetlenmiştir.

*Bugün de dün kadar sıcak, çekici  
Bugün de dün kadar yeni bir anı:  
Kırkpınar! Edirne ve Sarayı  
Türk ordularının yiğit harmanı*

....

*İşte Sultan Selim, dört minaresi  
İşte bir velvele: Tarihin sesi;  
İşte baştan başa şehir... Neresi  
Bu kadar tamamlar bize vatani?*

**29 Ekim** (Tecer 2009: 196-197). Millî bayramlar topluca sevindiğimiz, övündüğümüz ve kıvanç duyduğumuz tarihi günlerdir. **29 Ekim** şiiri sosyal ve kültürel değerler bakımından en zengin şiirlerden biridir. Önce 29 Ekim Cumhuriyet'in kuruluşunun coşkusu tasvir edilmiş; ardından Türk milletinin özellikleri dile getirilmiştir. Daha sonra ülkemizin Trakya ve Anadolu kısımlarında öne çıkan bazı şehir, ırmak ve ovaların adları anılmıştır. Vatanımızın dört bir tarafında yetişen çeşitli ürünler, insanlarımızın özellikleri, halk kültürüne ait çeşitli ürünlerimiz şiirde dile getirilen kültürel değerlerimizden diğerleridir. Bu değerleri şairimize hatırlatan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'dır.

*Bu millet, bu insan, adı sanı Türk  
Bu toprak, bu vatan, güzel Türkel  
Bu tarih, bu onur, bu sihirli yük  
Bu Bursa, bu Konya, bu usta eli*

*Bu eşsiz İstanbul, bu tek Edirne,  
Bu örnek Kayseri, Sivas, Erzurum,  
Bu Fırat, Menderes, Çoruh, Ergene,  
Bu İzmir, Adana, Urfa, bu Çorum.*

....



Bu çetin, bu dönmez, bu sert bilekler  
Bu yanık çehreler, bu bizimkiler  
Bu ağaç, bu çiçek, bu çiy, bu renkler  
Bu diller, bu sesler, ya bu ezgiler

Bu ninni, bu ağıt, bu düşün, bu bar  
Bu zeybek, bu halay, bu güreş hep ben!  
Bu sabah içimde bir tazelik var  
Bu ışık, bu gündüz, bu güneş hep ben

....

**30 Ağustos** (Tecer 2009: 198) şiirinde Tecer, 30 Ağustos'ta Ankara'da katıldığı bir Zafer Bayramı kutlamalarına ait izlenimleri anlatır. 30 Ağustos ülkemizin tarihindeki en önemli günlerden biri, var olmak mücadelesini kazandığımız gündür. Bu törende gördükleriyle, şair, zafer günlerini yeniden yaşar ve askerlerimizle, milletimizle iftihar eder.

*Her yıl bugün olur, Otuz Ağustos  
İçime bir ordu havası dolar,  
Başlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos  
Bayrak imil imil, geçer ordular.*

*Ne var bu dünyada sana yakışan  
Alnında bir zafer sabahı kadar  
Sen Mehmetçik, söyle büyük kahraman  
Sana zafer kadar yakışan ne var?*

...

**Köy Odası** (Tecer 2009: 126-128) şiiri, köy odalarının geçmişteki fonksiyonlarını gösteren bir şiirdir. Sosyal bir mekân olan köy odaları, köy halkının toplandığı, sorunlarını konuştuğu, uzun kış gecelerinde çeşitli biçimlerde eğlendikleri, burada bulunan radyo vasıtasıyla hem dünyadan haberdar oldukları hem de kendi aralarında iletişim kurdukları mekânlardır.

*Çiftçi Ahmet  
...Emme uzun sürdü karayel*

*Oğul, Etem, gel,  
Ver hele tabağ'ı*

*Aliş  
Kulağ'sma kış geçti*

*Temurtaş  
Ali dayı be,  
Cumaya pazara gidek gel*

*Çiftçi Ahmet*

**İzgilere Öğüt** (Tecer 2009: 192-193) şiirinde, yiğitlik, mertlik, cesaret, cömertlik, güler yüzlülük, nezaket, güven, ülkü, sözünde durma, doğruluk, sadakat, vefa, fedakârlık, yardımseverlik gibi insani ve toplumsal değerlerimiz dile getirilmiştir.

*...  
İzci olan izci, yiğittir, merttir  
Sözü tok, gözü pek, gönü cömerttir*

*Yüzü güleç, kendi demirden serttir  
Yine de herkese nazik olmalı*

....

**Yol** (Tecer 2009: 119) şiirinde geçmişte köylerde yaygın biçimde görülen imece âdeti işlenmiştir. Tek başına yapıldığında zaman alacak ve çok uğraştıracak işler, insanların birbirine karşılıklı yardım etmesiyle daha kısa sürede yapılır. İmece usulü yapılan işlerde çalışan insanlar çeşitli şekillerde eğlenirler. Bunlardan biri de şiirle karşılıklı deyişmedir. Bu bağlamda bu şiirde âşık şiirinde görülen karşılıklı söyleşme geleneğini de görüyoruz.

*Önümüzde durur taşlar  
Çekiç işlemeye başlar*

*Köyümüzün yolu budur  
Haydi, haydi arkadaşlar*

**Güreş** (Tecer 2009: 113) ata sporumuzun anlatıldığı bir şiidir. Güreş yapana biz pehlivan deriz. Pehlivanlık yiğitlik işidir. Milletin huzurunda meydana çıkıp güreş yapmak, yenmek veya yenilmeyi göze almak her kişinin değil er kişinin göze alabileceği iştir. Bu yüzden güreş için meydana çıkabilmek, vatanını savunurken ölenin de kalanın da kahraman olması gibidir. Tecer, güreş yapmak için meydana çıkmış yiğitleri coşturmak istiyor, bir cazgır gibi onlara teşvik edici sözler söylüyor. Şiirin sonunda yemin ederek “iki eli kanda olsa” güreş meydanında bu tutumunu devam ettireceğini söylüyor.

....  
Enseden kürekte tutun girişin  
Durmayın hakkını verin güreşin  
Atılın aslanlar gibi kükreşin  
Davullar çalınsin ulu divanda  
...  
Alta geldim diye yerinme yiğit  
Üste geldim diye sevinme yiğit

*Bu dünya bir ün salıp sen de git  
Şad olun yiğitler iki cihanda  
Tecer der ayağa ayak atarım  
Şakarım, coşarım nara atarım  
Öğeri yiğidi, alkış tutarım,  
Billah iki elim olsa da kanda*

**İyi Ad** (Tecer 2009: 82) Bir atasözümüz var: “At ölür eyeri kalır, yiğit ölür namı kalır”. Tecer, bize bunu hatırlatıyor. Sultanü’ş-şuaranın yüzyıllar öncesinde, “Avâzeyi bu âleme Davûd gibi sal / Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş” şeklinde buyurduğu üzere, mesele âlemde hoş bir ses/ad bırakmak. Bu anlayış görüldüğü üzere milletimizin hayata bakışıdır.

...  
Öldün veyahut yarın öleceksin,  
Ardında bir iyi ad kalsın, n’olur?

Düğün, bayram, kutlama gibi toplu eğlenme âdetlerimizin en başta gelen oyunlarından biri halaydır. Halay, yöreden yöreye farklılıklar gösterse de aynı zamanda ülkemizin her tarafında görülen en yaygın halk oyunlarımızın başında gelir. Tecer **Halay** (Tecer 2009: 112) şiirinde bir taraftan gençlerin halaya nasıl durması gerektiğini belirtirken diğer taraftan âdeta halayın nasıl çekildiğini öğretir. Koşma biçimindeki bu şiirin konusu gibi şekli de folklordan alınmış, şiirin son dördümlüğünde şair âşık gibi adını tapşırıştır.

*Davranın, halaya durun koçaklar  
İşte baş, işte davul, işte meydan!  
Güzel halay çeken, güzel kucaklar  
Güzeli sevmeyen çıksın aradan  
Ulu çamlar gibi işte beşiniz  
Sıra dağlar mıdır yoksa eşiniz*

*El ele tutuşun, hep birleşiniz  
Sizinle övünür elbet bu vatan  
Tecer der çalınır gönlümde davul  
Ana kız el ele babayla oğul  
Yiğitler çıkıyor meydana savul,  
Savul, gam kasavet bugün buradan!*

**Halay Çeken Kızlar** (Tecer 2009: 80). Halay, daha çok düğünlerde hem erkeklerin hem de kızların yaygın biçimde oynadığı geleneksel oyunlarımızdandır. Tecer, şiirde bir yandan kızların nasıl halay çekmesini gerektiğini salık verirken diğer yandan kızların nasıl halay çektiğinin de resmini çizmektedir.

*Çekin halay, çalsın durmadan sazlar  
Çekin ağır ağır halay düzülün  
Süzülün oyunlar, süzülün nazlar  
İnce beller, mahmur gözler süzülün*

*Tutun kızlar tutun, birleşsin eller  
Çalın sazlar çalın, karılsın teller  
Dönün kızlar dönün, kıvrılsın beller  
Kayan yıldız gibi geceki izden*

....

**Cezve'yle Fincan** (Tecer 2009: 45) şiiri bize, bir tabloya dair izlenimleri anlatsa da adından açıkça anlaşılacağı üzere Türk kahvesi geleneğini çağrıştırmaktadır.

...  
*- Gördün, biz bir kalbiz, Cezve'yle fincan  
Bölünmüş bir tende ikimiz bir can  
Yeter yeter bizi söyletti fırçan  
Gün batmış, çek artık yarı koynuna*

**Rüzgârgülü** (Tecer 2009: 68). Şiirin adında da anlaşılacağı üzere çocuk oyunlarına vurgu yapılmıştır. Rüzgârgülü, imkânı olan her çocuğun bir dönem yaptığı ve sevdiği oyuncaklardanır. Çocuk, eğlenmek için elindeki her nesneyi ve zamanı en iyi biçimde değerlendirir. Bu yüzden normal şartlarda her zaman tek başına da olsa bir oyun kurar ve eğlenir. Burada aynı şeyi görüyoruz. Çocuk eğlenmek için elindeki rüzgârgülünün rüzgarını kendi nefesiyle oluşturuyor.

...  
*Gün olur çağırır beni her ufuk  
Sevdalar eline başlar yolculuk,*

*Elinde bir rüzgârgülü bir çocuk  
Durmadan yüzüme bakarak üfler*

**Nola** (Tecer 2009: 97) birçok âdetin bir arada bulunduğu şiirlerdendir. Bu şiirde tarım, konar-göçerlik, ölüm âdetleri, âşıklık geleneği gibi birçok kültürel unsuru görüyoruz. Anadolu'da mezarlıklar köylerin giriş kısmında ve yol üstünde olur. Mezarın yol üstüne yapılması birçok türkümüze de bir istek olarak yansımıştır.

*Yine gönlüm karmakarış  
Tutmaz oldu elim bir iş  
Köydeki sabana eriş  
Nola hey elim nola?*  
*Gönlümüz uymuş havaya  
Sen de kanat ol yuvaya  
Göçelim köye, yaylaya  
Nola hey gülüm nola?*

...  
*Gariplik boynunuzu üzer  
Ayrılık bağrımızı ezer  
Köyün altında bir mezar  
Nola hey ölüm nola?*

...

## TARIMLA İLGİLİ ÂDETLER

Ülkemiz özellikle Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda hemen tamamen bir tarım ve hayvancılık ülkesidir. Yakın bir tarihe kadar dünyada beslenme konusunda kendi kendine yetebilen yedi ülkeden biri olmakla övünürdük. Böyle bir ortamda vatani, milleti ve ülkeyi her yönden kalkındırmak için çalışan birisinin şiirlerinde tarımla ilgili hususları işlememesi beklenemez. Yukarıdaki şehir güzellemelerinde şiire konu olan şehir veya yörede yetişen birçok tarım ürünü zikredilmiştir. Bunların yanında Tecer, bazı tarımsal uygulamalar ve âdetleri de işlemiştir. Bunların başında tarlaların verimini artırmak için yapılan nadasa bırakmak âdeti başta gelmektedir. Bunun yanında tarımda çalışan mevsimlik işçiler, ekmek, biçmek, harman yapmak, elemek, ölçmek gibi çeşitli tarımsal uygulamalar da şiirlerde işlenmiştir.

**Sofra** (Tecer 2009: 123-125) şiiri, yukarıda belirttiğimiz gibi, deyişme tarzında olup inanç unsurları bakımından en yoğun şiirlerden biridir. Ancak bu şiirin muhtevası aynı zamanda ekmek, biçmek, bereket duası gibi tarımla ilgili âdetlerimiz bakımından da oldukça zengindir. Şiirin metninin bir kısmını yukarıda verdiğimiz için burada tekrar vermiyoruz.

**Toprak Cenneti** (Tecer 2009: 96) şiiri hem tarımsal hayat hem de konar göçerlikle ilgili gelenekleri içermektedir. Şiir baştan sona bir konar göçerin yayla yolculuğunu anlatır bir edaya sahiptir. Ancak bir toprak cennetinden, bir ömür boyu hasreti bitmeyen tarlalardan bahsediliyorsa burada tarımla ilgili âdetler de olması muhtemeldir. Bunların yanında, konar-göçer hayatın bir nevi olmazsa olmazlarından halk şiiri türlerimizden türkü ve destan söyleme geleneğimiz de işlenmiştir.

...  
*Başında yıldızlar, aylar, güneşler  
Yolumda hep ağaç, bağ, tarla, bostan  
İçimde bir duygu, gurbete benzer,  
Dilimde bir türkü, uzun bir destan*

*Yolumu bir ince toz gibi örtün  
Köye akşamleyin inerken davar  
Sabahleyin güneş bir damda tütsün  
Bir yolağzı desin: Yürü, daha var!*

**Bir Toprak İşçisine** (Tecer 2009: 98) şiirinde, tarım âdetlerimizden biri olmakla birlikte aynı zamanda ülkemizde toplumsal bir sorun olan mevsimlik işçilerimizin oradan oraya göçmesi işlenmiştir.

...  
*Sen omzunda yorgan, elinde torban  
Sen mevsim işçisi, büyük gezginci  
Doğduğundan beri, sen, anan, baban  
Orakçı, çapacı, ırgat, ekinci*

*Siz ey yığın yığın yalnızlar  
Sizi de yaratmış bizi yaradan  
Ey mevsim işçisi, ey topraksızlar  
Sizin toprağınız, size bu vatan*

**Uçsuz Bucaksız Bir Toprakta I-II** (Tecer 2009: 99-101). Edebi metinler arkeolojik materyaller gibi, aynı zamanda kültürel bellek arşividir. Onlar deşifre edildiğinde ait olduğu toplumların kültürel katmanları ve geçmiş hayatlarına ait kültürel unsurlar ortaya çıkar. Aşağıdaki dörtlülüklerde

tarlaların dönüm dönüm, evlek evlek sürülme ve nadasa bırakma âdetine değinilmiştir.

Bu şiirin ikinci kısmı **Orda Bir Köy Var Uzakta** için yazılmış gibidir. Bugüne kadar uzakta, kendi kaderine terk edilmiş köy için ne yapılması veya köyün nasıl olması gerektiği anlatılmıştır.

...

*Uçsuz bucaksız bir ekenek  
Sürülmekte yer yer tarlalar  
Hasandağ eteğine kadar  
Çizilmiş her dönüm, her evlek*

*Uçsuz bucaksız uzayan kır,  
Kimi yer nadas, kimi anız  
Alabildiğine koşmaktayız  
Gün kavuşmak üzere, ay balkır  
....*

**Buğday İlahisi** (Tecer 2009: 102). “Anadolu” demek biraz da tarım ve hayvancılık demektir. Bu durumun somut örnekleri Tecer’in şiirlerinde sık sık görülür. Birçok şiirinde tarımsal etkinliklerden ve tarımı geliştirmek için yapılması gerekenlerden bahsedilir. Tecer, çalışkanlığına göre Anadolu köylüsünün/çiftçisinin emeğinin karşılığını alamadığına üzülür. Emeğinin karşılığını alabilmesi içinse neler yapılması gerektiğini belirtir.

Çiftçinin ambarı doldu mu neşesi yerindedir. Her sene bu umutla tohumu toprağa serper. Bu şiirde ekin saplarının harman yapılması, buğdayın kalburla elenmesi, elenen buğdayın ölçülmesi gibi tarımla ilgili bazı gelenekler zikredilmiş. Ayrıca şiirin son dördlükleri tekerleme ve bilmece gibidir.

....

*Bana bir şey olsa gerek  
Buğdaylarım öbek öbek  
Kalbur kalbur elek elek  
Biri eler biri katar  
  
Daha dün yeşil ottu  
Boya kalktı başak tuttu*

*Kim biçti kim harman etti  
Kimler alıcı, kim satar  
....  
Ne büyüdür ne sihirdir  
Birim, birsin, biriz, birdir  
Yüreğimde bu bir sırdır  
Yığın yığın buğday yatar*

**Nadas Türküsü** (Tecer 2009: 103) şiirinde ilk dördlükte nadas âdeti, üçüncü dördlükte selamlaşma, dördüncü dördlükte ise hediyeleşme geleneğimiz işlenmiştir.

....

*Dinle ey kalbim dinle uzakta  
Yirmi beş taraktor bir tarlada  
Yirmi beş taraktor şen, çevik, tor  
Nadas türkülerini söylüyor*

.....

*Selam ey taraktoru sürenler  
Selam ey toprağı şenletenler  
Selam işte geldim içinize  
Yedek, yardımcı olayım size*

*İşte size sağlam bir bilek  
Size getirdiğim temiz yürek  
Çam sakızı çoban armağanı...  
Benim harmanım yurdum harmanı*

## SONUÇ

Çocukluğundan itibaren şiire, şairliğe hevesli bir mizaca sahip olan Tecer'i Cumhuriyet'ten sonra Anadolu'da gördükleri çok etkiler. Anadolu'da halk kültürünü ve edebiyatını yakından tanıma fırsatı bulan Tecer, Türk folkloruna hayran olur. Bu vesile ile sanat için aradığı kaynağı da bulmuştur. Sanat hayatında modern şiir anlayışlarına göre yerli kaynakları kullanarak millî bir şiir meydana getirmeye çalışır. O, millî şiir meydana getirmeye çalışırken gelenek ve âdetlerden bol bol faydalanır. Şiirinin dış yapı, dil ve biçim unsurlarında halk şiiri geleneğinden, muhtevasında ise Anadolu'da yaşayan Türk halkının günlük yaşayışından, gelenek, görenek, âdet ve inançlarından beslenir. Onun şiirlerinde konar göçer yaşamdan, tarımsal faaliyetlere, maddi ve manevi değerlere kadar Anadolu'da yaşayan halkın bütün kültürel değerlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda Tecer'in şiirine Anadolu insanının günlük yaşantısı nefes vermiştir denebilir. Tecer halkın konuştuğu Türkçeyi ve halk şiirinin form ve ölçülerini çağdaş şiir anlayışıyla birleştirerek kendine mahsus yeni bir şiir meydana getirmeye çalışmıştır. O, bir bakıma kendinden yıllar sonra yerli malzemeyi Batı müziği enstrümanlarıyla buluşturan, adına Anadolu folk/rock denilen Cem Karaca ve Barış Manço'nun öncülüğünü yaptığı çağdaş müziğin habercisidir.

Tecer, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel politikalarına sadık ve bunları düstur edinmiş bir cumhuriyet aydınıdır. "Var" veya "yok olmak" mücadelesinde, var olabilmek için kaynağı kendi özünde bulmuş bir milletin ferdi ve aydını olan Tecer, kültür ve sanatın kaynağı olarak da özünden beslenmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet'in kültür politikalarının mimarı Ziya Gökalp'ın Halka Doğru ilkesini gerçekleştirmiştir. O, birçok Cumhuriyet aydınınının aksine, inkârcı değildir. Kaplan'ın belirttiği gibi, halk şiirini esas alarak, halk, divan ve batı şiirinden beslenen, çağdaş Türkiye'nin sosyal, politik ve kültürel gelişmelerine sınımsız bağlı, mükemmel olmasa bile yeni ve orijinal bir şiir yaratmış (Kaplan 2014: 267); Türk folkloru ve halk edebiyatının daha dikkati çekmediği bir dönemde ona layık olan ilgiyi gösteren ilk sanatçı olmuştur (Karageçi 2003: 9; Öztelli 1967). O halk kültüründen ve folklerden beslenen Cumhuriyet değerlerinin misyoneridir. Halktan alıp, halka vermiş, halkın dilinin ve kültürünün şairi olmuştur. Tecer, genç Türk cumhuriyetinin istediği insan tipini yetiştirmek için sanatını yapı ve muhteva bakımından ideolojisine uygun olarak şekillendirmiştir.

## KAYNAKÇA

Akalın, L. Sami (1984), Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Varlık Yayınları.

Artun, Erman (2013), Türk Halkbilimi, Adana, Karahan Kitabevi.

Baydar, Mustafa (1955), “Ahmet Kutsi Tecer”, Varlık, No: 423, 1 Ekim.

Çevirme, Hülya (1992), Ahmet Kutsi Tecer’in Türk Folkloruna ve Halk Edebiyatına Katkıları, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Demiralp, Burhan (1988), Ahmet Kutsi Tecer’in Halk Bilimiyle İlgili Çalışmaları, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Doğan, Ayhan (1999), Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yeni Oluşumlar, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökdemir, Sevgi (1987), Ahmet Kutsi Tecer, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kaplan, Mehmet (2014), Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Karageçi, Mehmet Nur (2003), Ahmet Kutsi Tecer’in Şiirlerinde Tematik Yapı ve Halk Şiiri Motifleri, Şanlıurfa, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karataş, Turan (2007), Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Ankara, Akçağ Yayınları.

Nirun, Nihat-Özönder M. Cihat (1990), “*Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler*”, Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Örnek, Sedat Veyis (1971), Etnoloji Sözlüğü, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayını.

Örnek, Sedat Veyis (1995), Türk Halk Bilimi, Ankara, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.

Özbalcı, Mustafa (1998), Ahmet Kutsi Tecer, Ankara, Akçağ Yayınları.

Öztelli, Cahit (1967), “Tecer’in Folklorumuza Hizmeti”, TFA, C.11, No: 218, Eylül 1967.

Öztürk, Orhan (2009), Folklor ve Mitoloji Sözlüğü, yy, Phoenix Yayınları.

Polat, Kemal (2008), Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977), Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Tecer, Ahmet Kutsi (1938), Şiire Dair, Kalem, No: 1, Ankara, 15 Mart.

Tecer, Leyla (2009), Ahmet Kutsi Tecer Bütün Şiirleri, İstanbul, Bilge Kültür Sanat.

Timuroğlu, Vecihi (1980), Ahmet Kutsi Tecer, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2005), Türkçe Sözlük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ülken, Hilmi Ziya (1969), Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı.



## **4.OTURUM**

**“ŞAİRLİĞİ VE ŞİİRLERİYLE  
AHMET KUTSİ TECER – 2”**



## AHMET KUTSİ TECER'İN ŞİİRLERİNDE ÇEVRE/TABIAT

Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN\*

*Kişinin yaşadığı çevre, içine doğduğu toplumsal değerlerden tabiat unsurlarına kadar her şey sanat ve edebiyat alanına ilham veren unsurların başında gelir.*

*Bir kavram olarak “çevre” ve “çevrecilik”, dünyadaki sanayileşme süreciyle başlamış olsa bile Türk şiir dünyasında ilk dönem eserlerinden itibaren işlenen bir konudur. Zira Türk toplumu, yaşadığı medeniyet dairesi itibariyle tabiatla/ çevreyle iç içe olmuştur.*

*Ahmet Kutsi Tecer, duygularını ifade edeceği zaman tabiat unsurlarına sık müracaat eder, ondan aldığı ilhamla, yine ondan aldığı imgelerle duygularını dile getirir. Bu ifade tarzı, bir taraftan sanatçının yaşadığı çevreyle barışık olması, bir taraftan da çevreye olan ilgi ve ihtiyacını göstermektedir. O, “tabiattan yola çıkarak kendi iç dünyasını ifade etme fırsatını bulur.”*

*Tecer'de çevre, kendini ifade ettiği, hissettiği, hayaller kurduğu, yaşadığı ve yaşamak istediği bir alandır. Dolayısıyla O'nda çevre, dar anlamda tabiat ve onun güzellikleri iken geniş anlamda vatanıdır, vatanın güzellikleri ve güzelliğidir.*

*Tecer'in sevdiği, severek gittiği Paris ve Paris'i anlatan şiirleri ile şiirlerindeki karamsar ruh hali, anavatanda coşkuya dönüşür, büyük bir heyecan dalgasının ifadesi olarak görülür. Ona göre çevre vatanıdır, vatanın güzellikleri, insanları ve insanların bütün duyus ve düşüniş hâlidir.*

**Anahtar Kelimeler:** Ahmet Kutsi Tecer, çevre/tabiat, vatan.

İnsanoğlu varlık sırrını çözmeye çalışırken, sadece kendi varlık sırrını değil, içinde yaşadığı evreninin sırrını da çözmeye çalışır. Çözmekte aceze düştüğü zamanlarda inancıyla sarmalanmış bir evren tasavvuru yaratır ve yarattığı evrenin merkezine de kendisini yerleştirir. Kadim dönem inançlarla beslenen düşünce sistemlerinden başlayıp dinî alana kadar, çeşitli medeniyet ve kültür dairelerinde insanoğlunun varlığı dört temel tabiat unsuru üzerine kurgulanır: Tabiatın dört ana unsuru; ateş, hava, su ve topraktır. Canlı olmayan dört temel unsurdan canlı bir varlık, insanoğlunun oluşumunu

sağlayan, bu dört cansıza can verip insan hâline getiren insanın düşünce sistemidir. Biri madde iken biri mânâ âlemini ifade edip varoluşu sağlayan inanç ve felsefi alandır. Tabiat, madde ile mânânın terkibi ve ona bu anlamı yükleyen insan. Dolayısıyla insanla tabiat birbirleriyle sıkı ilişki içinde olan iki temel varlık. Tabiatı şekillendiren insanoğlu, yaşadığı coğrafi alanda da tabiat göre şekillendirilir. İnsan ve tabiat bu yönüyle birbirlerine bağımlıdırlar. Karşılıklı bağımlılıkta, insanın tabiata hâkim olma çabası uzun zaman devam etmiştir. Modern zaman öncesi insan-tabiat ilişkisinde insan zamana, dolayısıyla zamanın belirlediği tabiata tabii olurken, modern zamanda insan zamana hâkim olmasıyla tabiata hâkim olma çabası yeniden önüne geçilmez bir istek olmuştur. Nihayet insanı merkez alan bir tabiat tasavvuru oluşmuş, insan-tabiat/çevre ilişkisinde insan galip sayılmış, tabiatı işlemeye, tabiata kimlik edindirmeye ve nihayet tabiatı kendileştirmeye gayret etmiş, onu da başarmıştır. Tabiatla aynileşip onu kendine vatan kılmıştır.

Tabiat/çevre, yaşanılan, yaşatan, içinde yaşadığı insanı şekillendiren, ilham veren unsur olması münasebetiyle Türk edebiyatında en çok işlenen konudur. Ahmet Kutsi Tecer de ilhamını, yaşadığı coğrafyadan, vatandan ve vatanda olan çevre unsurlarından almış, duygularını onunla tasvir etmiş, düşüncelerini yaşanılan çevrede olanlarla ifade etmiştir.

Ahmet Kutsi Tecer, birçok şiirinde tabiat güzelliklerini, tabiat karşısında duygulanmalarını tasvir eder. Kendisini tabiatın bir parçası sayan Tecer zaman zaman adeta onunla özdeşleşir. Yaşadığı coğrafya toprağı, suyu, havası, dağı, ormanı, ovası ile cennet gibidir.(Özbalcı1998:166)

Çevre, birinci derecede vatandır. Ahmet Kutsi Tecer için nefes alabileceğı, özlemeyeceğı, yalnızlık hissetmediğı ve kendi varlığını bulduğı, kimlik edindiğı ve coğrafyanın vatanlaşması için duygularıyla bezediğı, hür yaşamanın onurunu tattığı bir dünyadır çevre.

Coğrafyanın vatanlaşması, sıradan toprak parçasının yaşanabilir ve uğruna ölünebilir olması verilen mücadeleler neticesinde olur. Ahmet Kutsi Tecer zamanı geriye döndürür ve bir 30 Ağustos'ta milli mücadeleyi, Türkiye'nin yeniden doğuşunu anlatır

Her yıl bugün olur, Otuz Ağustos,  
İçime bir ordu havası dolar,  
Başlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,  
Bayrak imil imil, geçer ordular...

Her yıl bugün olur, Otuz Ağustos,  
İçime bir zafer havası dolar.  
Başlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,  
Bayrak imil imil, geçer ordular... (İmren 2002: 215-216)

Vatan savunması için verilen mücadelenin anlatıldığı 30 Ağustos Zafer Bayramına yazılan şiirin ardından Cumhuriyet'e yazdığı şiir, Ahmet Kutsi Tecer'in bağımsız bir devlet çatısı altında hürriyet havasını teneffüs ederek yaşamının verdiği huzur dolu bir atmosferi anlattığı mısralardır. Şiir; vatani, vatan üzerinde millî varlığın sembolleri olan mimarî eserleri, vatan üzerinde olan varlığı, insanı, geceyi, gündüzü, neş'eyi ve hüznü, sevinci, ağıtı anlatır. Vatanın dört bucağı gezilir, şehirleri, dağları, ormanları, işçisi, çiftçisi, düğünü, halayı ile her gezilen yerin ardındaki sır perdesi aralanır adeta:

Bu sabah içimde bir tazelik var,  
Bu seher, bu camdan giren gündüz ben!  
Sokakta yükselen şu şen naralar,  
Bu camdan bakınan, bu gülen yüz ben!

Bu millet, bu insan, adı sanı Türk,  
Bu toprak, bu vatan, güzel Türkeli,  
Bu tarih, bu onur, bu sihirli yük,  
Bu Bursa, bu Konya, bu usta eli,

Bu ninni, bu ağıt, bu düğün, bu bar,  
Bu zeybek, bu halay, bu güreş hep ben!  
Bu sabah, içimde bir tazelik var,  
Bu ışık, bu gündüz, bu güneş hep ben!

Ey rüya, ey hayal beni terketme,  
Ey sabah koynunda senin, hem zinde.  
Bir şuur ışığı vurmuş perdeme,  
Bir bahar öğlesi gibi çimende.(İmren 2002: 213-214)

Öğrenim için gittiği Paris'te yalnızlığı, karamsarlığı, ümitsizliği ve hüznü yaşayan Ahmet Kutsi Tecer, yalnızlık duygusunu vatana kavuşmakla bitireceğini düşünür ve öğrenimini yarıda bırakıp Türkiye'ye, sevdalısı olduğu vatana dönmek ister. Vatana dönüş, kendini güvende hissetme isteği, anne kucağında huzur bulma isteğidir Tecer'de;

Yine sis yine sis... bu benim şansım  
Dediler, her sene böyle değildir.  
Ah vatan, koynuna doğru koşasım,  
Yüzümü yerlere süresim gelir (İmren 2002:192)

Vatana döndüğünde bütün güzellikler, yaşanabilirlikler, yaşanmışlıklar ve yaşanacaklar anlatılır. Kimi zaman Çukurova'nın yakıcı sıcağında ırgatların gayreti, kimi zaman Torosların zirvesinde esen deli

rüzgârlar, kimi zaman engin bir denizde huzur bulan dalgalar, kimi zaman varlığın tapusu mezar taşları Ahmet Kutsi Tecer'in mısralarında hayat bulur.

Ziya Gökalp'in "Halka Doğru" ilkesinde ifadesini bulan halk dili, halk edebiyatı, gelenekleri, dini, hayatı, duyuş, düşünüş, kısaca halk kültürüdür ve bu kültürü Ahmet Kutsi içselleştirmiştir. Mesleki ve kültürel çalışmalarını bu anlayışla sürdüren Tecer, halka gitmenin, halka medeniyet götürmenin aydınların en önemli görevi olduğu fikrindedir; "Bilgisizi bilgilendirelim, şehri köye, köyü şehre getirelim" (Gökdemir 1987:9). Aydınların da halkın içinde yaşayarak milli kültür almaları lazımdır. Bir ülkü adamı olan Tecer, milli değerlerimiz, kültürel zenginliğimizden özellikle aydınların beslenmesi ve istifade etmesi gereğine dikkat çeker. Onun "Orda Bir Köy Var Uzakta" şiiri idealin teşebbüse dönüştüğünün sembolü olmanın yanında Tecer'in şiirlerinin beslendiği kaynak hakkında da ipuçları vermektedir.

Mukaddes bildiği vatan topraklarının genel manzarasını "Köy" ile ifade ederken, tabiata, çevreye köylü gözüyle, realist bir anlayışla yaklaşır. Bu O'nun halkın kabuller dünyasında filizlenmiş ve halk arasında yaşayan edebiyat geleneğinden beslendiğinin de ifadesidir.

Tecer, Türkiye coğrafyasını, o coğrafyaya Türkiye adını veren Türk toplumunun güzelliklerini ve güzellik anlayışını tabiattan aldığı kavramlarla ifade eder. O'na şiiri, şiirin ahengini, sözleri dizilişini tabiat, tabiatı canlı tutan kırların ruhu, neşesi kuşlar öğretir:

Bütün yaz bahçelerde ötüşen mini mini  
Kuşların o sevdalı sesleri işitilir.  
Onların Allah yollar sularını, yemini,  
Onlar yalnız uçmayı ve ötmesini bilir.  
...  
Onlar baharın ruhu, kırların neşesidir,  
O sevdalı kuşların musikisi, sesidir,  
Bana şiirlerimin ahengini öğreten. (İmren 2002:22)

Tecer, kırların hür havasını teneffüs edip huzura kavuşurken, yine köy ve köylünün güzelliğini, tabiatla insanın ahenkli birlikteliğini ifade eder. Halay çeken kızların neşesi, sazı-sözü, giysileri ile bel kırıp diz çökmeleri bir tablo gibi tasvir edilir.(Özbalcı1998:190)

Çekin halay, çalsın durmadan sazlar,  
Çekin ağır ağır halay düzölsün.  
Süzölsün oyunlar, süzölsün nazlar,  
İnce beller, mahmur gözler süzölsün.

Tutun kızlar tutun, birleşsin eller,  
Çalın sazlar çalın, kırılınsın teller.  
Dönün kızlar dönün, kıvrılınsın beller,  
Siyah uzun saçlar, tel tel çözülsün (İmren 2002:79)

Vatan üzerinde tabiatla insanın barışık, ahenk içinde yaşaması, bir musiki eseri gibidir. Kimi zaman dingin bir ezgi, bir ağıt gibidir;

Uçsuz bucaksız bu toprakta,  
Otlar sarı, yapraklar sarı,  
Eylül ayının ortaları,  
Yalnız üç beş söğüt ayakta.

Uçsuz bucaksız bir arazi,  
Görünürde ne köy, ne ağıl,  
Günler ıssız, yollar adamcıl,  
Saatler, dakikalar sinsisi. (İmren 2002:98)

Uçsuz bucaksız Türkiye toprakları her dem farklı bir manzara sergiler. Bazen bir dağ başında kar, bazen nadasa bırakılmış bir toprak, bazen işlenmiş buğday tarlaları, bazen toprağı işleyen bir köylü, bazen traktörler manzarayı süsler. Tecer için toprak ırmağı, bağı bostanı ile hür insanların yaşadığı cennettir. Ondan uzak kalmak ise gurbette olmak demektir.

...

Nerdedir, nerdedir bu toprak cenneti:  
Hür insanların yaşadığı diyar?  
Bir ömür yürüsem bitmez hasreti,  
Beni yalnız onlar anlar: tarlalar... (İmren 2002:95)

Ahmet Kutsi Tecer, Çukurova'yı, Çukurova'dan Sivas yaylalarına, Sarıçiçek Yaylasına, Uzunyayla'ya giden Türkmen obalarının göç yolculuğunu şiirleştirirken, bir yandan Türkiye'nin coğrafyasını, coğrafyada yaşayan insanların kendilerine vatan bildikleri kutsal topraklardaki atalarının izlerini, göç yollarının özelliklerini, bitki örtüsünden fırtınalı havasına; münbit toprağından gür ormanlarına kadar her şeyi, hem de her yönüyle işler. Onun işlediği aynı zamanda Türkiye beşerî coğrafyasıdır. İnsanla tabiatı, coğrafyanın nasıl birliktelik kurduklarını anlatırken yine tabiatın verdiklerinden ilham alır, tabiatın aldığı kelimeleri kullanır Anadolu'yu, çalışkan ve vakur insanlarını bir tablo canlılığı ile tasvir eder.

Güneyden gündeğuya ve kuzeye uzanan.  
Sarıçiçek yaylası, Uzunyayla, Bozoğlan  
Boğa dağları vardır.

Hey, bu uçsuz bucaksız çiçeği bol yaylalar!  
bu dağlar, Toroslar'dan Kızılırmak'a kadar,  
dumanlı, sarp dağlardır.

Boydan boya yeşildir bu dağların her yanı,  
bütün kış eksik olmaz fırtınası, borası,  
başı örtülü kardır.

Bir yanda dar ovalar bir bahara sürükler,  
bir yanda fırtınalar taşıyan sivrilikler,  
uçurumlar ve yarıdır.

Yıldızların, göçlerin, mevsimlerin uğrağı,  
Bu dağlar, unutulmuş Tanrıların toprağı,  
Kurtulmuş bir diyardır.

Her yıl bütün oymaklar bu dağlara göçerler,  
uzun revanlar geçer, geçer, geçer, geçerler,  
yolları al bahardır.

Sürüler, sürülerle birlikte göçer evler,  
ikişer, üçer oba, ikişer üçer evler,  
ömürleri ılgardır.

Yaylalar, yaylalar, ah obaların cenneti,  
orda doğmak ve ölmek... Yazık, bu saadeti  
yalnız yıldızlar tanır. (İmren 2002:127-131)

Ahmet Kutsi Tecer'in şiirlerinde işlediği sadece tabiat ve tabiatla baş başa yaşanan hayat değildir. Tecer'in şiirlerinde tarihî miraslar, mimarî eserler, kültür merkezleri olmak münasebetiyle büyük yerleşim birimleri, şehirler de işlenir. O Adana'yı şiirleştirirken;

Yazın güneşin bardağı  
Sunar hep dolu, Adana.  
Kışın bülbülün çardağı,  
Çukur'un gülü Adana  
Portakal mandalin, limon,  
Pamuk eker biçer milyon  
Ne Mersin ne İskenderun,  
Çukur'un kolu Adana (İmren 2002:147)

Mısralarıyla Çukurova, Adana'yı anlatır. Adana'yı anlatırken Ramazanoğullarından Çukurova efesine, sevdalı âşığından pamuk kozasına



kadar özelliklerini tek tek sayar. Mersin Destanında, Mersin Limanı'ndan bahisle ticari hayata vurgu yapar ve yine tabiat güzellikleriyle öne çıkarır.

Sanayileşme yolunda olan İzmir, limanlarıyla, üreten işçisiyle, çalışan çiftçisiyle; Kordon'u Alsancak'ı, şen şakrak hayatıyla, zeytini, ipeği ve birçok özellikleriyle sanayileşmeye geçen bir çevreye örnektir.

Afyonkarahisar, Konya, Silifke, Antalya, Eskişehir şiiirleştirilirken Edirne'de Selimiye, Kırkpınar, Muradiye ve Edirne'nin arka planında olan tarih, tarihî çevre ve güzellikleri işlenir.

Tabiatla özdeşleşen Tecer, Fırat'ın çağlamasını ağıt telakki eder, denizi kükreyen sele benzetip ayrılıkları terennüm eder. O, sevincin, hüznün ve ruhumuzun son vatanını tabiat hadiseleri ile ifade eder.

Yolcular yolcular deniz çağrıyor,  
Çağrıyor kükreyen suların sesi.  
Kükreyen çıldıran sular bağrıyor,  
Bağrıyor toplamak için herkesi.

Yolcular, yol uzun ve her birimiz  
Ya küçük bir ilah, ya bir kahraman.  
Dalgalar, siz fakat yol gösteriniz,  
Neredir ruhumuz için son vatan? (İmren 2002:93)

Ahmet Kutsi Tecer, yaşadığı coğrafyayı kutsal bilen, vatan belleyen ve vatan bellediği coğrafyaya âşk derecesinde bağlı olan bir şahsiyet. O, kutsal olan vatanı yüceltmeye, müreffeh bir belde yapmaya, o beldede yaşayan insanların daha mutlu olmaları için çalışır. Tarım toplumu olan Türkiye'nin çevreyle ilgili problemi yoktur. Toplum, içine doğduğu, yaşadığı çevreyle uyumludur. Tecer'i mutlu kılan budur. O Paris günlerini, sanayileşmiş bir toplumun yalnızlığı, pusların içinde yaşayan insanların kimsesizliklerini ve o şehirde kendi yalnızlığını da yaşar. Onun için çevre, yaşanabilir bir vatan ve vatan üzerinde yaşayan Türk insanıdır.

Tecer, toprakla uğraşan, toprakla duyan, toprakla doyan, toprağa bağımlı, sonsuz Anadolu bozkırlarında azade yaşamayı seven, memleketin her yanını farklı güzellikleriyle gören, onları kendi dünyasında saklayan, birlik olan bir şâir, dahası bir aydınlanmacı insandır. Türk toplumunun hayat tarzını, tabiatla iç içeliğini, sebepleriyle bilen, kendi ruhunda hisseden ve onlardan biri olarak onlarla ve onlar gibi yaşamaya azmeden bir şahsiyet. Yaşarken, ağlarken, gülerken hayatın her anında tabiatla iç içe olmayı arzular. Tabiat Odam başlıklı şiiri, Ahmet Kutsi Tecer'in yuva, huzur dolu bir oda olarak tasvir ettiği tabiatla kucak kucağa yaşama arzusunu anlatmaktadır.

Severim kırlarda ben yaşamayı,  
On iki ayı.

Severim kırların yeşil göğsünü,  
Bütün süsünü.

İstemem başımın üzerinde dam,  
Tabiat odam.  
İstemem topraktan başka bir yatak,  
Kehkeşanlar tak.

.....

Severim kırlarda ben yaşamayı,  
On iki ayı.

Severim kırların yeşil göğsünü,  
Bütün süsünü.

Ölürsem istemem ne yas, ne kefen,  
Ne başka bir fen.

Üstümden kalkmasın çimen, çiy, yosun,  
Ruhum uyusun. (İmren 2002:17-18)

#### **KAYNAKÇA**

İMREN, Ali(2002) Ahmet Kutsi Tecer Hayatı ve Eserleri, Ankara.

GÖKDEMİR, Sevgi(1987) Ahmet Kutsi Tecer, Ankara.

ÖZBALCI, Mustafa(1998) Ahmet Kutsi Tecer Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme, Ankara.

## CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE YALIN ŞİİRİN TEMELİNİ ATAN TECER'İN ŞİİR DÜNYASINA GENİŞ AÇIDAN BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI\*

Millî Edebiyat sanatçıları kendilerinden önceki edebi akımlardan farklı bir anlayışla eserler verirken, bunlardan kendilerine özgü bir şiir kuran birkaç önemli sanatçı dışında, genellikle kendi edebiyat anlayışlarına uygun önemli bir başarı gösterememişlerdir.

Bu dönemde şekil bakımından milli edebiyat sanatçılarına bağlı, fakat öz açısından daha orjinal olan Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dranas, Necip Fazıl Kısakürek, ve Nâzım Hikmet Ran gibi şairler Cumhuriyet devri sanatını temsil etme ve daha sonraki kuşakları etkileme görevini yapmışlardır.

Tanpınar'ın şiiri, Millî Edebiyat'ta gördüğümüz memleketçi şiir anlayışıyla, Servetifünun Edebiyatı'yla başlayan ve Meşrutiyet devri şairlerinden Âkif, Haşim, Yahya Kemal ve daha sonra Faruk Nafiz'de rastladığımız realist üslûpla manzara tasvirleri, yani kelimelerle resim yapma anlayışının derin izlerini taşır.

Çağdaşlarından Ahmet Muhip renkli bir duyarlıkla romantik, Nâzım Hikmet yeni bir tarz içinde hitabet yüklü ve coşkun, Necip Fazıl eşya ve olayların ötesini kurcalayan eda ile dizeler kurarken Tanpınar, Avrupalı bir kültürle plastik bir zevke dayalı memleketçi şiirler yazmıştır.

*Bursa'da eski bir cami avlusu,  
Küçük şadırvanda şakırdayan su.  
Orhan zamanından kalma bir duvar...  
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar  
Eliyor dört yana sakın bir günü.  
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü içinde  
Gülüyor bana derinden.  
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden  
Ovanın yeşili göğün mavisi  
Ve mimarilerin en ilahisi.*

gibi kullandığı imajlar yeni, çizdiği manzaralar ince bir estetiğin ve yerli yerine oturmuş bir tarih ve kültüre dayanmanın aydınlık huzuru içerisinde parlak ve renklidir. Necip Fazıl'da gördüğümüz ruhî burkuntu yerine onda rahatlık ve sükûnet hissi hâkimdir.

---

\* zileli.yardimci@gmail.com

Düşünen bir başa ve duyan bir yüreğe sahip Ahmet Kutsi Tecer ise, millî folklorumuzu modern bir tarzla ve sade bir ifadeyle dile getiren:

*Tecer der, çalınır gönlümde davul,  
Halayda el ele babayla oğul,  
Yiğitler çıkıyor meydana... savul,  
Savul gam - kasavet bugün buradan!*

gibi halkçı şiirler yazmış, şiirini oluştururken halk edebiyatından, folklorlardan, Anadolu motiflerinden, günlük yaşantıdan büyük ölçüde yararlanmış, şiirlerinin tema yelpazesi genişlerken folklorik öğeler de artmış, şiiri tüm süslerden arındırarak, yalın şiiri oluşturmaya çalışmış, şiirin saf sesini vermek istemiştir.

*Sevmeliyiz mezar taşlarını biz.  
Çünkü yalnız onlar bizi yad eder.*

deyişi, bir halk şiirinden gelen imge olup, hüzün mitini sergileyen şiirin gizemli sesidir.

Millî Edebiyat sanatçıları, Anadolu tutkusu ile kimi dernek ve dergiler etrafında toplanarak, millî öz ve biçimin hâkimiyetini sağlamak, millî tarihimize ve folklorumuza eğilmek, şiirimize Anadolu insanı ve doğasını sokmak, konuşma dilinin edebiyatını kurmak gibi büyük görevler yüklenmişler ve bunları yetenekleri ölçüsünde başarmışlardır.

İnsana, eşyaya ve olaylara farklı bir bakış açısıyla şiirlerini kuran Nâzım Hikmet tepkisel davranan bir kuşağın öncülüğünü yapmış, günümüze kadar uzanan şiirimizin de bir bakıma kurucusu olmuştur.

1940'lardan sonra gelişen şiir, Millî Edebiyat'tan Cumhuriyet'e geçişte ondan tümüyle farklı bir çizgide gelişme göstermiştir.

Cumhuriyet sonrası edebiyatı incelerken, asıl üzerinde durulması gereken sanatçılar, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nâzım Hikmet ve Necip Fazıl Kısakürek gibi Cumhuriyet kurumlarında eğitilmiş sanatçılardır.

Bu dönemde Türk folkloru, halk edebiyatı aydınların ve yazarların daha dikkatini çekmezken Tecer ona layık olduğu ilgiyi gösteren ilk sanatçı olmuştur. Bu ilginin en önemli işareti 1931'de Türkiye'de ilk kez Sivas Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlemesidir.

İlk şiirlerini 1921-22 yıllarında Yahya Kemal'in çevresindeki gençlerin çıkardığı Dergâh dergisinde, 1924-25'te Milli Mecmua'da, 1930-1932'de Tanpınar'la çıkardığı Görüş dergisinde yayımlamış; Halay şiirinde:

*Tutun kızlar tutun, birleşsin eller  
Çalın sazlar çalın, kırılınsın teller.  
Dönün kızlar dönün kıvrılınsın beller  
Uzun, siyah saçlar tel tel çözülsün*

*Kayan yıldız gibi geceki izden,  
Bakışlar saçılınsın kirpiğinizden.  
Etekler içinde naz eden dizden  
Üzülsün bu deli gönlüm, üzülsün...*

gibi süslü sözlerle sanat yapma telaşı gütmeyen, Anadolu manzaralarını ve Anadolu yaşayışını coşkulu bir dille işlemiş, sade bir deyişle çok doğal bir söyleyiş havası içinde güçlü bir ritimle diyeceğini diyen, sanatını tek başına kuran, hececilere bağlanmayan Tecer, halk şiirini örnek alıp:

*Yiğitler silkinip ata binende  
Köroğlu'nun ruhu canlanır bende*

biçiminde dizelerle örülü “Bağlamacıya” şiirinde görüldüğü gibi, halk şairi olmadığı halde halkın şairi olup yeni bir duyuş ve anlatım tarzı getirmiştir. Burada gerçekleştirilen özdeşleşme onun ruhunun mitik tarafının bir halk kahramanı ve mazlumların dayanağı bir kişilikle bileşmesidir.

Edebiyat tarihçilerinin ve halkbilim araştırmacılarının üzerinde durmadıkları önemli bir husus da Halil Bedii Yönetken'in bir radyo konuşmasında: “Onaltıncı asır sonlarında yaşamış Köroğlu'nun mevcudiyetini Ahmet Kutsi Tecer göstermiştir. Ahmet Kutsi Tecer'in bularak vaktiyle neşretmiş olduğu iki manzume sayesinde Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuyla İran harplerine iştirak ettiği anlaşılan Köroğlu adlı bir saz şairinin tarihi mevcudiyeti olduğu ortaya çıkmıştır ki bunu Evliya Çelebi seyahatnamesinde teyit etmektedir.”<sup>1</sup>

Köprülü'nün Saz Şairleri adlı eserinde de “Onaltıncı asır sonunda yaşamış bir Köroğlu'nun mevcudiyetini Ahmet Kutsi Tecer göstermiş, Garb ocaklarına mahsus olan Geda Muslu, Çırpanlı, Armudlu, Kul Çulha'ya gelince bunlar yine Ahmet Kudsi Tecer tarafından meydana çıkarılmıştı.”<sup>2</sup> İfadesi Tecer'in âşık edebiyatına hizmetlerinin çarpıcı belgeleridir. O, Hecenin Beş Şairi'nden, Yedi Meş'ale'cilerden sonra gelen kuşağın hece veznine yeni olanaklar arayıp içtenlik ve memleket sevdası katan akımın öncüsü olmuş, babasının memleketi olan Kemaliye'nin Aпчаğa Köyü için yazdığı söylenen:

*Orda bir köy var uzakta  
O köy bizim köyümüzdür*

<sup>1</sup> Halil Bedii Yönetken, (Hatıralar) Tecer İçin Radyoda Yapılan Konuşma, TFA, C. 11, Eylül 1967, s.4524

<sup>2</sup> M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, Ankara, 1962, s. 57

*Gezmesek de tozmasak da  
O köy bizim köyümüzdür*

dörtlüğü ile başlayan ve yalın şiirin temellerinden biri diyebileceğimiz şiiriyle köy ve halk karşısındaki ilgisizliği yeren bir duruş ve duyuş sergilemiştir.

Bu yeni duyuşu, modern bir söyleyişle şiirleştiren Tecer'in bir diğer özelliği de Cumhuriyet için çok sayıda şiir yazmasıdır. Atatürk ve resmî bayram günleri için yazdıklarında da öğreticilik çabası göstermeyip sanat kaygısını ön planda tuttuğu görülür. O, şairliği yanında Atatürk devrimlerinin amacına ulaşmasına dayanan önemli bir ideal adamıdır.

İçtenlikli, duygusal yönü ağır basan memleket şiirleriyle tanınan, sanatını tek başına kuran, hececilere bağlanmayan, heceye yeni ses ve söyleyiş olanakları getiren, memleketçi, ulusçu yolu izleyen Tecer'in şiir serüveni için Konur Ertop'un: "İlk verdiği örneklerde sevgi, ölüm, üzüntü temaları tekrarlanmıştır. Bunlar yavaş yavaş sürekli folklor arayışlarıyla zenginleşirler, halk şiirine ait anlatım özelliklerinden ve hareketli biçimlerden faydalanırlar.

Bazı yanlarıyla Valery'nin estetiğini hatırlatan bir titizlik içinde saf ve müzikal örnekler meydana getirirler. Tecer'in folklorla beslenen hece şiirlerinde klişeleşmiş ölçü ve duraklara yeni ses ve söyleyiş imkânları katıldığı görülür. Uyumlu, pürüzsüz, ince, temiz bir dil kendini belli eder. Bu şiirlerin üslubu şaşılacak kadar aydınlıktır. Ayrıntıya değil öze önem verilmiştir. Teşbih, mecaz, istiare ve sıfatlar pek azdır. Bu yanı sıra şiirimizi Orhan Veli yeniliğinden önce yalınlaştıranların başında gelir."3 biçimindeki saptaması bizim görüşümüzle örtüşmekte olup oldukça önemli bir yargıdır.

Kültür yoluyla şehir ve köy arasındaki duvarın kalkacağına inanan Tecer'de, Sabri Koz'un da bir yazısında belirttiği gibi, "18 yaşındayken yayımlanan ilk yazısı "Selâm"dan (ben bunu bir mensur şiir olarak kabul ediyorum)\* ve ölümünden sonra yayımlanan iki konuşmaya\*\* kadar tüm yazdıklarının özüne sinmiş olan çağdaşlık, memleket sevgisi, halka ve halk

<sup>3</sup> Konur Ertop, *Kaybettiklerimiz: Kutsi Tecer*, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4522.

\* Kırkkilise [Kırklareli] 25 Ağustos 1335 [1919] tarihinde kaleme alınmış olan bu mensur şiir Bolu'da yayımlanan *Derdli* gazetesinde yer almıştır: S. 5, 13 Eylül 1335 [1919], s. 1.

\*\* İhsan Hınçer, "Tecer'in Halkevleri Seminerindeki Konuşması", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 219, Ekim

1967, s. 4548-4553; "Türk Folklorunda Sosyal Mesele" *İstanbul Üniversitesi İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü*

*Sosyal Siyaset Konferansları*, 20. Kitap, İstanbul, 1969, s. 9-15 (ayrışım).

*kültürüne, Cumhuriyet ve onun tüm kurum ve kuruluşlarına saygı, bağlılık onun dünya görüşünün özünü teşkil eder.”<sup>4</sup> Tahir Kutsi Makal’ın bir yazısında işaret ettiği gibi “Ben ömrümün sonuna kadar Anadolu’yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım”<sup>5</sup> diyen Tecer, sözünde durmuş yaşamı boyu Anadolu’nun gür sesi olmuştur.*

Halk şairleriyle fazla içli dışlı olması, halk şiiri tarzında şiirler yazmasına neden olmuş, hatta Şemsi Yastıman’ın Tecer’e dört dörtlükten oluşan Tecer’i öven:

*Ahmet adı esasında Kutsi ’dir  
Gönül yaylasının bülbülü Tecer  
Edeb, edebiyat soydan irsidir  
İmlâsı, noktası, virgülü Tecer.*

*Bu sultana derviş diyen yanılmaz  
Tatlı sohbetine doyup kanılmaz  
Zahitlik sözünün ismi anılmaz  
Kemlik kapıları sürgülü Tecer.*

*Her kişi sevilmez bu bir muamma  
Vefa um Tecer’den, hiç cefa umma  
Gül-i diba başka, her gül, gül amma  
Tanrı ’nın sevdiği bir gülü Tecer.*

*Benzer karanlığı ışıtan aya  
Verir Yastıman ’ın gönlüne ziya  
Hakikattir sözüm değildir riya  
Mekteb-i ebedden görgülü Tecer*

biçimindeki güzelleme tarzında 11’li hece ölçüsüyle yazdığı şiir mektubuna Ahmet Kutsi Tecer, aynı biçimde, âşıklama tarzında yine 11’li ölçü ile:

*Mektubunu aldım Şemsi Yastıman  
İçinde ne güzel bir deyişin var  
Tatlı dillerine olmuşum hayran  
Sende çok meziyyet peşin peşin var.*

---

<sup>4</sup> "Âşık Edebiyatı, Halk Kültürü Çalışmalarıyla Ahmet Kutsi Tecer ", *Doğumunun 110. Yılında Ahmet Kutsi Tecer*, Haz.: Ferhat Aslan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay. İstanbul, 2011, s. 44-49

<sup>5</sup> Tahir Kutsi Makal, Son Havadis Gazetesi, 5 Ağustos 1967

*Sohbetini sever dostlar daima  
Sazınla herkese verirsin safa  
Âşık Veysel gibi ustan var amma  
Senin de bu yolda bir revişin var*

*Çok Âşık tanıdım kırk yıldan beri  
Hepsinin başkadır şanı değeri  
Gerçi bir ayarda olmaz her deri  
Kösele var, şahtiyan var meşin var*

*Dostlarla çalalım felekten bir gün  
Saz ile söz ile meclis düzülsün  
Seni dinledikçe coşsun büs bütün  
Ey Semsî, Tecer'le daha işin var*

biçiminde koşma ile cevap vermiştir.

Ahmet Kutsî Tecer'in, düşündüğü, yazdığı, söylediği kendi özünden gelen duygulardır. Bu duygu ve duyusu, modern bir söyleyişle şiirleştiren Tecer'in bir diğer özelliği de Cumhuriyet, Atatürk ve resmî bayram günleri için yazdığı şiirlerinde öğreticilik çabası gütmeyen sanat kaygısını ön planda tutmasıdır.

O, içtenlikli, duygusal yönü ağır basan memleket şiirleriyle tanınmıştır.

*Siz ağaçlar, elbet beni bildiniz,  
Ben sizden ayrılmış yürür bir dalım.  
Ey çamlar, köknarlar, ey yeşil deniz,  
Ben kendi kendimi sürür bir dalım.*

gibi söyleyişleri ve

*Kıskanan o sıradağlar ve tuzlu  
Göller memleketi, ey Anadolu*

biçiminde söylemlerle yüklü Anadolu'dan Bir Parça şiirinde belirtilen, memleket görüntülerinin öne çıktığı görüldüğü gibi Toprak Cenneti, Deniz, Tükenmez Gündüz, Tabiat Odam gibi şiirlerinde doğa mistisizmi görülür.

Onun köye dönük, halka eğik kimlik ve kişiliği bütün çalışmalarında ön planda tutulmuştur.

Sanatçı olarak duygu ve düşüncelerinde hep halkçı kalan, şiiri tüm süslerden arındırıp, şiirin saf sesini vermek isteyen Tecer'in şiir hakkında:



“Bizce, millî sanat fikri, sanatkâr için bir ilham ve kültür meselesidir. Kendimize dönmenin, orijinal ve öz olmanın ne demek olduğunu düşünmekle beraber, çalışmak ve araştırmak her hâlde her Türk sanatkârının, tarihimizi, mazimizi, toprağımızı ve bu toprak üzerindeki eserlerimizle halkımızı benliğinde hissetmesi, vereceği eserler namına bir borçtur.”<sup>6</sup> dediği belirtilmektedir.

Behçet Kemal Çağlar’ın o kendine özgü üslubuyla: “Yirminci yüzyılın halk’a eren birkaç bahtiyar ve gerçek şairinin başında Kutsi vardır. Eski özenmelerini silkip atmasını, halktan yana olmakla kalmayıp yüzde yüz halktan olmasını; eski fena-filhak’lar gibi, fena-filhak olmasını öğrendi ve bunu her gerçek uygulayabilişte biz halk çocuklarının aradığı ve imrendiği adam oldu.”<sup>7</sup> dediği Ahmet Kutsi Tecer’in Âşık Veysel’in keşfedilip edebiyatımıza kazandırılmasında rolü büyüktür.

Sivas’ta Tecer’in ilk adımını attığı ve bir gelenek haline getirilmeye çalışılan Sivas Halk Şairleri Bayramı’nın ilki 5 Kasım 1931’de, ikincisi 30 Ekim 1964’te, üçüncüsü de 4 Temmuz 1967 yapılmıştır. Uzun ömürlü olamayan bu gelenek birincisinde Âşık Veysel’i, ikincisinde Ali Tozkoparan’ı üçüncüsünde de Şah Turna’yı Anadolu âşıkler kervanına katmıştır. İlk kez Tecer vasıtasıyla Sivas’ta başlatılan Âşıkler Bayramı ya da etkinliği ileriki yıllarda Konya, Erzurum, Kars gibi yörelere de örnek olmuştur.

Ahmet Kutsi Tecer’e geniş açıdan baktığımız zaman Bedrettin Tuncel’in, Tecer için: “Paris Milli Kütüphanesinde çalıştığı günlerde halk edebiyatımızın bilinmeyen bir yanını yazmalardan okuyup ortaya çıkarmıştı. Hiç kimse, Yüzyıllarca Kuzey Afrika’ya hakim olmuş, Oruç Reislerin, Barbarosların 16. Yüzyıl başlarında İmparatorluk topraklarına kattıkları o yerlerde yaşamış Türklerin, Türk şairlerinin ‘Cezayir Türküleri’nin adını bile duymamıştı; onların sesini Kutsi duyurdu bize”<sup>8</sup> açıklaması

*Cezayir’in ufak ufak evleri  
İçindedir ağaları beyleri,  
Türkçe bilmez mâni söyler dilleri,  
Tunus, Tarabulus ve Cezayir of!*

biçiminde birçok örneği olan Cezayir Türkülerini ilk kez tanıtmayı onu tanımamız açısından oldukça önemlidir.

<sup>6</sup> Ahmet Kutsi Tecer, “Ahmet Muhip”, Ülkü dergisi, S. 4, s. 20, İkinci Teşrin 1941.

<sup>7</sup> Behçet Kemal Çağlar, *Kutsi Can*, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4518.

<sup>8</sup> Bedrettin Tuncel, Koçyiğit Tecer’imiz, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4520.

Kuzey Afrika’da yaşayan atalarımızın bıraktıkları Cezayir Türkülerini ortaya çıkarmış, buna ait yazısı Ankara’da 1928’de tek cilt halinde basılan Halk Bilgisi Mecmuası’nın 124. sayfasında “Cezayir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri” Ahmet Kutsi başlığı ile yayımlanmıştır.

Barbaros Hayrettin Paşa tarafından alınarak Kanunî Sultan Süleyman zamanında Osmanlı hâkimiyetine giren Cezayir, daha sonra Fransızlar tarafından (1827-1830) yıllarındaki işgâl sırasında Fransızlarla savaşıyan Türk askerlerinden pek çok şehit verilir. Bunlar arasında eski adı Dinar Köyü olan Yaylabâğı’ndan gençler de vardır. Şehitlerin yavuklularına, ana babalarına kara haber ulaştığında bütün köylü yasa bürünür ve bu olayın onlar üzerindeki etkileri uzun zaman devam eder. Bu savaşlar sırasında şehit olan Mehmet adlı bir yiğidin nişanlısı kara haberi alınca aklını kaçırmış. Her gün köyün yüksek, ağaçlı tepesine çıkar, yanık sesiyle içli bir şekilde ağıt söylemiş.

Bazı ağıtlarımızın zaman içinde oyun havasına dönüştüğü bilinmektedir. Bunlardan acı bir örneği de Tecer’in ağıt olarak tanıttığı Cezayir havalarının sohbetlerde icrâ edilen müzik repertuarı içinde yer alması, Çankırı yâren sohbetlerinde, kapanış havası olarak çalınması, Ankara-Sincan yöresinde, düğünlerde ve “oturak âlemi” sırasında Cezayir en son çalınan bir ezgi olarak yayılması, Maraş’ın Göksun ilçesinde üç oyundan birinin ‘Cezayir olması, Bingöl’ün tekli oyunlarından birinin Cezayir adını taşıması kültürel değerlerimize gereği gibi sahip çıkmayışımızın delillerindedir.

Bir tezde geçen: “*Kültürel Etkileşimlerle Türklerin sosyal ve kültürel kurumları Cezayir’e taşıdıkları; günlük yaşam alanları ve zaman geçirme biçimlerinin geleneksel Türk yaşamına göre şekillendiği bilinmektedir. Burada bulunan hanlar, hamamlar, vakıflar, aşevleri, oyun ve eğlence merkezleri Türk devletinde olduğu gibidir. Halkın eğlenmesi için sergilenen oyunlar arasında bulunan Karagöz ve meddah ile, cirit ve güreş oyunları buraya Türklerle beraber gelen ve ilgi çekici oyunlardı. Benzer bir şekilde, türkü okuma, destan, hikâye ve masal anlatma söz konusu dönemde yaygın zaman geçirme biçimleriydi*”<sup>9</sup> ifadesi buralardaki Türk mührünün önemli kanıtlarındandır.

Millî Edebiyatımızla başlayan folklora yönelme hareketinin modern örneklerini en başarılı biçimde Ahmet Kutsi Tecer vermiş, Anadolu ve halkı onun şiirinde yeni bir ifade tarzı bulmuştur.

---

<sup>9</sup>Houria Yekhlef (1991) Türk Hakimiyeti Devrinde Cezayir’de Kültürel ve Edebi Hayat, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). (s.13)

Aynı dönemde Halk Edebiyatı'na, folkloruna ilgi gösteren Faruk Nafiz, entelektüel bir bakışla folklorumuza eğilirken Ankaralı Âşık Ömer adıyla Behçet Kemal Çağlar, hiçbir yeni öz katmaksızın ve Halk Edebiyatı'na tam bağlı kalarak bir form mükemmeliyeti içerisinde onu şiirleştirmiştir. Ahmet Kutsi Tecer ise folkloru, genel bir unsur olarak belirleyip ona yeni bir duyuş tarzı getirmektedir.

Âşık Veysel kitabının ön sözünde: “Her şeyin bize göresi, köküne kadar millî ve halkçı olanıdır. Eskiye yaklaşmamız da bu yüzden. Bu ne bir geriye dönüş ne bir ‘altın çağ’ hasreti, ne de bir halk aydın ikiliğidir. Olsa olsa eski Halk Edebiyatımızın kendinde taşıdığı vasıflardan ötürü duyduğumuz bir yakınlıktır.”<sup>10</sup> deyişi ile de halk edebiyatına yakınlığını dillendirmektedir.

Şiir hakkındaki görüşünü “Bizce, millî sanat fikri, sanatkâr için bir ilham ve kültür meselesidir. Kendimize dönmenin, orijinal ve öz olmanın ne demek olduğunu düşünmekle beraber, çalışmak ve araştırmak, her Türk sanatkârının, tarihimizi, mazimizi, bu toprak üzerindeki eserlerimizle halkımızı benliğinde hissetmesi, vereceği eserler namına bir borçtur.”<sup>11</sup> biçiminde belirlediği bilinen Tecer, şiirlerinde, çok doğal bir söyleyiş havası içinde, güçlü bir ritim yakalamış, sesle anlam arasındaki ilintiyi ustaca kurmuş:

*Ey rüya, ey hayal beni terketme,  
Ey sabah koynunda şenim, hem zinde,  
Bir şuur ışığı vurmuş perdeme  
Bir bahar öğlesi gibi çimende*

biçiminde ve:

*Geceleyn bir ses böler uykumu,  
İçim ürpermeyle dolar: -Nerdesin?  
Arıyorum yıllar var ki, ben onu,  
Âşıktım, beni çağıran bu sesin.*

gibi soluklu şiirler yazmıştır.

Bedrettin Tuncel'in dediği gibi: “Şiirimizin çok tatlı bir sesi idi. Canlı, dipdiri, kır çiçeklerimiz kadar renkli, meyvelerimiz kadar lezzetli, pınarlarımız kadar duru bir dili vardı.”<sup>12</sup>

Bütün şiirlerinde hece ölçüsüyle yazan, şiirimizde halk dilini, halk motiflerini en iyi kullanan şairlerimizden bir olan, halkın ayağına giden, şiiri nesirden ayırmaya çalışsan şair Tecer'in:

<sup>10</sup> Ahmet Kutsi Tecer, *Aşık Veysel, Değişler*, (Kitabın önsözü), Ülkü Yayınları, Ankara 1944.69

<sup>11</sup> Ahmet Kutsi Tecer, “Ahmet Muhip”, *Ülkü* dergisi, S. 4, s. 20, İkinci Teşrin 1941.

<sup>12</sup> Bedrettin Tuncel, “Koçyiğit Tecerimiz”, TFA.Eylül 1967, s.4520

*Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna:  
- Tenimde bir yara işler gibisin  
Titrerim rüzgarlar keder vermesin.*

*Anneler beşikten der çocuğuna:  
- Acını görmesin gözüm alemde  
Teselli demeksin bana son demde.*

*Bütün ümitleri yel alır gider  
Tomurcuk açılır, sel alır gider  
Anneler büyütür, el alır gider.*

sonbahar imgesi ve hüznün miti yüklü Anneler adlı şiiri, felsefi bir görüşle halk dilini ve tecrübeyi ancak bu denli yalın ve en çarpıcı bir söylemle dillendirdiği sezilmektedir.

Özbalcı'nın işaret ettiği gibi “Şiirlerinde koşma tarzına en uygun düşen 8’li ve 11’li hece kalıplarını daha fazla kullanmıştır. Elde mevcut şiirlerinden 110 tanesi 11’li, 24 tanesi 8’li, 11 tanesi 14’lü, 6 tanesi 7’li hece kalıpları ile yazılmıştır. Çok az sayıda 9,10 ve 12’li kalıpları kullanmıştır.”<sup>13</sup>

Şiir tanımı için; “Şiir nağmedir, Şiir kalbden geçen bir hâdisenin lisan hâlinde tecellî edişidir; hissini birden bir lisan oluşu ve lisan hâlinde kalışdır.” diyen Yahya Kemal’in tanımının Ahmet Kursi Tecer’in şiir dünyasıyla büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Duygu olarak da Tecer’in:

*Dalgalar, siz fakat yol gösteriniz,  
Nerededir ruhumuz için son vatan*

deyişi; Yahya Kemal’in varmak istediği “Hür maviliğin bittiği son had” ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Şiirlerinde sevgi, doğa, yurt sevgisi, özlem, yalnızlık ve ölüm temi ustaca işlenmiş, kadını bir aşk metaı olarak değil de doğa ile bütünleştirerek ele almıştır. Onun aşk üzerine kaleme aldığı şiirlerinin hiç birinde cinselliğin öne çıktığı görülmez.

*Güzel halay çeken güzel kucaklar,  
Güzeli sevmeyen çıksın aradan!*

deyişi ve:

*Gönlüm senin sevginle kendi sazını çalar*

---

<sup>13</sup> Mustafa Özbalcı, Ahmet Kutsi Tecer, Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme, Akçağ Yay. Ank. 1998, s.119

gibi söyleyişlerinde temiz sevgiler sergilenmiştir.

*Bütün sevgileri atıp içimden,  
Varlığımı yalnız ona verdim ben,  
Elverir ki bir gün bana derinden,  
Ta derinden bir gün bana “Gel” desin.*

deyişinin, diğer bütün sevgilere yer bırakmayacak kadar şairin içini kapladığı görülür. Bu, öylesine güçlü bir sevgi ve bağlılıktır ki gerçek aşkın en güzel biçimde dile gelişidir.

Bir şiirinde:

*Severim kırların yeşil göğsünü*

diyen Tecer’de doğa bütün unsurlarıyla yer alır.  
Bir ömür yürüsem bitmez hasreti

*Beni yalnız onlar anlar: Tarlalar...*

deyişinde doğanın Tecer’i anılar dünyasına götürdüğü sezilir.

Tecer en çok yurt sevgisi ve memleket şiirleriyle tanınmış, vatan ve memleket sevgisini toprak imajı etrafında işlemiş, kendi kişiliğini yitirmeden âşıklama tarzını çağdaş şiirle kaynaştırmış şiir dünyasında halk şiiri havasını yaşatmıştır.

*Hani Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu?  
Küsmüş parmakları, sazları yaslı,  
Çal ozanların, âşıkların nesli,  
Duyur sesini eski ustaların!*

deyişi ve:

*Bu millet, bu insan, adı sanı Türk,  
Bu toprak, bu vatan, güzel Türkeli,  
Bu tarih, bu onur, bu sihirli yük,  
Bu Bursa, bu Konya, bu usta eli.*

gibi söyleyişler âşıklama tarzının en güzel örneklerindedir.

Yalnızlık teminin de Tecer’in şiirlerinde öne çıktığı görülür. her insanda olduğu gibi yalnızlık duygusuna kapılıp:

*Yalnızlık şifası yalan bir ilaç  
Avundum boş yere yalnızlığımla*

biçiminde özgün dizeler kuran, Her Gece adlı şiirinde yalnızlığı:

*Kalbim ıssız bir diyar  
Hiçbir yolcu uğramaz*

biçiminde betimleyen Ahmet Kutsi Tecer'in şiirlerine genel olarak baktığımızda; Yabancılar, Sisli Geceler, Bulutlar, Neredesin, Dost Yüzü, Keder ve Ümit gibi şiirlerinde çeşitli biçimlerde yalnızlık duygusunu işlediği görülür.

Her şair gibi Tecer de ölüm temini dizelerinde işlemiş, ölüm gerçeğine değil de öldükten sonra hemen unutulma düşüncesine kahrolup:

*Evden çıkar çıkmaz omuzda tabut,  
Sen de eller gibi adımı unut.  
Kapımı birkaç gün için açık tut,  
Eşyam bakakalsın diye arkamdan*

biçiminde en gerçekçi sözcüklerle yüklü Besbelli adlı şiirini kaleme almıştır. Mezartaşları adlı şiirinde de:

*Bütün derdimizi alıp bağrına  
Bizden yalnız onlar kalır yarına*

diyerek gerçekçi bir söylemi ustaca dizelerine aktarmıştır.

#### **KAYNAKÇA:**

Ferhat Aslan (Hz.) Âşık Edebiyatı, Halk Kültürü Çalışmalarıyla Ahmet Kutsi Tecer , İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay. İstanbul, 2011.

Behçet Kemal Çağlar, Kutsi Can, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4518.

Konur Ertop, Kaybettiklerimiz: Kutsi Tecer, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4522.

Mustafa Özbalcı, Ahmet Kutsi Tecer, Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme, Akçağ Yay. Ank. 1998.

M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, Ankara, 1962.

Bedrettin Tuncel, Koçyiğit Tecer'imiz, Türk Folklor Araştırmaları, C.II, S. 218, Eylül 1967, s.4520.

Houria Yekhlef (1991) Türk Hakimiyeti Devrinde Cezayir'de Kültürel ve Edebi Hayat, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

Halil Bedii Yönetken, (Hatıralar) Tecer İçin Radyoda Yapılan Konuşma, TFA, C. 11, Eylül 1967, s.4524

## DÜNDEN BUGÜNE AHMET KUTSİ TECER'İN “ORDA BİR KÖY VAR UZAKTA” ADLI ŞİİRİNİN İŞLEVSELLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇAPRAZ\*

### Özet

Şiir, estetiğe dayalı doğası gereği âdeta çağları aşan bir kudrete sahiptir. Ayrıca bazı şiirler vardır ki içerdiği mesajlar sayesinde günümüzde de “işlevselliği”ni sürdürmektedir. Ahmet Kutsi Tecer’in en sevilen ve en çok bilinen şiirlerinden “Orda Bir Köy Var Uzakta” adlı şiiri de bu tarz şiirlerden biri olarak değerlendirilebilir. Şiir, yazıldığı dönemde bazı aydınların köye karşı müstehzi tavırlarına karşı bir anlamda protesto niteliği taşımaktadır. Aslında şiirde Tecer halkın yüzde seksenin köylü olduğu bir dönemde köyü ve köye ait değerleri idealize ederek aydınlara her alanda kalkınmanın “halka doğru” gitmekle gerçekleştirilebileceği mesajını vermektedir. Diğer taraftan şiir, sonraki süreçte sinema ve reklam gibi medya endüstrisi araçlarında da kullanılarak işlevsellik alanını bir hayli genişletmiştir. Son dönemde ise bir grup Ermeni’nin 1915 yılından bu yana Akdamar Kilisesi’nde ilk kez yapılan ayine giderken bu şiiri mırıldanmış olması şiiri yeniden gündeme taşımıştır. Dolayısıyla bildiride, bahsedilen bu unsurlardan hareketle şiirin dünden bugüne işlevselliğini hangi alanlarda ve nasıl koruduğu dile getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkçılık, Köycü söylem, Ahmet Kutsi Tecer, Orda Bir Köy Var Uzakta, Şiirsel işlev.

*“Biz önümüzde Ahmet Kutsi Tecer ve Erol Güngör gibi örnekler dururken halka doğru gitmeyi anlamadık.”*

**Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu**

Şiir, doğası gereği asırları aşan bir söylem gücüne sahiptir. Hatta bu söylem gücü, “şiirsel işlev” şeklinde bir forma bürünerek “anlatı geleneği” içerisinde dilin tesir gücünün daha da artmasını sağlamıştır. Ahmet Kutsi Tecer’in en sevilen ve en çok bilinen şiirlerinden biri olan “Orda Bir Köy Var Uzakta” adlı şiiri de bu forma dayalı tesir gücünün yanında çok derin anlamlara sahiptir. Şiir, bir defa köycülüğün (halkçılık) ve köycü söylemin popüler olduğu bir ortamda/zamanda söylenmiştir. Fakat Tecer, gerek konum

---

\* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü.  
E-posta: [erhancapraz38@gmail.com](mailto:erhancapraz38@gmail.com).

gerekse söylem açısından bu ortamda müstesna bir yere sahiptir. Dolayısıyla şiirin dünden bugüne uzanan işlevsel tarafını yeterince anlayabilmek açısından doğrudan halkçılık ilkesine bağlı gelişen köycü söylemi, Tecer'in bu söylem içerisindeki konumunu ve Tecer'deki köycü söylemin kaynaklarını bilmek büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de köylü meselesi her zaman son derece hayati bir öneme sahip olmuştur. “Bunun bir nedeni Osmanlı'dan Cumhuriyet'e köylülüğün toplam nüfus içindeki oranının bir hayli artmış olmasıydı. Yeni Cumhuriyet daha az şehirli, daha çok köylüydü. Bu nedenle de Ankara'daki yeni yönetim, köylülüğün Osmanlı'ya göre daha önemli olduğu bir toplumsal yapı buldu önünde. Üstelik köylüler sadece nüfusun neredeyse yüzde sekseni gibi çoğunluğunu oluşturmalarıyla değil, aynı zamanda en önemli üretici kesimi oluşturmaları nedeniyle de önemi haiz bir kesimdi. Hâl böyle olunca da köylülük ülkeyi yönetenlerce dikkate alınması, siyasal ve ideolojik anlamda kazanılması gereken en önemli gücü oluşturuyordu. Öte yandan 1917'de Rusya'da köylülüğün de aktif desteğini alan devrim, Türkiye'yi de korkutmuştu. Birinci Dünya Savaşı sonrası Balkanlar'daki güçlü köylü isyanları da benzer şekilde köylü meselesinin önemini ortaya koymuştu. Tarımsal yapıların çözülmesinin, yani köylü sorununun, büyük sorunlar ortaya çıkarabileceği düşünülüyordu. Bu nedenle de Kemalist yönetici seçkinler, köylülüğü de içerecek bir halkçılık anlayışına yöneldiler. Denebilir ki erken Cumhuriyet döneminin halkçılık söylemi köylülük meselesine vurgusuyla anlam kazanacaktı. Köy ve köylülere ait değerler halkçılık söylemi içinde yüceltilecekti. ‘Orda bir köy var uzakta, gitmesek de, görmesek de, o köy bizim köyümüzdür’ şarkısı bugünlere kadar dillerden düşmeyecekti. ‘Gidilmese de’, ‘görülmesek de’ yine de bizim olan köyler, aslına bakılırsa bu dizelerde kristalleşen anlayış Türkiye'de yaygın olarak kullanılan halkçılık anlayışının da bir yansımasıyla belki: ‘Halk’ adına, köylüler adına bu kadar çok söz söylenmesi ile aslında onlarla ilgili sağlanan gelişmelerin çok sınırlı olması arasındaki gerilimin adıydı belki de halkçılık.” (Karaömerlioğlu 2006: 12-13).

Halkçılık, “tek-parti ideolojisinin önemli ve belirleyici” temel tezlerinden birisini teşkil etmektedir. “Halkçılık kavramı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında yer almış, yeni rejimin altı temel ilkesinden birisi olarak benimsenmiş, 1937 yılında anayasaya rejimin kurucu bir ilkesi olarak dâhil edilmişti.” (Karaömerlioğlu 2006: 13). M. Asım Karaömerlioğlu'nun belirttiği üzere “Türkiye'de halkçılığın bir toplumsal ve siyasal kitle hareketi olmadığını baştan vurgulamak gerek. Daha çok devlet güdümlü bir söylemi içerdiği, hatta olası potansiyel toplumsal hareketlere karşı tepeden bir müdahale ve yönlendirme için gündeme geldiği; siyasal rejimin kitle tabanını



genişletmek, sınıfsal farkları 'sınıfsız' bir toplum adına örtbas etmek ve nihayet yönetici zümrenin seçkinciliğini gizlemek için bir araç rolü üstlendiği öne sürülebilir.” (Karaömerlioğlu 2006: 14).

Köycülük ise “dünyada şehirleşmenin ve sanayileşmenin hâkim olduğu bir dönemde köy hayatının ve değerlerinin önemine yapılan vurgular toplamıdır. Türkiye’de köycü söylem, liberal ve toplumsal sınıf temelli ideolojilerin tümünden reddini; durağan, farklılaşmamış bir topluma özlemi dile getiriyordu.” (Karaömerlioğlu 2006: 14). Fakat “1923’te Cumhuriyet’in ilanından 1930’ların başına kadar geçen süreçte dahi yeni rejimin köylülere yönelik entelektüel ve pratik ilgisi ‘köylünün milletin asıl efendisi’ olduğu şiarının ötesine gidemedi.” (Karaömerlioğlu 2006: 64) Bu yüzden “Türk aydınları arasında köycülük fikrinin yaygınlaşması daha ziyade 1930’larda, özellikle de [Tecer’in de yazarları arasında bulunduğu] *Ülkü* dergisi yazarları etrafında gözlemlenmiştir.” (Karaömerlioğlu 2006: 64).

Diğer yönden “Türkiye’de 1932 yılıyla beraber kırsal yapının gelişimi meselesine yoğun bir ilgi oluşmaya başlamıştı. Aslına bakılırsa 1930’lar boyunca bütün dünyada köycü eğilimlerin arttığı gözlemlenmekteydi. Bu olgunun bir nedeni şehirleşme ve sanayileşmenin 1929 Dünya Buhranı’nın nedeni olarak algılanması ise, bir başka nedeni de 1930 başlarındaki kuraklık sonucu tarımsal üretim sorununun son derece acil bir gereksinim olarak kendisini göstermesiydi.” (Karaömerlioğlu 2006: 65).

“Türkiye’de bu dönemde köylere ve köylülere olan ilgiyi dile getiren birçok açıklama bulmak mümkündür. Atatürk’ün söylevleri dâhil birçok resmi açıklamada kırsal bölgelerin gelişiminin sağlanmasının rejimin en önemli görevi olduğu söyleniyordu. Halkevleri’nde köycülüğe verilen önemde ya da devlet tafından öğrenci ve öğretmenlerin yaz tatillerinde köylere gitmelerinin teşvik edilmesi gibi olaylarda da değişen bu havayı gözlemlemekteyiz. Maarif Vekaleti’nin köylerde eğitimi iyileştirmeye yönelik projeler tasarlamaya girişmesi de aynı döneme rastlıyordu.” (Karaömerlioğlu 2006: 65-66).

Fakat tek-parti döneminde seçkinlerin köylüye bakış açısı aynı değildir. Bunda yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi tek-parti rejiminin tavırlarının “muğlak” ve “çelişkili” bir nitelik taşımasının tesiri büyüktür. Hatta Karaömerlioğlu’nun belirttiği üzere bu dönemde “köycü söylem”in varlığı dahi ülkenin hayati önem taşıyan konularında devlet politikalarında bir netliğin olmadığını açıkça ortaya koymaktadır (Karaömerlioğlu 2006: 75, 83). Bu yüzden başta Halkevlerinin faaliyetleri olmak üzere köycülük faaliyetleri pek de başarılı olamamıştır (Karaömerlioğlu 2006: 81). Nitekim Cumhuriyet döneminin köycülük konusundaki otoritesi Nusret Köymen de ilk

defa köycülerin aslında köylüleri tanımadığını açıkça kabul etmiştir (Karaömerlioğlu 2006: 80). Dolayısıyla Kemal Karpat'ın belirttiği üzere “bu dönemde ‘Halkevleri’nin aslında yok etmeyi öngördüğü hükümet ile halk arasındaki uçurum’, daha da derinleşmiştir.” (Karaömerlioğlu 2006: 82).

İşte Tecer de böyle bir havada idealist bir fikir ve hareket adamı olarak rejim içerisinde yerini almıştır. Fakat “ideolojik davranmayı asla sevmeyen” (Özbalcı 2007: 36). Tecer’in bu aydın zümre içinden ayrılan tarafı, “tam bir halk adamı” olarak daima halkın içinde halkın değerleriyle içli dışlı olmasıdır. Zira Atatürk’ün yakın çevresinde, sofrasında bulunma şerefine de nail olan aydınların pek çoğu Anadolu insanını tanımamışlar, halkın arasına protokol gezileri dışında hemen hemen hiç katılmamışlar, halkı hep uzaktan gözleyip halkın adına hep uzaktan konuşmuşlardır (Özbalcı 2007: 37). Fakat Tecer, Anadolu’nun her köşesini dolaşmış, Anadolu insanını yakından tanımış, onlarla kaynaşmış ve bir gönül birliği kurmuştur (Özbalcı 2007: 11). Dolayısıyla “Tecer’in farkı ve büyüklüğü işte buradadır” (Özbalcı 2007: 37). Nitekim Cumhuriyet Gazetesi yazarı Çiğdem Toker’in 2015 yılındaki gazetede köşesinde Tecer’in “Orda Bir Köy Var Uzakta” adlı şiiri üzerinden dile getirdiği “*devlete tapınma kültürününün esaslı tuğlalarından biri*” ve “*vatanseverlik diye ırkçılığı nakış gibi ören, eleştirel düşüncüyü hainlikle eş tutan eğitim sisteminin aracısı*” şeklindeki yorumlara, yine aynı gazetenin yazarı Işın Kansu “*Cumhuriyet devrimcilerine haksızlık. O şiiri, büyük bir yurt ve halk sevgisiyle öğrencilerine öğretmiş olan tüm Cumhuriyet öğretmenlerine haksızlık*” şeklinde cevap vererek Cumhuriyet’in sınırları içinde ona lâayık olduğı üzere hakkını yeniden teslim etmiştir (Kansu, [http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/361185/Orda\\_bir\\_koy\\_var.html](http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/361185/Orda_bir_koy_var.html), 18. 06.2018). Bu bağlamda şiirin köye yönelik mühtehzi tavırları/alaysamayı da göğüslediğini rahatlıkla ifade edebiliriz.

Tabii Tecer’in faklılık yaratmasında 1931 yılında öğretmen olarak atandığı Sivas’ın büyük yeri vardır. Zira halka, halk kültürüne, folklorla, kısacası halk ruhuna bağlanmasını ilk olarak burası sağlamıştır. Aksi yönden Tecer’in Anadolu’da İstanbul ve Ankara’dan sonra Sivas’ta da folklorun aşılmasında yeri büyüktür. Diğer taraftan Tecer’in “Sivas Halk Şairleri Bayramı” adını taşıyan ve Sivas Kâmil Matbaası’nda 1932’de basılmış olan broşürde yer alan şu ifadeleri de gerek kendi idealini gerekse bu idealin gerçekleşmesinde kültürün, özellikle de halk kültürünün, yani folklorun temel zemin olduğunu göstermesi açısından oldukça değerlidir:

“O hâlde Halk Şairleri Koruma Derneğı, bir halk terbiyesi müessesidir. Burada takip edilen gaye bilhassa geniş halk kütlesi ile fikir hayatımızın umumi bağlarını birleştirmek, münevver kütle ile geniş kütle

arasını doldurmak: Bunu tahakkuk ettirmek için de halk dili, halk nağmeleri, halk edebiyatı, halk an’aneleri ile münnevver adamın medeni bilgilerini birbirine kaynaştırmak, mezcetmektir. İşte bu maksatlardır ki Halk Şairleri Koruma Derneği bir yönden köy ve halk içinden süzülüp gelen eserleri umuma teşhir ederken bugünün güzel Türkçesiyle yazan muharrirlerin eserlerini de köye ve köylüye tanıttırarak, Türk gençliğinin medeni idealini halk ve köylüye de aşılacaktır.” (Aşkun 1967: 4533).

Bu bayramın “Tecer’in Sivas’tan ayrılışı ile tarihe karış[ması]” (Aşkun 1967: 4533) da onun gerek rejim içerisinde gerekse halk nezdinde ne derece ehemmiyet taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca gerek “Kutsi” ismini, gerekse “Tecer” soyismini alması onun bu bağlılığının açık bir nişanesi olarak da kabul edilebilir.

Bu yüzden insanları, sanatı, şiiri, halk bilgisini oldukça çok seven Tecer, şiire, folklor, halk temsillerine ve oyunlara ayrı ayrı gönül vermiştir (Hınçer 1967: 4513). Bildirimizde ele aldığımız “Orda bir köy var uzakta” adlı şiiri de günümüzde dahi onun bu duyarlılığının değişen ortam ve bağlamlarda oldukça işlevsel bir nitelik taşıdığını göstermesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Tecer’in söz konusu şiiri yazış öyküsünü, olaya tanıklık eden Asım Mutlu Cumhuriyet Gazetesi’nin 23 Haziran 1988 tarihli sayısında yayımlanan “Eğitimimizde Tonguç ve Köy Enstitüleri” başlıklı makalesinde anlatmıştır. 1941’de İsmail Hakkı Tonguç, Kastamonu Gökçöy Köy Enstitüsü’nü ziyarete gider. Yanında, köy okulları ve öğretmenlerinin tasarımlarını çizen mimar Asım Mutlu ile şair Ahmet Kutsi Tecer ve o sırada İstanbul Tıp Fakültesi öğrencisi olan Ceyhan Atuf Kansu da vardır. Ilgaz Dağı’nda yemek yer, bir iki köye uğurlar. Sonrasını Asım Mutlu şöyle anlatır:

“Ben, köy evlerinin üstü örtülü açık sofalarını gösteriyor ve binaların yalın güzelliğini dile getirmeye çalışıyordum. Otomobille giderken görünüp kaybolan köylere gözü takılan Tecer’in dudaklarından dizeler dökülmeye başlamıştı: ‘Orda bir köy var uzakta / O köy bizim köyümüzdür’ ünlü şiirini orada yazmış ve yayımladığı zaman onu bize, yol arkadaşlarına ithaf etmişti.” (Mutlu 1988).

Gerçekten de şiir 1941’de Yücel Dergisinde yayımlanmıştır. Fakat tespit ettiğimiz kadarıyla şiirin Sivas’ın Çelebi köyü, Geyve’nin Sarıgazi köyü veya Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı Apçağa köyü için de yazılmış olduğuna dair farklı görüşler vardır. Kanaatimizce köylüye ve köy hayatına her açıdan büyük hayranlık besleyen ve Anadolu’nun hemen hemen tamamını

gezip gören (Özbalcı 2007: 33-34) Tecer'in bu şiirini sadece bir köyle sınırlamak gerek Tecer'e gerekse şiirin günümüzde bile devam eden işlevselliğine uygun bir yaklaşım olarak kabul edilemez. Dolayısıyla Nihat Sami Banarlı'nın ifade ettiği gibi milletten, vatandan, halktan olmayı iyi kavrayan Tecer, köylerimiz için, evlerimiz için, dağlarımız ve yollarımız için şiir söylemek gerekince adeta bu şiiri ibdâ ve icrâ etmiştir (Banarlı 2007: 552). Tabii şiirde geçen ve "Nerdesin" şiirinde de güçlü bir şekilde işittiğimiz bir diğer önemli unsur "ses" de Rahim Tarım'ın belirttiği üzere tamamen Türk kültüründen kaynaklanan folklorik bir niteliğe sahiptir (Tarım 2008: 457-471).

Dolayısıyla şiir 1950'li yıllarda Münir Ceyhan tarafından bestelenerek bir anlamda üniter ulus devleti çocuklara belletme amacı taşıyan bir çocuk şarkısına dönüşmüştür. Tabii bunda şiirin duygu ağırlığı yanında iç ahenk bakımından da güçlü olmasının tesiri büyüktür. Zira bu şiir iç ahenk açısından Tecer'in en zengin şiirlerinden birisidir. "Şiirlerinde harf, kelime ve mısra tekrarından hoşlanan Tecer, bu şiirinde de bazı vokallerle bazı konsonları (a 47, e 17, i 32, o 22, ü 9, ve d 29, k 22, s 18, z 26 defa) çok fazla kullanmıştır. Bu vokallerin sağladığı assonans ile konsonların meydana getirdiği aliterasyonların şiire kazandırdığı kulağa hoş gelen ses ve ahengi beşer defa kullanılmış olan "bizim" kelimesi, ayrıca 5 defa tekrarlanan redif görevindeki "var uzakta" söz grubu ile 10 defa tekrarlanan ve yine redif görevinde olan "masak da" söz grubu daha da kuvvetlendirmektedir. Öte yandan dördlüklerde "gezmesek, tozmasak, yatmasak, kalkmasak, duymasak, tınmasak, inmesek, çıkmasak, dönmese, varmasak" kelimelerinin oluşturduğu kafiyeler ve iç kafiyelerle bu kelimelerde baskın olan sesli ve sessiz harflerin ve yine her dördlükte birbiriyle kafiyeli olan ikinci ve dördüncü mısraların aralıklarla tekrarını da kulağımız bayağı hissetmektedir." (Özbalcı 2007: 133). Dolayısıyla Tecer'in şairliğinin, yani sanatkârlık kudretinin de şiirin çok sevilmesinde ve günümüzde bile işlevsellik kazanmasında etkisi büyüktür. Tabii köy enstitülerinden yetişen idealist öğretmenlerin yurt sathına dağılmalarıyla birlikte başlayan eğitim ve kültür seferberliğinin de idealist Tecer'in bir anlamda köycü söyleminin temel kodlarını barındıran bu şiirinin eyleme dönük olarak da yayılmasında ve sevilmesinde büyük öneme sahiptir. Nitekim Yücel Dergisi'nin Şubat 1941 sayısında yayımlanan şiir okuyucu mektuplarına bağlı olarak derginin mart sayısında "ayın şiiri" seçilmiştir. Bu durum şiirin yayımlanmasının hemen ardından büyük bir ilgiye mazhar olduğunu göstermesi açısından oldukça değerlidir. Mehmet Kaplan da "Orda bir köy var uzakta / O köy bizim köyümüzdür" dizelerinden hareketle Tecer için "iyi söylenilmiş iki mısra ile bütün bir şiir akımı doğuran insandır." (Kaplan 2001: 108) demektedir. Zira "bu iki mısradan, idare ettiği Ülkü

Dergisi'nde biraz da kendisinin teşviki ile binlerce köy şairi meydana gel[miştir].” (Kaplan 2001: 108). Ayrıca Tecer'in bu şiiri daha sonraki süreçte o kadar çok ezberlenmiştir ki Doğan Hızlan'ın ifadesiyle “anonimleşmiş” (Hızlan 2017: 301) bir niteliğe bürünmüştür.

Şiir, aydınlar arasında olumlu veya olumsuz bazı eleştirilere de yol açmıştır. Melih Cevdet Anday'ın tanık olduğu bir olaya bağlı olarak bir hekimin ağzından aktardığı şu sözler şiirin aydınlar tarafından nasıl karşılandığını açıkça ortaya koymaktadır:

“Bir hastanenin hekimler odasında üç kişi idik. Hekimlerden biri, rahmetli ozan Tecer'in,

*Orda bir köy var uzakta  
O köy bizim köyümüzdür  
Gitmesek de görmesek de  
O köy bizim köyümüzdür*

diye başlayan şiirini sadece yermekle kalmamış, alaya da almıştı: ‘Hele gençlerimiz nasıl nasıl kızıyorlar bilseniz!’ demişti. O şiirin, ilk bakışta insanı durduran, gülümseten demeyeyim ama yadırgatan bir yanı vardır gerçekten: Bilmediğimiz, gitmediğimiz bir köy nasıl bizim köyümüz olabilir! Dahası, gitmesek de, görmesek de ne çıkar anlamını taşır gibi o dizeler, köyle aramızda kendiliğinden bir bağ varmış anlamını. Gerçi Kutsi Tecer buncasını söylemiyor, ama okuyan çıkarıyor bu anlamları şiirden, çıkarınca da gülüyor, ya da kızıyor ozanın saflığına, ‘Bu ne biçim köy sevgisi, köylü anlayışı!’ diye soruyor.” (Anday 2017: 281-282).

Kanaatimizce yeni bir rejimin arefesinde bulunan/kurulan bir toplulukta Tecer'in söyleminin içeriğine/hedefine tam olarak vâkıf olamamış insanların Tecer'e karşı çıkmaları bugün de olsa aslında yadırganacak bir tutum değildir. Nitekim yukarıdaki alıntıda da eleştirinin sahibi “Gerçi Kutsi Tecer buncasını söylemiyor, ama okuyan çıkarıyor bu anlamları şiirden” diyerek kanaatimizi bir anlamda haklı çıkarmaktadır. Aslında Tecer burada “Gitmesek de görmesek de / O köy bizim köyümüzdür” derken Benedict Anderson'un “hayali bir cemaat olarak ulusun doğuşunda” zikrettiği toplumda yaşanan “dönüşüm”ü (Anderson 1995: 39) işaret etmektedir. Anderson'un “zaman tasavvurları” içerisinde “aynı zamanda” (meanwhile) adını verdiği bu “dönüşüm”, “sağlam ve istikrarlı bir gerçekliğe sahip” toplumların birbirleriyle hiç tanışmadan birbirlerine bağlanacağı bir bağlantının varlığını öngörmektedir (Anderson 1995: 40). Bu öngörü bağlamında yukarıda eleştirilerine yer verdiğimiz hekimin sözlerine yeniden bakacak olursak aslında hekimin kendisi de şiirden “köyle aramızda kendiliğinden bir bağ varmış anlamını” çıkararak Anderson'un sözünü ettiği

“bağlantı”yı bir okuyucu (toplumun “sağlam ve istikrarlı bir gerçekliğe sahip sosyolojik varlığı) olarak ikrar etmektedir. Dolayısıyla yine hekimin dile getirdiği gibi “okuyan”larının “bu anlamları şiirden” “çıkarmaları”, Tecer’in şiirinde “buncasını söyle[menin ötesinde]” “köy”, “ev”, “ses”, “dağ” ve “yol” gibi kavramlar etrafında okuyucuyla kurduğu “bağlantı”nın ne derece etkili/başarılı olduğunu aksi yönden açıkça ortaya koymaktadır.

Vedat Günyol da 1979’da *Cumhuriyet*’te çıkan bir yazısında şiiri “CHP’nin önde gelen şairlerinden A. Kutsi Tecer’in ‘Gitmesek de görmesek de o yer bizimdir’ dizesiyle dile gelen aldanması aldatmacası” (Günyol 2017: 289) olarak nitelendirmektedir. Fakat kanaatimizce Günyol’un yazısında Tecer’in dizelerini bile doğru dürüst aktaramamış olması, kendisinin Tecer’i CHP’nin ideolojik toplumsal yaklaşımı içinde yargıladığını, onu yeterince tanımadığını veya anlamadığını işaret etmektedir.

Şiirin, 1880’lerde Sivas’ta “yollar yaparak, devletin varlığını, hizmetini ve gücünü köylere ulaştırmayı hedeflemiş” Halil Rıfat Paşa’nın meşhur “Gidemediğin yer senin değildir” sözüne bir cevap niteliği taşıması ise hayli ilginçtir. Tabii burada önemli olan Murat Yıldız’ın belirttiği üzere “iki farklı zaman” ve “iki farklı düşünce” sistemi içerisinde yer alan bu büyük şahsiyetleri “tartışmak” yerine (Yıldız, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gidemedigin-yer-senin-degildir/18943>, 16.06.2018) ikisinin de köye ve köylü meselesine karşı duyarlılıklarının altını çizmektir. Tecer’in şiiriyle Halil Rıfat Paşa’nın sözüne “nazire” yapıp yapmadığı bilinmez, ama onun Anadolu’nun birçok köyünü gezmiş bir aydın olarak köylü meselesine hakkıyla vâkıf olduğu söylenebilir. Yani Tecer, erken dönem Cumhuriyet elitinin köylerde Halil Rıfat Paşa’nın sözünü ettiği “devletin varlığını, hizmetini ve gücünü” tam anlamıyla hissettiremese de yeni kurulan devletin özellikle de kültürel açıdan kalkınmasının ve bütünleşmesinin ancak köye veya “halka doğru” yönelmekle gerçekleşebileceğini Cumhuriyet aydınlarına açıkça ilan etmiştir.

Diğer taraftan şiirin 1967 yılında başrollerini Türkan Şoray ile Murat Soydan’ın oynadığı “Bir Dağ Masalı”nda ([https://www.youtube.com/watch?v=aD5\\_UyPU7ik](https://www.youtube.com/watch?v=aD5_UyPU7ik)), 1969 yılında başrollerini Hakan Balamir ile Fatma Girik’in oynadığı “Boş Beşik” (<https://www.youtube.com/watch?v=ti7ggIaP2ws>) ve yine aynı yılda Orhan Aksoy’un yönetmenliğini yaptığı “Ayşecikle Ömercik” (<https://www.youtube.com/watch?v=g7C1pwXULiQ>) adlı filmlerde de yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca 2015 yılında Müjdat Gezen Sanat Merkezi’nde Mertcan Şener’in sergilediği “Orda Bir Köy Var Uzakta”

(<https://www.youtube.com/watch?v=oBkqFQ6r8S8>) adlı tiyatro oyunu da bu gayeye matuf olarak değerlendirilebilir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla *Ruhsar* adlı dizinin bir bölümünde aklı ceza olarak bebek aklına çevrilen Mazhar'ın reklam ajansında reklam sloganı olarak şiirin bir beze uyarlanması (<https://www.youtube.com/watch?v=CV3scSAdXok>), 2016 yılında Denizbank'ın bir reklam filminde bu şiirin kullanılması (<https://www.youtube.com/watch?v=oSIIwZwq0QE>) ve Soner Arıca'nın şiiri bir albümüne alarak ona klip çekmesi (<https://vimeo.com/31148007>) ticari gaye ile de olsa reklam ve albümlerde de şiire yer verildiğini göstermektedir.

“Orda Bir Köy Var Uzakta” adı altında Urfa ve Alanya’da çocuklara dönük tiyatro etkinlikleri içeren projelerin yapılmış olması (<http://urfadasin.com/gundem/urfali-ogrenciler-orada-bir-koy-var-uzakta-dediler/17591>; <http://alanya.bel.tr/Haber/7123/-ORDA-BIR-KOY-VAR-UZAKTA--PROJESI-DEVAM-EDIYOR->), Ford Otomotiv tarafından “Orda Bir Köy Var Uzakta” sloganıyla Kastamonu ili Cide ilçesi Toygarlı köyü ortaokulunun ihtiyaçlarının karşılanması (<http://tukder.org.tr/haber/orda-bir-koy-var-uzakta-2-projesine-kiremit-yardimi-yapildi/>), Kemaliye Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu ile Kemaliye Hacı Ali Akın Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin “Orda Bir Köy Var Uzakta” sosyal yardımlaşma ve farkındalık oluşturma etkinliği düzenleyerek Topkapı Köyü İlkokulu’nu ziyaret etmesi (<http://kemaliyemyo.erzincan.edu.tr/?p=847&lang=tr>) ve “Orda Bir Köy Var Uzakta” AB projesi kapsamında Litvanyalı ve Bulgaristanlı öğrencilerin Kahramanmaraş’ta kaynaşma yemeğinde bir araya gelmesi (<http://www.marastanhaber.com.tr/avrupali-ogrenciler-kahramanmarasta-11000h.htm>) şiirin “sahiplenme duygusunu pekiştiren” diğer önemli tezahürleri şeklinde de değerlendirilebilir.

Yakın dönemde bir grup Ermeni’nin Aktamar Adası’na ayine giderlerken Tecer’in bu şiirini terennüm etmeleri (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dunyanin-gozu-akdamardaydi-15822737>) şiiri yeniden gündeme taşırken aslında onlar diğer yönden Tecer’in ‘köylülük’ ve ‘köycülük’ söyleminde ne kadar samimi olduğunu da bir anlamda teyit etmişlerdir.

Sonuç olarak Tecer’in en çok sevilen şiirlerinden biri olan “Orda Bir Köy Var Uzakta” adlı şiirinin günümüze kadar işlevselliğini sürdürdüğünü söyleyebiliriz. “Ağaç”, “Tabiat Odam” gibi şiirlerinde de görüldüğü üzere şiir, Tecer’in engin sevgisinin ve vatana olana bağlılığının en bariz göstergelerinden biridir. Şiir, yazıldığı dönemde bazı aydınların köye karşı

müstehzi tavırlarına karşı bir anlamda protesto niteliği taşımaktadır. Yani erken dönem Cumhuriyet döneminden itibaren başlayan aydınlanmanın bir anlamda manifestosudur. Aslında şiirde Tecer halkın yüzde seksenin köylü olduğu bu dönemde köyü ve köye ait değerleri idealize ederek aydınlara her alanda kalkınmanın “halka doğru” gitmekle gerçekleşebileceği mesajını vermiştir. Diğer taraftan şiir, sonraki süreçte sinema ve reklam gibi medya endüstrisi araçlarında da kullanılarak işlevsellik alanını hayli genişletmiştir. Son dönemde ise bir grup Ermeni’nin 1915 yılından bu yana Akdamar Kilisesi’nde ilk kez yapılan ayine giderken bu şiiri mırıldanması şiiri yeniden gündeme taşıyarak sahiplenme duygusunun pekişmesinde bir anlamda daha umumi bir nitelik kazanmıştır.

#### **KAYNAKÇA**

ANDAY, Melih Cevdet (2017), “Orda Bir Köy Var”, *Ahmet Kutsi Tecer’e Armağan*, (Haz.: Turgut Çeviker), Ankara: Ve Yay., s. 281-285.

ANDERSON, Benedict (1995), *Hayali Cemaatler / Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Haz.: Sosi Dolanoğlu, Semih Gökmen), İstanbul: Metis Yay.

AŞKUN, Vehbi Cem (1967), “Eski Günlerin Ardından: A. Kutsi Tecer ve Halk Şairleri Koruma Derneği”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 218 (Eylül 1967), s. 4533.

BANARLI, Nihad Sâmi (2007), *Kültür Köprüsü / Süleyman Çelebi’den Mehmed Âkif’e*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

GÜNYOL, Vedat (2017), “Yaşa, Yaşa, Gör Temaşa”, *Ahmet Kutsi Tecer’e Armağan*, (Haz.: Turgut Çeviker), Ankara: Ve Yay., s. 286-289.

HİNÇER, İhsan (1967), “Ahmet Kutsi Tecer’in Ardından”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 218 (Eylül 1967), s. 4513.

HIZLAN, Doğan (2017), “Ahmet Kutsi Tecer’i Anarak”, *Ahmet Kutsi Tecer’e Armağan*, (Haz.: Turgut Çeviker), Ankara: Ve Yay., s. 293-307.

KANSU, Işın, “Orda Bir Köy Var”, [http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/361185/Orda\\_bir\\_koy\\_var.html](http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/361185/Orda_bir_koy_var.html), Erişim tarihi: 16.06.2018.

KAPLAN, Mehmet (2001), “Tecer”, *Doğumunun 100. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer*, (Haz.: H. Rıdvan Çongur), Ankara: Millî Kütüphane Basımevi, s. 107-111.



KARAÖMERLİOĞLU, M. Asım (2006), *Orada Bir Köy Var Uzakta / Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İstanbul: İletişim Yay.

MUTLU, Asım (1988), “Eğitimimizde Tonguç ve Köy Enstitüleri”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Haziran 1988.

ÖZBALCI, Mustafa (2007), *Ahmet Kutsi Tecer / Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Akçağ Yay.

TARIM, Rahim (2008), “Aynı Sesin Peşinde: Ahmet Kutsi Tecer’in ‘Nerdesin’ Şiiri Üzerine”, *U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15 (2008/2), s. 457-485.

YILDIZ, Murat, “Gidemediğin Yer Senin Değildir”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gidemedigin-yer-senin-degildir/18943>, Erişim tarihi: 16.06.2018).



## AHMET KUTSİ TECER “ORDA BİR KÖY VAR UZAKTA”ŞİİR VE BESTESİ HAKKINDA

Uğur KAYA

*Yollar, dağlar, köyler, köy evleri ve köy sesi*

Şehirden ayrılıp yolların kucağına düştüğünüzde, dağlar, ovalar, ırmaklar uzak köyler ve köy hayatının geçim kaynağının temeli tarlalar, koyunlar, kuzular, çayırlar, ırmaklar, göller, çağlayanlar, tozlu topraklı patikalar, kimi zaman ağaçsız ormansız, boz bulanık tepeler, yeryüzünün gökle buluştuğu yüksek zirveler ve tüm bunlar çocukluğumuzun belgesel hatıraları, şehirlerin sıkışmış kaotik yaşamlarında asla gerçekleşmeyecek hayalleridir.

Aslında doğanın kucağında yer bulmuş köylerin sefil yaşantısı! Şehirlerden daha konforlu, daha rahat bir yaşam biçimi sunmaktadır. Temiz havası, geniş yerleşim arazileri, şehrin kimyasal atıklarından uzak doğal su kaynakları, çayır çimen kokularına karışmış çiçek kokuları, Allah'ın insana bahşettiği en güzel hediyelerdi.

Daha bol kazanç daha iyi bir hayat kuracaklarını sanarak şehirlere koşan köylüler, köylerini terki diyar edip makus kaderiyle baş başa bırakmış, doğanın döngüsüne terk etmişlerdir. Köyden şehre gelenler hatıralarına özlem duyarak, ağlayarak sızlayarak, ağıt yakarak avunmak isteseler de asla telafi edilmeyecek çok büyük bir hata yaptıklarının farkındadırlar.

Yakın zamanda kaybettiğimiz Ali KIZILTUĞ, yıllar sonra köyüne gelip gördüğü tablo karşısında duyguları içler acısıdır.

*Asrı gurbet harap etmiş köyümü  
Bülbül gitmiş baykuş konmuş gel hele  
Ben ağayım ben paşayım diyenler  
Kapıları kitlemişler gel hele*

*Gel hele de kömür gözlüm gel hele  
Gel hele de dudu dillim gel hele*

*Bir ev burda bir ev karşıda kalmış  
Sorun hele bizim komşular n'olmuş  
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış  
Bizim köye benzemiyor gel hele*

*Gel hele de kömür gözlüm gel hele  
Gel hele de dudu dillim gel hele*

*Saz elimde Şu elleri gezerdim  
Dertli idim bazı destan yazardım  
Sen ali'ysen niye saçın ağarttın  
Bizim Ali'ye benzemiye gel hele*

*Gel hele de kömür gözüm gel hele  
Gel hele de dudu dillim gel hele*

Terkedilmemiş yaşayan bir başka köyün, Şair müzisyen Talat KURTER de ki uyandırdığı hissiyat daha başkadır. Köyün güzelliğini anlatan, adeta Şehirden köye koşturan bir sadelik, Őirinlik ve saflık vardır. Geçim sıkıntılar yoktur. Köyün terk edilmemiş yaşayan bir hali vardır. Orda yalnızca köylü mutlu değildir, dereler, ırmaklar, kuşlar, koyunlar, Sazı elinde âşıklar, kavalıyla dertli havalar çalan çoban...

**Söz – Müzik Talat KURTER**

### **CENNET KÖYÜM**

*Çobanın kavalı dertli dertli çalar  
Dere akar şırl şırl kuzular meler  
Vadiden aşağı gelen köyümdür  
Beyaz cami şirin evler cennet köyümdür  
Kuşlar öter cıvı cıvı yorulmak bilmez  
Benim köyüm güzeldir, görmeyen bilmez  
Herkes dosttur, kavga yoktur, benim köyümde  
Değiş söyler âşıklar sazı elinde*

Konumuza ilham olan Ahmet Kutsi TECER'in "Orda bir köy var uzakta" Şiirinin Anadolu'da hangi köyü kastettiği üzerine bir çalışma yaptık. 3 ayrı başlıkta bunları anlatmaya çalışacağız.

1. Sakarya/Geyve ilçesine bağlı Sarıgazi Köyü'ne ithafen yazıldığı söylenmektedir. Sarıgazi köy girişine Şiirin bir kıtası yazılmıştır.

2. Aynı şekilde Erzincan/Kemaliye/Apçağa Köyü'nde de Bu Şiirin Apçağa'ya yazıldığı bir tabela ile köyün önemine dikkat çekilmiştir.

3. Merkeze bağlı Sivas Çelebiler Köyü ile ilgili bu Şiirin münasebetine rastlanmamış olup, konuya açıklık getirmesi açısından Şiirin Çelebiler Köyü ile ilgili münasebetine yer verilecektir.

Ahmet Kutsi Tecer aslen Erzincan /Kemaliye (Eğın)/ Apçağa köyündendir. Babasını Abdurrahman beyin Kudüs'te görevli olduğu 1901 yılında dünyaya gelir. Annesi Hatice hanımdır.. Babası, Kudüs'te dünyaya geldiği için Ahmet isminin yanına Kutsi ismini de koyarak Ahmet Kutsi adını verir.

Eğitimine Kudüs'te Frerler Okulu'nda başlar. Babasının tayini nedeniyle ailesinin taşındığı Kırklareli'nde ilk ve ortaöğrenimini tamamladıktan sonra liseyi İstanbul'da Kadıköy Sultanisi'nde ücretsiz yatılı olarak okudu. Liseden sonra iki yıllık Halkalı Ziraat Yüksek Okulu'nu bitirdi.(1922) Ardından Yüksek Öğretmen Okulu imtihanını kazanarak iki yıl Darülfünun'un Felsefe Bölümü'ne devam etti.

### **1.Sarıgazi Köyü**

Çocukluğuna rastlayan dönemde babası bir yıl kadar Ahmet Kutsi'yi Adapazarı'nın Geyve İlçesine bağlı Sarıgazi Köyüne bırakır. 1 yıl kadar bu köyde kalır. Nedeni çok ilginçtir. İlginç olduğu kadar konumuz şiiriyle de oldukça alakalıdır.

1955 – 1969 yılları arasında Geyve'de Milli Eğitim Müdürlüğü yapmış İlhan Baykal'ın anlatımıyla Ahmet Kutsi Tecer hatıraları şu şekildedir.

*"Ahmet Kutsi Tecer'i hayatımda bir defa gördüm. Kaymakama gitmiş karısıyla beraber. Karısı da Fransız Dame De Sion'da öğretmen, Ahmet Kutsi Tecer eski Milli Eğitim Müdürlerinden, iyi bir şair, iyi bir edebiyatçı... Kaymakam demiş ki sen bir takım araştırmalar yapıyorsun ama seni en iyisi İlköğretim Müdürü'ne göndereyim orda bir arkadaşımız var, orda sizinle bir yoklama yapsın."*

Geldi gayet hoş bir bey, yaşlı.. Dedi ki:

*"Sevgili müdürüm, ben buraya bir konu için geldim, bana yardımcı olur musun?"*

*"Bildiğim konu ise memnuniyetle"*

*"Önce kafamda çözemediğim, şiirini yazdığım, ama Geyve'ye ait çok uzak bir köy var. O köye gitmek istiyorum".*

*"Adı ne bu köyün?"* dedim.

*"Sarıgazi"* dedi.

Sarıgazi, Kazımpaşa'nın biraz ilerisi.. 1903 veya 1904 doğumlu bu, 1911-12 yıllarında gelmiş, 1 dönem, 1 sene Sarıgazi'de kalmış.

O çocuk yürümesiyle, o çocuk zaman ölçüsüyle ona o kadar çok uzak gelmiş ki Sarıgazi köyü..

*"Ne olur beni o köye götürür müsün?"* dedi.

"Hocam götürürüm ama hakikaten çok uzak" dedim. "Nasıl gidelim?" dedim.

"Ya taksi giderse, taksi parası benden, şu benden.."

Dedim ki:

"Gidelim o köye, ben sizi götüreceğim"...

Oooo.. Bir sevindi, bir sevindi..

"Taksi tutalım, otobüs tutalım" dedi..

Dedim:

"Hiç gerek yok. Çok yakın"

"Olmaz, yakın değil, çok uzak" dedi.

Dedim:

"Pekâlâ ben götüreyim, sen sonra kararını ver"

Bindik kaymakamın cipine.. 5 dakika sonra biz köye geldik.

Ahmet Kutsi Tecer şöyle etrafına baktı...

Hatırladı.. O zamanki fotoğrafı hatırladı.

Dedim ki:

"Aklında şimdi senin çocukluğundan kalma, Ali, Veli, Hasan, Hüseyin.. Ayşe, Fatmalar var mı?"

Caminin orda yaşlılarda oturuyorlar..

"Olmaz olur mu, falan vardı, filan vardı" dedi.

Sordum yaşlılara:

"Filanı tanıyan var mı"..

Adam:

"Benim" dedi..

Arkadaşlarını buldu.

Düşünebiliyor musunuz?

"Orda bir köy var uzakta,

O köy bizim köyümüzdür..." şiiri mısralarıyla ilgili dedi ki..

"Yahu ben onu uzak zannedirdim, yanlış yazmışım" dedi.

Dedim ki:

"Ne alakan vardı, burayla, nerden buldun, Geyveli değilsin?"

Bunlar Kudüs doğumlu, o bölgede babası memur..

Biliyorsunuz 1914 savaşları da başlayınca, babasını almışlar Kırklareli'ne kaymakam tayin etmişler. Şimdi Trakya kaynıyor, savaş korkusu var.. Bakıyorlar ki adamcağız.. Sormuş sorduğumu, en güvenli yer Geyve... Oraya ne şu gelir, ne bu gelir.. Çoluğumu çocuğumu orda bir ev bulayım hatta köyde burada otursunlar. O şekilde Sarıgazililiği var. Arkasından tabii İstanbul'a göçleri.

Ve folklorla bakış açısı çok önemli. Bugün Türkiye'de folklorun gelişiminde yüzde elli onun payı var. Halk müziği ve folklor araştırmacısı Muzaffer Sarısözen'le birlikte "Gel demiş Türkiye'yi karış karış gezelim, yerel folkloru bulalım, ihya edelim, rötuş yapalım, her bölgenin oyunlarını izleyelim..

Bana "Geyve'nin Zeybeği olacak" dedi. "Buna bir örnek sunabilir misiniz?"

Ahmet Kutsi TECER Geyve Zeybeği'ni hatırlıyor. Ama nasıl oynanır, müziği nedir? bilmiyor.

Neyse, "Kim var, kim var?"

"Eski resimlerde Mehmet Hırka vardı, oynamış, Nuri İbrık vardı onun babaları, dedeleri oynamış Sarıgazi'de..."

Sarıgazililere dedim ki; *durum böyle böyle.. Bu misafirimize bir oyun, bir bölüm izlemek istiyor. Hay hay dediler. Sonra Ahmet-Mehmet toplandılar, okulun önünde, davul zurnayla adamı oynattık, seyrettirdik. O da video'ya çekti.*

Dedi ki "Ben bunu ihya edeceğim".. Bu oyun güzel oynanırsa Balkanlar'da söz sahibi olur, çok iyi bir oyun tabii melodisi ve erkek oyunu "Çokhoş" dedi.

Ve hakikaten Geyve Zeybeği'nin fevkalade hale gelmesinde Allah rahmet eylesin Ahmet Kutsi Tecer'in çok büyük rolü var.

## **2.Apçağa Köyü**

Orda bir köy var uzakta şiri ile anılan Geyve ilçesi, Sarıgazi Köyü'nde bir dönem yaşadığı bilinen Şair Ahmet Kutsi Tecer'in köylüleri şaire sahip çıkarak baba evini ve köyün evlerini korumak amacı ile dernek kurdular. Erzincan Kemaliye İlçesine bağlı Apçağa Köyü'nde dernek binası açtılar.

İşte o haberin detayları:

Orda bir köy var uzakta şiri ile anılan Geyve ilçesi, Sarıgazi Köyü'nde bir dönem yaşadığı bilinen Şair Ahmet Kutsi Tecer'in köylüleri Şaire sahip çıkarak baba evini ve köyün evlerini korumak amacı ile dernek kurdular. Erzincan, Kemaliye İlçesine bağlı Apçağa Köyü'nde dernek binası ve ayrıca Ahmet Kutsi Tecer adına bir de Kültür Merkezi açtılar. Ahmet Kutsi Tecer'in

mısralarının yer aldığı “*Gitmesek de, görmesek de o köy bizim köyümüzdür...*” diye yazdılar.

Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı “*o köy*”ü görünce neden bu dizelerin yazıldığını anladım. Çünkü sarp bir bölgedeki Apçağa Köyü’ne ulaşmak oldukça zor. Erzincan, Malatya, Elazığ ve Sivas’ın tam ortasında kalan köye ulaşmak için zorlu bir yolculuk yapmak gerekiyor. Aslında Abdurrahman Bey Apçağa doğumlu olup, Ahmet Kutsi Tecer’in köyüne hiç gitmediği halde, yöre halkının böylesine önemli bir değerine sahip çıkması takdire şayandır.

### **3.Çelebiler Köyü**

Ancak Muzaffer Sarısözen ile yakınlığı ve Sivas’taki çalışmaları herkesçe malumdur. Konservatuvar şan eğitimim sırasında Neriman Tüfekçi hocamın anlattıkları oldukça ilginçti.

*“Uğurcuğum Ahmet Kutsi Tecer’in Orda bir köy var uzakta şiirini Çelebiler Köyü’ne yazdığını biliyor musun?”* dediğini bugün ki gibi hatırlıyorum.

Ahmet Kutsi Tecer’in bu şiiri, Çelebiler Köyü’ne yazma ihtimali oldukça kuvvetlidir. Çünkü Sivas’ta Sarısözen ile birlikte çalıştığı dönemlerde zaman zaman Çelebiler Köyü’ne gittikleri, bu bölgenin de adı geçen diğer bölgeler kadar ulaşılması zor olduğu bilinmektedir. Sadece Çelebiler Köyü mü elbette ki hayır, Anadolu’nun değil köylerine, pek ilçelerine ve illerine bile ulaşmak zordu.

Havaalanı yol güzergahında bulunan Çelebiler Köyü’ne varmadan, yol güzergahına şiirin dörtlüklerinden oluşan Billboardlarla şehir dışından ilk kez Sivas’a gelenlere anlamlı bir karşılama yapılmış olmaz mı?

*“Orda bir köy var uzakta” diye başlayıp  
O köy bizim köyümüzdür”*

sözleriyle biten tanıtımdan 150 metre sonra

*“O köy bu köydür”*

ibaresi ile devam eden akabinde bu köy Muzaffer Sarısözen’in köyüdür deyip, Çelebiler Köyü’ne vurgu yapılırsa ne kadar yerinde bir tanıtım olur. Sivas’a İlk kez gelecek olanlarda uyaracağı hissiyat, bir kültür ve tarih şehrine ayak basacağı olacaktır. Şehre giren diğer önemli noktalarda diğer ozanlarımıza ve âşıklarımıza ait sözlerle misafirlerimizi şehre kabul etsek çok manidar olmaz mı? Kömür reklamlarıyla şehrin kış aylarındaki soğuşuna vurgu yapıp tedirgin etmektense, hoş birkaç sözle buyur etmek daha doğru olmaz mı? Âşıklarıyla ve türküleri ile Türk Halk Müziğimize en büyük katkıyı sağlayan Sivas, somut olmayan bu değerleriyle sahip korunmayı ve yaşatılmayı hak etmektedir.



Edebiyatımızın en önemli şair ve yazarlarından olan Ahmet Kutsi Tecer'in çok sayıda şiiri vardır. Bunlardan bir kısmı bestelenmiş olup, konumuza ilham veren “*Orda bir köy var uzakta*” şiiri ve Münir Ceyhan tarafından bestelenmiştir. Çocuk şarkısı olarak bestelenmiş en güzel şiir ve müziktir bana göre. Bu şiir ve şarkı söyleyen her yaş grubu üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

Ayrıca eşsiz mısraları ve mükemmel müziğiyle, günümüz de ulaşılmayan gidilemeyen, elektriği, yolu, suyu olmayan, ıssız dağları, bakir doğasıyla ve kaderiyle baş başa kalan yerler var mıdır? Sorusunu da akla getirmektedir.

İlkokulda öğrenip 60'ını deviren pek çok Anadolu insanın gözlerini ıslatan, yüreğini burkan sözleri ve bestesiyle, 2018 yılında çocuklarımıza verdiği duygu ve hissiyat aynı mıdır?...

*Orda bir köy var uzakta,  
O köy bizim köyümüzdür.  
Gezmesek de, tozmasak da  
O köy bizim köyümüzdür.*

*Orda bir ev var uzakta.  
O ev bizim evimizdir.  
Yatmasak da, kalmasak da,  
O ev bizim evimizdir.*

*Orda bir ses var uzakta,  
O ses bizim sesimizdir.  
Duymasak da, tınmasak da  
O ses bizim sesimizdir.*

*Orda bir dağ var uzakta,  
O dağ bizim dağımızdır.  
İnmesek de, çıkmasak da  
O dağ bizim dağımızdır.*

*Orda bir yol var uzakta.  
O yol bizim yolumuzdur.  
Dönmesek de, varmasak da  
O yol bizim yolumuzdur.*

1927

Ayrıca sempozyum günü Nail Tan hocamız başka bir anekdotunda; Ahmet Kutsi Tecer'in Kastamonu Ilgaz dağları civarında bir gezisinde bu şiirini orada bulunan bilim adamlarına ithaf ettiğini belirterek başka bir bakış açısı kazandırmıştır.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere “Orda Bir Köy Var Uzakta” şiiri Anadolu'daki bütün köyleri anlatmaktadır. Şiiri duyan herkes

köyü ile empati yaparak sevmiş, sahip çıkmıştır. Münir Ceyhan'ın mükemmel bestesiyle yüreklere işlemiş ve daha çok sevilmesine ve sahip çıkılmasına vesile olmuştur.

Münir Ceyhan'ın haricinde bu şiirin, bestecisi belirtilmeden “Çocuk Şarkıları” kitapçığında iki sesli yazılmış bir bestesinde bulunmaktadır. Ancak bu Münir Ceyhan'ın bestesi kadar çok akılda kalıcı ve lirik değil.

Münir Ceyhan'dan bahsetmek gerekirse;

Hasan El Mesali, Birinci Dünya Savaşı'na yüzbaşı olarak katılmadan önce, Feruş gümrük memuru olarak çalıştığı Beyrut'tan eşi ve dört çocuğunu bir Fransız gemisine bindirerek İstanbul'a gönderdi. Ne yazık ki, kendisi Birinci Dünya Savaşı'nda şehit oldu ve bir daha çocuklarını göremedi. Anne, İstanbul'da bir okulda müstahdemlik yaparak yaşama tutunmaya çalıştı. Münir ve kardeşi Tevfik'in, annelerinin güzel sesiyle müziğe olan ilgileri daha da bir arttı.

1932 yılında, 24 yaşında İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirirken, mükemmel bir biçimde keman çalmasını da öğrenmişti. İlk müzik derslerini Üsküdar'da atandığı bir okulda vermeye başladı ve burada öğrencilerine kendi yazıp bestelediği şarkıları öğretti. Tabii bu yeterli değildi onun için. Bir yandan konservatuvara devam ediyor ve hayranı olduğu Schubert'in eserlerini inceliyordu. Bu hayranlığı, sonunda onu Viyana'ya kadar götürdü. Beş yıl sonra Viyana Akademisi'nden diplomasını aldı. 1943 yılında İstanbul'a dönüp İstanbul Belediye Konservatuarı'nda çalışmaya başladı. Münir Ceyhan'nın eserleri...

“Fatih Sultan Mehmet'in Çocukluğu” (1954 yılında basılmış, üç perdelik müzikal oyun), “Yarasalar” (1955 yılında basılmış), “Gençliğe Şiirler” (1963), “Plak ile Müzik Eğitimi”, “Okullarda Müzik”, “Gece Yolculuğu.”

Okullarda okutulan dönemin müzik kitaplarını yazmış, Türkiye'de ilk çocuk korosunu kurup yaşamını çocuklara adamıştır...

“Orda Bir Köy Var Uzakta”, (sözler A. Kutsi Tecer), “Atatürk Marşı”, “Cennet Türkiyem Marşı”, “Mehmetler Marşı”, “Galatasaray Marşı”, “Güven Marşı”, “Kore Marşı” ve daha birçok bilinen eserle müzikle yeni yeni tanışmaya başlayan çocuklara müziği sevdiren Münir Ceyhan, aynı zamanda Almanca, İtalyanca ve İngilizceden derlediği eserlere güftelerini kendisi ekleyerek, “Okullarda Müzik” adı altında kitap yayımlamıştır. Bu kitaptaki 22 eser, 1970'li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullarda tavsiye edilmiştir.

## Ahmet Kutsi TECER'in Eserleri:

### ŞİİR:

\*Şiirler (1932)

\*Tüm Şiirleri (ölümünden sonra, 1980)

### OYUN:

\*Yazılan Bozulmadan (1947)

\*Köşebaşı (1948)

\*Köroğlu (1949)

\*Beş Mevsim (1957)

\*Bir Pazar Günü (1959)

\*Satılık Ev (1961 'de oynandı, kitaplaşmadı)

### İNCELEME:

\*Sivas Halk Şairleri Bayramı (1932)

\*Köylü Temsilleri (Köy seyirlik oyunları derlemesi, 1940)

\*Türk Folklorunda Sosyal Mesele (1969)

### ORDA BİR KÖY VAR UZAKTA

Güfte: Ahmet Kutsi TECER

Besteci: Münir CEYHAN

OR DA BİR KÖY VA RU ZAK TA O KÖY Bİ ZİM KÖ YÜ  
OR DA BİR SES VA RU ZAK TA O SES Bİ ZİM SE Sİ  
MÜZ DÜR GİT ME SEK TE GEL ME SEK TE O KÖY  
MİZ DİR DUY MA SAK TA TİN MA SAK TA O SES  
Bİ ZİM KÖ YÜ MÜZ DÜR LA LA LA LA LA LA LA LA  
Bİ ZİM SE Sİ MİZ DİR  
LA LA LA LA LA LA LA LA UK

- 1 Orda bir köy var, uzakta,  
O köy bizim köyümüzdür.  
Gezmesek de, tozmasak da  
O köy bizim köyümüzdür.
- 2 Orda bir ev var, uzakta,  
O ev bizim evimizdir.  
Yatmasak da, kalkmasak da  
O ev bizim evimizdir.
- 3 Orda bir ses var, uzakta,  
O ses bizim sesimizdir.  
Duymasak da, tınmasak da  
O ses bizim sesimizdir.
- 4 Orda bir dağ var, uzakta,  
O dağ bizim dağımızdır.  
İnmesek de, çıkmasak da  
O dağ bizim dağımızdır.
- 5 Orda bir yol var, uzakta,  
O yol bizim yolumuzdur.  
Dönmesek de, varmasak da  
O yol bizim yolumuzdur.

11

Söz: Kutsal Tecer

(Orda bir köy var uzakta)

MARŞ TEMPOSU

OR - DA BİR KÖY VAR U - ZAK - TA  
O KÖY Bİ - ZİM KÖ - YÜ - MÜZ - DÜR GİT - ME - SEK DE -  
GÖR - ME - SEK DE - O KÖY Bİ ZİM KÖ - YÜ - MÜZ - DÜR

The musical score is written on three staves. The first staff is the melody, the second is the accompaniment, and the third is the bass line. The tempo is marked 'MARŞ TEMPOSU'. The lyrics are written below the notes.

Orda bir köy var uzakta,  
o köy bizim köyümüzdür,  
gitmesek de görmesek de  
o köy bizim köyümüzdür.

\* \*  
Orda bir ev var uzakta,  
o ev bizim evimizdir,  
yatmasak da kalkmasak da  
o ev bizim evimizdir.

\* \*  
Orda bir ses var uzakta,  
o ses bizim sesimizdir,  
duymasak da tınmasak da  
o ses bizim sesimizdir.

\* \*  
Orda bir dağ var uzakta,  
o dağ bizim dağımızdır,  
çıkmasak da inmesek de  
o dağ bizim dağımızdır.

\* \*  
Orda bir yol var uzakta,  
o yol bizim yolumuzdur,  
gitmesek de dönmesek de  
o yol bizim yolumuzdur.

**5. OTURUM**  
**“FOLKLORCULUĞU VE**  
**TÜRK FOLKLORUNA**  
**HİZMETLERİYLE**  
**AHMET KUTSİ TECER – 1”**



## YEREL FOLKLOR ARAŞTIRMACILIĞI GELENEĞİ ve AHMET KUTSİ TECER

Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR\*

### Özet:

Bu bildiri de öncelikle Türkiye'deki yerel folklor araştırmalarının başlangıç ve gelişme dönemleri hakkında bilgiler verilmektedir. Bu araştırma kapsamında özellikle mahalli folklor dergilerinin, dolayısıyla bu dergilerin yayıncılarının ve yazarlarının yerel ve ulusal halkbilimi çalışmaları arasındaki ilişkilerin kurulması ve güçlendirilmesindeki işlevleri değerlendirilmektedir. Türkiye'deki halkbilimi araştırmalarının gelişmesinde yerel folklor araştırmacılarının katkılarının ortaya konulması bu çalışmanın temel amaçlarından biridir. Köklü aşıklık geleneğinin yanında, Sivas Folkloru gibi önemli bir derginin yayımlandığı il olan Sivas, yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin önemli bir merkezidir. Ahmet Kutsi Tecer de Sivas'taki yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin kuruluşunda ve gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Diğer yandan Ahmet Kutsi Tecer'in daha sonraki çalışmaları açısından Sivas'taki yerel folklor araştırmalarının önemli bir altyapı oluşturduğu ve etkisini de uzun süre koruduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada Sivas ve Ahmet Kutsi Tecer örneğinde yerel folklor araştırmacılığı geleneği işlevleri ve etkileri gibi farklı boyutlardan incelenmektedir.

**Anahtar Sözcükler:** Yerel folklor araştırmaları, Ahmet Kutsi Tecer, Sivas folkloru

### Giriş:

Kültür, etkileşimler bütünü ve ürünüdür. Bu kapsamda ürünler, aktörler, gelenekler ve kültürler arası etkileşimlerden söz edilebilir. Kültürel değişim ve dönüşümlerin, dolayısıyla gelişmelerin kaynağını da etkileşimler oluşturur. İnsanın diğer birey ve topluluklarla, doğayla, son birkaç asırdır da sanayi ve teknoloji ile etkileşimi, kültürel yaratma eylemini biçimlendirmektedir. Kent ve köy etkileşimi de bu açıdan değerlendirilebilir. Bir yanı sıra kültür, köy- kent etkileşimlerinin ürünü olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla yerel folklor veya yerel kültür araştırmacılığı geleneği de belirtilen etkileşimler temelinde çözümlenebilir. Folklor araştırmalarının bağlama göre değişerek kentten yerele, yerelden kente doğru bir gelişme gösterdiği ileri sürülebilir.

-----  
\* Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü, nozdemir@hacettepe.edu.tr

Yerel kültür araştırmacılığı geleneği, genel kültür araştırmaları açısından çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Nitekim yazmalar, basmalar ve elektronik kültür bağlamları temel alınarak yerel folklor araştırmacılığı geleneği çözümlenebilir. Türkiye’de halkbiliminin bilimsel döneminin öncesine ait yazmalar kültürü döneminde seyyahlar, şairler, cönk/mecmua yazarları gibi çoğu kentli kültür aktörleri, genel olarak folklorcuların, özel olarak da yerel folklor araştırmacılarının öncülleri olarak kabul edilebilir. O dönemin taşra kentleriyle ilgili ilk kültür verileri, bu aktörlerin yazma eserlerinde bulunmaktadır. Daha sonra ortaya çıkan basmalar kültürü döneminde de yerel kültürle ilgili verilere ulaşmak mümkündür. Basma kitaplar, dergiler ve gazeteler bu dönem genel ve yerel folklor çalışmalarının temel belleğini meydana getirmiştir. Elektronik kültür bağlamında folklor çalışmalarında köklü değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Sözü edilen kültürel bağlamlar arasında yaratıcı etkileşim söz konusudur.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin toplumsal yaşamı etkileyen temel yaklaşımlarla ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim Cumhuriyet ncesi dönemdeki sade dil/Türkçe, Türkçülük ve Halka Doğru hareketleri genel, dolayısıyla yerel folklor araştırmalarını önemli ölçüde biçimlendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren etkili olan Halklık ve Kyclk hareketi, bilimsel anlamda yerel folklor araştırmalarının gerçekleştirmesini sağlamıştır. Köy edebiyatı ve toplumsal gerçekçilik akımları kapsamındaki pek çok eser, yerel folklor çalışmalarının farklı türden kaynakları olarak kabul edilebilir. Bu süreçte Halk Odaları, Halkevleri ve Köy Enstitüleri yerel folklor çalışmalarının gelişmesini sağlayan temel kültür kurumlarındandır (zdemir 2017: 491- 524). Kentte F. Köprülü, Ziya Gökalp gibi öncülerin katkılarıyla ortaya çıkan Türk folklor araştırmaları, özellikle Halkevleri ile Anadolu’ya, yerele yayılmıştır.

1950 sonrasında yaşanan i ve dış göç hareketleri yerel ve gelenek kültürü ile ilgili değerlendirmelerin değişmesine neden olmuştur. Millet’in efendisi konumundaki uzaktaki yereller kente taşınarak eşikteki kültürünü yaratmışlardır. Toplumsal gerçekçilik kapsamındaki eserlerde eşikteki ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Kentin sorun kaynağına dönüşen yerelin sıkıntılarının özümlenmesi sürecinde g edilen yerlere keşif gezileri zorunlu hale gelmiştir. Toplumsal gerçekçilik ekolünün filmlerinde de gecekond/ varoş yaşamı, insanı ve kültürü kent kökenli bakış açılarıyla yorumlanmıştır. Yerelin kent merkezine sahip olmasıyla arabesk müzik vb. etkisizleşirken televizyon dizilerinde yerel nostaljisi veya postmodern yerel yaşamı sıklıkla seyre sokulmuştur. Bu süreçte eşiğin önce sol, daha sonra arabesk ve eşiğin merkeze yerleştiği son dönemde de “muhafazakr” sağ kesimlere dönüştüğü görülür. Bu geçişlerde işçi folkloru ve arabesk müzik vb. yapılar da kaybolmuştur. 1950 sonrası Türk toplumsal yaşamı, yerelin önce kentin eşikteki dönüş(trl)mesi ve daha sonra da eşiktekinin kent



merkezine sahip olması süreci kapsamında değerlendirilebilir. Sanal veya gerçek çok merkezli kent yaşamı anlayışının yaygınlaşmasıyla kentin eski merkezine sahip olunması anlamını ve önemini yitirmiştir. “Seni yeneceğim (kent)” ile başlayan süreç “hadi gel köyümüze geri dönelim”le sonuçlanmıştır. Dördüncü sanayi ve teknoloji devriminin getirdiği sanal-dijital kültür çağının da etkisiyle yaratıcılık ve ağ merkezlilik temelinde yaşamın yeniden kurgulanması kentin eski fiziksel merkezine sahip olan eşiktekinin beklentilerini ve işlevini hızla önemsizleştirmektedir. Yapay zekânın ve e- ticaretin yaygınlaşması da rutine dayalı meslekleri ortadan kaldırmaktadır. Bütün bu değişiklikler büyük kentler dışındaki şehirlerde de ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bütün bu olguların yerel kültür araştırmalarını da etkilediği söylenebilir. Bir başka deyişle yerel folklor araştırmalarının sadece iç yapı temelinde değil, dış dinamiklerin de dikkate alınarak gerçekleştirilmesinde yarar vardır.

Eski ve yeni medya açısından yerel ve gelenek kültürü önemli bir içerik kaynağı olarak değerlendirilmiştir. 1990 sonrasında ortaya çıkan ve hızla gelişen yerel radyo ve televizyon kanalları, yereli bazen yerel, çok kere de kentli gözünden sunmaya başlanmıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte de bu tür yayınlar ulusal ve küresel nitelik kazanmıştır. Yerel kültür araştırmaları ile yerel medyanın gelişmesi arasındaki ilişki yakın dönemdeki bilimsel çalışmaları biçimlendirmiştir. Yerel gazete ve dergilerin etkisi, özellikle televizyon ve internetin ortaya çıkmasıyla azalmaya başlamıştır. Buna karşılık mahalli süreli yayınların, yerel folklor araştırmacılığı geleneği açısından hayati işleve sahip olduğu açıktır.

Yeni medyaların gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla yerel folklor derleme çalışmaları nicelik ve nitelik açısından gelişmeye başlamıştır. Bu durum yerel folklor araştırmacılarının temel işlevi olarak belirginleşen derleme ve yayın faaliyetlerinin terk edilmesine ve analitik çalışmalara yönelmesine neden olabilir. Özellikle yerel üniversitelerin ilgili bölümleriyle işbirliğinin geliştirilmesiyle analitik folklor çalışmaları gerçekleştirilebilir. Nitekim bu gelişmenin örnekleri (Erzurum, Konya, Sivas vb.) görülmeye başlanmıştır. Sonuç olarak yerel medya, yerele folklor araştırmacılığı geleneğini değiştirici ve geliştirici etkiye sahiptir.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneği, “yerel dernek, akademi, yönetim ve medya” işbirliğiyle gelişmiş ve gelişmeye de devam etmektedir. Bu dinamiklerin yerel folklor çalışmaları açısından önemli olduğu görülür. Nitekim Sivas Folkloru dergisi, Cumhuriyet Üniversitesi- Türk Halk Bilimi Bölümü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve yerel dernekler işbirliğinde Sivas’ta gerçekleştirilen çalışmalar bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu işbirliğinin geliştirilmesi için elverişli şartlar mevcuttur. Sivas’taki belirtilen işbirliğinin yetkinleştirilmesi, diğer kentler için de önemli bir model oluşturacaktır. Özetle bu çalışmada Ahmet Kutsi Tecer ve Sivas örneğinden

hareketle yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin farklı boyutlardan değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

#### **A. Yerel Kültür Araştırmacılığı Geleneği ve Ahmet Kutsi Tecer:**

Köy ve kent etkileşiminin yaratıcı gücünün kolaylıkla izlenebileceği yaşamlardan biri Ahmet Kutsi Tecer'e (1901- 1967) aittir. Nitekim Ahmet Kutsi Tecer'in, Paris'te ğrenci iken Köroğlu ve Cezayir'e giden Yeniçeri şairleri ile ilgili yazma araştırmalarını Halk Bilgisi Derneği'nin yayın organı Halk Bilgisi Mecmuası'nda yayımlayarak başladığı folklor çalışmalarını Sivas'a ğretmen olarak atanmasıyla yoğunlaştırdığı gözlenir. Tecer, Sivas'ta Vehbi Cem Aşkun ve Muzaffer Sarısözen ile yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin oluşturulmasını ve kkleştirilmesini sağlamıştır. Bir süre sonra Maarif Müdürü olan Tecer, yörenin folklor belleğinin Halkevleri ve Halkodalarının da yardımıyla derlenmesine öncülük etmiştir (Bu alışmada Ahmet Kutsi Tecer ile ilgili temel bilgiler için Sevgi Gökdemir'in değerli çalışmasından yararlanılmıştır; Gökdemir 1987).

Bolu'daki "Dertli" gazetesinde 18 yaşındayken yayımlanan ilk yazısında "mrmn sonuna kadar Anadolu'yu dinleyeceğim ve onun sesini dinletmeye çalışacağım" şeklinde ifade ederek Halka Doğru ülküsüyle başladığı folklor çalışmalarını Ahmet Kutsi Tecer, ömrünün sonuna kadar sürdürmüş Cumhuriyetin nc aydınlardan biridir. Onun temel hizmetlerinden birini yerel folklor araştırmacılığı geleneğine yaptığı katkılar meydana getirmektedir.

1930- 1934 yılları arasında Sivas'ta edebiyat ğretmenliği ve Maarif Müdürlüğü (Milli Eğitim Müdürlüğü) yapan Ahmet Kutsi Tecer, Sivas rneğinde yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin oluşturulmasını ve geliştirilmesini sağlamıştır. Ahmet Kutsi Tecer 5-7 Kasım 1931 tarihinde Türkiye'de ilk kez Halk şairleri Bayramı'nı Sivas'ta düzenleyerek yerel folklor araştırmalarına ilginin artmasına rehberlik etmiştir. Aralarında Ruhsati ve Aşık Veysel'in de bulunduğu on dört aşıkın katıldığı bu etkinlikle saha merkezli aşıklık geleneği araştırmalarının önemi artmıştır.

1932 yılında Sivas'ta Halk şairlerini Koruma Derneği'ni kurarak aşıkların bir kurum etrafında toplanmasına, dolayısıyla aşıklık geleneğinin yaşatılması çalışmalarına rehberlik ederken Tecer, yerel kültürün farklı boyutlarını da tanıma fırsatını yakalamıştır.

Bütün bu çalışmaların yerel halk, dolayısıyla gelenek kültürü ile kentli aydınlık arasındaki bağları gclendirmek amacıyla gerçekleştirildiği görülür. Bu amaçla halk kültürü (halk dili, halk nağmeleri, halk edebiyatı, halk ananeleri vb.) ile aydınlık medeni bilgilerinin kaynaştırılması hedeflenmiştir. Özellikle halk şairleri ile ilgili derneğin kurulmasında yerelin eserlerinin umuma, güzel Türkçe ile yazılan eserlerin de yerele taşınması ve

tanıtılması hedeflenmiştir. Böylelikle dönemin kültür ve eğitim politikalarına uygun olarak köy-kent etkileşimi için gerekli altyapı oluşturulmuştur.

Ahmet Kutsi Tecer'in yerelde süreli folklor yayıncılığının geliştirilmesine önemli katkılar sağladığı görülür. Nitekim Ankara'ya dönüşünde Halkevleri Bürosu Şefi olarak (1943- 1945) Ülke dergisini yönetirken Anadolu'da yayımlanan halkevi dergilerini de yerel folklor belleğinin yazılı-basılı belleğe aktarılması konusunda bir model sunarak yönlendirmiştir. Genç Kalemler dışında İstanbul'da yayımlanan Türk Yurdu ve Halk Bilgisi Mecmuası/Haberleri ile başlayan folklor süreli yayıncılığı Anadolu'ya öncelikle 1931 yılından Türk Ocaklarının yerine kurulan Halkevlerinin seksene yakın dergisiyle yayılmıştır. 1939- 1942 yılları arasında Sivas'ta 51 sayı yayımlanan "Dört Eylül" ile 1936-1939 arasında 16 sayı yayımlanan "Orta Yayla" dergileri de bunlar arasındadır. Bu dergiler gelecekte yayımlanacak olan Sivas Folkloru- Türk Folkloru adlı dergilerin altyapısını oluşturmuştur (Şakiroğlu 1975). Bu dergiler aracılığıyla Anadolu'da yerel folklor araştırmacılığı ve yayıncılığı geleneği oluşturulmuş ve yaygınlaştırılmıştır. Bu yayınların büyük kentlerin kütüphanelerine de ulaştırılması sayesinde ulusal folklor araştırmaları alanı önemli bir altyapı kazanmıştır. Bu dergiler çevresinde yetişen yerel kökenli folklor araştırmacıları Köy Enstitüleri'nin benzer çalışmalarında da görev aldıktan sonra (1950 sonrası) müstakil yerel folklor araştırmalarını ve yayıncılığını sürdürmüşlerdir. Böylelikle ulusal ve uluslararası folklor araştırmaları için gerekli olan bellek önemli ölçüde oluşturulmuştur. Yerel dergilerin bir kısmı yayın hayatına devam ederken, önemli bir kısmı yok olmuş, birkaç tanesi de (Sivas Folkloru dergisinin Türk Folkloru'na dönüştürülmesi vb.) ulusal folklor dergileri haline gelmiştir. Matbu yayıncılığın maliyetli oluşu nedeniyle bugün yerel kamusal dergiler (valilik, belediye vb.), benzer işlevi yerine getirmektedir. Son dönemdeki yerel kökenli dijital süreli yayınlar da folklor içeriklerine yer vermektedir. Hatta yerel internet siteleri, folklor derleme- yayın faaliyetlerini de yürütmeye başlamışlardır (Özdemir 2017: 537- 556). Bu arada ulusal ve küresel yayın yapan birkaç akademik folklor dergisi de yerel folklorcuların çalışmalarını yayımlanmış ve yayımlamaya da devam etmektedirler.

Ahmet Kutsi Tecer, Sivas ve sonrası dönemde özellikle geleneksel tiyatronun köy seyirlik oyunlarının derlenmesine ve modern tiyatroya uyarlanmasıyla gelenek kökenli özgün oyunların yaratılmasına öncü katkılar sağlamıştır. Tecer, seyrederek yerelden derlediği verileri de değerlendirdiği diğer bilimsel çalışmalarının (konferans, makale vb.) yanında, 1940 yılında "Köylü Temsilleri" adlı önemli eserini de yayımlamıştır. Tecer'in basılmayan ve oynanmayan diğer altı eserinin (Yüzük Oyunu, Ömür Oyunu, Arkadaş Hatırı, Avşarlar, Didonlar ve Sunalar) dışında, beş tiyatro eseri bulunmaktadır. A. Kutsi Tecer'in "Koçyiğit Koroğlu, Köşebaşı, Bir Pazar Günü, Yazılan Bozulmaz ve Satılık Ev" adlı oyunlarında geleneksel kültürün

ve köylü tiyatrosunun önemli bir kaynak olarak değerlendirildiği görülür. Halk tiyatrosunun kentli gelenekleri, İbrahim Şinasi, Ahmet Vefik Paşa ve Musahipzade Celal gibi aydınlar tarafından daha önce değerlendirilmesine karşılık köy seyirlik oyunları yeterince önemsenmemiştir. Ahmet Kutsi Tecer, ulusal tiyatroya ulaşmak amacıyla bu alanda da öncü rehberliğini sürdürmüştür. Diğer yandan Tecer, Mucur'dan derlenen köy seyirlik oyunları ile Karagöz oyun dağarcığından Salıncak Sefası adlı oyunu Fransızcaya çevirerek ve 1965 yılında Paris'te basılan Avrupa Halk Tiyatrosu adlı serinin III. cildindeki Türk Halk Tiyatrosu ile ilgili bölümü kaleme alarak, yerel ve ulusal folklor değerlerini uluslararası boyuta taşımıştır. Böylelikle yerelin ulusal ve küresel ile buluşması sağlanmıştır. Tecer bu yöndeki çalışmalarını Unesco Milli Komitesi üyeliği (1948 yılından vefatına kadar) ve Paris'teki kültür ataşeliği döneminde de sürdürmüştür.

Ziya Gökalp'in başlattığı Halka Doğru hareketinin Cumhuriyet dönemindeki devamı Milliyetçilik ve Halkçılık ilkeleri ile Köycülük hareketi yeni Türk toplumunun aydınlanmasının ve kalkınmasının temellerinden biri olarak milletin efendisi köylü ile kentlinin bütünleşmesi amaçlanmıştır. Anadolu değerlerinin keşfedilmesi amacıyla konservatuvar ve güzel sanatların öğretim elemanları ve öğrencilerini Yurt Gezileri saha araştırmalarının yerelde tanınması ve geliştirilmesi de sağlamıştır (Özdemir 2017: 495- 504). Ahmet Kutsi Tecer de Halil Bedii Yönetken ile Anadolu'ya (Balıkesir, Kırklareli, Burdur, Sivas, Adapazarı ve Kocaeli) yaptığı benzer gezilerde elde ettiği bilgileri konferanslarında, Ankara Radyosu programlarında ve bazı süreli yayınlardaki çalışmalarında (Kalem, Ülkü, Çığır, Ulus) değerlendirmiştir. Böylelikle yerel folklor hazineleri ulusal ölçekte tanınmaya başlanmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer, folklorun kurumlaşması ile ilgili diğer çalışmalarının yanında, özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Milli Folklor Enstitüsü'nün (1966 yılında) kurulmasında önemli katkıları olmuştur. Milli Folklor Enstitüsü, öncelikle kamuda folklor çalışmalarının yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması sürecinde oldukça önemli hizmetler yapmıştır. Daha sonra MİFAD, HAGEM gibi adlarla devam eden bu kurum, Türkiye'deki folklor çalışmalarını, özellikle de yerel folklor araştırmacılığı geleneğini, uzun süre yönlendiren ve geliştiren bir merkez olarak işlev görmüştür.

Öğretmenliğinin (Ankara Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü- Türkçe/ Edebiyat, Sivas Lisesi- Edebiyat, Gazi Lisesi- Felsefe, Gazi Eğitim Enstitüsü-Kompozisyon/ Felsefe, Devlet Konservatuvarı- Türk Edebiyatı, Galatasaray Lisesi- Edebiyat, İstanbul Belediye Konservatuvarı- Tiyatro/ Türk Tarihi, Güzel Sanatlar Akademisi- Estetik, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü ve İstanbul Radyosu Eğitim Bölümü- Halk Edebiyatı ve Folklor, İstanbul Eğitim Enstitüsü) ve milletvekilliğinin (1941-1946; Adana, Urfa) yanı sıra, Ahmet Kutsi Tecer Milli Eğitim Bakanlığı'nda

üstlendiği çeşitli görevlerle (Milli Eğitim Müdürlüğü, Talim Terbiye Kurulu Üyeliği vb.) folklorun eğitim alanında değerlendirilmesine veya folklor-eğitim işbirliğinin kurumlaşmasına öncülük etmiştir.

Ahmet Kutsi Tecer, yerel folklor belleğinin ulusala aktarılması sürecinde konservatuvar ve radyoculuk alanlarından da etkili bir şekilde yararlanmıştır. Ankara'daki Devlet Konservatuvarı'nın teşkilatlanmasında rol alırken Sivas'tan tanıştığı Muzaffer Sarısözen ile uzun yıllar birlikte derleme yaptıkları Halil Bedii Yönetken'in görevlendirilmesini sağlamıştır. Böylelikle halk müziği konservatuvarın ve radyonun bünyesine dâhil edilmiştir.

Ahmet Kutsi Tecer, Ankara Radyosu'nda 1938- 1939 döneminde folklor ile ilgili ilk yayınları gerçekleştirmiştir. Bu yayınlarını aynı tarihlerde Kalem Mecmuası'nda (Şubat, Mart, Nisan 1939) "Radyo Konuşmaları, Folklor Gezintileri I-II-III" başlığıyla yayımlamıştır. Özellikle Muzaffer Sarısözen ve Halil Bedii Yönetken'in Ankara Radyosu'nda halk müziği ve çalgılarıyla ilgili programlar yapmalarının önü açılmıştır. Muzaffer Sarısözen'in yönetiminde kurulan Yurttan Sesler Korosu, uzun yıllar halk müziğinin ve âşıklık geleneğinin radyo yayınları aracılığıyla tüm yurttan tanınmasını sağlamıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Tecer, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü ve İstanbul Radyosu Eğitim Bölümü'nde verdiği "Halk Edebiyatı ve Folklor" dersleriyle geleceğin radyocularına gelenek kültürünün önemini aşılamıştır. Nitekim TRT radyoları ve daha sonra televizyon kanalları bu gelenekten beslenerek yayınlarını sürdürmüşlerdir (Özdemir 2012; Fidan 2017). 1990 yılından sonra Anadolu'da yaygınlaşan özel radyo kanallarının yerel folklor çalışmalarının geliştirilmesindeki önemli katkıları burada vurgulanmalıdır.

Ahmet Kutsi Tecer sanat çalışmalarını şiir ve tiyatro alanında gerçekleştirmiştir. Tecer, tek şiir kitabını "Şiirler" başlığıyla 1932 yılında Sivas'ta bastırması dikkat çekicidir. Milli Edebiyat Akımı ile Beş Hececiler'in/F. N. Çamlıbel'in önderliğindeki "Memleketçi Şiir Akımı"nın etkisindeki Tecer, şiirlerinde Anadolu'yu, halk sevgisini, halk kültürünü ve Cumhuriyet devrimlerinin heyecanını işlemiştir. Anadolu'nun destanlarını, halayını, güzellemelerini, ninnilerini, bağlamasını şiirlerine taşımıştır. Gökdemir yaşayan Türkçeyi, hece veznini, dörtlük biçimini ve yalın üslubu benimseyen Tecer'in Avrupa şiiri ile folklor ve halk edebiyatını/şiirini sentezleyerek milli şiire ulaşmayı amaçladığını belirtir (Gökdemir 1987: 19). Benzer bir şekilde Tecer, tiyatro oyunlarında da geleneksel bellekten yararlanmıştır. Örneğin Ortaoyunu özellikleri taşıyan "Köşebaşı" ile köy seyirlik oyunları etkisinde bir destan piyes olan "Koçyiğit Koroğlu" oyunlarında Tecer, geleneksel tiyatro ile modern tiyatroyu bir arada değerlendirmiştir. Böylelikle yerel gelenek kültürünün, ulusal modern yaratılara kaynaklık etmesi Tecer tarafından başarıyla örneklenmiştir.

### **B. Yerel Folklor Araştırmacılığı Geleneği (Sivas rneği):**

Yukarıda Ahmet Kutsi Tecer'in yaşamından hareketle yukarıda örneklendiği üzere yerel folklor araştırmacılığının farklı boyutları (derleme, yayın, medya, eğitim, tiyatro, siyaset, bürokrasi, kültür destekiliği, kültür politikası, kültür yönetimi vb.) bulunmaktadır. "Yerel folklorcular, yerel folklor yayıncılığı, kamusal ve özel yerel- merkezi kurum ve kuruluşlar, yerel kültür destekiliği, yerel sivil toplum örgütleri, yerel akademik birimler vb.", yerel folklor araştırmacılığı geleneği kapsamında değerlendirilmektedir. Bu tür aktör, kurum, sistem ve yapıların bir arada karşılıklı etkileşimleri yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin niteliğini ve niceliğini belirlemiş ve belirlemeye de devam etmektedir.

Türk Ocakları (1912- 1931), Halkevleri ve Halkodaları (1932- 1951), Köy Enstitüleri (1935- 1946) Türkiye'de yerel folklor araştırmacılığının oluşturulmasını ve kkleştirilmesini sağlayan temel kurumlardır. Türk halkbilimi araştırmalarında "dergici dönem" (1938- 1966) olarak tanımlanan zaman diliminde Türkiye'nin pek çok yerinde folklor dergileri yayımlanmıştır. Bu tür alışmalar Türk halkbiliminin 1966 sonrasındaki bilimci döneminin altyapısını oluşturmuştur (Güzel ve Torun 2015: 17).

Sivas'ta Cumhuriyet ncesi ve sonrası dönemde çeşitli dergiler yayımlanmıştır. "Sivas (1879-1927), Vicdan (1908), Kızılırmak (1912-1926), Gençler Derneği (1914), İrade-i Milliye (1919- 1921), Gaye- i Milliye (1921), Mücadele-i Milliye (1921), Dilek (1922), zdilek (1922), Birlik (1923- 1924), Duygu ve Düşünce (1927- 1928)" bu dergilerden bazılarıdır. Gerçek anlamda folklor dergiciliği Sivas'ta (Merkez dışında Zara, Divriği, Grn, Suşehri, şarkışla, Koyulhisar, Yıldızeli; Taşdemir 2002 ve Bozdoğan 2007) Halkevlerinin açılmasıyla başlatılmaktadır. Sivas Halkevi tarafından yayımlanan "Ortayayla/ 4 Eylül " (1936-1939; 16 sayı; adı daha sonra "4 Eylül" olmuştur/1939- 1942, 51 sayı) dergileri yöresel folklor ürünlerinin derlenmesine ve tanıtılmasına öncülük etmiştir. Nitekim sadece 16 sayı yayımlanan Ortayayla dergisinde 51 folklor yazısına rastlanması yerel folklor araştırmacılığını gelişmesi açısından oldukça dikkat çekicidir (Köse 2018: 17). Aynı Şekilde 4 Eylül dergisinin yazı işleri görevini üstlenen Vehbi Cem Aşkun Sivas yerel folklor araştırmacılığı geleneğine ulusal boyut kazandıran önemli araştırmacılardan biridir (Köse 2018: 18). 4 Eylül dergisinde yörenin atasözleri, türküleri, ağıtları derlenip yayımlanırken Aşkun'un sözleriyle "hocalığını yaptığı bu kürsüde yarınların midleri yetiştirilmektedir" (Güney 1936:6'dan atfen Köse 2018: 20). Bu veriler Halkevi dergilerinin yerel folklor araştırmacılarının yetiştirilmesindeki okul işlevini ortaya koymaktadır.

Daha sonraki yıllarda Sivas'ta "Yayla (1944- 1947/ 45 sayı; V. C. Aşkun tarafından yayımlanan dergi; bu dergide İbrahim Aslanoğlu da "Folklor" başlığı altında yazılar yayımlamıştır), Sivas (1951/10 sayı; Mustafa Timur yönetiminde yayımlandı; İbrahim Aslanoğlu'nun bu dergide de bir Şiiri bulunmaktadır), Su (1961-1967/78 sayı; sahibi: Selahattin Gümüş; İ.

Aslanoğlu “Halk Pınarından Damlalar” başlığı altında pek çok yerel aktörü tanıtmıştır/ Daha sonra Sivas Folkloru’nda aynı bölümün bulunması yerel folklor yayıncılığındaki süreklilikleri göstermesi bakımından dikkat çekicidir), *Sivas Kültür- Sanat* (1987/ 4 sayı; Sivas Belediye Konservatuvarı Geliştirme Derneği adına sahibi: Orhan Sağlamer; M. Üçer, D. Kaya, K. Özen’in de yazıları yayımlanmıştır), *Poyraz* (2009; Sahibi: Sivas Postası Gazetesi; Editör: Yusuf Bal) ve *Sultanşehir* (2006/ 33 sayı-; Hayat Ağacı Derneği- Sivas Belediyesi) dergileri yayımlanmıştır. Bu dergilerin temel amacını yörenin folklorunun derlenmesi ve yayımlanması meydana getirmektedir (Köse 2018: 16- 30).

Sivas’taki folklor çalışmalarının temel yayın organı “Sivas Folkloru” dergisidir. 1973 yılında İbrahim Aslanoğlu tarafından çıkarılan bu dergi 1979 yılında 78. sayısı yayımlandıktan sonra “Türk Folkloru” (1979- 1999; 96 sayı; 215 araştırmacının 977 yazısı çıkmış; Kaya 2011: 2) adını almıştır. Altı ciltlik Sivas Folkloru koleksiyonunda 112 araştırmacının 554 yazısı, 29 şairin de 78 şiiri yer almaktadır (Kaya 2011: 2-3). Bu dergide yörenin folklor ürünleri, âşıkları, yöreyle ilgili haberler, duyurular, başka illere ait yazılar vb. yayımlanmıştır. “Bilinmeyen Halk Şairleri, Halk Pınarından Damlalar, Geçiş Dönemleri, Gelenek ve Görenekler, Halk Hekimliği ve Tıbbi Folklor, İl-İlçe-Köy Folkloru Yazıları, Yatırlar ve Ziyaretler, Cönklerden Derlemeler, Âşıkların Şiirleri” başlıkları altında toplanan yazılar Sivas Folkloru dergisinde yayımlanmıştır. Böylelikle yörenin sözlü kültür belleği yazılı-basılı kültürel belleğe dönüştürülerek kalıcı hale getirilmiştir (Bkz. Köse 2018: 124- 146).

Sivas Folkloru dergisinde İbrahim Aslanoğlu’nun yanı sıra “Müjgan Üçer, Doğan Kaya, Faruk Abarşu, Musa Demirci, Kutlu Özen, İsmail Hakkı Acar, Mehmet Yardımcı ve Hayrettin İvgin” gibi folklor araştırmacılarının çalışmaları yayımlanmıştır. Bu araştırmacıların önemli bir kısmı diğer faaliyetlerinin yanında makaleler ve müstakil kitaplar da yayımlayarak ulusal folklor çalışmalarına önemli katkılar sağlamışlardır. Yerel folklor kitap yayıncılığı, biraz da yerel folklor dergiciliğinin süreklilik ve sınırlılık sorunları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bazen de bu tür süreli yayınlardaki çalışmalar daha sonraki derleme ve inceleme niteliğindeki kitapların temelini oluşturmuştur (Acar 1990; Özen 1996; Üçer vd. 2009, Kaya 2009 vd.). Böylelikle bir okul işlevine sahip yerel folklor yayıncılığı sayesinde halkbiliminin kuruluş ve gelişim dönemlerinde emekleri geçen akademisyenler de yetiştirilmiştir. Ayrıca yerel dergilerin yerel ve ulusal folklor kitapları yayıncılığına da kaynaklık ettikleri vurgulanmalıdır.

Özellikle sivil toplum örgütleri ve araştırma enstitülerinin desteğiyle yerel folklor çalışmalarının kurumlaşmaması, araştırmacıların ömrüyle sınırlı yayıncılık faaliyetlerinden ileri gidememiştir. Yayıncının mali açıdan tükenmesi veya vefatıyla pek çok dergi bir süre sonra yayın hayatından çekilmiştir. Bu kapsamda üniversitelerin yerel folklor dergilerini

desteklemeleri veya yayınlarını üstlenmeleri süreklilik sorunlarını giderebilir. Böylelikle yerel dergiler üzerinden yerel folklor araştırmacıları ile akademisyenler arasında güçlü bir işbirliği yaratılabilir. Burada kentte doğan, ancak uzun süre yerele bağlı olarak gelişen halkbilimi açısından böyle bir ortaklığın önemli olduğu vurgulanmalıdır. Aslında yerel folklor araştırmacılığı geleneği de kenttekilerce oluşturulmuş ve sürdürülmüştür. Yereldeki kentli, kentteki yerel imgelerinin oluşturulmasında yerel folklor araştırmacılarının önemli etkileri bulunmaktadır (Özdemir 2017: 491- 524). Yerel folklor araştırmacıları yerel ile kent toplumu ve kültürü arasındaki bağlantıyı kurarlar. Özellikle yerel folklorcunun gözünden merkeze taşınan yerel ve geleneksel yaşayan kültür verileri, kentteki yerel ve geleneksel kültür imgelerinin oluşturulmasının da başlıca kaynaklarıdır. Diğer taraftan yerel de kenti, kentliyi ve kent kültürünü yerel araştırmacı üzerinden tanıyarak imgeleştirir. Böylelikle kent ve yerel etkileşiminden doğan kültürel yaratmalarla değişim ve dönüşümler gerçekleştirilmekte ve yaşamla birlikte kültür de yenilenmektedir.

Yereldeki folklor araştırmacıları, öncelikle sahada yaşadıklarından, dolayısıyla yerelle aynı dilden ve gönülden ilişkiler kurabildiklerinden daha sağlıklı, ayrıntılı ve özel verileri derleyebilmişlerdir. Büyük kentlerden gelen folklor araştırmacılarının kısa sürede bu kadar etkili veri toplaması mümkün olamamıştır. Bazen de toplanan bu tür veriler geleneksel kodların ve göstergelerin yetersiz anlamlandırılmasından veya yorumlanmasından dolayı eksik ve hatalı olabilmıştır. Yerel folklor araştırmacısı sahadaki gelenek temsilcileriyle kaynak kişi ilişkisinin dışında güçlü sosyal bağlar kurabildiği için, dışardan birinin ulaşamayacağı bilgi ve deneyimleri derleyebilmiştir. Özellikle kültürel etkinlikleri çok kere izleme imkânına sahip olan yerel folklor araştırmacısı, daha sağlıklı derlemeler gerçekleştirebilmiştir. Yerel folklorcuların bazı durumlarda bilinçli veya bilinçsiz olarak kullandıkları “biz dili” kaynaklı bilimsel tarafsızlık sorunlarına karşılık bu derlemelerin daha özgün olduğu söylenebilir. Ben-öteki ayırımından beslenen” bizleşme eğilimi” derleme verilerinin bilimsel niteliği açısından sorunlar ortaya çıkarmıştır. Vatanları olan kentlere tutkunlukları nedeniyle yerel folklor araştırmacılarının bazıları, bilimsel araştırmanın tarafsızlığı ilkesine uyamamışlardır. Dolayısıyla yerel folklor araştırmalarının biz-öteki temelindeki kent kimliği araştırmaları için de önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. Ekonomik destekten yoksunluğun getirdiği teknik yetersizlikler de uzun süre yerel folklor derleme çalışmalarını nitelik ve nicelik açılarından etkilemiştir. Bu nedenle yerel folklor araştırmacılığı belleği genellikle yazılı-basılı, çok az da sesli, nadiren de görsel-işitsel içeriklerden oluşmaktadır. Bu da verilerin farklı türden ardıl bilimsel değerlendirmelerde kullanılmasını engellemiştir. Yerel folklor araştırmacıları sözlü verilerin dışında, özel ve değerli yazılı- basılı (yazma, belge, görsel, ses kaydı, ses-görüntü kaydı vb.) kaynakları da kolaylıkla elde edebilmiştir. Aynı şekilde büyük kentlerden



gelen folklor araştırmacılarının yerel kaynak kişilerle temas kurmasında yerel folklor araştırmacılarının önemli katkıları olmuştur.

Yerel folklor araştırmacıları farklı mesleklere sahip olmaları nedeniyle yaşayan kùltürün değişik boyutlarının derlenmesini sağlamışlardır. Genellikle yerel folklor araştırmacılarının belirli konularda uzmanlaştıkları görùlür. Diğer yandan farklı meslek grupları arasında yaşayan kùltürel miras ile ilgili farkındalığın ve bilincin oluşturulmasında bu tür folklorcuların önemli hizmetleri söz konusudur. Nitekim Sivas'ta eczacılık yapan Müjgan Üçer'in farklı kesimlerle ilgili yakın ilişkisi nedeniyle yaşayan kùltürle ilgili özgün verileri içeren derlemeler gerçekteşirdiği görùlür.

Yerel folklor araştırmacılığının ve yerelde halkbilimi araştırmalarının gelişmesinde ve yaygınlaşmasında Anadolu'da kurulan üniversitelerin ve ilgili bölümlerin önemli işlevi bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesi'nde daha önce başarıyla gerçekteşirilen "Erzurum/Atatürk Üniversitesi Ekolü" örneğinde, Cumhuriyet Üniversitesi'nde edebiyat ve halkbilimi bölümlerinin kurulmasıyla birlikte yerel folklor araştırmacılığı geleneği de akademik bir boyut kazanmıştır. Bu tür bir akademik yapılanmayla uygulama/saha araştırmaları ile teori-yöntem- yaklaşım bütünlüştirilmekte ve yetkinleştirilmektedir. Söz konusu akademik birimler bir taraftan yerel folklor araştırmalarının yürütülmesini, diğer taraftan da ulusal ve uluslararası araştırma belleğiyle yerel folklor araştırmacılığı geleneği arasında güçlü bağlantıların kurulmasını sağlamışlardır. Sivas'ta başarıyla kurulan ve geliştirilen bu güçlü işbirliği özellikle yerel folklor araştırmalarını teşvik etmektedir. Yurtdışında olduğu gibi Sivas'ta Yaşayan Kùltürü Araştırma Enstitüsü gibi kurumların oluşturulması ve yerel folklor dernek ve araştırmacılarıyla işbirliğinin geliştirilmesi yerel ve ulusal folklor çalışmalarına önemli katkılar sağlayacaktır. Doğan Kaya gibi bilim insanları bir yandan üniversiteye aktardıkları geleneksel folklor araştırmaları belleğiyle ilgili akademik birimlerin kurulmasını ve güçlenmesini sağlarken, diğer yandan da yerelin ulusal ve uluslararası bağlantılarını güçlendirmişlerdir. Bu tür çabaların artışıyla, İndiana kenti ile İndiana Üniversitesi arasındaki folklor alanındaki güçlü işbirliği gibi, bilimsel açıdan yerelin ulusal ve küreseli, küresel ve ulusalın da yereli beslemesi mümkün olabilir.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneği bölgesel, ulusal ve uluslararası işbirliği ile geliştirilebilir. Karşılıklı bilimsel toplantı, etkinlik, ziyaret ve benzeri projeler kapsamında kent merkezli kùltür çalışmaları gerçekteşirilebilir. Burada yaşayan kùltürle ilgili kent merkezli özellikle İngilizce basılı (kitap, dergi vb.) ve dijital-sanal içeriklerin (e-kitap, video, görsel vb.) üretilmesinin ve paylaşılmasının önemi vurgulanmalıdır. Ayrıca gelişmiş ÷lkelerde kent merkezli kalkınma modellerinde bu tür faaliyetlerin önemli bir yer işgal ettiği görùlür.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneğinden yararlanılarak kent yaşamına eski mekânların yaşatılmasının yanında, yeni yaşayan kültür mekânları kazandırılabilir. Folklor, mekânları canlandıran ve büyüleyen özgünlükler bütünüdür. Son dönemde özellikle kentsel dönüşüm kapsamında restore edilen bazı binaların yaşayan kültürle işlevsellendirilmesi ve canlandırılması mümkün olabilir. Böylelikle ilgili kente yeni kültürel aktarım ve deneyimleme mekânları sunulmuş olacaktır. Dolayısıyla yaşayan kültürel miras müzelerinin yaygınlaştırılması, yerel folklor araştırmacılığı geleneğiyle akademik birimleri güçlendireceği gibi, yerel kalkınmanın da gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Nitekim yaşayan kültürel miras müzeleri, yerel folklor araştırmacıları ile akademik birimler ve sivil toplum örgütleri arasındaki bağın kurulduğu ve geliştirildiği temel kurumlardır. Bu müzeler kentin yaşayan kültür belleğine sahip olduklarından kent kimliği ve markası ile ilgili çalışmaların da merkezini oluştururlar. Akademik birimler de yaşayan kültürel miras müzelerini etkinlik ve uygulama mekanları olarak değerlendirirler.

Yerel folklor araştırmacılarının, diğer gelenek kültürü aktörleri gibi, fikri mülkiyet hakları konusunda istismar edildikleri sıklıkla dile getirilmektedir. Özellikle piyasada tanınmak veya tükenerek yeniden canlanmak isteyen kentin popüler kültür aktörleri yerelin özgünlük etkisini öncelikle fark edenler ve kullananlardır. Anonimlik, temel istismar gerekçesi haline getirilmiştir. Gelenek temsilcisinin, derleyicinin ve yerel folklor araştırmacısının farklı biçimlerde fikri mülkiyet haklarının korunması, gelenek kültürünün, dolayısıyla da yerel folklor araştırmalarının desteklenmesini sağlayacaklardır. Bu nedenle kurulması önerilen kent kültürü yönetimi kurumunun bu konudaki tescil ve koruma tedbirleri ile yerel aktörlerin desteklemesine yönelik çalışmalar yapması yararlı olacaktır. Yerel folklor araştırmacıları, sahadan derlediklerini yayımlamakla kalmadılar, önemli bir kısmı, tıpkı Ahmet Kutsi Tecer gibi, yerel gelenek kültürü belleğini çeşitli sanatsal yaratma faaliyetlerinde de değerlendirdiler. Nitekim Şiir, yk, roman, deneme, tiyatro gibi farklı türlerdeki ve diğer görsel-plastik ve gösteri sanatları kapsamındaki eserlerinde yerel folklor belleğinden yararlandıkları görülür. Örneğin mahlaslı bir aşık olarak deyişler de yazan Doğan Kaya, derleme ve araştırma yayınlarının yanında Şiirler de yayımlamıştır. Böylelikle yerel kent kültürü belleği yöresel verilerin yanında ağdaş yaratmalarla da zenginleştirilmiştir.

Kent kültürü araştırmaları açısından kent ve yerel etkileşimi oldukça önemlidir. Yerel yaşayan kültürel mirasın araştırılması, aynı zamanda söz konusu etkileşimin araştırılması anlamına gelmektedir. Diğer yandan Sivas'ta olduğu gibi yaşayan kültürel miras araştırmaları sadece köy ve kasabalarla sınırla kalmamış, kent merkezini de kapsamaktadır. Bu nedenle büyük kentlerdeki folklorcular Anadolu'yu köy ve kasaba merkezli olarak değerlendirirken yerel folklor araştırmacıları köy, kasaba ve kenti bütüncül

bir bakış açısıyla ele almışlardır. Büyük kentlerdeki folklor araştırmacılarının kenti yeni yeni keşfettiklerine de burada dikkat çekilmelidir. Bu nedenle yerele giden büyük kentli folklor araştırmacıları Anadolu kent ve kasabalarından çok köylere odaklanmışlardır. Bu kapsamda yerel folklor araştırmacılarının özellikle iç ve dış göç alan kentlerde söz konusu değişiklikleri de önemseyen çalışmalara yönelmesi yararlı olacaktır. Türkiye’deki kültür değişmeleri araştırmalarının eksik olan yerel boyutu böylelikle tamamlanmış olacaktır. Çünkü kültürel değişme dinamikleri (teknoloji, sanayileşme, kentleşme, dijitalleşme vb.) geleneksel deneyim ve bilgi, dolayısıyla yaşayan kültür belleğinde de köklü değişikliklere neden olmaktadır. “Saf” geleneksel belleğin peşindeki kentli veya yerel folklor araştırmacıları farklı nedenlerle kentte ortaya çıkan yeni kültürel olguları da çözümlemeleri gereklidir.

Yerel folklor araştırmacılığın temel işlevlerinden biri de *kültürel aktarım ve eğitim* alanında ortaya çıkmaktadır. Günümüzün küreselleşen köyünde yerel kültür aktarımı güçleşmektedir. Bu nedenle yerel folklor araştırmaları belleğinin çekici sistemler ve bağlamlarda deneyimletilmesi akılcı olacaktır. Yerel folklor araştırmaları belleği her türlü ortama uyarlanabilen yaşayan bir kültürel mirastır. Nitekim dijital- sanal kültür bağlamının en çekici içerikleri arasında yaşayan kültürel miras kökenlilerin bulunduğu görülür. Yaşayan kültürel miras sanal-dijital çağda yeni bir canlanma dönemini yaşamaktadır. Diğer yandan yerel kültür aktarımı ve eğitimi veya eğitimin yerel kültürle çekicileştirilmesi konusu merkezi ve yerel yönetim planlamalarında mutlaka önemsenmelidir. Dolayısıyla yerel folklor araştırmaları belleğinin kent merkezli kültürel aktarım ve eğitim programlarıyla projeleri kapsamında değerlendirilmesi yerel kültürel zenginliğini özümsemiş, yaşayan kültürel mirası konusunda bilinçli ve kimlik sorunları giderilmiş bir neslin yetişmesini sağlayacaktır.

Kent müzeciliğinin doğal ve tarihi miras bir yana, özellikle yaşayan kültürel miras temelinde kurulması ve geliştirilmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır. Yaşayan kültürel miras belleği ise öncelikle yerel folklor araştırmacılarının uzun yılları alan emeklerinin ürünüdür. Bu nedenle herhangi bir karşılık beklemeksizin bu çalışmaları gerçekleştiren yerel folklor araştırmacıları, kent müzelerinin temel kurucularındandır. Türkiye’de son dönemde yaygınlaşmaya başlayan kent müzeleri, öncelikle yaşayan kültürün deneyimlendiği kültürel mekânlardır. Cansız mankenlerin ve eşyaların sergilendiği yapılar değil, geleneğin ustalarının bizzat oturup meraklılarıyla buluştukları ve geleneği yeni nesillere uygulamalarla aktardıkları, halkın kendi öykülerini anlattığı yaşayan kültür mekânlarıdır. Cansız ve eşya depolarına dönüştürülen kent müzeleri, ancak yaşayan kültürle ve geleneğin temsilcileriyle canlandırılabilir. Ayrıca dijital- sanal teknolojilerin kullanıldığı kültürel bellek müzelerinin de yaşayan kültürel miras müzeciliği açısından önemli fırsatlar sunduğu vurgulanmalıdır. Yaşayan kültürel miras

müzeleri ile sanal-dijital kültürel bellek müzelerinin bir arada yer aldığı yaşayan kültür müze yerleşkelerinin kurulması, bu kapsamda akılcı bir model olacaktır.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneği açısından dergiler önemli olmakla birlikte, yerel gazeteler mutlaka dikkate alınmalıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1864 yılından itibaren valilik sistemine geçilmesiyle kurulan vilayet matbaalarında, görevli gelen aydınların yönetiminde basılmaya başlanan gazetelerin çevresinde oluşan yerel gazetecilik geleneği (Özdemir 2012: 66), daha sonra devam ettirilmiştir. Günümüzde Anadolu'da uzun süredir yayımlanan günlük gazeteler bulunmaktadır. Daha önce Sivas örneğinde açıklandığı üzere, bu gazeteler yerel folklor araştırmalarının temel yayın organları olarak da işlev görmüştür. Yerel gazetelerin halkbilimi araştırmaları kapsamında mutlaka müstakil araştırmalarla ele alınması yararlı olacaktır.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin bilimsel boyutunun yanı sıra, kültürel ekonomik, kültürel kimlik, kent kimliği ve markası, kent müzeciliği, toplumsal barış ve refah gibi farklı alanlara önemli katkıları söz konudur. Bu tür alanlardaki gelişmeler yaşayan kültürel miras belleğinin oluşturulmasına dayanmaktadır. 1930'lu yıllardan beri Sivas'ta oluşturan folklor araştırmaları belleği, günümüzün farklılıklar çağında temel özgünlük kaynağıdır. Bu bellekten hareketle kent müzeciliği, kent kimliği ve markası, kent kültürü ekonomisi ve yerel kültür turizmi, dolayısıyla kentin sürdürülebilir kalkınması gerçekleştirilebilir.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin temel sorunlarının başında kültürel destekçilik alanındaki yetersizlikler gelmektedir. Yerel folklorcular genellikle çalışmalarını kendi imkânlarıyla gerçekleştirmişlerdir. Hatta pek çok yerel folklorcu, geçimleri için ayırdıkları bütçenin bir bölümünü de kullanarak araştırmalarını yapmaya çalışmıştır. Türkiye'de merkezi ve yerel kültür destekçiliğinin kurumlaşmaması nedeniyle bu tür sorunların ortaya çıktığı ve devam ettiği görülür. Bu nedenle yerel kültür destekçiliğinin köklü ve sürdürülebilir bir sisteme ve kurumsal altyapıya kavuşturulması gereklidir. Kültürün sürdürülebilir yerel kalkınmanın kaynağı olduğunun bilincinde bu tür çalışmalar öncelikle desteklenmelidir. Yaşayan kültürünün yerel hazineleri olan kaynak kişilerin, gelenek temsilcilerinin ve özellikle yerel folklor araştırmacılarının çok yönlü olarak desteklenmesi ve korunması, kentin sürdürülebilir kalkınmasının temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda gerekli kültür yönetimi plan, program, sistem ve projelerin hazırlanması akılcı bir yaklaşım olacaktır. Onlar bir kentin belleğini, bir başka deyişle hazinesini geçmişten geleceğe aktardıkları için değerlidirler. Değer, anlamdan doğar. Anlam yaratan, değer yaratır. Yaşamanın anlamını kültür oluşturur. Anlamli ve değerli bir kent için kültür gereklidir. Nitekim sözlü tarih çalışmalarında folklor, özellikle de yerel folklor araştırmalarına büyük önem verilir. Belleği olan kentler markalaşabilir ve sürdürülebilir

kalkınmalarını gerçekleştirebilir. Belleğine önem vermeyen kentler, kalkınma ve kimlik sorunlarıyla uğraşmaya devam ederler.

### **SONUÇ:**

Yerel folklor araştırmacılığı geleneği, önce yazılı-basılı kùltür bağlamında gelişmiş, daha sonra da elektronik kùltür bağlamında zenginleşmiştir. Gùnümüzde ise yerel folklor araştırmacılığı sanal- dijital bağlamda canlanarak yaygınlık ve etkinlik kazanmaktadır. Yerel folklor araştırmacıları sözlü belleği, yazılı-basılı kùltüre aktarmışlardır. Özellikle kayıt endüstrilerinin ve medya teknolojilerinin gelişmesiyle yaşayan sözlü kùltür elektronik içeriklere dönüştürülmüştür. Son dönemde ise yaşayan kùltürel miras ve gelenek kùltürünün yazılı- basılı belleği sanal-dijital bağlama taşınarak küresel ölçekte paylaşılmaya ve deneyimlenmeye başlanmıştır. Belirtilen değişim ve dönüşüm süreçlerinin yerel folklor araştırmacılığı geleneğini küreselleştirerek güçlendirdiği ve zenginleştirdiği söylenebilir. Küreselin yerelleştiği ve yerelin küreselleştiği küresel köyde yerel folklor araştırmacılığının yerelliği kökeniyle ve araştırma bölgesiyle sınırlı kalmıştır. Sonuç olarak sanal- dijital çağda bir taraftan yerel kalmak güçleşirken, diğer taraftan yerellik temel özgünlük kaynağı olarak belirginleşmektedir. Bu nedenle küresel yaratıcılık kaynağı olarak yerel gelenek kùltürü belleğinin, dolayısıyla yerel gelenek kùltürü araştırmacılığının önemi artmaktadır. Çekicilik ayrıntıda gizlidir. Yöresel çeşitlilikler aynı zamanda kentlerin ve ÷lkelerin temel çekicilik kaynaklarını oluşturan özgünlüklerdir. Yöresel özgünlüklerden oluşan çeşitliliklerin ulusal ve küresel bütünlüğü, dolayısıyla dostluk ve barışın temelini oluşturduğunun farkındalığında yerel folklor araştırmalarının desteklenerek geliştirilmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır.

Yerel folklor araştırmacılığı geleneği gùnümüzde sanal-dijital bağlamda devam ettirilmektedir. Bu kapsamda öncelikle yerel folklor araştırma belleğinin fikri mülkiyet hakları da gözetilerek dijitalleştirilmesi ve sanallaştırılması gereklidir. Yine sanal-dijital kùltürün yerel gelenek araştırmacılarının yönlendirilerek etkili içerikler üretmeleri ve paylaşmaları sağlanabilir. Yerel folklor araştırmaları ve yaşan kùltür ile ilgili olarak dijital-sanal bağlamda etkili uygulama, site ve içeriklerin hazırlanması yararlı olacaktır. Ayrıca, sanal/dijital yerel folklor müzeleri kurulabilir. Hatta kendi tarihi ve yaşayan kùltürel miraslarından seçilen özgün içerikleri giydirilen kentlerin tamamının dijital-sanal müzelere dönüştürülmesi sağlanabilir. Böylelikle yerel folklor araştırmaları belleği etkili ve çok yönlü bir şekilde değerlendirilmiş olacaktır. Dijital/sanal folklor dergiciliğinin geliştirilmesiyle yerel folklor yayıncılığı daha düşük maliyetlerle ve daha etkili bir şekilde sürdürülebilir. Yerel folklorun sözlü, yazılı- basılı (cönk vb. yazmalar, kitaplar, görseller, ses ve görüntü kayıtları vb.) ve elektronik ürünlerinin sanal-dijital belleğe (arşive) dönüştürülmesi hafıza ve koruma sorunlarını da giderecektir. Diğer yandan yerel folklor araştırmacıları ağı kurulabilir ve

çeşitli sanal veya gerçek, sertifikalı eğitim programları ve uygulama yönergeleriyle daha özgün veriler toplanabilir.

Ahmet Kutsi Tecer'in yaşamı (derleme, faaliyet, yayıncılık, sivil toplum örgütü temelinde örgütlenme ve kurumlaşma, kamusal kültür politikaları ve destekçiliği, eğitim, kültürel aktarım, medya, kentli yaratıcılık, ulusal folklor çalışmaları vb.) yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin oluşturulması ve geliştirilmesi açısından oldukça anlamlı olduğu, bu çalışmayla belirginleştirilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Üniversitesi'nde Türk Halkbilimi Bölümü'nün önderliğinde ve yönetiminde A. K. Tecer Yerel Folklor Araştırmaları Merkezi kurulabilir. Sivas'ta kurulacak böyle bir merkez, ulusal ve uluslararası yerel folklor araştırmalarının kurumlaştırılarak geliştirilmesini sağlayacaktır. Yine bu merkez bünyesinde Sivas Yerel Folklor Araştırmacıları Ağı ile Türkiye Yerel/Yöresel Folklor Araştırmacılığı Ağı/ Platformu kurulabilir. Bugün yerel folklor derneklerinin yerini sanal topluluklar almaya başladığından bu tarz bir yapılanma daha işlevsel olacaktır. Böylelikle ulusal ve yerel ölçekte bilgi ve deneyim paylaşımı, saha derlemeleri eğitimleri vb. gerçekleştirilebilir. Hatta kurulacak olan dijital-sanal veri tabanı, internet yayını ve sanal/dijital yaşayan kültür müzesi aracılığıyla yerel özgünlükler ortak bir platformda paylaşılabilir. Bu merkez aracılığıyla ulusal ve uluslararası yerel folklor araştırmacılığı etkinlikleri (yıllık bölgesel ve ulusal toplantılar, sempozyum ve kongreler, sertifika programları, internet konferansları ve eğitimleri vb.) düzenlenebilir. Yereli folklor araştırmacılığının geliştirilmesi, ulusal ve küresel halkbilimi/kültür bilimi araştırmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada özellikle yerel folklor araştırmacılığı geleneğinin *yerel sürdürülebilir kalkınmayı* gerçekleştirme ve destekleme işlevine dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda yerel folklor araştırmaları ile ulusal ve uluslararası folklor çalışmaları arasında bağı kurup geliştiren Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü'nün desteklenmesi ve geliştirilmesi, "kent kültürü, kent markası, kent turizmi, kent ekonomisi", özetle "Sivas'ın sürdürülebilir kalkınması için" hayati bir öneme sahiptir. Nitekim bugünün özgünlükler çağında kentin yaşayan kültürü temel farklılık kaynağını oluşturmaktadır. Tarihi varlıkları ve yaşayan kültürel mirası ile Sivas'ın kent markası yaratılabilir. Coğrafi işaretler kapsamındaki tesciller, yaşayan kültürel miras listelerine kayıtlar, fikri mülkiyet koruma çalışmaları vb. öncelikle söz konusu belleğin oluşturulmasına, yaşatılmasına ve yaratıcı yaklaşımlarla değere değerlendirilmesine bağlıdır. Bu tür bilinçli ve duyarlı çalışmalarla kent kimlikleri, imgeleri ve markaları yaratılabilir. Tarihi ve yaşayan kültürel miras envanterlerinin yapılması, yaşatma projelerinin oluşturulması ve yerelde ilgili kurumlaşmanın gerçekleştirilmesi bu sürecin başlangıcını meydana getirmektedir. Bütün bu çalışmalarda yerel folklor araştırmacılarının aktif katılımları sağlanmalıdır. En önemli konulardan birini de yerel folklor araştırmacıları ile merkezi, bölgesel ve yerel kamu ve özel

sektör temsilcilerinin, sivil toplum örgütlerinin ve akademik birimlerin kentin çok yönlü kalkınması amacıyla bir arada, uyumlu ve verimli bir şekilde çalışmalarının sağlanmasıdır. Yerel kültür yönetimi ile ilgili yapılanmanın (Sivas Kültür Yönetimi Kurumu vb.) oluşturulmasıyla bu sürecin planlı bir şekilde işletilmesi ve programların etkili projelerle yaşama geçirilmesi mümkün olacaktır. Özetle bu çalışmada Sivas örneğinden hareketle “kültürün kültürel ekonomik değere dönüştürülmesinin esas alındığı” “kültür merkezli bir kentsel kalkınma modeli”nin başarıyla gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak romantik ve idealist amaçlarla ortaya çıkan yerel folklor araştırmacılığı geleneği, bilimsel ve gerçekçi yöntem ve yaklaşımlarla güçlendirilerek ve yeni bağlamlara uyum sağlayarak yaşamaya ve yaşamı biçimlendirmeye devam etmektedir.

#### **KAYNAKLAR:**

- Acar, İ. Hakkı (1990), *Zara Folkloru*, Sivas: Özemek Matbaası.
- Bozdoğan, Ahmet (2007), “Atatürk Döneminin Dil, Kültür ve Edebiyat Politikalarını Yansıtan Bir Halkevi Dergisi: Ortayayla”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, c.31, No.2: 147- 156.
- Fidan, Süleyman (2017), *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi*, Ankara: Grafiker Yay.
- Gökdemir, Sevgi (1987), *Ahmet Kutsi Tecer*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Güzel, Abdurrahman ve A. Torun (2015), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kaya, Doğan (2009), *Sivas Halk Şairleri I-V*, Sivas: Sivas Valiliği.
- Kaya, Doğan (2011), “İbrahim Aslanoğlu- Sivas Folkloru- Türk Folkloru”, *Erciyes*, s. 407, Kasım: 1-3.
- Köse, Gamze (2018), *Sivas Folkloru Dergisi Kapsamında Yerel Türk Halkbilimi Dergiciliği ve Araştırmacılığı Geleneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı.
- Özdemir, Nebi (2012), *Medya Kültür ve Edebiyat*, (2. Baskı), Ankara: Grafiker Yay.
- Özdemir, Nebi (2017), *Kültür Bilimi ve Yönetimi*, Ankara: Grafiker Yay.
- Özen, Kutlu (1996), *Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri*, Sivas: Dilek Matbaası.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (1975), “Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlarla Kısa Bir Bakış 1: Halkevi Dergileri”, *Türk Kültürü*, s.156.
- Taşdemir, Serap (2002), “Sivas Halkevi Dergisi: Ortayayla (4 Eylül)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 2002, Cilt: XVIII, s. 53: 405-421.s.

Üçer, Müjgan, F. Pekşen, M. Türkyılmaz (2009), *Mani Benim Ezberim, Sivas ve Çevresinden Maniler*, İstanbul: Kitabevi Yay.



## AHMET KUTSİ TECER'İN 'ŞEHİR KONULU DESTAN' ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Betül GÖRKEM\*

### 1. Ahmet Kutsi Tecer Hayatı:<sup>14</sup>

Düÿûn-ı Umumiyye müdürlerinden olan babası Abdurrahman Bey'in Kudüs'te görevli olması sebebiyle Kudüs'te dünyaya gelmiştir (1901). İlk öğrenimine Kudüs'teki Frerler Mektebi'nde başlamış, babasının tayini sebebiyle geldikleri Kırklareli'nde ilk öğrenimini tamamlamıştır. Eğitimine İstanbul'da Kadıköy Sultânisi (İstanbul) ile Halkalı Ziraat Mektebi'nde (İstanbul) devam etmiş ve 1919'da bitirmiştir. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğrenim görmeye başlamıştır. 1925'te biyoloji öğrenimi görmesi için Sorbonne Üniversitesi'ne (Fransa) gönderilmiştir. Tecer, Sorbonne Üniversitesi'nde biyoloji yerine iki yıl felsefe eğitimi görmüş ve okulu bitirmeden geri dönmüştür (1928). İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Bölümü'nde eğitimini tamamlamıştır (1929). 1930 yılında Ankara Erkek Lisesi'nde "muallim muavini"<sup>15</sup> olarak eğitim camiasına katılmıştır.<sup>16</sup> Yine 1930'da Sivas Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanır. Ardından Sivas Maarif Müdürü olur (1931). Yüksek Öğretim genel müdürlüğü, Talim Terbiye Kurulu üyeliği, milletvekilliği (Adana ve Şanlıurfa), Paris kültür ataşeliği, Galatasaray Lisesi ve İstanbul Konservatuvarı'nda öğretmenlik gibi çeşitli görevlerde bulundu. "İstanbul Radyosu'nda halk edebiyatı, folklor ve Türk tarihi üzerine konuşmalar yaptı". (Uçman, 2011, 245) 1966'da İstanbul Eğitim Enstitüsü'nden emekli oldu. 22 Temmuz 1967'de vefat etmiştir. Tecer, 1921'den sonra *Dergâh*, *Varlık*, *Millî Mecmua*, *Türk Yurdu*, *Şadırvan*, *Ülkü*, *Türk Folklor Araştırmaları* gibi birçok dergide şiir ve yazılar yayımlamıştır. Özellikle Sivas'a gittikten sonra halk kültürü ve âşıklık geleneğini yakından görmüş ve bu geleneklerden etkilenmiştir. Bu unsurlar onun sanat anlayışında bir "dönüm noktası" olmuştur. (Uçman, 2011, 245) Abdullah Uçman, bu etkilenmenin bir yönünün de "köylü temsilleri üzerinde ilk ciddi araştırmaları" yapmasında görüldüğünü belirtmiştir. (Uçman, 2011, 246)

---

\* Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü- KAYSERİ.

<sup>14</sup> Hayatı hakkındaki bilgiler için Ahmet Kutsi Tecer'in "T.B.M.M. Mebusları İçin Tercümeihal [1942]"i (Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2018'de yayımlanmıştır) ve Uçman, 2011 kullanılmıştır.

<sup>15</sup> Tecer, Ahmet Kutsi (2018)"T.B.M.M. Mebusları İçin Tercümeihal [1942]", T.C. Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

<sup>16</sup> Uçman'da bu bilgi şu şekilde yer almaktadır: "Ankara Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nde Türkçe-edebiyat öğretmenliğiyle göreve başladı". (Uçman, 2011, 245)

## 2. Destan Türü ve Şehir Konulu Destanlar:

“Âşık tarzı destanlar, âşık tarzı şiir geleneğinin tevarüs ettiği, Ozanbaksı geleneğinin devamı olarak yukarıda tasnif edilen [çeşitli] konularda vuku bulan olaylar, cemiyet hayatında etkili olan kavramlar ve âşıkların dikkatini çekip ele alınmağa değer bulunan nesnelere etrafında ezgi eşliğinde ve çoğu kez müzikle birleştirilmiş biçimde anlatılan manzum hikâyeler olarak önce sözlü kültür ortamında doğmuş ve gelişmişlerdir.” (Çobanoğlu, 2000, 124) Özkul Çobanoğlu, bu türün her ne kadar âşık tarzı şiir geleneği içerisinde yer alsada âşık tarzı şiir geleneğinden daha eski bir geçmişe sahip olduğunu söylemiştir. Buna kanıt olarak da *Divanü Lügati't Türk*'te yer alan destan parçalarını göstermektedir. (Çobanoğlu, 2000, 126) Bu şiir türü bir şekil olarak kalıplaşmış ve âşıklar tarafından söylenmiş ve söylenmektedir. Destanlar 8'li veya 11'li hece ölçüsüyle 5 veya daha fazla dörtlülükle söylenmiş 'ayak'lı manzum metinlerdir. Hemen her konuda söylenebilen destanlar, özellikle tahkiyevi anlatı esasına dayanan metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çobanoğlu *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü* adlı eserinde destanları tematik olarak ayrıntılı bir şekilde tasnif etmiştir. “Şehir-Kasaba-Köy Destanları”, Çobanoğlu'nun yaptığı bu tasnifte “VIII. Sosyo-kültürel Çevreyle İlgili Destanlar” ana başlığı içinde “B) Sosyo-kültürel Çevrenin Güzellikleriyle İlgili Destanlar” (Çobanoğlu, 2000, 82) başlığı altında yer almaktadır. Bu başlık Çobanoğlu tarafından “[ş]ehir, kasaba ve köylerin doğal ve kültürel güzelliklerini anlatan destanlardır. Bu tür destanlarda konu edilen yerleşim merkezinin etrafındaki dağlar, nehirler belirtilir ve orada yaşayan insanların huyları[,] yaptıkları işler ve beldenin geçmişi işlenir” (Çobanoğlu, 2000, 82) şeklinde açıklanmıştır.<sup>17</sup>

<sup>17</sup> Şehir konulu eser denilince akla gelen türlerden bir diğeri de 'şehrengiz'lerdir. Gibb ve Ağah Sırrı Levend bu türün Osmanlı Edebiyatı içerisinde ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. (Kaya, 2010, 461) Şehrengizler, mesnevi şekliyle yazılmış türlerdir. Asıl konunun anlatıldığı kısımda “şair önce söz konusu şehrin diğer şehirlere üstünlüklerini dile getirir. Şehrin çeşitli semtleri, bu semtlerin tabii güzellikleri, mimari eserlerin tanıtımı vb. hakkında bilgilerin aktarıldığı kısmın ardından *şöhretlerine göre güzellerin anlatımına* geçilir”.<sup>17</sup> (Kaya, 2010, 461) Bayram Ali Kaya'nın verdiği bilgilere göre şehrengizler üçe ayrılır: “1. Tek bir güzele ait olup hasbihal veya sergüzeştname tarzında yazılan, bununla birlikte şehrin tasvirlerine de yer verenler (...) 2. Bir yerin güzellerini, bazı kişilerini ya da sanat erbabı ile mesleklerini tasvir edenler (...) 3. Bir şehrin sadece gezip görülmeye değer doğal güzelliklerini, tarihî mekânlarını ve sosyal özelliklerini anlatanlar”. (Kaya, 2010, 461) Kaya bu türde verilen eserlerin zamanla cinsellik üzerinde durması sonucunda başka türlerle birleştiği veya yeni türlere zemin hazırladığını belirtmiş (Kaya, 2010, 461), “XVIII. yüzyılın sonlarında kendine has özelliklerini kaybetmeye başla[dığını] ve klasik şekliyle ortadan kalk[tığını]” ifade etmiştir. (Kaya, 2010, 462) Kaya tarafından verilen bilgilere bakıldığında eserin merkezinde bir meslek kolunun, bir/birkaç güzelin anlatılması hususunun şehrengizlerin konusunun merkezini oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca şehirlerin birbirine kıyaslanması ve daha üstün yönlerinin dile getirildiğinden de bahsedilmiştir.

Tecer'in, çalışmamızda inceleyeceğimiz şiirlerini “Destan” olarak adlandırmasından anlaşılacağı üzere Tecer'in, bu şiirlerinde halk şiiri geleneğinden beslendiği görülmektedir.

### 2.1. Tecer'in Şehir Konulu Destanları:

Ahmet Kutsi Tecer'in kızı Leyla Tecer tarafından yayımlanan *Ahmet Kutsi Tecer Bütün Şiirleri* (Tecer, 2013) adlı kitabın "Urfa Gecesi" bölümünde (Tecer, 2013, 149-167) "Urfa Gecesi" (s. 151-153), "Adana Destanı" (s. 154-155), "Mersin Destanı" (s. 156), "Güzelleme: İzmir Üzerine" (s. 157-158), "Güzelleme" (s. 159), "Fırat Ağlıyor" (s. 160), "Afyon Destanı" (s. 161-162), "Konya Destanı" (s. 163-164), "Silifke Havası" (s. 165), "Kepez'de Mola" (s. 166), "Seyit Gazi'ye Adak" (s. 167) şiirleri yer almaktadır. Bu bölümünde yer alan birçok şiirin yazılma/yayımlanma tarihi hakkında not bulunmamaktadır. Ancak bölümün başında "1941-1957" bilgisi bulunmaktadır. Dikkat edilirse bu bölüm yerleşim yerleri üzerine söylenmiş şiirleri ihtiva ettiği görülecektir. Yine başlıklara bakıldığında şiirlere "hava"<sup>18</sup>, "güzelleme"<sup>19</sup>, "destan" gibi isimler verilmiştir. Bu kavramlar Türk Halk şiirinde karşımıza çıkan terimlerdir. Tecer'in bu bölümdeki dört şiiri 'destan' olarak adlandırdığı da görülmektedir. Bu çalışmada Tecer'in 'destan'ları (Adana, Mersin Afyon ve Konya destanları) âşıklık geleneği ve Türk Halk Edebiyatı açısından değerlendirilecektir.

**Adana Destanı** (s. 154-155): 8 dörtlülle yazılan bu destanın hangi yıl yazıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Destan abab-cccb-dddb-... şeklinde kafiyelenmiştir. 8'li hece ölçüsüyle yazılan destanın ayağı "Adana"dır (1/4).

Destanda Adana şehri sıcağı, Çukurova'da olması, bereketli toprakları, cesur insanları gibi unsurlar ön plana çıkarılarak anlatılmıştır. İlk dörtlülükte "Kışın bülbülün çardağı" derken mevsimin ılıman olmasından dolayı kuşların kışın yuvalarını burada yapmalarına işaret edilmiştir. Benzer bir şekilde "Şubatta başlar baharı" (2/1) ifadesine de havanın kışın ılıman olduğundan bahsedilmiştir. Yine ilk dörtlülükte 'Çukur'un gülü' diyerek Adana'nın Çukurova'nın gülü olduğunu söylemiştir. İkinci dörtlülükte bahar mevsiminin şubatta başladığını, havanın ısındığını söylemiştir. Mayıs ayında arılar bal yaparken Toros Dağları'nda kar hâlen erimemiştir. Üçüncü dörtlülükte Tecer Adana'nın tarla ve bahçelerin verimli olduğunu "çalışanı koymaz darda" diyerek göstermiştir. "Su, ağaç, insan hovarda/Her şeyin bolu, Adana" diyerek her şeyin bereketli olduğu ve fazladan verdiğini anlatmıştır. Dördüncü dörtlülükte verimli sanayi bitkilerinden (portakal, mandalina, limon, pamuk) bahsetmiş ve Adana'yı Mersin ve İskenderun'la karşılaştırmış, "Çukur'un kolu" diyerek onu daha üste çıkarmıştır. Beşinci dörtlülükte Adana'nın Torosların eteğinde olduğu, çiftçilerin gözbebeği olduğu

<sup>18</sup> Hava: "Türkü ezgisine verilen ad. Oyun havası, Eğin Havası, Karadeniz havası gibi kullanımları vardır." (Kaya, 2010, s. 372). Doğan Kaya'nın bu açıklamasından anlaşılacağı üzere 'hava' kelimesi melodi, musikinin usulüne işaret etmektedir.

<sup>19</sup> Güzelleme: "Güzelliği konu edinen koşma türü. Sevgili, bağ, bahçe, at, dere, dağ, köy, kent vs. gibi beğenilen ve gönül verilen nesne ve kavramlar için söylenmiş pek çok güzelleme vardır" (Kaya, 2010, 349). Doğan Kaya'nın "koşma türü" demesinden bu türün ayaklı metinler olduğu ve dörtlülüklerle söylendiği anlaşılmaktadır.

söylenmiştir. Altıncı dördlükte Adana'nın çiftçinin çok çalıştığı, emek verdiği buna karşılık aldığı yer olarak gösterilmiştir. Dil özellikleri açısından ise pamuğun kozasından “bir parça kaba” şeklinde tarif edilmiştir. Yedinci dördlükte insanının cesur karakteri “İnsanın aslan diyesi” sözleriyle dile getirilmiştir. Son dördlükte ise Adana'nın bir âşık gibi şairi (kendisini) şakıttığını ve bundan dolayı Adana'nın onu da “yoldan” edebileceği yani kendisinde iskân ettirebileceğini söylemiştir.

**Mersin Destanı** (s. 156): 8'li hece ölçüsüyle yazılmış destan “-on” sesleri ayağı oluşturmaktadır. abab-cccb-dddb-... şeklinde kafiyelenen destan altı dördlükten oluşmaktadır.

Şiirin hangi yıl yazıldığı hakkında not bulunmamaktadır. Ancak yukarıda verilen bilgiye göre Tecer'in 1941-1957 yılları arasında bir tarihte yazdığı ve dolayısıyla döneminin Mersin'ini anlattığını anlamaktayız. Mersin Destanı'na şair Mersini tasvir ederek başlamıştır: “Mersin küçük bir limandır/Bir iskele bir salon” (1/1-2). İkinci dördlükte istasyon ve limanın yük aktarımında kullanıldığı gelen gemi ve trenlerin dolu olarak ayrıldığı görülmektedir. Üçüncü dördlükte pamuk, çeltik, sabun, zeytin gönderildiği, Adana ve Antalya'dan bile bu miktarda ürün çıkmadığı söylenmiştir. Mersin'in bereketli toprakları olduğu “Toprağına soksan çalı/Yeşillenir hemen dalı” (4/1-2) ifadesiyle dile getirilmiştir. Beşinci dördlükte Mersin'de pamuk, çeltik, portakal, muz, turunç, limon yetiştirildiği ve tüketildiği söylenmiştir. Son dördlükte ise “Evlerinin önü Mersin” türküsünde bahsedilen mersin bitkisiyle Mersin ili arasında bağlantı kurulmuş, Tecer'in bu türküyü çok söylemesi Mersin'e âşık olması sebebine bağlanmıştır.

**Afyon Destanı** (s. 161-162): “-ur mu” (1/4) ayağı ile kurulan şiir 8'li hece vezni ile yazılmıştır ve abab-cccb-dddb-... şeklinde kafiyelenmiştir. Sekiz dördlükten oluşan bu destan 1941 yılında yazılmıştır.

İlk dördlükte ‘Afyonkarahisar’ ismine ve şehrin kurulduğu hisar/dağa atıf yapılmıştır. Bu dik dağ ve onun üzerindeki kale için “Bilmem kaya, bilmem hisar/ Bilmem eski bir gurur mu” demiş ve bu dik duruşu gurura benzetmiştir. İkinci dördlükte “Selçuklulardan beri vardın” (2/3) diyerek Afyon'un Selçuklulardan sonra Türk hâkimiyetine girdiğine işaret edilmiştir. Yine “Senden hesap sorulur mu” (2/4) mısrasıyla da şehrin simgelerinden biri olan dağın şehrin savunmasındaki önemine dikkat çekilmiştir. Üçüncü dördlükte şehrin aydınlık, ışıklı bir yer olduğu söylenmiştir. Özellikle “Gündüz yakar gece kısar” (3/3) ifadesiyle geceleyin bile bu ışığın tamamen sönmediği dile getirilmiştir. Dördüncü dördlükte ahbablarıyla gezdiği ve muhabbet sofrası kurulduğu ve bu sofrada ‘şaşkın’ bir hâlde durulmayacağı söylenmiştir. Beşinci dördlükte Afyon halkının işiyle gücüyle meşgul ve bayrağı için birlikte hareket eden insanlar olduğu anlatılmıştır. Afyon'un doğal güzelliklerine altıncı dördlükte yer vermiştir. Haşhaş ve gül ekimi yapıldığından ve Akarçay adlı şehrin içinden geçen çayın kışın sularının

artarak ‘göl’e dönmesinden bahsedilmiştir. Yedinci dördlükte “Senin sesin yoksa ‘dur’ mu” diyerek Büyük Taarruz’un (26 Ağustos 1922) Afyon Kocatepe’den başlamasına ve bu taarruz sonunda düşmanın geriye döndürülmesine işaret edilmiştir. Ayrıca Afyon’un Ege’den Anadolu’nun içlerine ilerleyen yolların kesişiminde olduğu da burada belirtilmiştir. Son dördlükte Tecer’in Âşık Veysel’le gezdiğini, bu gezmelerinde kendilerine türkü ve gazellerin eşlik ettiğini öğrenmekteyiz.

**Konya Destanı** (s. 163-164): 1941’de yazılan şiir dokuz dördlükten oluşmaktadır ve abab-cccb-dddb-... şeklinde kafiyelenmiştir. “-ana uyanık” (1/4) ayaklı olan bu destan da 8’li hece vezni ile yazılmıştır.

İlk dördlükte şair sabah vakti Konya’ya vardığını ve bu vakitte herkesin uyanmış olduğunu söylemiştir. İkinci dördlükte bu manzaranın tasvirine devam edilmiştir. Şehirdeki herkesin uyanık olduğu ve dükkânların açıldığı, insanların işlerine ve okullarına gittikleri ifade edilmiştir. Ailedeki her bireyin sabahtan akşama kadar emek sarf ettiği üçüncü dördlükte konu edilmiştir. Dördüncü dördlükte ise insanların şiveli bir dille konuştukları ancak fikren ‘uyanık’ oldukları anlatılmıştır. Ayrıca bir selam versen birçok kişiden karşılık alacağını yani insanların sıcakkanlı olduğu da belirtilmiştir. Beşinci dördlükte şair, Konya’daki Karatay medresesini ve İnceminareli Medrese’yi gezdiğini ve bu eserlerin güzel ve latif olduğunu söylemiştir. Altıncı dördlükte bir başka tarihî mekân olan Alaattin Tepesi’ne çıktığı ve buradan Selçukluların türbesine baktığını ifade etmiştir. Yedinci dördlükte tarihî şahsiyetlerden olan Selçuklu sultanları Alaattin Han ve Kılıçarslan’dan bahsedilmiştir. Mevlana’nın “Yeşil üsküflü kubbede” (8/3) ‘uyuduğu’ sekizinci dördlükte belirtilmiştir. Son dördlükte ise uyanık olarak bir rüya gördüğünü söyleyen şair hem eski Konya’yı hem de yeni Konya’yı gördüğünü dile getirmiştir.

Tecer’in destanlarının şekil özelliklerine bakacak olursak metinlerin hepsinin dördlükle ve hece ölçüsüyle yazıldığını ve dördlüklerin fikrî birlik haricinde ‘ayak’la da birbirine bağlı olduğu görülmektedir. Destanların hepsi destancılık geleneğinde olduğu gibi 5 dördlükten daha uzun metinlerdir. 8’li hece vezniyle yazılan destanlarda şair son dördlükte adını taşımıştır. Bu anlamda da şairin âşık tarzı destan geleneğine yaklaştığı görülmektedir. Destancılık geleneğiyle bağlantılı olarak incelendiğinde Tecer’in konu olarak Çobanoğlu’nun yaptığı tasnifteki açıklamasındaki gibi insanların özellikleri (Adana, Afyon, Konya); tarihî özellikleri (Afyon, Konya); coğrafi özellikleri (Adana, Mersin, Afyon, Konya) şiirlerde dile getirilmiştir. Tecer’in destanlarında şekil ve muhteva hususiyetleri açısından geleneğe bağlı kalmıştır. Şairin bu şiirlerdeki dili oldukça yalındır. Özellikle “Urfa Gecesi” bölümünde bulunan diğer şiirlerle karşılaştırıldığında bu şiirlerin daha sade olduğu görülmektedir. Bu yalınlık ve sadelik şairin mizacından kaynaklandığı

gibi, kullandığı 8’li hece vezninin de onu bu şekilde yönlendirdiğini de düşünebiliriz.

Yukarıdaki şiirlerin haricinde “Urfa Gecesi” bölümünde “Urfa Gecesi” (s. 151-153), “Güzelleme: İzmir Üzerine” (s. 157-158), “Güzelleme” (s. 159), “Fırat Ağlıyor” (s. 160), “Silifke Havası” (s. 165), “Kepez’de Mola” (s. 166) ve “Seyit Gazi’ye Adak” (s. 167) şiirleri de yer almaktadır. Bu şiirlerin hepsi 11’li hece vezni ile yazılmıştır. Bu şiirlerden ilki ve bölüme de adını veren şiir olan “Urfa Gecesi” şekil hususiyetleri itibarıyla Yeni Türk Edebiyatı’na ait bir görünüme sahiptir. aa-bb-cc-... şeklinde kafiyelenmiştir ancak bentlerle (bir büyük bent, bir üçlük ve bir mısra) oluşturulmuştur. “Güzelleme: İzmir Üzerine” şiiri şekil itibarıyla 6’lı bentlerle kurulmuş bir şiirdir. Şiirde İzmir’in doğal güzellikleri anlatılmış, şehrin bereketli ve şen olduğundan bahsedilerek şehir övülmüştür. “Güzelleme” başlıklı şiirde çinilerle süslü bir şehri gezdiğini söyleyen şair bu şehrin “biraz Kütahya, biraz Bursa” olduğunu söylemiştir. Şiirde hangi şehrin konu edildiği belirtilmemiştir. “Fırat Ağlıyor” şiirinde Fırat’ın geçtiği yerlerden bahsedilmiş ve Fırat kederli bir insan gibi düşünülmüştür. Fırat’ın bu kederinin sebebi de Süleyman Şah’ın mezarı olan Caber Kalesi’nin Suriye sınırları içinde kalmasıdır. “Silifke Havası” başlıklı şiirde Silifke ve civarındaki yerler tasvir edilerek anlatılmıştır. “Kepez’de Mola” şiirinde Antalya’ya bağlı Kepez ilçesindeki duygu ve düşüncelerini konu etmiştir. Bu şiirde Kepez, şiirin geçtiği mekân olarak arka planda yer almaktadır. Bu bölümde yer alan son şiir ise “Seyit Gazi’ye Adak” başlıklıdır. Seyit Gazi, Balıkesir’in Erdek ilçesinde bulunan Kapıdağ Yarımadası’nın üzerindeki bir tepenin ismidir. Bu tepede Seyit Gazi’nin türbesinin bulunduğu ve burada dilenen dileklerin kabul olacağına inanılmaktadır. Bu şiirde şair sevgilisiyle bir ömür geçirme dileğini anlatmıştır. Seyit Gazi/Erdek arka planda yer almaktadır.

Bu bölümde yer alan “Güzelleme: İzmir Üzerine” (s. 157-158) başlıklı şiir ile “Silifke Havası” (s. 165) şiirleri konuları itibarıyla şehir konulu destanlara benzemektedir. Ancak İzmir hakkındaki şiir hem “Güzelleme” başlığı taşımaktadır, hem de şiir dörtlüklerle<sup>20</sup> kurulmamıştır. Başka bir deyişle, Tecer, ‘güzelleme’yi farklı bir şekilde yazmış, metne kavuştak mısraları eklemiştir. Bu anlamda, ‘güzelleme’ye geleneğin dışında bir yorum getirmiştir. Şiirin 11’li hece ölçüsüyle yazılmış olması destanlardan bir başka farklı yönüdür. Ayrıca şairin ‘Destan’ başlıklı şiirlerinde mahlasını taşırdığını söylemiştik. Tecer, İzmir güzellemesinde adını taşırmamıştır. Bu hususiyetlerden dolayı şairin bu şiiri destanlardan ayrı gördüğünü düşünerek incelemeye dâhil etmedik. “Silifke Havası” şiiri de konu itibarıyla

<sup>20</sup> Bu şiir 6 mısralık bentlerle kurulmuştur. Ancak bentlerin şekil özelliklerin bakıldığında altılık bentler bir dörtlüğe eklenen iki mısralık kavuştaklardan oluştuğu görülmektedir. Bu kavuştaklar birbirinin aynısı değildir. Ayrıca bu kavuştaklar haricinde şiirde dörtlükleri birbirine bağlayan bir kafiye düzeni bulunmamaktadır yani ayaklı bir şiir değildir.

şehir konulu destanlara benzemektedir ancak şair, şiirine ‘hava’ demiştir.<sup>21</sup> Bu açıdan baktığımızda şairin bu şiirini destanlardan ayırdığını anlamaktayız. Ayrıca şair diğer ‘destan’lardan farklı olarak bu şiirde hem adını taşımamış hem de şiiri 11’li hece ölçüsüyle yazmıştır. Sanırız bu farklılıklardan dolayı şiire ‘destan’ adı verilmemiştir. Şairin bu tercihleri doğrultusunda bu şiir de incelemeye dâhil edilmemiştir. İncelememize dâhil edilmeyen bu eserler Tecer’in halk şiirine yaklaşımını göstermektedir: Şair halk şiiri geleneğinden beslenmiş ancak bunu taklitçi bir eda ile yapmamıştır.

*Ahmet Kutsi Tecer Bütün Şiirleri* kitabında Tecer adının taşıdığı başka şiirler de bulunmaktadır: “Nola” (“Orda Bir Köy Var Uzakta”-s.97), “Halay” (“Orda Bir Köy Var Uzakta”-s. 112), “Güreş” (“Orda Bir Köy Var Uzakta”-s. 113), “İzcilere Öğüt” (“Nenni Nenni”-s. 192-193), “Karıma Deyiş” (“Gelişigüzel”-s. 240).

“Nola”da gurbet teması işlenmiştir. Tecer, şiirin sonunda kendisini bir âşık gibi görmüş ve “Söyle, söyle halkı coştur” (5/3) demiştir. “Halay” şiirinde halay çeken insanlar özellikle de gençler tasvir edilmiştir. Tecer, son dördlükte bu manzara karşısındaki coşkusunu dile getirmiştir. “Güreş” başlıklı şiirinde izleyenler ve güreşçileriyle bir güreş meydanını tasvir eden Tecer, son dördlükte güreşenleri seyrederken duyduğu heyecanı dile getirmiş ve güreşçilerin yiğitliklerini her zaman anlatacağını söylemiştir. “Nenni Nenni” bölümüne yer alan “İzcilere Öğüt”te bir izcinin dürüst, mert, yiğit, cömert, nazik, çevik vb. özellikleri taşıması gerektiğini ifade etmiştir. Tecer son dördlükte “izci olmak gerek”tiğini (7/3) ancak yaşının artık buna izin vermediğini söylemiştir. Tecer, adını mahlas olarak taşıdığı son şiir ise “Karıma Deyiş”tir. Bu şiirde karısına olan aşkı anlatmış ve son dördlükte eşinden uzak kalmanın verdiği acıyı dillendirmiştir. Destanların haricindeki mahlas taşıyan şiirlerin hepsi dördlük birimi ve 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Metinlerin hepsi ayaklıdır. Bu anlamda da Tecer’in ‘özellikle’ (bilinçli bir tercihle) halk şiiri geleneğine yakın ürünler verdiği görülmektedir.

Tecer’in *Oluş*’ta yayımladığı “Acaba?” başlıklı yazısının sonunda “*Kendi kendime: ‘Acaba, dedim, biz bu insanlar için söylemiyor muyuz?..’*” (Tecer, 1939’dan *AKTA*, 85) ifadesini görmekteyiz. Bu ifadeden de şairin sanatını ne/kim için yaptığını sorguladığını ve bu son sorunun yazı içinde verilen bir ‘hayır’ ile cevaplandırıldığı anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle bu yazıda, Tecer’in sanatı sanat için yapma fikrinin değişmeye başladığı, sanatı toplum için yapma fikrine yaklaştığı hissedilmektedir.

<sup>21</sup> Yukarıda ‘hava’ kelimesinin musiki ile bağlantılı olduğu, bir yöreye has müzik tarzına işaret ettiği anlamına geldiğini söylemiştik. Burada Tecer, aslında musiki ile söylenmeyen bir şiirine bu adı vermesi oldukça dikkat çekicidir. Musikiyi ritim olarak düşündüğümüzde ise destanların 8’li hece vezniyle yazılması, bu şiirin ise 11’li hece vezniyle yazılması Tecer açısından önemli bir fark olarak görülmüş olmalıdır.

Tecer, “Âşık Veysel’in ‘Deyişler’i İçin Önsöz” başlıklı yazısında şöyle demektedir:

*“(…) zamanımızın edebî çehresi, sosyal durumumuzun tam aynasıdır. Araştırma ve deneme... Her şeyde her alanda olduğu gibi burada da her şeyin bize göresini, bizdesini arıyoruz: bize göre, bizim için roman, bizim için şiir, bizim için tiyatro... Ve bu aradığımız köküne kadar milli olduğu gibi köküne kadar da halkçıdır.”<sup>22</sup> (Tecer, 1944’ten AKTA, 130)*

Bu ifadeden şairin yeni bir sanat anlayışı oluştururken halka yönelmenin gerekliliği üzerinde durduğunu anlamaktayız.

Hikmet Dizdaroğlu, Tecer’in ölümünden sonra yayımladığı “Tecer’in Şiiri” adlı yazısında “folklor ve halk şiiri”ni Tecer’in faydalandığı kaynaklar olarak zikreder. (Dizdaroğlu, 1967, 22) Dizdaroğlu bu faydalanmayı şu şekilde dile getirmiştir: “Konu seçiminde folklor, deyiş ve biçimde de sazşairlerinden esinlenmiştir. ‘Konya Destanı’nda, ‘Afyon Destanı’nda, ‘Güzelleme’de, ‘Halay Çeken Kızlar’da, ‘Toprak Cenneti’nde, ‘Bağlamacıya’da deyiş özelliğini kaybetmeden, kişiselliğine gölge düşürmeden, halk şiiri havası yaratmanın başarılı örneklerini vermiştir.” (Dizdaroğlu, 1967, 22) Bu açıklamada da görüldüğü üzere çalışmamızda incelediğimiz Konya ve Afyon destanları ile yine aynı bölümde yer alan “Güzelleme” (İzmir güzellemesi) şiiri halk şiiri tesirinde yazılmış destan metinleri olarak nitelendirilmiştir.

Mustafa Özbalcı hazırladığı çalışmasında "Yurt ve Toprak Sevgisi" başlığında Tecer hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır:

*"[M]emleketin bütün güzelliklerine hayranlık duyan bir ruha sahip olan Tecer, bizi şiirleriyle Anadolu'ya çekmeyi, Anadolu insanı ve onun tabiatıyla yüz yüze getirmeyi büyük ölçüde başarmış bir şairdir. (...) şiirlerinin her mısraında sevgi dolu ruhunu tabiatla kucaklaştırmasını bilmiştir. Bunu yaparken elbet şiirin estetik boyutunu asla ihmal etmemiş, şair bir mizacın gözleme dayanan dikkat ve titizliği ile Anadolu tabiatının göz alıcı manzaralarını gerçek şiir imbiğinden geçirerek takdim etmiştir." (Özbalcı, 2007, 201)*

Özbalcı'nın ifadelerinden şairin halk şiiri geleneğindeki şairlerden farklı olarak şiirini tezgâhtan indirmediği ve üzerinde çalışarak zihninde derlediklerini sunduğu; bunu yaparken de halkın söyleyişini kullanarak halka daha da yaklaştığı anlaşılmaktadır. Yani, Tecer, halka halkın tanıdığı söyleyişle kendi gözlemlerini aktarmıştır. Başka bir deyişle destan türünü

---

<sup>22</sup> Vurgu tarafımıza aittir.



tercih ederken, gözlemediği ve sevdiği şehir ve insanları şiirlerine konu ederek onlara kendi sevdikleri bir yolla hitap etmiş olmaktadır.

Şairin diğer bazı şiirlerinde ve destanlarında adını taşıması, halk şiirinin muhtevasına yaklaşan eserler yazması, dörtlük birimiyle yazdığı bazı şiirlerini ve destanlarını ayaklı olarak kurması hususları göz önünde bulundurulduğunda, Tecer'in şiirlerindeki halk şiiri tesirinin bilinçli bir tercih olduğu görülecektir. Bu hususun, bir sempatinin ötesinde olduğu gelenekteki özellikleri şiirlerine başarılı bir şekilde yansıtmasından anlaşılmaktadır. Hikmet Dizdaroğlu'nun açıklamaları da bu görüşü desteklemektedir. Tecer'in halk şiiri geleneğine yönelmesi ise şairin sanatın kaynağını halktan alarak, yine halkın dikkatine sunması görüşüyle bağlantılıdır. Özellikle "Acaba" başlıklı yazısındaki halkın söyleyişi ile ilgili düşünceleri ve kendi şiir tarzı arasında bir karşılaştırma yapması, aydının halka halkın söyleyişiyle ulaşması fikrine bağlanabilir. Bu doğrultuda değerlendirdiğimizde Tecer'in halk şiirinden yararlanması romantik bir yaklaşım değil, belli bir amaca yönelik yani halka hitap etmeye yönelik bir girişim olarak da düşünülebilir. Bu fikrin daha ilerisinde ise halka kendisini göstermek ("halkın gerçek hayatına inmek") gerçekçiliği yer almaktadır ki kendisinin verdiği röportajında da folklordan beslenmesinin ve halka hitap etmesinin sebebini açıklarken bu alanda Osman Attilâ ve Yaşar Kemal'e 'yol gösterdiği'ni ifade etmiştir. (Baydar, 1957'den AKTA, 64)

**KAYNAKÇA:**

- AKTA: Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan* (2017) Hzl.: Turgut Çeviker, İstanbul: Ve Yayınevi.
- Âşık Veysel [Şatıroğlu] (1944) *Değişler*, Ankara: Ülkü Basımevi.
- Baydar, Mustafa (1957) "Ahmet Kutsi Tecer", *Hayat*, S. 45, s. 22. (*AKTA* içinde, s. 63-66)
- Çobanoğlu, Özkul (2000) *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1967) "Tecer'in Şiiri", *Türk Dili*, c. XVII, S. 193, s. 19-23. (*AKTA* içinde, s. 234-241)
- Kaya, Bayram Ali (2010) "Şehrengiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 38, s. 461-462.
- Özbalcı, Mustafa (2007) *Ahmet Kutsi Tecer -Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tecer, Ahmet Kutsi (1939) "Acaba", *Oluş*, S. 17, s. 257. (*AKTA* içinde, s. 83-85)
- Tecer, Ahmet Kutsi (1944) "Önsöz", *Değişler* (bkz.: Âşık Veysel, 1944), Ankara: Ülkü Basımevi. (*AKTA* içinde, s. 129-137)
- Tecer, Ahmet Kutsi (2013) *Bütün Şiirleri*, (Hzl.: Leyla Tecer), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2018) "T.B.M.M. Mebusları İçin Tercümeihal [1942]", T.C. Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Uçman, Abdullah (2011) "Tecer, Ahmet Kutsi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 40, s. 245-246.

## AHMET KUTSİ TECER VE HALK BİLGİSİ DERNEĞİ

**Dr. Burhan KAÇAR**  
**Gaziosmanpaşa Üniversitesi**  
**Emekli Öğretim Üyesi**

Batı'da yüz yılı geçen folklor çalışmaları bizde, gerçek anlamıyla 1908 meşrutiyet'inden sonra başlar. Önce Ziya Gökalp "Türkçülüğün Esasları" eserinde "Halkiyat" adını verdiği folklorlara da bir bölüm ayırdı. Diyarbakır'da çıkardığı *Küçük Mecmua*'da *masal toplanının yollarını gösteren* yazısı ile ilk folklor çalışmalarına yardım etti.

Bu arada Türk folklorunun tarihi bakımından değerli bir yazısı da Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından 1913 yılında yayımlanan "Folklor" adlı uzun bir makaledir. Bu makale "Halk Edebiyatı" üzerinde çözümlenmeler yapan, çağına göre olgun bir folklor yazısı değerini taşır. Bizde folklor tarihi yukarıda andığımız çalışmalarla başlar (Öztelli, T.F.A., No:118, Yıl:10 C.5, s. 1891, Mayıs 1949).

Halk edebiyatı mütareke yıllarında yeni bir saha olarak görülüyordu. Ziya Gökalp, Rıza Tevfik ve Fuat Köprülü'nün yazıları yeni bir çıkışı hazırlamıştı.

Asrın önde gelen isimlerinden biri de Ahmet Kutsi Tecer'di. A. Kutsi, 4 Eylül 1901'de babasının memuriyette bulunduğu Kudüs'te doğdu. Kendisine bu şehir dolayısıyla Kutsi adı verilmiştir. Babası Duyun-u Umumiye reislerinden Abdurrahman Bey'dir. Kudüs'te Fener Mektebi'nde başladığı ilk öğrenimini, babasının görevle nakledildiği Kırklareli'nde tamamladı. Ardından İstanbul Kadıköy Sultanisi ile Halkalı Ziraat Mektebi'nin bitirdi. Bir yıl kadar İzmir'de bir çiftlikte ve İzmir Ziraat ve ticaret gazetesi'nde çalıştıktan sonra, yüksek öğretmen okulu öğrencisi olarak iki yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne devam etti. Biyoloji öğrenimi görmesi için Paris'e gönderildi (1925). Sorgon Üniveritesi'nde Biyoloji öğrenimi yerine iki yıl felsefe tahsili gördü, ancak; okulu bitiremeden geri döndü ve kaldığı sınıftan devam ederek, edebiyat fakültesini bitirdi (1929). Ankara Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nde görevlendirildi. Şair, oyun yazarı, halkbilimci, edebiyat tarihçisi olarak Türk Halk Bilimi'ne ve Edebiyatı'na değerli katkıları olmuştur.

Kitaplıklarda ellerde bulunan birtakım cönkler taranmamıştı. O günlerde her gün yeni bir şair keşfediliyor, her gün yazmalardan yeni yeni destanlar, koşmalar çıkarılıyor ve yayımlanıyordu. Ahmet Kutsi, 1928 yılının başında Fransa'dan döner. M. Halit Bayrı ile birlikte bir takım faaliyetlerde bulunur. M. Halit Bayrı ile tanışmasını şöyle anlatıyordu:

"Onunla ne zaman, nerede tanışmıştık? Şimdi iyice hatırlamıyorum. Herhalde mütareke yıllarında, büyük bir ihtimalle de Dergah'ın çıktığı zamanlarda olacak. O zaman Divanyolu'nda, Nuruosmaniye'de, Sultan Ahmet'te bazı kahvehaneler vardı. Hatta sonuncusunun adı *Akademi*'ydi. Üniversiteli gençlerin, genç şairlerin, genç yazarların toplandıkları yerler bu kahvelerdi. Üniversite hocaları, sanat ve fikir adamları, tanınmış şahsiyetler de bu kahvelere gelirdi. Ben birçok dostluklarımı bu kahvelere borçluyum. Mehmet Halit'le de bu çevre içinde tanışmıştık sanırım."

1928 yılında Halk Bilgisi Derneği'nin İstanbul Şubesi'ni açma görevi ona verilince M. Halit tamamen halk edebiyatı ve folklor çalışmalarına bağlandı. Derneğin İstanbul Şubesi'ni o idare ediyor, bütün muhaberesi o yapıyor, Halk Bilgisi Haberlerini de o çıkartıyordu. Ankara'daki Genel Merkez, Ziyaeddin Fahri'nin (Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu) oradan ayrılmasıyla bütün dinamizmini kaybetmiş, bir yıl içerisinde hareketsiz, tamamen durgun hâle gelmişti. Buna karşılık İstanbul şubesi M. Halit Bayrı sayesinde 1932 yılında asıl merkezin yerini alarak çalışmalara devam etti.

"Ben 1928 yılının başında Fransa'dan henüz dönmüştüm. M. Halit İstanbul Halk Bilgisi Derneği'nin şubesini kurduğu sıralarda ona küçük yardımlarım oldu. O zamanlar konservatuarın müdürü olan Yusuf Ziya Demircioğlu'nun odasında toplanır, dernek işlerini konuşurduk. "Mehmet Halit İstanbul'da "Halk Bilgisi Dergisi"ni kurmuştu. O sıralarda ona küçük yardımlarım olmuştu. O zamanlar konservatuarın müdürü olan Yusuf Ziyademircioğlu'nun odasında toplanır, dernek işlerini konuşurduk. Bugün bile o toplantılardaki samimi heyecanı hatırlarken her iki dostumun sevgisini içimde taşımış olarak duyuyorum."

1929 yılında üçümüz birlikte İstanbul temsilcisi olarak Ankara'daki toplantıya katılmıştık. Yola çıktığımız sırada M. Halit biraz rahatsızdı. Seneler geçti, ne zaman Halit ile buluşsak "Kutsiciğim bu seyahatte gösterdiğin alakayı unutamam." diye fedakarlık ve dostluk gösterirdi. Mehmet Halit'in bu ifadesine dikkat edersek; Ahmet Kutsi'nin özelliklerinden biri de arkadaşına bağlılığın, ilginin değerini bilmesi idi.

Halk Bilgisi'nin memlekette derin tabakalara kadar yankılar yapması M. Halit'in ilim ve idealist bir ruhla gerçekleştirdiği feragatli çalışmasına borçludur. (Tecer, T.F.A., Ocak 1959, S.114 s.1823). 1925'in günlerinden biri. Galatarıhtımında loyd triestino kumpanyasının bir vapuru kalkıyor, tabia. Biraz sonragüvertede iki genç adam yanyana geliyor. İkisinin de iskelede kalan akrabaları, dostları var. O zamana kadar birbirlerini imzalardan tanıyan iki gencin biri Mahmut Ragıp (Gazi Mihal), öbürünü söylemeye gerek var mı? O

da ben.

*"Paris'e varışımızı, orada geçirdiğimiz ilk haftanın izlenimlerini nasıl unuturum? O arada birbirimizi kaybettik birkaç yıl sonra 1928'de Halk Bilgisi Derneği'nin çıkardığı Halk Bilgisi Mecmuası'nda ikimizin de imzası var. İkimiz de ayrı ayrı yollardan geçerek nihayet bir kültür davamız olan halk bilgisi alanında yine buluşmuş oluyorduk. O müzik yönünden, ben halk edebiyatı yönünden folklor ile ilgileniyorduk" (Tecer, T.F.A., Mart 1962, S.152 Yıl.13 C.7 s.2658)*

Ahmet Kutsi Tecer, 1930 yılında mecburi hizmeti için Sivas'a gelir. Sivas'ta Sivas Lisesi Edebiyat Öğretmeni Vehbi Cem Aşkun ile tanışır.

O sıralarda Muzaffer Sarısözen Sivas'ta müzik öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Kısa bir süre sonra Sarısözen de onun tanıdıklarından biri olur. Tanışmalarını şöyle anlatıyordu:

*"Sene 1930. Aylardan eylül. Yeni atanan bir öğretmen olarak Sivas'ta meslek arkadaşlarımla tanışıyorum. Sivas'ta kendimi zengin bir halk kültürü içinde buldum. Gider gitmez de çalışmalara koyuldum. Daha ilk zamandan itibaren Muzaffer Sarısözen, benim en yakın arkadaşım. Maddi güçlükler yüzünden açmış oldukları müzik okulu kapandıktan sonra, Muzaffer bütün kabiliyetlerini, müzik ve oyun folkloruna vermekte gecikmedi. 1935 yılının yazında Kangal çevresinde yaptığımız uzun bir gezide, onun müzik ve oyun konusunda nasıl bir ince kavrayışı olduğunu gördüm. O yıl içinde "Halk Şairlerini Koruma Derneği"ni kurmak ve Sivas'ta bir "Halk Şairleri Bayramı" düzenlemek kararını verdiğim zaman elini bana ilk uzatan Muzaffer Sarısözen oldu. O zaman Belediye Reisi olan Hikmet Işık da kurucular arasına girince derneğin başkanı ve umumi katibi de artık belli olmuştu. Bu bayram bölge ölçüsünde bir kültür bayramı olacaktı." (Tecer, T.F.A., Nisan 1963, S.165, s.3034-35)*

Tecer Halk Şairleri Bayramı için kaleme aldığı broşürde, kurucusu olduğu derneği şöyle tanıtıyor:

*"Halk Şairleri Koruma Derneği, bir halk terbiyesi müessesidir. Burada takip edilen gaye, bilhassa geniş halk kitleleriyle fikir hayatımızın umumi bağlarını birleştirmek, münevver kitle ile geniş kitleler arasını doldurmak, bunu tahakkuk ettirmek için de halk dili, halk nağmeleri, halk edebiyatı, halk ananeleriyle münevver adamın medeni bilgilerini birbirine kaynaştırmak, mecz etmektir.*

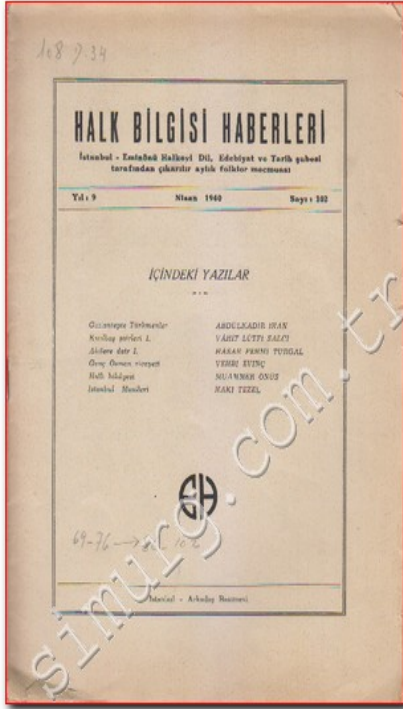
*İşte bu maksatlardır ki -Halk Şairlerini Koruma Derneği-, bir yandan köy ve halk içinden süzülerek gelen eserleri umuma teşhir ederken, bugünün güzel Türkçesiyle yazan muharrirlerin eserlerini de köy ve köylüye tanıttacaktır. "*

[www.musiki.net/?p=1020](http://www.musiki.net/?p=1020)

Halk Türkülerinin, hikâyelerinin ve âşıkların harman olduğu Sivas'ta A. Kutsi Tecer derneğin tüzüğünde de yer aldığı gibi Âşıklar Bayramı yapmayı düşünür. 5 Kasım 1931 günü başlayan ve üç gün devam eden bu bayrama en iyi davul zurna takımları getirildi. Bölgenin her tarafından gelen halk şairleri dernekçe ağırlandılar. Halkın oldukça ilgi gösterdiği âşıklar bayramına Âşık Veysel, Revani, Suzani, Âşık Süleyman, Karanlı Mehmet, Hikâyeci Ali Dayı, Âşık Müştak, Yarım Ali, Yusuf, San'ati, Âşık Ali' nin katılımı sağlanıyordu(Arslanoğlu, Sivas 1965, s.9). Özellikle sivas'ta bulunduğu yıllar, gerek hayatının; gerekse sanat anlayışının yönünün belirlenmesinde dönüm noktası teşkil etmektedir.

“Her şey iyi, her şey güzel, arkasından bir takım politik güçlükler baş gösterdi. Onun için bu bayramı bir daha tekrarlayamadık. Âşık Veysel Şatıroğlu'yla da dostluğumuz o zaman başlar”(Tecer, T.F.A., Nisan 1963, S.165, s.3035). Bir müddet sonra A. Kutsi Tecer, Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğü'ne atandı. Yüksek Öğrenim Genel Müdürü olduktan sonra, Muzaffer Sarısözen gibi kabiliyetli bir folklorcuyu de ihmal etmeyerek Ankara Devlet Konservatuarı- Folklor Arşivi Şefliği'ne tayinini sağlamıştır(1938).

Devlet Konservatuarı'nın kurulup teşkilatlanmasında rol almış Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken gibi halk müziği uzmanlarının burada görev almalarını ve halk müziğinin konservatuara girmesini sağlamıştır (Gökdemir,1987, s.183).



Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Halk Edebiyatı kürsüsüne büyük önem kazandırmış, güzel sanatlar akademisindeki batı hayranlığı Tecer sayesinde öze dönmüştür. (Çevirme, YLT, 1992, s.69)

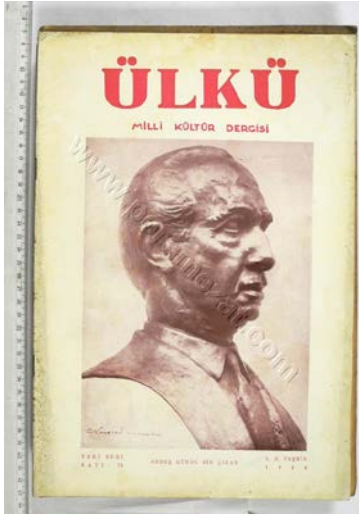
Mayıs 1966'da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde *Milli Folklor Enstitüsü* kurulurken Tecer emekliydi. Ancak eski bir M.E.B. mensubu olarak enstitünün kurulmasını çok isteyenlerden biriydi. Bakanlığın 30 Nisan-1 Mayıs 1966 tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği "Folklor Enstitüsü Kuruluş Semineri"ne katıldı. *Türk Folkloru Enstitüsü* kuruluşuna imzasını attı. 16 Mayıs 1966'da enstitü kurulunca çok mutlu oldu. Bu mutluluğunu enstitünün

müdürü Cahit Öztelli'ye şu cümlelerle anlatmıştı:

“Çok mesudum. Artık 40 yılın rüyası gerçekleşti. Türk folkloru kuruldu.(Gökdemir, Ankara 1987, s.183)”

Tecer’in gönüllü ilk halk bilimi kuruluşu 1928 yılında kurulan(Ankara Genel Merkez, 1927) Türk Halk Bilgisi Derneği, İstanbul Şubesi’dir. Dernek Halk Bilgisi Mecmuası ve Halk Bilgisi Dergisi’ni çıkarır. İlk ilmî makalelerini burada yayımlar.

Sivas Halkevi’nden Ankara’ya atanınca Ankara Halkevi’nde ve Halkevleri Genel Merkezi’nde çalıştı. Halkevleri Şefliği yaptı.1941-1945 yılları arasında Ankara Halkevi’nin yayımladığı Ülkü Dergisi’nin sorumlu yöneticiliğini yaptı. Bu dergide Türk halk bilimiyle ilgili birçok makale ve şiirin yayımlanmasını sağladı.



Amatör bir ruh ile halk bilimi çalışmalarını yöneten, ismi duyulan veya duyulmayan gönüllülerin oluşturduğu Halk Bilgisi Derneği ve derneğin kuruluş çalışmaları hakkında bilgi veren Halk Bilgisi Haberleri Dergisi ile ilgili birtakım ayrıntıların ele alınmasının uygun olacağı kanaatindeyim.

### **HALK BİLGİSİ DERNEĞİ**

Türk Halk Bilgisi Derneği, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi folklor çalışmalarının Türkiye’de bir kuruluş tarafından yürütülmesi ihtiyacından doğan Anadolu Halk Bilgisi Derneği, Ziyaeddin Fahri’nin öncülüğünde 1 Kasım 1927 yılında kurulmuştur. Diyarbakır Milletvekili İshak Refet (Işıtman) ve Öğretmen İhsan Mahvi, Ziyaeddin Fahri’nin yanında yer almışlardır.

Derneğin kuruluşu bütün yurttan sevinçle karşılanmıştır. Üye kaydına başlanan derneğin ilk üyeleri Milli Eğitim Bakanlığı’ndaki genel müdür ve şube müdürleridir. Bu kadro genişleyerek, içine İl Milli Eğitim müdürlerini, lise ve ortaokul müdür ve öğretmenlerini de almıştır. Bunların bir kısmı, ellerinde bulunan malzemeyi bastırılmak üzere derneğe göndermişlerdir.

18 Mart 1928’de adı “Türk Halk Bilgisi Derneği” olarak değiştirilen dernek çalışmalarını daha kapsamlı bir hale getirmek ve faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla Ankara ve İstanbul dışında da bir takım şubeler açmıştır.

Derneğin merkez şubesinde bir İdare Heyeti ve zaman zaman toplanacak olan “Umumi Heyet” varlığını göstermiştir. Ayrıca derneğin yayınlarını denetlemek amacıyla İrşad ve Terbiye Encümeni oluşturularak bunun çalışma amaçları, şekilleri “İrşad Encümeni Talimatnamesi” ile

düzenlenmiştir. Bu kurulun yanısıra “İlim Encümeni” adıyla bir kurul daha kurulmuştur. Derneğin ilk faaliyeti “Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber” kitabının basımıdır. Eserin dağıtımını ilgili bakanlık üstlenmiştir. 1928’de yayınlanan ve 189 sayfadan oluşan “Halk Bilgisi Mecmuası” isimli dergi ise 4 büyük bölümü içermektedir:

(halk bilgisi mecmuası’nın resmini ekle)

- 1st Tetkikler
- 2nd Maddeler, notlar ve vesikalar
- 3rd Terbiyevi makaleler
- 4th Kitabiyat tetkikleri ve halk bilgisi haberleri

Halk Bilgisi Derneği tarafından kaleme alınan “Yürüteceğimiz Yol” yazısı hem derginin çalışacağı sahaları, hem de Türk Halk Bilgisi Derneği’nin amaçlarını ifade etmesi bakımından önemlidir. (H.B.D, yürüteceğimiz yol,H.B.M,1928:1-6)

Derginin malzeme yayını ön planda tuttuğu söylenerek, harf ve dil inkılabının beraber yürümesi için dil tetkiklerine önem verileceği vurgulanır. (H.B.D, 1928:6)

Derginin son sayfalarında dernek haberlerine yer verilerek Halk Bilgisi Derneği’nin teşekkül amacı dile getirilmiştir. Dernek, 1929 yılından itibaren “Halk Bilgisi Haberleri” adlı bir dergi yayınlamaya başlar. Dernek bu yayınların yanısıra konferanslar düzenlemiş, devrin Abdülkadir İnan, Mehmet Halit Bayrı, Yusuf Ziya Demircioğlu vd. konuşmacı olarak katılmışlardır. (Öztürkmen, 1998:62-63)

1930-31 yıllarında Ziyaeddin Fahri’nin doktora öğrenimi için Fransa’ya gitmesi üzerine elindeki belgeler, dosyalar İstanbul şubesine gönderilir. Bu derneğin merkezini İstanbul’a taşıdığı anlamına gelmektedir. Ülkenin diğer illerinde de şubeler oluşturularak eserlerin yaygınlaşmasındaki sorumluluğu ve faaliyetlerdeki ağırlığı İstanbul üstlenmiştir.

1932’de tüm kültür kuruluşlarının resmen halkevlerine bağlanması doğrultusunda Türk Halk Bilgisi Derneği de, Halk Bilgisi Evleri’ne katılır. Derneğin halkevlerine katılmasıyla eski düzen kaybedilse de Mehmet Halit’in kararlı çalışmalarıyla bir süre daha devam etmiş, derneğin ismi 1953 yılında “Türk Folklor Derneği” olarak değiştirilmiş, bu dernek de fazla etkinlik gösteremeyip kapanmıştır.

### **HALK BİLGİSİ HABERLERİ**

Halk Bilgisi Haberleri Dergisi’nin çıkış amacı, yurdun değişik bölgelerinde derlenen malzemeyi yayımlamaktır. Türk kültürünün, halk kültürü olduğunu savunan dergi, insanlara kendi birikimlerini tanıtmış ve onları folkora ısındırmıştır. Bunu yaparken de geleneksel yöntemleri izleyen



derlemecilere, bilimsel çalışma yolunu açmıştır.

Derginin ilk sayısında derneğin imzası ve “İlk Söz” başlığıyla çıkan makale derginin değerini ve çıkış amacını yansıtmaya bakımından önemlidir. Bu yazıda, yıllık olarak çıkarılan Halk Bilgisi Mecmuası'nın malzeme neşri konusunda ihtiyaca cevap vermekte yeterli olmayacağı söylenerek, bu yayının yanı sıra aylık bir mecmua çıkarılmasının öneminden bahsedilmiştir (hbd, 1929:1).

Derginin 1 teşrinisani (Ekim-Kasım) 1929 tarihli ilk sayısından Mayıs 1931 tarihli 19.sayısına kadar aralıksız her ayın birinci gününde çıkarılan Halk Bilgisi Haberleri Dergisi'nin yayımlanmasına iki yıl süreyle ara verilmiştir. 25 Nisan 1933 tarihinde derginin 20.sayısı yayımlanmıştır. 21 ve 22.sayılar 15 Mayıs 1933 tarihinde, 23 ve 24. Sayılar ise 29 Mayıs 1933 tarihinde birlikte çıkarılmıştır. Böylece ikinci cilt elden geldiğince çabuk tamamlanmaya çalışılmıştır. Bundan sonra dergi her ayın 15.gününde yayımlanmıştır.

63. Sayıdan 124.sayıya kadar İstanbul Eminönü Halkevi, Dil ve Edebiyat ve Tarih şubesi yayını olarak faaliyetini sürdürmüştür.

Derginin 7.sayısına ilaveten “Baba Salim” adında ek bir kitapçık yayımlanmıştır. Birinci teşrin 1933 tarihli 29.nüshaya ilave olarak da Mehmet Halit tarafından Cumhuriyet tarihinde “Halk Bilgisi Hareketleri” başlığı ile ek bilgi verilmiştir. Sonuç olarak diyebiliriz ki; Tecer'in Mehmet Halit, Yusuf Ziya Demircioğlu, Muzaffer Sarısözen ile birlikte çıkarmış oldukları dergi, mecmua, kitap ve broşürler dönemin hükümeti tarafından desteklenmiş, T. B. M. M. matbaası tarafından ücretsiz olarak bastırılmıştır.

Ahmet Kutsi, halk kültürü konularında uzmanlaşmanın söz konusu olmadığı 1920'li yıllarda üniversitelerde okutulup, bilim olarak yaygınlık kazandığı, bu yüzyılın sonuna kadar da kendilerini bu tür derleme, araştırma, yayın yapma ve örgütlenme çalışmalarının içinde bulduğumuz öğretmen halkbilimcilerden biridir. Onun halk edebiyatı, halk kültürü ile

ilgili çalışmaları görevli olduğu yerlerde de devam etmiş; öğretmen olarak ilk görev yeri olan 1930 yılında atandığı Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü, buradan mecburi hizmeti için Sivas, kısa bir süre sonra Maarif(milli eğitim müdürü) sıfatıyla çalışmalarını devam ettirmiş, folklor ve halk edebiyatı meseleleri üzerinde çeşitli inceleme yazılarıyla 70 yılı aşkın bir süre içinde bize neler kazandırdığı değerlendirilmelidir.

Ahmet Kutsi Tecer Dergah(1921-22), Mihrap, Milli Mecmua (1924-25),Meş'ale(1928), Görüş (1930-32), Varlık (1933,35,60), Ağaç (1936), Oluş (1939), Yücel (1941), Ülkü (1941-45), Şadırvan (1949), Türk Folklorü Araştırmaları (1949-80), Türk Düşüncesi (1953-1954), İstanbul Türk Yurdu (1955-56), Vatan (1957-58) gibi dergi ve gazetelerde yayımladığı işiir Türk Halk Edebiyatı ve Folklorü üzerine yazdığı yazılarıyla Türk folklorüne ve

Halk kültürüne önemli hizmetler yapar. Onun bu hizmetleri ölümünden sonra makale olarak:

Halil Bedi Yönetken<sup>1</sup>, Yusuf Ziya Demircioğlu<sup>2</sup>, Vehbi Cem Aşkun<sup>3</sup>, Cahit Öztelli<sup>4</sup>, Ali Rıza Üner<sup>5</sup>, Muzaffer Uyguner<sup>6</sup>, Ahmet Köklügiller<sup>7</sup>, İhsan Hınçer<sup>8</sup>, Behçet Kemal Çağlar<sup>9</sup>, Kutlu Özen<sup>10</sup>, Süleyman Kazmaz<sup>11</sup>, Nail Tan<sup>12</sup> tarafından: Sevgi Gökdemir, Vecihe Timuroğlu ve Mustafa Özbağcı<sup>13</sup> tarafından.

Lisans, yüksek lisans ve doktora tezi olarak Yaman Bozan<sup>14</sup> Hülya Çevirme<sup>15</sup> Lisans Ramazan Çiftlikçi<sup>16</sup> doktora tezi olarak, katkıda bulunmuşlardır.

Ahmet Kutsi Tecer ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında birçok kuşaklara görevini yapmış, Türkiye 'de çağdaş folklor araştırmalarının öncülüğünde onu değerlendirmemiz gerekir.

Ahmet Kutsi Tecer'in halk bilimci yönü dışında insani olarak değerlendirdiğimizde bazen sevgi dolu bir bakış, bazen dilde bir söz, bazen de çevresine rahmet olmuş bir insan görürüz. İşte Ahmet Kutsi Tecer'de yer alan özellik...

\*\*\*yukarıda zikrettiğimiz şahsiyetler ve eserleri dipnot olarak değilde, tarafımızdan kaynak olarak verilmiştir.

## **KAYNAKLAR**

- 1) YÖNETKEN, Haliz Bedi; "Tecer İçin Radyoda Yapılan konuşma", TFA, S:218, 1/1967, s. 4124-4125
- 2) DEMİRCİOĞLU, Ziya; Tecer için folklor aleminin yası", S.218, 9/1967, s.4534-35
- 3) AŞKUN, Vehbi Cem; "Ahmet Kutsi Tecer ve halk şairlerini koruma derneği", TFA, 9/1967, s.4533.
- 4) ÖZTELLİ, Cahit; "Tecer'in folklorümüze hizmeti", S.218, 9/1967, s.4514
- 5) ÖNDER, Ali Rıza; "Folklorcularımız: Ahmet Kutsi Tecer", TFA, S.218, 9/1967, s.4515-17.
- UYGUNER, Muzaffer; "Tecer'in folklor çalışmaları", TFA S.218,9/1967, s.4535.
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet; "olklor Aşığı ve Ozan Tecer", TFA, S.218,9/1967, s.4531.
- HİNÇER, İhsan; "Ahmet Kutsi Tecer'in Ardından", TFA, S.218,9/1967, s.4513
- ÇAĞLAR, Behçet Kemal; "Kutsi Can", TFA S.218,9/1967, s.4518.

ÖZEN, Kutlu; “Sivas Folklorüne Gönül Verenler: Ahmet kutsi Tecer”, Sivas Kültür ve Sanat S.4, 7/1989, s.23-37.

KAZMAZ, Süleyman; “Hocam Tecer” AKT, şairliği ve şiirleri üzerine bir inceleme,

Mustafa ÖZBALCI, Ankara 1998, Akçağ Y. s.33-35.

12 TAN,Nail; “Ahmet Kutsi Tecer Antolojisi”, S.7,7/1981, s.42-60.

TAN,Nail; “Tecer’in Türk folklorü ile ilgili makaleleri”, Türk Folklorü,S.29,12-1981, s.10-11.

GÖKDEMİR, Sevgi; “Ahmet Kutsi TECER, KBY, Ankara 1987, s.183.

TİMUROĞLU, Vecihi; “Ahmet Kutsi Tecer’in Kişiliği sanat anlayışı ve tüm şiirleri”, Yonca matbaası, Ankara 1980,s.251, Türkiye İş Bankası Yayını.

ÖZBALCI, Mustafa; “Ahmet Kutsi Tecer şairliği ve şiirleri üzerine bir inceleme”, Ankara 1998, Akçağ Y.,s.270.

**Tez olarak:**

Lisans Tezi:

Yaman, bozan, “Ahmet kutsi Tecer’in eserlerinde Folklorik özellikler”, yayımlanmamış lisans tezi, Ankara 1997.

Yüksek Lisans Tezi:

ÇEVİRME, Hülya, Ahmet Kutsi Tecer’in Türk folklorüne ve Halk edebiyatına katkıları”, Atatürk üni. sos. bil. ens., Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzurum 1992.

Doktora Tezi:

ÇİFTLİKÇİ, Ramazan, “Ahmet Kutsi Tecerin Folklor yazıları, Tecer’in Halk Bilimine ve kültürüne katkıları”, ....

Diğerleri:

Yönetken, Halil Bedii, “Tecer için Radyoda Yapılan Konuşma”, TFA, S.218, s. 4524-4525

Demircioğlu, Yusuf Ziya, “Tecer için Folklor Âleminin Yeri”, TFA, S.218, s. 4534-4535

Aşkun, Vehbi Cem, “Ahmet Kutsi Tecer ve Halk Şairlerini Koruma Derneği”, TFA, 9/1967, s.4533

Öztelli, Cahit, “Tecer’in Foklorumuza Hizmeti”, S.218, 9/1967, s.4514

Önder, Ali Rıza, “Folklorcularımız; Ahmet Kutsi Tecer”, TFA, S.218, 9/1967, s.4517

Uyguner, Muzaffer, “Tecer’in Folklor Çalışmaları”, TFA, S.218,9/1967, s.4535

Köklügiller, Ahmet, “Folklor Aşığı ve Ozan Tecer”, TFA, S.218,

9/1967, s.4531

Hincer, İhsan, “Ahmet Kutsi Tecer’in Ardından”, TFA, S.218,  
9/1967, s.4513

Çağlar, Behçet Kemal, “Kutsi Can”, TFA, S.218, 9/1967, s.4518

Özen, Kutlu, “Sivas Folkloruna Gönül Verenler: Ahmet Kutsi Tecer”,  
Sivas Kültür-Sanat, S.4, 7/1989, s.23-27

Kazmaz, Süleyman, “Hocam Tecer”, AKT Şairliği ve Şiirleri  
Üzerine Bir İnceleme(Mustafa Özbalcı),Akçağ Yay., Ankara 1988, s.33-35

Tan, Nail, “Ahmet Kutsi Tecer”, Antoloji, S.7, 7/1981, s. 42-60

Tan, Nail, “Tecer’in Türk Folkloruyla İlgili Makaleleri”, Türk  
Folkloru, S.29, 12/1981, s.10-11

Gökdemir, Sevgi, “Ahmet Kutsi Tecer”, KB Yay, Ankara, 1987, s.  
183

Timuroğlu, Vecihi, “Ahmet Kutsi Tecer’in Kişiliği, Sanat Anlayışı ve  
Tüm Şiirleri”, Sonuç Matbaası, Ankara, 1980, s.231

Özbalcı, Mustafa, “Ahmet Kutsi Tecer’in Şairliği ve Şiirleri Üzerine  
Bir İnceleme”, Başer Mat., Akçağ Yay, Ankara 1998, s.270

## SİVAS FOLKLORU DERGİSİNDE AHMET KUTSİ TECER

Gamze KÖSE<sup>23</sup>

Sivas Folkloru dergisi, 1973 yılından 1979 yılına kadar aralıksız olarak 78 sayı çıkmış yerel folklor dergisidir. Bu dergi, ilkökul öğretmeni olan İbrahim Aslanoğlu tarafından Sivas'ta çıkartılmıştır. Sivas Folkloru dergisinde pek çok önemli yerel folklor araştırmacısı yetişmiş, Sivas kültürünün ve Sivaslı Âşıkların tanıtılması sağlanmış, Sivas ili folklor bibliyografyası oluşturulmuştur. Çalışmamızda Türkiye'de yerel folklor dergiciliğinde önemli bir yeri bulunan Sivas Folkloru dergisinde Ahmet Kutsi Tecer'in katkıları açık bir şekilde görülmektedir. Âşık Veysel'i ilk keşfeden ve onun tanınmasını sağlayan kişi Ahmet Kutsi Tecer'dir. Sivas Folkloru dergisi de bu tanıtımdan yola çıkarak Âşık Veysel'i yerel bir aktör iken ulusal hatta uluslararası aktöre dönüşmesini sağlamıştır; çünkü dergide Veysel için özel sayı dâhil olmak üzere 25 yazı ve şiir yayınlanmıştır. (Köse 2018: 89).

Ahmet Kutsi Tecer'in vefatından 6 yıl sonra yayınlanmaya başlamış olan bu dergide Ahmet Kutsi Tecer hakkında yazılar bulunmaktadır. 1930-1934 yılları arasında Sivas'ta bulunduğu sıralarda Sivas'a büyük hizmetleri olmuştur. 1931 yılında ilk kez Halk Şairleri Bayramını düzenlemiştir. Sivas Folkloru dergisinde Ahmet Kutsi Tecer'in yaptığı bu etkinlikler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Kendisinin yaptığı çalışmalar "İktibas" başlığı adı altında bu yayınlanmıştır. Diğer yerel folklor araştırmacılarına örnek olması amacıyla, Tecer'in folklor adına yaptıkları vefatının yıldönümlerinde anlatılmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer, mecburi hizmetinden ötürü 1930 yılında Sivas'a atanınca, Sivas onun kendi yönünü bulmasında etkin olmuştur. Çünkü âşıklık geleneğinin bereketle yaşandığı bu şehirde kendi şiirinin ve çalışma yönünün kaynağını bulmuştur. Ahmet Kutsi, "1856'da Sivas'ın Deliktaş köyünde doğan ve 1899 da vefat eden Ruhsatî'nin gelip geçtiği, doğup büyüdüğü ve 'Sevdiğim sabreyle hele yaz gelsin, Tecer'in gülleri bitene kadar, Gönül sevdiğinden nasıl vazgeçsin, Derdime Lokman'ım yetene kadar.' Dizeleriyle dillendirdiği Tecer dağını çağrıştırdığı için Tecer soyadını alır. (Timuroğlu 1980: 15).

Sivas Folkloru dergisinin takdim yazısında derginin çıkış amacının Sivas ili folklorunu derlemek ve yayınlamak olduğu söylenir. Sivas folklorunu derlemek için yıllarca alın teri ve göz nuru döken araştırmacılardan Ahmet Kutsi Tecer'in halk şairlerini tanıttığı üzerinde durulmuştur. Bu dergi 1973 yılında çıktığında Sivas halk şairleri 40 a yaklaşmıştı. Tecer'in 1931 yılında tanıttığı şairlerden 1973 yılına kadar

<sup>23</sup>Gamze Köse: Türk Halkbilimi alanında Bilim Uzmanı. Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora (Özel) öğrencisi.

sadece 2 tanesi hayattaydı, demek ki 38 şair Tecer'den sonra yetişti. Burada anlatılmak istenen gelenek sürmeye devam ettiğidir. Tecer'den devraldıkları bilgileri genişleterek daha da ileriye götürmek hedefinde olduklarını söylemişlerdir. Sivas Folkloru dergisinin çıkışına zemin hazırlayan nedenlerden biri de Tecer'in açtığı bu yolla, âşıkları halkbilimi literatürüne kazandırmaktır. Onun elinden tuttuğu şairler "Halk Pınarından Damlalar" başlığı adı altında Sivas Folkloru dergisinde yeniden tanıtılmış ve onların yeni şiirlerine yer verilmiştir. Takdim yazısında aynı zamanda "Sivas İli Folklor Bibliyografyasını hazırlamak başlıca emelimiz" demişlerdir. Kutsi Tecer'in 1931 yılında Sivas'ta yaptığı bayram ile bunun temeli de atılmıştır. Sivas Folkloru dergisinde 1973 yılı, 4. Sayısı Âşık Veysel özel sayısıdır. Bu özel sayıda Faruk K. Timurtaş'ın yazdığı "Âşık Veysel ve Halk Kültürü" başlıklı yazıda Ahmet Kutsi Tecer'in, Veysel'in hayatında bir dönüm noktası olduğunu belirten şu cümleler vardır: "Âşık Veysel'in gelenekle günümüz sanatını birleştirmesinde onu edebiyat âlemine ve Türk milletine ilk defa tanıtan ve gelişmesine yardımcı olan rahmetli şair Ahmet Kutsi Tecer'in büyük rolü olmuştur. Sivas'ta Maarif müdürüyken Veysel'i ilk keşfeden Tecer'dir." (syf:14). Aynı sayıda Ömer Cahit Yıldız'ın "Âşık Veysel için" başlıklı yazısında da Veysel'i ilk tanıtan kişinin Tecer olduğu yazılmaktadır. (syf: 20).

Sivas Folkloru dergisinin 5. Sayısında İbrahim Aslanoğlu'nun "Veysel'i Yetiştiren Çevre Şairleri" başlıklı yazısında Âşık Veysel'le yaptığı bir röportaj vardır. Burada Veysel, kendini yetiştirenlerden bahsederken önce Tecer'in adını anmıştır. Hatta onunla olan bir anısını da anlatır. "Bir gün Mektup şiirimi yazdırmış, Ülkü mecmuasının idarehanesine bırakmışım. Ahmet Kutsi Tecer'le Ahmet Hamdi Tanpınar orada görüp, okumuşlar, çok beğenmişler, hatta Tanpınar "ben artık şiir yazmayacağım" diyerek iltifat etmiştir. Bu anıyı anlattıktan sonra Tecer'in kendisine cesaret verdiğini, onu gerçekleştiren, bugün ki durumuna gelmesini sağlayan kişinin kendisi olduğunu söylemiştir. (syf:16).

Sivas Folkloru dergisinin 1974, 17. Sayısında Süleyman Arısoy'un yazdığı "Halk Ozanımız Âşık Veysel" adlı yazısında "halk edebiyatımızda Âşık Veysel'in basınla ilk ilişkisinin 1941 de Ahmet Kutsi Tecer'in çıkardığı Ülkü dergisindeki "ağıt" şiiriyle olduğunun bilgisi vardır. (syf:5).

Sivas Folkloru dergisi 1976/ 40. Sayısında Vehbi Cem Aşkun, "Âşık ve Halk Ozanları" başlıklı yazısında Ahmet Kutsi Tecer'in Âşık Veysel'i sanat ve bilim adamlarının sohbetlerinde bulundurduğunun bilgisi bulunmaktadır. (syf: 6).

Sivas Folkloru dergisi 1976/ 43. Sayısı Âşık Talibi Coşkun özel sayısıdır. Bu sayıda Vehbi Cem Aşkun'un "Talihsiz Ozanımız Talibi Garip Öldü" başlıklı yazısında, Talibi'nin de Sivas Halk Şairleri Bayramında tanındığını bunun da Tecer sayesinde olduğunu vurgulamıştır. "Ahmet Kutsi Tecer, Sivas Milli Eğitim Müdürü iken tertiplemediği bayramda kendisinde yardımcı olan kişi Yurttan Sesler'in kurucusu Muzaffer Sarısözen ile birlikte

Âşık Veysel, Talibi, Sanati, Suzani gibi isimleri dinleyip tanınmalarını sağlamışlardır.” (syf: 7-8).

Aynı sayıda İbrahim Aslanoğlu'nun “1970 Yılından Beri Kaybettiğimiz Sivas Halk Şairleri” başlıklı yazısı vardır. Bu yazının başında da bayramda çekilen katılımcıların bir fotoğrafı bulunmaktadır. Bu yazıda vefat eden isimler şu kişilerdir: İcazet, Zakiri, Veysel, San'ati ve Talibi'dir. Aslanoğlu, bu isimleri tek tek anlattıktan sonra bayramda yaşadıklarını da anlatmıştır. Bu yazıda Veysel'in halk şairleri bayramına âşık olarak değil, sazcu olarak katıldığının bilgisi vardır. Çünkü Veysel şiir söylemekten bir süre çekinmiştir. Daha sonra Nahiye Müdürü Ali Rıza Beyin teşviki ile ilk şiiri olan “Cumhuriyet Destanı” şiirini söylemiş, beğenilince de söylemeye devam etmiş. Ankara'ya Ahmet Kutsi Tecer'in yanına gidince, Tecer'in yoğun ilgisini görmüştür ve onun sayesinde köy enstitülerinde halk türküleri ve saz öğretmenliği yapmıştır.

Sivas'ın Kangal ilçesinden olan San'atî isimli âşık, halk şairleri bayramına katıldıktan sonra Tecer'in teşvikleriyle Ankara'ya radyolara gidip gelmiştir. Yani Ahmet Kutsi Tecer, Âşıklara olan ilgisini ve desteğini bayramdan sonra da fırsat oldukça hep göstermiştir. (syf:23-26).

Kutlu Özen, Sivas Folkloru dergisi 1976/ 44. Sayısında “Halk Şairi Talibi Coşkun” başlığıyla yazdığı yazıda Talibi Coşkun'un halk şairleri bayramının ve Tecer'in önemini kavrayamadığını söyler. Çünkü onu ilgilendiren halk şairleri değil, köyde bıraktığı Keklik Emine'sidir.

Sivas Folkloru dergisi 1977/ 50. Sayıda Hüseyin Buluz'un yazdığı “4. Yıldönümünde Âşık Veysel” başlıklı yazıda, Âşık Veysel'in gönlünde Ahmet Kutsi Tecer'in çok ayrı bir yeri olduğunu belirtir. Çünkü Veysel, Tecer sayesinde iş bulmuştur. Köy enstitülerinde 6 okulda saz öğretmenliği yapmıştır. Tecer sayesinde köyünden çıkabilmiştir. Ona olan sevgisini de her fırsatta dile getirmiştir. (syf:16).

Sivas Folkloru dergisinin 10. Sayısında İbrahim Aslanoğlu'nun Muharrem Türkmen adlı takma ismiyle yazdığı “Sivas'ta 50 Yıllık Folklor Çalışmaları” başlıklı bir yazısı vardır. Bu yazısında Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas'a yaptığı hizmetlerden şu şekilde bahseder: “1930 yılında Sivas Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atanan Kutsi Tecer, bir yıl sonra milli eğitim müdürü oldu. 1934 yılına kadar burada kaldı. Sivas Halk Şairleri kendisini adeta büyüledi. Bu nedenle şiir anlayışı alt üst oldu. Çok geçmeden şiirde halka doğru yönelmeyi kendisine amaç edindi. 1931 yılında üç gün süren Sivas Halk Şairleri Bayramını düzenledi. Bu bayrama katılan şairleri bütün yurda tanıttı. Bir yıl sonra yayınladığı broşürde neden halka döndüğünü etraflıca anlattı. Aynı broşürde Sivas Halaylarını ele alan Muzaffer Sarısözen de hem halay hakkında bilgi verdi hem de notalarını yayınladı. Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'tan ayrıldıktan sonra tanıttığı şairlerle ilgisini kesmedi. Her fırsatta onlara yardımcı oldu. Bunların başında Veysel Şatıroğlu gelir. Muzaffer Sarısözen ise Tecer'in teşvikleriyle derleme işlerine koyuldu. Çalışmasının

sınırlarını kısa zamanda genişletti. On bini aşkın türkü derleyerek “Yurttan Sesler” programını yaptı. (syf:4). Ahmet Kutsi Tecer’in teşvikleri sayesinde derlenen türküler kaybolmaktan kurtularak arşivlere girmiş oldu.

Sivas Folkloru dergisi 11. Sayısında Vehbi Cem Aşkun’un “50 yılın önemli folklor ürünleri” başlıklı yazısında Ahmet Kutsi Tecer’le alakalı bir yazı bulunmaktadır. Âşık Veysel’in en güzel deyişlerinin içinde bulunduğu, ülkü yayınlarından çıkan ilk kitabı Ahmet Kutsi Tecer’in bir önsözü bile başlar. Bu kitabın tanıtımını Tecer yapar. (syf:7). Burada görülüyor ki, Tecer Âşıklar Bayramından sonra da Âşıkları destekleme devam etmiş, onlarla irtibatı koparmamıştır. Vehbi Cem’in aynı yazısında Tecer’in bir kitabının da tanıtımını bulunmaktadır. “Köycü Temsilleri” adlı eseri, Çığır mecmuası yayınlarının 9. Kitabıdır. 1940 yılında Ankara’da basılmıştır. (syf:7).

Sivas Folkloru dergisinde 1974 yılının 18. Sayısında Halil Sami Özen’in “Ölümünün Yedinci Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer” başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Bu yazının başında İhsan Pulak’ın albümünden alınmış, Bir Hatıra başlığıyla Tecer’in bir fotoğrafı vardır. Bu fotoğraf 1931 yılında çekilmiştir. Sivas Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi üyelerinin görüntüleri vardır. Bunlar Hikmet Işık, Muzaffer Sarısözen, Ahmet Kutsi Tecer, İhsan Pulak.

Halil Sami Özen, Tecer’i vefatının yedinci yıl dönümünde anmak maksadıyla yazdığı bu yazıyı “onsuz geçen ilk bayram ve yeni yılbaşı” alt başlığıyla yazısına başlamıştır. Sami Özen, Tecer’i kaybetmenin derin üzüntüsünü çektiği bir yazı yazmıştır. Onu en çok etkileyen, yılbaşı tebriklerini göndermek üzere masasına oturduğunda Tecer’in üstü karalanmış adresini görmesiyle yaşadığı üzüntüdür. “Sayın Tecer, Sakız Sokak, no:8, Kadıköy.” Halil Sami Özen, “keşke seni tanımasaydım, o zaman yokluğuna bu kadar acı çekmezdim diyerek üzüntüsünü dile getirir ve ağlayarak onunla yazıştığı mektupları okumaya başlar. “Aziz dostum Halil Sami Bey, yeni yıl vesilesiyle gönderdiğiniz kartla birlikte havadislerinizi getiren mektubu aldım. Geçenlerde Tunus’a ve Beyrut’a gittim oralarda konferanslar verdim. Türkiye hakkında, Atatürk hakkına, Türk Sanatı hakkında konuştum. Kitap isteğiniz varsa yazınız. 21 Şubat 1963.” Bu mektubun örneği verildikten sonra Özen, onunla tanışma anısını anlatır. Halil Sami Özen, 1927 yılında Divriği’de öğretmenlik yaptığı sırada derleme faaliyetlerinde bulunur. Bu çalışmalarını Kızılırmak gazetesine gönderir. Bu yazıları, o tarihlerde Sivas lisesinde edebiyat öğretmeni ve Maarif müdürü vekili olarak görev yapan Ahmet Kutsi Tecer’in dikkatini çeker. Özen hakkında teşvik edici ve övücü yazılar yazar. 6 Haziran 1932’de Memurlar kulübü olarak kullanılan kıraathanede tanışırlar. Tecer, ona derleme çalışmalarının devam etmesini fotoğraflar üzerinde önemle durmasını, ayrıntılı çalışmasını tembihler ve kendi kitaplığındaki kitaplarından da istediği zaman faydalanabileceğinin



teklifini sunar. Üstelik sık sık mektuplaşarak ihtiyaçlarını yazmasını söyler ve dostlukları başlar. 30 yıl sonra 5 Haziran 1962 de, Ahmet Kutsi Tecer, Divriği'ne gider. Öğretmenler lokalinde biraz dinlendikten sonra Divriği'nin mahalli oyunlarını, kıyafetlerini görmek, Âşıklarını, sazcularını dinlemek istediğini söyler ve gördüklerinin hepsini ses kayıt cihazına kaydeder ve banda aldırır. Oyunlarda ve türkülerde değişiklik yapılmamasını önemle tembihler. (syf:10-13).

Sivas Folkloru dergisi 1977/ 51. Sayıda Kültür Bakanlığı Bakanlık Başmüşaviri Selahattin Ortaç'ın "Ölümünün Yıldönümünde Ünlü Halk Ozanı Âşık Veysel'de Halk Eğitim Kavramı" başlıklı yazısında Gazi Eğitim enstitüsünde 1947 yılında yaptıkları bir edebiyat gecesinde Veysel ve Ahmet kutsi Tecer'le olan anısını anlatmıştır. Selahattin Ortaç, Ahmet Kutsi Tecer'i ziyaret ederek bu geceye hem onu hem Veysel'i davet eder. Onların geceye renk katacaklarını söyler. Geceye Tecer ile Veysel kol kola gelirler ve birlikte sahneye çıkarlar. Ahmet Kutsi Tecer ilk sözü almıştır. Genel istek üzerine "Orda Bir Köy Var Uzakta" adlı şiirini okumuştur. Büyük bir coşkunun ardından topluluğa şu şekilde hitap etmiştir: "Benim hayatta biricik eserim Veysel'i Sivas illerinde bulup topluma tanıtmam olmuştur, bunun için mutluyum." Demiştir. Veysel de sazını eline alıp teşekkür etmiş "Kutsi Beye minnettarım" diyerek eserlerini icra etmiştir. (syf: 16-17). (S. Ortaç, Sivas eski Milli Eğitim Müdürü).

Sivas Folkloru dergisi 1978 / 61. Sayıda Nail Tan'ın yazdığı "Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri" başlıklı yazısında Ahmet Kutsi Tecer hakkında şu bilgiler mevcuttur. Kutsi Tecer, 1931 yılında Sivas'ta Halk Şairlerini Koruma Derneğini kurduğunda kurucu üyeler arasında Muzaffer Sarısözen'de bulunuyordu. Sarısözen, "Âşıklar Bayramında Sivas Halayları" başlıklı bir yazı yayınladı. Bu yazı halaylar hakkında ilk ilmi yazı oldu. 1936 yılında bütün yurtta halk müziği derlemeleri yapılması kararlaştırılınca, Sarısözen'in de olduğu bir derleme ekibi oluşturuldu. Sarısözen'in bu ekipte yer almasını Tecer sağladı. Bu sayede Sivas'ı iyi tanıyan Sarısözen; Sümmanî, Ruhsatî, Emrah, Virani, Veysel gibi Âşıkların eserlerinin kazanılmasında büyük faydası oldu. Tecer'in tavsiyesiyle ekibe alınan Sarısözen ilk resmi derleme heyetine Sivas ve dolaylarını müzik folkloruna tanıtmada ideal önder olmuştur." Demiştir Nail Tan. Aynı sayıda Osman Âtilla "Ölümünün 15. Yıldönümünde Sivaslı Folklor Üstadı Muzaffer Sarısözen İçin" başlığıyla yazdığı yazısında Sarısözen'in hayatındaki en büyük aşamanın Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas'a tayin olması ile başladığını söyler. (syf:6). Aynı yazıda Yurttan Sesler konusu yaygınlaşıp büyüdükçe Sarısözen'i mahalli ve çekingen konuşma tarzından dolayı istemeyenler olmuş, Sarısözen üzgün bir şekilde Ülkü idarehanesine gelip Kutsi Tecer ile dertleşmiş, ondan önce Muzaffer Sarısözen'i Sivas'tan Ankara'ya; Osman Atilla'yı da Afyon'dan Ülkü mecmuasına aldırın Tecer

olduğu için sıkıntılarını ona anlatmışlardır. Tecer hemen onların bu sıkıntılarını halletmiş, onlara sahip çıkmıştır. Osman Attila, Tecer'in ilk halk şairleri bayramını düzenlemesi, Türk edebiyatının kaynağını orada açılan bir bayrak olarak görür ve Sarısözen'in kısıp kısıp mahcup sesini açıp onu şimdiki haline getirenin Tecer olduğunu söyler. (syf: 6-7).

Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas Folklorunda yayınlanmış iki yazısı bulunmaktadır. Bunlar şunlardır: Sivas Folkloru dergisinin 1974/ 23. Sayısında "İktibaslar" başlığı adı altında Ahmet Kutsi Tecer'in "5 Kasım 1931 Halk Şairleri Bayramı" başlığıyla bir yazısına yer verilmiştir. Bu yazının üst kısmında 1. Halk Şairleri bayramına katılan âşıkların bir arada olduğu bir fotoğraf bulunmaktadır. "Halk Şairlerini Koruma Derneği nizamnamesinde her yıl teşrinlerinde bir halk şairleri bayramı yapılacağı hakkında madde bulunmaktadır. Bu bayramın yapılmasındaki maksat her yıl vilayet dâhilinde halk şairlerini toplamak, onlarla birkaç gün geçirmek, onları dinlemek, onlara milli ve medeni hayatımızın kuvvetli fikirlerini ve heyecanlarını telkin etmek, ayrıca köylü sanatkârlarla şehirli sanatkârları birleştirmektir." İlk halk şairleri bayramı 5 Kasım 1931 de yapıldı. Bayram kısa sürede hazırlandığı için buna vilayetin her köşesinden katılım olmadı. İklim şartlarının elverişli olmamasından ötürü köy yolları kapandığı için bazıları gelemediler. Bu sebeple gelecek senelerde bu tarihlerden daha önce bayram yapılması kararı alınmıştır. Bayram 3 gün sürmüştür. 15 Âşık bayrama iştirak etmiştir. Bayramdan iki gün önce gelen Âşıklar, Halk Şairleri derneğinin misafiri olmuşlardır. Bayram neşe ve heyecan içinde, halaylar eşliğinde geçmiştir. Devlet Demir yolları bayram yolcularına indirimli bilet temin etmiştir. Bayramın son günü misafirlere ziyafet verilmiştir. Kızılırmak ve Sivas gazetelerinde bayram hakkında yazılar yazılmıştır. Tecer'e göre bu bayram aynı zamanda bir şehir bayramıdır. Bu vesile ile Sivas üç gün boyunca derin bir heyecan yaşamıştır. Yazının sonunda bu makalenin 1932 yılında yayınlanmış olan Sivas Halk şairleri bayramı adındaki broşürünün 4. Sayfasından alındığının bilgisi verilmiştir. Tecer bu makale de Sivas Halk Şairleri Bayramının içeriği hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermiştir. (syf:16).

Sivas Folkloru dergisinin 1975/ 34. Sayısında "İktibaslar" başlığı altında Ahmet Kutsi Tecer'in bir yazısına daha yer verilmiştir. "Folklor Gezintileri" başlığında olan bu yazı kalem mecmuasının dokuzuncu sayısından alınmıştır. Bu yazıda Ahmet Kutsi Tecer Sivas'ı tarihiyle birlikte hemen hemen bütün özelliklerini överek anlatmıştır. Bu bir gezi ve anı yazısıdır. Sivas'ta eğrilce günü yapılanları yöresel ağız kullanan halkı anlatmıştır. (syf: 11-13).

### **Sivas Halkevi Dergilerinde Ahmet Kutsi Tecer**

1 Mayıs 1939 yılında yayınlanan Dörtteylül dergisinin 8. Sayısında Tecer'in "İhtiyar" adlı şiirine yer verilmiştir. Aynı yıl 1 Haziran da çıkan dergide Vehbi Cem Aşkun "Sivas Folkloru" başlıklı bir yazı yazmıştır. Bu

yazısında Tecer'den bahsetmiştir. Vehbi Cem şimdiye kadar folklor konusunda araştırmalar yapılmadığını, meraklıların halk edebiyatı üzerinde çalıştığını söyler. Yalnız folkloru ilgilendiren bir yazının Duygu ve Düşünce dergisinde çıktığını bu yazıyı Abdulkadir Sözen'in yazdığını, Ahmet Kutsi Tecer'in de bu çalışmaların bilgisini radyolardan duyurduğunu yazmıştır. Aynı zamanda Cem Aşkun bu yazıda Tecer'i övmüş, onu çok sevdiğini hatta Sivas'ın yüksek sempatisini kazandığını, Baca Pilâvu adlı çalışmalarını çok güzel anlattıklarını ifade etmiştir. (Dörteylül 1939: 6-7).

1937 yılında çıkmaya başlamış Ortayayla Sivas Halkevi aylık dergisinin Temmuz- Ağustos sayısında Coşkun Ertepinar'ın Tecer'e itafen yazdığı "Böceğim" başlıklı bir şiir bulunmaktadır. (syf: 12). Aynı sayıda Haberler/ Hareketler başlığı adı altında "İlimizin halk şarkılarını derlemek üzere Kültür Bakanlığınca oluşturulan bir heyet ilçeleri ve köyleri dolaşmış, orijinal parçaları derlemiştir. Kendilerine halkevinde bir de şölen verilmiştir." Bu faaliyet Tecer başkanlığında gerçekleştirilmiştir. (syf:33).

Bir halkevi dergisi olmayan; fakat Sivas'ta 1964 yılında çıkarılan Su dergisinin Kasım/ 45 sayısında İbrahim Aslanoğlu'nun yazdığı bir yazıda Tecer'in yaptığı bayramdan sonra tanınıp üne kavuşan 3 Âşık olduğunu şu şekilde söylemektedir: "Bundan 32 yıl önce Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'ta Âşıklar Bayramı tertiplemişti. Bu bayrama katılanlardan ancak üçü tanındı. Veysel sazı ve sözü, Talibi Coşkun ve Keklik Emine'si, Ali İzzet de Atatürkçü şiirleri ile geniş bir üne ulaştı. (syf: 19).

Ahmet Kutsi Tecer, Sivas kültürüne önemli katkılar sağlamış, eksiklikleri büyük ölçüde tamamlamaya çalışmış ve birçok faaliyette öncü olmuştur. Onun başlattığı Halk Şairleri Bayramı diğer şehirlere de örnek olmuş, pek çok aşığın tanınmasına vesile olarak onların eserlerinin kaybolmadan kayıtlara geçmesini sağlamıştır. Ahmet Kutsi Tecer, teşvikleri sayesinde yerel folklor araştırmacılarının yetişmesine de katkısı olurken, elinden tuttuğu insanlara hayat boyu yardımcı olmuştur. Tecer olmasaydı, Sivas kültürünün yetim kalacağı Tecer'in yapmış olduğu faaliyetlerden anlaşılmaktadır.

## KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, İbrahim (1973). “Sivas Folkloru Dergisi Âşık Veysel Özel Sayısı”. Sayı:4. Kamil Matbaası: Sivas.
- (1973). “Veysel’i Yetiştiren Çevre Şairleri”, Sivas Folkloru Dergisi, Haziran, Sayı: 5, Kamil Matbaası: Sivas.
- Aşkun, Vehbi Cem (1976). “Talihsiz Ozanımız Talibi Garip Öldü”. Sivas Folkloru Dergisi, Ağustos, Sayı: 43, Kamil Matbaası: Sivas.
- Aşkun, Vehbi Cem (1973). “50 yılın önemli folklor ürünleri”. Sivas Folkloru Dergisi, Aralık, Sayı:11, Kamil Matbaası: Sivas.
- Arısoy, Süleyman (1974). “Halk Ozanımız Âşık Veysel”. Sivas Folkloru Dergisi, Haziran, Sayı:17, Kamil Matbaası: Sivas.
- Buluz, Hüseyin (1977). “4. Yıldönümünde Âşık Veysel”. Sivas Folkloru Dergisi, Mart, Sayı:50, Kamil Matbaası: Sivas.
- Ertepinar, Coşkun (1937). “Böceğim”. Ortayayla, Sivas Halkevi Dergisi, Temmuz- Ağustos, Sivas Kamil Matbaası: Sivas.
- Köse, Gamze (2018). “Sivas Folkloru Dergisi Kapsamında Yerel Türk Halkbilimi Dergiciliği ve Araştırmacılığı Geleneği”. Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Ortaç, Selahattin (1977). “Ölümünün Yıldönümünde Ünlü Halk Ozanı Âşık Veysel’de Halk Eğitim Kavramı”. Sivas Folkloru Dergisi, Nisan, Sayı:51. Kamil Matbaası: Sivas.
- Özen, Halil Sami (1974). “Ölümünün Yedinci Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer”. Sivas Folkloru Dergisi, Temmuz, Sayı:18. Kamil Matbaası: Sivas
- Özen, Kutlu (1976). “Halk Şairi Talibi Coşkun”. Sivas Folkloru Dergisi, Eylül, Sayı:44, Kamil Matbaası: Sivas.
- Tan, Nail (1978). “Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri”. Sivas Folkloru Dergisi, Şubat, Sayı:61. Kamil Matbaası: Sivas.
- Tecer, Ahmet Kutsi (1974). “5 Kasım 1931 Halk Şairleri Bayramı”. Sivas Folkloru Dergisi, Aralık, Sayı:23. Kamil Matbaası: Sivas.
- (1975). “Folklor Gezintileri”. Sivas Folkloru Dergisi, Kasım, Sayı:34. Kamil Matbaası: Sivas.
- (1939). “İhtiyar”. Dört Eylül Dergisi. Sivas Halkevi Dergisi. Sayı:8. Sivas Kamil Matbaası: Sivas.
- Timuroğlu, Vecihi (1980). “Ahmet Kutsi Tecer, Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri”. İş Bankası Kültür Yayınları, Yonca Matbaası: Ankara .
- Türkmen, Muharrem (1973). “Sivas’ta 50 Yıllık Folklor Çalışmaları”. Sivas Folkloru Dergisi, Kasım, Sayı:10, Kamil Matbaası: Sivas.

## **6.OTURUM**

# **FOLKLORCULUĞU VE TÜRK FOLKLORUNA HİZMETLERİYLE AHMET KUTSİ TECER - 2**



## AHMET KUTSİ TECER'İN “KOÇYİĞİT KÖROĞLU” İSİMLİ ESERİNDE HALK KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI UNSURLARI

Prof.Dr. Naciye ATA YILDIZ

### Giriş

Ahmet Kutsi Tecer, şairliği, oyun yazarlığı ve folklor çalışmalarıyla tanınmış, çok yönlü bir kişiliktir. Onun *Koçyiğit Köroğlu* adlı eseri, 1941-1946 yılları arasında yönettiği *Ülkü* dergisinde 1 Ekim 1941-1 Mart 1942 tarihleri arasında tefrika edilmiş bir tiyatro oyunudur. İlk defa 1949 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. 1961 yılında 11 ilde ve Kıbrıs'ta sahneye konulan oyun (Özbalcı 1998:29), kitap olarak ilk defa 1969 yılında basılmıştır. Adnan Saygun tarafından opera olarak bestelenmiş ve 1973 yılında sahnelenmiştir.

71 sayfalık *Koçyiğit Köroğlu* isimli oyun iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 3 tablo ve 14 sahne; ikinci bölümde 3 tablo ve 18 sahne yer almaktadır. Toplam olarak eser 6 tablo 32 sahneden oluşmaktadır (Tecer 2016).

Tecer'in düşünce ve dünya görüşünde görevli olarak bulunduğu Fransa ve Sivas, önemli iki mekândır. Fransa'da milli değerlerin önemini hisseden sanatçı, Sivas'ta görev aldığı yıllarda da halk kültürünün önemini kavrar ve birçok derleme çalışmaları yapar, Âşık Veysel gibi çok önemli bir değeri kendi kabuğundan çıkarıp bir kültür hazinesi olarak tanınmasını sağlar ve bu durum başka âşıkların da gün yüzüne çıkmasına zemin hazırlar.

Judanis'e göre edebiyat bir milletin günlüğüdür ve kültürün oluşumunda kurucu öğedir (1998:68). Bir milletin aynası durumunda olan halk edebiyatı eserleri de milli kimliğin ve bilincin oluşmasında önemli rol oynayabilir. Geçmiş olayların akislerinin, dünya görüşünün, tecrübe ve bilgi birikiminin yer aldığı halk edebiyatı eserleri, elbette sadece geçmişe ait eserler olarak kültürde yer almamalıdır, halkın ilgi duyacağı ve çağın gerektirdiği formatlarda yeniden şekillendirilerek milli kimliğin nesillere aktarılmasına ve geleceğin bu milli kimlik çerçevesinde sürdürülmesine katkıda bulunabilir. Bunun için edebiyatın Kösemihal'in belirttiği gibi, bir dünya görüşünü, inancı, doktrini, ideolojiyi savunduğunu veya bunlara tepki gösterdiğini (1967: 8) bilen sanatçılara ihtiyaç vardır. Ahmet Kutsi Tecer, işte bu bilinçle eserler veren bir sanatçıdır. Ahmet Kutsi Tecer Anadolu'da halk kültürü unsurlarını derlemiş ancak bunları derlemekle yetinmemiştir. Bu ürünlerin çağdaş formlar içinde yaşaması, yaşatılması yani milli ve yerli edebiyatın oluşturulması yolunda çaba göstermiştir. Hemen hemen bütün tiyatro eserlerinde halk kültürü unsurlarını ve köy seyirlik oyunlarını da kullanan Tecer'in *Koçyiğit Köroğlu* isimli eseri de milli edebiyat oluşturma bilincinin ürünüdür.

Ahmet Kutsi Tecer'in *Koçyiğit Köroğlu* isimli tiyatro eseri, çağdaş ve millî edebiyatın nasıl teşekkül etmesi gerektiğini göstermesi açısından önemli bir örnektir. Eserle ilgili olarak Yusuf Ziya Sümbüllü'nün "Ahmet Kutsi Tecer'in Koçyiğit Köroğlu Adlı Oyunu Üzerine Bir İnceleme" (2004:157-173) başlığını taşıyan bir makalesi vardır. Bu çalışmada eser "Gök Tanrı", "Şaman", "At", "Umay Ana", "Işık", "Dağ", "Ağaç", "Rüya", "Hükümdar", "Ölüm" ve "Evlilik" başlıkları altında kültür unsurları bakımından değerlendirilmektedir. Ahmet Kutsi Tecer'in *Koçyiğit Köroğlu* isimli tiyatro eseri, bu konuda bir doktora tezi de hazırlayan Veysel Ergin tarafından "Doğumunun 112. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatrolarına Tematik Bir Bakış" (2013) başlıklı makalede, diğer tiyatro eserleriyle birlikte değerlendirilmiş ve Ergin, eserin bir "alp" tipi olan Köroğlu'nun Bolu Beyi, kendi halkı ve kendisiyle olan hesaplaşması üzerine kurulduğu üzerinde durmuştur. Gıyasettin Aytas, Ahmet Kutsi Tecer'in tiyatro sanatına katkısını *Yazılan Bozulmaz, Köşebaşı, Koçyiğit Köroğlu, Bir Pazar Günü, Satılık Ev, Hakikat yahut Yüziük Oyunu, Didonlar, Avşarlar, Arkadaş Hatırı, Ömür Yolu ve Sunalar* isimli on bir eseriyle birlikte konu bakımından değerlendirmiştir (2003:87-97). Aytas, Tecer'in Oğuz ile Köroğlu'nu özdeşleştirdiğini ve kutsal bir görevle dünyaya geldiği düşüncesinden hareketle, Köroğlu'nu destandaki kişiliğinden farklı bir şekilde işlediğini ifade etmektedir.

Biz bu çalışmada konuyu, yazarın halk kültürü unsurlarından "Oğuz" ismini hangi amaçlarla kullandığı ve eserde halk edebiyatı ürünlerini hangi formatta esere yerleştirdiği problematiği üzerinde sınırlandırdık.

### ***Koçyiğit Köroğlu* isimli eserde Oğuz isminin değerlendirilmesi;**

Oğuz ismi eserin başındaki 13 üçlükten meydan gelen Prolog kısmında on kez kullanılmaktadır;

1. *Kişioğlu yeryüzünde üredi/Gök Tanrısı bir er kopsun dedi/Oğuz doğdu yıldızlara belendi* (Tecer 2016: 13). Bu mısralar bilindiği üzere Türklerin *Yaratılış Efsaneleri*yle benzerlikler göstermektedir. Tecer, millî kültürün yaratılmasında efsaneleri ve yazılı metinden sözleri kullanmaktadır. Bu üçlükte Oğuz, Oğuz Destanının kahramanı yani kişi ismi olarak kullanılmaktadır. Oğuz'un yıldızlara belenmesi, ona Tanrı tarafından kut verildiğinin ifadesidir.

2. *Işık Burak, Gök Tanrı'nın bineği,/Atlayuban iyilik dolu yüreği/Oğuz Atam yeryüzünü dolandı* (Tecer 2016: 13). Oğuz isminin ikinci kullanımında Tecer Oğuz'u "Atam" diye nitelendirmektedir. Bilindiği üzere Türk destan kahramanları kısa sürede büyüme ve kahramanlık göstermektedirler. Tecer'in bu kullanımı, Türk destan geleneğine uygundur. Bu mısralarda, eski Türk kültürünün en önemli motiflerinden olan "ışık" ile İslamî kültürümüzün unsuru olan "Burak"ın birlikte kullanılması, Türk kültürünün İslamiyet öncesi ile sonrasının birbirinden kopuk olmayıp bir sentez olduğuna işaret eder.



3. *Kara Balçık yaman kurdu tuzağı/Yeryüzüne indirmede Burağı/Burak ağdı Oğuz Atam kalındı* (Tecer 2016: 13). Kitabı dinlerde olduğu gibi Gök Tanrı inancında da şeytan vardır. Bu eserde, şeytanın ismi, Türk kültüründe olumsuz anlam da taşıyan iki kelimenin birlikte kullanılmasıyla türetilmiştir. Kara ve balçık kelimeleri halk ağzında yaygın kullanılan kelimelerdir. Tecer'in eserinde yarattığı zaman İslamiyet öncesi dönem olduğundan, Tecer art zamanlı bir hataya düşmeyerek "şeytan" ismi yerine bu ismi kullanmaktadır.

4. *Oğuz Atam göğe tuttu elini/Gök Tanrısı bildi anın gönlünü,/Gece iken her yer gündüz bilindi* (Tecer 2016: 13). Bu üçlükte eski Türk dininin tanrısı tarafından Oğuz'un gönlündeki dileğinin ne olduğunun bilindiği ve Oğuz'a kut verildiği düşüncesi işlenmektedir. Gece iken her yerin gündüz olması Oğuz'un insanlık ve Türklük için aldığı kutu ifade etmektedir. Bilindiği üzere Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce yine tek bir tanrıya inanmaktaydı ve bu da Gök Tanrı idi. İslamiyetle temelde örtüşen bu dinde, tek bir tanrı ve onun yardımcısı durumunda olan ve meleklerle özdeşirebileceğimiz iyelerle şeytan karşılığında kötü ruhlar yer almaktadır. Tecer, destanı bu dönemden başlatarak tarihî gerçeklerle de bağlantılı şekilde Türklüğü İslamiyet'ten daha önceki dönemlere dayandırmaktadır.

5. *Oğuz Atam boyu eli topladı,/Kişioğlu yeryüzünü kapladı,/Kimi sağa kimi sola bölündü* (Tecer 2016: 13). Bu dörtlükte de ili töreyi toplayan kişi olarak görülen Oğuz'dan sonra insanoğlunun çoğalarak gruplara ayrıldığı düşüncesi işlenmektedir.

6. *Oğuz Atam yıl yılladı gün sağdı,/Kalıp kodu gökyüzüne can ağdı,/Işık Burak imdi anın olundu* (Tecer 2016: 13). Bu mısralarda Oğuz'un devlet kutu almasının nişanı Burak'tır. Tecer, mitolojik motifle İslami bir unsur "Işık Burak" isminde birleştirmekte ve Türk kültürünün kökenlerinin Türk mitolojisinden ayrı düşünülemezliği mesajını vermektedir.

7. *Korkut Atam koptu Oğuz belinden,/Boy boyladı soy soyladı elinden,/Kişioğlu yolu azmış bulundu* (Tecer 2016: 13). Bu üçlükte Korkut Ata'nın soy bağı belirtilirken, Türk soyunun çoğaldıkça töreden de uzaklaştığı ifade edilmektedir. Oysa milletlerin bekaları, töresizlikle değil, adaletin ve kuralların yer aldığı töre ile sağlanabilir.

8. *Korkut Atam şol beylere ulaştı,/İç Oğuz'u Dış Oğuz'u dolaştı,/Günü yetti gök katına alındı* (Tecer 2016: 13). Bu üçlükte Oğuz, artık boy ismi olarak kullanılmakta ve Türklerin idari sistemine gönderme yapılırken, Korkut Ata'nın İç ve Dış Oğuz beylerini azdıkları yola geri döndürmek üzere dolaştığı da vurgulanmaktadır. Bu durumda Korkut Ata da insanları doğru yola döndüren bir başka kut sahibi kişidir ve bu kişiliği Dede Korkut Boylarındaki rolüne uygundur.

9. *Oğuz Atam gökte dilek diledi./Tanrısına türlü diller söyledi./Kaman Atam yeryüzüne salındı* (Tecer 2016: 13). Bu üçlük de Oğuz'un tanrı katında kut sahibi olduğunu ifade etmektedir. Aynı şiirde Tecer'in Oğuz, Dede Korkut, Kaman Ata gibi efsanevi şahısları birleştirmesi, zamanın belirsizliğinin işaretidir.

### **Tiyatro eserinin metninde Oğuz isminin kullanılması:**

1. Kaman Ata, Köroğlu'na bütün zulüm görenlerin öcünü almakla görevlendirildiğini ve adının zalimlerin yüreğini titretmesi, zulüm görenlerin de yüreğine umut olması gerektiğini söyleyerek bunun Oğuz töresi (Tecer 2016: 24) olduğunu belirtir. Burada Oğuz boy ismi anlamında kullanılmaktadır.

2. Bolu Beyi tarafından kullanılan Oğuz sözü; "*Bizim düşünümüz Oğuz'un kaba bayramları gibi dümbül düdüğ gürültüsü içinde, tatsız tutsuz değil, dostumuz Draşan beyleri gibi, sofralar, alaylar, şenlikler içinde olacak.*" (Tecer 2016: 28). Bolu Beyi'nin küçümseme içeren bu sözleri kızı Benli Nigâr'ın düşünüsüyle ilgilidir. Bolu Beyi merkezi idareyi, otoriteyi temsil eden bir güçtür. Bilindiği gibi, çok geniş bir coğrafyaya ve farklı etnik ve kültürel yapılara çatı olan Osmanlı'da millet kavramı bugünkü anlamında kullanılmamaktaydı ve topluluklar sahip buldukları inançlar doğrultusunda milletlere ayrılmışlardı (Timur 2010:219). Irk, ulus gibi kavramlar bütün imparatorluklarda olduğu gibi bulunmamakla birlikte Türklük kavramı da iki farklı şekilde değerlendirilmekteydi. Birincisi, İslamiyet için bir kılıç vazifesi gören ve kabul ettikleri dönemden itibaren İslamiyet için savaşanlar, ikincisi "kaba", "cahil ve "idraksiz" olanlar. Bu ikinci grup genellikle kırsal kesimde yaşayan, hayvancılık ve tarımla uğraşan kesimdi. Bu olumsuz bakışta devşirme paşaların görüşleri temel oluşturmaktadır. İşte Bolu Beyi'nin sözleri de bu durumun kısaca ifadesidir ancak yazar Osmanlı ifadesini kullanma; bu durumda amacının geçmişi kötülemek değil, millî değerlere sahip çıkmayı, yabancı hayranlığını eleştirmek olduğu söylenebilir.

3. Bolu Beyi'nin kızı Benli Nigâr'ın "*Ama biz Oğuz onlar Pars*" (Tecer 2016: 29) şeklindeki sözü ise Bolu Beyi'nin Fars hayranlığına karşı verilmiş olan halkın cevabı gibidir. Burada Oğuz boy ismi olarak kullanılmıştır. Yazar bu sözle, milletlerin birbirinden farklı kültürlere sahip olduğu düşüncesini, küçümseme veya karalama olmadan vermektedir.

4. Benli Nigâr'ın "*Yok, babam yok. Benim düşünüm Oğuz töresine göre olacak*" (Tecer 2016: 29) şeklindeki sözleri de önceki sözlerin devamıdır ve Benli Nigâr'ın millî hislerini dile getirmektedir. Okuyucu ve seyirci, kökü uzun geçmişe dayanan Oğuz'un süregelen gelenek ve göreneklerinin olduğunu yani bir millî yapının varlığını bu sözlerle düşünecektir.

5. Köroğlu "*Yalnız bizim öcümüzü değil, bütün zulüm görenlerin öcünü alacağız. Oğuz'un benimle andı var*" (Tecer 2016: 46) şeklindeki

sözleriyle kendisine verilen görevi, yeryüzüne geliş amacını dile getirmektedir. Burada da Oğuz, boy adı olarak kullanılmaktadır.

6. Bolu Beyi'nin kızı Benli Nigâr “*Ama biz Oğuz onlar Pars*” (Tecer 2016: 53) sözünü, babasının Kır At'ı Köroğlu'ndan alıp getirmeleri için Draşan yani Fars beylerinden yardım isteyeceğini ve kim atı getirirse kızını ona vereceğini söylemesi üzerine söyler. Benli Nigâr'ın ağzından ikinci kez tekrarlanan bu söz, kendi soyundan başkasına güvenmenin ve dost bilmenin yanlışlığını dile getirmek üzere söylenmiştir. Burada da Oğuz boy ismidir.

7. Benli Nigâr, “*Draşan Beyleri bize yardıma gelirse bütün Oğuz ayaklanır*” (Tecer 2016: 53) diyerek kendi soyunun yanında yer almaktadır. Ayrıca bu sözler, yabancı hayranlığının ve onlarla işbirliği yapmanın halkın sorunu olmadığını, idarecilerden kaynaklandığını da düşündürmektedir.

8. Bolu Beyi “*Günler değişti beyler! Görünürde haydutlarla doğuşuyoruz ama, kapılarımıza dayanan bizim Oğuz. Saatlar geçtikçe bir seldir geliyor. Bunları kim dağıtabilir? Eğer dışarıdan üstlerine bir giden olmazsa bizi kuşatırlar. Su yollarını keserler. Kuraktan atımız, davarımız kırılır. Hepimiz kırılırız*” (Tecer 2016: 57) şeklindeki sözleriyle bir olumsuz idarecinin kendi halkına olan bakışı dile getirilmektedir. Zulüm ettiği kendi halkıdır; kendi halkından yakasını kurtarmak için yardım istediği de yabancı milletlerdir.

9. Bolu Beyi “*Şimdi atlarınıza binin. Doğru Draşan Beylerine! Benden selam edin ona. Oğuz'u dağıtmak için askerle buraya gelsin, Benli Nigâr'ın elini elinde bilsin*” (Tecer 2016: 57) sözleri, Bolu Beyi'nin düşüncesinde sabit olduğunu, kendi soyuna karşı yabancından medet beklediğini ve bunun karşılığında kızını bile gözden çıkardığını göstermektedir. Bu sözlerde de Oğuz boy ismi olarak kullanılmaktadır.

10. Oğuz isminin boy ismi olarak kullanıldığı bir başka sahne de Köroğlu ile Obabaşı'nın karşılıklı konuşmadır. Burada Obabaşı, ok göndererek Bolu Beyi üzerine sefere çağırın Köroğlu'ndan, Ayvaz, Bolu Beyi'nin elinde olduğu için savaşmaktan vazgeçmesinin hesabını sormaktadır. “*Ayvaz'ı düşündünse bizi neye yerimizden ettin? Bizi düşündünse Oğuz'u niye kapılardan çevirdin?*” (Tecer 2016: 60). Bu sözlerin içindeki derin anlam, “millet her türlü değer üzerinde” olarak algılanabilir.

11. Obabaşı'nın boy olarak Oğuz'dan bahsettiği sahne de Oğuz'un veya genel olarak kırsal kesimde yaşayan Türk unsurun kaderiyle ilgilidir: “*Sen hiç yerinden oynayan bir kayanın, dağdan inen bir selin, kayan bir toprağın geri döndüğünü gördün mü? Oğuz da böylece yerinden koptu. Burada bize dur, otur yok artık. Sizin sığınağınız Çamlıbel. Kartal yuvası gibi bir yer. Bizim yurtlarımız, obalarımız var. Bolu Beyi bütün hıncını bizden alır. Buradan göçmek kaldı bize. Başka yurt aramaya gidiyoruz*” (Tecer 2016: 60)

12. Demircioğlu'nun, Köroğlu'na “*Oğuz ’u gücendirdin. Hoş olmadı*” (Tecer 2016: 61) şeklindeki kinayesinde de Oğuz bir boy ismidir. İdarecilerin davranışları karşısında halkın kırılğanlığını göstermekle birlikte, bir direncin de başlangıcını işaret etmektedir.

13. Köroğlu, “*Kalenin önünde Oğuz ’u kırsınlar, doğru mu?*” (Tecer 2016: 71) şeklindeki sözlerini Kır At’ı Bolu Beyi’ne verme kararına karşı çıkan adamlarına söyler. Evlat başka, ülkü başka diye düşünen Köroğlu, eserde, halkını zulümden kurtarma ülküsünü evladından üstün gördüğünü belirtmektedir. Burada Oğuz, milletin ismidir.

14. Bolu Beyi’nin askerleri de Oğuz ismini kullanır; “*Bolu Beyi’nin hizmetine girdikse, yürekten, gönülden de olmadık ya! Oğuz’un dediğini biz de duyduk. Drağsan beylerini biz de öğrendik, biz de seninle birliğiz*” (Tecer 2016: 75). Askerin sözü, millî duygulara sahip, menfaatini değil de öncelikle milletini düşünen kişilerin sözüdür.

15. Köroğlu, Benli Nigâr’ın sözlerini aynen tekrarlar “*Onlar Pars, biz Oğuz. Dost olur mu onlar Oğuz’a?*” (Tecer 2016: 75). Böylece eserde aynı söz üç defa kullanılarak yabancılara güvenilmeyeceği, bir milletin kendi ayakları üzerinde durmayı bilmesi ve kendi kültürüne sahip çıkması gerektiği vurgulanmaktadır.

16. Bolu Beyi’nin kâhyasının sözleri bazı Osmanlı aydınlarının düşüncesinin ifadesi gibidir; “*Gelenler Drağsan Beyleri! Kibar, ince adamlar! Bizim kaba Oğuz gibi koluna deriden kolçak değil, bileklerine altın halkalar takarlar. Ayaklarına kaba çarık, bacaklarına kara don giymezler. Uzun entariler, ipek elbiseler giyerler. Omuzlarına bizim Oğuz gibi kalın yamçılar değil, ipek şal atar, bellerine ipek kuşak bağlarlar. İpek, ipek, ipek...Sakin onların pullu, yırtmaçlı entarilerine, savaş hançerlerine, duruşuna, oturuşuna bakıp alık alık sırtmayın! Cıvil cıvil konuşması vardır onların. Şarap içtikten sonra karınlarını şişirip hoh diye hohlamazlar. Şöyle elleriyle dudaklarını kurularlar*” (Tecer 2016: 76). Bu sözler tam olarak yabancı hayranlığının ifadesidir. Oğuz, şehrili olmayan “Türk” anlamında ve küçümsenerek kullanılmaktadır.

17. Bolu Beyi’nin bir askeri; “*Sen bizi Oğuz’a karşı kışkırtıyorsun. Oğuz’un düşmanı bizim de düşmanımız!*” (Tecer 2016: 81) diyerek Bolu Beyi’ne karşı çıkar. Bütün küçük görmelere karşı milli duygular, kendi menfaatini milletin üstünde tutmama düşüncesi üstün gelmiştir.

18. Köroğlu, Bolu Beyi’ni eline geçirdikten sonra “*Hey, Oğuz! Ben senin buyruğunu yerine getirdim. Bu av senin. Oğuz’un buyruğu ne ise o olsun*” (Tecer 2016: 82) diyerek “Oğuz”a seslenir. Burada söz yine millet anlamındadır. Millet, her değerın üstündedir, onun töresi ne ise o gerçekleşir. Köroğlu bu görevi milleti için yerine getirmiştir.

19. Bolu Beyi'nin, Köroğlu'na "*Beni sen tepele. Oğuz'un eline verme*" (Tecer 2016: 82) şeklindeki sözleri ezdiği, küçük gördüğü halktan "korku" içermektedir.

20. Obabaşı Köroğlu'na halkın kararını şu şekilde bildirir; "*Köroğlu! İstedığın, uğruna döğüştüğün şey oldu. Bütün birlik oldu. Oğuz'un eli derlendi, toparlandı. Şimdi sana Oğuz'un dileği ne? Onu söyleyeyim. Seni biz, kendi isteğimizle, bütün boyların başına seçtik. Bizim beyimiz artık sen! Kutlu olsun*" (Tecer 2016: 83). Tecer, bu sözlerde Oğuz ismini boy adı olarak kullanmıştır ve halkın zalimlere ve kendisini küçük görenlere itibar etmediğini, onlardan korkmayıp kendi içinden çıkanlarla, kendisi için çalışanlarla birlikte olduğunu düşündürmektedir.

21. Bu düşünce, Obabaşı'nın Köroğlu'na söylediği "*Oğuz töresini canlandırdın. Adın dillere destan*" (Tecer 2016: 83) sözleriyle ifade edilmektedir. Oğuz, birlik olmuş bir bütündür.

22. Tecer, Köroğlu'nun, "*Bir ad koyduk gidiyoruz. Oğuz'un içinde zulüm yok artık. Bundan sonra töre sürüp gider*" (Tecer 2016: 83) sözleriyle, kişilerin her kim olursa olsun geçici olduğunun ama milletin ve töresinin ebedi olduğunun ve milletine güvenin mesajını vermektedir.

23. Köroğlu, Oğuz'a yani Türk milletine, nasihatlerde bulunur ve dualar eder. Bu dualarda da Oğuz'un adı milletin adı olarak anılır; "*Oğuz'un başına Tanrı acı vermesin!*" (Tecer 2016: 84) dileği, Tecer tarafından Köroğlu'na ebedi bir dilek olarak söylenir.

### **Halk edebiyatı ürünlerinin *Koçyiğit Köroğlu* tiyatro oyunu içinde kullanılması:**

Eserin başındaki "Prolog" başlıklı şiir, destanların başındaki girişlere benzemektedir. Bilindiği üzere destanlara başlamadan önce destancılar, ait olduğu Türk boyuna göre "destan başı, comok başı, üstadname" gibi bir terimle adlandırılan girizgah kısmı söylemektedirler. Tecer, tiyatro eserinde esere giriş mahiyetinde 13 üçlükten oluşan bir şiirle bu geleneğin yeni bir formatta nasıl kullanılabileceğine göstermektedir ve eserin içinde türkü gibi örneklerle halk edebiyatının üslup özelliklerini ve örneklerini de yeni formların içinde nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Şiirde, birkaç mısradaki kalıbın dışına çıkılmakla birlikte, 11'li hece ölçüsü kalıbı kullanılmıştır ve üçlükler aaa/bba/cca...şeklinde kafiyelenmektedir. Her nazım biriminin son mısralarının birbiriyle kafiyeli olması, yani ana ayak kullanılması halk şiiri geleneğine uygundur.

Yazar eserde iki türkü metni de kullanmaktadır. Bunlar da.....

Tecer tiyatro oyununun başında yer alan *Prolog*'un ilk üçlüğünde "Yukarda mavi gök yaratılанда,/Aşağıda Yağız yer yaratılанда,/İkin ara

Kişioğlu kılındı” mısralarıyla hem Orhun Abidelerinden hem de Türk Yarattılış efsanelerinden kültürel bellek aktarımı yapmaktadır.

Yazarın *Köroğlu* isimli eserde ilham kaynağı, yine bir halk edebiyatı ürünü; *Köroğlu* destanıdır ancak yazar bu konuda diğer bilim insanlarının da söylediği gibi *Köroğlu Destanı* kullanmakla birlikte, ona yeni bir bakış açısı da katmış; Oğuz’un kurtarıcısı olarak işlemiştir. Oyunda *Yarattılış Efsanesi*, *Dede Korkut Boylarından esintiler* de yeni bir eser türünün içinde yer alarak yeni nesillere sunulmaktadır.

### **SONUÇ;**

1. Ahmet Kutsi Tecer’in 71 sayfalık bir tiyatro metninde 39 defa hem kahraman hem de boy ismi olarak “Oğuz” ismini kullanması yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde, Osmanlı Devletinin bir imparatorluk olması nedeniyle yaşatılmasına imkân olmayan soy bağının ön plana çıkarılmak ve unutulmuş köken bilgisinin tekrar canlandırılmak istenmesinden kaynaklandığı kanaati oluşmaktadır. Millî devlet millî değerler üzerine oturmalıdır.

2. Tecer’in Türk destanlarından ve efsanelerinden faydalanması tesadüfi değildir. Bu yolla Türk kültürünün eskiliğini ve zenginliğini hafızalara yerleştirmeye çalışmaktadır.

3. Tecer’in *Koçyiğit Köroğlu* isimli eserinde aktardığı kültürel bellek, eserin yazım tarihi üzerinden yetmiş beş yıldan fazla bir zaman dilimi geçtiğinden, günümüzde herkesin bildiği unsurlarmış gibi algılanabilir ancak bu unsurların Türk edebiyatında ve kültüründe dile getirilmesi 1940’lı yıllarda henüz çok yenidir ve bakımdan Tecer idealist bir sanatçıdır.

## **KAYNAKÇA**

**Aytaş, Gıyasettin** (2003). “Ahmet Kutsi Tecer ve Tiyatro Edebiyatımıza Katkısı”. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.23, Sayı 2, s.87-97.

**Judanis, G.** (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür* (Çeviri: Tuncay Bir-kan). İstanbul: Metis Yayınları.

**Kösemihal, N. Ş.** (1967). “Edebiyat Sosyolojisine Giriş”, *Sosyoloji Dergisi* (19-20), s.1-37.

**Özbalcı, Mustafa** (1998). *Ahmet Kutsi Tecer Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*. Ankara, Akçağ Yayınları.

**Sümbüllü, Yusuf Ziya** (2004). “Ahmet Kutsi Tecer’in Koçyiğit Köroğlu Adlı Oyunu Üzerine Bir İnceleme”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S.24, s.157-173.

**Tecer, Ahmet Kutsi** (2016). *Koçyiğit Köroğlu*. İstanbul, Bilge Sanat Kültür Yayınları.

**Timur, Taner** (2010). *Osmanlı Kimliği*. İstanbul: İmge Kitapevi.

**Ergin, Veysel** (2013). “Doğumunun 112. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer’in Tiyatrolarına Tematik Bir Bakış”. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 2(1), s. 49-72.





## AHMET KUTSİ TECER'İN TÜRK HALK KÜLTÜRÜ, HALK EDEBİYATI VE ÂŞİK EDEBİYATI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

Hayrettin İVGİN\*

Ahmet Kutsi Tecer 04 Eylül 1901 tarihinde doğmuş, 23 Temmuz 1967 tarihinde İstanbul'da ölmüştür.

18 yaşında yazmaya başlamış ve aralıksız 48 yıl yazı ve şiir yazmıştır. İlk yazısı 1919 tarihinde “Selam” başlığını taşıyan bir kısa yazıdır.(1) M. Sabri Koz bu yazısının bir “mensur şiir” olduğunu söylemektedir. Yazı Kırklareli'nde (Kırkkilise) 25 Ağustos 1335 (1919) tarihinde kaleme alınmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer; Cumhuriyet bağılısı, çağdaşlığı ve Atatürk ilkelerini, inkılaplarını benimsemiş, ülkesinin sevdalısı, halk kültürüne saygılı bir aydındır. O, bir şair, bir tiyatro yazarı ve bir eğitimcidir. O, halk kültürü, halk edebiyatı ve âşık edebiyatı konularında uzman derecesinde bir folklorcu, araştırmacı ve derlemecidir.

Değerli meslektaşım M. Sabri Koz, onu “öğretmen halk bilimci” olarak değerlendirmektedir.(2) Doğrudur, çünkü Tecer'in yazmaya, derlemeye ve araştırma yapmaya başladığı yıllarda daha üniversiteler kurulmamıştı. Bu konularda henüz bilim çevrelerinde çalışmalar yapılmamıştı. Bu konularda yazarlar, araştıranlar ve derleme yapanlar genellikle öğretmenlerdi.

Ahmet Kutsi Tecer'in halk kültürü, halk edebiyatı ve âşık edebiyatıyla ilgili çalışmalar yaptığı; benim bu makalemde önce de defalarca ele alınmış ve bu konularda yazılar yazılmıştı. Ben bunları burada sadece hatırlatmak istiyorum.

Nail Tan'ın 2001 yılında kaleme aldığı “Doğumunun 100. Yıl Dönümü Dolayısıyla Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967) ve Türk Halk Bilimi” (3) yazısıyla 1981 yılında Milli Kültür Dergisinde yayımladığı yazısı (4) önemlidir.

M. Sabri Koz'un Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan'nda yazdığı “Âşık Edebiyatı Halk Kültürü Çalışmalarıyla Ahmet Kutsi Tecer” adlı (5) makale de bu konudaki çalışmaların başta gelenidir.

Dr. Ramazan Çiftlikçi “Ahmet Kutsi Tecer'in Folklor Yazıları” adlı makalesi (6) ve “Ahmet Kutsi Tecer Kaynakçası” adlı çalışması(7) yine bu konuda yapılan derli toplu çalışmalar arasındadır.

---

\* Halk Bilim Araştırmacısı-Yazar.

Ahmet Kutsi Tecer'in halk kültürü, halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ile ilgili çalışmalarını ortaya koyan; bir lisans ve üç yüksek lisans tezlerini de dikkate almak gerekmektedir.(8)

Ahmet Kutsi Tecer'in halk kültürü, halk bilimi halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ile ilgili çalışmalarından Sevgi Gökdemir'in (9), Vecihi Timuroğlu'nun (10) Mustafa Özbacı'nın (11) kaleme aldıkları kitaplarda da söz edilmektedir.

Ahmet Kutsi Tecer'in ölümünden (23 Temmuz 1967) hemen sonra Eylül 1967 ayı Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin 219. sayısı Ahmet Kutsi Tecer için özel sayı olarak çıkarıldı. (12) Bu sayıda İhsan Hınçer, Cahit Öztelli, Ali Rıza Önder, Behçet Kemal Çağlar, Prof. Bedrettin Tuncel, Konur Ertop, Halil Bedii Yönetken, Bora Hınçer, Eflatun Cem Güney, Özcan Seyhan, Ahmet Kökligiller, Vehbi Cem Aşkun, Yusuf Ziya Demircioğlu, Muzaffer Uyguner yazılar yazdılar. Bu yazılarda onun halk kültürü, halk bilimi, halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ile ilgili çalışmalarına değinildi.

Araştırmacı Kutlu Özen (13), Süleyman Kazmaz (14) ve Nail Tan (15) da Ahmet Kutsi Tecer'in folklorla ilgili çalışmalarına ilişkin yazılar kaleme aldılar.

Ahmet Kutsi Tecer için 2017 Eylül ayında Ve Yayınevi yayınları arasında bir armağan kitabı yayımladı. (16) Bu kitapta; AKT Yaşamöyküsü, AKT'in Şiirleri, AKT ile Söyleşiler, AKT'in Yazıları, AKT İçin Dünkü Yazılar, "Orda Bir Köy Var Uzakta" İçin, AKT İçin Bugünkü Yazılar, AKT'in Ardından Yazılar, AKT Kaynakçası gibi bölümler bulunuyor.

Bu bölümlerden; AKT ile Söyleşiler, AKT'in Yazıları, AKT İçin Dünkü Yazılar, AKT İçin Bugünkü Yazılar, AKT'in Ardından Yazılar Bölümündeki kimi yazılarda onun halk edebiyatı, halk bilimi, halk kültürü ve âşık edebiyatı ile ilgili çalışmalarına değinilmektedir. Meselâ; Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Halk Destanlarından Milli Edebiyata" (sayfa 217-222), M. Sabri Koz'un "Âşık Edebiyatı, Halk Kültürü Çalışmalarıyla Ahmet Kutsi Tecer" (sayfa 336-345), Yusuf Ziya Demirci'nin "Tecer İçin Folklor Aleminin Yası" (sayfa 398-400) adlı yazılar konumuzu destekleyen ve bazı açıklamalar getiren yazılardır. Özellikle "AKT Kaynakçası" (sayfa 565-602) halk kültürü, halk edebiyatı, halk bilimi ve âşık edebiyatı ile ilgili yazılarını görmek, bulmak ve yararlanmak açısından oldukça önemlidir.

Ben de bu makalemde Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yayımlanan yazılarından söz edeceğim.

1949'dan bu yana bir ay bile aksamadan çıkan Türk Folklor Araştırmaları Dergisi Ağustos 1949 ayında kurulmuştur. Ocak 1980 ayında 366. son sayısı ile yayın hayatını noktalamıştır. 31 yıl 5 ay yaşamıştır. Türk Halkbilgisi Derneği'nin yayını olarak İstanbul'da aylık olarak çıkmıştır. Sahibi ve Yazı İşleri (Mes'ul Müdürü) İhsan Hınçer idi. 19 ciltlik (İki yıl bir

cilt olarak çıkmıştır) bu folklor külliyyatında Ahmet Kutsi Tecer'in de makaleleri yer almıştır.

Bu dergide ilk yazısı, derginin 35. sayısında yayımlanmıştır.

**1) “Hadiseler Karşısında: Jübilesinde Âşık Veysel Şatıroğlu” (17)**

1952 yılının Mayıs ayı içinde rahmetli Âşık Veysel (1896-1973) için İstanbul'da bir jübile düzenlenmiştir. Bu jübileye, A. Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Mes'ut Cemil, Eflatun Cem Güney, Behçet Kemal Çağlar katılmış ve birer konuşma yapmışlardır. Vedat Nedim Tör, Yaşar Kemal Göğceli, Ercüment Behzat Lâv, Orhon Arıburnu Âşık Veysel'in şiirlerini okumuşlardır. Nedim Otyam jübileyi yönetmiştir. Sadi Yaver Ataman'ın müzik topluluğu Âşık Veysel için özel program sunmuşlardır. Radife Erten, Azize Tözem, Şemsi Yatsıman ve Bayram Aracı bu gece için hazırladıkları özel programları takdim etmişler ve şiirler okumuşlardır. Âşık Veysel de gece boyunca iki defa hayranlarına sazını çalmış, şiirlerini seslendirmiştir.

Bu özel gecenin açış konuşmasını Ahmet Kutsi Tecer yapmıştır. İşte TFA Dergisinde bu açılış konuşması yer almaktadırlar.

Bu yazıda Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'ta Âşık Veysel'le nasıl tanıştığını, 1931 yılında Sivas'ta “Halk Şairleri Bayramı”nın nasıl düzenlediğini anlatıyor. Bu konuşmasında Âşık Veysel'i en iyi bir şekilde anlatması çok önemlidir. Konuşmasının (yazısının) bir yerinde Âşık Veysel için şunları söylüyor:

*“Âşık Veysel'in musikisi ile şiiri birbirinden ayırt edilemez bir bütündür. Âşık Veysel musikisini şiiri ile aynı hamur haline getirmesini bilmiştir. Fakat iş bununla bitmiyor. Veysel gerek musikisinde, gerek şiirlerinde hayatın kendisi kadar halis bir şahsiyet ortaya koymuştur. Onu bize bu derece cazip ve tesirli kılan da işte budur. Yoksa Veysel ne şiirin sınırlarını zorlamış , ne musikinin şahikalarını çiğneyip geçmiştir. Onda hayran olduğumuz onda bizi büyüleyen taraf şahsiyettir.”*

Sözün burasında; Âşık Veysel ile Ahmet Kutsi Tecer ve ailesi arasındaki geçen bir akşam yemeğini anlatmak istiyorum.

Ankara'da faaliyetini sürdüren şimdiki adı Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu olan Folklor Araştırmaları Kurumu (Kuruluşu 1955) 12 Nisan 1980 tarihinde Türk Kooperatifçilik Kurumu Salonu'nda “Ahmet Kutsi Tecer'i Anma Toplantısı” düzenledi.

O yıllarda FAK'ın Başkanı Süleyman Kazmaz, Yazmanı İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Saymanı Kâmil Toygar, Veznedarı Fethi Ülkü ve Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal idi.

12 Nisan 1980 cumartesi günü saat 13.30'da yapılan anma toplantısında-ki bu toplantı bir sempozyum niteliğinde gerçekleşti-şu konuşmalar yapıldı:

-Süleyman Kazmaz: "A. Kutsi Tecer'in Hayatı ve Kişiliği"

-Prof. Dr. Ahmet Uysal: "Koçyiğit Köroğlu ve Köşebaşı Oyunları"

-Nail Tan: "A. Kutsi Tecer'in Folklorla Hizmeti"

Bu anma toplantısında merhum Ahmet Kutsi Tecer'in eşi Meliha Tecer aile adına bir konuşma yapmıştır.

Şair Ayhan İnal ve Gül Celkan tarafından Tecer'in şiirlerinden örnekler okunmuştur.

Sanıyorum, Meliha Tecer Hanımı bu toplantıya rahmetli Süleyman Kazmaz davet etmişti. Bu toplantıyı da İrfan Ünver Nasrattınoğlu yönetmişti . (18)

Meliha Tecer hanımefendi yaptığı konuşmada Âşık Veysel'le ilgili şunları söylemişti.

*"Sivas Halk Şairleri Bayramı'nın düzenlediği günlerde idi. Ahmet Kutsi, Veysel'i bir akşam yemeğe getirdi. Yanlarında Muzaffer Sarısözen de vardı. Veysel'i ilk kez o zaman gördüm. Çok utangaç ve çok kibar bir kişi idi. Meğer o gün, Bayrama katılan tüm âşıklara Halk Şairleri Koruma Derneği para yardımı yapmış. Köylerinin uzaklığına göre 5 lira ile 15 lira arasında para dağıtılmış. Bütün âşıklar verilen parayı azımsamışlar. Âşık Veysel'e de 10 lira kadar para vermişler. Ama Veysel, bu parayı almak istememiş. "Bizim size para vermemiz gerekir. Siz, bize değer verdiniz, buraya kadar çağırdınız ve dinlediniz. Bizim için en büyük para budur. Kesinlikle bu parayı almam" demiş. Kendisine zorla 5 lira vermişler. Diğer 5 lira Derneğe gelir olarak kaydedilmiş. Ahmet Kutsi, bana bunu anlatınca çok duygulandım. Bu kılıksız köylü benim gözümde büyüdü. Ahmet Kutsi "İşte elinden tutulacak adam bu" dedi. Gerçekten Veysel için yaptıklarına değdi."(19)*

Âşık Veysel'in kişiliği, Ahmet Kutsi Tecer'i ve o dönemin aydınlarını etkilemiş ki Veysel, "Âşık Veysel" olmuştur.

## 2) "Rock'n Roll ve Yunus Emre" (20)

Ahmet Kutsi Tecer Ankara'dan İstanbul'a gelirken trende karşılaştığı yazar-araştırmacı Osman Turgut Pamirli ile yaptığı konuşmadan sonra; kurulacak olan Yunus Emre Derneği konusundaki düşüncelerini bu yazısında anlatıyor. Ankara'da o yıllarda bir "Rock'n Roll Derneği" kurulmuş. Eskişehirli gençler de "Böyle bir dernek kuruluyor. Biz de Yunus Emre Derneği kuralım" diyerek 40-50 imza ile böyle bir dernek, gençler tarafından kuruluyor.

Ahmet Kutsi Tecer bu derneğin neler yapması gerektiğini anlatıyor. Yazısının bir yerinde şöyle söylüyor:

*“Yunus dünya için açılmamış bir hazinedir. Evet, Yunus Emre sayıları pek çok olmayan o büyük ruhlardan biridir ki onlar önce vatanlarının, sonra da bütün dünyanın malıdır. Yunus Emre bir elmasın içinden geçen ışık gibi, tabiatın sırlarını içine alan berrak bir düşüncenin ilâhi heyecanı ile terennüm eden bir şair olarak insan ruhunun derinlerine inmesini bilmiş Allah, Tabiat, Ölüm, İnsan, Aşk, Hayat gibi metafizik temalarda insanı şaşkırtan bir sadelik içinde lirizmasile herkesi sürükleyecek bir kudret göstermiştir.”*

### **3) “Ramazan Bayramı Dolayısıyla: Bayram Yeri” (21)**

Ahmet Kutsi Tecer, bayramlarda “bayram yeri”nin çocuklar için çok önemli bulunduğunu, kendi çocukluğundaki bayram yerlerinin nasıl olduğunu, geleneklerini, göreneklerini anlatıyor. Bayram yerlerinin en önemli vasfının çocuğu çocukla kaynaştırmak, onu kendi dünyasına kavuşturmak için gerekli olduğunu ortaya koyuyor.

Ortaçağlardan bu yana bayram yerlerinin Doğuda olduğu gibi Batıda da yaygın bir müessese olduğunu, panayır geleneğinden başka bir şey olmadığını ifade ediyor. Yazısını şu cümle ile nokt alıyor.

*“Yapılacak iş, estetik zevk ve eğitim esaslarına uygun olarak bayram yerlerinin cemiyet bünyesi içindeki gelişmesini sağlamaktadır.”*

### **4) “Oyun-Rakıs Hakkında Mühim Bir Eser” (22)**

Ahmet Kutsi Tecer, Bursa’da Hicri 830/Miladî 1427 yılında yazıldığı anlaşılan bir Sem’a risalesini Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin 106, 107, 108, 110, 113, 118. sayılarında altı yazı olarak tanıtıyor. Bu risalede oyun ve raksın, dini taassuba karşı helâl olduğunun savunulduğunu, oyun tarihi bakımından çok önemli olduğunu söyleyerek bu amaçla tanıttığını ifade ediyor.

Bu risaleyi edebiyat tarihçisi Ağâh Sırrı Levent, 1955 yılında, Türk Dili Araştırmaları Yılığ-Belleten’de tanıtmıştı. Risalenin Âşık Paşa tarafından kaleme alındığını söylemişti. (23) Daha sonraları Metin And da bu risale konusunda oyun kültürü açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. (24)

Ahmet Kutsi Tecer bu 7 sayfalık risaleyi o yıllardaki Ankara Maarif Kitaplığı yazmaları arasında Hicri 830/Miladi 1426-27 tarihinde istinsah edildiği anlaşılan eski bir “Garipname” nüshasının sonundaki ek bir risale olduğunu söylüyor. Garipnâme bilindiği gibi Âşık Paşa’ya aittir. Bu Garipnâme nüshasının sonundaki risalenin kime ait olduğu henüz bilinmemektedir. Ancak, Garipnâmeyi istinsah eden “Mümin bin İbrahim el-Ankaravî” olduğundan risalesinin de istinsah eden kişiye ait olduğunu Ahmet Kutsi Tecer kabul etmektedir.

### **5) “Ansiklopediden Önce Folklor Bibliyografyası” (25)**

Ahmet Kutsi Tecer Şubat 1961 ayında kaleme aldığı bu yazısında; folklorun ilerlemesi için şartların henüz gelişemediğinden, bilimsel kongrelerin yapılmadığından, dağınık çalışmalar dışında henüz kitap

bütünlüğünde çalışmalar gerçekleştirilemediğinden, folklor müzelerinin kurulamadığından, yeteri kadar derleme ve araştırmaların yapılmadığından yakınmaktadır.

Bunun için bir folklor enstitüsünün kurulması gerekliliğinden söz etmektedir. Ayrıca Türkiye’de Folklor Bibliyografyasının üzerinde esaslı bir çalışmanın olmadığını söyleyerek, halk bilimi çalışmalarında bu bibliyografyaların önemini belirterek bir “Bibliyografya Komitesi” kurularak öncelikle Folklor Bibliyografyası’nın ortaya çıkarılmasını önermektedir.

Bilindiği gibi ilk folklor bibliyografyası 1971 yılında Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir.

#### **6) “Oyun Folkloru” (26)**

Bu yazısında Ahmet Kutsi Tecer halk oyunlarının nasıl oluştuğunu, nasıl düzenlendiğini anlatmaktadır. Halk oyunlarına “Oyun Folkloru” demektedir.

Yazısının bir yerinde şöyle söyler:

*“Her yerin oyunları birer gelenekten gelirler. Her yerin bir oyun geleneği vardır. Bir oyun geleneği, o yer halkının yaşayışlarındaki hususiyetlere göre yönünü çizer. Kuşaklar gelir geçer, fakat yaşayış düzeninde adetlerde değişiklik olmadıkça oyun geleneğinde bir değişiklik olmaz.”*

*“Halk oyun geleneği sanat tarihi bakımından çözümlenmez meçhullerle doludur. Bu meçhuller kısmen folklor araştırmalarıyla aydınlanabilir.”*

#### **7) “Müzik Bilginimiz: Mahmut Ragıp İçin” (27)**

Değerli müzikolog ve folklorcu Mahmut Ragıp Gazimihal’in (Doğumu 1900-ölümü 13.21.1961) vefatı üzerine Türk Folklor Araştırmaları Dergisi 152. sayısını “Gâzimihal Özel Sayısı” olarak çıkardı. Ahmet Kutsi Tecer’de bu sayıda vefat eden müzikolog için bir yazı kaleme aldı.

Bu yazısında Tecer, Gazimihal’in Almanya’da ve Paris’teki müzik çalışmalarını ve aldığı müzik eğitimi konularını anlatmaktadır. Ayrıca onun müzik konusunda ortaya koyduğu kitaplardan ve Anadolu’da yaptığı derlemelerden de söz etmektedir.

#### **8) “Mahyalar ve Kandiller” (28)**

Ahmet Kutsi Tecer, bu yazısında; Türk mahyacılığının XVI. Yüzyıldan itibaren geliştirildiğini, kandil, ramazan ve kurban bayram günlerinin gecelerinde minarelerin mahyalarla ışıklandırılarak süslenmesinin bir gelenek haline getirildiğini anlatmaktadır.

*“Tekniğe dayalı şeyler eskiyor; yeni teknik buluşlar eskilerini unutturuyor. Meselâ; elektrik kandili unutturuyor. Halbuki güzel sanatlarla ilgili şeyler unutulmuyor. Mahya da öyle: Mimarlık ve şehircilikle ilgili*

*olduğu için o da bir halk sanatı olarak yaşıyor.”* diyerek yazısını sonlandırıyor.

### 9) “Yeri Boş Kalan Değer: Sarısözen İçin” (29)

Muzaffer Sarısözen’in (1899-1963) ölümü üzerine yazdığı bir yazısında Ahmet Kutsi; onunla Sivas’ta nasıl tanıştığını, birlikte Sivas’ta yaptıkları çalışmaları, Halk Şairlerini Koruma Derneği’nin kuruluşunu, “Halk Şairleri Bayramı”nın nasıl düzenlendiğini, Sarısözen’in Ankara’ya nasıl çağrıldığını, onun Ankara Radyosundaki hizmetlerini, yaptığı derleme gezilerini anlatmaktadır.

Yazısını şöyle bitirmektedir:

*“Ben bu yazımda, hatıralarımın yaprakları arasından böyle bir insan cevherinin, bir Anadolu çocuğunun kültür ve sanat çevremizde büyük boşluk bırakan yerini alıncaya kadar, etrafındaki çemberleri nasıl aştığını, nasıl kendini bir ideal uğruna adadığını bir kaç çizgiyle belirtmeye çalıştım.”*

### 10) “Halk Oyunları: Oyunlarımızın Bölge ve Tipleri Hakkında” (30)

Ahmet Kutsi Tecer bu yazısında; halk oyunlarının bölgelere göre ve o bölge içindeki benzerliklere göre nasıl bir oyun tipleri ortaya çıktığını anlatıyor.

Bu oyun tiplerine göre, oyunların coğrafi dağılışının tespiti ve bir oyun bölge haritalarının çıkarılmasının ön şartlarını ortaya koyuyor.

Yazısını şöyle bitiriyor:

*“Her bölge içinde henüz âdet ve geleneklere bağlı estetik karakteri teşekkül halinde olan oyun çeşitleri vardır. Bir bölgenin hakiki oyun zenginliği yalnız soyut oyunlar değil, henüz âdet ve geleneklere bağlı oyunlarla birlikte hepsinin meydana getirdiği bütündür.”*

### 11) “Halk Dansları: Düğün ve Oyun” (31)

Anadolu’da düğün adetleri içinde oyunların büyük bir yer tuttuğunu, düğünlerin şenlikli geçmesinde halk danslarının katkısının çok olduğunu, oyunların düğününün her safhasında yer aldığını bu yazısında Ahmet Kutsi Tecer belirtmektedir.

### 12) “Hokkabazın Yardağı” (32)

Ahmet Kutsi Tecer, şimdi rahmetli olan eski Karagözcü Şekercioğlu Şükrü Yesukay’ın hokkabazlığa nasıl başladığını, bu sanatı kimden öğrendiğini, onun hokkabaz yardağı nasıl olduğunu bu yazısında anlatmaktadır.

Karagözcü Şekercioğlu Şükrü Yesukay, hokkabazlığı, 1941 yılında ölen Yağcıoğlu Azra adlı bir Yahudi hokkabazdan öğrenmiş. Onun yanında tam yirmibeş sene çalışmış yani onun bunca yıl yordaklığını yapmış.

Ahmet Kutsi Tecer, Hayali Şekercioğlu Şükrü Yesukay'dan önemli bir derleme gerçekleştirmiştir. Bu yazısında derlediği “Hokkabaz Muhaveresi”ni yayımlamıştır. Bu belki de olmayan hokkabaz oyun metinlerinin bir muhaveresi olarak en önemli bir derlemedir.

### **13) “Yeri Doldurulmaz Bir Kıymet: Örnek Olacak Bir Hayat” (33)**

Türk Folklorunun değerli ustalarından Mehmet Halit Bayrı'nın 27 Ekim 1958 tarihinde vefatı üzerine Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Ocak 1959 tarihli 114. sayısını “Mehmet Halit Bayrı Sayısı” olarak çıkarmıştır. Mehmet Halit Bayrı 1896 yılında İstanbul'da doğmuş ve 18 eser yayımlamıştır. Daha çok İstanbul Folkloru üzerinde çalışmaları bulunuyordu.

Ahmet Kutsi Tecer yazısında; Mehmet Halit Bayrı ile nasıl ve ne zaman tanıştığını, onda bir zabıt kâtibî olması sebebiyle işlek bir yazma yeteneği olduğunu, el yazmalardan pek çok folklor malzemeleri derlediğini, 1928'de Halk Bilgisi Derneği'nin İstanbul Şubesini kurduğunu, uzun süre bu derneğin Halkbilgisi Haberleri adıyla çıkan dergiyi yürüttüğünü, araştırmalarını ve yayımlamadığı hazır çalışmalarını anlatmıştır.

### **14) “Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar” (34)**

Ahmet Kutsi Tecer'in bu yazısı beş bölümden oluşuyor. Birinci bölümde, Padişah IV. Murat'ın zamanında yaşamış olan ünlü hayal ustası (Karagözcü) Mehmet Çelebi'nin Kör Hasanzâde olduğunu, Kör Hasanzâde'nin Yıldırım Beyazıd döneminde değil, XVI. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ünlü bir usta hayalci olduğunu anlatıyor. İkinci bölümde, Hayali zıl, Hayal-i has terkiplerinin anlamlarını açıklıyor. Üçüncü bölümde “suret oynatmak” ifadesinin ne anlama geldiğini ve renkli suretlerin yani ışık-gölge oyununun Türklerde nasıl geliştiğini anlatıyor. Dördüncü bölümde kitap resminden kesme şekillere geçişin serüvenine bilimsel izah getiriyor. Beşinci bölümde “kukla oyunu” ve “hayal-i has” deyimlerini anlatarak başka bir deyim “Cemaat-i Piyade Çadırları” kavramı üzerinde açıklamalar yapıyor.

## **SONUÇ**

Ahmet Kutsi Tecer bir cumhuriyet aydınıdır. O bir eğitimcidir, kalemi güçlü bir yazardır. Edebiyatımızın bir çok alanlarında eserler vermiş kalem oynatmış bir edebiyatçı ve şairdir. Bu vasıflarının yanında cumhuriyetin kuruluşunu takip eden ve neredeyse yarım yüzyıl süren aydınlanma döneminde, aydınların büyük bir bölümü özellikle halk kültürü ile meşgul olmayı, kendilerine görev edinmişlerdir. Ahmet Kutsi Tecer de bunlardan biridir.



M. Sabri Koz'un dediği gibi Ahmet Kutsi bir "öğretmen halk bilimci"dir.

Ben bu makalemde Ahmet Kutsi Tecer'in halk kültürü, halk edebiyatı, halk bilimi ve âşık edebiyatı ile ilgili yaptığı çalışmalarını ortaya koymaya çalıştım. Ancak bu konu daha önce yapılan çalışmalarla birçok kez ele alınmıştır. O çalışmalarını hatırlatıcı bilgiler vermeye çalıştım.

1949-1980 yılları arasında 31 yıla yakın bir süre aylık olarak 366 sayı yayımlanan, İhsan Hınçer'in çıkardığı "Türk Folklor Araştırmaları" dergilerindeki Ahmet Kutsi Tecer imzalı yazıları ele aldım.

Bu dergilerde Ahmet Kutsi Tecer'in 14 yazısı yayımlanmıştır. Yazılardan birisi derginin 6 sayısında sürdürülmüştür.

Ahmet Kutsi Tecer; şairliğinin, oyun yazarlığının ve araştırmacılığının yanında bir folklorist ve halk bilimcidir.

## KAYNAKLAR VE DİPNOTLAR

1) "Selam", *Dertli gazetesi*, 13 Eylül 1335 (1919), Sayı: 5, s. 1 [Bu yazı; Nail Tan'ın *Derlemeler-Makaleler 1* adlı kitabının 182-183 sayfaları arasında yer alıyor./Ankara 2007]

2) M. Sabri Koz, "Âşık Edebiyatı Halk Kültürü Çalışmalarıyla Ahmet Kutsi Tecer", *Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan* (Yayıma Hazırlayan: Turgut Çeviker), Ve Yayınevi: 037 Armağan Kitaplar: 001, Ankara 2017 (Eylül), s. 337.

3) *Doğumunun 100. Yıl Dönümünde Ahmet Kutsi Tecer*, (Hz. Rıdvan Çongur), Milli Kütüphane Yayını, Ankara 2001, s. 257-272.

4) Nail Tan, "Ahmet Kutsi Tecer'in İlk Eserleri", *Milli Kültür Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 4, Eylül 1981, s. 43-44.

5) M. Sabri Koz, *agm*, s. 336, 345.

6) Dr. Ramazan Çiftlikçi, "Ahmet Kutsi Tecer'in Folklor Yazıları", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Sayı: 19, Mart 1999, s. 52-54.

7) Dr. Ramazan Çiftlikçi, "Ahmet Kutsi Tecer Kaynakçası" *Folklor Edebiyat Dergisi*, Sayı: 11, Eylül-Ekim 1997, s. 184-192.

8) a) Yaman Bozan, "Ahmet Kutsi Tecer'in Eserlerinde Folklorik Özellikler", A.Ü. DTC Fakültesi Yayımlanmamış lisans tezi, Ankara 1997.

b) Hülya Çevirme, "Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Folkloruna ve Halk Edebiyatına Katkıları," Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü" Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzurum 1992.

c) Burhan Demiralp, “*Ahmet Kutsi Tecer’in Halk Bilimi ile İlgili Çalışmaları*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1988.

d) Mehmet Nur Karageçi, “*Ahmet Kutsi Tecer’in Şiirlerinde Tematik Yapı ve Halk Şiiri Motifleri*”, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Şanlıurfa 2003.

9) Sevgi Gökdemir, *Ahmet Kutsi Tecer*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

10) Vecihi Timuroğlu, *Ahmet Kutsi Tecer Kişiliği Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, T.İş Bankası Yayını, Ankara 1980.

11) Mustafa Özbacı, *Ahmet Kutsi Tecer’in Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

12) *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, *Ahmet Kutsi Tecer Özel Sayısı*, Eylül 1967, Sayı: 218, Yıl 19, Cilt: 11, s. 5513-4537.

13) Kutlu Özen, “Sivas Folkloruna Gönül Verenler: A. Kutsi Tecer”, *Sivas Kültür Sanat*, Sayı: 4, Temmuz 1989, s. 23-27.

14) Süleyman Kazmaz, “Hocam Tecer”, *Ahmet Kutsi Tecer’in Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme* (Mustafa Özbacı’nın kitabı), Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 33-55.

15) Nail Tan, “Ahmet Kutsi Tecer” (Özel Bölüm), *Antoloji Dergisi*, Sayı: 7, Temmuz 1981, s. 42-60.

16) *Ahmet Kutsi Tecer’e Armağan*, (Yayıma Hızlı: Turgut Çeviker), Ve Yayınevi: 037 Armağan Kitaplar: 001 Ankara 2017 (Eylül), 608 S.

17) Ahmet Kutsi Tecer, “Hadiseler Karşısında: Jübilesinde Âşık Veysel Şatıroğlu”, *Türk Folklor Araştırmaları (TFA) Dergisi*, Sayı: 35, Haziran 1952, Yıl: 3, Cilt: 2, s. 546-548.

18) Hayrettin İVGİN, 30. *Kuruluş Yıldönümünde Folklor Araştırmaları Kurumu*, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No: 14, Ankara 1985, s. 10

19) Hayrettin İvgin, “Veysel’i Yetiştiren Çevre”, *Halay Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 8, 15 Eylül-15 Ekim 1981, s. 19-20.

(Aynı yazı; Hayrettin İvgin’in “*Hüsne Mağrur Olma*” adlı kitabında da yayımlanmıştır. Kitabevi, İstanbul 2005 Şubat, s. 298-300)

20) Ahmet Kutsi Tecer, “Rock’n Roll ve Yunus Emre”, *TFA Dergisi*, Sayı: 94, Mayıs 1957, Yıl: 8, Cilt: 4, s. 1489-1491.

21) Ahmet Kutsi Tecer, “Ramazan Bayramı Dolayısıyla: Bayram Yeri”, *TFA Dergisi*, Sayı: 105, Nisan 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s 1675-1677.

22) Ahmet Kutsi Tecer “Oyun-Rakıs Hakkında Mühim Bir Eser” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*;

(-I-), Sayı: 106, Mayıs, 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1695-1696

(-II-), Sayı: 107, Haziran 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1709-1712

(-III-), Sayı: 108, Temmuz 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1723-1725

- (-IV-), Sayı: 110, Eylül 1958, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1754-1755  
(-V-), Sayı: 113, Aralık 1958, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1805-1808  
(-VI-), Sayı: 118, Mayıs 1959, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1901-1902

23) Agâh Sırrı Levend, “Âşık Paşa’ya Atfedilen İki Risale”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1955.

24) Metin And, *Oyun ve Büğü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 176-180.

25) Ahmet Kutsi Tecer, “Ansiklopediden Önce Folklor Bibliyografyası”, *TFA Dergisi*, Sayı: 139, Şubat 1961, Yıl: 12, Cilt: 6, s. 2317-2318.

26) Ahmet Kutsi Tecer, “Oyun Folkloru” *TFA Dergisi*, Sayı: 147, Ekim 1961, Yıl: 13, Cilt: 7, s. 2517-2518.

27) Ahmet Kutsi Tecer, “Müzik Bilginimiz: Mahmut Ragıp İçin”, *TFA Dergisi*, Sayı: 152, Mart 1962, Yıl: 13, Cilt: 7, s. 2658-2659.

28) Ahmet Kutsi Tecer, “Mahyalar ve Kandiller”, *TFA Dergisi*, Sayı: 163, Şubat 1963, Yıl: 14, Cilt: 8, s. 2965-2967.

29) Ahmet Kutsi Tecer, “Yeri Boş Kalan Değer: Sarısözen İçin”, *TFA Dergisi*, Sayı: 165, Nisan 1963, Yıl: 14, Cilt: 8, s. 3034-3036.

30) Ahmet Kutsi Tecer, “Halk Oyunları: Oyunlarımızın Bölge ve Tipleri Hakkında”, *TFA Dergisi*, Sayı: 166, Mayıs 1963, Yıl: 14, Cilt: 8, s. 3051-3052.

31) Ahmet Kutsi Tecer, “Halk Dansları: Düğün ve Oyun”, *TFA Dergisi*, Sayı: 167, Haziran 1963, Yıl: 14, Cilt: 8, s. 3083-3084.

32) Ahmet Kutsi Tecer, “Hokkabazın Yardağı”, *TFA Dergisi*, Sayı: 170, Eylül 1963, Yıl: 15, Cilt: 8, s. 3161-3162.

33) Ahmet Kutsi Tecer, “Yeri Doldurulamaz Bir Kıymet: Örnek Olacak Bir Hayat”, *TFA Dergisi*, Sayı: 114, Ocak 1959, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1822-1823.

34) Ahmet Kutsi Tecer, “Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar”, *TFA Dergisi*, Sayı: 119, Haziran 1959, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1917-1921.



## AHMET KUTSİ TECER’İN ÖNEMLİ TESPİTLERİNDEN CEZAYİR TÜRKÜLERİNİN ANADOLU’DAKİ ŞEKİL DEĞİŞİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Necdet KURT\*

Bedrettin Tuncel’in 1967 yılında Türk Folklor Araştırmaları dergisi 11. cildin 4520 numaralı sayfasında işaret ettiği gibi Cezayir türkülerini ve Türk şairlerini ilk kez Ahmet Kutsi Tecer duyurmuştur. Tecer’in Paris Milli Kütüphanesinde yaptığı çalışmalar sonucu Türk kamuoyunun haberdar olduğu bu türkülerden;

*“Cezayir'in ufak tefek evleri  
İçindedir ağaları beyleri  
Türkçe bilmez mani söyler dilleri  
Tunus Trablus Cezayir of”*

biçiminde işaret edilen Cezayir türkülerinin Anadolu’da Sivas ve değişik yörelere yayılmış varyantları ile ağıt ve sitem içerikli metin ve anlam değişimleri ve günümüzde birçok yörede nasıl oyun havası şekline dönüştüğü incelenerek buna dair görüşler sunulurken, Ahmet Kutsi Tecer’in türkü dünyasında ki yerine de göndermeler yapılmıştır.

Cezayir’in konakları köşeli  
Yollarında mermer taşı döşeli  
Hasta oldum buralara düşeli  
Aman ceza yeri canım Cezayir

Cezayir’in sokakları beyazdır  
Fakiri çok, ama zengini azdır  
Adımı da kaptan Ali’ye yazdır  
Aman ceza yeri canım Cezayir

Cezayir’in içinde kaynıyor kazan  
Kırıldı burada Efe’yle Kızan  
Böyle mi yazmış bu kaderi yazan  
Aman ceza yeri canım Cezayir

Osmanlı İmparatorluğu kurulduğundan itibaren yayıldığı her bölgeye sağlık evi, aşevi vb. görevleri üstlenen dergâhlar veya yeniçeriler vasıtası ile kendi kültürünü götürmüş, aynı zamanda oradaki yerel kültür ve inançların da yaşatılmasını sağlamıştır. Bu bölgelerden biri de Türk denizcilerden Oruç Reis ve Barbaros Hayrettin Paşa tarafından Osmanlı topraklarına bağlanan ve

---

\*Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Halk Edebiyatı Y.L Öğrencisi. [egecadesi@hotmail.com](mailto:egecadesi@hotmail.com)  
532 722 71 21

1529'dan 1830'daki Fransız işgaline kadar Osmanlıların yönetiminde kalan Cezayir'dir. 300 yıl Osmanlı egemenliğinde kalan Cezayir için de, gerek Cezayir'de kalan veya belli bir dönem kalmış olan Yeniçeri askerleri, gerekse Anadolu'daki halk veya yakınları tarafından çok sayıda şiirler yazılmıştır. Cezayir'de vuku bulan elim olaylar nedeniyle hayatlarını kaybedenler ve savaş nedeniyle şehit olanlar için yakınlarınca ağıtlar yakılmış, bu ağıtların birçoğu da halk ağzında değişime uğrayarak türkü olarak havalandırılmıştır. Halk arasında "Cezayir Havaları" olarak bilinen bu eserler çok küçük değişimler olsa da genellikle aynı ezgi kalıbı ile okunmakta ve Anadolu'nun hemen her yerinde görülebilmektedir.

Ahmet Kutsi Tecer'in bildirdiğine göre Cezayirli Türk şairlerin eserlerinin ilk tespitleri ve yayınlanması, 1925 yılında "Paris Elsin-i Şarkiye Mektebi" Türkçe öğretmeni Mösyö Jan Deny'nin 18'inci asrın sonlarına ait belgeleri yayımladığı "Cezayir Türk Yeniçerilerinin Türkleri" adlı eserle olmuştur. Tecer, yükseköğrenim için Paris'te kaldığı dönemde Paris Milli Kütüphanesinde bulunduğu "Cezayir Halk Şiiri" yazmalarını incelemiş ve Türkiye'ye dönünce Halk Bilgisi Mecmuasında yaptığı araştırmaları yayımlamıştır.

Ahmet Kutsi Tecer 1928 yılında Halk Bilgisi Mecmuasında şöyle demektedir;

*"Yine Mehmed Fuad Bey'in halk şairlerine dair neşrettiği müteferrik notlardan birinde Garp ocaklarına mensup Benli Ali namında bir Cezayir Türk şairinin evvelkilerden daha mukaddem olduğunu öğreniyoruz. Benli Ali'nin 1075'te Fransızların Cezayir'e bahren vaki olan bir hücumunu tasvir eden bir manzumesi bulunduğundan Fuad Bey'e nazaran bu zatın tahminen 1050-1100 arasında mevcut olduğu anlaşılıyor.*

*Fuad Bey'in söylediği gibi Cezayir ocaklarında, sair serhatlarda olduğu gibi, Türk saz şairlerinin büyük bir faaliyet gösterdikleri, bu vesikaların tetkikinden anlaşılır. Bunların bir diğer ehemmiyeti de Mösyö Jan Deny'nin dediği gibi Cezayir Yeniçerilerinin ana vatanlarının adetlerini nasıl muhafaza ettiklerini bize göstermesidir.*

*"Yine şüphesizdir ki bu hususa dair elde mevcut vesikalar pek azdır. Fakat azlıkları ehemmiyetlerini, kıymetlerini azaltan bir şey değildir. Diğer taraftan Fuad Bey'in söylediği gibi Cezayir'e ait hatıralar, Anadolu ve Rumeli Türkleri arasında asırlarca yaşamış, bilhassa Cezayir ocağına daima yiğitler vermiş olan İzmir sahillerinde Cezayir'e ait türküler son zamanlara kadar unutulmamıştır. Profesör Gize'nin 1907'de neşrettiği Anadolu türkülleri arasında iki tane de Cezayir türküsü vardır. Bundan başka daha pek çok şeylerin zamanla ele geçeceği ümit edilebilir.*

*Bu muhtıramızda Paris Millî Kütüphanesi'nde elimize geçen Cezayir Türk şairlerine ait mevcut diğer bütün vesikalardan eski bir takım eserlerden bahsedeceğiz.*

*Paris Millî Kütüphanesi yazmalar kısmında Fond Turc 126 numarada mukayyet bir mecmuada nihayette 43'üncü yapraktan itibaren 14 parça manzume vardır. Mecmuanın baş tarafı ekserisi adalara müteallik fermanlardan ibarettir.*

*Bu manzumelerden ilk dördünün içinde şairinin ismi zikredilmemiştir. Beşincisi Karacaoğlan'ın bir koşmasıdır. Diğer dokuz tane içinden dördü Çırpanlı'nın, biri Armutlu'nun, ikisi Kul Çulha'nın ve ikisi de Geda Musli'nindir”.*

Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, Tecer Cezayir'deki Türk şairlerin varlığından bahsederken, Fuat Köprülü'nün Cezayir'e ait hatıraları ve İzmir çevresindeki Cezayir türküleri ile ilgili tespitinden ve Profesör Gize'nin 1907'de yayımladığı Anadolu türküleri arasındaki iki Cezayir türküsünden de söz etmektedir (Köprülü; 1962). Bu tespit aynı zamanda Anadolu'daki Cezayir türkülerinin varlığı ile Cezayir'e gidenler ve Anadolu'da kalanlar arasındaki hasret, ayrılık, gurbet, ölüm vb. duyguların da bir yansımasıdır. O dönemde Cezayir, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet durumundaydı ve başında da İzmirli olan Dayı Hüseyin Paşa bulunuyordu (Çetin; 1993). Dolayısıyla oradaki yeniçerilerin birçoğu da İzmir ve ege bölgesinden gitmişti. Köprülü'nün İzmir ve çevresinde Cezayir hatıraları ve türkülerinin yaşatıldığını söylemesinin en büyük nedeni de bu olsa gerek. Ancak bu durum sadece İzmir'le sınırlı kalmamış tüm Anadolu coğrafyasında Cezayir ile ilgili hatıra ve türkülere rastlanmıştır. Diğer ilginç bir durum ise Türk askerinin savaştığı, acılar çektiği, esir düştüğü veya can verdiği yerler olan Yemen ve Cezayir isimlerinin Anadolu'da çocuklara verilmesidir. Örneğin Zile'de Beyazıt Bestami Camii'nden emekli bir imamın adı Cezayir'dir. Sosyal medya sitelerinde tarattığınızda karşınıza bu isimlerde çok sayıda kişiler çıkmaktadır. Bu durum adı geçen bölgelerdeki yaşanmış kahramanlıkların o günlerdeki sıcak hatıralarının bu günlere kültürel birer simge halinde aktarıla geldiğinin bir göstergesidir.

Gerek Fuat Köprülü, gerekse Tecer, Cezayir'deki Türk şairler yanında Cezayir üzerine şiir söyleyen Anadolu'daki birçok şairinin varlığını da tespit etmişlerdir

Genç Akademisyenlerden Gülay Mirzaoğlu ise konuyla ilgili şu tespitlerde bulunmuştur.

*“Cezayir'e sefere çıkan ve bir daha memleketine sağ dönemeyen leventler üzerine yakılan bu türküler, sözlerinde tarihî bir olaya bağlı olarak yiğitlik imgesini taşımakla birlikte, hasret, ayrılık ve ölüm temleri üzerine kurulu olduklarından, aynı zamanda*

*içerikleri bakımından her biri birer ağıttır. Türkülerin tespit edilen söyleniş öyküleri de, bu gerçeği teyit eder. Bu metinlerde sıklıkla karşılaşılan*

*Cezayir'in gemileri yağlanır/*

*Yağlanır da tersaneye bağlanır/*

*Cezayir'de koç yiğitler eğlenir*

*dizeleri, Türk yiğitlerinin orada içinde buldukları fizikî ve tarihî çevre şartlarını belirtirken; türkülerin metninde aşağıda verilen dizeler, bölgede yaşanan tarihî olayların akislerini ve sonuçlarını ve böylece metinlerin niçin ağıt olduklarını açıklar.*

*Bunu söyleyenin gözleri yaşlı.../*

*Nice genç yiğitleri aldın fidan çağında../*

*Dini bir uğruna gitti kanlı yiğitler...*

*şeklinde, çeşitli dörtlüklere serpiştirilmiş dizeler bu durumu açıkça gösterir.”*

Mirzaoğlu'nun bu tespitlerine ek olarak diğer bazı metinlerde bizim tespit ettiğimiz “Ceza yeri Cezayir, Kadir Mevla'm kurtar beni yesirden, Cezayir'in içinde kaynıyor kazan, Kırıldı burada Efe'yle Kızan”, gibi ifadelerde bu gerçekliği doğrulamaktadır.

Türkülerin icra koşullarına bakıldığında ise karşımıza oldukça ilginç durumlar çıkmaktadır. Cezayir havalarının (çeşitlemelerinin) söylendiği sözel ortamlar düğün eğlencelerinde, kına gecelerinde, gelin alma merasimlerinde, düğünlerdir. Bunların dışında da, “muhabbet”, “sohbet” veya “oturak” adlarıyla anılan, sadece erkeklerin katıldığı eğlence ortamlarında genellikle kapanış ezgisi olarak, sözsüz icra edilir. Bu duruma, Gaziantep, Erzincan ve Bursa civarında, kına merasimleri sırasındaki icralar örnek verilebilir (Arsunar 1962: 35-36). Konya'da yapılan oturak âlemlerinde başlangıç ve bitiş havası olarak çalınan Cezayir havaları Erzurum yöresindeki düğünlerde de misafir karşılama ve uğurlama havası olarak çalınmakta, Sivas'ta ise “kalk git havası” da denilmektedir. Yine Çankırı “Yâren” sohbetlerinde Cezayir havasının kapanış havası olarak çalındığı bilinmektedir. 2006 yılında Çankırı'da katıldığımız bir Yaren gecesinde de bizzat şahit olduk. Bu konuda Halil Bedii Yönetken şu tespitlerde bulunmuştur.

*“Kahve misafirleri ikinci “kalk git” kahvesini içip gitmeye başladığında, toplulukta hatırı sayılır kişiler varsa saz takımı Cezayir marşını çalar. (Yönetken 1966: 28).*

Bu ezginin icrası, kahve misafirleri için toplantının sona erdiği anlamını taşır. Kahve misafirleri gittikten sonra orta oyunları başlar.

Yönetken ayrıca Bingöl yöresinde tek kişi ile oynanan oyunlardan birinin adının Cezayir olduğunu ifade eder (Yönetken 1966: 106). Gazimihal ise Maraş'ın Göksun ilçesi, Obruk Şemsiler köyündeki üç oyundan birinin adının “Cezayir” olduğunu ifade eder. Yöredeki diğer oyunlar gibi, Cezayir



oyununun da düğünlerde erkekler tarafından kaval ve tef ile iki veya dört kişiyle oynandığını ifade eder (Gazimihal 1991: 109, 231).

Yine 23/04/2004 tarihinde Urfa Kısas köyünden derlenmiş olan Cezayir havası da (Ağam Süleyman) bu değişimlere oldukça ilginç bir örnektir. Anadolu'nun diğer yörelerinde icra edilen Cezayir havalarına çok benzer bir ezgi ile icra edilen eser, Alevi-Bektaşî tasavvufunu içeren farklı sözlerle ve sadece köydeki cem ayinlerinde okunan bir şekilde bürünmüştür. TRT'nin 4666 sıra numarası ile yayımladığı eserin notasındaki sözler ve eserle ilgili açıklama şu şekildedir;

*Ağam Süleyman, paşam Süleyman  
Yaşa hu yaşa hu, şahım horasan  
Eclad-ı haydar çelevi, atım horasan  
Ağam Süleyman, paşam Süleyman  
Yaşa hu yaşa hu, şahım horasan  
Evladı-ı haydar çelevi, pirim (atım) horasan (TRT; 666)*

Notadaki açıklama ise şu şekildedir:

*Kaynak kişinin ifadesine göre "Cezayir ezgisi" ya da "Ağam Süleyman" olarak bilinen ezgi Şanlıurfa Kısas Köyü Alevilerinin Cemlerinde Bağlama ile icra edilmekte ve söz kısmı hep birlikte söylenmektedir. Ezgide Hz. Muhammed'in sülalesi (Ehlibeyt) Emevilerin saldırısından korumak için savaşan Horosan'lı Ebu Müslim'in askerlerinin atlarının savaş sırasındaki yürüyüşü tasvir edilmektedir. Ağam Süleyman hitabı ile de Ebu Müslim: muhteşem ve güçlü bir orduya sahip olan, savaşlarda çalınan davullarının çemberi ile atının eyeri altından olduğu söylenen Hz. Süleyman'a benzetilmek istenmiştir.*

Yine 2005 yılında Milas Gölyaka köyünden tarafımızdan derlenen bir Cezayir havasında<sup>24</sup>

*Cezayir'in içinde kaynıyor kazan  
Kırıldı burada Efe'yle Kızan  
Böyle mi yazmış bu kaderi yazan  
Aman ceza yeri canım Cezayir*

şeklindeki dizeler ve her kıtanın sonundaki; “Aman ceza yeri canım Cezayir” şeklindeki sözler Yücel Paşmakçı tarafından İnegöl'den derlenen “Ceza yerinin (Cezayir'in) Harmanları Savrulur” adlı çeşitlemedeki “ceza yeri”

<sup>24</sup> 2005 yılında Milas-Gölyaka köyünden Mehmet Akgün'den “Cezayir” adlı bir türkü derlenmiştir. Derlemenin çözümlenmiş kayıtları Necdet Kurt arşivindedir.

ifadesi ve 2007 yılında Emrah Öz tarafından Uşak Banaz'dan derlenen Cezayir Çeşitlemesinin bağlantı kısmındaki;

*“Sokakları mermer taşlı  
Cezayir ölüm yeri efendim”* (TRT; 4765)

dizeleri yanında, Cezayir'in bir sürgün ve ceza yeri olduğunu ifade eden;

*“Cezayir'e asker olarak gönderilmek cezalandırılmak gibi  
düşünüldüğünden burası “ceza yeri” olarak da adlandırılmıştır”*

şeklindeki not, diğer çeşitlemelerdeki ifadelerden farklı olarak dikkat çekmekte, her üç metinde de Cezayir'in sürgün yeri olduğu işlenmektedir.

Fransızların üç yıl süren kuşatması ve 1830'dan sonra Cezayir'in Fransız egemenliğine geçmesi sırasında Cezayir'deki Türk askerlerine yaptıkları zulüm Anadolu halkı arasında çok büyük acılara neden olmuş, acı özlem ve hasretle çok sayıda ağıt yakılmıştır. Bu ağıtlardan birinin öyküsü de oldukça yürek burkan bir hikâyedir.

Cezayir'de Fransız güçlerine karşı mücadele eden Mehmet'in, köyünde bırakıp gittiği yavuklusu bir gece rüyasında Mehmet'in şehit olduğunu görür. Her gün, gün ağarırken köyün karşı yamacındaki tepeye çıkar, dilek kayasının üzerine oturur ve Mehmet'ine ağıt yakar. Yakılan bu ağıt, tüm köylülerin yüreğine dokunur. Köyün yaşlıları bu genç kızın delirdiğine hükmederler. Artık ona herkes mecnun gözüyle bakar. Mecnun kızın yaşlılarından bir köy kızının köyde düğünü vardır. Bütün köy genç ihtiyar düğün evindedir. Türküler söylenmekte, oyunlar oynanmakta, bir yandan da düğün yemeği yenilmektedir. Düğün evine gelen iki müfrezenin köy muhtarını sorması ve muhtara bir şeyler fısıldamaları herkesin dikkatini çeker. Önce ortalıkta bir hareketlenme ve dalgalanma olur. Sonra bir çığlık ve arkasından bir ağıt tufanı kopar. Gelen müfrezeler, altı köy delikanlısının şehit haberini getirmiştir. Köyün gelin ve kızları düğün sebebi ile başlarına bağladıkları allı, morlu yazmaları çıkarıp kara yazmaları bağlarlar. Çalgı susmuş, yenen yemekler boğazlara düğümlenmiştir. Köyün gelin ve kızları “ağıtçı kızın” etrafında toplanmıştır. Mehmet'in yavuklusu “ağıtçı kızın” günlerdir dilek kayasında söylediği ağıt, şimdi köyün bütün kadınları, kızları, gelinleri tarafından koro halinde söylenmektedir. Koro halinde söylenen ağıt gönülleri dağlamakta, genç ihtiyar herkes ağlamaktadır. Sadece köylüler değil; biraz önce susan düğün çalgısı (ince saz) da ağıtçılara yanık bir ezgi ile eşlik etmekte ve köylülerin acılarına ortak olmaktadır (Öztürk; 2012).

Anadolu'nun hemen her yerinde görülebilen çok sayıdaki Cezayir havalarının birçoğu TRT repertuarına girmiştir. Repertuarda olan üç adet sözsüz (oyun havası) ve dokuz adet sözlü Cezayir havası şunlardır:

Ateş Aldı Elimi De Kolumu	Repertuar No: 358
Cezayir (Ağam Süleyman)	Repertuar No: 4666
Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı	Repertuar No: 2065
Cezayir'in Harmanları Savrulur (Bursa Köy Güv.)	Repertuar No: 243
Cezayir'in Harmanları Savrulur (Bursa Köy Güv.)	Repertuar No: 4697
Cezayir'in Harmanları Savrulur.	Repertuar No: 4819
Cezayir'in Yüksek Olur Evleri	Repertuar No: 3760
Günindi'den Gündoğdu'ya Top Atıldı	Repertuar No: 4765
Murat Reis Der Gaziler Hazır Olun	Repertuar No: 681

Oyun havaları	
Cezayir	Repertuar No: 233
Ağır Cezayir (Karşılama Havası)	Repertuar No: 21
Oyun Havası (Cezayir çeşitlemesi)	Repertuar No: 640

### SONUÇ:

Anadolu'nun her yerinde görülebilen, metinlerindeki;

*“Sokakları mermer taşlı*

*Güzelleri hilal kaşlı Cezayir”* (TRT; 243, 3760, 4697, 765)

diye methiyelerin yanında, *“Sarı buğday samanından ayrılır”* diyerek ayrılığı

*“Yiğitlere gaflet bastı uyanmaz*

*Aman Allah buna canlar dayanmaz”* (TRT; 243)

veya;

*“Şiddetinden aylar günler tutuldu*

*Ölümden bize muskan oldu satıldı”* (TRT; 4765)

ya da:

*“Sokakları mermer taşlı*

*Cezayir ölüm yeri efendim”* (TRT; 4765)

dizeleriyle ölümü,

*“Türkçe de bilmez Arapçadır dilleri”* (TRT; 3760, 4765)

dizeleriyle ise garipliği ve her biri bir zorluğu, acıyı, özlemi, ayrılığı ve ölümü ifade eden metinlerle dolu olan Cezayir havaları kuşkusuz birer ağıt şeklinde yakılmışlardır. Ancak zaman içerisinde icra edildikleri yörelerin geleneklerine uyumlu hale gelip, çeşitli anlamlar yüklenerek kına, düğün oturak vb. eğlencelerde icra edilir olmuşlardır. Türkler için bir anlamda acı vatan olan ve 1830 da Osmanlıyla bağları kopartılıp Fransız egemenliğine geçen Cezayir, o dönemden sonra da tarihsel bağlar ve yaşanmışlıklardan dolayı Anadolu halkı arasında, türkülerde ve halk ezgilerinde yaşatılmıştır.

Acılar zamanla yeni kuşaklardaki yerini toplumsal hafızadan alıp edebi hafızalara şiir, hikâye vb. şekildeki metinlerle nakletmiştir. Bu nakletmeler sırasında icralara Urfa-Kıyas köyü örneğinde olduğu gibi tasavvufi anlamlardan tutunda, Çankırı Yaren gecelerindeki misafir uğurlama ve kapanış havası veya gelin alma, kına yakma gibi merasimlerde gelin ağlatma havası olarak veya oyun havası şeklinde değişimlere uğramış ve bu şekliyle de kabul görmüştür. Başka dikkat çekici bir konu ise Cezayir havalarının tamamının kırık hava veya oyun havası formunda derlenmiş olmasıdır. Uzun hava şeklinde bir Cezayir havasına rast gelinmemiştir.

Fuat Köprülünün de belirttiği gibi Cezayir'e ait hatıralar unutulmamış, ancak gerek isim, gerek türkü, gerek oyun havası şeklinde kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Ancak ana tema olan acı ve özlem, yerini yukarıda da belirtildiği gibi her bölgede Cezayir havalarına yüklenen özel anlamlara bırakmıştır.

## KAYNAKLAR

ARSUNAR, Ferruh (1962) *Gaziantep Folkloru*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ÇETİN, Atilla (1993) “Cezayirli Hüseyin Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 07; sayfa: 504, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.

<http://www.islamansiklopedisi.info/>

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp (1991) *Türk Halk Oyunları Kataloğu I*, (Haz. Nail Tan) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1962) *Türk Saz Şairleri*, Ankara: Güven Matbaası.

MİRZAOĞLU, F. Gülay (2003) “Bir Tarihî Türkü: “Cezayir” *Türkbilig* 2003/6:117-126.

TECER, Ahmet Kutsi (1928) “Cezayir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri”, *Halk Bilgisi Mecmuası*, Cilt I: s. 124-131.

TRT Repertuar kitabı, 21, 233, 243, 358, 640, 681, 2065, 3760, 4666, 4697, 4765, 4819 numaralı notalar.

TUNCEL, Bedrettin (1967) *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 11, s. 4520.

YÖNETKEN, Halil Bedi (1966) *Derleme Notları I*, İstanbul: Orkestra Yayınları.

## AHMET KUTSİ TECER'İN KALEM MECMUASI'NDA YAYINLANMIŞ FOLKLOR İÇERİKLİ YAZILARI

Kadir PÜRLÜ<sup>25</sup>

### Giriş

Ahmet Kutsi Tecer, Türk kültür tarihi içerisinde varlığını öncelikli olarak hissettiren, çok yönlü ve önemli bir şahsiyettir. Sanat hayatının ilk yıllarında daha çok şairliğiyle dikkat çekmiş olmasına rağmen sonraki dönemlerde onun diğer alanlardaki yeteneği ve ustalığı da yakinen anlaşılmıştır. Ahmet Kutsi Tecer, sanatçı kimliğinin ötesinde, Anadolu irfanını bütün güzellikleriyle hissetmiş ve yaşantısına katmış büyük bir gönül adamıdır. Aynı zamanda, Anadolu Türk kültürünün eşsiz inceliklerini keşfetmiş, bu birikimin kayıt altına alınması ve yaşatılmasına yönelik çok değerli fikirler sunmuş büyük bir düşünce adamıdır. Sadece düşünüp yazmakla da kalmamış Türk kültürünün yaşatılması yolunda önemli adımlar atmış mühim bir hizmet insanıdır.

Ahmet Kutsi Tecer her ne kadar Kudüs'te doğmuş olsa da bir kültür ve sanat insanı olarak yeniden doğduğu yer Sivas'tır. Onun bu şehre olan sevdası yeniden ele alınmalı bu konu bütün detaylarıyla yeniden araştırılmalıdır.

Önce lise edebiyat öğretmeni, sonra maarif müdürü olarak 9 Eylül 1930 tarihinden 11 Ağustos 1934 tarihine kadar<sup>26</sup>, üç yıl on bir ay iki gün görev yaptığı Sivas'ta Sivas Halk Şairlerini Koruma Derneğini arkadaşlarıyla birlikte kurması (1931), Sivas Halk Şairleri Bayramını düzenlemesi (5 Kasım 1931) ve Âşık Veysel, Talibi Coşkun gibi önemli âşıkları keşfedip kültürümüze kazandırması, Sivas Halk Şairleri Bayramı kitapçığını yayınlaması (1932), ilk kitabı olan “Şiirler”i Sivas'ta yayınlaması (1932), soyadını Sivas Tecer dağlarına olan sevdasından dolayı “Tecer” olarak alması (1934) onun hayatındaki önemli unsurlardır.

Daha sonraki yıllarda büyük müzik adamı Muzaffer Sarısözen'i Ankara Konservatuarına kazandırması; halk oyunlarımızın ve diğer folklorik değerlerimizin derlenmesine yönelik çalışmaların içinde bulunması, halk kültürümüze ait birçok unsurları eserlerine yansıtması onun bir “folklorcu” olarak anılmasını da sebep olmuştur.

Biz bu bildirimizle onun folklorcu yönüne küçük bir ışık tutup, 15 Mart 1938 - 1 Haziran 1939 tarihleri arasında Ankara'da yayınlanan “Kalem”

---

<sup>25</sup> KTB Kültür ve Turizm Uzmanı

<sup>26</sup> Turgut Çeviker (Yayıma Hazırlayan), *Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan*, İstanbul 2017, s. 22

mecmuasında yazmış olduğu folklor içerikli yazılarını tanıtıp değerlendirmeyi amaçlıyoruz.

Belirtilen dergide yer alan, konumuzla ilgili yazıları büyük bir titizlikle bilgisayar ortamına aktaran ve bu surette çalışmama katkı sunan Sevgili Mehmet Cebecioğlu'na yürekten teşekkür ediyorum.

#### **A. Kalem Mecmuası**

Kalem Mecmuası 15 Mart 1938 - 1 Haziran 1939 tarihlerinde Ankara'da 13 sayı yayınlanmıştır. Derginin ilk sayısındaki isminin altında "Aylık Sanat ve Edebiyat Mecmuası Ankara" yazılı olup künye kısmında ise, "İmtiyaz Sahibi: İlyas Sınal. Yazı İşleri Müdürü: Mustafa Nihat Özön. Basıldığı yer: Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası." bilgileri yer almaktadır. İlk sayısı kapak hariç 32 sayfa olmasına rağmen derginin daha sonraki sayılarının 48 sayfa olarak yayınlandığı görülmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi daha çok sanat-edebiyat konularına ve Avrupa edebiyatından çevirilere veren derginin öne çıkan yazarları şunlardır:

A. Cemal Köprülü, Abdülhak Hâmit, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Rasim, Ali Mümtaz Arolat, Baha Dürder, Cafer Çelebi, Cezmi Tahir Berktin, Falih Rıfkı Atay, Hadiye Sayron, Halil Fikret Kanat, Dr., Hasan Ali Ediz, Hasan Ali Yücel, Hayrullah Örs, Hüseyin Cahid Yalçın, Hüseyin Namık Orkun, İ. Hakkı Tonguç, İbrahim Alâeddin Gövsa, İbrahim Hoyi, Kadri Yörükoğlu, Kemalettin Kamu, Mehmet Halit Bayrı, Melâhat Özgü, Dr., Mustafa Nihat (Özön), Nabi Zade Nazım, Nurullah Ataç, Orhan Burian, Refet Avni Aras, Rüşdü Şardağ, Sadri Ertem, Saffet Dengi, Server İskit, Suut Kemal Yetkin, Tarık Arten, Vildan Âşir, Yaşar Nabi, Ziya Somar.

#### **B. Ahmet Kutsi Tecer'in Kalem Mecmuasında Yayınlanmış Olan Yazı ve Şiirleri:**

Ahmet Kutsi Tecer'in belirtilen derginin çeşitli sayılarında yayınlanmış olan yazı ve şiirleri şunlardır:

1. "Şiire Dair", Sayı: 2, 15 Nisan 1938, s. 50-53
2. "Halk Edebiyatı ve Folklor", Sayı: 3, 15 Mayıs 1938, s. 98-104
3. "Nerdesin?" (şiir), Sayı: 5, 15 Temmuz 1938, s. 197
4. "Lâhit" (şiir), Sayı: 6, 15 Ağustos 1938, s. 235
5. "Dede Korkut", Sayı: 7, 1. Kânun (Aralık) 1938, s. 13-17
6. "Koroğlu'nun Felsefesi", Sayı: 8, 2. Kânun (Ocak) 1939, s. 68
7. "Folklor Gezintileri", Sayı: 9, 1 Şubat 1939, s. 112-117
8. "Halay" (şiir), Sayı: 10, 1 Mart 1939, s. 150
9. "Folklor Gezintileri II", Sayı: 10, 1 Mart 1939, s. 162-65
10. "Folklor Gezintileri III", Sayı: 11, 1 Nisan 1939, s. 204-207
11. "Folklor Gezintileri IV", Sayı: 13, 1 Haziran 1939, s. 15-20

### C. Ahmet Kutsi Tecer'in Kalem Mecmuasında Yayınlanmış Folklor İçerikli Yazıları:

Ahmet Kutsi Tecer'in söz konusu mecmuada yer alan yazılarının tamamıyla ilgili künyeyi yukarıda vermiştik. Bu yazılar içinde "Halk Edebiyatı ve Folklor" adlı bir yazı ile "Folklor Gezintileri I, II, III, IV" başlıkları altında seri olarak yayınlanan dört yazı folklor içerikli olduklarından, biz bu yazıları sırasıyla ele alıp kapsamları hakkında bilgi vereceğiz.

#### 1. Halk Edebiyatı ve Folklor<sup>27</sup>:

Folklor ve Halk Edebiyatı tabirlerinin birbirine karıştırılmaması ve kavramların içinin doğru olarak doldurulup açıklanmasını gündeme getiren Ahmet Kutsi Tecer bu yazısına "halk edebiyatı" terimini tanımlayarak başlamaktadır. Konuyla ilgili ilk ifadeleri ise şöyledir: *"İşte Halk Edebiyatı tabiri de böyledir. Çok yakın bir mazisi olduğu halde, Halk Edebiyatı tabiri o derece yayılmış, o derece kullanılmıştır ki, bunun delalet ettiği şeyi tayin etmekte güçlük olacağını ilk bakışta tahmin bile etmeyiz. Vakıa, o bir yığın maniler, türküler, destanlar, masallar, hikâyeler halk edebiyatı değil de nedir?"*

Divan edebiyatı hakkında yapılmış olan değerlendirmelerin önemli bir kısmının siyasi bakış açısıyla yapıldığını, gerek halk edebiyatı ve gerekse divan edebiyatı hakkında yorum yapılacaksa bunların ciddi araştırmalara dayandırılarak yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Terimleri net olarak tanımlayabilmek için "konu ayıklama" işinin önemli olduğunu belirten yazar bu konuda şu ifadelere yer verir:

*"Filhakika, Halk Edebiyatı denilen mahsulleri Divan Edebiyatı ile karşılaştırmak, "Halk ve yüksek tabaka" tezadını ortaya koymakla edebiyatçı vazifesini tamamlamış olamaz. Maalesef buna dair şimdiye kadar bütün yazılanlar, bunu tekrar etmekten ileri geçemiyor. Hâlbuki Edebiyatçının halletmesi icap eden meselelerden biri, belki de ilk geleni edebiyatın şümülü dâhiline giren ve girmeyen şeyleri ayırt etmektir. İlk bakışta pek basit görülen bu hakikat ihmal edilmemiş olsa, edebiyatımıza ait yanlış telâkkilerin bir çoğu meydan almamış olurdu."*

Yazısının devamında ise halk edebiyatının sınırlarının belirlenmemiş olması hususunu şöyle eleştirir: *"Şimdi her şeyden evvel bu edebiyatın sahasını, hududunu tayin etmek zarureti vardır. Bunu yaparken de evvela menşelerine nazaran onu folklordan ayıracak vasıflarını tesbit etmek, bunun için de daha evvel edebiyat fikrini tayin etmek lazımdır. İşte bu yapılmamıştır, yapılmadığı için de ortada hala zihinleri örten bir müphemiyet vardır."*

<sup>27</sup> Sayı: 3, 15 Mayıs 1938, s. 98-104

Halk edebiyatı ile folklorun birbirine karıştırılmaması konusunda ise şunları yazmaktadır:

*“Bir halk edebiyatından bahsolunuyor. Bu “Halk Edebiyatı” ne demektir? Bununla anladığımız mefhum nedir? Zannediyorum ki biz bu tabirin manasında gaflet ediyoruz. “Halk Edebiyatı”nı “Folklor” karşılığı olarak mı kullanıyoruz? Galiba öyle. Fakat o zaman “Folklor”un ne olduğunu hiç bilmediğimiz, bir facia şeklinde göze çarpar. Çünkü “Folklor”, yalnız Halk hayatı ile uğraşır. Edebiyat sahasında, folkloru asıl bildiğimiz edebiyattan ayıran büyük bir mümeyiz vasıl vardır.”*

Halk edebiyatı tabirinin ilk olarak Ziya Gökalp tarafından kullanıldığını, Fuat Köprülü'nün Âşık Edebiyatı ve saz şairleriyle ilgili kıymetli çalışmalar yaptığını ancak halk edebiyatı denilince çoğunlukla “âşık veya saz şairleri ananesinin” anlaşıldığını vurgulayan yazar yazısını şu ifadelerle sonlandırır:

*“İşte şu hale bakarak biz de Halk Edebiyatı tabirine mutlaka başka bir mana verilmiş olacağına hükmediyorum dediği gibi yarın da bir başkası aynı tereddüdü, aynı sebeplerle ileri sürecektir.*

*Yukarıdan beri ilerlettiğimiz tahlile nazaran bir kere edebiyat sahasına dahil olan mahsulleri folklordan tamamiyle ayırdıktan sonra bu edebiyatın mahiyeti, tabi olduğu şartlar gözetilerek ona verilecek ismi tayin etmek meselesi meydana çıkıyor.*

*O halde mesele Halk Edebiyatı tabirinin meşru addedilip edilmemesi şeklinde devam ediyor.”*

## **2. Folklor Gezintileri<sup>28</sup>:**

Kalem dergisi tarafından bu yazının ortaya çıkışı şöyle açıklanıyor: *“Ankara Radyosunda Ahmet Kutsi Tecer’in folklor üzerine yaptığı konuşmaları (Folklor Gezintileri) başlığı altında dergimizde neşre başlıyoruz.”* Bu ifadeden, derginin bundan sonraki üç ayrı sayısında seri olarak yayınlanacak olan bu yazıların Ahmet Kutsi Tecer’in radyo konuşmalarından deşifre edilerek meydana getirildiği anlaşılıyor.

Türkülerimizin zenginliği, etkileyiciliği, güzelliği ve bir araya getiriciliği vurgulanarak başlayan yazıda derlemenin önemine değinilerek şu ifadelerle yer veriliyor:

*“Ses veya söz derlemeleri gibi halk hayatının türlü yaşayış şekillerini de tespit etmek, aynı sebeplerle, pek mühimdir. Onun gibi her türlü adetler, merasim, kıyafetler, el sanatları gibi türlü türlü bölümlerde de araştırmalar yapmak lazımdır. (Etnografya) yani (kavim tetkikleri) adını alan bu cins*

---

<sup>28</sup> Sayı: 9, 1 Şubat 1939, s. 112-117



*araştırmalar da Türkçede kullandığımız (Halkbilgisi) tabirinin içine girebileceği için bir bakıma (Halkbilgisi tbiriyle (Folklor) veya (Etnografya) sözlerine tercih ediyorum.”*

Yazının bu bölümünden sonra Ahmet Kutsi Tecer, folklorik değerlerimizi ortaya çıkarmak, halkbilgisi çalışma usulleri hakkında bilgi vermek için bazı denemelerin yapılmasını önerdikten sonra: *“Hadi sizinle yurt içine bir seyahata çıkalım, şimdilik öyle uzun yolculuk yapacak değiliz. Farzedelim ki Sivas ’tayız”* diyerek yazısının kalan kısmını tamamen Sivas’a ayırıyor. Sivas’ın çok güzel üslupla anlatıldığı yazının bundan sonraki kısmını kk kısaltmalar yaparak almanın faydalı olacağına inanıyoruz. İşte o mükemmel metin:

*Sivas, sevgili Anadolu ’muzun güzel bir şehri, İlbaylık merkezidir. İstiklâl tarihimizin şerefli bir bayrağı olan Sivas Kongresinin havasını yerinde teneffüs etmek için bizim için ne büyük bir zevktir. Cumhuriyet devrinde Sivas iktisaden de büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Sivas şimalden cenuba ve garptan şarka doğru birbirini kat eden büyük, ana hatlarımızın kavuştuğu yerdir. Bütün havalı, mühim bir ziraat muntıkasıdır. Hububatı ve bilhassa koyunculuuğu meşhurdur.*

*şehir etrafını eviren tepelerin arasında ve Kızılırmak ’ın süzülüp aktığı vadiye alçalan hafif meyilli bir arazi üzerinde ve bir kk toprak tepenin etrafında kurulmuştur. Bugünkü yeni arşı, eskiden otuz iki esnafın yerleştiği sayısız dükkânların bulunduğu yerdedir. Pazar yerlerinde geniş mikyasta hububat ve hayvan mübadelesi vardı.*

*şehir güneşle birlikte uyanır. şehrin etrafından geçen ırmakların davet ettiği bahar, ince, uzun kavakların narin endamile salınır. 1200 metre irtifaındadır.*

*Kış daima berrak bir sema altında, bütün renkleri gelecek bahara tazeliğile nakletmek için saklayan, örten beyaz rtler... Soğuk sıfırın altında 25. Fakat değerli dinleyicilerim, sakın merak etmeyin. şehri ve bilhassa sakın mahalleler arasında altı asırlık muhteşem Selçuk abidelerini gezmekten, görmekten bizi alıkoyacak bir haşın kış günü değer, bir bahar mevsiminde Sivas ’tayız.*

*Sabahleyin erkenden kalktık. Bezirci veya Bengiler veya Kal’aardı mahallesindeki ahşap ve kerpiç malzeme ile inşa edilmiş bir asırlık evimizden ıkıyoruz. Sokaklarda tek tük adımlar. Oldukça erken bir saatte uyanmamıza rağmen açılıp örtülen kapılardan pek az erkek çıktığını görüyoruz. Çünkü onlar daha evvelden işlerinin başına gitmek için evlerinden çıkmışlardır.*

*Duyuyor musunuz? Tiz bir ses iştiliyor. Bu Sivas’ı Ankara’ya ve bütün Türk illerine bağlayan trenlerin ddğdr.*

*Dikkat ederseniz evlerin yapılış tarzına göre, dışardan bakıldığı halde taksimatını anlamak kabil. İkinci, nc katta geniş, ferah odalar var. nlar*

*misafir odası ve yatak odalarıdır. Sokak kapılarının açıldığı katta da mutfak, kiler, gündelik oturma odası. Sokak kapısı hemen ekseriyetle bir küçük avlu veya bir bahçeye açılmaktadır. Durunuz. İşte ihtiyar bir kadın köşeyi dönmek üzere. Yetmiş beşlik buruşuk bir yüz. Ilık bahar havasının kokladığı ışıklı siyah gözler. Şakaklarından kınalı saçlarının ucu görünüyor. Arkasında alaca dedikleri siyah satrançlı beyaz dokumadan bir örtü. Yürüyün, ona yetişelim. İşte bizi görünce irsî bir hareketle yüzünü örtüyor. Sol gözünün üzerinde küçük bir müsellesin kadrosundan yolunu ve etrafını görmeye çalışıyor.*

*Gelin onu takip edelim. Bu aziz ninenin, tin tin, öyle hoş bir yürüyüşü var ki... İşte alçak bir evin önünde durdu. Sokak kapısını itiyor. Avluda yere atılmış bir hasır üzerine seccade ve minderler konmuş. İhtiyar kadın, şalvarını toplayarak rahatça oturmuş. Önünde bir çıkırık, yün eğiriyor. Örülmüş saçlarını bir tülbentle sarmış. Yüzünde senelerin kat kat izleri.*

*Kapıdan giren kadın, Hatice Hatun, komşusunu bu vaziyette görünce hayretle:*

*-Ne iş goriyon? Kolay gele. diye söze başlıyor.*

*Ev sahibi İmmahan Eme:*

*-Hatuc Hatun, guşluh vahtı bahçamız bek gozel oluyor. Ecuk oturdun da çığrış eğiriyorum.*

*-Vah, o ne ki İmmehan Eme, sen atalarımızın sözünü unuttun mu? Boon iş görülmez.*

*-Niye ki? Hayır ola?*

*-Boon eğrilce olduğunu unuttun mu?*

*-Vah anam! Boon eğrilce olduğu temelli ahlımdan çıhmış. Çığrığı galdırayım da ecuk seninle iki dertleşek.*

*Bunun üzerine İmmahan Eme, ayağa kalkarak ve Hatice Hatun'un ellerini avuçları içine alarak "Allahümme salli" diye selamlaşır. İmmehan Eme misafirine:*

*-Büruğ'nü aç.*

*Diye örtüsünü çıkarır.*

*Şimdi biz biraz bu işittiklerimiz üzerinde duralım. Asırlık iki ihtiyar kadının şu konuşmasında bizim için öğrenilecek çok şeyler var.*

*İlk önce seyahatimize tesadüf eden bu günün "eğrilce" olduğunu öğreniyoruz. Eğrilce, İlbaharda bir günün ismidir. Atalardan kalma bir töreye göre bugün hiçbir iş işlenmez, uğur değildir. Hatta, aksi halde doğan çocuklar eğri doğarlar. Bugün bütün kadınlar, hele genç kızlar, çocuklar giyinip kuşanıp, süslerini takıp kırlara dökülürler. Baharda ilk açan taze*

*çiçeklerden toplamak için yeşil çimenler üzerinde koşuyorlar. Başlarına çelenk örer, avuçlarını demetlerle doldururlar. Güzel sesli kızlar, kadınlar karşıdan karşıya türküler söylerler. Bütün yüzlerden neş'e, sevinç taşar. Hatice Hatun'un, Ümmehan Eme'nin kızları, torunları da şimdi bu saatte kırlardadırlar. Bugün, tesadüfen, sokaklar niçin تنها olduğunu şimdi anlıyoruz. Çünkü mahallenin bütün evlerinde yalnız ihtiyarlar ve hastalar kalmıştır.*

*Şimdi kızlar, saçları belik belik örülmüş, parmakları kınalı küçük kızlar bir çiçekten bir çiçeğe koşarken karşıdan karşıya türkü sesleri geliyor.*

*Karşıda gördüm seni  
Gül iken derdim seni  
Öpmeye kıymaz iken  
Yâd ile verdim seni*

*Kaşları ok sevdiğim  
Kırpiğin çok sevdiğim  
İller seyrana çıkmış  
İçinde yok sevdiğim*

*Kaşların enni enni (enlienli)  
Ne bahan kenni kenni (kinli kinli)  
Yatsam yârin dizine  
Yar dese nenni... nenni...*

*Şimdi biz çiçek toplayanları bırakalım da tekrar sevgili ihtiyarları dinleyelim:*

*Hatice Hatun:*

*-Eşo, Zebo nire gettiler?*

*İmmehan Eme:*

*-Ciğşimgile gönderdim. Geziban sizi gezdiresin diye habar saldım. Anam! Onların yanında bir has yeşillikler var ki... Güfür güfür rüzgar esiyor. Baba deviresiceler, varsın o gözelim havayı yutsunlar.*

*Hatice Hatun:*

*-Vah anam! Has etmişsin. Emme ceplerine çerezde goysaydın daha iyi olurdu.*

*İmmehan Eme:*

*-Piriç gibi gozel dahilımız vardı. Çedenelce bir kavurga kavurdum, fındığ için gibi gevreğ oldu.*

*Hatice Hatun:*

*-Ellerine sağlık. Bek gozel etmişsin.*

*Şimdi yine durup düşünelim. Bu samimi hasbihal, ninelerin torunlarına karşı olan muhabbetlerini ne güzel ifade ediyor. Aynı zamanda “kavurga” denilen ve buğdayın kavrulmasından yapılan çerezin yani eğlencelik yemişin ne kadar umumi olduğunu ve ne kadar sevildiğini anlıyoruz.*

*Yukarıda Sivas’ın belli başlı bir çiftçilik memleketi olduğunu söylemiştim. Kavurgaya gelince, bu da aile yuvası içinde onun neticesine ait bir nevi tezahür değil midir?*

*Şimdi ihtiyarlar sohbeti iyice ilerlettiler. Bakınız şimdi bir mevzudan bir mevzua geçerek neler, neler konuşuyorlar.*

*İmmehan Eme:*

*-Vah! Esah mı? Hayır ola! İlle temelli gıyamet alâmeti. İrahmetlik abam düşünde dolu görünce “gıyamet gopacah” derdi.*

*İmmehan Eme:*

*-Zaten gopmuş. Hanı dünyamızın eski halı? Vah, anam! Ne günlere galdıh. Gormiyon mu bir aydan beri mübarek yağmur yağmaz oldu. Ekinler temelli kökünden gurumuş. Bu yıl gıtlıh gopacah.*

*Onlar konuşa dursun, biz yine düşünelim:*

*Yüksek yayla memleketi olan Sivas ve havalisinin çiftçilik karakterini bu gündelik hayat içinde ve ihtiyarlar arasında geçen muhavere de ne güzel görüyoruz. Bolluk-kıtlık. Yağmur-kurak. İşte umumi hayatın etrafında döndüğü iki mihver. Toprağa bağlılık. Ezeli, ebedi savaş. Rüyalara kadar sinen bir haleti ruhiye. Rüya... rüya ve tabir.*

*İmmehan Eme, böylece derdini dökünce Hatice Hatun’un da derdi deşiliyor:*

*-Bire bacım, diyor. Derdimi söylesem gözlerinden yaşlar ahar. Bizim Fadik, ohusun diye mehtebe verdük. O (ğ) on mübarek iramazan diye oruç tutturdum, eline de gına yahtım. Mektepte hocaları biriyice zorlamış, orucunu yedirmiş. Fadime bana söyleyince yüreğ gahrına uğradım. Babasına ahşam söyledim de: “Eğsük etek, ne iş goriyon? Sen deli mi oldun? Kızı mektepten soğutacağın.” Dedi.*

*Şimdi yine duralım:*

*Fadik, henüz on yaşlarındadır. Mektebinde de en çalışkan bir yavru. Ninesi orucunu bozduğu için üzülüyor. Fakat bu muhavereyi dinleyen bizler seviniyoruz. Çünkü mektepte öğretmenin bütün talebelerile teker teker uğraştığını, meşgul olduğunu anlıyoruz. Halbuki Fadime’nin babası Ali Çavuş da, kızının mektebe gitmesinden, okumasından ayrıca haz ve gurur duymaktadır. Kendi vaktile okuyamamış, fakat çocuklarını okutmak için hiçbir şey esirgemiyor.*

*İşte şimdi üç nesil var: Nine-Ali Çavuş-Fadik.*

*Fadime'nin babası Ispaha pazarında küçük bir dükkân sahibidir. Av malzemesi, tüfenk ve saire ile beraber bazı eski eşya alım satımı ile meşguldür. Ata biniciliğe çok meraklı olduğu için Pazar günleri Kabak Yazısı'nda –bir mevkii ismi- yapılan cirit oyunlarına iştirak edemezse bile – çünkü bir kolu eski bir harp yadigârı olarak çolak kalmıştır.- seyrine doyamaz. Bugün onlar da kırdada veya bir evde toplantı etmek üzere.*

*Fakat bugün onunda fevkalade bir hali var. Ali Çavuş, şen ve tatlı sözlü bir adamdır. Birkaç gün evvel dükkân komşuları olan esnaf arkadaşlarile, bugün herfene yapmağı kararlaştırmış, bu işin tertiplenmesini de ona yüklemişlerdi. Herfene, bir çok ahbabların birlikte masraf ederek yemeklerini hazırlayıp eğlenmek üzere kırdada veya bir evde toplantı yapmalarıdır. Bugün otlarda bir kır âlemi yapmak üzere onbeş kişi, yiyeceklerini alarak kıra çıkmışlardı.*

*İşte bir tarafta, bütün kır gezmelerinin hiç eksik olmayan eşyası, semaver tütüyor. Bir yanda kuzuyu pişirmek için hazırlanan büyük bir ateş. Onbeş kişi, hepsinin yüzünde neş'e parıltısı. Bir ikisi çalgı çalıyor. Türküler, şarkılar söylüyor, oyunlar oynuyorlar. Bilhassa Ali Çavuş, o yanık sesile şu türküyü söylüyor:*

*Kayalardan kayarım  
Bulamadım ayarım  
Ben bu deritten ölürsen  
Kaderime sayarım*

*Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı  
Çekti bizi bu illerin suyu toprağı  
Oy dağlar yeşil dağlar  
Sıladı yârim ağlar*

*Sardım ben sarardım  
Senin için sarardım  
Baş yastıkta göz yolda  
Her geçene sorardım*

*Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı  
Çekti bizi bu illerin suyu toprağı  
Oy dağlar yeşil dağlar  
Sıladı yârim ağlar*

*İşte bir başka türkü daha:*

*Yuca dağlar başı meskânım, yurdum  
Kadir Mevlâm etsin bizlere yardım  
Bir değil, beş değil şu benim derdim  
Derdime bir çare bulan olmadı*

*Yuca dağ başında yattım oturdum  
Derdim elli iken yüze yetirdim  
Lokman hekim gibi cerrah getirdim  
Şu benim derdimi bilen olmadı*

*Sonra dördü, beşi bir araya gelerek halaya durdular. Halay, Sivasın tipik oyunlarıdır. Biraz sonra arkadaşım Halil Bedi Yönetgen size bunları tarif edecek ve dinletecektir.*

*Eğer biraz da, süratle, genç kadınların, kızların topluluğuna dönecek olursak şimdi onların kucak kucak çiçeklerle gurup gurup buluştuklarını, türküler, şarkılarla beraber onların da elele halay çevirdiklerini göreceğiz.*

*Ama biz sevgili ihtiyarlarımızı unutmayalım. Çünkü bu güzel bahar gününde onların gönlünde de hevesler uyanıyor.*

*Bakınız hala başbaşa konuşuyorlar. Fakat dışarda güneş, hava insanı öyle bir çekiyor ki... Nihayet asırlık ihtiyarların göğsünde de taze bir kuvvet canlanıyor. Hatice Hatun dayanamıyor ve İmmehan Eme'ye:*

*-Hadi tıbüklerimizi bürünük de ecuk ırmah gıyısına gidek. Gozumüz, goynümüz açılısın.*

*Diyor ve iki ihtiyar, tin tin, kapıdan çıkıyorlar...*

*Değerli dinleyicilerim;*

*İşte iki ihtiyar ninenin kısa bir konuşmasını dinledik. Fakat bu konuşmanın içinde ne kadar hususi renkler toplu bulunuyor. Bize halk hayatının çok dar fakat çok samimi bir köşesini aydınlatıyor.*

*Halk bilgisi araştırmaları işte bu yoldan gidilerek yapılır. Böylece halkın mahrem hayatı içine girmek suretile zevklerini, yaşayışını, an'anelerimizi öğrenmiş oluruz. Kadın, erkek, genç, ihtiyar... gibi zümreler arasında hayatın daimi kaynaşmasını böylece kavrarız.*

*Bizim şimdiki denememiz denizden bir damladır. Fakat ne keskin bir tadı var. Sözleri, adetleri, zevkleri, musiksi ile müstakil bir kültür dünyası. Yarınki fikir ve sanat hareketleri için –öyle temenni ederim ki- Halkbilgisi araştırmaları en zengin bir ilham kaynağı olacaktır.*

### 3. Folklor Gezintileri II<sup>29</sup>:

Ahmet Kutsi Tecer'in Türk Halk Oyunlarını konu alan bu yazısı şu ifadelerle başlıyor:

*“Değerli dinleyicilerim,*

*Hatırlıyor musunuz, bilmem? Geçende sizinle küçük bir folklor gezintisi yapmıştık. Bu vesile ile arkadaşım Halil Bedi Yönetken bize Sivas'ın yerli musikisinden bazı parçaları, bilhassa “Halay”ları dinletmişti. Yine bir başka defa bize Erzurum'un yerli musikisinden parçalar ve “bar”ları dinletti. Bugün de dostum Doğu Karadeniz sahillerinin karakteristik musikisinden, bittabi Rize ve havalisini o meşhur “horon”larından dinletecektir. Horon da Sivas'ın halayları, Erzurum'un barları gibi grup halinde, topluca oynanan rakıslardandır. Bu rakıs havalalarını biraz sonra dinleyeceğimiz için fırsattan istifade ederek, ben de sizinle küçük bir folklor konuşması yapacağım.*

*Bu rakıslar (yani halay, bar, horon) bayram, düğün gibi şenlik ve topluluk sıralarında yapılır, umumi bir neşe, bir kaynaşma pınarıdır. Ritmik bir müzik, cazip, figürlerle rakıs, haz ve coşkunluğu davet eder. Hele bu oyunları ve bu musikiyi ait olduğu muhitte seyretmek ve dinlemek insanda apayrı tesirler bırakır. Bu rakısları kendi muhitlerinin insanları irsi ve maharetle icra ettikleri gibi jestlerinden, kıyafetlerine, yüzlerinin bariz hatlarına kadar hepsi bir ahenk teşkil eder. Horon, Karadeniz tipine yakıştığı gibi barlar da Erzurum ve havalisi insanının yaşayış ve tavırlarına uygundur. Deniz dalgaları gibi kıvrak horonla dağların ihtişamı gibi vakur ve ağır barların arasındaki farkı anlamak pek kolaydır.”*

Halk oyunları yurdun değişik bölgelerinde farklılıklar gösterse de hepsinin ortak özelliğinin aynı kaynaktan çıkmak olduğunu belirten yazar, köy ve şehirlerdeki farklı uygulamaları şöyle açıklar:

*“Fakat daha önce mühim bir noktayı işaret etmek isterim. Bu rakıslar, çok defa, şehir ve köylerde az çok birbirinden farklı bir tarzda icra olunurlar. Bilhassa henüz şehir adetlerini kapmamış olan köylerde bu rakısların çok zengin varyantlarını yani değişik çeşitlerini bulmak kabildir. Köylüler ekseriya daha az incelenmiş, fakat daha saf, daha sade ve iptidai figürlerle raks ederler. Musikilerinin şehirlere nazaran, bazı farkları vardır. Bu rakıslar, şehir için gitgide bir eğlence, zevk vesilesi olmuştur. Hâlbuki köylüler bunu ananevi bir merasim gibi ekseriya muayyen vakitlerde, muayyen fırsatlarla, muayyen şekilde yani muayyen usul ve erkânına göre icra ederler. Çünkü bu rakıslar, şüphe yok, çok eski ve çok uzak bir maziye ait an'anelerin devamıdır. Bu itibarla ayrıca bir değerleri vardır.”*

---

<sup>29</sup> Sayı: 10, 1 Mart 1939, s. 162-65

Yazısının devamında halk oyunlarının kaynağını sorgulayan yazar, çoğu figürlerin eski inanışlara dayandığını, bu inanışların bazı ritüellerinin zamanla değişerek oyuna dönüşmüş olduğunu belirterek bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklar:

*“Demek ki toplu oyunlar umumiyetle hala köylerde izlerine tesadüf ettiğimiz veçhile an’anevi bir tarzda icra olunan merasimlerden neşet edegelmişlerdir. Bu merasim, hemen daima, beşeri hayatın muntazam cereyanını temin etmek maksadile, tabiat muvacehesinde daimi bir mücadele halinde bulunan insanın, kendi üstündeki kudretlere, sırrı kuvvetlere karşı beslediği, ihtiramın türlü tezahürleridir. Bilirsiniz ki büyük dinlerin (mesela İslamlık, hıristiyanlık gibi) zuhurundan evvel şarkta ve garpta hemen bütün kavimler, türlü müşrik, pagan itikatlara bağlı idiler.*

*Daha gerilere gidildikçe bunun çok iptidai, kaba şekillerine rastlanır. Mesela ağaca, dağa, ateşe, güneşe tapmak gibi. Uzun zaman insanlar, tabiatın içinde veya üzerlerinde mevcudiyetini tasavvur ettikleri ruhlara, manevi kuvvetlere inanmışlardır. Ekseriya bu kuvvetlerin, bu ruhların uğrağı yahut da doğrudan doğruya timsali olarak insanlar; ardıç, kayın gibi büyük ağaçları, büyük nehirleri, gölleri, dağ başlarını, kayaları ziyaret etmişler veya bir ateş etrafında toplanmışlardır. Bu ziyaretler ve bu toplanmalar daima bir takım merasim icrasına vesile teşkil etmiştir. Bu merasim –şekli ne olursa olsun, mesela kurban ayini gibi- daima musiki ve rakısla birlikte icra olunmakta idi. Buna çok defa sözler de refakat ediyordu. İşte bugün, zevk ve haz temini maksadile icra olunan toplu oyunların hepsi: Horon, bar, halay veya bunların benzeri olan başka rakıslar, böyle bir menşe’den gelmektedir ve asırlar zarfında, nesilden nesile, türlü değişikliklere uğrayarak bugünkü hale girmişlerdir.”*

Bazı halayların halk takvimine göre senenin belli günlerinde oynanmasına dikkat çeken yazar bunların kaynağının da bu törenler olabileceğini belirterek şunları yazar:

*Nitekim grup halinde oynanan, toplu rakıslar da hala eski bir hatıranın izi olarak muayyen zamanlarda, muayyen vesilelerle oynanır. Bu muayyen zamanlar, alelumum gün dönümü, senenin en sıcak (bahur) ve en soğuk (zemheri) günleri gibi dört mevsimin içine serpilmişlerdir. Anadolumuzun bir çok yerlerinde, bilhassa çobanlık, çiftçilik muntakalarındaki köylerde bilinen bir (çoban takvimi) yahut bir (köylü takvimi) vardır ki aşağı yukarı, an’anevi merasim demektir. Bu gün bile hatta bu takvime göre, birçok köylerde bazı merasim icra olunur ki bütün bunlar, eski an’anelerin izlerinden başka bir şey değildir.”*



Yazısının devamında, Ankara köylerinde yaşatılan “Bilbişi” ve Sivas şehir merkezinde uygulanan “Baca Pilavı” gelenekleri hakkında bilgi veren yazar yazısını şu ifadelerle sonlandırır:

*“Bu örnekler bize şunu gösteriyor: Çocukların eğlence, oyun mahiyetindeki birçok adetleri eski an’anelerin bozulmuş birer devamıdır. Esasında bütün bu merasime musiki ve rakıs refakat ediyordu. Musiki ve rakıs, heyecan ve haz kaynağı olduğu için yetişkinler tarafından daha iyi muhafaza edilmiş, halbuki musiki ve raksın refakat ettikleri merasim mana ve ehemmiyetlerini kaybettiklerinden sadece çocukların bir eğlencesi, birer oyun olarak kalmışlardır.*

*Halk hayatını tetkik edince böyle birçok mahalli hususiyetlere tesadüf olunur ki bunlar beşeriyetin çok eski medeni ve fikri seviyesini tebarüz ettirmek hususunda bize yardım ederler.*

*İşte halay, bar veya horon gibi topluca icra olunan ve bugün bizim için sadece musiki ve rakıs bakımından yani sanat bakımından ehemmiyeti bulunan türlü oyunlar, menşeleri itibarile düşünülürse, onları nesilden nesile devam ettiren halkın çok eski bir mazisine ait yadigarlarıdır.”*

#### **4. Folklor Gezintileri III<sup>30</sup>:**

Halk müziğinde beste, güfte ilişkisi, bunların ayrılmaz birlikteliği, düğün türküleri, ağıtlar ve bir olayla ilgili söylenmiş türküleri konu alan bu yazıya yazar şu cümlelerle başlar:

*“Değerli dinleyicilerim,*

*Halk musikisinin başlıca hususiyetlerinden biri, hemen hemen bütün bestelerin daima birer güfte ile terennüm edilmesidir. Halk hayatında musiki ve şiir birbirinden ayrılmaz. Nitekim bu hususiyet, aynı veçhile, halk şiirinin de başlıca vasfıdır. (...) Beste ile sözün kaynaşması o kadar kuvvetlidir ki kaval gibi halk ağız sazları ile çalınan musiki parçaları bile dinleyiciler tarafından sözle takip olunur, yani onların da güfteleri vardır.*

*Musiki ile şiirin böyle kaynaşması sayesinde ki, hem musiki ananesi, hem şiir ananesi devam edebilmiştir. Çünkü halk şiiri şifahi olduğu gibi halk musikisi de şifahidir, notası yoktur.”*

Yazar Halk müziğini anonim ve anonim olmayanlar şeklinde ikiye ayırarak bunlar hakkında şu bilgileri verir:

*“Halk musikisini de, halk şiirini de-ki zaten birbirinden ayrılmazlar-iki büyük kısma ayırmak lazımdır:*

---

<sup>30</sup> Sayı: 11, 1 Nisan 1939, s. 204-207

*Bunlardan birincisi, ninniler, düğün türküleri, toplu oyun havaları, ağıt gibi muayyen adet ve usullere bağlı olan söz ve bestelerdir.*

*İkincisi, herhangi bir hadiseyi, heyecan doğuran bir hali, acıklı veya şen bir vak'ayı alakadar eden şiirler ve bunların besteleridir. Bunlar arasındaki farka bakacak olursak birincilerin tamamile anonim yani sahihsiz, daha doğrusu bir ferdin değil, bir topluluğun malı olduğunu; ikincilerin ise bir halk şairi veya bir halk musikişinası tarafından yahut da bu alanda az, çok istidadı olan halk içindeki heveskârlar tarafından meydana getirilmiş olduğunu, yani ferdi bir menşee malik olduğunu görürüz."*

Yazısının devamında düğün türküleri, ağıtlar ve kahramanlık türküleri hakkında bilgi veren yazar bu ürünlerden şu örneklere yer verir:

**Düğün Türküsü:**

*"Atladı geçti eşiği  
Sofrada kaldı kaşığı  
Kız evinin yaraşığı*

*Şen anam şen babam evin şen olsun  
İşte ben gidiyorum haberin olsun*

*Gelinin yükü tutuldu  
Oğlan evine yıkıldı  
Ananın beli büküldü*

*Şen anam şen babam evin şen olsun  
İşte ben gidiyorum haberin olsun"*

**Ağıt:**

*"Ölen oğlu için bir annenin söyledikleri:*

*Kapılara kilit asdın, oğul  
Bacalara diken basdın, oğul  
Peşkirini aldım direktten, oğul  
Bir ah ettim yürekten, oğul*

**Bir başkası:**

*Hele bakın da şu feleğin işine  
İşine oy oy  
Ağı katmış azıcıkta aşına  
Aşına oy oy  
Pek gençlikte ölüm geldi başına  
Başına oy oy"*

Anonim olmayan ürünlere örnek:

*Karacaoğlan der canan  
Güzelim sözüme inan  
Bu ayrılık bize heman  
Ermeden bir dem sürelim*

*Dinlediğiniz gibi işte bu okunan şiir, Karacaoğlan ismindeki halk şairine aittir. Küçük bir parça daha:*

*Senin yazın kışa benzer  
Bir sevdalı başa benzer  
Çok içmiş sarhoşa benzer*

*Duman eksilmeyen dağlar  
A dağlar ah ulu dağlar  
Eşinden ayrılan ağlar*

*Selviye benzer meşesi  
Del'olup aşka düşesi  
Top top olmuş menekşesi*

*Burca burca kokan dağlar  
A dağlar ah ulu dağlar  
Eşinden ayrılan ağlar*

*Mor menekşe boynun eğmiş  
Yapracığı suya değmiş  
Yazın yeşil kemha giymiş*

*Kışın sade giyen dağlar  
A dağlar ah ulu dağlar  
Eşinden ayrılan ağlar.*

*Bu da “Âşık Hasan” adlı bir halk şairinin şiiridir. Tahassüsleri o kadar şahsi ki... Şahsiyetin damgası, ferdilik vasfı bu derece kuvvetli olursa, eser az çok rengini, mahiyetini muhafaza eder, şifahen de intikal etse, pek az tarife uğrar. Fakat bazıları da var ki, halk onları o kadar kuvvetle benimser, kendine mal eder ki, oldukça derin değişikliklere uğratarak anonim eserlere benzetir. Mesela:*

*Genç Osman 'ın atı kötüden kötü  
Düşmanın kılıcı zehirden katı  
Çekiverin baş tavladan kır atı  
Koç gibi meydanda döndü Genç Osman*

*Bir sabah namazı tozdan dumandan  
Kılıcın kabzası görünmez kandan  
Kelle koltuğunda geliyor arslan  
Şehitlere serdar oldu Genç Osman*

*Bu kahramanlık türküsü Anadolu'nun birçok yerlerinde mestesiyle okunur. Bu türkünün menşei bizce malum. On yedinci asır sonlarında yaşamış "Mustafa" adlı bir halk şairinindir. Fakat türkü, epik bir tema etrafında döndüğü için, hemen taammüm etmiş, ağızdan ağıza pek çok değişmiş, anonim eserler sırasına girmiş.*

Örneklerle ilgili yorumların ardından yazar yazısını şu ifadelerle sonlandırır:

*"Biz bu şehirliler musikiyi musiki olarak, şiiri şiir olarak alırsak. Mesela müzik dinlemek için konser salonuna, şiir okumak için kitap ve mecmualara başvururuz. Hâlbuki orijinal halk musikisini dinlemek, halk şiirlerini duymak istersek bilhassa halk hayatının içine girmek, hayat çerçevelerinin her birinden ayrı ayrı bakmak mecburiyetindeyiz. Ancak o zaman, iptidai de olsa, hayat ve sıhhat dolu halk san'at mahsullerinin tadını almak kabildir."*

#### **5. Folklor Gezintileri IV<sup>31</sup>:**

Bu yazısında yazar kendi tabiriyle "Âşıklık" veya "Halk Şairleri" konusunu ele almıştır. Türk Âşıklık Geleneğinin kaybolmanın eşiğine geldiğini, ananeyi sürdüren birçok âşık veya ozan olmasına rağmen artık Karacaoğlan, Dertli, Emrah ve Gevheri gibi âşıkların yetişmediğini belirtir. Âşıklık geleneğinin bu hale gelmesinin sebebini onları yetiştiren ortamların yok olmasına bağlayarak tarihe mal olmuş bu ortamlar hakkında geniş bilgi verir.

Türk Âşıklık Geleneğinin çok önemli bir konusuna değinmiş olan yazar "*Anadolu'nun içtimai bünyesi itibariyle mühim bir tetkik mevzuu olan bu muayyen ve tarihi muhitler içinde mevcut şartlar halk edebiyatının inkişafında âmil olmuşlardır. Şimdi bu muhitler tamamen hayattan silindiği için ananevi halk edebiyatı da artık tarihin malıdır. Bu edebiyatın yerini doğrudan doğruya yeni Türk edebiyatı almaya namzettir. Şimdi bu tarihi ve içtimai muhitleri birer birer ve kısaca gözden geçirelim:*" diyerek âşıkların yetiştikleri muhitleri şu başlıklar altında ele alır:

1. Aşiret Hayatı.
2. Tekkeler, Zaviyeler
3. Kervansaraylar, Hanlar.
4. Abdallar.
5. Hikâyeciler.

<sup>31</sup> Sayı: 13, 1 Haziran 1939, s. 15-20

6. Haydutluk.
7. Yeniçeri Ocağı.
8. Kahvehane.
9. Hapishane.
10. Köy Odası.
11. Köy Hocası.

Bu ortamların halk şairlerinin yetişmesine nasıl katkı sunduklarını uzun ve detaylı olarak anlatan yazar yazısına şu ifadelerle son verir:

*“Yukarıdan beri gördük ki halk şiirinin, daha geniş bir ifade ile halk edebiyatının doğuşu, inkişafı, intişarı ve muhafazası için lazım olan bütün şartlar yani muayyen ve tarihi muhitler artık tarihin birer malıdır. Şu halde halk şairleri nesli artık sönmeye mahkûm bir ananedir. Fakat şimdi bir sual var: milletimizin ruhundan fıskıran şiir dalgası, o, hiç şüphesiz hiçbir zaman sönmeyecek, tükenmeyecektir. O halde halktan şimdiye kadar içinden yetiştirdiği halk şairlerinin yerini tutacak yeni bir hamle, yeni bir hız doğmayacak mı?..*

*İşte, değerli dinleyicilerim,*

*Milletin, halkın malı olan bu ananevi edebiyatın yerini yine milletin, halkın ruhundan, fıskıran folklordan mühim olan ve en yüksek edebi teknik ile işlenen yeni Türk edebiyatı alacak ve artık geçmiş asırlardaki gibi bir ikilik, bir ayrılık tamamen ortadan silinecektir.*

### **SONUÇ:**

Kalem Mecmuası Türk Edebiyatı tarihi içerisinde önemli bir dergi olup burada dönemin (1938-1939) en seçkin yazarlarının yazı yazdıkları görülmektedir. Söz konusu mecmua, ayrıca ele alınıp Türk edebiyatına sağlamış olduğu katkılar belirlenmelidir.

Ahmet Kutsi Tecer’in, Kalem mecmuasında 3’ü şiir, 8’i nesir olmak üzere toplam 11 adet yazısı yer almaktadır. Bu yazılardan 5’i folklorla ilgilidir.

Yukarda ele aldığımız yazılarından hareketle, Ahmet Kutsi Tecer’in sanatçı kimliğinin ötesinde Anadolu irfanını bütün güzellikleriyle hissetmiş, eşsiz inceliklerini keşfetmiş ve yaşantısına katmış, bu birikimin yaşatılmasına yönelik çok değerli fikirler sunmuş büyük bir düşünce adamı olduğu anlaşılmaktadır.

İncelemiş olduğumuz yazılarında Ahmet Kutsi Tecer, Halk “Edebiyatı ve Folklor terimlerinin birbirine karıştırılmaması”, “Türk Folkloruyla ilgili derleme ve sunumların yapılması”, “halk oyunlarının temelini eski inançlara bağlı ritüellere dayanması”, “halk müziğinde beste, güfte ilişkisi, bunların ayrılamaz birlikteliği”, “anonim ve anonim olmayan kültürel ürünlerin ayrı ayrı ele alınması”, “aşıklık geleneğinde âşıkları

yetiştiren evre” gibi çok önemli konularda fikir beyan etmiştir. Bu mühim yazıların başta bilim adamlarımız olmak üzere, Türk Folkloruna gönül vermiş herkes tarafından okunması faydalı olacaktır.

Ahmet Kutsi Tecer’in makaleleriyle ilgili bir kitap hazırlanması halinde Kalem mecmuasında yer alan bu değerli yazılar mutlaka alınmalıdır.

## **7.OTURUM**

# **FOLKLORCULUĞU VE TÜRK FOLKLORUNA HİZMETLERİYLE AHMET KUTSİ TECER -3**





## AHMET KUTSİ TECER VE KÖYLÜ TEMSİLLERİ ARAŞTIRMALARININ PANORAMASI

Özkuç ÇOBANOĞLU\*

Türk Halkbilimi çalışmalarının erken döneminde sıradışı bir yere, role ve kariyere sahip olan Ahmet Kutsi Tecer'in 1940 yılında yayınladığı "Köylü Temsilleri" adlı çalışmasından hareketle halkbilimciliğinin daha sonraki kuşaklar üzerindeki tesirleri hakkında değerlendirmelerde bulunmak çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda birkaç cümleyle de olsa onun hayatının son derece genel çizgilerini aktarmak değerlendirmelerimizi oturtmaya çalışacağımız sosyo-kültürel zemini oluşturması bakımından yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi Ahmet Kutsi 1901 yılında babasının görevli bulunduğu Kudüs'te doğar. Bu şehirde Freres Okulu'nda başladığı öğrenimini ve babasının memuriyeti peşinde Kırklareli, İstanbul ve 1922'de Halkalı Ziraat Mektebi'nde bitirir. Mezun olunca bir yıl boyunca İzmir'de bir çiftlikte çeşitli tarım işlerinde ve aynı zamanda ziraat ve ticaret gazetelerinde de çalışır. Kanaatimizce bu devrine ve emsallerine göre fen bilgisi ağırlıklı ve çok yönlü eğitim ve öğrenim ve yaptığı işler onun güçlü halkbilimci kişiliğinin oluşmasında son derece önemli bir yere ve role sahiptir. Nitekim Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak başladığı İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü öğrenciliğini devlet bursuyla 1925-1927 yılları arasında Paris'e giderek Sorbonne Üniversitesinde sürdürüp 1929 yılında mezun oluşu sözünü ettiğimiz çok yönlü kaynaklardan beslenişi en üst düzeye taşır.

İstanbul Kadıköy Sultanisi'nde okuduğu yıllarda başlayan meşhur şâir Yahya Kemâl'in ve çevresinin çıkardığı Dergâh Mecmuası'nda yayınlamaya başladığı şiirleriyle tebarüz eden şâirliği nedeniyle olsa gerek 1930 yılında Ankara'da devrin belki de en önemli kurumlarından birisi olan Gazi Eğitim Enstitüsü ve Öğretmen Okulu Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliğine atanır. Bunu Sivas Lisesi Edebiyat öğretmenliği ve Millî Eğitim Müdürlüğü takip edecektir. İşte tam da bu yıllarda Ahmet Kutsi Tecer'in Türk halkbilimine yönelik olarak derlemecilikten, yöneticilik ve organizatörlüğe, sanatçılığa uzanan etkinlikleri başlayacak ve ömrünün tamamında hâkim vasıf olarak kalacaktır. O bu durumun başlangıcını şöyle ifade eder: "Hevesli yeni bir öğretmendim... Sivas'ta bulunuyordum. İlk önce muhitin zengin halk kültürü dikkatimi çekti. Halk Şâirleri Bayramı yapıldı. Halk şâirleriyle bir araya geldik. Günlerce bize olgun sanatlarının örneklerini verdiler. Coştular. Coşturdular. Köklü mütekamil bir kültür mahsülü olan bu gümrak, çağılı ve ışıklı bir su gibi akan şiir tezahürünün önünde hayranlık duydum."(Tecer

---

\* Prof.Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk halkbilimi Bölümü ozkul@hacettepe.edu.tr

1939). Aslında, bu son derece mütevazı ve mahviyet içeren ifadelerle sanki başka birilerinin yaptığı bir işten bahsedermişçesine bahsettiği “Halk Şâirleri Bayramı” onun, Sivas’taki görevi sırasında 5-8 Kasım 1931 tarihlerinde Sivas Valisi ve Belediye Başkanıyla birlikte gerçekleştirdiği genç Cumhuriyet’imizin ilk büyük “aydın-halk kaynaşması”ndan (Çobanoğlu 2017) başka bir şey değildir.

Halk Şâirleri Bayramı çoğunlukla Âşık Veysel’in tabiri caizse Ahmet Kutsi Tecer tarafından fark edilmesi ya da keşfedilmesi olarak gündeme gelmekle birlikte gerçekte Cumhuriyetin “Halk Terbiyesi” programının bir parçası hatta sonuçları itibariyle öncü ve lokomotif unsurlarından birisidir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında İsveç başta olmak üzere Sovyetler Birliği, Almanya ve Batı Avrupa’da da “Halk Terbiyesi” ya da “Halk Eğitimi”nin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti özellikle de yapılan devrim ve çağdaşlaşma hamlelerinin geniş halk kitlelerine aktarılması benimsetilmesi için “halk terbiyesine” özel bir önem vermiştir. Nitekim Sivas Halk Şâirleri Bayramı’nı düzenleyen “Halk Şâirlerini Koruma Derneği”nin Ahmet Kutsi Tecer tarafından bir “halk terbiyesi” kurumu olarak düşünülüp Vali, Belediye Başkanı ve Muzaffer Sarısözen tarafından kurulması da bu minval üzeredir. Bu derneğin gayesi geniş halk kitleleriyle aydınlarımız arasındaki boşluğu halk dili, düşüncesi ve edebiyatı ve gelenek-göreneklerle doldurarak aydın-halk kaynaşmasını sağlamak aydınların öğrendikleri medeni bilgileri ve çağdaş yaşam formlarını yaymalarını<sup>32</sup> gerçekleştirmektir, denilebilir. Bir başka ifadeyle, Ahmet Kutsi Tecer aydın ve halk arasındaki mesafe ve ayrımın kültür yoluyla kalkacağına inanır. Nitekim, Ahmet Kutsi’nin 1931 yılında gerçekleştirdiği Halk Şâirleri Bayramı çok büyük bir başarı sağlar ve onun halkbilimcilik hayatının ilk somut meyvesi olur, demek yanlış olmayacaktır.<sup>33</sup> O bu başarısını<sup>34</sup> ve halkbilimine hizmet çizgisini 1934 yılında Yüksek Öğretim Genel Müdürü olarak atandığı Ankara’da da sürdürür. Halk müziği alanındaki çalışmaları

<sup>32</sup> Ahmet Kutsi Tecer, Halk terbiyesi için halk aydın etkileşimi bağlamında Halk Şâirleri Bayramı’nın maksadının “...her yıl vilayet dahilindeki halk şâirlerini toplamak, onlarla bir arada birkaç gün geçirmek, onları dinlemek, eserlerini zaptetmek ve bilmukabele onlara millî ve medeni hayatımızın kuvvetli fikirlerini ve heyecanlarını telkin etmek”(Tecer 1932) olarak ifade eder. Bu bir bakıma halk şâirlerinin istenilen yönde yönlendirilmesi ve onlar vasıtasıyla geniş kitlelere istedik fikir ve kanaatlerin yayılması demektir.

<sup>33</sup>Nitekim, o yılları ve Tecer’i yakından tanıyan Cahit Öztelli’nin konuyla ilgili olarak yaptığı değerlendirmedeki “Halk ozanları çok olan Sivas’ta bu hareket halk arasında olduğu kadar aydınlar, sanatçılar arasında da büyük ilgi uyandırdı. Öte yandan birçok ozan da yurdun her yanına yayılmaya başladı. Gösterilen ilgi yüzünden pek çok kişi sazını omzuna vurarak kültür merkezlerine doğru yola çıktı. Ve böylece halk müziği radyoya, gazinolara, halkevlerine, okullara girdi. Halk müziğine bugünkü ilginin çekirdeği Sivas şenliğinde Tecer tarafından atıldı, diyebiliriz. İşte Tecer’in folklorumuza birinci derecede etkisi bu yolda oldu.” (Öztelli 1967) şeklindeki ifadesi de bu yöndedir.

<sup>34</sup> Tecer’in Sivas’ta yaptığı çalışmalar bu ilin Ankara ve İstanbul’dan sonra halkbilimi çalışmalarını yürüten “üçüncü merkez” (Çevirme 1992) olarak ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

düzenlemek ve geliştirip ilerletmek maksadıyla Muzaffer Sarısözen'i Ankara'ya Devlet Konservatuarı Folklor Arşivi şefi olarak tayin ettirmesi başta olmak üzere 1941-1945 yılları arasında Halkevleri Genel Merkezi'nin çıkardığı Ülkü Dergisi'nin yazı işleri müdürlüğünü yürütmesi bunlara örnek olarak verilebilir.

Ülkü Dergisi'nin yazı işleri müdürlüğü döneminde alan araştırmaları ve derlemeler yaptığı "Köylü Temsilleri" üzerine çalışmaları Ahmet Kutsi'nin kariyerinde önemli bir yere ve role sahiptir. Bir başka ifadeyle Ahmet Kutsi "Köylü Temsilleri" adlı incelemesiyle bu konuda ciddi, kalıcı ve kendisinden sonraki araştırma ve araştırmacıları yönlendirmiştir. O, 1940 yılında yayınladığı çalışmasının başında "Köylü Temsilleri"nin önemini şöyle ifade eder: "Halkbilgisi ile ilgili bütün mevzular benim için caziptir. Fakat bugünkü mevzumuz üzerinde durmayı bana tercih ettiren sebepler vardır. Bu mevzu yani (Köylü Temsilleri) mevzuu mühim olduğu kadar, nasıl söyleyeyim "bakir" bir mevzudur da; çünkü halkbilgisinin bu şubesinin hemen hemen hiç dokunulmamış gibidir. Bu mevzua dair yazılmış hiçbir şey hatırlamıyorum" (Tecer 1940: 4). Gerçekten de o güne kadar, Abdülkadir İnan'ın, Ali Rıza Yalman'ın ve Hamit Zübeyr Koşay'ın derlediği birkaç "köy seyirlik oyunu" dışında (Düzgün 2014) Türkiye'de yapılmış konuyla ilgili bir araştırma yoktur.

Ahmet Kutsi Tecer söz konusu çalışmasında, "köylü temsilleri" terimi ve oyunlar hakkında bilgi verir ve niçin "köy tiyatrosu" terimini kullanamayacağımızı "Bugün için –Halk edebiyatından bahsedildiği gibi "Halk tiyatrosu"ndan bahsedilemez." (1941) demekte ve özellikle de kastının şehir kültürü ürünü olan Ortaoyunu olmadığını bunlara "köylü tiyatrosu" da denemeyeceğini ifade eder. Tecer'e göre, "Köylü temsilleri iptidai mahiyette dramatik tezahürler" olmaktan ileri geçemez"ler. Ancak, "köylü temsillerinin... usullerine göre derlenebilirse millî halk tiyatrosuna, özellikle Türk komedisi için kaynaklık edebilecek yeterlikte" Tecer 1941:4) olduklarını söyler. Böylece Tecer'in "Köylü Temsilleri"ne neden değer verdiğini ve araştırdığı açıkça anlaşılır. O, " köylü temsili" teriminin ifade ettiği kavramı "köylü temsilleri denilince, bundaki maksadımız; köylüler tarafından tertip edilmiş ve temsil suretiyle icra edilmiş oyunlardır. Takdim ve icra tarzından başka metnin pek mahdut oluşu ve oyundaki maksadın darlığı hulâsa iptidailiği itibarıyla bunlara tiyatro<sup>35</sup> demek yakışık almaz" (Tecer 1940) kanaatindedir. Köylülerin bu mahsullere "oyun" dediğini ve aydınlarımızın da eğer bu oyunları tanıdırlarsa basit bir idrak seviyesini yansıtmaları nedeniyle onları çocuk oyunları ile karıştırmış olabileceklerini ve bir kısmının da doğrudan doğruya "şehir sahnelerinin taklidi" olduğunu ifade eder. Bir başka ifadeyle Türk halkbilimi çalışmalarında "köylü

<sup>35</sup> Tecer'in bu tercihinin karşılık önce Süleyman Kazmaz (1942; 1950), daha sonra da Şükrü Elçin (1964) "köy tiyatrosu" terimini kullanacaklardır.

temsilleri” konusundaki terminolojiyle ilgili meseleleri ilk ele alan ve kendi mantığı içinde tutarlı sonuçlara ulaşan kişi Ahmet Kutsi Tecer’dir. Daha sonraki araştırmalarda onun ileri sürdüğü terminolojiye yeni karşılıklar teklif edilip kullanılsa da terimlerin üretildiği nitelikler ve bunlara ait özellikler daima göz önünde bulundurulmuştur.

Aynı şekilde Ahmet Kutsi Tecer’in söz konusu çalışmasında Köylü Temsilleri için ileri sürdüğü sınıflandırma ufak tefek değişiklikler dışında çok büyük ölçüde varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, Tecer, “köylü temsilleri”nin çalgılı-çalgısız, sözlü ve taklitli oyunlar olduklarını belirttikten sonra “köy temsilleri”ni “dinî temsiller” ve “ladini temsiller” olarak ikiye ayırır. Bir başka ifadeyle köy temsillerinin bir kısmı “ayın” niteliklerini korumakta diğer kısmıysa eğlence maksadıyla tertiplenen özelliklere sahiptir. Tecer, çalışmasında yaptığı bu tasnifte yer alan dinî temsillere ve ladinî temsillere örnekler vererek (Tecer 1940) açıklar. Tecer’den sonra bu konuya eğilen ve Anadolu Köy Orta Oyunları adıyla bir doçentlik tezi hazırlayan Şükrü Elçin (1964), terminoloji konusunda yaptığı değişik kullanımlara karşılık köy seyirlik oyunlarının sınıflandırmasında çok büyük ölçüde Tecer’in tasnifini muhafaza edecek köken ve temadan kaynaklanan alt kümelere yer verecektir. Aynı yaklaşım Karadağ (1978) ve And’ın çalışmalarında da (1985) sürdürülecektir.

Sonuç olarak Ahmet Kutsi Tecer aldığı eğitim-öğretim ve yetişme tarzının da tesiriyle çok yönlü bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Yurtdışında aldığı eğitimin de tesiriyle çağdaş ve millî bir tiyatroya geçişimizin ancak halk tiyatromuzun iyi bilinip tanınması ve buradan alınacak kültüre özel unsurların modern teknik yol ve yöntemlerle kullanılmasıyla mümkün olabileceğini düşünür. Aslında bu fikir onun Cumhuriyet ve Atatürk ilke ve ülküleri doğrultusunda bir aydın-halk kaynaşmasını sağlayacak kültür vasıtasıyla bütünleşme ya da onun tercih ettiği ifadeyle “halk terbiyesi” anlayışından kaynaklanır. O Türk kültürüne ve halkbilimine bütüncül olarak bakar araştırır ve anlamaya çalışır. Ancak terbiyevi fonksiyonlarıyla tiyatro ve köylü temsilleri, yaygın iletişim ve etkileşim ağı oluşturmaları nedeniyle de “halk şâirleri”nden başlayarak işe koyulmayı tercih eder; hayatı boyunca da nerde ne iş yaparsa yapsın başta bu iki alan olmak üzere daima halkbilimi çalışmalarının içindedir. Bunların yansısı başta “Koçyiğit Köroğlu” olmak üzere yazdığı 11 tiyatro oyunu da<sup>36</sup> sözünü ettiğimiz kuramsal çerçevenin ya da folklorun millî ve yerli sanatımızın temeli oluşu iddiasını pratiğe aktarılmış, tasarımları ya da bizdeki ilk uygulamalı halkbilimi çalışmalarıdır, denilebilir.

---

<sup>36</sup> Ahmet Kutsi Tecer’in tiyatro eserleriyle ilgili genel bir değerlendirme için bkz. (Aytaş 2003).

## KAYNAKÇA

Aytaş, Gıyasettin (2003).”Ahmet Kutsi Tecer ve Tiyatro Edebiyatımıza Katkısı”, **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2, s.94.

Çevirme, Hülya.(1992).”Ahmet Kutsi Tecer’in Türk Folkloruna ve Halk Edebiyatına Katkıları”, Erzurum: A.Ü. SBE (Basılmamış Yüksek Lisans tezi).

Çobanoğlu, Özkul.(2017).”Türk Toplumunda Aydın ve Halk Kaynaşması Bağlamında Sivas Halk Şâirleri Bayramı”, **Prof.Dr.Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı**, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s.

Demiralp, Burhan.(1988).”Ahmet Kutsi Tecer’in Halkbilimi İle İlgili Çalışmaları”, Ankara: G.Ü. SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Düzgün, Dilaver.(2014).”Türkiye’de Geleneksel Tiyatro Çalışmaları”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.52, s.143-158.

Elçin, Şükrü.(1964). **Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)**, Ankara: TKAE Yay.

Kazmaz, Süleyman.(1942).”Köy Tiyatrosu”, **Ülkü**, S.25, s.19-22.

Kazmaz, Süleyman.(1950).**Köy Tiyatrosu**, Ankara: CHP Halkevleri Yayınları.

Öztelli, Cahit.(1967).”Ahmet Kutsi Tecer’in Folklorumuza Hizmeti.” **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, C.11, S.218, s.7.

Tecer, A. Kutsi.(1932). **Halk Şâirleri Bayramı**, Sivas: Kâmil Matbaası.

Tecer, A. Kutsi.(1939).”Acaba?”, **Oluş Dergisi**, C.1, S.17, s.3.

Tecer, A. Kutsi.(1940).**Köylü Temsilleri**, Ankara: Çığır Matbaası.



## AHMET KUTSİ TECER'İN TİYATRO DÜNYASI

### \*HERŞEY SIFIRDAN BAŞLADI...

*“Her şey sıfırdan başlamıştı. Oyuncusu, yöneticisi, oyun yazarı nasıl yepyeni bir dünyaya pencereyi aralıyorlarsa, seyirci de onlarla birlikte bu yeni yaşantıyla tanışmak, onu sevmek için bir başlangıç yapmak zorundaydı...”<sup>37</sup>*

**Efdal SEVİNÇLİ\***

Tiyatro sanatıyla, tiyatro bilgisiyle Tanzimat döneminde tanışan bizler, ilk özgün oyun yazarımız Şinasi'nin (1826-1871) yazdığı, döneminde sahnelenemeyen, kapağında “oyun” nitemi olan *Şair Evlenmesi*(1860) piyesiyle, görünüşte “oyun yazarı”yla tanışsak da bu tanımı, kavramı algılayabilmemiz için uzunca bir süre Namık Kemal'i beklediğimizi biliyoruz. Namık Kemal'in (1840-1888) *Vatan yahut Silistre* (1973) piyesinin toplumsal yaşamımızda, tiyatro dünyamızda yarattığı fırtına, oyun yazarının gücünü, sahnedeki “oyun”un etkisini, büyüsunü, hemen herkese öğretecektir. “İslâh olması” için Magosa'ya sürülen oyun yazarımız, tiyatro dünyamızın öncüsüdür artık!<sup>38</sup>

Sahnede Türkçe tiyatroyu yaratan Güllü Agop'un *Osmanlı Tiyatrosu*'nda (1870-1882) gerçekleşen bu fırtına, sürgünlere, acılara yol açsa da onlarca yazar, oyun yazmak için büyük bir uğraşa girişirler. Dönemin kimi yazarları, yapıtlarının daha çok okura ulaşması için kendince ilginç hesaplar yapar, oyunlar yazarlar. Örneğin Ahmet Midhat Efendi sürgün günlerini anlattığı *Menfâ*'da (H.1293-M.1876), roman yerine oyun yazma gerekçesini şöyle açıklar:

*“Tiyatro her memleket-i mütemeddine için levâzım-ı zarûriyye sırasına girmiş olup medeniyetce bizim gibi mertebe-i kemâle henüz takarrüb etmemiş olan yerler için ise bunun lüzûmu bir kat daha artar. Malûmdur ki bizde okumak bilen ve okuduğunu anlamağa muktedir olan nüfûs birbiri üzerine yüzde on nisbetini ancak bulabilir. Daha tuhafını ister iseniz şunu da ihtâr edelim ki bizde yazı yazan ve yazdığını anlatabilenler dahi üç binde bir nisbetini bulamaz ya!.....bir kitap binbeşyüzden nihayet ikibinbeşyüz nüshaya kadar satılabilecektir. Bu da beş senede ancak satılıp biter. Yiizbinlerce nüfûs için mütâlaa edilen şu rağbet hiç*

\*Dr.Efdal SEVİNÇLİ, DEÜ GSF Sahne Sanatları Bölümü'nden emekli öğretim üyesi.

<sup>37</sup> Metin And, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu* (1839-1908), Ankara, T.İş Ban. Yay. , 1972, s.82.

<sup>38</sup> Efdal Sevinçli, *Namık Kemal ve Tiyatro*, İzmir, DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, 1991,ss.45-187.

*menzilesinde, mesâbesinde addedilse sezâdır. İmdi biz okumak yazmak bilmeyen nüfusu, tiyatroda ibretli oyunlar irâesiyle terbiye etmeğe cidden çalışacak olsak, sanat-ı tab'dan ziyâde tiyatrosu sanatı ile muvaffak olabiliriz. Zirâ her defasında yedişer, sekizer yüz nüfûs tiyatrosunda bulunmak şartıyla on beş yirmi defa temâşâ-gâha vaz' olunan bir oyunu on, onbeşbin nüfûsa göstermiş oluruz."*<sup>39</sup>

Bu büyük yazı makinası, hem okumayı hem de yazmayı bilen çok az bulunduğu 1870'li yıllarda, ilgi çeken bir kitabı, beş yıl içinde 2500 kişinin okuyabileceğini belirtirken Osmanlı yurttaşlarını tiyatrolarda eğitmenin çok daha etkili ve yararlı olacağını vurgular. Gerçekte bu öneri, dönemin hemen bütün sanatçılarınca da paylaşılır. Çoğu, Osmanlı Tiyatrosu'nun repertuarında yer alan özgün oyunlar yazılır, çeviriler, uyarlamalar yapılır. Ahmet Midhat'tan Abdülhak Hamit'e, Direktör Ali Bey'den Rezaizâde M. Ekrem'e, Ahmet Vefik Paşa'dan Teodor Kasap'a onlarca yazar tiyatromuza katkıda bulunur. Ancak batı kültürünün gösteri sanatı olarak tiyatro, Osmanlı'da, emekleme günlerinde, özlenen, istenen sayıda ve düzeyde oyun yazarı bulamaz.

Osmanlı Tiyatrosu'ndan (1870) Dârülbedâyi'e (1916) değin tiyatro dünyamızda hemen bütün topluluklar, gösterilerinin çoğunda, çeviri ve uyarlama oyunlarla yetinirler. Özellikle Meşrutiyet (1908-1923) yılları, uyarlama oyunların, vodvillerin dönemi olur.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini bugün yeniden irdeleyince, Namık Kemal'in döneme damgasını vuran oyunları ile Abdülhak Hamit'in okunmak için yazdığı yapıtları dışında Tanzimat yıllarından günümüze özgün oyunun / yazarın kalmadığını görürüz. Meşrutiyet ile birlikte baskıdan, yasaklamalardan kurtulan tiyatro sanatımız, saman alevi gibi bir parlayıp hızla sönerken Müsahipzâde Celâl'i, günümüze bir armağan olarak sunar. Reşat Nuri Güntekin ile İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci de bu günlerin çalışkan yazarları olarak ürünleriyle Cumhuriyet döneminde de ilgi çekerler.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, tiyatro sanatının yaşatılıp kökleştirilmeye çalışıldığı 50 yılı aşkın sürede, elbette toplumumuzun yaşadığı dönüşümleri, sancıları, çöküşleri, yeniden ayağa kal-kışlarını düşünürsek, tiyatro adına, kaçınılmaz olarak çevirinin, uyarlamaların, tuluatın egemenliğindeki bu yıllarda, özlenen niteliklerde oyun yazarı bulmak neredeyse olanaksızdır. İşte, bu yokluk içinden çıkıp tiyatromuza yeni oyun yazarların

<sup>39</sup> Ahmet Midhat, *Menfâ*, [Kırk Anbar Matbaası,1293-1876], İstanbul, Tarih ve Toplum Kitaplığı,1988,s.74.

Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu / Kuruluşu-Gelişimi-Katkısı*, Ankara, DTCF Yayını,1976,ss.215-216.



kazandırılmasında, Muhsin Ertuğrul'un, Darülbedayi'in ve tiyatro sanatına inanan, Cumhuriyet yönetiminin ilerici yöneticilerinin payları büyüktür.

Elbette bu süreç de hemen kolay aşılmamış, oyun yazarları da hemen ortaya çıkmamıştır. Tiyatro sanatımıza varlığıyla damgasını vuran Muhsin Ertuğrul, "Perdeci" takma adıyla, tiyatromuzun oyun yazarı eksikliğini, "Müellif... Müellif..." diye adeta haykırarak *Darülbedayi* dergisinde dile getirirken Lozan antlaşmasının kültür dünyamıza etkilerine ilişkin pek bilinmeyen yönlerini de bizlere şöyle anımsatıyor:

*"1-Lozan muahedesinin bize yarar maddelerinden biri de şuydu: Muayyen bir müddet-zannederim, beş sene- zarfında Garp'tan alıp lisanımıza mal edeceğimiz ilim ve sanat eserleri için muharrirlerine telif hakkı vermekten muaf tutulmak..... Önümüzdeki haziran ayından itibaren bu muafiyet bitiyor. O tarihten sonra artık tercüme yahut adapte etmek için eser seçerken sahiplerine danışmak, onlarla uyuşmak mecburiyetindeyiz...*

*2- Bu hadise ilk bakışta belki zararımızadır. Fakat her halde bir kemiyet meselesidir. Keyfiyet itibariyle çok kârlı çıkacağız....*

*3-Bundan sonra artık tiyatro ve o nispette eli kalem tutan ve hele şimdiye kadar müteaddit eserler tercüme ve adapte edip oynatarak -tabir caizse- stajını yapmış olanlar için yol tamamen serbesttir. Çekinmeden, bezmeden yazsınlar, sebat ve gayret etsinler...İlk adımların acemiliği ümitlerini kırmasın.... Hatta ihtiyar perdeci o mesut günleri şimdiden görür gibi oluyor...En yakın bir ayda sahnemizde telif eserler çoğalacak...Ayda bir, iki ayda, üç ayda bir değişecek olan afişimizde bir telif piyesin ismi ve bir Türk muharririn ismi.....Son perdeyi halkın, gençliğin coşkunu ve samimi alkışları içinde -tıpkı Yunanlı meslektaşlarımda gördüğüm gibi-sekiz defa, on defa açıyor, kapıyorum. Kalbim heyecanla, gözlerim sevinç yaşla-rıyla dolu; açıyor kapıyorum... Halk, gençlik; bahar çiçeklerini koparıp dağıtan, sahneye serpen güzel bir fırtına gibi, uğulduyor, haykırıyor... Bütün salon bir tek kalp gibi çarpınıyor... Bir tek ağız gibi haykırıyor: Müellif... Müellif..."<sup>40</sup>*

Muhsin Ertuğrul'un, Şubat 1931'de, "Yazar...Yazar..." diyerek seyirciye oyun yazarları arattığı günlerde, A. Kutsi Tecer, genç bir edebiyat öğretmeni /il milli eğitim müdürü olarak Sivas Lisesi'nde (1930-34) çalışmaktadır.

<sup>40</sup> Perdeci [Muhsin Ertuğrul], "Müellif... Müellif...", *Darülbedayi*, No.14, 15 Şubat 1931, s.1.

Darülbedayi'in genel sanat yönetmeni olarak çevresindeki gençleri destekleyen Muhsin Ertuğrul, 30'lu yıllarda, dönemin genç edebiyatçıları için destekliyor, Cevdet Kudret'in *Tersine Akan Nehir* (1929-30), V. Nedim Tör'ün *Kör* (1929-30), Nazım Hikmet'in *Kafatası* (1931-32), *Bir Ölü Evi* (1932-33), *Unutulan Adam* (1934-35), Necip Fazıl'ın *Tohum* (1935-36), *Bir Adam Yaratmak* (1937-38) oyunlarını, Şehir Tiyatrolarında sahneleterek tiyatromuza yeni yazarlar kazandırmaya uğraşıyordu.<sup>41</sup>

Ayrıca, tiyatro dünyamızı çeviriden, uyarlamadan hızla uzaklaştırmak için, tiyatro anlayışı bakımından müzikallere pek yakın durmasa da Muhsin Ertuğrul, müzikal komedileriyle başarılı bir yazar olarak değer verdiği, Meşrutiyet kuşağından Müsahipzâde Celâl'in, *Fermanlı Deli Hazretleri* (1927-28), *Aynaroz Kadısı* (1928-29), *Kafes Arkasında* (1929-30), *Bir Kavuk Devrildi* (1930-31), *Mum Söndü* (1931-32), *Pazartesi-Perşembe* (1932-33), *İstanbul Efendisi* (1933-34) gibi, Osmanlı'yı eleştiren özgün oyunlarını sahneleterek bir dönemin irdelenişine de aracılık eder.

Gerçekte M. Ertuğrul'un yazar arayış çağrısı, yıllar içinde artarak sürecek, genç yazarların oyunlarını sahnelere taşıyarak, onları onurlandıracak, sahnelerimize özgün yapıtlarıyla yeni yazarlar kazandırmayı sürdürecektir.<sup>42</sup> İşte bu yazarlardan birisi de Ahmet Kutsi Tecer'dir.<sup>43</sup> Devlet Tiyatrosunun kuruluş sürecinde, Tatbikat Sahnesi uygulamalarında, yapıtları sahnelenen ilk yazarımız, A.Kutsi Tecer'dir. Bu yıllarda sahnelenen 32 oyun içinde, *Yazılan Bozulmaz*, *Köşebaşı*, *Koçyiğit Köroğlu* yapıtlarıyla bu başarıyı gösteren Tecer'i, Cevat Fehmi Başkut, *Paydos*, Oktay Rıfat da *Kadınlar Arasında* oyunları ile izlerler.<sup>44</sup>

Burada, Tecer'in oyun yazarlığına geçmeden önceki, yaşamından kimi kesitleri anımsatarak tiyatro sanatına yönelişini, folklordan halk şiirimize, seyirlik köy oyunları araştırmalarından, tiyatro tarihimize ilişkin incelemelerini, tiyatro yazılarını irdeleyerek sanatçımızı daha yakından tanıyalım.

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğrenim gören, kazandığı bursla,

<sup>41</sup> Perdeci, "Akın ve Kafatası", *Darülbedayi*, No.22, 1 Aralık 1931, s.1.

<sup>42</sup> Perdeci, "Perde Açılıyor", *Türk Tiyatrosu*, sayı: 172, 15 I. Teşrin {Ekim} 1940,s.1.

Perdeci, "Bayram Etmeliyiz!", *Türk Tiyatrosu*, sayı: 329, 1 Aralık 1960,ss.3-4.

Perdeci, "35 Yıl Sonra - Aynı Çağrı", *Türk Tiyatrosu*, sayı:359, 1 Kasım 1964,ss.3-4.

<sup>43</sup> "Ahmet Kutsi Tecer", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, c.II, İstanbul, YKB,2001,ss.807-808.

<sup>44</sup> Fikret Tartan, *Devlet Tiyatrosu 50 Yaşında*, İstanbul, EGS Bank Yayınları, 1999, ss.47-48.

Deniz Taşkan, *Devlet Tiyatrosunun Kuruluş Sürecinde Tatbikat Sahnesi Tarihçesi ve Oyunları / 1939-1949*, Ankara, T.C.Kültür Bakanlığı Devlet Tiyatroları Yayınları, 2000,s.109,ss.119-121.

1925-27 yıllarını, Paris'te, Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde geçiren genç Tecer, yurda dönünce, 1929'da Felsefe Bölümünü bitirir. Bugünlerde yazarımızın tiyatroya, tiyatro sanatına, seyirci olmanın ötesinde ne denli yakın olduğunu bilmiyoruz. Ancak *Dergâh*'ta, *Millî Mecmûa*'da çıkan şiirleriyle tanınan, Paris'te, halk şiirimiz üstüne Nationale Bibliotheque'te yaptığı araştırmaları *Halk Bilgisi Mecmûası*'nda<sup>45</sup> yayımlatarak dikkatleri çeken bir sanat tutkunu olduğunu da biliyoruz.

Tecer'in yaşamında Sivas'ın, Sivas'ın kültürel dünyasında da Tecer'in çok özel yerleri vardır. Halk şiirine, edebiyatına tutkun Tecer, 1930-1934 yıllarında, edebiyat öğretmeni (9.09.1930-5.06.1932) ve il milli eğitim müdürü (6.06.1932-11.08.1934) olarak Sivas'ta gerçekleştirdikleriyle, kültür tarihimizin büyük öncüsü olmuş, o güne değin hemen hiç incelenmemiş konuları araştırıp yarışmalar düzenler, yayımlar yapar. Sivas Lisesi'ndeki arkadaşları, edebiyat öğretmeni Vehbi Cem Aşkun ve müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen ile birlikte, Halk Şairlerini Koruma Derneği'ni kurar. Ardından, ülkemizde de ilk kez, I. Sivas Halk Şairleri Bayramı (5-7 Kasım 1931) etkinliğini gerçekleştirirler.<sup>46</sup> Halk Şairleri / Âşıklar Bayramına, Âşık Veysel, Revânî, Meslekî, Suzanî, Süleyman, Karslı Mehmet, Müştak, Yarım Ali, Talibî, Yusuf gibi toplam 15 âşık katılır. Bu etkinlikte, katılan âşıklara, "Halk Şairi" olduklarını onaylayan bir belge verilir. Âşıklarca bir kimlik olarak değerlendirdikleri bu belge, gittikleri yerlerde onlara kolaylıklar sağlar.<sup>47</sup> Tecer, özellikle Âşık Veysel, Talibî ve Ali İzzet'in tanınmalarına büyük destek verir.

<sup>45</sup> Ahmet Kudsi, "Köroğlu'na Dâir", *Halk Bilgisi Mecmûası*, Ankara, 1928, ss.110-116.

Ahmet Kudsi, "Cezâyir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri", *Halk Bilgisi Mecmûası*, Ankara, 1928, ss.124-131.

<sup>46</sup> A.Kutsi, *Sivas Halk Şairleri Bayramı*, Sivas, Kâmil Matbaası, 1932, 16 s. Halkbilimi adına çok önemli bir belge olduğuna inandığımız, A. Kutsi'nin hazırladığı bu kitapçıkta, Tecer, "Halk Şairleri Koruma Derneği" başlıklı bölümde (ss.2-3), "... Halk Şairleri Koruma Derneği bir halk terbiyesi müessesesidir. Burada takip edilen gaye bilhassa geniş halk kitlesi ile fikir hayatımızın umumî bağlarını birleştirmek münevver kitle ile geniş kitle arasını doldurmak; bunu tahakkuk ettirmek için de halk dili, halk nağmeleri, halk edebiyatı, halk ananeleri ile münevver adamın medenî bilgilerini birbirine kaynaştırmak, mezcetmektir. İşte bu maksatlardır ki Halk Şairlerini Koruma, bir yandan köy ve halk içinden süzülüp gelen eserleri umuma teşhir ederken bugünün güzel Türkçesiyle yazan muharrirlerinin eserlerini de köye ve köylüye tanıttırarak, Türk gençliğinin medenî idealini halk ve köylüye de aşılacaktır" derken, "Halk Şairleri Bayramı"(s.4-11) başlıklı bölümde ise, bayramın, "Âşıkları dinlemek, eserlerini zapt etmek ve bilmukabele onlara millî ve medenî hayatımızın kuvvetli fikirlerini ve heyecanlarını telkin etmek" amacıyla düzenlendiğini belirtip âşıkların şiirlerinden örnekler verir. Derneğin genel sekreteri, müzik öğretmeni Muzaffer (Sarısözen) Bey de, "Sivas Halayları"nı (ss.12-15) tanıtır.

<sup>47</sup> Doğan Kaya, "VI. Sivas Halk Şairleri Bayramı ve Geride Bıraktıkları", Ankara, *Kültür Çağlayanı*, s.15, Temmuz-Ağustos 2012, s. 7-11.

Adı, günümüzde, bir ozan ve oyun yazarı olarak aklımıza gelen A. Kutsi Tecer'in, halkbilimden tiyatroya yönelişiyle bu çalışma sürecinde çoğunu ilk kez okuduğum, beni şaşırtan, heyecanlandıran tiyatro yazılarından ve sahnelenen oyunlarından söz etmek istiyorum.

## ŞİİRDEN TİYATROYA: KÖYLÜ TEMSİLLERİ

Ozan Tecer'in Sivas günleri, halk şiirimize ve âşıklara ilişkin çalışmaları yanında, bir tiyatro araştırmacısı kimliğiyle, ilk çalışmalarının da başladığı yerdir. Sivas'taki alan çalışmalarının, derlemelerin ilk ürünü, *Köylü Temsilleri* (1940)<sup>48</sup> kitapçığıdır. A. Kutsi Tecer, bu araştırmasını kitaplaştırmadan, derleme sonuçlarını, Ankara Devlet Konservatuarı'nda verdiği konferansla (22 Birincikânun [Aralık] 1939) açıklar. Konferans metni, *Çığır* dergisinde yayımlanır<sup>49</sup>. Bu araştırmasını tanıtmak amacıyla "Köylüler Nasıl Eğlenirler?" başlıklı makalesini *Varlık*<sup>50</sup> dergisinde yayımlar. "*Köylü Temsilleri*" çıktıktan sonra da *Türk Tiyatrosu*<sup>51</sup> dergisinde yeniden basıldığını görüyoruz.<sup>52</sup>

Sivas'ın köylerinden başlayarak seyirlik köy oyunlarımız üstüne yaptığı, inceleme / derleme gezilerini, Ankara, Yozgat, Eskişehir vb. illerimizin köylerinde de sürdüren Tecer, alanının ilk kuramsal yayını olan bu çalışmasıyla tiyatrobilimi araştırmalarına öncülük eder.

Yapıtın giriş bölümünde Tecer, köylü temsilleriyle halk tiyatrosunu sorgulayan yazar, gösteri değerlerini karşılayan kavramları, sözcüklerde sorgulayarak köylerdeki oyun geleneğimizi anlamaya çalışır. Ne denli ilkel görünürse görünsünler köylü temsillerinin temellerinde dramatik bir yapı olduğunu belirler. Çalgılı oyunlardan tek kişilik, iki ya da daha çok kişiyle oynanan oyunlara yönelik gözlemlerini, dinsel ya da dindışı örneklerle gruplandırırken bu oyunların paganizm döneminin uzantısı oyunlar olduklarını vurgular. Özellikle törensel nitelikli bu oyunlarda, kışyarısı, arap ve ölü oyunu gibi oyunlarda canlandırma öğelerinin inanışlarla olan bağına dikkat çeker.

Araştırmanın son bölümünde köylülerin yeni oyun üretme / oyun çıkarma yeteneklerini, Eskişehir çevresindeki köylerde, İstiklal Savaşı'nın

<sup>48</sup> A. K. Tecer, *Köylü Temsilleri*, Ankara, Çığır Mecmuası Neşriyatı, 1940, 30 s.

<sup>49</sup> A. K. Tecer, "Köylü Temsilleri I-II-III", *Çığır*, sayı: 86, Ocak 1940; sayı: 87, Şubat 1940; sayı: 88, Mart 1940.

<sup>50</sup> A. K. Tecer, "Köylüler Nasıl Eğlenirler?", *Varlık*, sayı: 163, Nisan 1940, ss. 475-78

<sup>51</sup> *Türk Tiyatrosu*, sayı: 128, 1 Mart 1941; sayı: 129, 15 Mart 1941, sayı: 130, 1 Nisan 1941.

<sup>52</sup> Köylü Temsilleri'nden sonra, A. Kutsi Tecer'in, "*Avrupa'da Halk Tiyatrosu*, [cilt: 3, Paris, 1965] içinde, "Türk Halk Tiyatrosu" bölümünü yazdığını biliyoruz. Ancak çalışmaya ulaşamadığım için inceleyemedim.

canlandırılarak oynanışını örnekler. Notlar bölümünde, dindışı oyunları gruplandırırken özellikle oyunlarda kullanılan araç gereçlere de dikkat çeker.

Bu küçük yayın, halkbilimden tiyatroya yeni araştırmaların yapılmasına rağmen<sup>53</sup> Anadolu'daki seyirlik köy oyunları gerçeğinin gündeme taşınmasında da belirleyici olur. Özellikle, AÜ DTCF Tiyatro Bölümü'nün kuruluşuyla, bu bölümün öğretim üyelerinin yaptıkları araştırmalarla<sup>54</sup>, yayınlarla, tiyatro dünyamızda, oyun yazarlığımızda ve rejî uygulamalarında, seyirlik oyun yapısı, açık biçim /göstermecî biçim tiyatro anlayışının farklı boyutlarıyla irdelenmesini, yorumlanmasını sağlayacaktır. Seyirlik köy oyunlarından yola çıkılarak rejide yeni bir estetik kaygısının, yeni bir oyun anlayışının aranışı, tiyatro dünyamıza renk getirir.<sup>55</sup>

İlginçtir, Tecer, seyirlik köy oyunlarının yanında, “oyun gerçeği ile taklid”in peşine ilk düşenlerden olmuş; şenliklerimizden karagöze, ortaoyununa, oyun kollarından tuluat tiyatromuzun kahramanlarının tanıtımına, tiyatromuzun kaynaklarına ilişkin yazdığı değerlendirme yazılarına, bugün yeniden baktığımızda, bizleri şaşırtacak denli bilgiler içeren araştırmaları kapsadığını, değerlendirmeleriyle de bizlere gerçekten öncülük yaptığını görürüz.

Sivas'tan Ankara'ya, Paris'e uzanan yaşamöyküsünde, üstlendiği görevlerin hemen hepsinde birer başarı öyküsü olan Tecer, Ankara Halkevi Dergisi *Ülkü*'nün müdürlüğünden (1941-45)<sup>56</sup> Halkevleri Şefliğine (1943-45), Seyhan / Adana, Urfa milletvekilliklerinden (1942-46), Gazi Eğitim Enstitüsü (1946-48) ve Devlet Konservatuarı (1948-49) öğretmenliklerine, Paris Türk Kültür Ataşesi (1949-51), Unesco İcra Komitesi Türk Delegesi (1950-52) oluşuna değin çok yoğun geçen çalışma yaşamından sonra, İstanbul'a yerleşip Galatasaray Lisesi'nde Edebiyat öğretmeni (1951-1957), İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda Tiyatro Tarihi Öğretmeni (1953) olarak çalıştığını, tiyatroya özel ilgisinin yanında tiyatro tarihimiz üstüne araştırmalarını yoğunlaştırıp bilgi ve birikimlerini yazıya döktüğünü görürüz. Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ile Türk Halk Sanatları ve Ananeleri Tetkik

<sup>53</sup> Hamdi Olcay, *Köy Orta Oyunları: Ucuz Çoban, Elif, Tarla*, Ankara, CHP Halkevleri Bürosu, 1950. Süleyman Kazmaz, *Köy Tiyatrosu*, Ankara, CHP Halkevleri Bürosu, 1950.

Şükrü Elçin, *Anadolu Köy Orta Oyunları*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1977.

<sup>54</sup> Metin And, *Oyun ve Bügü / Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, İstanbul, T. İş Ban. Yay., 1974.

Metin And, *Geleneksel Türk Tiyatrosu-Köylü ve Halk Tiyatrosu*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1985.

Nurhan Karadağ, *Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara, T. İş Ban. Yay., 1978.

Özdemir Nutku, *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1978.

<sup>55</sup>Nurhan Tekerek, “Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk: Ankara Deneme Sahnesi”, *DTCF Tiyatro Bölümü Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, sayı: 24, 2007, ss.67-124.

Nurhan Karadağ, “Dramatik Köylü Oyunları”, [www.ads.org.tr/?p=1390](http://www.ads.org.tr/?p=1390).

<sup>56</sup>A.Kutsi Tecer, dergi yönetimini F. Köprülü'den devralır. *Ülkü*, 1 Ekim 1941- 16 Aralık 1946 tarihlerinde, yeni biçimi ve boyutuyla, onbeş günde bir, 126 sayı yayımlanır.

Cemiyeti'nin (1955) kuruluşlarına öncülük etmiş, aynı yıl Türk Dil Kurumu'nun da üyesi olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 30 Nisan-1 Mayıs 1966 tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği "Folklor Enstitüsü Kuruluş Semineri"ne katılmış ve Türk Folklor Enstitüsü (1966) kuruluş protokolüne imza atmıştır. Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nde, 1957-1966 yıllarında Estetik dersleri öğretmeni olarak çalışan Tecer'in, yaş sınırı nedeniyle emekli olduğunu biliyoruz.<sup>57</sup>

## **TATBİKAT SAHNESİ'NİN / DEVLET TİYATROSU'NUN İLK YERLİ OYUN YAZARI : AHMET KUTSİ TECER**

Tiyatro tarihimizde, 1940-1950 yıllarında, oyunları ile etkin olan A. Kutsi Tecer; Cevat Fehmi Başkut, Ahmet Muhip Dranas, Sabahattin Kudret Aksal, Oktay Rıfat ile birlikte değerlendirilir.<sup>58</sup> Bu dönemin yazarlarının çoğu, tiyatromuza damga vuran 1950 kuşağı yazarlarıyla da birlikte, oyun yazarlığımızdaki atılım yıllarının, "umutlu yılların" belirleyicileri olurlar.<sup>59</sup>

"Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatro Dünyası" başlıklı çalışmamda, Ahmet Kutsi Tecer'in oyunları üstüne ayrıntılı bir dramaturgi / oyun bilgisi incelemesi yapmayacağım. Gerek tiyatro gerek edebiyat uzmanları, Tecer'in oyunları üstüne incelemeler, değerlendirmeler yaptılar.<sup>60</sup> Tiyatro bilgisi açısından oyunlarına ilişkin dramaturjik bilgileri vurgularken yeri geldikçe, tiyatro yazıları içinde de oyunlarına ilişkin kimi değerlendirmelerle yetineceğim. Çalışmamın temel amacı, edebiyat tarihimizde bir ozan olarak incelenen<sup>61</sup> de A.Kutsi Tecer'in bugüne değin yeterince değerlendirilmediğini

<sup>57</sup> Türker Acaroğlu, "Kitaplar -Tecer ve Eserleri", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1967,s.6.

<sup>58</sup> Metin And, *50 Yıllık Türk Tiyatrosu*, İstanbul, İş Bankası Yayınları,1973,ss.542-553.

<sup>59</sup> Sevda Şener, *Cumhuriyet'in 75 Yılında Türk Tiyatrosu*. İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, ss.95-142.

<sup>60</sup> Dr. Gıyasettin Aytas, "A. Kutsi Tecer ve Tiyatro Edebiyatımıza Katkısı", *Gazi Ün. Gazi Eğt. Fak. Dergisi*, cilt:23, sayı:2, 2003,ss.87-97. / gefad.gazi.edu.tr.

Yusuf Ziya Sümbüllü, "Ahmet Kutsi Tecer'in 'Koçyiğit Köroğlu' Adlı Oyunu Üzerine Bir İnceleme", *Erzurum, A.Ü. Türkiyat Enstitüsü Dergisi*, sayı:24, 2004, ss.157-173.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karabulut, "Ahmet Kutsi Tecer, Türk Halk Bilimine Katkısı Ve Koçyiğit Köroğlu'na Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, cilt: 98, sayı: 195, Aralık 2011,ss.49-68.

*21. Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri* (17-18 Ekim 2009), Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (BAMER),2011.

Veysel Ergin, "Doğumunun 112. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatrolarına Tematik Bir Bakış", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, cilt:4, sayı:2, 2016,ss49-72.

<sup>61</sup> Vecihi Timuroğlu, *Ahmet Kutsi Tecer / Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, İstanbul, T. İş Bankası Yayınları.1998.

bildiğim tiyatro araştır-macılığını, tiyatro sanatına olan ilgisini, bağlılığını, bütünlüklü olarak göstermek.

Tecer'in yaşamını incelediğimizde, bir sanatçı duyarlılığıyla şiir yolculuğunu<sup>62</sup> sürdürürken bir yandan da tiyatro sanatına, tiyatro kültürümüze olan ilgisinin adım adım ilerlediğini görürüz. Bedrettin Tuncel'in deyişiyle Tecer, "tragedia ecesi Melpomene'nin kapısında kul olmayı" uzun yıllar öncesinden benimser ve Diyonizos'a bağlanır. Elbette bu bağlanışta, Diyonizos adına Anadolu'da düzenlenen şenliklerin kökleriyle Sivas'ta karşılaşması etkin olacak, tiyatro tutkusunu farklı bir boyuta taşıyacaktır! Anadolu şenlik kültürünü Sivas'ın köylerinde aramaya çıkan bu tiyatro tutkunu, köylülerin nasıl eğlendiklerini araştırırken eğlencelerindeki seyirlik gösterileriyle tanışacak, 'doğum-yaşam-ölüm' döngüsünü yansıtan gösterilerindeki mevsim ritüellerini bir sentez olarak değerlendirip bugün ulusal tiyatro düşünceimizin temel taşlarından birincisi olan Köylü Temsilleri(1940) çalışmasını bizlere armağan edecektir.

Bence *Köylü Temsilleri*'yle birlikte, sanatçı duyarlılığında yeni bir dönem başlar. Gençlik yıllarından beri "şiir / ilham perilerine" büyük bir seveda ile bağlanan Tecer, artık yaşamını daha çok "tiyatro perileriyle" anlamlandırmaktadır.<sup>63</sup> İşte Tecer'in tiyatro perilerine, "Diyonizos'a bağlılığını, bizlere, ilk kez, en yakın arkadaşlarından Bedrettin Tuncel açıklıyor. *Küçük Tiyatro* dergisinde, *Köşebaşı* oyunun ilk gösterimi için, B. Tuncel'in yazdığı, Tecer'in tiyatro yolculuğunu anlattığı, çok güzel bir anı yazısı var.<sup>64</sup> Tiyatro dünyamıza adım adım hazırlanan A. Kutsi Tecer'in tiyatro sanatı için neler yaptığını daha iyi anlamak için B. Tuncel'in "Ahmet Kutsi Tecer" başlıklı bu anı yazısının dikkatle okunması gerektiğine inanıyorum.

Bugün, A. Kutsi Tecer'in, bizim kültürümüzün bu büyük sanatçısının, özlenen bir yaşamöyküsü / biyografi kitabı olmasa da onun değerini anlayanların, bilenlerin öncülüğünde, T.C. Devleti, onu, tiyatro yolculuğunda yalnız bırakmamış, desteklemiştir! Bu destekte hem Devlet Konservatuvarı öğretmen-liğinin hem de Muhsin Ertuğrul'un payı büyüktür. Bir yerde kader diyelim, yakın arkadaşlığın sağladığı güven diyelim,

<sup>62</sup> Cahit Irgat, *Çok Yaşasın Ötüler*, İstanbul, Notos Kitap, 2006,ss.203-205.

<sup>63</sup> Baki Süha Ediboğlu,"Evvelkiler ve Bizim Kuşak / Az Yazmış Erken Susmuş Bir şair: Ahmet Kutsi Tecer", *Cumhuriyet*, 6 Haziran 1968, s.4: "*Bir gün kendisine sormuştum, artık bıraktınız şiiri niye yazmıyorsunuz diye? O kendine mahsus kibar fakat hüznü tebeşümüyle cevap verdi: Ah o vefasız bir yakalayabilsem, kimbilir hangi ufukların ardında.....*"

Melih Cevdet Anday, "Akan Zaman, Duran Zaman-İlham Perisi", *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1983, s.5: "*Ölümünden çok yıl önce şiiri bırakmıştı. Ozanların bir gün gelip şiir yazmaktan vazgeçmelerinin nedenini hep merak etmişimdir. Bir buluşmamızda bu konuyu Tecer'e açtum, "Yoksa ilham perisini mi darıltınız?" dedim. Rahmetli, "Ah" dedi, "Onu bir elime geçirsem bırakır mıyım hiç."*

<sup>64</sup> Bedrettin Tuncel, "Ahmet Kutsi Tecer", *Küçük Tiyatro Dergisi*, sayı:1, 27 Aralık 1947, ss.6-11.[Ek-1'e bakınız.]

inanmışlık diyelim! Devlet Tiyatrosu'nun kuruluş sürecinde, Tatbikat Sahnesi'nde, Tecer'in üç oyunu, ardı ardına sahnelenir. Şimdi 1940'lı yıllara gidelim, tiyatro için yapılanları düşünelim. Devlet'in tiyatro sanatına sahip çıktığı, ülkemizde tiyatro sanatının kökleşmesi, kurum-laşması yönünden oldukça önemli atılımların gerçekleştirildiği yıllardır. Devlet Konservatuvarı'nın kuruluşunu (1936), gecikerek de olsa kuruluş yasasının çıkarılışı (1 Haziran 1940), okulun ilk mezunlarını verisi (3 Temmuz 1941) izler. Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi'nin çalışmaları<sup>65</sup> (1941-1949) bir uygulama alanı olarak verimli geçmiş, sahnersizlik bir eksiklik olarak hep gündemde kalırken Devlet Tiyatrosu Yasası'nın 10 Haziran 1949'da kabulü, bu çabaları taçlandırmış, tiyatromuza da yeni bir kimlik kazandırmıştır. İşte bu süreçte, Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesinde, hemen hemen arka arkaya *Yazılan Bozulmaz*, *Köşebaşı* ile Devlet Tiyatrosu'nun Büyük Sahnesi'nde *Köroğlu* oyunları sahnelenen bir yazar olarak ustalığını da kanıtlamıştır.

Gençlik günlerinde tiyatro sanatını tanımayla geçen dönem, 1930-1934 yıllarında Sivas'ta, Köylü Temsilleri'yle bir başka düzleme geçerken Tecer, bugün tiyatro tarihimizde "klasikleşen" oyunları, tiyatromuzun / dramatik edebiyatımızın önemli bir yazarı olarak değerlendiriliyor...

## AHMET KUTSİ TECER'İN SAHNELENEN OYUNLARI:

### 1. *Yazılan Bozulmaz*:

Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesinde, 24 Mayıs 1947'de oynanan, ancak basılmayan, bir perdelik trajedidir.<sup>66</sup>Oyun, amatör/gençlik tiyatrosu uygulamaları içinde, İstanbul Üniversitesi Tiyatrosu oyuncularınca da oynanmıştır.<sup>67</sup>

Sekiz yıl önce kocası öldürülen Emine, köy yerinde yalnız yaşamının sıkıntılarıyla uğraşırken oğlu İsmail'in de sevgilisiyle yaşadığı sorunlar evde yeni bunalımlar yaratır. Kasabada gardiyan olan kayını Ali'yi görüşüp çözüm bulmak için köye / eve çağırır, konuşurlar. Bu sırada dışarıda silah sesleri duyulur. Ali, ne olduğunu öğrenmek için dışarı çıkar. İçeriye gizlice giren İsmail, evden aldığı tüfekte dışarı çıkar. Çatışma sırasında yanlışlıkla amcası Ali'yi öldürür. İsmail yakalanır. Emine, yaşananlardan çılgına döner. Görünüşte Emine'yi yatıştırmak, teselli etmek isteyen komşuları da

<sup>65</sup> Kemal Bekir, *Unutmamak*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2013,ss.19-45,65-67.

<sup>66</sup> Dr. Deniz Taşkan, *Devlet Tiyatrosu'nun Kuruluş Sürecinde Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi / Tarihçesi ve Oyunları*, Ankara, T.C. Kültür Bak. Devlet Tiy. Yay.,2000,s.109.

Bedrettin Tuncel, y.a.g.y.

Veysel Ergin, y.a.g.y.

Uğur Akıncı, y.a.g.y.,s.69.

<sup>67</sup> "Tecer'in İki Piyesi", *Varlık*, sayı:452, 15 Nisan 1957.



evdedirler. Kaderci bir dünyada tek gerçek vardır: kaderden kaçılmaz / yazılan bozulmaz!

Oyun, Anadolu'da geleneklerin baskısı altında yaşayan köylülerimizin, özellikle dul kalan köylü kadın-larımızın trajedisini aktarır. Dul kalan Emine'nin, törelerin, geleneklerin baskısıyla yaşadığı sıkıntılar ve çözümsüzlük ana temadır. Geleneklerle oluşan değer yargıları, kurtuluş yollarını kapatmıştır. Tecer, Yazılan Bozulmaz'da cehalet içinde boğulan köylülerimizin acınacak hallerini anlatır.

## **2.Köşebaşı:**

A. Kutsi Tecer'in en çok tanınan, oynanan yapıtıdır. İlk kez 27 Aralık 1947'de<sup>68</sup>, Küçük Tiyatro'da sahnelenen, 14 Mayıs 1939 İstanbul'unda, Rüstempaşa Mahallesi'nin 24 saatini yansıtan oyun, özgün-lüğüyle, bugün Türk tiyatro edebiyatının bir klasığıdır.

*Köşebaşı*, Küçük Tiyatro'daki sahnelenişinden üç gün sonra, 30 Aralık 1947 günü<sup>69</sup>, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda da sahnelenmeye başlar.1947-1948 tiyatro süreminde, hem Ankara'da hem de İstanbul'da, sahnelenişinin nedeni yine M.Ertuğrul'dur. M.Ertuğrul, bu yıllarda İstanbul ile Ankara arasında deyim yerindeyse "mekik dokumaktadır".Bir yandan Şehir Tiyatrosu'nun başrejisorü olan diğer yandan Devlet Konservatuvarı sahne öğretmeni olarak Ankara'da görev yapan sanatçı, Eylül 1947'de Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi Müdürlüğüne, 1 Ekim 1949'da da Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü'ne atanır. İşte bu yıllarda, seyircinin çok beğendiği oyunların, hem Tatbikat Sahnesi / Devlet Tiyatrosu'nda, hem de Şehir Tiyatrosu'nda sahnelendiğini görürüz.<sup>70</sup>

---

<sup>68</sup> *Köşebaşı*'nın ilk rejisorü Mahir Canova, oyunun Devlet Tiyatrosu'nda ikinci kez sahnelenişi öncesinde, yazdığı tanıtım yazısında bize şu bilgileri veriyor: "...Beş sene evvel "*Köşebaşı*" piyesini, köşe tiyatromuzda Tatbikat Sahnesi adı altında 56 defa oynamıştık. İstanbul kadar büyük ve geleni gidene fazla olmıyan Ankara'mızda, iki hafta bir piyesi oynamak, büyük bir başarı sayılırdı o tarihlerde... Nitekim böyle bir ümitle 27 Aralık 1947 de Küçük Tiyatro'yu, *Köşebaşı*'yla açtık. Tam doksan üç gün sabah akşam prova yapmıştık. O zamanki kadromuz hemen her role iki, hattâ bazı rollere üç sanatkâr düşecek sayıdaydı ....", *Devlet Tiyatrosu Aylık Sanat Dergisi*, sayı:3, 10 Nisan 1952, ss.30-31.

<sup>69</sup> *Köşebaşı* oyununun rol dağılımı duyurusu için bkz.: *Türk Tiyatrosu*, 1 Kasım 1947,sayı:208,s.6.

Vasfî Rıza Zobu, *O Günden Bu Güne*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1977,s.638.

<sup>70</sup> *Şehir Tiyatrolarının 70.Yıl Özel Sayısı*, sayı:440, 1985, ss. 22-25.

*Devlet Tiyatroları 1949-1983 Oyunları ve tatbikat Sahnesi Çalışmaları*,Haz.:D.Taşkan, *Devlet Tiyatroları Dergisi Repertuar Özel Sayısı*, Ekim 1983,ss.13-15.

*Köşebaşı*, İngilizce'ye çevrilip<sup>71</sup> yurtdışında oynanan ilk oyunumuz oluşuyla da tiyatro tarihimizde önemlidir. Yine *Köşebaşı*, hakkında özel bir dramaturjik inceleme yapılan ve yayımlanan ilk oyundur.<sup>72</sup>

*Köşebaşı*, dramatik kurgusundaki yoğun bir öykülemenin akışında oluşan merak duygusuyla, gerilimin, hemen hiç bitmediği bir yirmidört saatin serimiyle seyirciyi sahneyle bütünleştirir. Doğrusu oyun, daha perde açılır açılmaz, sahneyi /dekoru gören seyirci, kendisini oyunun bir kahramanı olarak algılar:

*“Sahne, İstanbul’un eski semtlerinden birinde bir üç yol ağzı, bir köşebaşıdır. Sağda, sed üzerinde, bahçeli, asmalı bir kahve. İhtiyar, eski bir ağaç bütün bahçeyi gölgelendiriyor. Sol tarafta, kahve ile karşı karşıya, bitişiğinde çıkmalı bir ev bulunan bir bakkal dükkânı. Çıkmalı evin köşesinde bir sokak feneri. Kahvenin bitişiğinde de, kapısında “Ebe Kevser” yazılı bir tabelâ bulunan cumbalı bir ev vardır. Buradan itibaren sokak, bakkalın önüne kadar, tamir yüzünden kapalıdır. Yol üzerinde yığılmış molozlar, çukur yerlerden geçilmek için tahtadan iskeleler ve bir levha görünür: “Yol kapalıdır”. Üzerinde de kırmızı camlı bir işaret feneri.*

*Dipte, tam karşıda, sağdan ve soldan gelen iki sokağın dirsek yerinde bir çeşme başı. Çeşmenin i ki tarafına doğru demir parmaklıklı pencerelerde eski Osmanlı üslûbunda bir duvar; duvar ardında da servilerle çevrilmiş küçük bir cami, bir minare görünür.”<sup>73</sup>*

*Köşebaşı*'nın dekorunu böyle tanımlayan Tecer, perde açıldığında, bir meddah ağzıyla konuşan Bekçi Baba'ya, yirmi yıldır görev yaptığı mahallede hiçbir şeyin değişmediğini söyletse de seyirci, mahallenin / mahallelerinin önemli değişikliklerin eşiğinde olduğunu anlar. *Köşebaşı*, 1939 yılının İstanbul'unda, evleriyle, dükkânlarıyla, yollarıyla, insanlarıyla yaşanan dönüşümün öyküsünün aktarıldığı, seyircinin de yaşamında birebir yaşadığı değişimin yansıması olan bir oyundur... Gerçekte bu değişim günümüzde de sürmektedir...<sup>74</sup> Macit Bey'in ölüm haberiyle başlayıp yıllar önce evinden kovduğu oğlunun evlilik dışı ilişkisinden doğan kızının düğün töreniyle biten *Köşebaşı*, ilginçtir bugün de güncel yaşamımızla bire bir örtüşür. Oyun, bugün görünüşte unuttuğumuz meddah, karagöz, ortaoyunu

<sup>71</sup>Ahmet Kutsi Tecer, *The Neighbourhood*, çev.: Nüvit Özdoğru, Ankara, The Turkish Centre of The International Theatre Institute, 1964.

<sup>72</sup> Sevda Şener, *Ahmet Kutsi Tecer'in Köşebaşı Adlı Oyunu ve Türk Tiyatrosunun Ayırıcı Özellikleri*, Ankara, A.Ü.D.T.C.F. Yayını, 1972.

<sup>73</sup>Ahmet Kutsi Tecer, *Köşebaşı*, Oyun, Ankara, Kültür Basım ve Yayım Kooperatifi, 1947, s.7.

<sup>74</sup> Uğur Akıncı, y.a.g.y.,ss.43-45.

kahramanlarımızın, mahallede yaşanan güncelde hâlâ dile geldiği, modern bir oyundur:

“K. ÇIRAĞI — Usta, çay mı, kahve mi?

KAHVECİ — Limonlu bir rakı olsa hepsinden iyi. Dün gece yine karıştırdık. Canına yandığım! Şimdiki rakıların hepsi ispirto... Kamanatoya koy, yak. Adamın yüreğini yakıyor. Biraz meze falan da atıştırdık. Gece yarısı kalktım, destiyi başıma, lık, lık, lık,... İçtikçe suyu, tutuyor, meret şey! Ah o eski cibra rakıları... Gözünü sevdiğim! Bir kilo, iki kilo çek; bir şey olmaz. Demir gibi olursun. Adamı besler. Öyle olmasa biz çoktan boylardık tahtalıköyü. Hey gözünü sevdiğim, hani o rakılar? Balta Mehmet Bey vardı bizim, rahmetlik, öyle derdi: rakının iyisi yakmaz; tulumbaya koyup yangına sıksan hemen söndürür. Mehmet Bey, hani, bizim tulumbanın reisi idi. Zengin adam! Vız gelir ona dünya! Bir yangın oldu mu, ceketi hemen fora... Yay gibi, lâstik gibi bir adam. Eh, biz de, ne olsa yavrum, tulumbadan yetiştik. Yemeniyi çektin mi, neresi olursa olsun, Cibali, Karagümrük, Davutpaşa, Kadırğa... (Coşar.) Heyt! Geliyor imanım, Rüstempaşalılar! Fener önde, Mehmet Bey boruyu öttürdü mü, kızaktan çekilen kayak gibi tulumba, fıs... Haydi denize, yangın yerine!

Geç şimdi bunları. Yap bana bir okkalı!

K. ÇIRAĞI — (Yüksek sesle:) Okkalı bir! (Ocağa gider.)

KAHVECİ — (Çırağın arkasından:) Ulan öyle sivrisinek gibi okkalı bir olur mu? Gümbür gümbüt ötmeli kahvecinin sesi. (Bıyıklarını sıvazlar. Tabakasını çıkarır, bir sigara yakar. Bu aralık, bir iki kere uzaktan sesi duyulan eskici görünür.)... ”<sup>75</sup>

Oyunun ilk sahnelenişinde, Tecer de modern bir ortaoyunu olarak tanımladığı *Köşebaşı*'nin özelliklerini oyun dergisinde şöyle anlatır:

“*Köşebaşı Üzerine*

İşte size, Macit Bey'in hikâyesi etrafında örülmüş, bir ortaoyunu. Ortaoyununu klasik şekillere bağlı olarak düşünürsek bizim oyunumuzda klasik tipler, o Pişekâr, o Kavuklu o Zenne ve daha başkaları yok. Oyunumuz ortaoyunu gibi başlamıyor, onun gibi bitmiyor.

*Köşebaşı*, modern tiyatro eseridir. Ortaoyununu modernleştirmek gibi bir iddia da taşımıyor. Burada, ortaoyununun başındaki Pişekâr ve Kavuklunun tekerlemesi yerine Bekçi'nin prologu; sonra da Pişekâr'm veya Kavuklunun seyirciye dönerek

<sup>75</sup> A.Kutsi Tecer, *Köşebaşı*, ss.26-27.

*konusması yerine de yine Bekçinin epilogu gelmiştir. Pişekâr ile Kavuklu nun karşılıklı durumları yerine, bütün oyun boyunca, Kahveci-Bakkal, Kahveci Çırağı-Bakkal Çırağı karşılaşmaları yer almıştır. Bundan başka ortaoyunundaki çeşitli tipler: Kadm-Erkek Mahalleli, Esnaf, Tuzsuz Deli Bekir, Bebe Ruhi, Züppe, şu bu, bütün bir insan alayı yerine Köşebaşı'nda, birbirini tamamlamasına, bütün bir mahalle halkı ve mahalleye giren, çıkan insanlar kafilesi yer almıştır.*

*Köşebaşı, bir hayat dilimidir; ama bir ferdin veya birkaç ferdin hayatının ifadesi değil, bir mahallenin hayat ifadesidir. Oyun sokakta geçer. Eserin asıl kahramanı mahalledir. Mahallenin de kendine göre bir hayatı vardır. Bu hayatın iç köşelerini yine kendi ifadesi olan dedikoduların da, dedikodu dediğimiz karmaşık çatışma hallerinde bulabiliriz, Köşebaşı'nda Macit Bey'in ölümü, Saffet Hanım'm düğünü gibi günlük olavlar ve diğer olup bitenler hakkındaki konuşmalar böyledir. Bunların başlıcalarını bir birlik etrafında toplamak için de Yabancı'nın tipi meydana getirilmiştir. Evet, bir hayat dilimi... Eski bir mahallenin yirmi dört saatinden alınmış bir kesitle günlük yaşayı-şımızdan bir tablo... Hemen herkes özel hayatının sınırları içinde, bizi daha derinden sınırlayan bir çevrenin tesirlerinden habersiz gibi hareket eder! Oysa ki isteklerimiz yahut kararlarımız ne kadar çeşitli engellerle karşılaşır! Yabancı'nın hali bunun tam örneğidir. Yabancı kararlı, iradeli bir hayat adamıdır; ama içgüdüleri onu, yirmi yıl sonra, atıldığı mahalleden içeri girmeye zorlarsa bile kendinden daha güçlü olan mahallenin özel bağları Yabancıyı bu kararından vazgeçirtiyor. Oyunumuzun asıl dram tarafı buradadır.*

*Ortaoyununun tiyatro bakımından özellikleri bana Köşebaşı'nda ondan faydalanmayı ilham etti. Ortaoyunu biraz da İstanbul demektir. Köşebaşı'nda ortaoyunu varsa bu da Rüstempaşa'nın İstanbul'da bir mahalle olmasından başka nedir?"<sup>76</sup>*

Yaşamın gerçeğini "mahallede" yakalayan Tecer'in Köşebaşı oyunu, bugün de ilgiyle, zevkle izlenen bir yapıttır. Bu özelliğiyle de tiyatro dünyamızda "klasikleşmiştir."<sup>77</sup>

<sup>76</sup> A.Kutsi Tecer, "Köşebaşı Üzerine", *Küçük Tiyatro Dergisi*, 27 Aralık 1947, sayı: 1, s.2.

<sup>77</sup> Nurhan Tekerek, *Popüler Halk Tiyatrosu Geleneğimizden Çağdaş Oyunlarımıza Yansımalar*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, ss.210-226.

*Köşebaşı* üstüne, ilk kez oynandığı günden bugüne, elimizde onlarca eleştiri var<sup>78</sup>. Burada, tiyatro bilgisi yönünden yetkin iki araştırmacının, öğretmenlerim Özdemir Nutku ile Sevda Şener'in değerlendirme-lerini alıntılıyarak oyunu özellikleriyle tanıtmak istiyorum. İlk değerlendirme, Özdemir Nutku öğretmenimizin, 1959 yılından sesleniyor:

*“Sahneyi İyi Bilen Bir Yazar*

*.....Bir prolog, bir epilog ve üç perdeden ibaret olan bu oyun İstanbul'un eski semtlerinden birinde geçer. Bir üç yol ağzında, çeşmesiyle, kahvesiyle, bakkal dükkânı ve ebesiyle tam bir eski İstanbul havası içinde gelişen eser o semtte oturan insanların yaşantısıyla ilgilidir.....Oyunun konusu bir gün içinde geçer. Bir gün içinde bir mahalle halkının düşüncesini, hareketini, inancını, sevgisini, kavgasını öğreniriz. Bu düşünce, hareket, inanç, sevgi ve kavga bütün insanları içine alan evrensellikte belirtilmiştir. Bekçisinden, bakkalına, kahvecisinden mahalle büyüğüne kadar bütün tipler ince bir anlayışla incelenmiş ve gerçek Türk halkı gözümüzün önüne getirilmiştir.....*

*Bu türde bir yabancı oyuna 1938 Amerika'sında rastlarız. Thornton Wilder, Our Town adlı oyununu yazmış ve aynı yılda Pulitzer Armağanını kazanmıştır. Bir Amerikan mahallesini ele alıp mahalli renk içinde inceleyip bir oyun yazan Wilder plânını daha duygulu ölçüler içinde tutmuştur. Oysa Tecer bizim bünyemize yakışır bir şekilde diyeceklerini tatlı bir oyunla sağlama yoluna gitmiş ve bu yumuşaklık, bu gülümseme içinde aşırı duygululuğa kaçmadan işini bitirmiştir. Bu yönden, Tecer'in Köşebaşı'sı Wilder'in Our Town'undan daha canlı, daha ölçülü bir oyundur bence.*

*Wilder oyuna başlarken ve oyunu bitirirken tanıtma işini bir sahne müdürüne gördürür. Tecer aynı tanıtma işini çok iyi tanıdığımız bir mahalle bekçisine vermiştir. Bekçi oyunun başında ve sonunda görünür ve kendine özgü bir anlatım yoluyla mahallesini seyirciye tanıtır.....*

*Oyuna ilk renkli fırçayı bekçi vurur böylece. Hava ağarırken bekçinin kısa prolog'u sona erer ve sabahın ilk ışıklarıyla*

<sup>78</sup> Bu eleştiri örnekleri için bkz.: *60.Yılında Küçük Tiyatro ve Köşebaşı*, Ankara, Devlet Tiyatroları Yayını,2007;

Yavuz Pekman, “*Türk Tiyatrosunda Bir 'Başrol' Olarak Mahalle*”, İÜ Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, sayı 10,2007: [www.journals.istanbul.edu.tr/iutiyatro/article/view...](http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutiyatro/article/view...)

*Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan*, Haz.: Turgut Çeviker, İstanbul, Ve Yayınevi, 2017,ss.183-275.

*mahalle uyanırken birinci perde açılır. Tabî ilk gelen ses süt-çünündür, sonra simitçi ve kahveci çırağı, nihayet bütün mahalle uyanır. Gün başlar.*

*Tecer ilk perdeye büyük bir hareketle giriyor. Mahallenin uyanıp da yeni yeni tiplerin ortaya çıkması seyirciyi çabucak sahneye çekiyor. Bu insanların aralarında konuşmaları da oyunda önemli olacak bazı olayların nakline yarıyor. Macit beyin ölümü daha ilk başta öğreniliyor. Böylece yazar daha oyunun ilk başında önemli bir meselenin öndeyişini yapmış oluyor. Aynı hızlı gelişim ile oyunun başlıca kişileri sahneye giriyor ve oyun bir güldürü havası içinde gelişmeye başlıyor.*

*Oyunun önemli iki karakteri bakkal ile kahveci. Güldürünün iki baş unsuru. Bunların kavgalarından, konuşmalarından, endişelerinden mahallenin meseleleri karşımıza çıkıyor. Bu yalnız o mahallenin değil, bütün hepimizin meseleleri oluveriyor oyun geliştikçe. Çeşitli tipleri ve karakterleri gören seyirci oyunun içine girmiştir. Oyunun akımına kapılmış sürüklenmektedir. Ancak, Tecer bunu da yeterli bulmuyor, seyirciyi merakta bırakmak için bir kişi daha sahneye. Daha ilk perdede sahneye gelen bu yabancıyı adını, sanını oyunun sonuna dek bilmiyoruz. Hep onun kim olabileceğini düşünüyoruz. Daha ilk perdeden seyircinin merakı ve dikkati sahneye çekiliyor, oyunun sonuna dek sürüyor. Oyunun hızlı temposu da başta sona aksamadan devam ediyor.*

*Oyunun başarısını hangi ustalıklar sağlamış, görelim: yazar önce seyircisinin çok iyi tanıdığı kişileri almış ve bunları tüm evrensel yönleriyle sunmuş. Bu kişilere kıvrak bir dialog düzenlemiş .....Bundan yıllar önce yazılmış bir oyun olduğu ve o devrin meselelerini ele aldığı halde bugün tap taze durmaktadır bu oyun. Evet, belki kahvenin fiyatı artmıştır, Fransız züppeliği yerini Amerikan züppeliğine bırakmıştır, ama o insanların hareketleri, duyularları, düşünceleri devamlı olarak yaşar. Çünkü yazar bunları evrensel yönden ele alıp incelemiştir. Shakespeare'in bugün bütün gücüyle yaşamasına sebep, ne o vaktin savaşları, ne kostümleri ne de kahramanlarıdır. O kahramanları hepsi yaldızlı kabuklarından sıyrıldıktan sonra yalın olarak insan kavramını kapsarlar. Othello, sadece Othello olduğu için değil, insan zaaflarıyla bezeli olduğu için bugün yaşar.....İnsan yaşantısı üç kelimeyle tamamlanabilir: doğum, çiftleşme, ölüm. Köşebaşı'nın ana teması bu. Doğum, çiftleşme ölüm ve gene doğum... Böyle gittikçe genişliyen, bir helezon şeklinde gelişen bir evrime biz hayat diyoruz. Bu oyun Macit beyin ölümüyle başlar, Saffet hanımın düğününden sonra Marangozun çocuğunun doğumuyla*

sona erer. Bir ölenin yerini bir doğan alıyor, işte bu ana temanın örgüsü de bir mahallenin günlük yaşayışı ile süslenmiş.....”<sup>79</sup>

İkinci değerlendirme, Sevda Şener öğretmenimin, dramaturjik açıdan özel bir inceleme olan çalışması:

“..... Köşebaşı, **dramatik tiyatrodan ayrı özellikler taşıyan bir oyundur**. Ne belli bir kahramanı, ne başlangıçtan sona doğru gelişen bir olay dizisi vardır. Köşebaşı'nda ortak bir toplum portresi çizilmiş, bu toplumun günlük yaşantısında yer alan olaylar ve bu toplumu oluşturan kişiler gerçekçi bir anlatımla sunulmuştur.... Oyunun asal teması, yaşamın ölümden doğuma, doğumdan ölüme süreli bir devinim içinde olduğu ve bu devininin bir kısır döngü olarak durmadan kendini yinelediğidir.....

**Köşebaşı'nın biçimi dramatik değildir:** Bu oyunun özünde saptadığımız özellikler biçimini koştulamıştır. Öz ile biçim arasında sıkı bir ilinti vardır. Eğer bu öz, bizim geleneksel toplum-birey ilişkisi anlayışımızı doğru olarak dile getirebilmişse, bu anlayışı erkinlikle ileten biçimlemenin de bizim beğenimizi okşamaması gerekir.

**Köşebaşı'nın Devinimi Daireseldir:** Bu dairesel devinim yaşamın hep kendini yenileyen kısır döngüsünü gösterir. Devinimi sağlayan ölüm, evlenme, doğum gibi olaylar bu döngünün belli başlı aşamalarıdır ve her biri perdenin asal olayı olarak yer alır. Macit Bey'in öldüğü gün torunu evlenmektedir. Aynı akşam Marangoz'un oğlu doğar. Birinci perde ölüm haberinin işlenmesine, ikinci perde düğün haberine ve hazırlıklarına ayrılmıştır. Üçüncü perde ise bir doğum haberi ile sonuçlanır. Bekçinin başlangıç konuşması doğum ile ölüm fikrini birlikte sunar. Bekçinin bitiriş konuşmasında ise ölüm yası ile düğün şöleni, ölüm acısı ile doğum sevinci karşılaştırılmıştır.

**Köşebaşı'nın biçimi nakış dokusuna benzer:** Amacı bir mahallenin günlük yaşantısından kesit almak ve bu kesit içinde yer alan günlük konuşma ve davranışları serimleyerek hem güncel gerçeklere hem de bu gereklerin kökeninde yatan asal gerçeklere değinmek olan Köşebaşı, benzer motifleri yineleme tekniğinden yararlanmıştı.....

**Köşebaşı'nda karakter ve durum komiğinden yararlanılmıştır:** Genel olarak gerçekçi bir toplum portresi yapan oyun, güldürü

<sup>79</sup> Özdemir Nutku, “Sahneyi İyi Bilen Bir Yazar”, *Tiyatro ve Yazar*, Ankara, Gim Yayınları, 1960, ss.117-121.

öğeleri ile yer yer eğlence boyutu kazanır. Bu boyutlar oyunun genel gerçekçi karakterini zedelemmez. Güldürü, karakter ve durum komiği olarak iki çeşit uygulanmıştır. Karakter komiği, kişilerin aşırılıkların ve zaaflarının sivriltilmesi ile meydana getirilmiştir.

**Köşebaşı'nda şiirsel bir atmosfer yaratılmıştır:** Ahmet Kutsi Tecer'in ustalığı, ortak bir yaşantının yansıması olmaktan öte bütünlüğü olmayan, bir olay dizisi içinde toplanmamış, birbirinden kopuk durum ve konuşmalara şiirsel atmosferle bütünlük kazandırmasıdır. Şiirsel atmosferi yaratan, yazarın günlük gerçekler karşısındaki duyarlılığıdır.....Oyunda ele alınan semtin, eski ve bir daha geri gelmeyecek bir yaşamın simgesi oluşu, özlem duygusunu da birlikte getirmektedir. Bu özlem, oyunun şiirsel havası pekiştirir.

Köşebaşı'nda özlemin ve şiirin yarattığı duygusal yakınlık, gerçekçi gözlemin ve güldürünün sağladığı eleştiri açısı ile dengelidir. Şiir, biryandan seyirciyi oyuna duyguları ile yaklaştırırken, bir yandan da estetik uzaklığı gerçekleştirir.....”<sup>80</sup>

### 3. Koçyiğit Köroğlu:

2 Nisan 1949'da, Devlet Tiyatrosu'nda / Büyük Tiyatro'da oynanan ilk tiyatro yapıtı olan *Koçyiğit Köroğlu*, konusu ünlü halk kahramanına dayanan 6 tablolu bir destanın sahnedeki yansımasıdır.<sup>81</sup> Ulusal kültürün kaynaklarının tiyatro sanatıyla bütünleşmesi ve yazım süreci açısından oyun yazarlarımıza benzersiz bir örnektir.<sup>82</sup>

*Koçyiğit Köroğlu*'nun ilk taslağı, 1924 yılında yazılır. Yıllar içinde yeniden yeniden yazarak olgunlaştırdığı yapıtını, önce *Ülkü Dergisi*'nde (1 Ekim 1941-1 Mart 1942) yayımlar. Ancak tiyatro gerçeğine yakın bulmadığı için bu metinle yetinmez.<sup>83</sup> İlk oynanışa yakın günlerde yaptığı yeni bir düzenlemeyi Muhsin Ertuğrul'a ve oyunculara okur. Aynı günlerde sahne hazırlıkları süren *Köşebaşı*'nın heyecanına Köroğlu da karışır.<sup>84</sup> Oyun, yıllar sonra, 1969'da, MEB yayını olarak 1000 Temel Eser dizisinde, basılır.

<sup>80</sup> Sevdâ Şener, “Ahmet Kutsi Tecer'in Köşebaşı Adlı Oyunu ve Türk Tiyatrosunun Ayırıcı Özellikleri”, *60.Yılında Küçük Tiyatro ve Köşebaşı*, Ankara, Devlet Tiyatroları Yayını, 2007,ss.109-116.

<sup>81</sup> Dr. Deniz Taşkan, *Devlet Tiyatrosu'nun Kuruluş Sürecinde Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi / Tarihçesi ve Oyunları*, Ankara, T.C. Kültür Bak. Devlet Tiy. Yay., 2000,ss.144-145.

<sup>82</sup> A.Hamdi Tanpınar, “Halk Destanlarından Milli Edebiyata-II”, *Ahmet Kutsi Tecer'e Armağan*, ss.217-221.

<sup>83</sup> Bedrettin Tuncel, y.a.g.y.

<sup>84</sup> Köşebaşı ile Köroğlu'nun yazılış ve oynanış serüvenleri için bkz.: *Bedrettin Tuncel'e Mektuplar*, Haz.: Alpay Kabacalı, İstanbul, YKY, 1995, “*Muhsin Ertuğrul'dan*”,s.28; “*Ahmet Kutsi Tecer'den*”,ss.31-34.



Tecer, *Koçyiğit Köroğlu*'nu, bir kahraman olarak, Oğuz Kağan'dan gelen özellikleriyle, Oğuzların lideri konumunda olağanüstü güçleriyle / kimliğiyle donatarak karşımıza çıkarır. Zaten oyunda Çamlıbel de, Bolu da bildiğimiz yer adları olarak değerlendirilmemiştir. Zaman, Oğuzların İslam oluşlarından önceki zamandır. Oyunda, Şamanist Oğuzlara ilişkin ritüeller, inanışlar, “*Gök Tanrı, Şaman, At, Umay Ana, Işık, Dağ, Ağaç, Rüya, Hükümdar, Ölüm, Evlilik*” örneklenmiştir.<sup>85</sup>

Köroğlu bir lider olarak, Bolu Bey'inin karşısında dengeli, halkı için ne istediğini bilen bir yöneticidir. Köroğlu, Bolu Beyi, Demircioğlu, Ayvaz, Köroğlu bilinen hikâyenin gerçek kahramanları olsalar da yazar hem Köroğlu'nu hem de Kırat'ı, kutsanmış, olağanüstü bir kimlikle yeniden yaratmıştır.<sup>86</sup>

Bolu Bey'inin kötü yönetiminde acılar çeken Oğuzlar, Köroğlu'ndan yardım isterler. Varlığını zulümle güçlendiren Bolu Beyi'ne karşı Köroğlu'na inanan Oğuz obaları, ne denli zulüm görseler de kurtarı-cılarına inanırlar, bir kurtarıcı olarak Köroğlu'nun gelişiyile, kötülükler yok olur, iyiliğin, doğruluğun zaferiyle Oğuzlar mutluluğa ulaşırlar. Oğuzları kötülüklerden kurtaran Köroğlu da kaybolur.

Bir tiyatro eleştirmeni gözüyle *Koçyiğit Köroğlu* üstüne Metin And'ın yaptığı değerlendirmeyi alıntılıyorum:

“.....Ahmet Kutsi Tecer'in Köşebaşı'sından sonra en önemli oyunu Köroğlu'dur..... Köroğlu halk öykülerine, halk türkülerine, halk oyunlarına, halk özdeyişlerine, halk resmine konu olmuş, yurdun her köşesinde halkın gönlüne yerleşmiş bir destan kahramanıdır. Onunla tanışıklığımız sahneden çok önce. Bu yüzden iyi tanıdığımız fakat hiçbir zaman yeterince tanıyamayacağımız bir destan kahramanını sahne ışıklarının karşısına çıkarmak bir yazar için büyük yüreklik istiyor. Tecer konuya öylesine tutulmuş olmalı ki eseri üzerinde bazı değişiklikler yaparak onu yeniden karşımıza çıkarmıştır. Oyunun eksen kişisi Köroğlu, oyun boyunca üç ana çatışmanın kavşak noktasıdır. Bunlardan birincisi Köroğlu ile öncesiz, amansız düşmanı Bolu Beyi arasındadır. İkincisi Köroğlu'nun önderi olduğu kendi takımı, köylülerle, dağlı obalılarla olan çatışmasıdır. Halkın Bolu Beyine olan hıncını, taşkın kinini düzenleyip ona biçim, amaç, yön verecek halk önderinin yığınlarla alışverişidir. En son olarak her büyük kişi, her önder

<sup>85</sup> Yusuf Ziya Sümbüllü, y.a.g.y. ; Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karabulut, y.a.g.y. ; Veysel Ergin, y.a.g.y.

<sup>86</sup> A.K.Tecer, *Koçyiğit Köroğlu*, İstanbul, 1000 Temel Eser, 1969. Bkz.: “Oyun Üzerine Notlar”, ss.108-112.

*gibi yalnız bir insan olan Köroğlu'nun kendisiyle olan çatışmasıdır. Kendi özel kinini, oğul sevgisini, dost acısını büyük esirgemezlikle yığınların mutluluğu için değiştirmek zorunda olanın kendisiyle hesap-laşmasıdır. İşte Köroğlu'nu bir destan kişiliğinden alıp bir tragedya kahramanı yapacak olanakları da burada aranmalı. Destanlardaki dış çatışmalar, içerileştikçe, çatışma kahramanın kendi iç çatışmasına döndükçe dramatik, özellikle trajik alana daha bir yaklaşıyoruz. Yazar bu çatışmaların her birine eşit önem vermiş. Gerçi destanın olaylar örgüsünü önümüze iyi bir sahne anlayışıyla sermesini bilmiş, fakat bize hep teleskopun ters ucuyla göstermiştir. Bir yirminci yüzyıl yazarı gibi belli bir yorum, gereçleri belirli bir konuyu yoğunlaştırmak ezenle ezilenin çatışmasını, kişide toplum için sorumluluk duygusunun gelişmesini seçim yapacak, vurgulayacak, ilgimizi bu sorunlar üzerine toplatacak yerde, kendini destanın ayrıntılarının büyümesine kaptırarak, dağılmış, yayılmış, toparlanması için de bir temsil süresi yetmemiş. Ancak Tecer'in özentisiz şiirli dili esere çok şey kazandırıyor. Oyunun yerini, doğüstü unsurlarla kişilerin ilişkisini destansı bir hava içinde iyi kurmuştur....”<sup>87</sup>*

Köroğlu hikâyesi, yıllar sonra, Ahmet Adnan Saygun'un bestesiyle, bir opera olarak, 23 Haziran 1973 tarihinde, İstanbul'da Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu'nda sahnelenir. Üç perde dokuz tablodan oluşan bu operanın librettosu, birçok araştırmacının sandığı gibi (!) A. Kutsi Tecer'in değildir. *Köroğlu* librettosunu, yine bir ozan ve libretto yazarı Selahattin Batu yazmış, Aydın Gün'ün rejisiyle sahnelenen operanın orkestrasını da dünyaca ünlü orkestra şefi Azeri Niyazi Tagizade yönetmiştir.<sup>88</sup> *Koçyiğit Köroğlu* oyunu üstüne yapılan bir çok araştırmada bu bilgi gözden kaçmıştır!...

#### **4.Bir Pazar Günü:**

1957 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi<sup>89</sup> Gümüşsuyu Sahnesi'nde oynanan oyun, daha sonra 1959'da Genç Oyuncularca sahnelenmiştir.<sup>90</sup> Modern bir ortaoyunu olarak tanımlanan, göstermecî tiyatrodan güç alan oyunda, bir pazar gününü birlikte geçirmeye karar veren üç çiftin öyküsü anlatılır. Avukat Sabri ile eşi Vezan, bankacı Tefik ile eşi

<sup>87</sup> Metin And, y.a.g.y.

<sup>88</sup> Derya Ağca, “Türk Müzik Tarihinde A. Adnan Saygun'un “Köroğlu” Operası ve Eserde SSCB'nin Ünlü Şefi Niyazi Tagizade'nin Rolü”, International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, cilt:3, sayı: 3 Kasım - Aralık 2017.

<sup>89</sup> “Teknik Üniversiteler Tiyatrosu”, *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1957, s.5.

Arif Erkiner ile söyleşi: [www.mimesis-dergi.org/mimesis-dergi-kitap/mimesis-6/arif-erkin-ile-soylesi](http://www.mimesis-dergi.org/mimesis-dergi-kitap/mimesis-6/arif-erkin-ile-soylesi).

<sup>90</sup> Selim İleri, “Hangi Pazar Günü”, *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1999, s.14.

Selim İleri, “Atıla Alpöge'den Mektup”, *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1999, s.14.

Selvi ve zengin tüccar Meftun ile metresi Nazlı ve çapkın sevgili İzzet'in bir pazar günleri sahnededir. Gerçekte kaprisleriyle, kıskançlıklarıyla, karşıtlıklarıyla, küçük merakların sorgulandığı, "sıkıntılarının gerçek sebebini bilemeyen genç karı kocaların" durağan yaşamlarının yansıtıldığı iki perdelik oyunda, bu üç ailede çalışan üç hizmetçinin değer yargıları, bir çatışma ögesi olarak seyirciye aktarılır.<sup>91</sup> Görünüşte 1940'lı yılların Ankara bürokrasisinin / sosyetesinin anlatıldığı *Bir Pazar Günü*<sup>92</sup>, paraya değer veren, kadın-erkek ilişkilerindeki yapay değerlerle kendi içine kapanmış, toplumdaki kopuk bireylerin yalnızlığı buruk gülüşlerle anlatılır.

A.Kutsi Tecer'in, tiyatro sanatına gönül veren gençlerle, amatör tiyatro anlayışıyla yaptıkları çalışmalarında, hem kuramsal bilgi hem de uygulamalı oyun örneklemelerinde *Yazılan Bozulmaz* ile *Bir Pazar Günü* oyunları deney oyunlarıdır. Batı tiyatrosunun yapısıyla geleneksel tiyatro değerlerimizi bir bireşim içinde gençlerle çalışması, tiyatro tarihimizde de ilk örnektir.

### 5.Satılık Ev:

Oyunculuk tekniği açısından Tecer'in en başarılı bulunan oyunu *Satılık Ev*, ilk kez, İstanbul Şehir Tiyatroları'nca, 29 Eylül 1961 tarihinde sahnelenir.<sup>93</sup> Oyunun tip nitelikli kişileri, gösterdikleri psiko-lojik değişimler açısından dikkat çekerler. Yeni bir yaşam rüyası, anne Ferhunde'yi, oğul Orhan'ı, kız Selma'yı, farklı davranışlara iter. Bu yönelişte, Fatin Bey'in bilincini yitirip yaşamdan kopuşuyla yaşanan parasızlığın etkileriyle evin bir katının Amerikalı subaylara kiraya verilmesi süreciyle olay örgüsü değişir ve oyun hızlanır. Amerikan tarzı bir hayatın hayalleriyle kurulan yeni bir dünya, oyun kişilerinin davranışlarının değişimine neden olur. Bu değişimi yaşayan rol kişilerini canlandıran oyuncular için bu durum, oyunculuk açısından dikkat isteyen bir rol çalışmasıdır.

1961-62 süreminde, Nüvit Özdoğru'nun rejisiyle, Şehir Tiyatroları'nda 100 'e yakın sayıda oynanan, *Satılık Ev*'in daha önce Ankara'da, Devlet Tiyatrosuna repertuvara alındığını biliyoruz. Oyunun yine Mahir Canova'nın yönetmenliğinde, rol dağılımları yapılmış, okuma provalarıyla birlikte ilk hazırlık çalışmaları sürerken birden sahnelemekten vazgeçilmiştir. Bu kararda D.T. Genel Müdürlüğünün gerekçesini bilmiyoruz. Oyuna yönelik siyasal bir baskının ya da teknik bir kararın etkin olup olmadığını da bugün belgelemek çok güç. Ancak 50'li yıllarda, ülkemizde egemen olan siyasal iktidarın örnek gösterdiği, uygarlık yönünden ulaşılmak istenen ülke, ABD'dir. Türkiye'yi, Küçük Amerika yapmaya çalışan bu düşünce, özellikle genç kuşaklarda zenginliğe, refaha, mutluluğa giden yolla eşdeğerdi.

---

<sup>91</sup> Metin And, y.a.g.y.

Uğur Akıncı, y.a.g.y., s.67.

<sup>92</sup> A.K.Tecer, *Bütün Oyunları / Bir Pazar Günü*, İstanbul, Mito Boyut Yayınları, 2009.

<sup>93</sup> "1915-1985 / 70 Yılda Oynadığımız Oyunlar", Haz.: E.Gürmen-N.Denizhan-R.Baltaoğlu, *Şehir Tiyatrosu Dergisi / Şehir Tiyatrolarının 70.Yıl Özel Sayısı*, sayı:440, 1985, ss. 33-34.

Kaçınılmaz olarak Amerikan tarzı yaşama yönelik isteklerin, yaşanan değişimlerin sancuları, bunalımları da oluyordu. Oyundaki Amerikan tarzı yaşama ilişkin eleştirilerin, siyasal iktidara yönelik dolaylı eleştiriler olarak algılandığı, sonunda da oyunun engellenmesinde belirleyici olduğu tiyatro çevrelerinde tartışılmış, konuşulmuş.

İlginç olan Devlet Tiyatrosu'ndaki metin ile yakın dönemde basılan<sup>94</sup> oyun arasında da oldukça önemli farklar var. Bu farkı Lütfi Ay, şöyle belirtiyor:

*“...Kadıköy bölümünde gördüğüm eser, yıllarca evvel Devlet Tiyatrosu'nun repertuvarına almış olduğu eserden çok farklıdır.”Köşebaşı'nın şair yazarı, aradan geçen yıllarda, piyesini yeniden işlemiş, ona belki daha canlı, hareketli, daha da aktüel bir “şekil” vermiş, ama daha kuvvetli bir “öz” kazandırdığını sanmıyorum... ”<sup>95</sup>*

İki oyun metnini okuyunca, özellikle oyun son bölümü yazarca yeniden yazılmış, final tümüyle değişmiştir. Okuduğumuz eleştirilere göre, eleştirmenlerin çoğu, *Köşebaşı* ile *Koroğlu*'na göre *Satılık Ev*'i, içerik olarak inandırıcı olmaktan uzak bulurlar. Oyunun içerik açısından zayıflığı yanında rejji açısından da Şehir Tiyatrolarında yıllardır unutulmuş melodramın sahnede yeniden dirilişini (!), alaysı bir dille eleştirirler.<sup>96</sup>

Ben, oyunun konusunun, amacının hâlâ güncelliğini koruduğunu düşünüyorum. Oyunun iyi bir dramaturgi ve rejji çalışmasıyla, konusuyla / içeriğiyle bu ülkenin insanlarının yaşadığı “değişim sancısını / bunalımını” yansıtma başarıyla olacağına inanıyorum.<sup>97</sup> Yıllar sonra basılan oyunun başında A.K.Tecer'in yazdığı sunu, yazarımızın amacını açıklaması açısından önemlidir:

*“Satılık Ev Dolayısıyla...*

*Fatin Kaya, maddi ve manevi yorgunluklar neticesinde günün birinde, şiddetli bir "şok" geçirir, şuurunu kaybeder. Bir müddet böyle kaldıktan sonra yeniden düzeler. Sıhhati ve şuuru yerine gelir, fakat araya giren bir yıl her şeyi bıçak gibi kesmiştir.*

<sup>94</sup> A.K.Tecer, *Bütün Oyunları / Satılık Ev*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, 2009.

<sup>95</sup> Lütfi Ay, “...Satılık Ev...”, *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1961, s.4.

<sup>96</sup> “Satılık Ev”, *Son Saat*, 21 Ekim 1961.

“Satılık Ev”, *Yelpaze*, 22 Kasım 1961.

“Satılık Ev”, *Akis*, 27 Kasım 1961, ss.31-32.

Lütfi Ay, “...Satılık Ev...”, *Cumhuriyet*, 3 Aralık 1961, s.4.

Ayperi Akalan, “Satılık Ev”, *Milliyet*, 22 Aralık 1961, s.2.

<sup>97</sup>Metin And, y.a.g.y.

Uğur Akıncı, y.a.g.y., s.68.

*Olaylar durumdan akmış, Fatin bunların etkisinden uzak kalmıştır. Cemiyet hayatında öyle gelişmeler olmuştur ki olaylarla törpülenmeyen alışkanlıklarına bağlı Fatin Kaya, yeni şartlar altında çevresiyle uyşamamakta, her gün biraz daha bedbaht olmaktadır.*

*Oyunumuzun konusu işte bu maceranın hikâyesidir. Şüphesiz Fatin Kaya örneği tipik bir vaka'dır. Fakat derece derece herkes aynı tecrübenin içindedir.*

*Günlük olaylar arasında bazen insanın kendini ya Fatin Kaya'nın, ya da etrafındakilerin yerinde hissettiği olur. Nitekim oyunun diğer kahramanlarının çabası da kendilerini zamana uydurmaktadır. Elimizde olmayan bir kuvvet bizi olayların akışına göre bir yöne sürükler. Herkes kendini o yolda mesut olacak sanır. Ferhunde Kaya da onu sürükleyen etkiler altında benliğini bulduğunu iradesini bu yolda kullanırsa mesut olacağını sanır. Diğerlerinin de kendilerine göre böyle sanıları vardır. Halbuki hepsi de çevrenin etkileri altında gizlenen oyunun aktörleri yerindedir.*

*Eğer, Fatin Kaya ailesinin macerası bize bu gerçeği duyurabilirse ne mutlu!*

*Hüküm seyircilerindir!..”<sup>98</sup>*

#### **A. K.TECER'İN SAHNELENMEYEN / KİTAP OLARAK YAYIMLANMAYAN OYUNLARI:**

(6.) Bir Mucur Halk Oyunu, Karagözün Salıncak Safası (UNESCO, Avrupa Konseyi Kültür Bölümü'nce hazırlanan Avrupa Halk Tiyatrosu adlı eserin 3. cildindeki Türk Tiyatrosu Bölümü,1965)

(7.) Kader

(8.) Yüzük Oyunu (Türkçe ve Fransızca çevirisiyle.)

(9.) Avşarlar

(10.) Arkadaş Hatırı

(11.) Sunalar

Sahnelenmeyen bu oyunları bulup okuyamadım.<sup>99</sup> Ancak tiyatro tutkusunun örnekleri olan bu oyunların hem sahnelenmeleri hem de yayımlanmaları gönülden dileğim.

#### **AHMET KUTSİ TECER'İN TİYATRO YAZILARI**

<sup>98</sup> A.K.Tecer, *Bütün Oyunları / Satılık Ev*, s.95.

<sup>99</sup> Bkz.: Veysel Ergin, “Doğumunun 112. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer'in Tiyatrolarına Tematik Bir Bakış”, *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, cilt:4, sayı:2, 2016.

Tiyatro edebiyatımıza *Yazılan Bozulmaz, Köşebaşı, Koçyiğit Köroğlu, Satılık Ev, Bir Pazar Günü* gibi tiyatro geleneklerimizle harmanlanmış oyunları kazandıran A. Kutsi Tecer'in, tiyatro tarihimiz üstüne yazdığı araştırmaları, incelemeleri içeren önemli makaleleri de vardır. Bugüne değin bu yönüyle değerlendirilmemiş olan Tecer'in –ulaşabildiğim- yazılarını burada tanıtmaya çalışacağız. Onun araştırmacı kimliğiyle, tiyatro tarihimizin hemen hiç el atılmamış, tartışılmamış konularının peşine takılarak özellikle ortaoyunu üstüne yazdıklarıyla, tiyatro tarihimizde bizlere öncülük ettiğini göreceğiz. Bu makaleleri değerlendirmeden önce, Metin And'ın yazdıklarını okuyalım; onun araştırmalarının değerini bizlere çok güzel açıklıyor:

*“.....Tecer'in tiyatro çalışmalarının iki kesimde toplandığını söylemiştim. Oyunlarından başka Tecer seyirlik oyunlarımızın tarihi üzerinde çalışmalarıyla yepyeni ufuklar açmıştır. Onun en önemli çalışması seyirlik köylü oyunlarımız üzerine yaptığı Köylü Temsilleri adlı incelemedir. Birkaç defa yayınlanan bu incelemenin büyük yankıları olmuş, bu satırların yazarıyla birlikte birçok incelemeciye bu alanda araştırma yapmaya isteklendirmişti. Öyle ki İstanbul Üniversitesi'nde Tecer, öğrencilerinden birisine Burdur'un oyunları üzerine bir bitirme tezi hazırlatmış, onun değerli yol göstericiliğiyle bu öğrenci oldukça başarılı bir çalışma yapmıştır. Tecer dans tarihimiz bakımından çok önemli bir on beşinci yüzyıl yazmasını bulup çıkarmış ve bunu Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanmıştır. Bu risalenin bulunuşunun da benim bu konudaki çalışmalarına büyük yardımı olmuş, nitekim Amerika'da yayınlanan bir kitabımda Tecer'in adı altında onun bu buluşundan uzun boylu söz etmiştim. Bu araştırmasını Tecer genişletip ayrı bir kitap olarak yayınlamak istiyordu, umarım onun notlarından yararlanarak babasının yolunda çalışan genç Tecer babasının bu isteğini yerine getirir. Tecer'in eski seyirlik oyunlarımız üzerine, özellikle orta oyunu üzerine İstanbul Dergisi'nde yayınlanan yazıları da bilinmeyen pek çok noktaları aydınlatıp ortaya çıkarmıştı. Daha sonra gene bu konudan iki incele-mesini bana vermiş, o zamanlar sorumlusu bulunduğum Forum Dergisi'nde yayın-lamıştım. İki önemli yazısını daha anmak isterim. Bunlardan biri; benim daha sonra belgelerini fotoğraflarıyla yayınladığım Güllü Agob'un imtiyaz sözleşmesi, öteki ise Andre Antoine'ın aslı Tecer'de bulunan bir mektubudur. Bu arada seyirlik oyunlarımızla ilgili olarak Saya Gezme töresi üzerine çalışmalarını derinletip bunu da bir kitap olarak yayınlamak istiyordu. Eğer bu değerli dostun, bu çevresine ışık tutan yol göstericinin, bu seçkin kültür adamının ille de bir kusurunu göstermek gerekirse, bunun aşırı ağır çalışma temposu olduğunu belirtmek zorundayım. Ölüm onu bir ömür boyu*

*çalışmalarının olgun sonuçlarını tam vereceği sırada aramızdan aldı. Öyle sanıyorum böyle erken ayrılmasaydı, Türk kültürünün, bu birikmiş çalışma-ların sonuçlarından yararı büyük olacaktı.”<sup>100</sup>*

A.Kutsi Tecer’in tiyatro kültürümüze ilişkin, *İstanbul Sanat-Edebiyat Dergisi*’nde<sup>101</sup>, *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde ve *Vatan* gazetesinde yazdığı<sup>102</sup> makaleleri<sup>103</sup> şunlardır:

- 1- “Şair Evlenmesi’ni Okurken”, *İstanbul*, Şubat 1954, ss. 16-18.
- 2- “Orta Oyunu Tiyatrodur”, *İstanbul*, Mart 1954, ss. 19-21; [*Türk Tiy.*, sayı: 277,]
- 3- “Temsilli ve Rakıslı Türküler”, *İstanbul*, Haziran 1954, ss.12-13.
- 4- “Oyun Kolları”, *İstanbul*, Temmuz 1954, ss.9-10.
- 5- “Orta Oyununda Program”, *İstanbul*, Şubat 1955, ss.10-11.
- 6- “Orta Oyununda ‘Curcuna’ ve 16.Yüzyılda Bir Öğrenci Topluluğunun Verdiği Temsil”, *İstanbul*, Mart 1955, ss. 9-12.
- 7- “Alay, Şenlik, Düğün”, *İstanbul*, Mayıs 1955, ss.9-11.
- 8- “Taklit ve Ortaoyununun İki Görünüşü”, *İstanbul*, Haziran 1955, ss.8-10.
- 9- “Taklit ve Oyun”, *İstanbul*, Temmuz 1955, ss.12-17.
- 10-“Pişekâr”, *İstanbul*, Eylül 1955, ss. 10-13.
- 11-“Kavuklu”, *İstanbul*, Ekim 1955, ss. 12-16.
- 12-“Tiryaki”, *İstanbul*, Aralık 1955, ss. 21-23.
- 13-“Şive Taklitleri, Karakter Taklitleri”, *İstanbul*, Mart 1956, ss. 14-18.
- 14-“Mukallit-Mudhik’ler”, *İstanbul*, Temmuz 1956,ss.16-19.
- 15- “Yeni Bir Adım: Tiyatro Enstitüsü”, *Vatan*, 3 Mart 1957, s.2.
- 16- “Repertuvar Meselesi”, *Vatan*, 13 Mart 1957,s.2.
- 17- “Balede İlk Adımlar”,*Vatan*, 27 Mart 1957,s.2.
- 18- “İstanbul Konsevatuarı”,*Vatan*,12 Haziran 1957, s.2,
- 19- “Merkezden Bölgeye”, *Vatan*, 19 Haziran 1957,s.2.

<sup>100</sup> Metin And, “Ahmet Kutsi Tecer ve Tiyatro”, *Hisar Dergisi*, Sayı: 45 (120), Aralık 1967, ss.9-10

<sup>101</sup> *İstanbul* için bkz.: Ş.Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul,1985,s.708; M. Orhan Okay, “İstanbul”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 23,sayfa, 302.; “İstanbul”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ans.*,cilt: V,ss. 20-22.

<sup>102</sup> A.K.Tecer’in makaleleri içinde, tiyatroya ilişkin ilk yazısı *Oluş* dergisinde çıkıyor. Dergiye bulamadığım yazısını inceleyemedim. Bkz. “Tiyatro Tarihi” *Oluş*, sayı:1, 1 Ocak 1939.

<sup>103</sup> A.K. Tecer’in, 1957-1959 yıllarında *Vatan* gazetesinde, ortalama haftada bir, on günde bir, ya da uzun aralıklarla, yüze yakın yazısı yayımlanmıştır. Çalışmamızda, doğrudan tiyatroya ilişkin - ulaşabildiğim- yazılarını seçtiğimi belirtmeliyim. Ayrıca bkz.: Himmet Uç, “Ahmet Kutsi Tecer’in Yazı Hayatı”, *Doğumunun 100. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer*, Haz.H.Rıdvan Çongur, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını, 2001,ss.229-241.

- 20- “Gençlik Tiyatroları Festivali”, *Vatan*, 13 Kasım 1957, s.2.
- 21- “Eser ve Zamani”, *Vatan*, 4 Aralık 1957, s.2.
- 22- “Bir Habere Göre”, *Vatan*, 12 Mart 1958, s.2.
- 23- “Genç Oyuncular”, *Vatan*, 19 Mart 1958, s.2.
- 24- “Tiyatro Şenliği”, *Vatan*, 27 Haziran 1958, s.2.
- 25- “Yeni Belgeler”, *Vatan*, 27 Mayıs 1959, s.2.
- 26- “Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, sayı:119, Haziran 1959, ss. 1917-21.
- 27- “Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle: Şair Evlenmesi Neden Yazıldı?”, *Vatan*, 22 Haziran 1959, s.2.
- 28- “İkinci Erdek Şenliği”, *Vatan*, 14 Temmuz 1959, s.2.
- 29- “Orta Oyununda Kostüm, Aksesuar”, *Forum*, sayı: 154, 1 Mayıs 1961.
- 30- “Yeni Dünya”, *Forum*, sayı:179, 15 Eylül 1961,ss.15-17.
- 31- “A.K.Tecer’le Tiyatro Üzerine Konuşma”, *Ataç*, sayı: 3,15.Temmuz 1962, ss.18-19.
- 32-“Hokkabazın Yardağı”,*Türk Folklor Araştırmaları*, sayı:170, Eylül 1963,ss.3161-3164.
- 33- “Antuvan’ın Bir Mektubu”, *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1964, s.2.
- 34- “Oyun Dili”, *Türk Dili Dergisi*, sayı:178, Temmuz 1966, ss.727-728.
- 35- “Seminer Notları”<sup>104</sup>, 1959 / 2007.

Tiyatro yazılarının yanında, Tecer’in, Türk halk edebiyatına, Karacaoğlan’a sevgisini, tutkusunu örnekleyen<sup>105</sup>, halk oyunlarımızı yaşatma uğraşlarına, kültür tarihimizin değerlerine<sup>106</sup> ilişkin, “oyun, raks ve türkü” gibi çok önemli araştırma yazılarının olduğunu da vurgulamalıyız.<sup>107</sup>

<sup>104</sup> Atila Alpöge, *Hayat Ağacında Tavus Kuşları*, İstanbul, Mitos-Boyut Yay., 2007, ss.271-280

<sup>105</sup> A. K.Tecer, “Karacaoğlan’a Yeni Bir Bakış-I-/Karacaoğlan’ın Zamani”, *İstanbul*, Ağustos 1954, ss.6-9,50; “Karacaoğlan’a Yeni Bir Bakış-II- / Karacaoğlan’ın Yeni Bir Şiiri ve Bir Metod Meselesi”, *İstanbul*, Ekim 1954, ss.7-9,50; “Karacaoğlan’a Yeni Bir Bakış-III- / Efsane ve Gerçek”, *İstanbul*, Aralık 1954,ss. 8-11.

A.K.Tecer, “Nasreddin Hoca”, *İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, MEB Yay. , İstanbul, 1960, ss.109-114.

<sup>106</sup>Toplu yazıları yayımlanmayan A.K.Tecer’in, ilgi alanlarını yansıtan makalelerinden kimilerini örnekleyelim: “Siyah Kalem”, *Vatan*, 22 Mayıs 1957 ;”Şiir Yaşları”, *Vatan*, 3 Temmuz 1957; “Mevsim Düşüncesi”, *Vatan*, 18 Eylül 1957; “Açıkhava Tiyatrosu”,*Vatan*, 30 Nisan 1958 ; “Bayram Yeri”, *T.F.A.D.* , sayı:105, Nisan 1958 ; “Köylüye Kitap”, *Vatan*, 2 Nisan 1958;Yapı ve Resim”, *Vatan*, 14 Mayıs 1958;”Üçüncü Türkçe”, *Vatan*, 21 Mayıs 1958;“Oyun ve Folklor”, *T.F.A.D.* , sayı: 147, Ekim 1961, ss.2517-2518 ; “Mahyalar ve Kandiller”, *T.F.A.D.*, sayı:163, Şubat 1963, ss.2965-66; “Yeri Boş Kalan Değer: Sarısözen İçin”, *T.F.A.D.*, sayı:165, Nisan 1963, ss.3034-3036; “Oyunlarımızın Bölge ve Tipleri Hakkında”, *T.F.A.D.*, sayı:166, Mayıs 1963, ss.3051-3052 ;“Düğün ve Oyun”, *T.F.A.D.* ,sayı: 167, Haziran 1963, ss.3082-3083;

<sup>107</sup> A.Kutsi Tecer, “XV. Yüzyıla Ait Oyun - Raks Hakkında Mühim Bir Eser-I-VI”, İstanbul, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, sayı: 106, Mayıs 1958, ss.1695-1696; *T.F.A.D.*, sayı: 107, Haziran 1958, ss.1709-1711 ; *T.F.A.D.*, sayı: 108, Temmuz 1958, ss.1723-1724; *T.F.A.D.*, sayı: 110, Eylül 1958,



Tecer'in tiyatro yazılarının burada kısaca tanıtıp alıntılarla örnekleyeceğim. Bu yıllarda, tiyatro tarihimiz üstüne araştırma nitelikli, birincil kaynaklara, Osmanlı tarihine ilişkin belgeleri, surnamelerimizi kullanan çok az sayıdaki araştırmacının arasında Tecer'in yazıları, M.And'ın da vurguladığı gibi “*bilinmeyen pek çok noktaları aydınlatıp ortaya çıkarmıştır*”. Ancak, bu yazıların yayımlandıkları günlerde, araştırmacıların birçoğunun dikkatini çekmediğini ya da görmediklerini söyleyebiliriz. İlginçtir, bu yazıların, daha sonra da bir iki örnek dışında, özellikle tiyatro alanındaki yapıtlarının kaynakçalarında olsun, yine yer bulamadıklarını görüyoruz! Bu eksiklikte, 1953-1957 yılları arasında yayımlanan *İstanbul* dergisinin, uzun ömürlü ve yaygın olmayışının (?) payı olabilir mi, bilmiyorum! Tecer'in tiyatro yazılarını, burada ilk kez tanıtırken sanatçımız üstüne yapılan tezler, araştırmalar, onun kaynakçasını gündemimize taşısa da<sup>108</sup> bugüne değin toplu olarak yayımlan-a-mayan makalelerinin de bir an önce basılması, biz araştırmacılar için büyük bir mutluluk olacak...

1- A.Kutsi Tecer'in, *İstanbul*'da yayımlanan ilk yazısı<sup>109</sup>, “**Şair Evlenmesi'ni Okurken**” başlıklı makalesidir. 1860 yılında *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinde tefrika edilen<sup>110</sup> *Şair Evlenmesi*'nin içerik çözümlemesini yapan Tecer, Batı tiyatro geleneğiyle yeni tanışan yazarın, yapıtındaki ortaoyunu etkisini / katkısını irdeler. Ortaoyununun sahne plastiğinden yararlanan Şinasi'nin çabasını, katkısını anlatırken, kahramanların dilinden seçtiği diyaloglarla, oyun dilindeki yerliliğin önemini vurgular:

“...Şinasi kendi garplı “komedy”sını yazarken yerli komiğimiz olan orta oyununu zihninden silip atamazdı elbet...Avrupa'dan döndükten sonraki Şinasi'nin orta oyunu üzerinde düşünmüş, “Komedy” ile “Orta Oyunu” arasında bir mukayese yapmış ve “Komedy”yı “Orta Oyunu”na tercih etmiş olması tabiidir. Yine 6 ncı fıkırada Ebullaklaka'nın sözünden biraz sonra mahalle bekçisi Batak Ese, Müştak Bey'i mahalle imamına çekiştirmek için şöyle der:

“- Efendi, biliyor musunuz ki, ben bunun (Müştak Bey'in) daha nelerini bilürün? Durun, size deyivereyin: Bekçi olduğumdan için geceleri mahallede dolanırken buna çat! pat! çak sokak ortasında

ss.1754-1755 ; T.F.A.D., sayı: 113, Aralık 1958, ss.1805-1807; T.F.A.D., sayı : 118, Mayıs 1959, ss.1901-1902.

<sup>108</sup> Nail Tan, “Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967) ve Türk Halk Bilimi”, *100. Yıldönümünde A. Kutsi Tecer*, Haz.: R. Çongur, Kültür ve Turizm Bak. Millî Küt. Yay., Ankara, 2001, ss.257-272.

<sup>109</sup> *İstanbul* dergisi, yazı kadrosuna katılan Tecer'in ilk yazısını, “*Tiyatronun nazariyatı kadar tatbikatını da gayet iyi bildiğini Türk sahnesine kazandırdığı piyesleriyle kabul ettirmiş bulunan değerli edip ve şairimiz A.Kutsi Tecer: bu yazısında bizde ilk edebî tiyatro eserinin Şinasi'nin Şair Evlenmesi olduğunu büyük bir vukufla tahlil ve izah ediyor.*” diyerek okurlarına sunar.

<sup>110</sup> *Şair Evlenmesi, Tercümân-ı Ahvâl*, 13, 20, 27 Rebî-ül-ahır, 4 Cemâzi-yel-evvel 1277 [29 Ekim,5 Kasım,12 Kasım,18 Kasım1860]

*ı rast geliyom. Bir kere kendiciğine nereden geliyosun diye soracak oldum. Bana ne karşuluk virse iyü? Tarator (tiyatroyu)dan geliyon, demesin mi? Bu beni maskaralığa alma değil de ne demektir? Bakın şu ahmağa!” Burada da Şinasi'nin, Batak Ese'nin ağzından tiyatroyu andığı görülüyor. Piyesin kahramanı Müştak Bey tiyatroya gidiyormuş!.....”<sup>111</sup>*

2- A.Kutsi Tecer'in, **“Orta Oyunu Tiyatrodur”** makalesi, sanatçımızın, köy seyirlik oyunlarını yakından tanıyışından sonra geleneksel tiyatromuzun kentlerdeki yansıması olan ortaoyununu irdeleyen, değerlendiren ilk yazısıdır.<sup>112</sup> “Şair Evlenmesi'ni Okurken” makalesiyle, piyesin orta oyunu ile olan ilişkisini değerlendiren Tecer, bu yazısıyla artık gösteri tarihimizi, ortaoyununu geleneğini incelemeye başlar. Burada tanıtacağımız yazılarının çoğunun ortaoyununu üstüne birer araştırma yazısı olduklarını göreceğiz. Bu yazılara bakarak, Tecer'in, ortaoyununu üstüne özel bir incelemeyle, ortaoyununun kitabını yazmaya yöneldiğini kolayca söyleyebiliriz. Ortaoyununa çalışırken de çalışma ilkesinin “yeni ve metodlu araştırmalar” olduğunu açık açık belirtir:

*“...Bizde 19cu yüzyıldan önce tiyatro binası yoktu, ama tiyatro vardı... Nerede bir Temsilli Oyun varsa orada tiyatro vardır. Oyun yeri ister bir sahne, ister bir meydan olsun... Avrupa ölçülerine göre, bizde sahne üzerinde oyun vermek usulü gerçekten 19cu yüzyıla başlar. Fakat 19cu yüzyılda tiyatromuz yeni bir çağa ayak basmakla eski çağı tamamiyle inkâr edip geçmek, bir kültür dâvası olarak, doğru değildir.....bizde 19cu yüzyıldan daha önce de yerli bir tiyatro vardır: ORTAOYUNU. Tiyatronun bütün unsurları Ortaoyununda da vardır: aktör, seyirci, oyun yeri (etrafını seyircilerin çevirdiği bir meydan), kostüm, dekor ve aksesuar.....Ortaoyunu, bir Halk Tiyatrosu olarak kalmış, Edebî Tiyatro vasfını alamamıştır.....Ortaoyunundan edebî tiyatroya geçişimizi anlamak için eski tiyatromuzun geleneklerini iyice bilmemiz*

<sup>111</sup> A.K.Tecer, “Şair Evlenmesi'ni Okurken”,*İstanbul*, [Dış kapak: sayı:4,Ocak 1954; iç kapak: sayı:4, Şubat 1954], ss.16-18[Tecer'in Sivas Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak çalıştığı dönemde Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* oyununu sahnelediğini biliyoruz.]

<sup>112</sup> A.K.Tecer, Köylü Temsilleri üstüne verdiği konferansların yanında ortaoyununu araştırmaları ilerledikçe öğrendiklerini yine konferanslarla, söyleşilerle, seminer notlarıyla paylaşmayı sürdürür : Bkz.: Fikret Adil, “Ortaoyunu ve Taklit”, *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1965,s.6 ;”Ahmet Kutsi Tecer Seminer Notları”,Atıla Alpöge, *Hayat Ağacında Tavus Kuşları*, İstanbul, Mitos-Boyut Yayınları,2007,ss.271-280.

*lazımdır. Tiyatro tarihimiz ancak yeni ve metodlu araştırmalara dayanak yazılabilir.”* <sup>113</sup>

3- Tecer'in, “**Temsilli ve Rakıslı Türküler**” makalesi, canlandırma sanatıyla, türkü ve oyunlardaki dramatik yapıyı irdeleyen, değerlendiren ilginç bir çalışmadır. <sup>114</sup> Yüzyıllardır, türkülerinin öyküsünü oyunla, dansla güzelleştiren Anadolu insanının coşkusunu Tecer'in iğneyle kuyu kazarak yazdığı yazısında duyumsamamak elde değil:

*“Eski türkülerimiz içinde, iki ve bazan daha çok şahıs arasında karşılıklı söylenen türküler vardır. Değirmenci ile ununu öğüttürmek isteyen kadın arasında geçen konuşma şeklindeki türkü bunun bir örneğidir.....Bu çeşit türkülerini diğerlerinden ayıran vasıflar, sadece konuşmalı ve şahıslandırılmış olmaları değildir. Bunların konusu dramatik bir fonu ihtiva eder. Meselâ, “değirmenci ile kadın” arasında geçen konuşmalı türküde, kadının ununu öğütmesi için değirmenciye yalvarışları, değirmencinin para almadan öğütmek için direnmesi, nihayet kadının yaptığı cilvelerle değirmencinin baştan çıkması ve dönüşü bunu pek güzel anlatır.....Bu çeşit türküler, iki ayrı ses, hatta kıyafet ve aksesuarlarla birlikte iki ayrı tip olarak kolayca canlandırılabilir. Demek ki bunlar temsilli ve rakıslı türkülerdir.....”* <sup>115</sup>

4- A. Kutsi Tecer'in, “**Oyun Kolları**” makalesi, görünüşte tiyatro tarihimizde küçük bir gezintidir. Şenliklerdeki esnaf alaylarından, kol oyunlarından meydan oyununa, orta oyununa, tuluata uzanan sürecin özet anlatımıdır. Ancak araştırmacı bir gözün, oyun kültürümüze nasıl baktığını, hangi soruları sorduğunu bizlere gösteren özel bir yazıdır:

*“.....XVII. yüzyılın başlarında olduğu gibi XIX yüzyılın ikinci yarısında bile Ortaoyunu yerine Meydan Oyunu deyiminin kullanıldığını Kavuklu Hamdi'den naklen Ahmet Rasim Bey söylüyor (Muharrir Bu ya!). Demek ki kol oyunları da, ortaoyunu da meydan oyunlarıdır. Nitekim ortaoyunu, son zamanlara kadar bir meydan oyunu olduğunu unutmamış, kol oyunları geleneğinin izlerini beraber sürüklemiş, ortaoyununda muhtelif vesilelerle musikî, raks ve taklit daima yerini muhafaza etmiş, hatta bu gelenek ortaoyununun “Şano”ya (Sahne) çıkmasından sonra Tulûat'la birlikte “Kanto”, “dueto” gibi firenkçe kelimelerle ve*

<sup>113</sup> A. K. Tecer, “Orta Oyunu Tiyatrodur”, *İstanbul*, Mart 1954, ss. 19-21. Bkz.: *Türk Tiyatrosu*, sayı: 277, Nisan 1954, ss.-7-9.

<sup>114</sup> *İstanbul* dergisi, bu makaleyle birlikte, A. Kutsi Tecer'in yazılarına, “Araştırmalar” başlığını koyar.

<sup>115</sup> A. K. Tecer, “Temsilli ve Rakıslı Türküler”, *İstanbul*, Haziran 1954, ss. 12-13.

*pek az değişiklikle zamanımıza kadar devam edegelmiştir. Demek oluyor ki Kol deyince çeşitli ve zengin bir programla ortaya çıkan, kalabalık bir seyirci kütlesini saatlerce eğlendiren, güldüren sanatçıların bir topluluğu anlaşılmalıdır..... XVII. yüzyıldan sonraki surnamelerde daima mudhike kelimesine raslandığı gibi Evliya Çelebi de kollardan bahseden faslın başlığı olarak “Şû'bede-bazan yani Mudhikan” sözlerini kullanır.....Tiyatro tarihimiz bakımından büyük ehemiyeti olan bu ciheti aydınlatırken bir noktayı daha belirtmek isterim: Biz kendi müesseselerimizi garp sosyetesinin tekâmülü tarihine göre değil, kendi içtimai şartlarımıza göre kendi tarihimizin çerçevesi içinde görmeye alışmalıyız. Tiyatro tarihimiz için de mesele aynidir. İlerde tiyatro tarihimizin özelliğini aydınlatırken Avrupa Tiyatro geleneği ile ayrıldığımız noktaları da geniş bir şekilde meydana koymağa çalışacağız.”<sup>116</sup>*

5- Tecer'in, “**Orta Oyununda Program**” makalesi, ortaoyunumuzun tarihini araştırırken izlenecek yöntem üstüne açıklamalar içerir. Şenlik gösterilerinde, ortada oynanan oyunun program akışını verdikten sonra, günümüzde, oyunu tamamlayan öğeleri, “raks ile müziği, taklit ile temsil kısımlarını” ayırmadan, bütünlüğü bozmadan incelenmesi gerektiğini vurgular:

*“Orta oyunu” deyince birçoğumuzun hatırına gelen “Pîşekâr” ile “Kavuklu”nun birbirleriyle çene yarıştırması, kavuklu'nun nekre sözleri ve bir çok oyuncunun canlandırıdığı kadınlı erkekli tiplerin (zenneler, efe, boşnak, frenk, mahalle ihtiyarı, sarhoş, tiryaki, çingene, ilâh...) taklitli oyunlarıdır ..... Bir Orta Oyunu temsili, tam geleneğe uygun şekliyle, birkaç kısımdan meydana gelmiş bir “bütün”dür. Orta Oyunu, aslında, bir örneğini eski surnamelerde (III. Murad'm, Vehbî'nin, Nabî'nin surnameleri gibi) gördüğümüz şekilde bir şenlik (evlenme veya sünnet düğünü) törenidir. Bu tören gibi onun da önceden kabul edilmiş bir usulü, bir tarzı ve bir“program”ı vardır. Bugünkü tiyatrolarda veya herhangi bir sahne eğlence-sinde (revü, pandomima, sirk vesaire.) el programları dağıtılır. Eski eğlencelerimiz için böyle bir programa ihtiyaç yoktur, çünkü aşağıda verilecek bilgilerden de anlaşılacağı üzere, eski şenlik törenlerinde “sabit bir program” diyebileceğimiz yerleşmiş usul ve kaideler vardır..... Orta oyunları henüz bir “meydan oyunu” halinde iken bu kısımların tam ve sürekli bir şekilde icra*

<sup>116</sup> A. K.Tecer, “Oyun Kolları”, *İstanbul*, Temmuz 1954, ss.9-10.

*olunduğunu eski kaynaklarda (vak'anüvisler, surnameler) görüyoruz.....<sup>117</sup>*

6- “Orta Oyununda ‘Curcuna’ ve 16. Yüzyılda Bir Öğrenci Topluluğunun Verdiği Temsil” makalesi, Osmanlı şenlikleri üstüne, İstanbul’da yayımlanan en ilginç ve önemli makalesidir. Tecer, Osmanlıda, Sultan III. Murat’ın,1582’de, oğlu için düzenlenen düğün şenliğini anlatan, tarihçi Gelibolulu Âli’nin *Câmi’ü’l-Buhûr* (1583) adlı surnamesine dikkatimizi çeker. Şenlik tarihimizin o güne değin pek kullanılmayan birincil kaynakları surnamelerle çalışmaktadır. Şenlikte, gülünç sözlerle, oyunlarla komiklikler,“curcuna-bâzlık” yapan öğrencileri, İstanbul Üniversitesi’nin tiyatro tutkunu öğrencileriyle karşılaştırır:

*“.....Ali Rıza Bey’in verdiği bilgilere göre, daha geçen yüzyılın sonlarına doğru bile ortaoyununa ilkin “köçek” havalariyle başlanır, 12 şer kişilik köçek takımları ortaya çıkar,sivri külâhlı bir “nekre” (komik) de elinde “şakşak” (bu oyuna mahsus çubuk şeklinde özel bir araç) olduğu halde oyuncularını takip eder, bunlar oynar-larken o da tuhaflıklar edermiş. Sonunda da “Oyun Kolu”nun bütün takımları, bütün oyuncular hep birlikte “curcuna”ya çıkarlarmış.....bir ortaoyunu programının ilk bölümü musiki ve rakıs bölümüdür.Nitekim musikinin rakısla kaynaşarak meydana getirdiği hafif oyun havaları ve türkülerden (destan, koşma, semai) ibaret özel bir beste çeşidi de mevcuttur ki buna “Köçekçe” adı verilir. ....“Pişekâr”ın ortaya çıkmasıyla başlayan asıl temsil kısmına bir atlayış teşkil eden çok hareketli, gürültülü, taklitli bir çeşit oyun olan “curcuna” üzerinde duralım..... Bu bakımdan “Curcuna”, rakısla taklidin, türkü ve nükteli muhaverelerin birbirine karıştığı bir geçit yeridir, diyebiliriz.....Meşhur tarihçi Âli’nin 1582 yılında Murat III’ün oğlu için yaptırdığı büyük sünnet düğününe ait manzum surnamesidir.İsmi Cami’al hubûr fi mecâlis-a1 sûr olan ve şimdiye kadar istifade edilmeyen bu eserin (Nur-i Osmaniye Kitaplığı, N. 4318) dördüncü babında, esnaf ve meslek guruplarının alay halinde geçişleri anlatılırken“Mevlevî dervişleri” bahsinden sonra“Taife-i sûhte-gân”ın yani “talebe”lerin geçişi anlatılmaktadır..... “Nice gün sonra gelib bir dahi cüst / Curcunî oynadılar cümle dürüst / Kimi mudhik kimisi şirinkâr / Hünerin her biri kıldı izhar”.Talebeler bir kaç güü sonra ikinci bir defa alaya katıldıkları zaman artık “naat” veya “aşir” okumak için değil, “curcuna” oynamak için geliyor ve her*

<sup>117</sup> A.K.Tecer, “Orta Oyununda Program”, İstanbul, Şubat 1955, ss.10-11.

*biri gülünç oyunlar ve komik sözlerle hünerlerini gösteriyorlar.....Burada talebelerin oyun için kâğıt ve mukavvadan renk renk kıyafetler giyindiği açıkça anlatılmaktadır.....”<sup>118</sup>*

7- Osmanlı şenliklerine ilişkin belgelerle çalışan Tecer’in, **“Alay, Şenlik, Düğün”** makalesinde, ana konusu yine ortaoyunudur. Osmanlıdaki canlandırma sanatını anlatırken düğünlerdeki, şenliklerdeki alayları, Hıristiyan kültürüyle, Batı oyun gelenekleriyle de karşılaştırır. Ortaoyununu, Türklerde, ”temsilli” tiyatronun kaynağı olarak gören Tecer, geleneklerden yararlanırken de *“Halk tiyatrosunun yarattığı bu “sanat şekli” Ortaoyunudur. Ortaoyununun meydan oyunlarından itibaren alay ve şenlik havası ile kaynaşmasını gözönünde bulundurmadan onu anlamak imkânsızdır. Bu metoddan faydalanmadıkça eski metinler, şimdiye kadar olduğu gibi, bize hiçbir şey öğretmez.”* diyerek izlememiz gereken yolu açıkça gösterir:

*“....Alaylar, şenlikler toplum hayatının müşterek heyecanlarına sahne olur. “Seyir ve temaşa” için yollara, meydanlara dökülen kadın, erkek her yaştan kalabalık, bu topluluk heyecanı içinde her günkü hayat çerçevesini aşan bir haz duyar. Hükümdarını, şehzadelerini, devlet adamlarını ihtişamları içinde yakından görmek, ulema, asker, öğrenci ve esnaf guruplarının kendi kıyafetleri ile geçişini seyretmek halkın zevkini okşayan şeylerdir. İmparatorluğun merkezi olan İstanbul, her yeni hükümdarın “kılıç kuşanma” alayını, bayram, cuma, kadir gecesi veya her zamanki biniş alaylarını gördüğü gibi her yıl “surre alayı” muhtelif vesilelerle yapılan “esnaf alayları”nı, muhteşem düğün alaylarını da görmüş, sık sık zafer alayı, ordunun sefere çıkış veya seferden dönüşü yahut dost bir devlet elçisinin karşılanması gibi çeşitli alaylara da sahne olmuştur.....Batıda da Romalılarda ve sonra bütün Avrupa saraylarında bu türlü gösterilere raslanır.....Bu gösterilerde âdeta bir sahne havası eser. Hükümdardan en küçük bir hizmet erine kadar herkesin uyduğu bir takım teşrifat kaideleri vardır. Zaman ölçülüdür. Gösteriler, kapalı yerde veya açık havada, evvelden kararlaştırılmış olan dekorlar içinde geçer. Hele eğlencelerde, ister istemez, büyük davetli ve seyirci topluluğunun müştereken hazlanacağı şeyler yer alır. Taklitler ve temsiller de herkesin anlayacağı mahiyette olurlar. Bunlarda neş'e esastır. Bu bakımdan, hokkabazın, canbazın ve soytarıların rolü pek mühimdir .....”<sup>119</sup>*

<sup>118</sup> A.K.Tecer,“Orta Oyununda ‘Curcuna’ ve 16.Yüzyılda Bir Öğrenci Topluluğunun Verdiği....”,*İstanbul*, Mart,1955,ss. 9-12.

<sup>119</sup> A.K.Tecer, “Alay, Şenlik, Düğün”, *İstanbul*, sayı:5, Mayıs 1955, ss.9-11.

8- “**Taklit ve Ortaoyununun İki Görünüşü**”, Tecer’in ortaoyununun tiyatral yapısını irdeleyip dilimizdeki gösterim terimlerini açıkladığı önemli bir makalesidir. Seyirlik gösterilerimiz üstüne, iyi ki yazılmış dediğimiz kaynakları<sup>120</sup> kullanarak “*Felan oyunun taklidini alan*”, temsilli gösteriler yapan Pişekâr’ı, Kavuklu’yu, takımın diğer oyuncularını anlatırken ortaoyununu, komedi-fars geleneğine bağlar:

*“Bir Ortaoyunu temsiline, en eski şeklile, nasıl başladığını anlatan Ali Rıza Bey'e göre (İstanbul Eğlenceleri, Peyam-ı Sabah gazetesi, 30 Mayıs 1921) ilkin saz musikisi ve bununla beraber Köçek oyunu ve en nihayet Curcuna yapıldıktan sonra “Başında dilimli bir kavuk, sırtında kenarları kürk çevrilmiş bir cübbe ve altında çakşır, ayaklarında sarı mest pabuç olduğu halde vekarını muhafaza eden bir adam tavrile ağır ağır pişekâr meydana gelir. Yerle beraber temenna edip: “Felan oyunun taklidini aldım. Usul ve ahenk ile efendilerime temaşa ettiriyem.” der ve elindeki şakşakla zurnacıya “çal” emrini verir. Artık oyuna başlanmış demektir....” .....Pişekârın işaretile Ortaoyununa mahsus olan çalgı başladıktan sonra Kavuklu meydana giriyor. Kavuklu ile beraber ekseriyetle bir Cüce bazan da bir Abdal çıkar. Pişekâr ile Kavuklu arasında kısa bir muhavere den sonra Kavuklu bir Tekerleme söylüyor. Tekerlemeden sonra oyunun esasına geçiliyor.....” Birinci kısımda Pişekâr ilk aktör olarak sahneye çıkıyor. Oyunun adını, konusunu ilân ediyor. Oyunun sonuna kadar da bütün diğer oyuncuların oyununu o idare ediyor. Demek ki Pişekâr bir aktör-rejisör'dür. İkinci aktör olarak Kavuklu geliyor. Dükkân kiralamak veya bir ev tutmak bahanesile mevzuun icrasına girişilmiş oluyor....Pişekâr'la Kavuklu arasındaki muhavere den sonra Kavuklu'nun Tekerlemeye başladığını görüyoruz. Tekerlemenin asıl oyun konusu ile bir alâkası yoktur. Tekerleme Kavuklu'nun bir “virtüozite” monologudur.....Bu şahıslarla bir komedi - fars oynanabilir. Fakat, üçüncü kısımda bunlara bir çok da Taklit ilâve edilmektedir. Taklitler oyunun esas şahısları değil, ikinci derecede şahıslardır..... Seyircinin bunlarda en çok hoşuna giden taraf, her birinin temsil ettiği “mahallî tip”in konuşması, şivesi, karakteridir.....Ortaoyunu, bir komedi-fars çeşidi halini almış, hatta çoğu zaman sadece bir fars çeşidi olmuştur.....”<sup>121</sup>*

<sup>120</sup> Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Bir Zamanlar İstanbul*, Haz.N.A.Banoğlu, İstanbul, Tercüman, Yay., tarihsiz.

Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temâşâsı-Meddah-Karagöz-Ortaoyunu*, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1942.

<sup>121</sup> A. K. Tecer, “Taklit ve Ortaoyununun İki Görünüşü”, *İstanbul*, sayı:6, Haziran 1955, ss.8-10.

9- Tecer, “**Taklit ve Oyun**” makalesinde, yine şenliklerimizin birincil kaynakları olan surname-lerimizden yararlanarak tulumcuları, mudhikleri-komikleri, örneğin II. Bayezit’in oğlunun sünnet şenliğinde, sokakta, eşeği üstünde zort okuyan, Aselî adındaki oyuncuyu, uzun uzun anlatır. Surname metinlerini, bir tiyatro araştırmacısı bilgisiyle, taklit ve oyun değerleri açısından inceler, ufkumuzu açan yorumlar yapar:

*“.....Burada bir ortaoyunu terimi olarak kullanılan “taklit” sözü çift anlamlı bir kelimedir.....Örf ve âdetlerin karıştığı ve iş bölümünün genişlediği cemiyet tiplerinde bu olay en eski devirlerden beri hemen her iklimde, her yerde kendini gösterir. Mizah, hiciv unsurunun dramatik ifadesi olan taklit, zamanla gelişerek fars şeklini alır.....Bu fars tohumunu, başka adlar altında, hemen bütün eski kavimlerin geleneklerinde buluruz. Bizim tiyatro tarihimizde maskara, soytarı veya mukallit, mudhik adı altında rasladığımız oyuncu tipleri de böyle bir geleneğin asırlar boyunca saray ve halk çevrelerinde aldığı şekillerden başka bir şey değildir.*

*XV. yüzyıla ait, tiyatro tarihimiz bakımından şimdilik en eski bir belgede o zamanın ünlü bir komiğinden ve bir saray maskarasından şöyle bahsediliyor: “Bir zamanda Sultan Bayezit merhum (II. Bayezit, Fatih'in oğlu) oğlunu sünnet edip âli düğün eyledi. Aselî bîneva derlerdi, bir tatlu şirinkâr vardı. Bînevalar yanına cemolup anı eşeğe bindirmişlerdi. Her bîneva türlü suretler (suret = kıyafet, maske), ellerinde birer tuluk (tulum), bunun önüne düşüp gezerlerdi. Bunun elinde bir mecmua, dürlü dürlü hicivler okurdu. Bunlar ana “zort” derlerdi. Ol bunların cümlesinin zortuna cevap verirdi..... Nitekim Pişekâr'ın ilkin ortaya geldiği zaman: “Falan oyunun taklidini aldım, usul ve ahenk ile efendilerime seyrettireyim.” demesi de bunu ifade eder. Pişekârın kullandığı formülü biraz daha açalım; meselâ Pişekâr şöyle desin : “Finten oyununun taklidini aldım... Efendilerime seyrettireyim.” Burada Finten sözü ile mevcut bir esere işaret ediliyor. “Taklidini almak” ve “onu seyrettirmek” sözleri de oyuncunun sanatına işarettir.....Pişekârın “Falan oyunun taklidini aldım” demesi, “Falan oyunun (konunun veya hikâyenin) kanvasını, dolayısıyla şahısların (rollerin) hangileri olduğunu ve ne suretle oynanacaklarını tesbit ettim.” yerinde söylenmiş bir sözdür. Burada Pişekâr kendisini bir kaneva müellifi ve bir rejisör olarak takdim etmektedir. Demek ki “Taklit” sözü ortaoyununda aktör ve aktörün sanatı anlamına geldiği*



halde “oyun” sözü daha ziyade Pişekârın yaratma faaliyetini ifade etmeye yarar.....”<sup>122</sup>

10- Tanıttığımız yazılarında, ortaoyununu, oyun kuruluşuyla, taklit ögesinin “temsilli” özellikleriyle değerlendiren Tecer, “**Pişekar**” makalesiyle de oyun kişilerini daha ayrıntılı olarak tanıtır. Yazıların bütününe baktığımızda, yazarımızın ortaoyunu incelemesini / kitabını hızla ilerlettiğini, sona doğru adım adım yaklaştığını gösteriyor dersek yanılmayacağıma inanıyorum! Makale, dikkatle okununca, Tecer’in, ortaoyununun başkışisini, dramaturjik bir çözümlemeyle incelediğini, Pişekâr sözcüğünün anlamından başlayarak diğer kahramanların da kişilik çözümlmelerine giriştiğini görürüz. Elbette Evliya Çelebi’nin de ne denli zengin bir kaynak olduğunu bir kez daha öğreniriz, anlarız(!):

“...Ortaoyununda Birinci aktör olan Pişekar, bu oyunun belkemiğidir. Oyuncular içinden Pişekar'ı çıkarın, geriye kalan bütün oyuncular âdeta dökülür, hiç bir şey yapamaz. ....Başkomik olan Kavuklu'yu, kadın rollerini yapan zenneleri, diğer bütün taklitleri konuşuran, söyleten, kısaca oyunu yürüten, vak'anın hareketini, gelişmesini sağlayan, hattâ oyunun müddetini münasip gördüğü kadar sürdüren Pişekar'dır..... Bir ortaoyunundaki bütün şahıslar bir vak'a etrafında toplanmış olan kişilerdir. Vak'a ise, çok defa, bunlardan birisinin macerasıdır. Bu bakımdan, oynanan oyunun esas vak'ası ile doğrudan doğruya ilgisi olmadan oyuna müdahale etmekten geri durmayan Pişekar, âdeta kendi yazdığı eseri sahneye koyan bir yazar yerindedir.....Oyun esasen onun tasarladığı bir kanevedan ibarettir. Ve bu kaneve Pişekar'ın yani rejisör-yazar'ın idaresindeki bir takım aktörler tarafından canlandırılır..... "Pişekar" kelimesine bu şekli ile ilk defa olarak Evliya Çelebi'de raslıyoruz. ...."İstanbul'da bir sur-i humayun yahut fetih şadumanlığı, ya a'yan ve eşraftan birinin sur-i tevcih veya hitanı olduğu zamanlar hanendeler, mutripler, rakkaslar, pişekaran-ı dairezenan, mudhik ve mukallitler, kaşmerler bir araya gelüb bu surlarda bir gün bir gece, iki gün, beş gün aynayub her gecesinde sahib-i haneden bir kese gurus bahşiş alırlar... Bunlar üçyüz kadar olub sınıflarına kol tesmiye ederler. Şayan-ı temaşa bir kavimdir." (S. 645) ve ilâve eder: "Bunları manzurumuz olduğu veçhile vasfetmek istesek Sitayişname-i Mutriban namile kocaman bir “mücellet meydana gelir.” [1-Evliya Çelebi'nin böyle

<sup>122</sup> A.K.Tecer, “Taklit ve Oyun”, *İstanbul*, sayı:7, Temmuz 1955, ss.12-17.

*bir eser bırakmamış olmasına esef etmemek elden gelmiyor.  
Yazsaydı mükemmel bir şey olacağına şüphe yoktur.....”.*<sup>123</sup>

11- Tecer, ortaoyununun başoyuncusu Pişekar’dan sonra, oyunun ikinci aktörü **“Kavuklu”**’yu tanıtan makalesi, salt bir tiyatro tarihi bilgisi içermez. Tecer, sahnelecek bir oyunun araştırma sürecinin kurallarına uyararak, geleneksel tiyatromuzun başkomiğini, tarihin derinliklerinden çıkarıp bir oyun kişisi olarak dramaturjik açıdan çözümler. Ortaoyunu kişilerinin çözümlenmesine yönelik böylesine bir inceleme, dönemi içinde ilk kez Tecer tarafından yapılmaktadır:

*“Ortaoyununun Pişekâr’dan sonra sahneye çıkan ikinci aktörü başkomik “Kavuklu”dur.Onun böyle adlandırılmış olması için herhalde başında dikkati çekecek derecede büyük bir kavuk bulunması icab eder.....XIX.yüzyılın başlarında ortaoyununda ne bu kıyafette, ne bu karakterde bir ikinci aktör göremiyoruz..... Esasen ortaoyuncuları geleneğine göre Kavuklu tipi ancak Sultan Aziz’in saltanatı devrinde ve Mısırçarşılı Attar Şükrü adında bir sanatkâr tarafından icad edilmiş,.... Kavuklu, Pişekâr’dan sonra sahneye gelir, halbuki Nekre Pişekâr’dan evvel rakıs faslı esnasında curcunaların peşi sıra tuhafliklar yapmak üzere ortaya çıkar. Nekre'nin elinde bir şakşak bulunur, halbuki Kavuklunun elinde böyle bir şey yoktur..... Kavuklu tipi her ne kadar bu Tiryaki-Nekre tipinin yerine geçmiş olsa da İstanbul Efendisi kıyafetini gözönüne alırsak Kavuklu’nun daha eski bir başka Kavuklu-Metere tipinden çıkmış olması icabeder, Şimdi biz Pusatçı-Nekre ile Tiryaki-Nekre’yi bir yana bırakarak Kavuklu tipinin kökü olmak lâzım gelen eski bir Kavuklu-Nekre tipini araştıralım.....III. Ahmet zamanında yapılan sünnet düğününü anlatan şair Vehbi'nin meşhur Sûrname'sinde,Ekmekçilere“yamak” namile katılan ekmek satıcılarının da düğünde “şenlik etmek hevesile” diğer bütün esnaf guruplarının tertip ettikleri temsilî oyunlar tarzında bir oyun temsil ettiklerini anlatmakta .....Geçit üslûbu (Revü), Halk tiyatrosunun eski bir geleneğidir. Fars için en müsait bir şekildir. Klâsik tiyatrodaki yalnız Aristofanes'de buna raslanır. Bu da Aristofanes'in halk komiğinden faydalandığını gösterir.Batıda, Ortaçağ tiyatrosunda da bunun izleri vardır.....Son devirde ortaoyununda “konu”, “vak'a” ehemmiyetini kaybetmiş, herhangi bir vesile ile birçok tiplerin geçit halinde teşhir edilmesi sosyal satir karakterini almıştır. Bunun gelişmesinde Tanzimat*

<sup>123</sup> A.K.Tecer, “Pişekâr”, İstanbul, Eylül 1955, s. 10-13.

*zihniyetinin rolü büyüktür. Kavuklu tipinin Muhtesip-Nekre tipinden çıkmış olması onun esnaf teşekküllerile ilgisini de izah etmektedir. Tiryaki-Nekre tipi ise bize Kavuklu'nun eski bir soyтары-deli tipi ile de ilgisi olduğunu anlatır .....<sup>124</sup>*

12- Ortaoyununun tiplerini inceleyen Tecer, “**Tiryâki**”nin gösteri tarihimizdeki yerini tanıttığı makalesinde, bu ilginç “kahraman”ı, “Kavuklusuz bir Ortaoyunundaki yerini ve bu tipin hangi kaynaktan geldiğini araştırmak gerekir” diyerek incelemeye girişiyor... Sonuç mu? Tiryaki bugüne değin ilk kez bu makalede, bir oyun kişisi olarak bu denli ayrıntılı inceleniyor:

*“.....Herşeyden evvel üzerinde durulmak lâzım gelen nokta şudur: Kavuklu-Nekre tipi bir bakıma Tiryaki-Nekre tipinin yerini almış olmakla beraber Kavuklu'dan evvel orta-oyununda bu vazifeyi yani ikinci aktör rolünü sadece Tiryaki taklidi yapan aktörün görmediği şüphesizdir. Geleneğe göre eskiden bu vazifeyi zaman zaman eşhastan biri görürmüş. İşte Tiryaki, Nekre tipi de bunlardan biridir. Tiryaki sözünün kökü olan “Tiryak”, aslında, eski Yunanlılardan beri zehire ve bazı hastalıklara karşı kullanılan ve terkiibinde Afyon bulunan macun halinde bir ilâcın adıdır. Kelime sonraları sadeec “afyon, afyon macunu” anlamına kullanılmış, afyon düşkünlerine de “Tiryaki” denilmiş, giderek daha geniş bir anlamda bütün keyif verici maddelere düşkün olanlar hakkında da söylenmiştir. Kahvenin, tütünün kullanılmaya başlamasından sonra bunların da tiryakileri türemiştir..... Ortaoyunundaki “taklit”lerden bir çoğunun kaynağı da, Tiryaki taklidinde olduğu gibi Esnaf Oyunları çerçevesi içinde verilen temsillerdir (Gelecek yazımızda bu bahse ayrıca dönülecektir).....<sup>125</sup>*

13- Tecer, “**Şive Taklitleri, Karakter Taklitleri**” makalesinde, ortaoyunu tiplerinin “taklide çıkmalarını”, oyunlarda canlandırdıkları tiplerin özelliklerine göre, şive ve karakter taklitleri açısından değerlendirmektedir. Bugüne değin bu denli ayrıntıyla ele alınmayan “taklitlerin”, irdelenip yorumlanması, Tecer’in geleneksel tiyatromuz üstüne birikiminin de açık kanıtıdır:

*“Orta oyununda - yazılı bir metne dayanmayan bütün tiyatro geleneklerinde olduğu gibi- kalıplaşmış “tip”ler vardır. Bunlar kılıklarıyla, sahneye geliş tarzlarıyla (meselâ orta oyununda her*

<sup>124</sup> A.K.Tecer, “Kavuklu”, İstanbul, Ekim 1955, s. 12-16.

<sup>125</sup> A. K.Tecer, “Tiryaki”, İstanbul, Aralık 1955, s. 21-23.

role çıkan aktörün tipine göre özel bir beste ile yapılan musiki), mimik veya jestleriyle hemen tanınırlar. Oyun konuları ne kadar değişik olursa olsun, aynı tip her konuda daima o tipi vasıflandıran özellikleriyle vakaya karışır, işte orta oyununda bu tiplere ve onların rollerine “Taklit” adı verilir. Taklit, bu mânada, bir orta oyunu, bir tiyatro terimidir. Orta oyuncular arasında “Taklide çıkmak” tâbiri kullanılır. Meselâ “Yahudi taklidine çıkmak” yahut kısaltılarak “Yahudiye çıkmak” denir. Oyuncular arasında bazıları bir veya birkaç taklitte usta olur. Ortaoyunundaki taklitler epey çoktur.....Bizce “İstanbul taklidi” bölümüne konulan “Rum, Ermeni, Yahudi, tatlısu firengi” taklitleri de “Şive taklidi” grubuna girer. Diğerleri de, hakikatte, karakter taklitleridir. Kaldı ki, bütün taklitler, tarihî sebeplerden dolayı aynı derecede İstanbul mahsulüdür.

Ortaoyunundaki şive taklitleri ile karakter taklitlerinin kaynakları nelerdir? Bunları sırayla tetkik edelim:

I. Şive Taklitleri: Ortaoyununun malı olan şive taklitleri, imparatorluğun sınırları içindeki bütün unsurları ele alır. Bu tiplerin hiçbiri (meselâ Kayserili, Karamanlı, Lâz, Kürt, vs.) kendi tabii çevresi içinde “taklit” değildir. Arnavutlukta Arnavut taklidi, İran'da Acem taklidi, Arabistanda Arap taklidi yoktur..... Şive taklidi, Türkçe'nin muhtelif bölgelere mensup kimselerin ağzında aldığı vurgu veya telâffuz kusurlarıdır. Bununla beraber, oyuncu taklit ettiği şiveye göre her bölgenin müşterek vasfı olan bir takım hususiyetleri de canlandırır. Meselâ Acem, mübalâğacı; Arnavut, atak; Arap, maval söyleyen bedevi; Karamanlı, pinti; Lâz, geveze; Kastamonulu kabadır.....

II. Karakter Taklitleri: Şive taklitleri bölgeler, zümreler, topluluklar arasındaki farklardan doğar. Halbuki karakter taklitleri aynı grup içindeki fertler arasında göze batan farklardan meydana gelir. Dolayısıyla karakter taklitleri taklit geleneğinin en eski örnekleri sayılabilir.....Bu araştırmalarımızdan, Ortaoyununda geçen taklitlerin başlıca iki kaynaktan geldiği anlaşılıyor. Bunlardan biri “Esnaf oyunları”, diğeri konak veya halk çevrelerinde rastlanan “mudhik, mukallit” sanatkârlar yahut maskaralar ve soytarular vasıtasıyla gündelik hayattan alınan ilhamlara göre düzenlenmiş (icat) edilmiş olan taklitlerdir. Ortaoyununda yalnız Rakıs Faslı'na ait bir çeşit taklit daha vardır ki bu da maske veya makyajla temsil edilen çeşitli hayvan taklitleridir. Bunlardan da ilerde ayrıca bahsedilecektir.”

126

<sup>126</sup> A. K.Tecer, “Şive Taklitleri, Karakter Taklitleri” İstanbul, Mart 1956, s. 14-18.

14- Tecer'in "**Mukallit-Mudhik'ler**" makalesi, "**Şive Taklitleri, Karakter Taklitleri**" incelemesi gibi dönemi içinde, oldukça ayrıntılı işlenmiş bir araştırma. Osmanlı gösteri sanatlarında yardımcı oyuncu konumundaki "Mukallit-Mudhik'ler", Tecer'in bu araştırmasıyla öne çıkartılıyor. Saçmayla bütün-leşen güldürüye ilişkin ilginç örnekler veriliyor. Bugün, IV. Murat'ın nedimi Tıflı Çelebi'nin<sup>127</sup> anlattığı, şaşkıncı, tuhaf hikayelerin benzerlerini üreten, göze girip yükselmek için taklitler, soytarılıklar yapan, "eğlence ya da tıflı" mahlasıyla tanınan, bir çok "soytarı"ya dikkatimizi çekiyor. Ayrıca, makalenin yazımında kullandığı özgün belgeleri de ilk kez Tecer'in kullandığını görüyoruz.

Tecer, makalelerinin çoğunu, yazacağı bir sonraki yazısının konusunu / adını vererek noktalar. Burada da "gelecek yazımızda esnaf oyunları üzerinde duracağız" dese de bu makale, İstanbul'daki son yazısıdır:

*"XVI. yüzyıldan itibaren saray ve kibar halkın düğünlerinde çalgılı, rakıslı eğlencelere geniş bir yer verildiği, her sınıf halkın bu eğlencelere düşkün olduğu görülür. Ancak saray ve devlet adamları bu eğlencelere önayak olsalar bile, zaman zaman, din adamlarının halkın bu düşkünlüğü ile savaş ettikleri, hattâ saz ve raksın ve her çeşit "alât-i lehv-ü lûub"un "fuhuş" ve "günah" telâkki edilerek yasak edilmeğe çalışıldığı da bir gerçektir.....XVI. yüzyıldan itibaren İstanbul'un nüfusu çoğaldıkça şehirde zevk ve eğlence vasıtaları da artmaya başlamış, Tahtakale'deki hanlarda yerleşen çalgıcılar, oyuncular, kıssa-hanlar, hokkabazlar vb. bu semti İstanbul'un eğlence merkezi haline getirmişler.....saraylarda, konaklarda ve kibar meclislerinde raslanan bu Mukallit-Mudhikler, mizah ve hiciv hususunda hiç kimseyi esirgemiyor, gördükleri himaye ve rağbetten cesaret alarak seyircilerini eğlendirmek için her vasıttan, bu arada günün dedikodularından, kadın ve erkek zaafılarından, ikbal düşkünlüklerinin gülünçlüklerinden faydalanıyor ve.... yardakçı, cüce, uşak, hizmetkâr gibi yardımcıları bulunduruyorlardı. .... İstanbul'un XVI ve XVII. yüzyıllara ait sosyete hayatında taklit oyunlarının fevkalâde rağbet gördüğünü biliyoruz. Nitekim Nur-a-Fetavâ'dan naklettiğim Yahya Efendi'nin bir fetvası bir mahalle müezzininin de oyunculuğa düşkünlüğünü açıkça belirtiyor....Bu metnin bir hususiyeti de "Maske" kullanıldığını açıklamasıdır. Topkapı sarayının minyatür arşivinde maskeli oyuncular vardır (Bu bahse ayrıca dönelecektir).....XVII. yüzyıldan sonra vezir ve kibar konaklarındaki maskara-soytarıları "eğlence", "tıflı" gibi isimler de verilmiştir. Murad IV.'ün meşhur nedimi Tıflı*

<sup>127</sup> David Selim Sayers, *Tıflı Hikâyeleri*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

*Çelebi'nin Türk sosyetesinde derin etkisi olduğu anlaşılıyor). XVII ve XVIII ci yüzyıllarda sarayın divan kâtipleri arasında da maskara - mukallitlere raslanır. "Maskara" olmak, kimi zaman, yükselmek, bir mevki sahibi olmak için vasıta olurdu....Ortaoyunu'nun teşekkülünde Esnaf oyunları ile beraber bu Mukallit - Mudhiklerin büyük rolü vardır. Gelecek yazımızda Esnaf Oyunları üzerinde duracağız....."128*

15- Cumhuriyet dönemi tiyatro tarihimizin en önemli dönüm noktası, "Marmara Köşkü'nde, 11 Nisan 1930 Cuma akşamı, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda" Muhsin Ertuğrul'un "**Bir tiyatro mektebi istiyorum Paşam!**"<sup>129</sup> dediği günden başlar. Bu günü, İstanbul'da açılan Tiyatro Mektebinin, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın, Devlet Tiyatrosu'nun açılışı izler. Yükseköğretimden geçmiş oyuncuların, sanatçıların yönetimindeki tiyatro özlemi, yine M. Ertuğrul'un önerisiyle, Üniversitede Tiyatro öğretimine ulaşır.<sup>130</sup> İşte bu süreci, "**Yeni Bir Adım: Tiyatro Enstitüsü**" makalesinde, "*Bir Tiyatro Enstitüsü'nün kuruluşu memleketimizde yeni bir çağa geçtiğimizi müjdeliyor*" sözleriyle alkışlayan Tecer, bizlere şöyle sesleniyor:

*".... Enstitünün öğretim faaliyeti memleketimiz için bilhassa büyük bir yenilik teşkil edecektir. Öğretim süresi iki yıldır. Buraya lise mezunları alınacak. Enstitüyü bitirenlere bir belge verilecektir.....Enstitüdeki okutulacak dersler üç gruptur:1-Tiyatro tarihi (Bilhassa Türk tiyatrosuna ait araştırmalarbu gruba girer.);2-Tiyatro tenkidi (Burada Aristo'dan bugüne kadar bütün tiyatro teorileri, türlü görüş ve anlayışlar metin üzerinde incelenecektir.);3-Tiyatro yazarlığı (Tiyatro eserinin yapısına ait esas bilgiler ve Devlet Tiyatrosu ile işbirliğiyapmak suretiyle yazı denemeleri)....Amerika'dan da Rockefeller vakfının yardımı,tanınmış tiyatro adamlarından biri getirilecektir.....Bu yazımla basına müjdesini getirdiğim bu kıymetli teşebbüs hiç şüphe yok, tiyatromuzun gelişmesi üzerinde büyük rol oynayacaktır.....Akademik planda bir tiyatro öğretimi diğer sanat kollarının gelişmesine de yardım eder. Sanat anlayışımız genişler.....Bir Tiyatro Enstitüsü'- nün kuruluşu memleketimizde yeni bir çağa geçtiğimizi müjdeliyor.....İstanbul Üniversitesinin*

<sup>128</sup> A. K. Tecer, "Mukallit-Mudhik'ler", İstanbul, Temmuz 1956,ss.16-19.

<sup>129</sup> Muhsin Ertuğrul, "Bir Dönüm Gecesi", Cumhuriyet, 14 Nisan 1963,s.2.

<sup>130</sup> Efdal Sevinçli, *Görüşleriyle Uygulamalarıyla Muhsin Ertuğrul*, İstanbul, Arba Yayınları,1990, ss.163-179.

*de bir Tiyatro Enstitüsü kurulması hususunda Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin açtığı çığırdan gitmesini dilerim.*"<sup>131</sup>

16- A.Kutsi Tecer'in "**Repertuvar Meselesi**" makalesi, bir tiyatro sezonunda, oyun seçiminde izlenmesi gereken yollara yönelik bir öneridir. Elbette, her zaman oynanacak oyun bulunabilir. Ancak sanat ve edebiyat kültürümüzden örnekleri gündemimizde tutmak, genç kuşaklara onları tanıtmak da bizim görevimizdir. Tecer, Celal Esat Arseven'in, *Üçüncü Selim* piyesinin yeniden sahnelenmesini örnekleyerek sözü repertuvar düzenlemesine, repertuvar tiyatrosuna getiriyor:

*"Gözlerimizin önünde belki pek az kişinin üzerinde durduğu bir olay geçiyor: Bundan kırkaltı yıl önce yazılmış bir sahne eseri, Celal Esat Arseven'in Üçüncü Selim piyesi, bu kadar uzun bir zaman perdesi arkasında kaybolmuş halde iken ansızın yeniden sahne ışığına kavuşuyor. Eser, haftalardan beri Ankara'da Üçüncü Tiyatro sahnesinde oynanıyor. Bu olayın bir özelliği de var: Yazarın kırkaltı yıl ara ile eserinin sahneye konulduğunu görebilmesi. Bu uzun sabır Celal Esat Arseven'in daima genç, daima taze ruhunun bir yakışığıdır. Ama kaç kişi hayatında böyle bir talihe kavuşmuştur? Rahmetli Reşat Nuri Güntekin, tiyatrodaki ilk başarıları olan Eski Rüya, Hançer, Taş Parçası gibi eserlerinden hiç birinin sahneye geri geldiğini görememiştir..... Repertuvar tiyatrolarında her an temsil edilmeye hazır birçok eserler vardır. Bu sahnelerde hattâ her akşam değişik bir piyes oynanabilir. Bu tiyatrolar haftalık, aylık ve mevsimlik programlar yaparlar. Böylece her yıl yeniden yeniye birçok eski eserleri seyretmek imkân olur.....Bir tarihte Paris'in üç büyük sahnesinde ve aynı zamanda Molyer'in "Tartuffe"ü oynanıyordu. Bunları sahneye koyan ve başrolleri oynayanlar da Fransa'nın en büyük tiyatro adamlarıydı. Eser aynı eser, fakat her üç oyun ne kadar başkaydı!..... Bu mevsim Ankara'da Üçüncü Selim'den başka Abdülhak Hâmid'in "Finten"i, Muhip Dranas'ın düzenlediği bir metinle sahneye konuldu. Eski tutuma göre Finten'i bir daha Ankara'da seyretmek tesadüfe kalmış demektir. Ama bir repertuvar tiyatrosu vücade getirilirse her sene Finten ve Finten gibi birkaç eser, meselâ Namık Kemal'in Akif Bey'i, yine seyredilebilir.....Tiyatromuzun keyfiyet bakımından gelişmesi için, bizdeki şartlara göre yapılacak en büyük hizmet budur: Repertuvar tiyatrosu. Muhsin Ertuğrul'un, "Bölge Tiyatroları" gibi büyük bir teşebbüs yanında, Devlet Tiyatrosunda bu*

<sup>131</sup> A. K. Tecer, "Yeni Bir Adım: Tiyatro Enstitüsü" *Vatan*, 3 Mart 1957, s.2.

*yeni adımı da atmak üzere olduğunu sanıyorum. İstanbul'un da Ankara'nın yolundan gitmesini dilerim.”<sup>132</sup>*

17- Sahne sanatlarındaki geçmişi çok yeni olan bale sanatı üstüne Tecer'in **“Balede İlk Adımlar”** makalesiyle yazdıklarını buraya alırken biraz düşündüm. Ancak, sanat kültürümüzün zenginleşmesi için raksın, oyun düşüncesinin peşinde yıllar yılı koşturan, özellikle halk danslarımızın canlanmasına büyük emekler veren sanatçımızın, baleyi, bir sahne sanatı olarak operayla birlikte düşünüp değerlendirdiği bu makalesinin bir bölümünü, bale tarihi araştırmaları için, Dame Ninette de Valois'nın<sup>133</sup> çabaları için, küçük bir anımsatma olması isteğiyle alıntılanmaya karar verdim:

*“Rakıs hiç şüphe yok ki medeniyetler kadar eskidir. Sahne sanatlarının bir kolu olan bale ise Garp dünyasında birkaç asırdan beri vardır. Bale bir müziğe uyarak insan vücuduna mahsus türlü hareketlerle, ritim ve aheng içinde, konuşmaksızın canlandırılan bir temsil sanatıdır. Esasen uzun zaman operayla kaynaşan bale sonraları bağımsızlığını almıştır. Balede raksın bütün unsurları vardır.....Balenin hangi üslupta olursa olsun en mühim vasfı, müzik, heykel veya mimari gibi bir yapı, bir terkip halinde insan ruhunun bir köşesini canlandırmasıdır.....Opera için şan terbiyesine, bale için de dans terbiyesine ihtiyaç vardır.....Atatürk'ün bizzat alakalandığı o ilk opera denemeleri yanında bale ihtiyacı da duyulur. Sonraları İstanbul'da Eminönü eski Halkevi lokalinde veya Kadıköyü'ndeki amatör bale kursları ve ilk denemeler, şimdi de hatırlanmaya değer. Bununla beraber ilk resmi teşebbüs olarak balenin Devlet Konservatuvarının bir şubesi haline getirilmesi yenidir.....Geçende Ankara'da seyrettiğim Konservatuvar öğrencilerinin klasik bale gösterileri yakın bir gelecekte Türk balesinin kurulmasına doğru bir adımdır.....gerçek bir Türk balesinden bahsedebilmek için yalnız sahne elementleri yetiştirmek yetmez. Koregrafların yetişmesi de şarttır. Daha bugünden kompozitörlerimizden ve yetişmekte olan genç koregraflardan mahallî motifler, zengin yerli ritimler ve millî temalara dayalı güzel bale eserleri bekliyoruz.....”<sup>134</sup>*

18- **“İstanbul Konservatuvarı”**nın tanıtımı amacıyla yazdığı makalesinde Tecer, sözlerine *“Şehrimizin belli bir sanat yuvası olan İstanbul Konservatuvarı, otuzdört yıldan beri Belediyemizin yaşattığı bir amme hizmeti*

<sup>132</sup> A.K.Tecer, “Repertuvar Meselesi”, *Vatan*, 13 Mart 1957, s. 2.

<sup>133</sup> Metin And, “Anılarla Dame Ninette de Valois”, Dame Ninette de Valois, *Türk Devlet Balesi'nin Kurucusu Dame Ninette de Valois, Adım Adım*, çev. N.Çıkılgil, Ankara, Favori Yay., 2003, ss.31-55, 271-280.

<sup>134</sup> A.K. Tecer, “Balede İlk Adımlar”, *Vatan*, 27 Mart 1957, s. 2.



*kurumu, bir kültür varlığıdır.”* tümcesiyle başlar.<sup>135</sup> İstanbul ve Ankara’daki konservatuvarların kültürümüz açısından önemini vurgulayan yazarımız, özellikle müzik etkinlikleri yönünden Belediye Konservatuvarı’nın İstanbul’a kazandırdığı canlılığı anlatır. Şehir orkestrasıyla, bandosuyla, korosuyla, tarihi musikiyi temsil eden bir icra heyetiyle, halk türküleri korosuyla övünen Tecer, Konservatuvar’da, uzun bir aradan sonra yeniden açılan tiyatro bölümüyle, yeni kurulan bale bölümlerinin de önemlerini vurgular. Sanatçıları, sanat etkinliklerini alkışlarıyla yücelterek seçkinleşen sanatçımız, yazısını şöyle sürdürür:

*“.....Konservatuvar herşeyden, herşeyden önce İstanbul şehrinin bir sanat çevresidir.Sanat hayatında ‘çevre’ bütün güzel sanatlar, bütün kültür kolları için kuşun uçmak için havası, balığın yüzmek için suyudur.....Konservatuvarın bütün faaliyeti yalnız müzikle de kalmaz. Onun henüz çok yeni, birkaç senelik hayatı olan iki bölümü daha vardır. Bu bölümler yeni olmakla beraber daha şimdiden İstanbulluların sıcak alakasıyla karşılanmaktadır.Bir hafta önce seyrettiğimiz bale resitali henüz unutulmamıştır.....Yakın bir zamanda İstanbul Şehir Operasının isteyeceği bütün elemanlar hazırlanmış olacaktır.....değerli ellerin idaresindeki bulunan İstanbul Konservatuvarına her alanda sürekli başarılar dilerim.”*<sup>136</sup>

19- Daha çok seyirci, daha çok tiyatro: Bir kültür politikası olarak tiyatro sanatını Anadolu’ya yaymak, daha çok seyirciyle buluşmak isteği, Muhsin Ertuğrul’un “Bölge Tiyatroları” tasarısıyla gündemimize girer.<sup>137</sup> Bütün yurdu tiyatrolarla donatmak, gerçekleştiremediği “Yeni Çağın Şenlik Katarları”<sup>138</sup> düşüncesinin ardından Bölge Tiyatroları’nı gerçekleştirmek

<sup>135</sup> Günümüzde, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı’nın temelini oluşturan bu kurumun başlangıcı, Darülbedayi’in (Güzellikler Evi-Ulusal Osmanlı Konservatuvarı) kuruluş tarihidir (1914). Darülbedayi’de tiyatro ve müzik bölümlerinin oluşturulduğunu; ancak tiyatro mektebinin açılmadığını, Dar-ül-elhan ile başlayan Türk müziği eğitiminin 1923’de, ardından da 1927’de yapılan düzenlemelerle, batı müziği eğitimi verilen İstanbul Konservatuvarı / İstanbul Belediye Konservatuvarı’na (1944) dönüştüğünü, Darülbedayi’e bağlı bir Tiyatro Meslek Mektebi’nin açıldığını (1931) bu okulun da yeniden düzenlenerek Konservatuvar’a bağlandığını (1933), günümüzde müzikoloji ve tiyatro-oyunculuk bölümlerinin olduğunu biliyoruz. Bkz. : Ö. Nutku, *Darülbedayi’in Elli Yılı*, Ankara, DTCF Yay.,1969, s.72,146,150.

Muhsin Ertuğrul, *Benden Sonra Tufan Olmasın-Anılar*, İstanbul, Dr.N.Eczacıbaşı Vakfı Yay.,1989, s.467, 471.

Gönül Paçacı, “Belediye Konservatuvarı”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c.2, Kültür Bak. ve Tarih Vakfı Yay.,1994,ss.141-144.

<sup>136</sup> A. K.Tecer, “İstanbul Konservatuvarı”,*Vatan*, 12 Haziran 1957, s.2,

<sup>137</sup> Muhsin Ertuğrul, “Bölge Tiyatrolarına Doğru”, *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1956,s.2.

Efdal Sevinçli, , *Görüşleriyle Uygulamalarıyla Muhsin Ertuğrul*, ss.206-210.

<sup>138</sup> Muhsin Ertuğrul, “Yeni Çağın Şenlik Katarları”,*Perde-Sahne*, sayı:2, Haziran 1943,s.1.

için uğraş vermek. Muhsin Ertuğrul'un bu düşüncesini, **“Merkezden Bölgeye”** makalesiyle destekleyen Tecer, yazısında, önce 1956-1957 tiyatro süreminin, oynanan oyun sayısından turnelere, seyirci sayısından elde edilen gelire değin sayılarla bir döküm ve değerlendirmesini yapıyor. Ortaya çıkan başarının mimarı olarak Muhsin Ertuğrul'u kutluyor ve sözü Bölge Tiyatroları tasarısına getiriyor:

*“.....Bu seneki çalışmalarda gördüğümüz en önemli taraf Devlet Tiyatrosunun merkezdeki, evindeki işlerine hiçbir aksaklık getirilmeden iyi tiyatroyu, gerçek sanatı geniş bir çevreye yaymak amacıdır.Bu program bence büyük bir deneme değeri taşıyor: Devlet Tiyatrosu gibi bir tiyatro, kendi imkanlarıyla en geniş bir bölge faaliyeti de gösterebiliyor.Belki bu faaliyet biraz daha da ileriye götürülebilir; fakat bir tek merkezle bütün memleketin tiyatroya olan hasretini idermeye imkan yoktur.Şimdi bu denemenin gösterdiği bir hakikat var: Eğer memleketimiz bir takım bölgelere ayrılıp da bu bölge merkezlerinde birer devlet tiyatrosu kurulursa, bu tiyatrolar kendi bölgelerine giren bütün şehir ve kasabaları kolayca besler; böylece memleketimizin her tarafında gerçek tiyatro halkımızın ayağına götürülmüş olur.İşte bu seneki denemenin asıl getirdiği yeni fikir tohumu budur.....Esasen, bildiğimize göre, bu husuta bir kanun tasarısı da hazırlanmıştır.Bu tasarının ne xaman kanunlaşacağını bilmiyoruz.....Bölge tiyatroları kanunu çıktıktan sonra her bölge tiyatrosu çevrelerindeki tiyatro kabiliyeti olan gençleri yetiştirecek bir fidanlık da meydana getirecek, burada iki senelik ders ve stajdan sonra bu gençler bölge tiyatrosunun elemanları olacaklardır.Bu fidanlıklara “studio”adı veriliyor. Bölge tiyatrolarına ait Muhsin Ertuğrul'un tiyatro dergisinde ve gazetelerde çıkan yazıları şimdi gözümün önünde duruyor. Bir fikrin gerçekleşmesi uğrunda bu büyük tiyatro adamının tükenmez enerjisini döktüğü feyizli çalışma alanında kendisine ve bütün iş arkadaşlarına sağlıklı başarılar dilerim.”<sup>139</sup>*

20- Gençlerle tiyatro çalışan, onlarla hemen bütün etkinlerinde, gösterilerinde beraber olan “öğretmenleri”, A.Kutsi Tecer, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun düzenlediği, II. Milletlerarası Üniversite Gençlik Tiyatroları Festivali'ni<sup>140</sup> tanıtmak amacıyla yazdığı, gençlere olan güvenini vurgulayan **“Gençlik Tiyatroları Festivali”** yazısı, bugünün çoraklaşmış kültürümüze hâlâ ışık tutuyor:

*“.....Federasyonun tertiplelediği bu seneki festivale şimdilik kesin olarak katılacağını bildiğimiz memleketler, Almanya,*

<sup>139</sup> A. K.Tecer, “Merkezden Bölgeye”, *Vatan*, 19 Haziran 1957, s.2.

<sup>140</sup> Demir Özlü,“Tiyatro Festivali”; Erol Aksoy,“Festival'den Kalanlar”, *Vatan*, 25 Kasım 1957,s.2.

*İtalya, Yugoslavyadır. Almanya'dan üç, Yugoslavyadan da üç şehre mensup üniversite ekipleri geliyor. İtalyadan da Venedik katılıyor, Gelenlerin aşağı yukarı 130 kişi olduklarını da söylüyorlar..... Bizden de İstanbul Üniversitesi Gençlik Tiyatrosu, Ankara Üniversiteliler Tiyatrosu, İstanbul'da Üniversiteli gençlerin kurduğu Cep Tiyatrosu, bunların yanısıra dâvetli olarak da Robert College, Galatasaray Lisesi, Saint Josephe Fransız Lisesi ve Alman Lisesi tiyatro ekipleri var. Ne yazık ki festivale katılan ekiplerimiz arasında bu sene Teknik Üniversiteliler Tiyatrosu yok.*

*Kasımın onüçünden yirmisine kadar tam sekiz gün matine ve suvarelerdeki temsillerden başka tanışma toplantısı, seyredilen oyunların her gün tenkidlerinin yapılması, bu arada birçok ta konferans var. Oyunların tenkidlerinin yapılacağı toplantıları Sayın Haldun Dormen'in idare edeceğini öğrendik. Çok iyi. Federasyon, festival müddetince, Sahne Kapısı adında Türkçe, İngilizce, Fransızca yazılarla çıkan bir sevimli gazete yayınlıyor. Festival programını ve haberleri bu gazeteden öğrenmek mümkündür.....Bizden katılan ekiplerin programında hemen hiçbir yerli eser yok. Sadece bir küçük adaptasyon var. Başka memleketlere giden ekiplerimiz de çok defa tercüme eserlerle gidiyorlar. Bu böyle olmamalı, ama yerli sahnelerimizde bile henüz pek az telif eser gösterilirken onların böyle yapmasını kınamak hatırımdan geçmez.Böyle olmakla beraber gençlerimizin bu alanda da daha cesur, daha atılgan davranmalarını, rejisör-aktör-yazar üçgeni içinde normal bir bağ kurmak şartıyla yazarlarını da kendi aralarından yetiştirmeye çalışmalarını dilemekten de kendimi alamayacağım.Onlara güvenim o kadar büyük.....”<sup>141</sup>*

21- Tecer'in, **“Eser ve Zamanı”** makalesi, bir oyun değerlendirme yazısı. Bu türden yazısı yok denecek kadar az. Bugün, tiyatro dünyamızda adı unutulmuş, belleklerimizde daha çok çevirmen ve sözlük çalışmalarıyla anımsadığımız Reşat Nuri Darago'nun, divan şairi Halet Efendi'nin<sup>142</sup>yaşamından bir kesit olan *Halet* adlı oyununu, yazarımız, eleştirmekten çok irdeliyor. Oyunu Gençlik Tiyatrosu oynayınca, Tecer Usta

<sup>141</sup> A.K.Tecer, “Gençlik Tiyatroları Festivali”, *Vatan*, 13 Kasım 1957, s.2.

<sup>142</sup> Azmizâde Haletî'nin(1579 -1631 ) : Müderrislik, kadılık, kazaskerlik yapan ünlü bir devlet adamımız ve şairimiz. Daha çok rübailerıyla tanınan Haletî Efendi'nin divanı, sâkî-nâmesi vb. yapıtları vardır. “Esrârını dil zaman zaman söyler imiş / Hengâme-i gamda destan söyler imiş / Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâne / Ben sabr iderin diyen yalan söyler imiş” dörtlüğü çok bilinir. Reşat Nuri Darago'nun Haletî'nin yaşamından bir kesit sunan oyun, Yeditepe dergisinde yayımlanmıştır (Kasım-Aralık 1954).

hemen onların yanında olmayı, onları uyarmayı, aydınlatmayı da bir görev sayıyor:

*“.....Halet, bir perdelik oyun olan bu eserin kendi çeşidi içinde güzel bir çeşnisi var. Ayrıca zamanımızı ilgilendiren (aktüel) bir yönü de var. Reşat Nuri Darago'nun üç yıl önce yayımladığı ve bugün sahneye konmuş olan bu eser, son yıllarda zihinleri tirmalayan içtimai bir problem üzerinde bizi düşünmeye sürüklüyor. Eserin tezli bir piyes olduğunu söyleyemiyorum, fakat ele aldığı konu, psikolojisi, beşeri karakteri ona bu havayı katıyor. Bunu siz de takdir edeceksiniz, işte piyes:*

*XVII. yüzyılın ilk yılları içinde, İstanbul'dayız. Mesleki “Kadılık” olan Halet Efendi –ki aynı zamanda da şairdir - sık sık yer değiştirmek suretiyle uzun seneler İstanbul'dan uzaklarda, denizaşırı memleketlerde dolaşüyor Ara sıra İstanbul'daki baba evine dönüyor. Oyun başladığı zaman da Halet Efendi Şam'dan azlolunarak İstanbul'a dönmüş bulunuyor.....Halet Efendi “peder” ve “valide”sinden sonra “zevce”sini de kaybettiği için yalnız yaşamaktadır. Evde 48 yaşlarında emektar bir Rahmet Hanım, bir de babasının öldüğü sene henüz bir yaşında bulunan bir yetiştirmeleri var: Sertaç Hanım. O da şimdi 34 yaşında, fakat kısmeti çıkmamış olduğu için evlenememiş bir kızdır.....Rahmet Hanımın fikrinde Sertaç'ın şifası kocaya varmaktadır....Herşeyden önce Sertaç'ın kendisiyle konuşmak faydalıdır.... Halet Efendi Sertaç'ın gerçekten güzel olduğunu görüyor şimdi. Fakat o gönül heveslerine uyulacak çağı aşmış, durulmuş bir insandır..... Kadı Efendi artık karar varıyor: Allaha giden yollar çoktur. “Akıl”dan başka kılavuza ihtiyaç yoktur... Sertaç'ın içini gıcıklayan şeyhin sakalı ise kendinin de bir miktar sakalı vardır. Sertaç'a hayatta bir dayanak, bir eş lazımsa ve kabul ederse eş de kendisidir. Halet Efendi kadı sıfatıyla buna hükm ediyor, bir his düğümü de bu suretle çözülmüş oluyor.*

*Piyenin dramı yahut aksiyonu bundan ibaret.....Psikoloji bakımından da piyesin dokusuna sinen klasik bir aşk tahlili vardır ki yazarın bugünkü psikoloji akımlarına,bilhassa psikanaliz eğilimine yabancı olmadığı anlaşılıyor. Kısaca Halet her bakımdan modern bir eserdir.....Bugün de en kültürlü çevrelerden en alt çevrelere kadar kadın, erkek nice Sertaç gibi örnekler var.Böyle bir olay karşısında Halet de muvazeneli bir ruh eğitime ve klasik bir dünya görüşüne bağlı, zamanın kültürlü aydınını temsil ediyor. Fakat XX. yüzyıldaki Türk sosyetesinin onun zamanındaki sosyete değildir. Acaba bugününün*

*Halet Efendisi olan aydın adam tipi nedir? Kimdir? Bunun cevabını araştırmayı okuyucularıma bırakıyorum.*”<sup>143</sup>

22- *Vatan* gazetesinde yayımlanan, “**Bir Habere Göre**” başlıklı yazısında Tecer, geleneksel gösteri sanatçılarımızın örgütlenme çabalarına ilişkin bir duyumdan yola çıkarak Karagöz’den ortaoyununa, canbazlardan hokkabazlara, geleneksel gösteri sanatlarımızın yaşatılmasının gerekliliğini vurgular. Günümüz tiyatrosunda gelenekselden yararlanıp yeni denemeler yapmanın apayrı bir iş olduğunu, öncelikle geleneksel sanatları “bugünkü hayat şartlarıyla” buluşturmanın daha doğru olacağını söyler:

*“Karagözcü, Kuklacı ve Hokkabazlar Derneği kurulmuş ve işe girişmiş hatta “Esnaf Dernekleri Birliği”ne girmek için de teşebbüse geçilmiştir.Bundan bir müddet önce de Hayal ve Ortaoyuncularının bir dernek halinde birleştikleri hakkında haberler okumuştum.....Bunlar hakkında yeteri kadar bilgi edine-medğim için şimdilik sadece bu haberlerin taşıdığı mâna üzerinde duracağım..... Son yıllarda Karagöz ve Ortaoyununun canlandırılması için epey emekler harcadı. Sayın Baltacıoğlu’nun bu yoldaki gayretleri de unutulmaz. Ama Karagöz’ün de ortaoyununun da canklanması yalnız yeni konular, yeni tipler, bazı teknik yeniliklerle gerçekleşemez. Herşeyden önce bu bu sanatlar için sözün gelişi, bir yaşama alanı hazırlamak gerekir. Mesela Batı memleketlerinde olduğu gibi bizde de eski panayır geleneği üzerinde durulur, bu güzel geleneğin canlandırılmasına çalışılırsa Karagöz, Ortaoyunu, Meddah, Hokkabaz gibi sanat kolları da kendi-lerine sürekli bir iş alanı bulabilir. Şehirlerde hiç değilse bugünlük, yalnız başına bir Karagöz veya Ortaoyunu sahnesinin yaşatılabileceğini zannetmiyorum. Zaman zaman bir gösteri mahiyetinde, amatörler tarafından, Karagöz ve Ortaoyunu temsilleri verilebilir.Ama bu, o sanatların canlanması demek olmaz.Canlı sanat, hayatta canlı bir gelenek halinde devam eden, seyircisi ile ayakta durabilen bir sanattır.....Modern tiyatrodan Ortaoyunundan, Kara-göz’den unsurlar alarak yeni denemelere girişmek apayrı bir bahistir.Bundan önce yapılması gereken şey,bir halk sanatı geleneği halinde bunları devam ettire-bilmektir.Eğer gelenek devam ettirilebilirse Ortaoyunu da Karagöz de bugünkü hayat şartlarına uymak yolunu bulur...”<sup>144</sup>*

23- A.Kutsi Tecer, *Vatan*’da, Genç Oyuncuları ve Erdek Şenliği’ni tanıtan, arka arkaya iki yazı yayımlar. “**Genç Oyuncular**” başlıklı ilk yazısı,

<sup>143</sup> A.K.Tecer, “Eser ve Zamanı”, *Vatan*, 4 Aralık 1957, s.2.

<sup>144</sup> A.K.Tecer, “Bir Habere Göre”, *Vatan*, 12 Mart 1958, s.2.

öğrencilerine sahip çıkan bir öğretmenin düşüncelerini yansıtan örnek bir yazıdır. Tiyatro sanatımızın gelişimi içinde, eğitilmiş-alaylı, gelenekçiyenilikçi tiyatro anlayışının savunucuları arasında, sahnede yeni bir ses, yeni bir uygulama isteğinin-tartışmalarının saman alevi gibi bir parlayıp söndüğünü biliyoruz. Tecer'in yazısının yayımlandığı günlerde, Genç Oyuncular'ın gösterilerine ilişkin yazılan eleştirilerde<sup>145</sup>, övgülerin yanında karşı çıkışlar, sert eleştiriler de epey ses getirir. İşte, bu ortamda, Galatasaray Lisesi'nde, üniversite tiyatrolarında pekişen bir birliktelikle, Genç Oyuncular'ı ortaoyunu gerçeğiyle buluşturan öğretmenleri Tecer, yeni bir tiyatro anlayışının peşindeki öğrencilerini, ilginç benzetmelerle desteklerken “yepyeni bir aktör neslinin tiyatromuzu bir dönüm noktasına ulaştırdığını çekinmeden söyleyebilirim “ diyerek alkışlamaktadır:

*“.....Bir gazetede Ayyar Hamza'nın kostümlerine ait tiyatro dışı bir polemik açılması üzerine basında o kadar çok yazı çıktı ki Ayyar Hamza da Genç Oyuncular da, birden günün konusu oluverdi.....Nihayet 10 Mart gecesi Karaca Tiyatrosu'nda Çanak-kale Şehirleri anıtı yararına tertiplenen Ayyar Hamza temsili ile İstanbul yeniden gözlerini bu esere ve genç sanatçılara çevirdi; onları beğendi, alkışladı... Zafer gençlerin tarafındaydı. 10 Mart gecesi, bu bakımdan, tiyatro tarihimizde bir dönüm noktasıdır. Gedikpaşa sahnesinde Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre piyesinin oynandığı 1 Nisan 1873 gecesi yahut Komedi Fransız sahnesinde Victor Hugo'nun Hernani piyesinin oynandığı 25 Şubat 1830 gecesi neyse bu da aşağı yukarı odur.....Genç Oyuncular. XX yüzyıl tiyatrosunun yeni eğilimleriyle beslenen, sahne adını verdiğimiz oyun yerinin tiyatroya has bir gerçek olduğunu düşünen ve dışarıdaki hayatı kopya etmeksizin sahne üzerindeki oyunu köklerine kadar inerek meydana çıkarmaya çalışan oyunculardır..... Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana tiyatrodaki pek çok yeni gelişmeler vardır. Genç Oyuncuların benimsediği tarz da bunlardan en yenisidir. Bu tarz hakkında yazarla arasını açmadan aktörün sahnede kendi kendini yaratmasıdır, diyebiliriz. Yine bu tarz oyun köklerine doğru gidilince, eski meydan şenliklerine, panayır eğlencelerine halk gösterilerine kadar uzanır. Rönesans'ın İtalyan halk tiyatrosu olan Commedia dell'Arte, bugünkü sirklerin malı olan Clown yahut Türk halk tiyatrosu olan Ortaoyunu ve onun yakın bir kolu olan Karagöz, hatta bizim "Tuluat" gibi meydan veya sahne gösterileri, işte bu eski geleneğin özel birer dalıdır. Genç Oyuncular temsil ettikleri piyesin taşıdığı oyun imkânlarına göre zaman zaman bu kaynakların her birinden faydalanırlar...*

<sup>145</sup> Burhan Arpad, “Genç Oyuncular”, *Vatan*, 18 Ocak 1958, s.2.

*Benimle Oynar mısınız'da clowndan, Hırsızlar Balosu'nda kukladan fayda-landıkları gibi Ayyar Hamza piyesinde de eserin zamanını ve yerli geleneği gözönüne alarak Ortaoyunu ve Karagöz'den aldıkları estetik unsurları kullanmış, kostümlerde de piyesin zamanına ait Ortaoyunu ve Karagöz biçimlerinden faydalanmışlardır. Bazı seyircilerin Ayyar Hamza temsilini adeta bir ortaoyunu temsili olarak aldıklarını gördük ki şüphesiz bu yanlıştır. Genç Oyuncular tam manasile modern oyunculardır. Ortaoyunundan, Karagöz'den faydalanmaları üslup yönündendir. Genç Oyuncular Bir Pazar Günü temsiline de aynı yoldan başarı sağlamışlardır. Bir Pazar Günü'nün konusu zamanımıza ait olduğu için orada eski kostümlere rastlamadık. Ama oyun tarzı Ayyar Hamza'dakinin aynıdır. Genç Oyuncular, Ayyar Hamza ile yerli bir çığır açmış oldular. Bunun gözden kaçmaması gereken bir kazancı da Ayyar Hamza gibi en eski bir tiyatro eserimizi en yeni bir tiyatro anlayışı içinde tekrar sahneye yani doğal hayatına kavuşturmuş olmasıdır. Bazılarımızın zihninde belki şöyle bir soru var: Sahne oyunu olarak iyi, iyi ama bu suretle tiyatro, eski bir tabirle, avamlaşmıyor mu? Bununla tiyatronun seyirci seviyesi kastediliyorsa, 10 Mart gecesi Ayyar Hamza'yı aydın bir seyirci topluluğu gördü, beğendi. Netice müspet olduğuna göre; bu yönden endişe edilecek bir taraf yok demektir. Eğer bununla tiyatronun seçkin bir topluluğun zevklerine olacak yerde bir şenlik havasına büründüğü, kalabalığa doğru yöneldiği söylenmek isteniyorsa, bugünkü tiyatro seyircisinin maç yerlerinden veya miting meydan-larından salona çıkmak zorunda olduğunu unutmamak gerekir. Genç Oyuncular'la yepyeni bir aktör neslinin tiyatromuzu bir dönüm noktasına ulaştırdığını çekinmeden söyleyebilirim.”<sup>146</sup>*

“**Genç Oyuncular**” başlıklı yazısında Tecer'in anlattıkları, uzun yıllar sonra, Selim İleri'nin, Tecer'in *Bir Pazar Günü* oyununa ilişkin yazısıyla yeniden gündeme gelir.<sup>147</sup> Genç Oyuncular Topluluğunun kurucularından Atila Alpöge, gerçekte tiyatromuzun bu pek bilinmeyen yıllarını, neredeyse bütün günleri tiyatroyla dolu olan Tecer'in yaşamını, tiyatro ve halk oyunları araştırma yazılarını, yazdığı yeni oyunlarını, tiyatro tutkunu üniversiteli gençlere, Teknik Üniversitesi Tiyatrosu'na, Genç Oyuncular'a verdiği destekleri, o günlerin tanığı olarak Selim İleri'ye yazdığı mektupta şöyle anlatıyor:

*“Aslında Bir Pazar Günü ilk kez 1956'da oynanmıştı. Teknik Üniversite Tiyatrosu'nda. Ergun Köknar sahneye koymuştu. Ben*

<sup>146</sup> A.K.Tecer,“Genç oyuncular”, *Vatan*, 19 Mart 1958, s.2.

<sup>147</sup> Selim İleri, “Hangi Pazar Günü”, *Cumhuriyet*,7 Mayıs 1999, s.14.

de oynayanlardan biriydim. Ergun ve ben, Galatasaray Lisesi'nde hocamız olmuş olan Ahmet Kutsi Tecer ile yakın ilişki içindeydik. Kutsi Hoca o sıralarda ortaoyununa eğilmişti. İstanbul dergisinde bir dizi halinde bu konudaki inceleme yazılan çıkmıştı. Bizimle zaman zaman ortaoyununu bir kaynak olarak değerlendirmenin ve günümüze getirmenin sorunsalını tartışırdı. Bir Pazar Günü, bu düşünce oluşumunu eyleme döken bir laboratuvar çalışmasının sonucudur.

Bizler de o sıralarda Teknik Üniversite Tiyatrosu'nu kurmuştuk. Kutsi Hoca oyunu bu topluluk için yazdı. Teknik Üniversite'deki gösterim, Tecer'in tarihi daha da eski olan tek perdelik bir oyunu ile başlıyordu: Yazılan Bozulmaz. Bu oyun, Devlet Konservatuvarı Deneme Sahnesi'nin ilk oyunu olmuştu. Bizden sonra bir daha da oynanmadı.

1957'de, bizler, ufak bir grup Teknik Üniversite Tiyatrosu'ndan ayrıldık ve Genç Oyuncular topluluğunu kurduk. Bizim için yepyeni bir serüven olan bu başlangıç, ortaoyunu, Karagöz ve seyirlik oyunları gibi toprağımızın ürünleri olan tiyatro türlerine yeniden ve yakından eğilmemizi de beraberinde getirdi. Bu nedenle Bir Pazar Günü'nü yeniden oyun listemize aldık. Ayrıca, elimizdeki dar olanaklara bakmadan bunu bastırdık. Sizin yazınızda üzerinde durduğunuz kitap, işte bu amatör çabanın ürünüdür.....”<sup>148</sup>

24- 1958 yılının Erdek kasabasında “**Tiyatro Şenliği**”. Genç Oyuncular'ın bu küçük kasabada tiyatro adına, ülkemiz kültürel yaşamı için yapmaya çalıştıkları güzellikler. Hiç bir çıkar beklemeden tiyatro tutkusuyla, bu sanatın bir festivalle buluşması özlemiyle çalışan, çabalayan, destek olan onlarca gönüllü! Yazıyı okuyunca içimi bir hüznün kapladı... Bu çırpınışların, bu etkinliklerin öncüsü, en önemli adı Atıla Alpöge'nin yazdıklarını okudukça, yapılanlara insanın inanası gelmiyor!<sup>149</sup> 1947 yılından beri yaşayan Avignon Festivali yanında, bizim Erdek Şenliğimiz nerede? Tiyatro festivallerimiz, sanat şenliklerimiz? Tecer, bu günleri, *Vatan* gazetesinde büyük bir heyecanla anlatıyor:

“Yarın Erdek'te başlayacak tiyatro şenliği 1958'in kayda değer bir olayı olacaktır. Olay şudur: Bir gençlik tiyatro ekibi ilk defa olarak yaz ayları zarfında bir deniz ve yaz kasabasında çeşitli gösteriler hazırlamış bir tiyatro şenliği düzenlemiştir. Bu şenliği düzenleyen genç oyuncular, son bir iki yıl içinde dikkati üzerine çeken gençlik takımlarından biridir. Hemen hepsi de Teknik üniversiteli olan bu gençler şimdiye kadar İstanbul'da ve diğer

<sup>148</sup> Selim İleri, “Atıla Alpöge'den Mektup, *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1999,s.14.

<sup>149</sup> Atıla Alpöge, *Hayat Ağacında Tavus Kuşları*, İstanbul, Mitos-Boyut Yayınları,2007.



şehirlerde verdikleri temsilleri bazan okullarda, koğuşlarda, hastanelerde, bazan köy meydanlarında veya küçük kasabalarda derme çatma sahnelerde oynamışlardır. Böyle yaparken de bunu bir düşkünlük bir yoksunluk eseri değil tiyatro sevgisini yaymak, derin tabakalara kadar inmek amacı için bir sanat yolu olarak telâkki etmişlerdir. Yaz aylarında bir tiyatro şenliği yaratmak işi de onların bu amacına girer.

Yazın büyük şehirlerimizde sanat hareketleri durur. Yaz ve deniz herkesi bir tarafa çeker. Medeni dünyanın her yerinde yazın açık hava sahnelerinde, kıy veya deniz kıyısı sayfiye yerlerinde türlü sanat gösterileri olur. Erdek şenliği bu düşünceyle hazırlanmış bir teşebbüstür.....Genç oyuncular, baştan da söylediğimiz gibi son bir iki yıl içinde üzerlerinde dikkatimizi çeken bir topluluktur. Hazırladıkları bu tiyatro şenliği, vesilesiyle memlekette bir bölgeye, bir turizm hareketine yaptıkları yardım ne olursa olsun, bu genç topluluğun asıl meselesi sanat kültürünü yaymak yolundaki bir gayrettir.....Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü (İTİ) Türkiye Milli Merkezi bu bakımdan bu seneki Erdek Şenliğini ilgi ile karşılamaktadır. Milli Merkez'in başkanı olan Muhsin Ertuğrul genç oyuncularını şenlik yerinde görmüş, onlara muhtaç oldukları manevi bir destek olmuştur. Şimdiye kadar özel veya resmi olarak sınırlı bir yardıma dayanan bu teşebbüs Milli Merkezin takdirini çekmiş, 23.VI.1852 tarihindeki toplantısında 4 bin liralık bir yardım yapılmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca Milli Merkez adına bir mümessil Tiyatro Şenliğini takip etmek üzere Erdek'e gönderilmiştir. Tiyatroya mensup birçok şahsiyetler de bugün Erdek yolunu tutmuşlardır.....Bütün bunları hazırlayan kız, erkek delikanlılar kimlerdir? Tanımak isteriz değil mi? Ne çare ki onları teker teker tanıtmaya imkan yok. Onlar kendilerini bir topluluk bir takım olarak gösteriyor, Genç Oyuncular adıyla yetiniyorlar. Burada bize düşen Genç Oyuncularını hep birden alkışlamak, onlara bu vesile ile de sevgilerimizi, gönüllerimizi sunmaktır. ”<sup>150</sup>

25- Tecer'in “Yeni Belgeler” makalesi, Metin And öğretmenimizin de vurguladığı gibi, tiyatro tarihimizin araştırılmasına yönelik çok önemli bir çalışmasıdır. Güllü Agob ile Osmanlı Devleti'nin, Şura-yı Devlet aracılığıyla imzaladığı sözleşmenin, belgesinin tanıtımıyla, tiyatro tarihimize ışık tutmaktadır. Güllü Agop'a Türkçe tiyatro yapması koşuluyla verilen oyun oynama ve oynatma ayrıcalığının, özel iznin belgelendiği bu sözleşmeyi,

<sup>150</sup> A.K.Tecer, “Tiyatro Şenliği”, *Vatan*, 27 Haziran 1958, s.2.

araştırmacı Tecer, ilk kez yayımlarken<sup>151</sup> tiyatro tarihimizin karanlık bir sayfası daha aydınlanıyordu:

*“Tiyatro tarihimizin ilk devrini süsleyen birçok isimler vardır: Recaizade Ekrem, Namık Kemal, Ali Bey, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Ebüzziya Tevfik ve daha başkaları. Bu yazarlar ilk eserlerini Gedikpaşa Tiyatrosunda oynamışlardır. Dolayısıyla Gedikpaşa Tiyatrosu Türk tiyatrosunun gelişmesinde önemli rol oynar. Bir bakıma türkçe telif eserleri sahneye koymak suretiyle Gedikpaşa Tiyatrosu, bizde ilk büyük adımdır. Birçok yazarların ve eserlerin doğmasına, Türk aktörlerinin sahneye çıkmasına yol açan bu tiyatro hakkında bugüne kadar bilinenler sadece bazı rivayetlerden ibarettir. Yakın bir geçmişe ait olduğu halde Gedikpaşa Tiyatrosunun gerçek bir tarihçesi henüz yazılmamıştır. Gedikpaşa Tiyatrosu ne zaman yapıldı? Rivayet edildiği gibi bu bina Sulye cambazhanesi tarafından mı inşa ettirildi? Ne zamandan beri tiyatro olarak kullanılmıştır? Bu sorular cevaplandırılmıyor. Gedikpaşa Tiyatrosunun Güllü Agop idaresinde geçen parlak bir devresi vardır. Bu devrede Güllü Agop’un 10 senelik bir imtiyaz alarak türkçe eserler oynamaya başladığı söylenir. Bu imtiyaz ne zamandan başlar? Şartları nelerdir? Bu sorular da şimdiye kadar cevaplandırılmamıştır..... Başvekâlet Arşivinde “Şura-i Devlet,777” numarada kayıtlı bir dosya vardır. Bu dosyada 15 Safer 1287 ve 4 Mayıs 1286 (16 Mayıs 1870) tarihini taşıyan ve Güllü Agop’a imtiyaz verilmesine dair Şura-i Devlet umumi heyeti tarafından alınan kararın arzı için Sadaret makamına yazılan tezkere ile ilişkisi şartname, ayrıca, üzerinde Mabeynin derkenarı bulunan arz tezkeresi bulunmaktadı....Metni okuyalım: BİRİNCİ MADDE: Dersaadet ve bilâd-ı selâsede (=İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu) lisan-ı türki üzere dram, trajedy, komedy ve vodvil oyunları icra kılınmak üzere İstanbul ciheti için bin iki yüz doksan bir (1875) senesi Ramazanının ve Üsküdar ve Galata tarafları için dahi şerefsadır olacak ferman-ı âli tarihinden itibaren tebaa-i devlet-i aliyyeden Güllü Agob’a şerait-i âtiye ve onar sene müddetle imtiyaz verilmiştir....”<sup>152</sup>*

26- A.Kutsi Tecer, **“Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar”**ı yayımladığı günlerde, çoğu Galatasaray Lisesi’nden öğrencileri olan Genç

<sup>151</sup> M.And öğretmenimiz, Osmanlı Tiyatrosu üstüne daha sonra gerçekleştireceği doktora çalışmasıyla, hem Gedikpaşa Tiyatrosu’nu hem Güllü Agop’u, yönetimindeki Osmanlı Tiyatrosu’nu bizlere ayrıntısıyla tanıttacaktır. Bkz.: *Osmanlı Tiyatrosu / Kuruluşu-Gelişimi-Katkısı*, Ankara, DTCF Yayını, 1976.

<sup>152</sup> A.K.Tecer, “Yeni Belgeler”, *Vatan*, 27 Mayıs 1959, s.2.

Oyuncularla, yeni bir tiyatro arayışının içindedir. Teknik Üniversite Tiyatrosu ve Genç Oyuncular topluluğunu oluşturan gençlerle çalışmaktadır. I. Erdek Şenliği'nin coşkusuyla Şinasi'nin *Şair Evlenmesi*'nin yazılışının 100. yılını kutlama hazırlıkları sürmektedir. Ülkemizde yeni bir tiyatro anlayışının oluşturulmasında geleneksel tiyatromuz en önemli kaynaktır. Tecer'in ortaoyunu yazılarını okuyan gençler için ortaoyunu kurgusundaki *Bir Pazar Günü* oyunu iyi bir uygulama olacaktır. II. Erdek Şenliği hazırlıklarına doğru, Tecer'in, geleneksel tiyatromuzun bir başka kaynağına, "Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar"<sup>1</sup>, *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayımlanır. İlk kez Tecer'in kullandığı, tanıttığı belgeler, Karagöz'ün ve Kuklanın tarihine ilişkin yeni bilgilerdir. Karacaoğlan'a ilişkin makalesinde olduğu gibi gölge oyunumuzu, kukla oyunculuğunu aydınlatan belgeleri araştırıp ortaya koyması, A.K.Tecer'in araştırmacı kimliğinin de açık kanıtı olur:

*"1- Kör Hasan Hakkında - Evliya Çelebi, Murat IV zamanında ünlü hayal ustası Mehmed Çelebi'den bahsederken onu "Kör Hasan Zade" olarak gösterir. Evliya'ya göre bu Kör Hasan "bir rind-i cihan, musahib-i Yıldırım Han" imiş. Bazıları bundan Kör Hasan'ın Yıldırım Bayezid zamanında yaşadığını çıkarırlar.... Bu suretle birinciler bir tarih yanlışını kabullenmiş, ikinciler de Kör Hasan'ın varlığından, hiç değilse tanınmış bir hayalci olduğundan şüphe etmişlerdir. Bu mesele iki yeni belgenin yardımıyla artık aydınlanmış bulunuyor:*

*Birinci Belge- Niksârî Zade Mehmet Çelebi (ölümü 1025/1616) bir tarihte açık bulunan Gazanfer Ağa medresesine tayinini ister, ama onu tayin etmezler. Niksari Zade buna içerler ve bu mesele hakkında Dursun Zade'ye bir mektup gönderir. Unutmamalı ki Niksari Zade tanınmış mizah, hiciv yazarıdır (Bakınız: Nefs-ül-emirname, Millî Tetebu'lar Mecmuası, c. I, s. 3, s. 571) Zamanın ünlü şairi, bilgin yazarı Gani Zade Nadiri de (ölümü (1036/1636-37) bu mektuba bir "Şerh" yazar. Bu şerh de mizahî, satirik bir yazıdır. Bunun bir kopyası Süleymaniye kitaplığındadır (Esat Efendi, 3384). Tarihçi Âli'nin bazı risaleleri bulunan bu cildin sonunda Nadiri Zade şerhi ile Niksari Zade'nin buna verdiği cevap ta vardır; Nadiri'nin şerhinde, içinde "taklit" ve "maskara" kelimelerinin de bulunduğu bir cümlede "İşkenbecioğlu" ve "Kör Hasan"ın isimleri de geçer. Böylece bunların tanınmış komikler arasında buldukları anlaşılıyor. Bir kaç cümle ilerisinde de Nadiri, Niksari Zade'nin "hem tiryaki, hem bengi, hem müdmin-i hamr (şarap düşkünü)" olduğunu söyledikten sonra: "Hak taalâ Hayal-ı zılcı Hasan şerrinden... sizi saklaya. Zira hayal-i zilda hem divane, hem sarhoş, hem*

tiryaki taklidi vardır.” diye yazar. Bu ifade K r Hasan'ın  ohreti hakkında bir fikir verebilir.....Demek ki K r Hasan, Nadiri'nin  ağdaşdır ve 1025 ten önce hayattadır, ikinci belge onun yaşadığı zamanı bize daha iyi öğretmektedir. Şimdi bunu görelim.

İkinci Belge- Topkapı sarayı arşivinde (No. D. 10022) 1592 yılında yapılan Murat III  n Őehzadesi Mehmed'in büyük sünnet düğünü m nasebet e tutulmuş olan bir cetvel vardır. Bu cetvelde esnaf cemaatlerinin saraya takdim ettikleri hediyeler ile saraydan verilen ihsan ve in'amların ve ayrıca düğünde hizmet gören muhtelif sanatk rların isimleri vardır. İŞte bu cetvelde “Cemaat-i Hayal-i zilciyan” başlığı altında 19 sanatkâr adı sayılmakta ve aralarında “K r Hasan”ın adı da bulunmaktadır. Demek oluyor ki K r Hasan XVI. yüzyılın ikinci yarısında tanınmış hayalciiler arasındadır. Netice - Murat IV zamanının ünlü hayal ustası Mehmet  elebi, gerçekten, “K r Hasan Zade”dir, ama K r Hasan, Yıldırım Bayezid zamanında değil, XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ünlü ustalardandır.

2- Hayal-i Zil, Hayal-i Has -Topkapı sarayı Arşivindeki D. 10022 numaralı belgede muhtelif eğence gurupları zikredilir: “Canbazan, zorbazan, g rzbazan, k rbazan ve suretbazan, cemaat-i hayal-i has.....”Bu sıra içinde “Hayal-i zilciyan”dan başka bir de “Cemaat-i Hayal-i Has” vardır. Üstelik bu cemaat - tesadüf te olabilir- “K rbazan ve suretbazan” ile “Tasbazan ve ..... suretbazan” cemaatleri arasında yer almıştır. Acaba “Hayal-i Has”, “Hayal-i Zil” dan başka bir çeşit eğence midir? İnsanın aklına bunların saraydaki “Has oda”ya bağlı yani hükümdarın husus  meclisinde hizmet eden sanatkârlar olmak ihtimali geliyor. Buna rağmen bizce üzerinde durulmaya değer bir noktadır bu.....

3- Suret Oynatmak- Halim  (XVI. yüzyıl), meşhur farsca sözlüğünde “B t” kelimesini Şöyle açıklar: “Ol ki suretler d zerler, ziynetler ederler, yalan yere Tengri deyu taparlar. Ve ber-sebil-i istiare, mahbuplara dahi itlak olunur.”Bu ifadeden “Suret düzmek”deyiminin herhalde plastik bir Şekil yaratmak anlamına olduğu anlaŐı-lıyor. Nitekim eski metinlerde “Suret-i divar” deyimi ile dıvar resimleri, pano veya freskler kastediliyor.“B renk” kelimesi de Şöyle açıklanıyor: “-Heyul , yani her nesnenin b nyadı ve maddesi. NakkaŐlar ki bir suret tasvir etmek isteseler evvel B renk resmederler. Andan tamam nakŐederler.”Bu ifadede “dessin” ve “peinture” birbirinden ayırt edilmiş, desenle yapılan taslağa “B renk” adı verilmiş. Demek ki “suret” kelimesi, renkli veya renksiz, mücessem Şekillere verilen, isimdir. O halde “Suretbaz” deyimi “Suret

oynatan” yani mücessem şekilleri oynatan adam anlamına gelir.Fakat suret oynatma iki çeşit olur: “Hayal oyunu” dediğimiz tarzda suret oynatma, “Kukla oyunu” dediğimiz tarzda suret oynatma.....”<sup>153</sup>

27- “**Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Şair Evlenmesi Neden Yazıldı?**” makalesi, A.Kutsi Tecer’in Şinasi ve Şair Evlenmesi üstüne yazdığı ikinci yazı. Tecer, bu makaleyi, Genç Oyuncular’ın, piyesin yazılışının yüzüncü yıldönümünü kutlamaları için sahnelemelerinden yola çıkarak yazıyor<sup>154</sup>. Ancak “**Şair Evlenmesi’ni Okurken**” makalesi, doğrudan oyuna ilişkin bilgileri içerirken şimdi, hem oyunun yazılışına hem de dönemin tiyatro yaşamına ilişkin soruların yanıtlarını arıyor. *Şair Evlenmesi*’nden önce yazıldığı anlaşılan, Fahir İz’in yayımladığı, *Vak’a-yi Acibe ve Havadis-i Garibe-i Keşşger Ahmed* adlı yapıta ilişkin sorular sorup *Şair Evlenmesi*’nin “tiyatro için” yazıldığını ve özgün olduğunu vurgular. Şinasi’nin, Şair Evlenmesi’ni yazarken Türkçe tiyatro yapacak bir tiyatronun kurulacağından ümidi olduğunu vurgulayan Tecer, yazısını okurlarını düşündürücü sorularla sürdürüyor:

“.....*Gedikpaşa’daki tiyatro imtiyazının kime ait olduğunu bilmiyoruz. Burasının Sulye Canbazhanesi olarak inşa edildiği ve cambazhane İstanbul’dan ayrıldıktan sonra binanın tiyatro haline çevrildiği söylenmektedir, Sulye Kumpanyasının 1863’den önce burada temsiller verdiğini biliyoruz: çünkü bu kumpanyanın 1863 yılında. Tiflis dönüşü, İstanbul’a gelerek “Gedikpaşa’da kâin mahall-i sabıkında (evvelce oyun verdiği yerde) icra-i lu’biyat edeceği”ni bir gazete havadisi olarak okuyoruz.....1855 yılından itibaren Güllü Agop burada piyes oynatmaya başlıyor. Bu binanın cambazhaneden tiyatroya çevrildiği hakkındaki rivayetin aslı budur. Bizce mühim olan nokta 1859’da Gedikpaşa’da 15 senelik bir imtiyaz ile tiyatro açmak teşebbüsünde bulunulmasıdır.... Gedikpaşa’da da tiyatro açmak için teşebbüse geçiliyor ve on beş senelik imtiyaz alınıyor.*

*Acaba bu teşebbüs nereden, kimlerden geliyor? Bu teşebbüsün başlıca maksadı büyük bir seyirci kütlesi bulmak amacıyla Türkçe eserler oynatmak olamaz mıydı? İstanbul’un göbeğinde kurulacak olan bu tiyatro ile Şinasi veya Şinasi’nin yakın dostları ilgili miydi? Acaba Şinasi, Şair Evlenmesini bu tiyatrodan yararlanmak için yazmadı mı? Hattâ konusunu tamamiyle Türk*

<sup>153</sup> A.K.Tecer, “Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, sayı:119, Haziran 1959, ss.1917-1921.

<sup>154</sup> A.Alpöge, *Hayat Ağacında Tavus Kuşları*, ss.64-69.

*halkının mahalli âdet ve an'ane-lerinden, karakterleri de İstanbul hayatının o günkü tiplerinden almış olması bununla ilgili değil midir? İşte bir yığın soru!.....Fikrimce Şinasi, Şair Evlenmesiyle aydın bir çevrenin dileğini gerçekleştirmiştir. Bu aydın çevre artık eski tiyatrodan yeni tiyatroya, ortaoyunundan sahne oyununa geçmek zamanı geldiğine inanıyordu. Görgüsü, bilgisi ile bu işi gerçekleştirebilecek bir o vardı. Bu bakımdan. Şair Evlenmesi'nin yazılması, tarihi bir "misyon"un yerine getirilmesi demektir."<sup>155</sup>*

28- Tecer'in *Vatan*'da yayımlanan "**İkinci Erdek Şenliği**" yazısının, tiyatro tarihimiz adına benzersiz bir belge olduğuna inanıyorum. Bu şenliğin oluşumunda pay sahibi olan Tecer'in ve bugün yaptıklarına sadece hayranlık duyduğum(-uz) bu ülkenin tiyatro sevdalılarının, 1957 yılında, 1958 yılında, küçük bir deniz kasabasında gerçekleştirdiklerini düşündükçe hayıflanmak,üzülmek, kızmak yetmiyor!...Bugün dünyanın önemli sanat festivallerine bakıp Erdek'teki bu coşkuyu sürdüremeyenlere söyleyecek söz bulamıyorum...Tecer'in yazısını okudukça yapılanları, yapılmak istenenleri düşündükçe içim acıyor! İşte Tecer, 1958 yılındaki Erdek'i ve şenliği anlatıyor:

*"Üç gündən beri buradayım.....Tiyatromuzun 100. Yıldönümü için genç oyuncular özel bir programı hazırlamışlar. Hem eğlendirici hem öğretici bir program. Zevkle, takdirle seyrettik. Esasen bu Erdek şenliği genç oyuncuların bir teşebbüsü. Geçen sene bu işi ellerine aldıkları zaman Erdekliler biraz yadırgamışlardı. Bu sene öğrendim ki Erdekliler kucaklarını açmışlar genç oyunculara. Onlara yardım için koşmuşlar.....En önemli bir yardım 11 metre küp kerestedir. Bununla sahne ve amfi-teatre yapıldı. İTİ Millî Komisyonu bu yıl da, geçen yıl gibi 4 bin lira bir para yardımı yaptı. Daha başka yardımlar da bunlara katıldı. Genç oyuncular da bu yıl geçen seneye nisbetle yalnız daha elverişli bir sahne, daha güzel bir Açık hava tiyatrosu meydana getirmekle kalmamışlar,daha düzenli bir program hazırlamışlar.... Üç gece üstüste tiyatro temsillerinden sonra bu geceden itibaren Ankara Oda Orkestrasının konserleri başladı.Dört gece dört konser. Erdek'te Corelli, Vivaldi, Bach, Mozart, Haydın'ı dinlemek galiba burası kurulalıberi ilk defa oluyor. Bu gece ilk konserden çıkarken hepimiz 27 kişilik bu genç orkestrayı, orkestrayı idare eden genç bir şefi hayranlıkla alkışlıyorduk. Erdek'te bu festival nasıl tarihi*

<sup>155</sup> A.K.Tecer, "Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Şair Evlenmesi Neden Yazıldı?", *Vatan*, 22 Haziran 1959, s.2.

*bir olaysa bu ikinci Erdek Şenliği'nde Hikmet Şimşek'in idaresindeki yaylı sazlar konseri de öylece tarihi bir olay. Genç oyuncular, 100.yıl programında güzel bir "Kokteyl" hazırlamışlar. Orta oyunu'ndan Karagöz'e, tuluattan melodrama; Şinasi'den Ali Bey'den Ahmet Vefik Paşa'ya, Namık Kemal'e kadar çeşitli bir kokteyl... Biraz da modern tiyatrodan bir şeyler katmışlar. Bunları büyük bir başarı ile yaşattılar. Ayrıca Keloğlan pandomiması hem düşünüş hem yaratma bakımından övülmeye değer. Açılış gününün akşamı yağmur sırayı, düzeni bozduğu için bir gece oyununu gündüz ışığında oynadılar. Bu da Bir Pazar Günü oyunu idi. Güzel bir oyun, geceyi aratmadı. Bence Tarıvati Kütüpatı oyunu yalnız seyredilen bir oyun olmakla kalmayacak. Bu oyun tiyatro tarihimizde yeni bir fasıl açmaya bizi zorluyor. Bu oyunlar şenlik boyunca birer kere daha seyredilerek Festival Ayyar Hamza ile kapanıyor. Bu sene de Erdek on gün on gece süren bir masal havası içinde çeşitli sanat olaylarına sahne oluyor....." <sup>156</sup>*

29- A.Kutsi Tecer, "**Orta Oyununda Kostüm, Aksesuar**", *Forum*, sayı: 154, 1 Mayıs 1961. <sup>157</sup>

30- A.Kutsi Tecer'in *Forum*'da yayımlanan ikinci makalesi "**Yeni Dünya**", ortaoyunu araştırmalarının / derslerinin son yazısı."Yeni Dünya" sözcüğünün anlamlarını açıklayıp ortaoyunlarında "ev-dükkan" karşılığı kullanılmasını irdeleyip yazısını, ortaoyununa ilişkin sorular sorarak nokt alıyor:

*".....'Yeni Dünya' ortaoyununda bir evi temsil eder.....18. yüzyılın sonlarından itibaren ortaoyununda kafes şeklinde bir dekor taslağının bulunduğu ve bunun bir "ev"i temsil ettiği artık bellidir.Ortaoyununda bir de "dükkân" dekoru bulunduğunu biliyoruz. "Dükkân" ve "yeni dünya" dekorları ne zamandan beri kullanılmaktadır? Bu sorular şimdiye kadar cevaplanmamıştır.....İşte halk böyle eğleniyor, mesireler bir panayır manzarası arz ediyordu.Türlü "seyirlik oyunlar" yanında mukallidler de yer almaktaydı. Bu tarihlerde ortaoyununa henüz "Taklid" adı veriliyordu. Ortaoyunu sözü Mahmut II zamanında kullanılmaya başlar. Bununla o tarihlerde İstanbul'da görülmeye*

<sup>156</sup> A.K.Tecer, "İkinci Erdek Şenliği", *Vatan*, 14 Temmuz 1959, s.2.

<sup>157</sup> "Orta Oyununda Kostüm, Aksesuar" makalesi, N.Tan'ın düzenlediği kaynakçada *Forum* dergisinin 1 Mayıs 1961 günlü, 154. sayısında olduğu yazılmış.[Bkz.: Doğumunun 100. Yıldönümünde A. Kutsi Tecer, s.257-272 ]. Derginin, 1 Mayıs 1961 günlü sayısı, 170. sayısı. Yazımda bir karışıklık olduğu belli. Ben de -üzülerek yazıyorum- makaleyi, İzmir Milli Kütüphane'deki *Forum* ciltlerinde bulamadım.

*başlayan canbazhane oyunları, bilhassa panayır zamanı canbaz çadırları önünde sahne kurularak yapılan “parade”lardan farkı belirtiyordu.....Bilindiği gibi ortaoyununda “Muhavere”yi takip eden “Tekerleme”den sonra “Oyunun esasına girilir. Bu da ekseriyetle Kavuklu’nun Pişekâr’dan ya bir “Ev” veya bir “Dükkân” kiralamasından ibarettir....“Ev” motifi ile ilgili oyunların ekserisi karıların kocalarını aldatmaları yahut hafifmeşrep kadınların gizli fuhuş yapmaları gibi konularla bağlantılıdır. Bu tip oyunlar bilhassa mahallilik vasfı taşıyan, konuları günlük hayat realitelerinden alınma oyunlardır.....Murad IV’ün musahibi şair Tıflî Çelebi, bu türün ilk güzel örneklerini verenlerdendir. Evliya Çelebi de oyun kollarından bahsederken bu çeşit konulara işaret ediyor. Büyük bir ihtimalle bu çeşit konular 17nci yüzyıldan bu yana ortaoyununa da girmiştir.....Netice: Yeni Dünya sözü 18inci yüzyılda Yenikapı dışında meydana getirilen ahşap mahallenin halkın rağbetini çekmesi üzerine, içinde “interieur” sahneleri bulunan ve zamanın telâkkileriyle ilgili olan bazı konularda ortaoyunu esprisine uygun olarak kafes hâlinde ve paravana biçiminde yapılan dekor unsuruna kinaye yoluyla verilmiş olan bir isimdir. Bu münasebetle ortaoyunu ile ilgili olarak şimdiye kadar izahsız kalan, 1) “Zuhurî” tâbirinin aydınlanması; 2) Ortaoyunu repertuarını teşkil eden oyunlardan bir kısmının 17 nci yüzyıldan bu yana teşekkül etmiş olduğu gibi meseleler de dikkati çekmektedir.”<sup>158</sup>*

31- *Ataç dergisinde yayımlanan “A.Kutsi Tecer’le Tiyatro Üzerine Konuşma”, sanatçımızın tiyatro dünyasına bakışını özetleyen bir yazı. Tecer, tiyatro dünyamızın 1962 yılındaki durumunu belirledikten sonra yapılması gerekenleri sıralıyor. Konuşmada, Tecer’e, önemli üç soru soruluyor. İlk soru, “Bu yılki yerli oyunlarda dikkatinizi çeken özelliklerle var mıdır? Hangi yazarları seçiyorsunuz?”. Bu soruya,*

*“Bu yılki ve son birkaç yıl zarfındaki yerli oyunlarda dikkati çekecek nokta, klasik eserler bir yana, yerli piyeslerin en azından sahnelerimizde seyredilen tercüme eserler kadar ilgi çekici olduğudur. Dikkati çeken bir nokta daha var. Yazarlarımız çeşitli konularda eserler vermektedirler: Efsanevî epik konular, tarihî konular, şehir ve köy hayatından alınmış realist konular, sosyal konular... Bu konularda her yazar çok değişik üslupları denemektedir. Bu sebepten, yazarlar arasında bir seçme yapmak için vakit henüz erken.”*

<sup>158</sup> A.K.Tecer, “Yeni Dünya”, *Forum*, sayı:179, 15 Eylül 1961, ss.15-17



diyerek ad vermeden bir genel değerlendirme yaptığını görüyoruz.

İkinci soru, **“Sizin bir Köy Tiyatrosu düşününe bağlı olduğunuz biliniyor. Bu konuda bilgi verir misiniz?”**. Tecer’in bu soruya yanıtı, bir ders gibi! Köy tiyatrosu gerçeğinin tiyatromuz için çok önemli bir kaynak olduğunu çok güzel örnekliyor:

*“Köy Tiyatrosu, Halk Edebiyatı anlamı içinde köyün göreneklerine bağlı temsili oyunlardır. Birçok yerlerde bugün bile düğün ve mevsim törenlerinde yer alan oyun gelenekleri vardır. Bunları hor görmemelidir. Turizm kurumlarının bunları göz önünde tutması gerekir. Bana bunu açıklama fırsatı verdiğinizden dolayı teşekkür ederim. Siz, belki sahnelerimizde köylü hayatını konu edinen piyesler hakkında bir şeyler sormak istiyordunuz? Bu köy tiyatrosu demek değildir. Bu anlamda köy tiyatrosu diye bir şey de yoktur. Romanda olduğu gibi tiyatrodada da köylü hayatından alınmış piyesler yazıl-malıdır. Bunun faydaları çoktur:*

*a) Köy ve köylü hayatında canlı bir komik gelenek vardır. Canlı bir halk mizahı vardır. Bunlar sahnemize zenginlik getirir.*

*b) Köylülerin kendi aralarında ve köylünün şehirli ile münasebetlerinde sosyal hayatımızın büyük problemleri, konkre şekiller altında mevcuttur. Bunlardan orijinal konular çıkarılabilir.”*

Son soru, **“Bir tiyatro yazarı olarak siz ne yapmak istiyorsunuz?”**. Tecer’in bu soruya verdiği kısa yanıtta, **“Benim “şahıs”larım.....büyük kudretlerin oyuncağıdır”** ve **“kendi kaderleri içinde, ağa takılan balıklar gibidirler.”** yargılarının bugün de önemli olduğunu bizlere düşündürüyor:

*“Ne mi yapmak istiyorum? Ben modern bir anlayış içinde klasik zihniyete bağlıyım. Benim “şahıs”larım da klasik eserlerdeki gibi, insanı aşan büyük kudretlerin oyun-cağıdır. Ama bu büyük kudret, benim eserlerimde, bugünkü hayat şartları içindeki fert ve toplum çatışmasıdır. Hemen söyleyeyim ki beni ilgilendiren bunun sebepleri değildir. Benim “şahıs”larım, kendi kaderleri içinde, ağa takılan balıklar gibidirler. Yazılan Bozulmaz’da köylü bir anne olan Emine, Köşebaşı’nda eski mahallesine bir “yabancı” gibi sokulan adam, Bir Pazar Günü’nde sıkıntılarının gerçek sebebini bilemeyen genç karı kocalar, Koçyiğit Köroğlu’nda köylülerle Bolu Beyi’nin arasına giren efsane kahramanı, Satılık Ev’de en yakın çevresiyle uyumsuzluk içinde bunalan Fatin, hep aynı dünyaların içindedirler. Yapmak*

*istediğim de, mümkün olduğu kadar eser vermek, içimde taşıdığım dünyayı seyircilerime ilgi duyarak seyrettirebilmek”.*<sup>159</sup>

32- A.Kutsi Tecer’in, *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde çıkan **“Hokkabazın Yardağı”** makalesi, eski halk eğlencelerimizden hokkabazlık üstüne bir bilgi derleme çalışması. Eskiden hokkabazlık yapan bir tanışla yaptığı söyleşiden öğrendiklerini bilgisiyle birleştiren Tecer, hokkabazdan çok yardağıyla, yardımcısıyla ilgilenir. Onu seyircinin sesi, gözü olarak tanımlayan, bir aktöre, “halk komiği”ne benzeterek gösterideki önemini vurgular:

*“Geçende Sahaflardan geçerken İsmail Efendi’nin dükkânına girdim. Şekercioğlu Şükrü Yesukay da oradaydı. Kendisiyle bir müddet önce tanışmış, Karagöz’e, Ortaoyunu’na dair konuşmuştum. Meğer onun asıl mesleği hokkabazlıkmuş. Şimdi altmış beşini geçmiş olan bu sanatçı, Yağcıoğlu Azra adındaki Yahudi Hokkabaz ustasının yanında yirmibeş sene çalışmış. Yağcıoğlu 1941 de vefat etmiş. Bay Şükrü onun yanında "Yardakçı" imiş. "Yardakçı", anlamca yardımcı, yamak demek. Kelimenin ne zamandan kaldığını ne zamandanberi bir terim olarak kullanıldığını bilmiyorum... Burada sadece hokkabaz "Yardakçı"sının halk tiyatrosu bakımından önemi üzerinde durmak istiyorum."Hokkabaz" hokka ve yuvarlaklarla el hünerleri gösteren, adam demektir. Hokkabazlık el çabukluğu, gözbağcılık marifetidir. Hokka oyunu yapan adam seyircileri şaşırtan, onları meraka düşüren daha başka el marifetleri de bilir. Bu türlü oyunlar küçük, büyük her yaşta, her seviyede insanın hoşuna gider. Dilimizde "Hokka da üç, yuvarlak da üç", "Hokkabazın yuvarlağına döndü", "Hokkanın altına gitti" gibi deyimler de yer almıştır.....İyisi mi, gelsin yardakçı. Onun şahsında sanki bütün bir seyirci kütlesi temsil edilmektedir. Hokkabaz yardakçısına hitap ederken sözleri bütün seyirciler içindir. Yardakçı da ona cevap verirken, zaman zaman, akıllı, kurnaz, dalgın veya sadece akli gözünde bir adam, yani derece derece bütün seyircileri kendinde temsil eden kollektif bir ruhu canlandırır. Yardakçı hokkabazın korosudur.....Yardakçının rolü hokkabazın marifetinden aşağı kalmaz.Yardakçı, sahte olduğunu bile bile hokkabazın hüner-lerine çeşitli tepkiler gösterirken gerçekten rolünü yapan bir aktördür. Kâh hayret edecek, kâh hokkabazı atlattığını zannedecek, kâh kızacak, hokkabaza sözle çatacak, kâh onun hüneri karşısında boyun eğecek. Kısaca, halden hale girecek. Bu da aktörlük değil de*

<sup>159</sup> “A.K.Tecer’le Tiyatro Üzerine Konuşma”, *Ataç*, sayı: 3, 15.Temmuz 1962, ss.18-19.

*nedir?.....Yardakçı, zaten, hokkabazla işbirliği eden "Halk Komiği"nden başka bir şey değildir. ...." <sup>160</sup>*

33- Tecer'in tiyatro yazıları içinde, **"Antuvan'ın Bir Mektubu"** tiyatro tarihimiz açısından oldukça önemli bir belgedir. Darülbedayi'in kuruluşu için çağırılan A.Antoine, 28 Haziran 1914 günü İstanbul'a gelir. Bir konservatuvar kurmak için hemen çalışmalara başlayan sanatçı, 3 Ağustos 1914 gününe değin, 35 günde, seçme sınavlarının yapılışı, ders programlarının hazırlanışı, öğretmenlerin seçimi, okulun açılış töreni hazırlıkları derken gündem birden değişir. I.Dünya Savaşı herşeyi alt üst eder, Darülbedayi'in açılışı ertelenir, Antoine da hemen İstanbul'dan ayrılır [4 Ağustos 1914]. Konservatuvar rüyası biter."Güzellikler Evi" anlamına gelen Darülbedayi, 20 Ocak 1916 günü sahnelenen *Çürük Temel* uyarlamasıyla, bir tiyatro topluluğu olarak yeniden doğar. Yüz yaşını deviren, varlığıyla onurlandığımız Şehir Tiyatrolarımızın tarihi de böylece başlar<sup>161</sup>...

Tecer'in elinde olduğu anlaşılan, bir bölümünü bu yazıda paylaştığı, 18 Temmuz 1914 günlü, Belediye Başkanı Dr.Cemil [Topuzlu] Paşa'ya yazılan beş sayfalık mektup, [nerede olduğunu merak ederek (!) ] Darülbedayi'in tarihine ilişkin André Antoine'ın yazdıkları, tiyatro tarihimiz adına gerçekten önemlidir. Görünüşte, Ulusal Osmanlı Konsevatuvarı'nı kurmak için çalışan Antoine'ın çırpınışlarını anlatan satırlar, sahnelerimize Müslüman Türk kadın sanatçı çıkarmak için verilen uğraşları<sup>162</sup>, ödenen bedelleri bizlere anımsatıyor. Tecer, Türk kadınının sahneye çıkışının 50. yılında, bu mektubu-belgeyi paylaşarak tiyatro tarihimize, bizlere önemli bir katkıda bulunuyor:

*"Önümde İstanbul Belediye Başkanına yazılmış Fransızca bir mektup var. Daktilo ile yazılmış olan ve beş sayfa tutan mektubun üzerinde Fransızca olarak "Dar-ül-Bedayi Osmani / Conservatoire National Ottoman" başlığı okunuyor.14 numarayı taşıyan bu mektubun tarihi 18 Temmuz 1914. "André Antoine" imzalamış.*

*Ünlü Fransız tiyatro adamı Antuvan elli yıl önce bugünlerde bir şehir tiyatrosu kurmak üzere Belediye'nin davetlisi olarak İstanbul'da bulunuyor. O tarihlerde başkent olan İstanbul'un şehir tiyatrosu, bir anlamda Türk milli tiyatrosu devlet tiyatrosu demektir.....Açılış ve kuruluş hazırlıkları arasında daima karşılaşılan bir güçlük var: Kadın sanatçı meselesi. İşte*

<sup>160</sup>A.K.Tecer, "Hokkabazın Yardağı", *Türk Folklor Araştırmaları*, sayı:170, Eylül 1963, ss. 3161-3164.

<sup>161</sup> Özdemir Nutku, *Darülbedayi'in Elli Yılı*, Ankara, DTCF Yayını, 1969.

<sup>162</sup> Efdal Sevinçli, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Sinemadan Tiyatroya Muhsin Ertuğrul*, İstanbul, Broy Yay, 1987,ss.53-81.

Efdal Sevinçli, *İzmir'de Tiyatro*, İzmir, Ege Yayıncılık,1994,ss.51-55,89-95.

*Antuvan'ın bu mektubu o zaman için en başta gelen bu sorunun nasıl ele alındığını gösteriyor. Antuvan diyor ki:....“Kadın elemana gelince işler bunun tam tersine gidiyor. Bu sabah yaptığımız birinci sınav toplantısının verimi pek düşüktür. Kayıtlı bulunan sekiz hanım adaydan üçü sınava gelmemiştir. Jürinin kabul ettiği diğer aday ise tiyatrolarda çalışan ermeni bayanlardır ve içlerinde yalnız bir tanesi gerçekten ilgilenmeye değer”..... Antuvan'ın öngördüğü tedbirlerin 1914'ün idare zihniyetinde nasıl karşılandığını, doğrusu merak ederim. Ne var ki bu mektup tarihinden on gün sonra Saray Bosna'da Avusturya İmparatoru'nun veliahdını vurdular. Birinci Dünya savaşı koptu Fransa savaşa girdi. Antuvan da memleketine dönmek zorunda kaldı.....Bu dönemin sonlarına doğru ilk defa kaçamak olarak bir Türk kızının sahneye çıktığını görüyoruz Vak'a Kadıköy'de geçer. Polis sahneyi basar.....Zavallı Afife'yi kaçırmak ve hâdiseyi yatıştırmak için karakollara, Emniyet Müdürlüğüne sürüklenmeleri tiyatro tarihimizin ilginç sahneleridir. Nihayet 1923'te İzmir'de, Gazi'nin emir-leriyle bir Türk kadını / sayın Bedia Muvahhit, Dar-ül-Bedayi sanatçısı olarak sahneye çıktı. Gerçek Türk Tiyatrosunun temelleri o gün atılmıştır sayarım ben. Türk kadını sahneye çıkmadıkça Türk Tiyatrosunun kurul-masına imkân var mıydı acaba? Bence elli yılın içinde en önemli tiyatro olayı budur. Türk kızının sahneye çıkması sadece tiyatro yönünden bir eleman meselesi değildir. Bu bir zihniyet işidir Türk kızı sahneye çıkmadığı sürece kadın, erkek seyirciler de bir arada oyun seyredemezlerdi. Bütün hayatımız da onun gibi ikiye bölünmüştü. Bugün artık tiyatromuzda böyle bir mesele yoktur, Dolavisiyle Antuvan'ın mektubu da o günkü anlamını yitirmiş tarihsel bir belgedir. Şehir Tiyatrosunun ellinci yılında bu önemli olayı belirtmekten büyük zevk duyuyorum.”<sup>163</sup>*

34- *Türk Dili* dergisinin tiyatro özel sayısında yayımlanan **“Oyun Dili”** makalesi, oyun yazarı Tecer'in Türkçe ve oyun dili ilişkisini irdeleyen ilginç bir yazısı. Oyun yazarlığı derslerimde bu yazıyı öğrencilerime okudukça, hep yarısı bir yerlerde kalmış bir yazı duygusunu yaşadım. Tecer, şimdi daha başka konulara, başka sorunlarımıza da parmak basacak, bizleri uyaracak, aydınlatacak diye bekledim. Oyun yazarının, kahramanlarını boyutlandırırken en önemli aracının, kahramanı için seçtiği, kullandığı sözcükler olduğunu bilen Tecer, dilimizin *Sesbilgisi Sözlüğü*<sup>164</sup> eksikliğine yönelik örnekleri bizlere gösterirken yazısını *“oyun dilimiz fonetik ve stilistik*

<sup>163</sup> A.K.Tecer, “Antuvan'ın Bir Mektubu”, *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1964, s.2

<sup>164</sup> İclal Ergenç, *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2002.

*bakımlardan henüz kararsızlık içindedir. Tiyatroyu kendine dert edinenler bu konular üstünde eğilmelidirler”* diyerek noktılıyor:

*“.....Oyun dilinin en iyi bir konuşma örneği olması, her şeyden önce, o dilin yerleşmiş bir fonetiği bulunması demektir. Türkçe oyun dili, Türk kadınının sahneye çıkmasına kadar bozuk bir şive ile söyleniyordu. Cumhuriyet döneminde kadın sahneye çıktı, şive bozukluğu da kalmadı, ama bununla iş bitmiş sayılmaz. Türk oyuncusunun henüz yerleşmiş bir fonetiği yoktur. Örneğin "ka" ve "ke" sesleri birçok sözcükte birbirine karışıyor. Sesli harflerde de kararsızlıklar görülüyor. Örneğin "e" seslisi, "i" ile "a" arasında bir kaç çeşitte söyleniyor. Fiilden üreyen bazı sözcükler de öyle: "Geleceğim" sözü "geliceem", "geleceğim" gibi değişik biçimlerde söyleniyor. Aynı sözcüğün bazen bir çevreye, bir topluluğa, bazen de "ağız"lara göre ayrı biçimlerde söylendiği oluyor. Örneğin "kardeş" de deniliyor "kardaş" da. "Çünkü" de deniliyor "çünkü" de.....Tiyatro denilen sanat, seyredilerek dinlenen bir konuşma sanatıdır. Seyircilerin günlük yaşayışına girmemiş ya da kullanıştaki yeri henüz kesin olarak belli olmamış bir söz oyun yazarını türkütür. Hikâyecinin, romancının rahatlığı yoktur onda. Okuyucu seyirci kadar zalim değildir. Halbuki bir oyunun kaderi iki saat gibi kısa bir süre içinde belli olur. Seyirci denilen tiyatronun üçüncü adamı, oyun kuralına göre, içten içe sahnedeki konuşmaya katılır. Onun yadırgadığı bir söz, oyuncunun ağzında mutlaka bir çakıl gibidir.....Teokratik bir rejim içinde yaşadığımız sürece yazı dili ile konuşma dili arasında büyük bir bölünme vardı. Bugün yazı dili ile konuşma dili arasında böyle bir bölünme yoktur. Elli yıldan beri yazı dilimiz konuşma dilinden yararlanıyor. Şairler, hikayeciler, oyun yazarları bunu bir çığır haline getirdiler. Dil devrimimizin asıl dayanağı da işte bu çabalardır. Nitekim son yıllarda yazılan yeni oyunlar eskilerin yanında arı türkçeye daha çok yakındır. Öyleyken oyun dilimiz fonetik ve stilistik bakımlardan henüz kararsızlık içindedir. Tiyatroyu kendine dert edinenler bu konular üstünde eğilmelidirler.”<sup>165</sup>*

35- A.Kutsi Tecer’in tiyatroya ilişkin görüşlerini yansıtan, yayımlanış sırasına göre son yazısı, **“Seminer Notları”**, 1959 sonbaharında, Erdek’te, şenlik sürecinde, Genç Oyuncular’a verdiği ortaoyunu seminerinin notlarıdır.“Çatı”daki söyleşi sırasında banda alınan konuşmalar, yıllar sonra yazıya dökülüp yayımlandı.<sup>166</sup> Bu notlarda, Tecer’in tiyatro tarihinde

<sup>165</sup> A.K.Tecer,“Oyun Dili”, *Türk Dili Dergisi* [Tiyatro Özel Sayısı], sayı:178, Temmuz 1966, ss.727-728.

<sup>166</sup> “A.Kutsi Tecer Seminer Notları”, Atıla Alpöge, *Hayat Ağacında Tavus Kuşları*, ss.271-280.

gezdiğini, gençlere ortaoyunundan Aristofanes'e, Asya'ya, folklordan tiyatroya, farklı kültürlerin etkileriyle geleneğin değişmesini, dönüşmesini, tiyatro sanatında yansımaları anlattığını görürüz.

### TECER İÇİN -ŞİMDİLİK- SON SÖZLERİMİZ...

Tiyatro sanatına ilgisi, sevgisi 1920'li yıllarda başlasa da Anadolu'da, tiyatromuz için yeni yolların olduğunu önce Sivas'ta bulan A.Kutsi Tecer ustanın, 1940'lı, 50'li yıllarda araştırarak öğrendiklerini bizlere ilk öğreten de olduğu gerçeğini, akademik anlamda "Dramatik Köylü Oyunları" araştırmalarına yaşamlarını adayanların dilinden bir alıntıyla yinelemek istiyorum:

*"Yakın Doğu ve Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde görülen dramatik köylü oyunları, gerek tiyatrocular gerek folklorcu, antropolog ve kültür tarihçileri için en önemli bir çalışma alanı olmuş, yüzyıllar boyunca en eski çağlara dek uzanan bir kültür birikiminin çözümlenmesinde sayısız katkısı görüldüğü gibi, tiyatro ve dramın kökeninin araştırılmasının yanı sıra, çağdaş tiyatronun yenilenmesinde de en önemli kaynak değeri kazanmıştır. Bütün bu ülkeler içinde Anadolu'nun ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Öyle ki Avrupa dram sanatının kökeni olan Antik Yunan tiyatrosunun bile Anadolu kültüründen beslendiği düşünülürse, bu önem ve zenginlik daha iyi anlaşılır.*

*Bu konuda ilk gözümüzü açan, incelemeleri uyarıcı değerli kültür adamı ve şair Ahmet Kutsi Tecer olmuştur. [Çığır dergisi I (ocak 1940, Sayı: 86), II (şubat-mart, 1940, Sayı: 87-88)]. Bu yazılar aynı yıl kitap olarak da yayınlanmıştır. Tecer bu kitabında Ölü Oyunu, Elekçi Oyunu, Şeytan Oyunu, Kâtip Oyunu, Ebe Oyunu, Kalaycı Oyunu, Hacca Gitme Oyunu, Tülbentçi Oyunu, İstiklâl Savaşı Oyunu, Arap Oyunu, Hortlak Oyunu, Abdal Oyunu gibi dramatik köylü oyunlarımızdan örnekler vermekle kalmamış, ayrıca ilk kez bunların ritüel anlamlarına da bir yaklaşım denemesinde bulunmuştur. Tecer, Tiyatro Kürsüsü ve Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü kurulmadan önce, Tiyatro Enstitüsü adıyla öğretim yapan ön kuruluşta konferansçı olarak geleneksel tiyatromuz üzerine dersler verdiği gibi, ayrıca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olduğunda, bir öğrencisine Burdur'un özellikle dramatik oyunları üzerine başarılı bir bitirme tezi yaptırmıştır, [bkz. Günsel Eke, Burdur Köylerinde Düğünler ve Temsili Oyunlar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tez No. 2857, (1959-60)]. Tecer'in kişiliğine duyduğumuz saygı ile onun Türk Tiyatrosu dergisinde yayınlanan "Köylü Temsilleri" yazısını bu özel sayının ilk yazısı olarak*

*değiştirmeden yayınlıyoruz.Ahmet Kutsi Tecer'in öncülüğünde açılan bu yeni alan bit çok derlemeciyi özendirmiştir.....”<sup>167</sup>*

Anadolu kültürü içinde bizim tiyatromuzu oluşturmak için uğraş veren, ona inanan Muhsin Ertuğrul'un da desteğiyle, arka arkaya Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi'nde (Devlet Tiyatrosu) üç oyunuyla örnek olan bir öğretmen yazar Tecer!...Yine tiyatrodaki yeniyi, yeni biçimleri arayan gençlerle çok iyi anlaşılan Tecer, onlara kendi tiyatromuzun kaynaklarını anlatmış, oyunlarıyla da yine öncü olmuştur. Onun düşüncelerini benimseyen, gençler de ustaları, öncüleri Tecer'in yazdığı oyunları sahneleyerek ona inançlarını göstermişlerdir...

A.K.Tecer, **Köşebaşı'nın**, 1947 yılında, Küçük Tiyatro'da sahnelenişi üstüne, **Küçük Tiyatro Dergisi'nde**, “Ortaoyununun tiyatro bakımından özellikleri bana Köşebaşı'nda ondan faydalanmayı ilham etti. Ortaoyunu biraz da İstanbul demektir. Köşebaşı'nda ortaoyunu varsa bu da Rüstempaşa'nın İstanbul'da bir mahalle olmasından başka nedir?” derken oyun yazarlığına bakışını çok açıkça ortaya koyar.

**Köşebaşı'ndan Koçyiğit Köroğlu'na, Satılık Ev'den Bir Pazar Günü'ne**, oyunlarında, geleneksel tiyatro kaynaklarımızdan yararlanmış, yerel değerlerin tiyatromuz için önemli bir kaynak olduğuna inanmış, yeni biçimlerin içimizde olduğunu bizlere anlatmış, göstermiştir.

Tiyatrodaki yeniyi, yeni biçimleri arayan gençlerle çok iyi anlaşılan sanatçımız, onlara kendi tiyatromuzun kaynaklarını anlatmış, oyunlarıyla da örnek olmuş, öncü olmuştur. Onun düşüncelerini benimseyen, gençler de ustaları, öncüleri Tecer'in yazdığı oyunları sahneleyerek ona inançlarını göstermişlerdir...

**Genç Oyuncular**, gösterileriyle, tiyatromuzda yarattıkları tartışmalarla, canlılıkla, ulusal tiyatro tartışmalarında itici bir güç olmuşlardır. Bu gücün arkasında Tecer'in olduğunu bugün ülke-mizde kaç kişi biliyor dersiniz? Acıdır, değerlerimizi alkışlamayı, yüceltmeyi hâlâ öğrenemedik. Örneğin folklor çalışmalarımıza, derlemelerimize değerli katkıları olan Bela Bartok'a gösterdiğimiz ilgiyi, ne yazık ki Tecerimize gösteremedik! Ahmet Kutsi Tecer Dağımızın nesi eksikti? İster istemez söz dönüp dolaşıyor, divan şairimiz **Mesihî'nin** dediğine geliyor:

**“Mesihî gökten insen sana yer yok / Yürü var gel Arap'tan ya Acem'den.”**

Herkesin sevgisini, saygısını kazanan, bu sessiz, sakin yaratılışlı sanatçımızın<sup>168</sup>, Haldun Taner'in diliyle söylersek, “ömrü boyunca, hiç öne

<sup>167</sup> “Türk Dramatik Köylü Oyunlarına Katkıları”, *Dramatik Köylü Oyunları Özel Sayısı / Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, AÜ DTCF Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü, Yıl:1975, sayı:6, ss.1-2.

<sup>168</sup> Halit Fahri Ozansoy, *Edebiyatçılar Çevremde*, Ankara, Sümerbank Yayınları,1970,ss.114-117.

*geçmeye heves etmeden, sessiz ve derinden öyle olumlu işler yaptı ki, folklor araştırmaları, tiyatro incelemeleri, sade bir veriş değil, bir alış olarak da değerlendirilen... ”<sup>169</sup> çalışmalarıyla, bugün gerçek bir öncü olduğunu bir kez daha görüyoruz. Ancak sözümüz bitmiyor. Uzun yıllar Türk kültür ve sanat tarihine, bir karınca örneği sessizce, bıkmadan çalışarak katkıda bulunan A.Kutsi Tecer’i yakından tanıyan, öğretmenimiz Prof. Dr. Metin And’ın, çalışmamızda yararlandığımız, onun önemini vurgulayan makalesini bir kez daha anımsatıp yazımı, Devlet Konservatuarı’nın ilk mezunlarından, tiyatro ve sinema sanatçısı Şeref Gürsoy’un, -pek bilinmediğine, görülmediğine inandığım-, Ahmet Kutsi Tecer’i içten bir dille anlatan portre yazısıyla bağlamak istiyorum:*

### ***Ahmet Kutsi Tecer***

*İri yapılı, gözlüklü, kızıl saçlı, kâmil tavırlı... Çok çok okur, çok çok bilgili... Az az yazar, az az söyler... Ağır ağır konuşur, ağır ağır yürür... Usul usul bakar, usul usul dost olur. Durgun bir suya benzer Tecer. Bu suya bir taş atacaksınız ki, güzel güzel dalgalansın... İyi giyinmesini, iyi yemesini sever... bütün dumanlı ve sulu içkileri sever, ama kıvamınca...*

*Ahmet Kutsi’yi anlamak güçtür... Örumcekler nasıl, Tanrı vergisi bir salgi torbası ile doğarlarsa, Tecer’in beyinde de Tanrı vergisi bir güzel cümleler torbası vardır. Piyas yazarken de, o güzel cümleler bir ışık hızı ile ard arda gelirler, dizilirler, ballanırlar, eğilirler, bükülürler, ufalanırlar ve en sonunda alkış tutan ellerde ter, dudaklarda tat, gözlerde ışık olurlar. Yalnız, dünya hem kendi hem de güneşin etrafında dönüyorsa, Tecer’in kişileri de daha çok kendi |etraflarında dönerler,*

*Oyunlarındaki tutumu, tekniği, görüşü ve kişiliği hemen hemen eş değerde olmakla beraber nedense Tecer denildikte bütün tiyatroseverlerin aklına gelen oyun “Köşebaşı” oluyor. Ahmet Kutsi Tecer, Türk tiyatrosunun en başarılı yazarlarından biridir. Onun kadar kendi gücünü seyircinin istekleriyle dengeleyip oyunun çatısını kurduktan sonra sahnedeki, diyalog ile aksiyon ölçüsünü başarılı olarak ayarlıyan oyun yararlarımız çok azdır.*

*Sanımızca Ahmet Kutsi Tecer’in başarı nedenlerini şöylece sıralıyabiliriz:*

*1- Sahneye getirdiği kişiler, seyircinin yakından tanıdığı, çok iyi bildiği, her gün beraber olduğu kişiler.*

<sup>169</sup> Haldun Taner, “Tecer Gidince”, *Varlık*, sayı:700, 15 Ağustos 1967,5.

Haldun Taner, “Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil - Ahmet Kutsi Tecer”, *Milliyet*, 30.09.1979,s.17.

Haldun Taner, *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul, YKB Yayınları,2016, ss.78-83.



2-Bu kişilerin içtenliklerini, duyularını işleyişteki tekniği ise: onların tüm insanlardaki ortak yönlerini alıp bizlere tanımlatmasındaki özelliğinden ötürü, bu kez oyunu izleyen her kişi, oyun kişilerini içlerinde duyar, onları benimser kendine bakıyormuş gibi oyuna bakar.

3-Tecer hiçbir zaman oyuncularını, bencil istekleri uğruna belirli yollara sürükleyip onları kendi kişiliklerindeki kaderleriyle başbaşa bırakır, yaşamlarını onları yaşadıkları biçimde geliştirir.

Bütün bunlara ek olarak bir de seyirciyi her an ayakta tutabilecek oyun gerilimini veriş yönünü eklersek yazarın sahne yapıtlarındaki başarı gücünün nedenleri ortaya çıkmış olur. Ancak, sözünü ettiğimiz “gerilim” deyimini “dramatik gerilim” anlamında alınmasın. Onun gerilimi, kişilerin yaşamlarındaki çatışmaların sıralanışı, merakla izlenecek yönlerin dizilişi olarak kullanılmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer için başarılı bir yazardır dedik, öyledir de. Ancak. Türk tiyatrosunun sesini dış ülkelere duyuracak bir güçte midir? Oyunlarından biri, belki de Türk halkını tanımak isteyen ülkelerin birinde yaşamımıza örnek olarak oynatılabilir veya yine bu amaçla bir televizyon oyunu olarak düşünülmeden seçilebilir.

Çünkü, Tecer’in kişilerindeki ortak yön, ancak bizim, Türk halkının ortak yönleridir. Seçtiği tipler yabancı diyarlarda bilinmeyen, tanınmayan tiplerdir. Örneğin, polis bilinir ama bekçi hayır, simitçi belki bir gezici satıcı olarak tanımlanabilir ama bizim simitçideki yoğunlaşmış kişilik hiçbir yerde bilinemez, zira bu ancak duyulur. Kahveci çırağı, sütçü, bakkal ve bütün öbür tipleri, karakterleri bir araya geldikte, mahallelerimizdeki ortak yaşam, en güçlü çizgilerle aydınlanır, renklenir... Ama yalnızca bize göre.

Günümüzün tiyatro sorunları olan evrensel ortak düşünüler, evrensel ezgiler, evrensel korkular ve tutkular yoktur Tecer’de.

Nedense, yıllarca öğretmenlik, öğrenci müfettişlikleri gibi görevlerde bulunmuş olan yazar, oyunlarını bir fikri savunmak, bir düşünüyü ileri sürmek yoluna asla gitmemiştir. Bu bakımdan sayın yazarı yermek aklımızdan geçmez. Türkiye’de yeri asla sarsılmayacak bir yazar...”<sup>170</sup>

<sup>170</sup> Şeref Gürsoy, “Türk Yazarlarından Portreler / Ahmet Kutsi Tecer”, *Akşam*, 23 Ağustos 1963, s.4.

Evet, “Türkiye’de yeri asla sarsılmayacak bir yazar” Tecer. Tiyatro tutkusu, şiirin önüne geçen, tiyatro perisine tutulan Ahmet Kutsi Tecer, görüşleriyle, yapıtlarıyla, bir öncü olarak bugün de bütün oyun yazarı adaylarına, öğrencilerimize sesleniyor. Özellikle tiyatro edebiyatımızın “köşetaşları” olan *Köşebaşı ile Koçyiğit Köroğlu* oyunları, oyun yazarlığı için birer ders kitabı olarak önümüzde duruyorlar. Çalışmalarıyla hepimize örnek olan A.Kutsi Tecer’e bin selam olsun...

### **EK-1:**

*“Ahmet Kutsi TECER*

*Geçen mayıs sonlarına doğru Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü oyuncularının Cebeci'deki konser salonunda oynadıkları Yazılan Bozulmaz adlı bir perdelik oyunuyla Ahmet Kutsi Tecer'in, tragedia ecesi Melpomene'nin kapısında kul olmaya çıktığını anladık. Böyle zorlu bir güzele gönül vermenin ne belalı şey olduğunu bilmeyen var mı? Bunu Tecer de bilir, bilir ama, başını derde sokmak da tatlı şeydir. Hem o oyuna bakınca, Melpomene'nin katında yabana atılmayacağını söyleyebiliriz. Konusu, yapısı, dili, havası bakımından Melpomene'ye yaraşır bir iş başardığına göre, bu sevdanın Tecer için hayırlı olacağı kestirilebilir.*

*Yazılan Bozulmaz oynandığı zaman beğenenler, beğenmeyenler, ömürlerinde daha iyilerini görmüş gibi görünenler, ne diyeceklerini bilmeyenler oldu. Şaşılacak bir şey yok bunda: Böyle şeyler her zaman, her yerde olur. Olur ya, biz gelelim Tecer'in oyun yazılarına.*

*Okuyanlar, Ankara'da oynandığı zaman görenler bilirler: İrlandalı Synge'in Denize Giden Atlılar diye bir perdelik oyunu vardır. Orhan Burian dilimize çevirmişti. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımları arasında da çıktı. Hatırladınız ya o oyunu? İşte ondaki drama anlayışı, konunun işlenişi, konuşmalar gerçekten güzeldir. İnsanlar hayatta oldukları gibi oturup kalkıyorlar, konuşuyorlar. Ama böyle dedikse, diledikleri gibi, akıllarına ne gelirse söylemiyorlar; sözleri, düşünceleri manalı, yapmacıksız, üstelik derli toplu. Duyguları da gerçek. Ruhlarına hayatın çetinliği, acılığı sinmiş. Kader, ihtiyar ananın belini bükmüş. Kısacası: kendi hayatını iliklerine kadar duyan, yaşayan bir insan karşısındayız. Yazar bize hayatı duyuruyor. Başarısı burada. Olup bitenler, olup bitecekler bize “zaman”ın, hayatın akışını veriyor. Böyle gerçek insanları gerçek bir çerçeve içine, sert bir tabiat ortasına atıverince kuvvetli bir oyun doğuyor. İrlandalı'nın bu oyununu bir perdelik sahne eserlerinin en değerlilerinden saydığım, konusunun işlenişindeki sadeliği Yazılan Bozulmaz'da da gördüğüm için o oyunu okuyucularıma hatırlatıyorum. Zaten iki yazar arasında bir ruh yakınlığı sezilebilir: Birinde İrlanda, birinde de Anadolu yaşıyor, Anadolu gerçekleri konuşuyor. Hem ne dille konuşuyor! Yalnız bu dil bir yazar için başarı*

sayılabılır. İyi oyunun iyi dile dayandığını, gün geçtikçe boş lakırdılardan sıyrıldığını görmek ferahlık veriyor.

Tecer'in bu ilk oyunundaki değerler kolay kolay elde edilir çeşitten değil; bir daha söylüyorum: Konu gerçekten alınmış, dil sağlam, kuruluş, işleniş ustalıklı. Bir oyunda böyle değerleri başarıyla bir araya getirebilmek, muhakkak görmüştük, bilmişlik ster. Elin oğlu durup dururken oyun yazar mı? Bu işe merak sardırma gerek, merak! Yazılan Bozulmaz gibi küçük bir oyun üzerinde yazarın birkaç yıl durduğunu, onu üç, dört defa yeni baştan yazdığını söylersem şaşmayın. Dahası var: Tecer bu işe, oyun yazma merakına küçük yaştan tutulmuş. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Bundan tam 38 yıl önce, İstanbul'da Şehzadebaşı'nda gördüğü oyunlardan sonra oyun yazmaya kalkmış. Savaşın ilk yıllarında, Kırklareli'nde oturduğu mahallede arkadaşlarını toplamış, onlara elebaşılık etmiş, büyücek bir odada oyunlar vermeye başlamış. Mahallede kim var, kim yok, oyunlara davetli. Oyunlar da okuduğu romanlardan çevirme. Rahmetli Edirneli avukat Şeref, bir aralık Kırklareli'nde, "Nümune İptidaiyesi"nin müdürü oluyor. Bir tuhaf adam bu avukat Şeref: hitabete meraklı, gazetecilikle uğraşiyor, arada bir politikaya da karışıyor. İşte bu rahmetli şeref, öğrencilerine tarihten alınmış küçük sahneler oynatıyor. Bu oyunlarda Tecer de yer alıyor.

Bağlar, bahçeler içinde, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Dionysos şenliklerini hatırlatan keyifli sonbaharlarıyla tanınmış sınır şehrinde beliren tiyatro merakı ile Kutsi oyun yazmaya başlıyor. Kadıköy Sultaniyesi'nde, bir müsamere için iki perdelik bir oyun yazıyor. Şöyle bir konusu var: Şehirli bir zat var. Galiba milletvekili de. Bir köy yakınında dolaşırken bir küçük sığırtmaca rastlıyor, onunla konuşuyor. Akıllıca bir çocuk bu sığırtmaç. Milletvekili ona yardım etmek istiyor. Küçük çobanı alıp şehre götürüyor, evinde misafir ediyor, okutuyor. Çocuk büyüyor, delikanlı oluyor. Kızını ona vermek istiyor. Fakat çoban bir türlü köyünü unutmadığından evlenmek istemiyor. Kızı da sevdiği halde. Oyunun sonunu anladınız tabii: Oğlan köye dönüyor ama şehirli kız da peşinden gidiyor. Evleniyorlar. Çobanın oyunda çağırdığı türküyü de Zati Bey besteliyor. Çok basit bir konu. Fakat o zaman köylü ile şehirli arasındaki ayrılığa dokunuyor. Bir fikri var, bir gerçeği var. Bu oyun hazırlanmış, fakat seyirci önüne çıkmamış, çünkü o "müsamere" verilememiş.

Savaşın son yılında yazdığı "Hamidane" denilebilecek birkaç tablolu manzum bir oyunun konusu Balkan Savaşı'ndan alınmış: Düşmanlar şehre yaklaşmış, halk da savunmaya katılmak istemekte. Genç bir evli kadın, kocasının gitmesinden müteessir. Akşam olmuş, kadın beşiğin yanında. Kafesli pencereden ezanlar okunurken düşmanın bozulduğu haberi gelir... Tam "milli" diyebileceğimiz bir şey. Romantik, oldukça da yapmacıklı, ama onbeş yaşında, o zamanki hava içinde yazılmış. Gene o yıllarda yarım kalmış bir oyunu var: Halkalı'dan mezun bir genç vazifeye Anadolu'ya gidiyor. Köylüler arasında yaşıyor, yaşıyor ama onlarla konuşmasını bilmiyor, üstelik

sözleriyle onları kırıyor: Ben okumuşum, siz cahilsiniz diye. Köylü de tabii onu saymıyor. Ama köylü, devletin adamıdır diye ağzını açıp da bir şeylerde söylemiyor. Bu memurun laf maf dinlediği yok. Küllü ayıbından başka bir de köyde zamparalığa kalkışıyor; bir köylü kıza sarkıntılık ediyor. Kızın anası, babası, kardeşleri haber alıyorlar. Ellere geçirdikleri kazmalarla, oraklarla herifin üzerine geliyorlar. İhtiyar bir çiftçi: "Orağı kirletmeyin!" deyip köylüleri ayırıyor. Tabii adama da yol görünüyor... Topluluk hayatımızın ehemmiyetli bir meselesine dokunması bakımından değerli olan bir oyun. Sonraki eserlerinde Tecer'in bu çeşitten meselelerle alakalandığı açıkça görülüyor.

1926 yılında Paris'e okumaya giden Tecer, tiyatro sanatı bakımından çok zengin bir memleketin oyunlarını görmek fırsatını buluyor. Paris'te Gemier, Pitoeff ile karısının oyunlarını hiç kaçırmıyor. Cocteau'nun bir oyununu, Orphee'yi, o sıralarda tercüme etmiş. Oturduğu pansiyonda bazı akşamlar oyunlar oynuyorlar. Bu arada Claudel'i baştan aşağı okumak gibi iyi bir işe girişiyor.

Paris'ten döndükten sonra halk oyunlarını incelemeye başlayan Tecer, ortaoyununda, köylü oyunlarında çok sağlam bir tiyatro anlayışı bulunduğunu seziyor, hatta bunlardan faydalanarak oyunlar yazmaya kalkıyor. Bu yolda çalışmalarını, bir halk tiyatrosu kurabilmenin imkanlarını Köylü Temsilleri adlı denemesinde görüyoruz. Bütün kuvvetini sözden alan oyunlar yazmak istediğinin ilk örneği olarak Yazılan Bozulmaz'ı gösterebiliriz.

1931 yılında Sivas'ta edebiyat öğretmenliği ettiği sıralarda, lisede Şinasi'nin Şair Evlenmesi'ni sahneye koyuyor. Üç, dört defa oynanan bu oyunu birçok Sivaslı heyecanla hatırlıyor. Böyle bir oyunu seçmek, sahneye koymak, Tecer'in nasıl bir tiyatro anlayış ile hareket ettiğini gösterir. Türk tiyatrosunun bu ilk oyununa dudak bükenleri çok gördük. Gerçek tiyatronun ne olduğunu bilmeyenlerin, burnu havada gezenlerin hoşuna gider mi böyle "basit" bir oyun? Daha iyisini yazarlar da bir türlü ortada yok. "Psychologie"nin hatta "Psychanalyse"nin derinlikleri yok bu oyunda. Yok ama, oyun! Daha iyisi yazılsa da oyun; tiyatromuzun ilk, gerçek oyunu.

Bu yıl Devlet Opera ve Tiyatrosu'nda oynanacak olan Köroğlu'nun ilk taslağı 1924 yılında yazılmıştır. İşin çetinliği karşısında uzun zaman duraklayan, fakat bu konu üzerinde kafa yoran Tecer, 1936 yılında Muhsin Ertuğrul ile tanıştıktan sonra, eserini yeni baştan ele almıştır. Bugüne kadar yedi sekiz defa yeniden yazdığı, dördüncü yazılışını birkaç yıl önce Ülkü dergisinde yayımladığı Köroğlu, halk hikayelerinin koçyiğidi üzerine yazılmış 6 tabloluk bir destandır. İnsanlar arasındaki rahatsızlıkları, topluluk hayatının düzensizliklerini, buna sebep olanlara karşı Köroğlu'nun yiğitçe mücadelesini anlatan bir oyun. Köroğlu tiyatro edebiyatımızın en güzel

örneklerinden biri olarak kalacak. Bu oyundaki dil mükemmelliği yazarın yüzünü ağartacak değerdedir.

Bütün bunlar Tecer'in uzun zaman kendi köşesinde gizliden gizliye tiyatro sanatıyla nasıl yakından alakalandığını gösterir. Evkaf apartmanlarındaki "Küçük Tiyatro" da, İstanbul'da Şehir Tiyatrosu'nun Dram kısmında oynanmaya başlayan Köşebaşı'ndan başka, Tecer'in bir çeşit "örf ve adet" oyunu diyebileceğimiz beş perdelik bir komedyası da var. Birkaç yıl önce yazıp bitirdiği Didonlar'ın vakası Kırım Savaşı sonlarında İstanbul'da, Tanzimat paşalarından birinin yalısında geçmekte, devrin zihniyetini belirtmektedir. Ayrıca, bu yıl içinde tamamladığı Avşarlar'ı da sayarsak, Kutsi Tecer'in oyun yazarlığı alanında boş durmadığı anlaşılır.

Tecer'in sahne ışıklarını gören ikinci oyunu Köşebaşı, piyes yazarlığımız için büyük bir adımdır. İstanbul'un eski semtlerinde, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın aşinası olduğu, Beş Şehir'de bütün şiirini duyurduğu mahallelerden birinin yirmi dört saatlik hayatını veren Köşebaşı, piyes yazarı olarak Kutsi Tecer'in bir üç yol ağzına vardığını gösterir. Bu oyundaki gerçekler dünyası, o dünya içinde birer gerçek olan Kahveci, Bakkal, Bey Ağabey, Muhtar Ağabey, Beybaba, yaşadıkları mahalleyle birlikte, hafızalarımızda yer edecektir.”

**Küçük Tiyatro Dergisi**, sayı:1, 27 Aralık 1947, ss.6-11.



# **DEĞERLENDİRME OTURUMU**





### **Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN'ın Konuşması**

Sayın Başkan'a teşekkür ediyorum. Süreye riayet etmeye çalışacağım. Katılımcılar öncelikle bu sempozyumu organize eden kurumlara, bu kurumlar içerisinde de bilhassa Sivas İl Kültür Müdürlüğü teşkilatına teşekkürlerimi arz ediyorum, tabirimi hoşgörün herhalde sempozyumun bütün hammaliyesini Kültür Müdürlüğü üstlendi. Bu kapsamda hem Kadir Bey'e hem de personeline çok teşekkür ediyorum. Onlarla birlikte Sivas Şehir Kültürünü Yayma ve Yaşatma Derneği'nde çok büyük katkılarda bulundu. İki kuruluşa da teşekkür ediyorum.

İki gün boyunca dinlediğimiz bildirilere geçmeden önce bir teessüfümü bildirmek istiyorum özellikle. Bizim akademide artık bir gelenek halini almaya başladı bu. Sempozyuma katılacağını bildirip hatta bildiri ücretini gönderip, sempozyum günü hastalanmak artık moda olmaya başladı. Herhalde bir 8-10 kişi oldu sempozyuma geleceğim. Buna yönelik en azından katılımı olmayanların konunun muhataplarına karşı burada bir şey söylemek durumunda değilim ama ben yine de tarihe bir not düşmek adına buna yönelik teessüflerimi bildirmek istiyorum.

Sempozyumda Ahmet Kutsi; hem hayatı, hem sanatçı kişiliği hem de bilim adamlığı yönüyle çok ayrıntılı tartışıldı. Ama mesela, hayatına dair çok fazla bir şey söylemedik. Bu konuda belki hayatına dair yeni bilgiler eklemek çok mümkün değil onun için çok bildiri yoktu ama. Herhalde bu noktada aile efradına ve sülalesine iş düşüyor onlar ellerindeki bilgi ve belgeleri, sahip oldukları bilgileri akademi çevreleriyle paylaşırlarsa eminim ki, Ahmet Kutsi'nin biyografisine dair bilgiler zenginleşecek. Bu yönüyle biraz daha çalışmaya ihtiyacımız var gibi duruyor. Öte taraftan Ahmet Kutsi'nin şairliği ve halk bilimini araştırmacılığına dair çok ciddi bildirimler sunuldu gerçekten de müsterih olduk.

Şairliği bakımından onun hep bir saf şair taraftarlığı hem de memleketçi, Anadolu bir şair olma tarafı ortaya konuldu ki; bir şair açısından hem saf şiirin temsilcisi olmak hem de memleketçi Anadolu çizginin bir temsilcisi olmak çok kolay başarılabilir bir şey değil. Bu yönüyle Ahmet Kutsi'nin gerçekten tarihe adını yazdırabilecek, başarılı bir şair olduğunu bir kere daha tespit etmiş olduk. Halk Bilimi araştırmacılığına dair çok şeyler söylendi. Bu konudaki bilgiler Ahmet Kutsi'nin Sivas'ta elde ettiği bilgi birikimi ve bilinç düzeyini bütün hayatı boyunca yaptığı çalışmalarda kullandığına dair bir kanaatin pekiştirilmesine katkıda bulundu. Bu yönüyle Sivas'ında yeterince konuşulduğunu söyleyebilirim sempozyumda ama Efdal Bey'in konuşmasında bildirisinin sonundaki ifadeler tespit olarak bende söylemek istiyorum. Ahmet Kutsi'nin Türk Tiyatro adamlığına çok temas etmedik maalesef. İki bildiri vardı. Bir Efdal beyin bildirisi bir İsmet hocamın bildirisi vardı. Bu yönüyle tiyatro adamlığına dair tespitler biraz zayıf kaldı diyebilirim. Onun dışında kendi

adıma çok fazla faydalandığımı söyleyebilirim. Hem bildiri sahiplerine hem organizasyon komitesindeki görevlilere çok teşekkür ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

### **Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN'in Konuşması**

İki gün çok kıymetli katılımcıların bildirimlerini sunduğu, güzel bir toplantı oldu bizler için. Hem bilgilendik hem bilgilerimizi paylaştık. Yalnızca şair olmadığımı bugün burada üstüne basa basa vurguladığımız bir şahsiyet; Ahmet Kutsi Tecer. Yalnızca bir eğitimci de değil elbette. O bir fikir adamı olarak karşımıza çıktı. Bu memleketin problemlerini yakından hissederek ta yüreğinde duyarak şiirsel ifadeyle ama yalnızca estetik yönünü düşünmeden içini de dolduran muhteva olarak da çok kuvvetli şiirleriyle, tiyatro eserleriyle, mecmualarla çeşitli mecmualardaki yazılarıyla ve ülkenin tamamını kucaklayan bir şahsiyeti burada konuştuk. Bu beni çok memnun etti. Fikir babası olarak da elbette Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ekibi; Kadir Bey'in şahsında, Teoman Bey'i; o gülen yüzüyle her dakika bizi ağırladı burada karşıladı. Mehmet Cebecioğlu, Ali Rıza Akyüz hepsine bir bir teşekkür ediyorum. tüm katılımcılar adına. Her zaman gerçekten samimi Türk konukseverliği ile bizi burada ağırlarlar, çevreme de anlatırım. Burada nasıl Ahmet Kutsi tecer bu ülkeyi, bu vatani, bu vatan topraklarını insanıyla tabiatıyla bütün olarak kucakladıysa ev sahiplerimizde bizi öyle kucakladı. Dikkat çekici olan başka bir şey daha vardı. Şahısların elinde yalnızca onların bildikleri mektupların, belgelerin gün yüzüne çıkıp paylaşılması çok önemliydi. Bu toplantıdan esasında ciddi bir çıktı olarak kabul edeceğimiz şeylerden biriydi elbette. Bütün bildirimler 31 davetlimizin içerisinde katılmayan, hocamızda bahsetti, 3 katılmayan şahıs var ama 3 bildiri sunulmamış bunun dışında diğer 28 bildiride de çok kıymetli hepsi birebir fakat bu belgelerin bu mektupların Süleyman Bey'in, Sabri Bey'in, Nail Bey'in elindeki o belgeler hakikaten çok önemliydi. Dergilerdeki yazılarında muhtevası bizi dikkatle dinlememiz için bu Ahmet Kutsi Tecer'in dikkatini salonda da ben hissettim. O bakımdan çok verimli bir toplantı geçti diye düşünüyorum emeği geçenlere saygılarımı sunuyorum gelen hocalarımıza da teşekkür ediyorum. Sağolun...

### Nail TAN'ın Konuşması

Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım. Çok haz duyduğum çok başarılı bulduğum bir sempozyumun sonuna geldik. Bunun başarısında düzenlemedeki tutum çok rol oynamıştır. Son yıllarda üniversitelerimiz; internet sempozyumculuğu, internet kongreciliği yapıyorlar. Duyuruyorlar, kim müracaat edenlerin arasından da bir yüzlerce müracaat oluyor ondan sonra seçmekte zorlanıp birtakım insanların özetine göre bakarak seçim yapıyorlar. Bu düzenleme, bu sempozyumun düzenlemesi öyle yapılmadı. Doğrudan doğruya şahısların kendilerine davetiye gönderildi. Bir kurum bu alanda kitabı olan emeği olan söz söyleyebilecek insanları belirledi ve onlara biliyorsunuz özel davetiye gitti. Böyle olunca, tek salonda toplandık birbirimizi dinledik, tartışmalara katıldık, boğazımızda düğümlenmiş söz kalmadı. Her şeyi söyledik. Öteki türlü olsaydı, internet sempozyumculuğu olsaydı şu salonda inanıyorum ki 300 kişi olacak Taşköprü sempozyumunu yaşadık geçen yıl, arkadaşlar; bir ilçenin kültürü ile ilgili sempozyuma 380 başvuru oldu. Bir de uluslararası kelime vasfı var. Öğretim üyeleri puan alacağız diye uluslararası toplantıya katılmış olacağız diye, 380 müracaat... Rektöre telefonlar, yardımcıya telefonlar, dekanlara telefonlar ve 325 kişi ile 7-8 derslikte sempozyum yapıldı. Bir küçük ilçede yemek yemek problem, bir yerden bir yere taşınmak problem yatacak yer problem. Burada arkadaşları tebrik ediyorum. Bundan sonra düzenlenecek sempozyumlara örnek olmalı.

Bakın, internet ile davet edilecek duyurulara bir pay ayrılmalı %25' midir , %30' mudur duyurup ve hiç ummadığınız insanlar çıkabilir. Ama o konunun doğrudan doğruya sahiplerini, söz sahiplerini, emektarlarını ismen davet edin. İsmen davet edileceklerle, internette duyurulacaklar iki grup farklı olmalı. Sonra ben önerileri not ettim. Önerilerden birkaç tanesini çok önemli buluyorum. Öztürk Çobanoğlu'nun belirttiği gibi Sivas Halk Kültürü Başkenti olarak üçüncü şehri. Bu şehirdeki Cumhuriyet Üniversitesi'nin, Halk Bilimi Bölümü bu değere yakışır şekilde güçlendirilmeli, öğretim üyesiyle, arşiviyle buranın bölümü diğerlerinden farklı olmalı. Bir Enstitüsel yanı da bulunmalı. Bu ortak temennimiz olarak, dikkate alınmalı diye düşünüyorum. Sonra Ahmet Kutsi Tecer'e eğilimleri o kadar sahip çıkması mümkün değil genel imkânlarıyla İstanbul'un yarısı Sivaslı, işadamlarının yarısı Sivaslı. Bu müze ev; Ahmet Kutsi Tecer Müze Evi buraya yakışır. Diğer Sarısözen'i falan unutmadan tabi, öz evlatlarınızla beraber Tecer Müze Evi'ni de düşünmek lazım. Bizde elimizdeki belgeleri, mektupları her şeyi buraya gönderelim. Efendim Sivas'ta Muzaffer Sarısözen adını taşıyan eğitim kurumu var mı? Varsa çok memnun olurum.

–Güzel Sanatlar Lisesi.

Öz evlatlarımızdan sonra Ahmet Kutsi Tecer'in adının bir ortaokulda bir lisede yaşatılması gerekir. Yine Tecer'in, bakın çok önemli yazıları var. Onlardan bir seçmeler yapmanın zamanı geçmiş. Böyle tiyatro yazıları, halk bilimi yazıları konularına göre bunları tasnif ederek bir 5-6 cilt elimizde bulunmalı. Bunları dergilerden bulamıyoruz, dergilerden buluncaya kadar artık Ahmet Kutsi Tecer'den seçmeler, toplu makalelerde yayınlamalı bazı arkadaşlarımızda bunu dile getirdiler. Cumhuriyet'in bazı şahısları çok zor şartlarda inanılmaz işler yapmışlar. Hem Milli Eğitim Bakanlığı'nda genel müdürlük yapıyor, hem şiir yazıyor, hem oyun yazıyor, hem derlemeye çıkıyor. Hem yurtdışında ki yabancı dil öğreniyor. Yurtdışındaki toplantılarda Türkiye'yi temsil ediyor. Yani Ahmet Kutsi Tecer'in yaptıklarını şöyle görünce bugünkü imkânlarla biz şahsen çok az çalışıyoruz, çok tembellik yapıyoruz. Bakın Tecer'in makalelerini dahi bir araya getirip, birleştirip yayımlayamamışız. Eğer biri yapsa toplu olarak hazırlayıp getirse, bu kurum basar. Efendim bu kadar ağır dönemin içindeki şahsın n' için kalın gözlüğünün olduğunu o zaman anladım. Şimdi bakanlıkta ben Mehmet Önder ile çalıştım. Cahit Külebi ile çalıştım, Talat Sait Harman ile çalıştım. Bu idarecilerin yazıyı nasıl yazdıklarını merak ederdim. Mehmet Önder'in ikinci bir masası var üzerinde yazacağı kitaplar dururdu. Bir 5 dakika zaman bulup da biri girmezse odasına, oraya gidip iki satır daha yazardı. Cahit Külebi'nin sehpasının üzerinde bir defteri vardı. Orada şiir ilham geldikçe oraya iki satır daha, iki mısra daha yazıyordu. Kapıdan diyor: Anadolu'dan biri geliyor ziyaret ediyor, o kadar güzel bir söz söylüyor ki, hemen dedi şiirime yerleştiriyorum onu. Bizim folklor enstitüsü Külebi'ye bağlıydı. İdarecilerin asıl çalışması 17.30 da memurlar gittikten sonra onlar 1 saat 2 saat daha çalışırlardı. Mûjgan Hanım da öyle çalışırdı. İşte Ahmet Kutsi Tecer ailesinden zaman ayırıyordu. Birde iki evlat yetiştiriyor. Bir baba olarak da, aile reisi olarak da bir görevi var. Ama eminim ki eşinden ve çocuklarından çaldığı saatlerle Türkiye Cumhuriyeti'ne, Türk ulusuna büyük hizmetlerde bulunmuştur. Anısına saygıyla eğiliyoruz. Düzenleyenlere teşekkür ediyorum.

## Sabri KOZ'un Konuşması

Ben bu toplantıda 29 bildiri okundu, bildiri sahipleri tarafından. İçerik konusunu tartışmıyorum bana bazı sıfatlar kullanarak bu konuşmalar hakkında, değerlendirme yapmak düşmez. Bunu hocalardan beklerdim ama 29 bildirinin 27si sahipleri tarafından sunuldu ikisi temsilci tarafından sunuldu bu tür toplantılarda Özkul Bey, bildiri sahibi katılmayınca bildirisi okunur mu? Bunu merak ediyorum.

-Bizde böyle bir usul peyda edildi.

-Edildi, peki güzel.

-Caiz midir? Benim fikrim caiz değil.

Çünkü bir sempozyum kitabında, bir bildiri yer aldığı zaman o bildiri sadece sunulmuş değildir. O bildiri tartışılmış bildiridir. Ve dinleyiciler, katılımcılar tarafından eleştirilmiş gerekirse yayımlanma aşamasında ekler ve düzeltmeler yapılacak olan bir metindir. Bir çalışma sonucudur. Bunu arz ediyorum. Sivas'ımızın fedakâr Kültür Müdürü kardeşimiz, dostumuz, arkadaşımız Kadir Pürlü'ye teşekkürler ediyoruz. Onun etrafında pervaneler gibi dönen ekibi de teşekkürü hakediyor. Sağ olsunlar. Bizi havaalanından, garajlardan, garajlar tabiri Sivas tabiridir. Garajlar diyorum bakın. Bunu 15 yaşında geldim burada öğrendim garajlar derler, otobüs terminaline. Bizi toplayan yediren içiren yatıran, Allah razı olsun devletimizin kesesi dolu olsun, bu duayı ediyorum. Benimde artık tükürüğüm koyulaştığı için hiç merak etmeyin benimde duam kabul olur.

Bu 29 bildirinin herhâlde hepimizden sonra konuşacak olan Kadir Bey konuşur ve bize artık bu bildirilerin ne zaman sekreterliğe teslim edeceğimiz konusunda da kesin emrini verir. Ben bildiri kitabı basılırken; Sayın Hocam bir kurul tarafından okunsun. Okunsun ve az önce tebliğini sunarken dile getirdiğim örneklendirmede mesela Halk Bilgisi Mecmuası ne takıntılı bir adam diyeceksiniz ama, bir bilimsel toplantıda bu derginin adı 5 ayrı şekilde telaffuz edilirse olmaz. Birbirimizden ya da daha önce yapılmış yanlışlıklardan naklede naklede böyle sade siyah divit haline getiriyoruz bunu. O yüzden bildiriler çok iyi redakte edilsin. Efendim, Sivas'ımızın daha hizmetleri unutulmamış ama adları unutulabilecek olan belki birkaç düzine daha insanı var. Allah uzun ömürler versin. Hem biyolojik ömür versin hem görev ömrü versin. Kadir beye ve her yıl bir ikisini efendim gelin edelim bu eski büyüklerimizin hizmet sahibi insanlarımızın onları hatırlayalım yâd edelim. Ahmet Kutsi TECER Bey erken vefat etmiş bir insan. Buna inanıyorum. Ama Nail Bey'in dediği gibi o kalın gözlüklerin ardındaki zekânın ne kadar çok çalıştığını ve ne kadar çok yorulduğunu tahmin değil, hayal değil, biliyorum. Bunun en somut örneği Nail Bey'dedir. Çalışkanlık bize öğretmen okullarında öğretildi. Bizden başka çalışan yok demiyorum,

bunu yanlış anlamayın lütfen! Ama çalışkanlık bize bir ana öğüdü olduğu gibi bir okul bir mektep öğüdü. Çalışacağız daha çok çalışacağız daha çok çalışacağız... Kadir Bey sizde çalışacaksınız ekibinizde çalışacak bizde sizi alkışlayacağız teşekkür edeceğiz. Sayın Başkan teşekkürler.

### **Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU'nun Konuşması**

Bende bunlara küçük bir şey eklemek istiyorum. Bu toplantının formatı hakikaten güzel Nail hocamın söylediği gibi. Belki bunları metrekareye 5 tane düşen sempozyumlardan ayırmak lazım. Bunlara meslektaşların bir arada tartışması, konuşması anlamında kolokyum diye adlandırmak daha da güzel olabilir. Kolokyum çok daha iyi olur o yoğunlaşmayı da yansıtır ve aradaki farkı fark ettirir ve beklide son cümle olarak “pervaneler” Milletimizin pervaneleri var millete hizmet etme aşkıyla millete hizmet etme ateşi etrafında... Büyük bir çoğunluk bizler çalışmadığımız için onlar olağanüstü çalışmak zorunda kalan ve genç yaşta giden isimler. Bence birincisi Ziya Gökalp'tir, ikincisi Tecer'dir ve üçüncüsü de rahmetli Erol GÜNGÖR'dür ve bu insanların hepsinin ruhları şad olsun diyelim Fatihalarımızı gönderelim ve bu oturumu da burada bitirelim. Çok teşekkür ediyorum.

Bu güzel sempozyumumuzun gerçekleşmesinde çok değerli katkıdan dolayı teşekkür belgesi takdimimiz olacaktır.



## Müjgan ÜÇER'in Konuşması

Üniversitede mimarlık fakültesine davet edilmiştim Salı günü... Bir Sivaslı olarak Halk Kültürü'ne neden yöneldiğimi... Ben aslında eczacıyım ama halk kültürünü bir yaşam biçimi olarak almış bir insanım. Çünkü Halk Kültürü'nün hayatın şehri olduğuna inanan insanım.

Çocuklarla konuşurken yarın sempozyum var Ahmet Kutsi Tecer'in; edebiyatla, halk kültürüyle ilginiz nasıl? Gelmek isteyen, vakti olan gelsin ama. Onu biliyor musunuz? Herhangi bir şiirinden bir dize bir satır söyler misiniz dedim bir mısra hiçbir tane bilen olmadı. Biz bu kadar büyük değerlerimizi öğretmiyoruz. Neden öğretmenlerimiz ilkokulda, ortaokulda, lisede öğretilmeli bakın! Süleyman Bey'in dinlettiği o ilahi musiki, o ilahi sesi, o şiiri niye çocuklarımız dinlemesin? Bir arkadaşım dedi ki; öğretmen çocuğa 5 sene içinde bir şiir ezberletmedi dedi. Milli eğitimimiz açısından, genel kültürümüz açısından biz biliyoruz bu insanları ama gençlerimize öğretemiyoruz. Ellerindeki o aptal telefonlar yüzünden öğretemiyoruz. Lütfen bu hususa dikkat edelim. Eğitimcilerimize çok iş düşüyor. Halkımızın dediği gibi edebiyatın edebini hayatımıza geçirelim. Biz bundan uzaklaşıyoruz.

İstedüğimiz kadar konuşalım, sempozyumlar yapalım ama çok üzüldüm yani. Ahmet Kutsi Tecer'den bir mısra bilmeyen bir öğrencimiz olmamalıdır bunların mesulü öğretmenlerimizdir. Hepinize saygılar sunuyorum.

**Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürü**  
**Kadir PÜRLÜ'nün Kapanış Konuşması**

Uzaktan yakından gelen tüm hocalarımıza teşekkür ediyorum. Sizler olmazsanız biz hiçbir şey değiliz, sizlerle varız. Bu destekleri sizlerden görmedikten sonra bir şey yapma şansımız yok. İsim zikretmeden, cümlenize yürekten teşekkür ediyorum.

Efendim bu etkinliği biz Cumhuriyet Üniversitesi ile beraber yaptık. Cumhuriyet üniversitemizin CÜSAM diye bir merkezi var. Onlarında büyük katkıları ile yaptık. Diğer büyük ortağımız ise; Şehir Kültürünü Yaşatma Derneği ve başkanımız Ahat Türkmenoğlu idi. Onların da ciddi katkılarını gördük. Ve diğer bir kısmı ise; bütün yükü çeken, bizim kendi şubemiz. Şehirde ne yapıyorsak yapıyor olalım illa mutfak görevini üstlenen birisi olması lazım. Sayıları çok az... Belki de 5 6 kişiler ama bunu çok söylüyorum daima 50 kişilik iş yapıyorlar. Bizim kültür işleri şubemiz efendim ve Teoman Karaca Müdür Yardımcımız onlarında çok büyük emekleri var. Çok teşekkür ediyorum. Ama özel katkı sunanlar oldu. Mesela, Süleyman Şenel hocamıza, TBMM belgesinden dolayı hocamızın özgeçmişinin yazılı olan kendi el yazısı ile bu güzel belgeyi kendileri bize gönderdiler. Bizde sunduk sizlere. Bu arada kişisel katkılarını unuttuklarını olabilir ama Nail Tan hocamıza ağabeyimize de Ordu'da yapılan kongrede bu sene sıra kimde diye sorduğumuzda illa Ahmet Kutsi Tecer dediler. Sabri ağabeyimizin de hocamızın da katkıları var. Biz bunu, orda karar verdik Ordu'daki kongrede yeter ki istenilsin ondan sonra işler yürüyebiliyor. Bundan sonrada Allah nasip ederse Sivas'ta bir söz vardır; "bu kılıç böyle keser, bu rüzgâr böyle eser ise" diye başlayan... Biz sağsalim olursak, buralarda olursak mutlaka inşallah merhum hocamızın Sivas Folkloru dergisini çıkaran İbrahim Aslanoğlu hocamızın sempozyumunu da seneye yapacağız efendim.

Teşekkür ederim, saygılarımı sunarım.

**SEMPOZYUM  
FOTOĞRAFLARI**



Açılış Programı



1.Oturum



2.Oturum



Oturumdan Görünüş



Oturumdan Görünüş



Oturumdan Görünüş





Katılım Belgesi Takdimi



Katılım Belgesi Takdimi



Kapanış Toplu Fotoğraf